

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ,

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΟΓΔΩΣ

ΕΤΗ 1953-1954

ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1956

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΟΙ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΙΑΚΟΙ ΘΡΗΝΟΙ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΙ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΥΠΟ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ

Τὰ δημοτικά μας τραγούδια εἰς παλαιότερους χρόνους ὑπέστησαν διαφόρους φθοράς καὶ ἀλλοιώσεις ἀπὸ τὴν διορθωτικὴν τάσιν συλλογέων καὶ ἐκδοτῶν.

Τὸ κακὸν αὐτὸ ὑπῆρξε πολὺ μεγαλύτερον προπάντων εἰς τραγούδια ἰδιαζούσης ἐθνικῆς σημασίας. Συμβαίνει μάλιστα μισοῖσι τοιούτων τραγουδιῶν ἐφθαρμένοι διὰ μεταβολῶν, συμφυρμῶν ἢ προσθηκῶν νὰ ἔχουν τύχει εἰσδοχῆς καὶ διαδόσεως παρὰ τῷ λαῷ. Παράδειγμα τὸ τραγούδι τῆς Ἁγιά Σοφιάς, τὸ ὁποῖον, ὡς ὁ Γιάννης Ἀποστολάκης ἀπέδειξε¹⁾, πολλοὺς ἐφύλαξε δι' ἀλλοιώσεων καὶ προσθηκῶν μενομένων ὑπὸ τοῦ Σπυρίδωνος Ζαμπέλιου· ἐπειδὴ δὲ πλεονάκις ἐξεδόθη, ὑφ' ἣν μορφήν ἐξέδωκεν αὐτὸ ὁ Ζαμπέλιος, τὸ ἐπίσης ἐθνικῆς σημασίας ἔσμα τοῦτο φέρεται τῶρα εἰς τὰ στόματα τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ὑπὸ τύπον οὐχὶ κατὰ πάντα σύμφωνον πρὸς τὴν οὐσίαν καὶ τὴν τεχνικὴν τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ τὸ γεγονός, ὅτι πολλαὶ τῶν παραποιήσεων τοῦ Ζαμπέλιου ἔγιναν ἀποδεκταὶ ὑπὸ τοῦ Ν. Γ. Πολίτου εἰς τὰς «Ἐκλογάς» του καὶ ἐξ αὐτῶν εἰσηλθον εἰς τὰ ἀναγνωστικά τῶν Ἑλληνοπαίδων. Εὐρέως διαδεδομένον παρὰ τῷ λαῷ εἶναι ἐπίσης τὸ τραγούδι, τὸ ὁποῖον ἀποδίδει εἰς στίχους τὴν γνωστὴν παράδοσιν διὰ τὰ ψάδια ποῦ «πετάχτηκαν ἀπὸ τὸ τηγάνι» καὶ ἔκαμαν τὸν ἄνθρωπον, ποῦ δὲν ἐπίστευε τὸ πάρσιμο τῆς Πόλης, νὰ τὸ πιστεύῃ. Αὐτὸ ὅμως εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν κατασκευάσμα τοῦ Ζαμπέλιου²⁾.

Τὴν ἰδίαν τύχην εἶχον, ὡς φαίνεται, καὶ οἱ ἐξαίρετοι τραπεζουντιακοὶ θρηνοὶ ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Περὶ αὐτῶν θὰ εἶναι κατωτέρω ὁ λόγος.

Καθ' ὃν χρόνον ἡ Κωνσταντινούπολις ἔπιπτεν ὑπὸ τὰ πλήγματα τοῦ Μωάμεθ Β', ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος ἐξηκολούθει νὰ ζῇ ἀδούλωτος ὑπὸ τὸ σκῆπτρον Ἑλληνος αὐτοκράτορος, τοῦ Δαυὶδ Κομνηνοῦ. Ὁ χεῖμαρρος ὁ ἀσιατικὸς δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐκχειλίσαι ἕως τὰ τεῖχη τῆς Τραπεζοῦντος καὶ μέσα εἰς

¹⁾ Γιάννη Ἀποστολάκη, Τὸ τραγούδι τῆς Ἁγιά Σοφιάς. Θεσσαλονίκη 1939.

²⁾ Γιάννης Ἀποστολάκης, ἔνθ' ἀν. σ. 13 κέ.

τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰ ὀχυρά της τείχη οἱ Ἕλληνες ἀκροῖται ἐσυνέχιζον ἐλεύθεροι καὶ ἀνεξάρτητοι τὰς παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ Πόντου.

Ἄν καὶ μακράν, τόσον μακράν ἀπὸ τὴν πολιορκουμένην Πόλιν, οἱ Ἕλληνες τῆς Τραπεζοῦντος ζοῦν τὸ δρᾶμα τῶν ἀγερώχων ὑπερασπιστῶν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τῆς Ρωμανίας. Τὸ πικρὸν ἄγγελμα φθάνει καὶ ἐκεῖ μὲ τὸ πουλὶ ποὺ ἔρχεται καὶ «κονεύει» στὸ κάστρο τοῦ Ἡλίου ἢ (κατὰ τινὰ παραλλαγήν) «᾽ς σῇ κὺρ Δαβῆς τὸν οἶκον». Δὲν ὁμιλεῖ, ὅπως συνήθως εἰς τὰ τραγούδια μας, τὸ πουλὶ μὲ «ἀνθρώπινη φωνή»: εἶναι τὸ ἴδιο πληγωμένο καὶ στὴ φτερούγα του βασιτῆ χαρτὶ γραμμένο. Ἐνα παιδὶ τὸ διαβάζει καὶ μὲ τὸ διάβασμά του ξεσπᾷ τὸ μοιρολόγι, ἓνα μοιρολόγι διὰ τοὺς ζωντανούς, ὄχι τοὺς πεθαμένους! Ἄλλ' ὅπως εἰς τὸν πανελλήνιον θρήνον, ἔτσι καὶ εἰς τὸν τραπεζουντιακόν, ὁ δημοτικὸς ποιητὴς ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν ἐγκαρτέρησιν εἰς τὰ δεινὰ καὶ ἐκφράζει εὐθύς τὴν πίστιν του εἰς τὰ πεπρωμένα τοῦ ἔθνους: ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία πάλιν μέλλει ν' ἀνθήσῃ καὶ νὰ ξαναδώσῃ καρπούς.

Τὴν ἐλπίδα διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐκφράζει καὶ τὸ δεύτερον ἐκ τῶν ποντιακῶν ἱσμάτων, τὰ ὁποῖα κατωτέρω παραθέτω, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ἡ ἄλωσις τῆς Πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀποδίδεται εἰς προδοσίαν ἀπίστου στρατηγοῦ τοῦ Γενοσίου Ἰωάννου Ἰουστινιάνη. Ἀπὸτ' εἶναι καὶ τοῦτο χαρακτηριστικόν διὰ τὰ ποντιακὰ ἱσμάτα, ὅτι διετήρησαν τὴν ἰσχυρὰν ὄχι μόνον τοῦ ὀνόματος τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Δαυὶδ Κομνηνοῦ καὶ τοῦ Ἰουστινιάνη, ὡς καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Γαβρᾶ, τοῦ Βάρδα, τοῦ Γεω. Τσιμισκῆ καὶ ἄλλων παλαιότερων βυζαντινῶν ἡρώων.

Κατὰ ταῦτα δύο εἶναι κυρίως οἱ τύποι τοῦ τραπεζουντιακοῦ θρήνου ἐπὶ τῇ ἄλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ὁποῖοι παραδίδονται καλῶς εἰς τὰ κατωτέρω ἱσμάτα.

Α'

Ἐναν πουλὶν, καλὸν πουλὶν, ἐβγαίν' ἀπὸ τὴν Πόλιν,
οὐδὲ ᾽ς σ' ἀμπέλια ᾽κόνεψεν, οὐδὲ ᾽ς σὰ περιβόλια·
ἐπῆγεν καὶ ν' ἐκόνεψεν καὶ ᾽ς σοῦ Ἡλί' τὸν κάστρον·
ἐσεῖξεν τ' ἓναν τὸ φτερόν, ᾽ς σὸ αἶμαν βουτεμένον,
ἐσεῖξεν τ' ἄλλο τὸ φτερόν, χαρτὶν ἔχει γραμμένον.
(Ἄτὸ κανεῖς ᾽κ' ἐνέγνωσεν, οὐδ' ὁ μητροπολίτης·
ἓναν παιδὶν, καλὸν παιδὶν, ἐρῆται κι ἀναγνώθει.)
Σεῖτ' ἀναγνώθ', σεῖτ' κλαιγεί, σεῖτ' κρούει τὴν καρδίαν.
«Ἄλλ' ἐμᾶς καὶ βαί ἐμᾶς, ᾽πύρθεν ἡ Ρωμανία!»

- 10 *Μοιρολογούν τὰ ἐγκλησιὰς, κλαῖνγε τὰ μοναστήρια,
κι αἱ Γιάννες ὁ Χρυδόστομον κλαίει, δερνοκοπᾶται.
— Μὴ κλαῖς, μὴ κλαῖς, αἱ Γιάννε μου, καὶ δερνοκοπισκᾶσαι.
— Ἡ Ρωμανία ἔπερασε, ἡ Ρωμανία πάρηθεν!
— Ἡ Ρωμανία κι ἄν ἔπερασε, ἀνθεῖ καὶ φέρει κι ἄλλο.*

Τραπεζοῦς, Π. Τριανταφυλλίδου, Οἱ Φυγάδες. Ἐν Ἀθῆ-
ναις 1870, σ. 51 = Λαογραφία Θ' (1926) σ. 236 ἀρ. 8.

Στ. 2. Ὡς σὰ, Ὡς σοῦ = Ὡς τὰ, Ὡς τοῦ. Οὔτε στ' ἀμπέλια ἐκάθησεν οὔτε στὰ περιβόλια.
Στ. 3. Κάστρον τοῦ Ἡλίου, ὀνομαζόμενον οὕτω «διὰ τὸ ὑψηλὸν καὶ ἀπόκρημνον», ἀναφέρεται
καὶ εἰς ἄλλο ποντιακὸν ὄρημα: «τοῦ Ἡλ' τὸν κάστρον» (Π. Τριανταφυλλίδου, Οἱ φυγάδες σ. 45),
ἀλλαχοῦ δὲ «τοῦ Ἡλίου τὰ παρχάρια» (Σάββα Ἰωαννίδου, Ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζοῦν-
τος. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1870 σ. 286 ἀρ. 18 στ. 13, ἀρ. 19 στ. 13). Στ. 4. Ἐτίναξε τὴ μιά
του φτερούγα, σὸ αἶμα εἶναι βουτηγμένη. Στ. 6· 7. Μετὰ τὸν στ. 5 ὑπάρχει χάσμα, τὸ ὁποῖον
ἐπληρώσαμεν ἐκ τῆς παραλλαγῆς τοῦ ὄρηματος παρὰ Σάββα Ἰωαννίδου, ἐνθ' ἀν. σ. 292 ἀρ. 25,
στ. 13· 14. Στ. 6. Αὐτὸ κανεῖς δὲν ἀνέγνωσε. Στ. 8. Ἐνὶ ἀσπινιάσκει, ταυτοχρόνως κλαίει
καὶ σπαράσσει τὴν καρδίαν. Στ. 9. Ἀλλ' ὅς ἐμας καὶ βρεῖς ἐπὶ, πάρηθεν ἡ ἑλληνικὴ αὐτο-
κρατορία. Στ. 10. Τὰ ἐγκλησιὰς = αἱ ἐκκλησιᾶς. Στ. 11. Δερνοκοπᾶται = δέρεται καὶ κτυπιέ-
ται. Στ. 14. ἀνθεῖ καὶ φέρει ἄλλη, δηλ. πάλιν περλεῖ ἀνθὼν καὶ καὶ ξανανθίσσῃ καρπὸς.
Εἰς παραλλαγὴν τοῦ ὄρηματος δημοσιευθεῖσαν ἀπὸ Ἰωάν. Κιουρτσίδου ἐν Ἡμερολ. Δυτ.
Μακεδονίας, Δ' 1935 σ. 128, οἱ τελευταῖοι πέντε στίχοι εἰχον οὕτω:

- 10 *Ὅλ' ἔπαιρναν ὑπομονήν, ἐπαύσαν παρ'γορίαν,
Ἀγιάνας κι Ἀεθόδωρον κι Ἀγὰ Σοφίαν σὴν Πόλιν
παρηγοσίαν κ' εἶχανε οὐδὲ παρηγορίαν.
— Ἀγιάνε, ἔπαρ' ὑπομονήν, ἔπαρ' καὶ παρ'γορίαν
οἱ Ἕλληνες γεροῦν κι ἀνθοῦν καὶ φέρουν πάλιν ἄλλα.*

(Γεροῦν κι ἀνθοῦν = γερονῶν, γηράσκουν, ἀλλὰ ξανανθοῦν καὶ παράγουν πάλιν ἄλλα).

B'

- Τὴν Πόλιν ὄνταν ὠρίζεν ὁ Ἕλλην Κωσταντῖνον,
εἶχε πορτιάρους δίκλωπους, ἀφέντους φοβετιδιάρους,
εἶχεν ἀφέντην σερασκέρ' τὸν μέγαν Ἰωάννην.
Ἐκεῖνος εἶχε σύνοδον Ρωμαίους δωδεκάραν,
5 ἔκεῖνος εἶχε μεκχεμὲν Ρωμαίους ἀφεντάδες.
Ἐκεῖν' κ' ἐκρίν' ναν δίκαια, ἐδῶκαν τὰ κλειδιά.
Ἐκλείδωσαν τὰ ἐγκλησιὰς καὶ τὴν Ἀγὺ Σοφίαν.
Ἀπ' οὐρανοῦ κλειδὶν ἔρθεν ὥς σ' Ἀγὺ Σοφίαν τὴν πόρταν.
Χρόνους ἔρθαν κ' ἐπέρασαν, καιροὶ ἔρθαν κ' ἐδέβαν,
10 ἔνεσπάλθεν τὸ κλειδὶν ἄδες κ' ἐπέμ' νεν κλειδωμένον.*

Θέλ' ἀπ' οὐρανοῦ μάστοραν κι ἀπὸ τὴν γῆν ἀργάτεν.

Τραπεζοῦς. ΛΑ, "Υψη Πολίτου 146. Σάββα Ἰωαννίδου, Ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζοῦντος. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1870 σ. 293 = Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί. Ἐπίμ. Β' ἀρ. 5, Β'

Στ. 1. "Ελλεν, "Ελλενοι. Τὸ ἐθνικὸν τῶν Ἑλλήνων ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἐξηφανίσθη σχεδὸν καθ' ὅλον τὸν μεσαιῶνα, ἀναζῇ σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ ἐπικά τραγούδια τοῦ Πόντου. "Ο,τι σπουδαῖον καὶ ἀξιόλογον ὑπάρχει (κάστρο, κοντάρι, παλληκάρι) εἶναι ἑλληνικόν. Οὕτω ἡ λέξις ἀπέβη δηλωτικὴ ἀνδρείας καὶ ἰσχύος. "Ελλεν = ἀνδρεῖος καὶ ἰσχυρός. "Ελλενοι = ἀνδρειωμένοι. Βλ. Ἀρχ. Πόντου 1 (1928) 49. Στ. 2. Εἶχε φύλακας τῶν πυλῶν τοῦ τείχους προδότας, ἀρχηγούς δειλούς. Βλ. σχετικῶς Ἀνθ. Παπαδόπουλον, Ἀρχ. Πόντου 18 (1953) 96. Στ. 3. Εἶχεν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ τὸν μέγαν Ἰωάννην ἤτοι τὸν Γενοατὴν Ἰωάννην Ἰουστινιάνην. Στ. 4. Δωδεκάραν, τὴν θρυλικὴν δωδεκάδα, τὸ δωδεκαμελὲς συμβούλιον τῶν βασιλέων, κατὰ τὰ παραμύθια καὶ τὰ δημοτικὰ ᾄσματα. Στ. 5. Μεκχεμεν = κριτάς. Στ. 6. Ἐκεῖνοι δὲν ἔκριναν δίκαια, παρέδωκαν τὰ κλειδιά. Στ. 9. Χρόνοι ἦρθαν καὶ πέρασαν, καιροὶ ἦρθαν καὶ διάβησαν (παρῆλθον). Στ. 10. Ἐλθσμονήθη τὸ κλειδί της καὶ ἀπέμεινε κλειδωμένη (ἡ Ἀγία Σοφία). Στ. 11. *Διὰ νὰ ἀνοιχθῇ χρειάζεται τεχνίτης ἀπὸ τὸν οὐρανόθεν καὶ ἐρωτᾷς ἀπὸ τὴν γῆν (Διὰ τῆς θείας βοήθειας καὶ τῆς ἐνεργείας ἡρωος θ' ἀποδοθῇ ἡ Ἀγία Σοφία εἰς τοὺς πρώτους κυρίους αὐτῆς) (Ν. Γ. Πολίτης).

Τὰ ᾄσματα αὐτὰ φέρονται καὶ ἐν συνεκδόσει εἰς παραλλαγὴν τοῦ θρήνου, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ Κ. Σ. Ξανθοπούλου ἐν Φιλολογικῷ συνεκδόμῳ (Ἀθῆναι) ἔτ. Α' φυλλάδ. ΙΓ', 20 Ἀπριλοῦ 1849 σ. 401 καὶ ἐκεῖθεν περιελήφθη εἰς τὰς συλλογὰς *M. de Marcellis*, Chants du peuple en Grèce, t. I Paris 1851 σ. 94-97 καὶ *A. Passow*, Pop. Carm. Graec. 1860 ἀρ. 198. Παραλλαγὴ τῆς μορφῆς αὐτῆς τοῦ ᾄσματος, ἀξιόλογος καὶ διὰ τὴν μνεῖαν τοῦ ὀνόματος τοῦ Δαυὶδ Κομνηνοῦ, ὑπάρχει εἰς τὴν ἀνέκδοτον συλλογὴν ποντιακῶν ᾄσμάτων τοῦ Ἰω. Βαλαβάνη, τὴν ἀποκειμένην ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχεῖῳ (ΛΑ ἀρ. 31 σ. 96-97 καὶ "Υψη Πολίτου ἀρ. 150). Ταύτην δημοσιεύω κατωτέρω ὡς παρέχουσιν κείμενον ὀρθότερον τῆς παρὰ Ξανθοπούλῳ καὶ Passow παραλλαγῆς, ἡ ὁποία πλὴν τῶν πολλῶν σφαλμάτων συμφύρεται ἐν τέλει καὶ πρὸς ᾄσμα ἐρωτικόν.

Ὁ Κωσταντῖνον ὁ καλόν, ὁ ζάρπλι Κωσταντῖνον,
τὴν Πόλιν ὄνταν ὠρίζεν ὁ μέγαν Κωσταντῖνον,
εἶχεν κριτάδους δίκλωπους κι ἀφέντους φοβιτοσίαρους,
εἶχεν σκλάβον τὸν Μάραντον κ' ἐδῶκεν τ' ἀνοιγάριν.

5 Ἐναν πουλὶν, καλὸν πουλὶν, ἐβγαίν' ἀπὸ τὴν Πόλιν
μουδὲ 'ς σ' ἀμπέλια 'κόνεψεν, μουδὲ σὲ περιβόλιν,
ἐπῆγεν καὶ ν' ἐκόνεψεν 'ς σῇ κὺρ Λαβῆς τὸν οἶκον.
Ἐσειξεν τ' ἔναν τὸ φτερόν, 'ς σὸ γαῖμαν βαφτισμένον,

- ἔσειξεν τ' ἄλλο τὸ φτερόν, χαρτὴν καταγραμμένον.
 10 Μουδὲ ποπᾶς δεβάζει ἀτο, μουδὲ μητροπολίτες . . .
 <Χέρας νίδς Γιαννίκας ἔν', ἀτὸς ἀτ' ἀναγνώθει>.
 Σεῖτ' ἀναγνώθει, σεῖτ' κλαίει, σεῖτ' τὴν κάρδᾱν κρούει·
 «Ἄιλ! ἐμᾶς καὶ βάι ἐμᾶς, ἴαρθεν ἡ Ῥωμανία!
 Ἰτῶρα ἴαρθεν τὸ σκαμνίν, κ' ἔλλαεν ἀφεντία!»
 15 Μοιρολογοῦν τὰ ἐγκλησιᾶς, κλαῖγγε τὰ μοναστήρᾱ,
 καὶ Ἀγιάννες ὁ Χρυσόστομον παρακαλεῖ καὶ λέει:
 «Χριστέ μ', γὰ δις τὴν δύναμιν ῥωμαίικα παλληκάρᾱ!

Στ. 1 ζάρπλι ἢ ζάρπι, λ. τουρκ. δηλοῦσα ἐδῶ τὸν ἀνδρεῖον καὶ δυνατὸν, τὸν ἀτρόμητον. Περί τῆς προελεύσεως τῆς λ. βλ. Ἀνθ. Παπαδόπουλον, Ἀρχ. Πόντου 17 (1952) 226. Πρβλ. Φ. Κουκουλέν, Λαογραφία, 6 (1917) 219 σημ. 1. Στ. 4. Ἀνοιγάριν = κλειδί. Στ. 7. Στου κῦρ Δαυὶδ τὸν οἶκον. Στ. 9. Καταγραμμένον κατὰ διόρθωσιν Ἰω. Βαλαβάνη ἀντὶ καταβραχυμένου ἴσως γραπτέον κρατεῖ γραμμένον, ὡς παρ' Ἰωαννίδου ἐπὶ ἄρ. σ. 292, στ. 12. Στ. 11. Παρὰ Ἰω. Βαλαβάνη ὑπάρχει χάσμα, τὸ ὁποῖον ἐπληρώσαμεν διὰ τοῦ παρὰ Ξανθοπούλου, ἐνθ' ἄν. στίχου: Ὁ Γιαννίκας, ὁ νίδς τῆς χήρας, αὐτὸς τὸ ἀναγνώθει. Στ. 14. Τὸ σκαμνίν, (ἢ τὸ βασιλοσκάμν') = ὁ βασιλικὸς θρόνος. Στ. 17. Χριστέ μου, δις τὴν δύναμιν στὰ ρωμαίικα παλληκάρια.

Εὐφραν διαδεδομένη παρὰ τοῖς Ποντίοις εἶναι ἑτέρα παραλλαγή τοῦ πρώτου ἔσματος, ἐπηυξημένη καὶ διὰ περιγραφῆς τοῦ ἡρωικοῦ θανάτου τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Εἶναι ἐκδεδομένη εἰς δύο ἐκ τῶν παλαιότερων συλλογῶν ποντιακῶν ἔσμάτων, τὴν τοῦ *Περ. Τριανταφυλλίδου*, Ὁσφυράδες σ. 169-170 καὶ τὴν τοῦ *Σάββα Ἰωαννίδου*, Ἱστορία . . . Τραπεζοῦντος σ. 292-294, ὡς καὶ εἰς τὴν τοῦ *Παντελεήμ. Η. Μελανοφρύδου*, Ἡ ἐν Πόντῳ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐν Βατούμ, 1910 σ. 52. Ἡ αὕτῃ παραλλαγή εὐρίσκεται καὶ εἰς τὴν ἀνέκδοτον συλλογὴν Ἰω. Βαλαβάνη (ΛΑ 31 σ. 90-96 καὶ Ὑλῃ Πολίτου 132), ὁπόθεν ἐξέδωκεν αὐτὴν ἐν τῷ Ἐπιμέτρῳ Β', ἀρ. 5 τῶν «Ἐκλογῶν» ὁ Ν. Γ. Πολίτης ὡς τὸν πληρέστερον τύπον τοῦ τραπεζουντιακοῦ θρήνου. Χάριν ἀκριβείας παραθέτω τὸ κείμενον ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Ἰω. Βαλαβάνη (Ὑλῃ Πολ. 132), παρέχων ἐν τῷ ὑπομνήματι τὰς διαφόρους γραφὰς τῶν παρὰ Τριανταφυλλίδῃ, Ἰωαννίδῃ καὶ Μελανοφρύδῃ παραλλαγῶν, μολονότι ὁ τελευταῖος οὗτος, ὡς φαίνεται, ἀντέγραψε τὸ κείμενον τῆς συλλογῆς Σ. Ἰωαννίδου καὶ μόνον λέξεις τινὰς καὶ τύπους μετέβαλε ¹⁾.

¹⁾ «Ἀποκατάστασιν» τῆς ὀρθῆς μορφῆς τοῦ ἔσματος ἐπιχειρεῖ ὁ Παῦλος Ἰωακειμίδης εἰς τὰ Ποντιακά Φύλλα ἔτ. Α' τευχ. 4-5, Ἰουν.-Ἰουλίου 1936, ἀλλ' οἱ παρατηρήσεις αὐτοῦ περιορίζονται κυρίως εἰς τοὺς παρὰ Σάββα Ἰωαννίδῃ συμφυρμούς. Τὴν παραλλαγὴν αὐτὴν ἔχει ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ Ἀνθ. Παπαδόπουλος ἀναλύων τὸν ποντιακὸν θρήνον ἐν Ἀρχεῖῳ Πόντου Α' (1928) σελ. 27-32. Βλ. τὸ κείμενον καὶ ἐν Ἀρχεῖῳ Πόντου τ. 13 (1948) σ. 63-64, ὅπου (σ. 64-65 ἀρ. 3 καὶ 4) καὶ παραλλαγὰι τοῦ ἔσματος ἐκ Χαλδίας.

Τὴν Πόλιν ὄντες ὥριζεν ὁ Ἕλλην Κωνσταντῖνον,
 μὲ δεκαπέντε σήμαντρα, μὲ δεκοχτὼ καμπάνες,
 μὲ διάκους, μὲ ἀρχιερεῖς, τριπλάσιους ποπᾶδες,
 ψαλτάδες ὅνταν ἔψαλλαν, εὐχαριστεῖ ὁ Θεός μου.

5 Σεῖτ' ἔψαλλαν, σεῖτ' ὥριζαν τὴν Πόλ', τὴν Ρωμανίαν,
 σημαίν' ἢ γῆ, σημαίν' ὁ Θεός, σημαίνουν τὰ οὐράνια,
 σημαίνει κ' ἢ Ἁγιά Σοφιά, τὸ μέγαν μοναστήριν.

Ἦσ' ὅν ἔμπαν τοῦ ἡλίου μου ἵστέκεν ὁ πατριάρχης,
 Ἦσ' ὅν ἔβγαν τοῦ ἡλίου μου ἵστέκεν ὁ βασιλεὺς μου,

10 ὁ βασιλεὺς, ὁ βασιλεὺς, ὁ Ἕλλην Κωνσταντῖνον.

Ψάλλουν τὸ ἅγιος ὁ Θεὸς καὶ τὴν Τιμωτέραν.

Ἐρθεν πουλὶν κ' ἐκάθισεν εἰς σ' Ἁγὶ Σοφίᾳς τὴν πόρταν.

Τὸ ἔναν τὸ φτεροῦλ' ἄθε εἰς σὸ γαῖμαν ἔν' βαμμένον,

Ἦσ' σὸ ἄλλο εἰς σὸ φτεροῦλ' ἄθε χαρτὴν βαστᾷ γραμμένον.

15 Ἀτὸ κανεῖς κ' ἐνέγνωσεν, κανεῖς κ' ἔξευρε ντὸ λέγει,
 μουνδὲ κι ὁ πατριάρχης μου μὲ ὄλονε τοὺς ποπᾶδες.

Ἦσαν παιδὶν, καλὸν παιδὶν κρατεῖται καὶ ἀναγνώθει
 Σεῖτ' ἀναγνώθ', σεῖτ' ἐκλαίει, σεῖτ' ἄπο τὸν λέγει.

Τρ. = Π. Τριανταφυλλίδης Ἰω. = Σβ. Ἰωαννίδης Μ. = Π. Μελανοφρύδης

1 ὄντας Τρ. Ἰω.: οὐντάς Μ Ἕλλην Κωνσταντῖνον Τρ.: Ἕλλην Κωνσταντῖνον Ἰω.: Ζαρπὶ
 Κωνσταντῖνον Μ 2 καμπάνας Τρ. Ἰω.: 3 μὲ δ. μὲ ἄ. μὲ ψάλλας, μὲ παπάδες Τρ.: μὲ δώδεκα Ἀρ-
 χιερεῖς, παππάδες τετρακόσιους Ἰω.: ποπᾶδες τ. Μ 4 λείπει Τρ.: διάκονους εἰκοσέσσερα, ψαλτάδες
 ἑβδομήντα Ἰω.: διακόνους - ψαλτάδας Μ 5 ὥριζον Τρ.: ὥριζεν Ἰω.: ὥριζαν Μ 6 ὁ Θεός, σημαίν'
 καὶ Τρ.: λείπει Ἰω. Μ. 7 σημαίν' καὶ ἢ Τρ. μέγα Ἰω. Μ 8 στέκει ὁ βασιλεὺς Τρ. 9 στέκει ὁ
 Πατριάρχης Τρ. 8-9 ζευρὰ κάθετ' ὁ βασιλεὺς, δεκτὰ ὁ Πατριάρχης Ἰω. Μ. 10 ὁ Ἕλλην Κων-
 σταντῖνος Τρ. Μ. 11 ὁ Θεός Τρ. 12 κ' ἐκάθισεν τζ' ἁγιά Τρ.: καὶ κόνεψεν σ' αἰῶς Ἰω. Μ.
 13 φτεροῦλ' ἄθε Τρ. Μ: φτεροῦλ' ἄθε Ἰω. 14 τὸ ἄλλο τὸ Τρ.: σὸ ἄλλο τὸ Ἰω.: καὶ σ' ἄλλο
 Μ χαρτὴν κρατεῖ Ἰω. Μ. 15 κ' ἀνέγνωσεν — Τρ.: κ' ἐνέγνωσεν, οὐδ' ὁ Μητροπολίτης Ἰω. Μ
 16 λείπει Τρ. Ἰω. Μ. 17 λείπει Τρ. 18 τὸ χειρόγραφον Βαλαβάνη ἔχει: οἶν ἀτοὺς νὰ λέγη.
 Ἦ διόρθωσις ὀφείλεται εἰς τὸν Ι. Τ. Παμπούκην: οἶ ἀναγνώθ' οἶ κλαίει καὶ δερνοκοπισκᾶται

Στ. 5. Ἐνῷ ἔψαλλαν, ἐν ὅσῳ ἦσαν κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἑλληνικῆς
 αὐτοκρατορίας. Στ. 8-9 πρὸς ἀνατολὰς ἔστεκεν ὁ πατριάρχης, πρὸς δυσμὰς ἔστεκεν ὁ βασι-
 λεύς. Στ. 11 τὴν Τιμωτέραν (τῶν Χερουβεὶμ καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυνγκρίτως τῶν Σεραφεῖμ) ἦτοι
 τὸ κατὰ τὴν λειτουργίαν ψαλλόμενον θεοτόκιον. Στ. 13. Ἦ μία ἢ φτεροῦγα του εἰς τὸ αἶμα
 εἶναι βαμμένη. Στ. 14 στὴν ἄλλη τῇ φτεροῦγα του βαστᾷ χαρτὴ γραμμένον. Στ. 15. Αὐτὸ
 κανεῖς δὲν ἀνέγνωσε, κανεῖς δὲν ἤξευρε τί λέγει. Στ. 18. Ἐνῷ ἀναγνώσκει, ταυτοχρόνως

- 20 «Ν' αὐλὶ ἐμᾶς, γὰ βάι ἐμᾶς, οἱ Τοῦρκ' τὴν Πόλ' ἐπαῖραν,
 (ἐπαῖραν τὸ βασιλοσκάμν', ἐλλάγεν ἀφεντία)». *Μοιρολογοῦν τὰ ἐγκλησιὰς «ἐλλάγεν ἀφεντία!»*
μοιρολογᾷ κ' ἡ Ἁγί Σοφία, τὸ μέγαν μοναστήριον.
Ὁ βασιλιᾶς, ὁ βασιλιᾶς παργόριαν κ' ἐπαῖρνε.
Ἐπαῖρνε τ' ἐλαφρὸν σπαθίν, τ' ἑλλενικὸν κοντάριον,
 25 *τοσοὶ Τούρκους κροῦγεν 'ς σὸ σπαθίν, τοσοὶ Τούρκους 'ς σὸ κοντάριον.*
Τρακοδοῦς Τούρκους ἔκοψεν καὶ δεκατριεῖς παδᾶδες,
ῥσακῶθεν τὸ σπαθίν αὐτου, κ' ἐδκίγεν τὸ κοντάριον.
Ὅντεν ἐκαλοτέρεσεν, ἀπέσ' 'ς σοὶ Τούρκ' ἐπέμ' νεν,
κι ὄντεν ἐκαλοτέρεσεν καὶ μοναχὸς ἐπέμνε.
 30 *Κι αὐτὸν' ἀτόναν ἔθαψαν 'ς σὸ χλοερὸν τιουδέκιν.*

Τρ.: ν' αὐλὶ ἐμᾶς σεῖτ' ἀναγνώθ' καὶ δεργοκοπισκάται. Ἰω.: ἀείτια δεβάζ', σεῖτ' ἀναγνώθ' καὶ δ. Μ. 19 καὶ βάι Τρ. Ἰω. Μ. θὰ παῖρνε Τρ. Βαλαβάνη: ἔπαρνε Μ. 20 ἐπαῖραν τὸ βασιλοσκάμν', ἀλλάγε ἀφεντία Ἰω.: ἐπῆραν τὸ β. ἐλλάγεν ἀφεντία Μ. ἐλάγει Τρ. Βαλ. 21 οἱ ἐγκλησιᾶς Τρ.: μ. τὰ ἐγκλησιᾶς, κλαῖνε τὰ μοναστήρια Ἰω. Μ. 22 μ. καὶ ἡν Σοφία, κλαίει καὶ ὁ Θεολόγον Ἰω. Μ. 22 κ' πέρε Τρ. 23-24 Ὁλον καὶ ἂν παρῆρνε σκῆμα, ἐπῆ καὶ γαλενίζνε | 'ς σ' αὐ' Ἰωάννην τὸν Θεολόγον γαλενίζον κ' ἐπέμνε. Ἰάκος ἀτ' αὐτὸν τὸ σπαθίν' ἐλλενικὸν κοντάριον Ἰω. Ὅλοι κι ὄν π. ὅλοι κι ἂν γ. σὸν Ἀένεν τὸν Θ. γαλενίμαν καὶ. Ἰάκος ἐπαῖρνε τὸ σ. τ' ἐλ. κοντάρι Μ. 24 ἐπῆρε Τρ. 25 τοὺς Τούρκους κροῖει σὸ Τρ. Ἰω.: ἐπῆρε Μ. 26 δεκατρίους Ἰω. 27 σπαθίζειν ἀτ', τσακῶθεν τὸ κοντάρι ἀτ' Ἰω.: — τσακῶθεν τὸ κοντάρι ἀτ' Μ. 28 καὶ ὄντας τερεῖ ῥλομόναχος — ἀπέμνε Ἰω.: κι ὄντας τερεῖ Ἰλ. ἀπὲς σὴ Τούρκ' ἐπέμνε Μ. 29 ὄνταν Τρ. 29-30 λείπουν Ἰω. Μ. Ἀντὶ αὐτῶν Ἰω. Μ. προσθέτουν 16 στίχους, οὓς βλ. κατωτέρω ἐν σελ. 11.

Εἶναι προφανὲς εἰς τὸ κείμενον τοῦτο ἡ ἀπόπειρα τῆς συγχωνεύσεως τοῦ πανελληνίου τραγουδιοῦ τῆς Ἁγιά Σοφιάς μετὰ τοῦ ποντιακοῦ θρήνου. Ἐν ἀρχῇ ὁ συνθέτης παρέλαβε τὸν πρῶτον στίχον ἐκ τοῦ δευτέρου ποντιακοῦ θρήνου, διὰ τοῦ ὁποίου προσδιορίζεται χρονικῶς τὸ γεγονός, καὶ εὐθὺς εἰσάγει στίχους τοῦ πανελληνίου ἔσματος, ἀλλὰ μὲ ποίαν ἀνατροπὴν τῆς λογικῆς σειρᾶς στίχων καὶ ἐννοιῶν! Ἡ ὁρθὴ σειρά τούτων ἐν τῷ κειμένῳ θὰ ἦτο: στ. 6. 7. 2. 3. 4. 8. 9. 10. 11. Ὅθεν, ἂν θελήσωμεν, παραλείποντες τοὺς ἐκ τοῦ ποντιακοῦ θρήνου προερχομένους στί-

κλαίει καὶ λέγει εἰς αὐτοὺς. Στ. 19. Ἀλὶ σ' ἐμᾶς, βάι σ' ἐμᾶς, οἱ Τοῦρκοι ἐπῆραν τὴν Πόλιν. Στ. 20. ἐπῆραν τὸν θρόνον τοῦ βασιλιᾶ, ἀλλάξεν ἡ ἐξουσία. Στ. 21. μοιρολογοῦν αἱ ἐκκλησιᾶι «ἀλλάξεν ἡ βασιλεία» (ἄλλος ἐγένεν αὐθέντης). Στ. 23. παργόριαν κὶ παῖρνε = δὲν ἐπαῖρνε παρηγορίαν (ἦτο ἀπαρηγόρητος). Στ. 25 κροῦγεν = κρούει. Στ. 27. τσακίστηκε τὸ σπαθί του καὶ σκίστηκε τὸ κοντάρι του. Στ. 28. Ὅταν ἐκοίταξε καλὰ (εἶδε πῶς) ἀπέμνε μέσα εἰς τοὺς Τούρκους (ᾧ περιεκυκλώθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους). Στ. 29 καὶ ὅταν πάλιν ἐκοίταξε καλὰ (εἶδε πῶς) ἀπέμνε μονάχος. Στ. 30. Καὶ αὐτοὶ (δηλ. οἱ Τοῦρκοι) τὸν ἔθαψαν εἰς τὸ χλοερὸν στρώμα.

χους 1 και 5, ν' ἀποκαταστήσωμεν τὸ κείμενον κατὰ τὴν ἐν τῷ πανελληνίῳ ἔσματι σειράν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παρὰ Σάββα Ἰωαννίδη παραλλαγῆς, ἣτις γλωσσικῶς πλησιάζει περισσότερον πρὸς αὐτὸ καὶ δὴ πρὸς τὴν καταγραφὴν Ulrich (Passow 195), θὰ ἔχωμεν τὸ ἑξῆς κείμενον:

〈Σημαίν' ἡ γῆ, σημαίν' ὁ Θεός, σημαίνουν τὰ οὐράνια〉

- (6) σημαίνει κ' ἡ Ἁγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήριον,
- (2) μὲ δεκαπέντε σήμαντρα, μὲ δεκοχτὼ καμπάνες,
- (3) μὲ δώδεκα ἀρχιερεῖς, παπᾶδες τετρακόσιους,
- (4) διακόνους εἰκοστέσσερα, ψαλτάδες ἑβδομήντα.
- (7) Ζεβρά κάθεται ὁ βασιλεὺς, δεξὰ ὁ πατριάρχης,
- (8) ὁ βασιλεὺς, ὁ βασιλεὺς, ὁ Ἕλλην Κωνσταντῖνον,
- (9) ψάλλουν τὸ αἶος ὁ Θεὸς καὶ τὴν Τιμιωτέραν.

Ἀκολουθῶς ὁ διασκευαστὴς φθάνων εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου ἡ φωνὴ μιᾶς ἀδυσωπῆτος μοῖρας ἔρχεται ἐξ οὐρανοῦ, διὰ τὰ παραγγέλλει τὴν διακοπὴν τῆς θείας λειτουργίας, ἐνεθυμήθη πάλιν τὸ ἐπιχθόνιον ἄσμα καὶ τὴν ἐξαγγελίαν τοῦ γεγονότος μετὰ τοῦ ποιλι καὶ θέλον νὰ προσποιήσῃ τὸν σχετικὸν αὐτοῦ στίχον εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ πανελληνίου ἔσματος τὸν τροποποιεῖ, ὥστε τὸ πληγῶμενο ποιλὶ ἔρχεται καὶ κονεὺει... ὅς τῆς ἁγίας Σοφίας τὴν πόλιν, ἥτις ἡ ὑπόθεσις συνεχίζεται ὡς εἰς τὸν τραπεζουντικὸν θρηνον. Οὕτως ἡμεῖς δὲ σκηνὴ μετεβλήθη καὶ εἰδῆσις, τὴν ὁποίαν ἀρχικῶς τὸ ποιλὶ μετέφερεν ἀπὸ τὴν ἀλωθεῖσαν Πόλιν μακράν, στοῦ Ἡλίου τὸ κάστρον ἢ στοῦ Δαυὶδ τὸν οἶκον, μεταδίδεται εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν! πληροφοροῦσα πατριάρχην καὶ βασιλέα, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐπῆραν τὴν Πόλιν, ὅτι «ἄλλαξεν ἡ ἀφεντία».

Καὶ τώρα ἐπιχειρεῖται ἄλλη, μεγαλυτέρα αὐτή, μεταβολὴ καὶ προσθήκη εἰς τὸ κείμενον τοῦ ποντιακοῦ τραγουδιοῦ. Μεταβληθείσης τῆς σκηνογραφίας, ἡ θλίψις ποὺ κατέχει ἀπαρηγόρητον τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον (ἢ τὸν Θεολόγον) ἀποδίδεται τώρα εἰς αὐτὸν τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον, τὸν ὅποιον καὶ ἐξωθεῖ εἰς τὸν ἔσχατον, τὸν ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα. Τὴν ὕλην διὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ θανάτου του ὁ πόντιος ποιητὴς ἀρύεται ἀπὸ τὴν παράδοσιν: ὁ βασιλεὺς εὐρεθεὶς μόνος ἐν μέσῳ τῶν πολεμίων ἔπεσε γενναίως μαχόμενος καὶ ἐξαγοράζων τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἀντὶ πολλῶν. Τὴν εἰκόνα δανεῖζεται ἀπὸ τοὺς ἄθλους καὶ τὰς ἀνδραγαθίας ἄλλων ἡρώων, τῶν ἀκριτῶν, ποὺ ἔχουν τὴν δύναμιν καὶ μόνοι ν' ἀντιτάσσονται κατὰ μυριάδων καὶ μόνον μετὰ τὴν συντριβὴν τῶν ὀπλων τῶν ὑποκύπτουν. Πιθανὸν εἰς τοῦτο νὰ ἔχρησάμυνε καὶ νεώτερον πρότυπον, τὸ τραγοῦδι τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, ὡς ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῶν συνθηκῶν, ὅφ' ἃς εὐρέθησαν οἱ δύο οὔτοι ἥρωες, μόνοι

ἀγωνιζόμενοι ἐν μέσῳ τῶν πολεμίων. Τὴν ὑπόθεσιν θὰ ἡδύνατο νὰ καταστήσῃ πιθανωτέραν ἢ παρὰ Σάββα Ἰωαννίδῃ παραλλαγή τοῦ τραπεζουντιακοῦ θρήνου, ἀλλ' ἐν αὐτῇ ὁ ἡρωϊκῶς μαχόμενος καὶ πίπτων δὲν εἶναι ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ἀλλ' εἷς διάκονος, ὁ «διάκος» τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου! Ἰδοὺ τὸ σχετικὸν κείμενον:

- Μοιρολογοῦν τὰ ἐγκλησιές, κλαῖγνε τὰ μοναστήρια,
μοιρολογᾷ καὶ Ἀῖα Σοφία, κλαίει καὶ ὁ Θεολόγον.
- 20 "Ολοι κι ἂν παρ'γορεύκουνται, ὅλοι κι ἂν γαλενίζνε,
᾽ς σ' αἶ Γιάννεν τὸν Θεόλογον γαλένιον ᾽κ' ἐπέμ'νεν.
Διάκος αὐτ' παῖρεν τὸ σπαθίν, τ' ἑλληνικὸν κοντάριν,
τοὺς Τούρκους κρούει ᾽ς σὸ σπαθίν, τοὺς Τούρκους ᾽ς σὸ κοντάριν.
Τριακόσους Τούρκους ἔκοψεν, δεκατρίους πασᾶδες·
- 25 τσακῶθεν τὸ σπαθίτζιν αὐτ' τσακῶθεν τὸ κοντάρι αὐτ'
κι ὄντας τερῆ, ᾽λομόναχος ἀπέμ' ᾽ς σὸν Τούρκους ἀπέμεινε.
Πιάνουν αὐτον τρεῖσι λεβέντ' καὶ τρεῖσι παῶδες
καὶ σέρ' ᾽ν αὐτον ᾽ς σὸν Πάσᾶ καὶ ᾽ς σὸν Τουργοπολίτην·
«Μακε αὐτ' ἑπίανες μὲ, εἰς τὸν γὰρ θεὸν ᾽π' αὐτῆς»·
- 30 θ' ἐβάλνες με ᾽ς σὴν φυλακήν, ᾽ς σὸ χλαερόν τουδέκιν;
τώρα ἐγὼ ἐπίασα σε, καὶ νὰ τὸν σέβαν ᾽σέναν;
θὰ βάλω σε ᾽ς σὴ φυλακήν, ᾽ς σὸ χλαερόν τουδέκιν.
— Παρακαλῶ σε, νὲ πασᾶ καὶ νὲ Τουργοπολίτα,
ἐγὼ ᾽χω χίλια φούλιρα, χίλια ἑκατοντάρια·
- 35 ἔπαρ' τὰ χίλια φούλιρα, τὰ χίλι' ἑκατοντάρια
καὶ μὲν' ζωὴν γιὰ χάρισον κἂν πέντε ἐξ ἡμέρες·
᾽Κὶ παίρ' τὰ χίλια φούλιρα, ᾽κὶ παίρ' τ' ἑκατοντάρια,
οὐδὲ ζωὴν χαρίζει αὐτον κἂν πέντε ἐξ ἡμέρες.
- 40 «Διάκε μ', Τοῦρκος θὰ γίνεσαι καὶ σέν' ζωὴν χαρίζω...

Στ. 20. ὅλοι κι ἂν γαλενίζνε (Ἰω. γράφει: ὅλοι καὶ γ.)=ὅλοι καὶ ἂν καταπραυνώνται.
Στ. 21. ᾽ς τὸν αἶ Γιάννεν τὸν Θεόλογον γαλήνην δὲν ἀπέμεινε. Στ. 22. Ὁ διάκος του, δηλ. τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ὁ διάκος. Στ. 25. ἐθραύσθη τὸ σπαθίκι του, ἐθραύσθη τὸ κοντάρι του. Στ. 26. ἀπέμεινε ὁλομόναχος μέσα στοὺς Τούρκους. Στ. 29. Διάκε, σὺ ἂν μ' ἐπίανες, τί θὰ μ' ἔκαμνες; Πρβλ. Εἰρ. Παπαδάκη, Λόγια τοῦ Στειακοῦ λαοῦ (Ἀθῆναι 1938) σ. 2. στ. 5: Διάκο μ' ἂν μ' ἐπίανες, πῶς ἤθελα μὲ κάμεις; Στ. 31. Τώρα ἐγὼ σὲ ἐπίασα καὶ τί νὰ σὲ κάμω; Στ. 34. φούλιρα=φλουριά. Στ. 35-36. Πᾶρε τὰ χίλια φλουριά, τὰ χίλια ἑκατοντάρια καὶ χάρισέ μου μόνον πέντε-ἐξ ἡμερῶν ζωὴν. Πρβλ. Passow ἀρ. 234 στ. 33-34: "Ἄν θέλετε χίλια φλουριά καὶ χίλιους μαχμουτιέδες, μόνον ἐφ'τὰ μερῶν ζωὴ θέλω νὰ μοῦ χαρίστε. Στ. 37. Δὲν παίρ-

—¹Οπίσ', ὀπίσ', μαῦρε παῖδ', μαῦρε Τουρκοπολίτ'
 ἐγὼ διάκος π' ἐγένομην, διάκος θὲ ν' ἀποθάνω».
²Ατὸς ἀτόναν ἔκοπεν, τὸν μέγαν σερασκέρην».

νει τὰ χίλια φλωριά, δὲν παίρνει τὰ ἑκατοντάρια. Στ. 42. Αὐτὸς αὐτὸν ἔκοπεν, τὸν μέγαν σερα-
 σκέρην, τ. ἔ. στρατηγὸν λέγει τὸν διάκονον!

Δὲν εἶναι, νομίζω, δύσκολον νὰ εἰκασώμεν ποία ἐκ τῶν δύο μορφῶν τῆς κα-
 τακλεῖδος τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι ἡ ἀρχική. Εἰς τὴν παρὰ Σ. Ἰωαννίδη παραλλαγὴν
 ἔχομεν τὴν δημιουργίαν μύθου πλασθέντος πρὸς τὸν σκοπὸν, ὅπως προσαρμοσθῇ
 αὐτοῦσιον τὸ τραγοῦδι τοῦ Ἀθανασίου Διακού πρὸς τὸν τραπεζούντιον θρήνον·
 καὶ ἡ προσαρμογὴ εἶναι ὅλως ἐξωτερικὴ. Τοῦναντίον εἰς τὴν παρὰ Π. Τριαντα-
 φυλίδη καὶ Ἰω. Βαλαβίνη παραλλαγὴν ὡς βάσις ὑπόκειται αὐτὸ τὸ πραγματικὸν
 γεγονός, ὃ ἀγών, τὸν ὁποῖον ἠγωνίσθη μετὰ θανάτου αὐτοῦ οὗτος ὁ Ἕλλην βασι-
 λεύς. Τοῦ βασιλέως λοιπὸν τὸν θάνατον θέλει τὸ ὑμνῆση ὁ πόντιος διασκευαστὴς
 εἰσάγαγεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον καὶ μόνον τυπικὰ στοι-
 χεῖα ἔλαβεν ἐξ ἄλλων τραγουδιῶν, πησάσας καὶ ἐν τῷ τραγουδίῳ τοῦ Ἀθαν. Διά-
 κου εἰς ποιητικὴν παρουσίαν τοῦ ἀγῶνος καὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἥρωος βασιλέως.
 Ἡ λιτότης ὅμως αὐτῆς τῆς συνθέσεως δὲν ἵσται φαίνεται, εἰς ἄλλον διορθωτὴν,
 ὃ ὁποῖος ἐμυθοποίησε τὴν ὑπόθεσιν διὰ τὴν προσθήκην τὸν ἄθλον τοῦ ἥρωος τῆς
 Ἀλαμάνας εἰς τὸ τραπεζουντιακὸν ᾠσμα.

Καὶ ὑπὸ τὴν μᾶλλον ὅμως ἐπιτυχὴ μορφήν ἡ γενομένη εἰς τὸ ᾠσμα
 προσθήκη ἐπέφερεν εἰς αὐτὸ οὐσιώδη ἀλλοίωσιν, διότι τὸ ἐστέρησεν ἑνὸς τῶν μᾶλ-
 λον χαρακτηριστικῶν στοιχείων τοῦ τε πανελληνίου καὶ τοῦ τραπεζουντιακοῦ θρή-
 νου ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Πόλεως: τῆς πίστεως εἰς τὰ πεπρωμένα τοῦ Ἑθνους. Ὁ
 ὠραῖος στίχος τοῦ γνησίου τραπεζουντιακοῦ θρήνου: *Ἡ Ρωμανία κι ἂν πέρασεν,
 ἀνθεῖ καὶ φέρει κι ἄλλο* ἐθυσιάσθη εἰς τὴν καινοτόμον τάσιν τοῦ διασκευαστοῦ²⁾.

¹⁾ Ὅτι καὶ αὐτοτελὲς τὸ ᾠσμα τοῦ Ἀθ. Διακού, μὲ ρητὴν μάλιστα ἐν αὐτῷ μνείαν τοῦ
 ὀνόματος τοῦ Νικηταρά, ἀπαντᾷ ἐν Πόντῳ φαίνεται ἐκ τῆς ἐκ Χαλδίας συλλογῆς τοῦ Γ. Καν-
 δηλάπτου (Ἀρχεῖον Πόντου 13 (1948) σελ. 65 ἀριθ. 4).

²⁾ Ὁ τελικὸς στίχος τοῦ τραπεζουντιακοῦ θρήνου ἔχει ἀντικατασταθῇ διὰ τῶν ἀναλό-
 γων ἐκφράσεων τοῦ πανελληνίου ᾠσματος εἰς ἐτέραν παραλλαγὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως προ-
 τάσσονται καὶ στίχοι ἀπὸ τὰ Κάλανδα τοῦ ἀγίου Βασιλείου, καθ' ὅσον τὸ ᾠσμα τῆς ἀλώσεως
 «ἐδιδάσκετο ἐκεῖ καὶ ὡς σχολικὸν ποίημα καὶ μάθημα καὶ οἱ Ἑλληνόπαῖδες τοῦ Πόντου ἔψαλ-
 λαν αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους εἰς τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων». Τόσον σεβαστὴν διε-
 τήρησαν ὅλαι αἱ γενεαὶ τῶν Ποντίων τὴν μνήμην τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Οἱ τελικοὶ
 στίχοι τῆς παραλλαγῆς ταύτης ἀπὸ τοῦ στ. 21 ἔχουν ὡς ἐξῆς:

Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὄλη του προσπάθεια πρέπει νὰ κριθῇ ὡς ἀποτυχοῦσα, ἡ δὲ μορφή τοῦ ἔσματος, ἡ συμφύρουσα τὸν πανελλήνιον πρὸς τὸν τραπεζουντιακὸν τύπον, ὡς νοθεύουσα τὴν γνησίαν παράδοσιν αὐτοῦ, δὲν πρέπει νὰ τύχῃ περαιτέρω διαδόσεως παρὰ τῷ φιλοπάτριδι λαῷ τοῦ Πόντου.

7.12.1955

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

25

*Μοιρολογοῦν τὰ ἐγκλησιᾶς, κλαίουν τὰ μοναστήρῳ,
μοιρολογᾷ καὶ Ἀγιά Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι.*

Κι ὁ Μιχαὴλ ἀρχάγγελον αἰτὲν παρηγορεύει·

*«Μὴ κλαῖς, μὴ, Δέσποινα, εἰς, καὶ μὴ πολυδακρύζῃς,
κινῶντε χρόνῳ καὶ καιροῦς ἴδικό σου θὲ νὰ εἶναι,
νὰ ψάλλουν καὶ νὰ λειτουργοῦν κ' ἐσὲν νὰ εὐχαρίστῃς
μ' ἐξήντα τρία σήμαντρα καὶ δεκοχτὼ καμπάνας,
πενήντα τρία ἀρχιερεῖς, παπάδες τετρακόδῳ
νὰ ψάλλουν τ' ἅγιος ὁ Θεός, καὶ τὴν τιμιωτέραν.*

30

*Ἐρῶν ἐξ οὐρανοῦ φωνῇν καὶ ἐξ ἀρχαγγέλου στόμαν
νὰ δώσουν λόγον, σύνθηκεν, νὰ ἔρχουν παῖρ' ν τὴν Πόλιν.
Θέλουν οἱ Τοῦρκ' Ἀγαρενοί, θέλουν νὰ παῖρ' ν τὴν Πόλιν.
Τὴν Πόλιν ὄντας ἔχτιζεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνον κτλ.*

(Γ. Κανδηλάπτου, Σύμμεικτα Λαογραφικὰ Χαλδίας,
Ἀρχεῖον Πόντου 13(1948) 61-63).

ΕΞΟΡΚΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΙΑΤΡΟΣΟΦΙΑ ΕΞ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1953, εὗρισκόμενος εἰς Ἡπειρον πρὸς λαογραφικὴν ἐξερεῦνησιν τῆς ἀκριτικῆς περιοχῆς τοῦ Γράμμου, ἔλαβον παρὰ τοῦ ἐκ Κονίτισης κ. Φωτίου Παν. Ρούβαλη χειρόγραφον χαρτόδετον «βιβλίариον», εἰς ἀρτίαν κατάστασιν εὗρισκόμενον καὶ περιέχον ἐξορκισμοὺς καὶ ἱατροσόφια¹⁾.

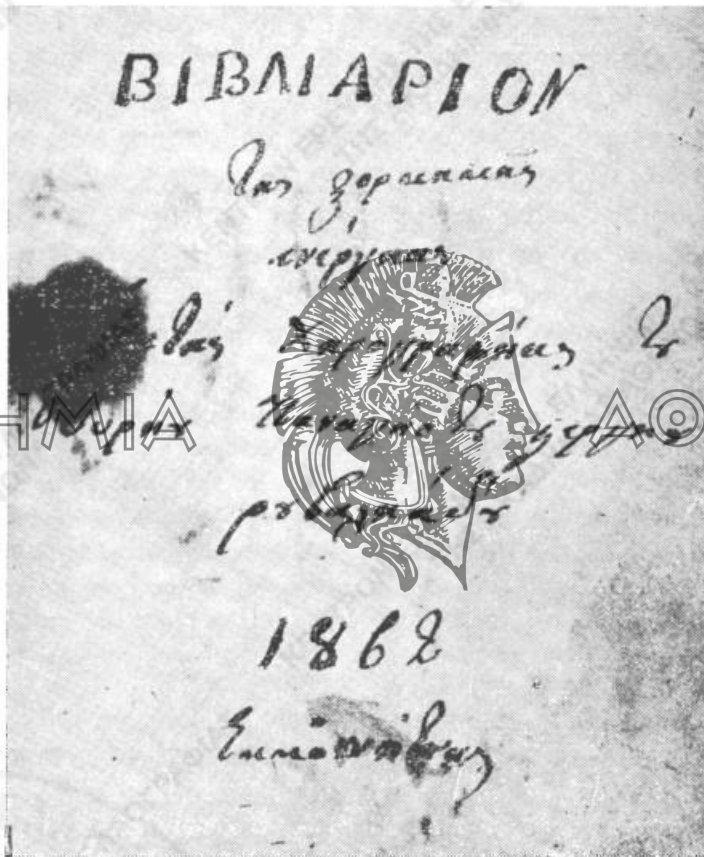
Τὸ χειρόγραφον τοῦτο, σχήματος 16^{ου} μικοῦ, μήκους 0,15 καὶ πλάτους 0,10 μ., φέρον ἐν τῷ τίτλῳ χρονολογίαν 1862, συγκρίνεται ἐκ 31 σελιδωμένων φύλλων (σ. 1-62), ἀντεγράφη δὲ πιθανῶς ἐκ παλαιότερου χειρογράφου ἐξορκισμῶν καὶ ἱατροσοφίῶν διὰ χειρὸς Παναγιώτου Ρούβαλη, πατρὸς τοῦ μνημονευθέντος φίλου, κατὰ διάφορα χρονικά διαστήματα, ὥς δύναται τις νὰ διακρίνῃ ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ χρώματος τῆς χρησιμοποιηθείσης μελάνης καὶ τῆς ἐπιμελείας, μεθ' ἧς ἐγράφησαν ἐκάστοτε τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα²⁾.

Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς 1^{ης} λευκῆς σελίδος (φ. 1^η) ἀναγράφεται: «Κύριε Π. Σ. τ. Ρούβαλε». Ἡ αὐτὴ χεὶρ καὶ ἡ αὐτὴ μελάνη ἐπανέρχεται εἰς τὴν σελίδα 3 κέ.

¹⁾ Ὡς γνωστόν, αἱ πηγαὶ διὰ τὴν μελέτην τῆς δημώδους ἱατρικῆς εἶναι δύο εἰδῶν: α) γραπταί, ἤτοι τὰ χειρόγραφα ἱατροσόφια καὶ αἱ σολομωνικαί, καὶ β) προφορικαί, δηλαδὴ ἡ προφορικὴ ἐκθεσις θεραπείας, αἱ παραδόσεις περὶ ἀσθενειῶν, κατάραι, γητειές, ἐξορκισμοὶ κτλ. Τὰ ἱατροσόφια ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰ διάφορα dispensatoria, luminaria καὶ antidotaria τῆς Δύσεως, ἀποτελοῦν δὲ ἀντίγραφα συνταγολογίων, πού συνετάχθησαν κυρίως ὑπὸ καλογήρων, συνεχῶς συμπληρούμενα ἀπὸ ἀντιγραφεῖς καλογήρους μὲ βάσιν κείμενα τῶν Διοσκορίδου, Γαληνοῦ, Παύλου Αἰγινήτου καὶ ἄλλων. Πλὴν τῶν ἱατρικῶν συνταγῶν πολλὰ ἐξ αὐτῶν περιέχουν καὶ μαγικά συνθήματα καὶ ἄλλας τεχνικῆς φύσεως συμβουλὰς, προερχομένας ἐκ βιβλίων ἅτινα διὰ μερικὸς ἐρευνητὰς ἔχουν ὡς πρότυπον τὸν ἀπύρρον τοῦ Λουγδούνου. Πλὴν δὲ τῶν ἱατρικῶν καὶ μαγικῶν στοιχείων, τὰ ἱατροσόφια δύνανται νὰ περιέχουν καὶ ἄλλα ζητήματα λαϊκῆς ἐπιστήμης, ὡς βροντολόγια, σεισμολόγια, καλενδάρια κτλ. Βλ. Κύπρου Χρυσάνθη, "Ἐνα κυπριακὸν ἱατροσόφιον, Κυπριακαὶ Σπουδαί, τόμ. 15, ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου 1952, σ. ε'. Δ. Β. Οἰκονομίδου, Δημώδης ἱατρικὴ ἐν Θράκῃ, Ἀρχεῖον τοῦ Θρησκευτικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, τόμ. 16, ἐν Ἀθήναις 1951, σ. 182-183.

²⁾ Τοῦτο φαίνεται π. χ. ἀπὸ παραβολὴν τῆς σελίδος 46 πρὸς τὴν σελίδα 47 (φ. 23^η πρὸς 24^η) καὶ τῆς σελίδος 54 πρὸς τὴν σελίδα 55 (φ. 27^η πρὸς 28^η) τοῦ εἰς χεῖρας μου χειρογράφου.

(φ. 2^ρ κέ.), ἐνῶ εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς 2^{ης} σελίδος (φ. 1^ν) ὑπὸ ἄλλης χειρὸς δι' ἄλλης μελάνης σημειοῦνται τὰ ἑξῆς, ἄσχετα πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ χειρογράφου: «Οὗτος μᾶς διδάσκει ὅτι ὅπου καλὸν γὰ καμῶμεν εἰς τοὺς κακουργοὺς ἀνθρώπους αὐτοὶ θα μᾶς αποδοσούν κακὸν ἀντὶ καλοῦ». Ἡ ἐπομένη σελὶς 3 (φ. 2^ρ), τῆς ὁποίας φωτογραφίαν παραθέτω, φέρει τὸν ἑξῆς τίτλον:

BIBLIARION

τῆς ἑξορκικῆς / ἐνέργειας / ἐκ τῆς χειρογραφίας του /
Κυρήνου Παραγνήτου στεργήου / ρουβαληάδου / 1862 / Ἐκ κοινήτης.

Ἡ ὀπισθία σελὶς (φ. 2^ν) εἶναι λευκή, ἐκ δὲ τῆς 5^{ης} σελίδος (φ. 3^ρ) καὶ ἑξῆς ἄρχεται τὸ κείμενον τῶν ἑξορκισμῶν καὶ ἱατροσοφίᾳ. Ἀπὸ δὲ τοῦ φ. 28^ρ (σ. 55) κ.ε. ὁ Ρούβαλης σημειώνει «μερικὰ χόρτα, τὰ ὁποῖα χρησιμεύου(ν) εἰς διάφορες ἀσθένει(ε)ς παρὰ τοῦ ἱατροσοφίου τοῦ Σάργου».

Θεωρήσας σκόπιμον νὰ δημοσιεύσω τὰ κείμενα ταῦτα διὰ τε τὸ γλωσσικὸν καὶ τὸ λαογραφικὸν αὐτῶν ἐνδιαφέρον ¹⁾ ἀποκαθιστῶ μόνον τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὴν στίξιν αὐτῶν ²⁾ καὶ παραθέτω σημειώσεις τινάς. Συνάμα παραπέμπω εἰς ἀνάλογα πρὸς ταῦτα ἱατροσόφια, δημοσιευθέντα ἰδίᾳ εἰς τὴν «Λαογραφίαν», τὰς δὲ ἀκαταλήπτους ἐν τῷ χειρογράφῳ λέξεις ἀφήνω ὡς ἔχουσιν ἐν αὐτῷ ³⁾.

φ. 3*

1. *Ξόρκι τοῦ ρίμματος* ⁴⁾

Πρῶτα κάμε τὸν σταυρόν σου τρεῖς φ<ο>ρ<ές>, ἔπ<εῖτα> ἀρχίνα: Ἐν ἀ<ρ>χῇ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὁ Θεὸς ἦν ὁ λόγος (ἐκ τρίτου) ⁵⁾. Ὁν-
τας ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη, τὸ κακὸν ἐσκορπίστη. Οἱ ἅγιοι Ἀνάργυροι, πρῶτοι ἱατροὶ
τοῦ κόσμου, ἐσεῖς, ὅπου γ<ι>ατρεύσατε πολλούς, ἱατρεύετε (καὶ τὸν τάδε) ἀπὸ τὸ
σπειρὶ τὸ ρίμμα ⁶⁾ ἔχει πολὺ βάρος τοῦ κεφαλίου. Ὡς ἐκίνησαν ἐπὶ ἄγγελοι, ἐπὶ
ἀρχάγγελοι, μὲ ἐπὶ σπαθία, μὲ ἐπὶ τζεκούρια βαρεὰ πελικημένα, στὴ στράτα ὅπου
πήγνᾶσι κυρία τσ' ἀπανταίνει ⁷⁾. — Ποὺ πάτε ἐπὶ ἄγγελοι, ἐπὶ ἀρχάγγελοι, μὲ ἐπὶ
σπαθία, μὲ ἐπὶ τζεκούρια. Μὰ δὲ τὸ παρτέχον νὰ μᾶς ρωτήσῃ κ' ἐμᾶς καὶ μᾶς

φ. 3*

¹⁾ Σημειώτεον, ὅτι τὰ δημόσια ἱατροσόφια ἀποτελοῦν δυσχερὲς καὶ παρακινῶντες παλαιότερων ἱατρικῶν βιβλίων, ποὺ κατέστησαν ἀναπόφευκτοί, καθόσον ἐμαρτύνητο ἡ ἐθνικὴ παιδεία καὶ τὸ χάσμα ἡρώδεια μετὰ τὴν γράμματος καὶ λαλουμένης γλώσσης. «Ἡ κυρία ἀξία τῶν δημοδυστέρων κατὰ τὸ μᾶλλον ἡμετέρον παραφράσεων τούτων, λέγει ὁ Κρουμβάχερ, ἔγκειται ἐν τῇ λεξιλογικῇ τῶν ὧν, ταῦτα δὲ χάριν ἀξίζει νὰ δημοσιευθῇ ἐν οἰονδήποτε ἐκ τῶν κειμένων τούτων». Κ. Κρουμβάχερ, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, μεταφρ. ὑπὸ Γ. Σωτηριάδου, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1900, σ. 425. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ γλωσσικοῦ παρουσιάζουν καὶ ἀξιόλογον λαογραφικὸν ἐνδιαφέρον, διότι «πρὸς τὰ ἱατροσόφια συνάπτονται πολλάκις καὶ ἐξορκισμοὶ (κατὰ μαγείας, βρικολάκων κτλ.), ρητὰ μαγικά καὶ τὰ τοιαῦτα σπονδαῖα εἰς τὴν οἰονδήποτε τῆς ιστορίας τῶν λαϊκῶν ἰδεῶν κείμενα... Τὰ δυσκορπισμένα ταῦτα περίεργα βιβλιάρια δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐρευνηθῶσι πληρέστερον, ἐφόσον ἀκόμη τὰ πλεῖστα κείμενα εἶναι ἀνέκδοτα». Κ. Κρουμβάχερ, ἔνθ' ἀν. τόμ. Γ' σ. 235.

²⁾ Ὁ γράψας ἢ ἀντιγράψας τοὺς ἐξορκισμοὺς γνωρίζει πολὺ ὀλίγα γράμματα, διὰ τοῦτο δὲ ὑπάρχει πλῆθος ἀνορθογραφῶν ἐν τῷ κειμένῳ. Εἰς τοῦτο ὀφείλεται καὶ ἡ ἐσφαλμένη ἀπόδοσις πολλῶν ἀρχαίων λέξεων, ποὺ καταντοῦν ἀκατανόητοι.

³⁾ Ἀξίον σημειώσεως, ὅτι τὰ μαγικά κείμενα βρίθουσι συνήθως ἀκαταλήπτων λέξεων.

⁴⁾ Ἡ ἀριθμησις ὀφείλεται εἰς ἐμέ. *Ρίμμα* = ἔλκος τοῦ κερατίου, ἐξέλκωσις δηλαδὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ.

⁵⁾ Τὰ ἐντὸς ἀγκυλῶν ἀνήκουν εἰς ἐμέ, τὰ δὲ ἐντὸς παρενθέσεων εἰς τὸν χειρόγραφον.

⁶⁾ Ἡ φράσις ἀπὸ τὸ σπειρὶ τὸ ρίμμα συνδέεται καὶ μὲ τὸ πρὸ αὐτῆς ρῆμα ἱατρεύετε καὶ μὲ τὸ μετ' αὐτὴν ἔχει.

⁷⁾ Πρόκειται περὶ τῆς Παναγίας, ἣτις ρητῶς ἀναφέρεται εἰς τὸν ἐπόμενον ἐξορκισμόν (ἀρ. 2).

ἐρώτησεν νὰ τῆς εἰποῦμε.— Πᾶ' νὰ κόψωμε ἑλίᾳ, μυρτιά καὶ δάφνη, νὰ κάνωμεν τράπεζαν τῆς Θεοτόκου Παρθένου Μαρίας. Καὶ λέγει: — Μὴν πᾶτε νὰ κόψετε ἑλίᾳ, μυρτιά καὶ δάφνη νὰ κάμετε τράπεζαν τῆς Θεοτόκου Παρθένου Μαρίας, μὸν σῦρτε εἰς τὸν (τάδε), ὅπου ἔχει τὸ σπειρὶ τὸ ρίμμα, ὅπου τὸν ἐπονεῖ τὸ μάτι καὶ ἔχει ἀντάρα καὶ βάρος εἰς τὸ κεφάλι του, καὶ δὲν ἡμπορεῖ νὰ σταθῇ οὔτε μέρα οὔτε νύκτα οὔτε κάρτο ἀπὸ τὴν ὥραν, ὅτι εἶναι βαπτισμένος, μυρωμένος, τοῦ Θεοῦ παραδομένος, καὶ ἐπάρετε βᾶτον, κλαδὶ ἑλαιάς καὶ φύλλο ἀπὸ δάφνη, μαχαίρι μαυρομάνικο καὶ σκορπίδι ἀπὸ παλ(ι)όπυργο, καὶ πᾶρτε τὸ ἀνάταλμα τοῦ ἡλίου καὶ ξορκίστε το καὶ κη- φ. 4^τ
 ρύξετε το νὰ πηγαῖν εἰς τὰ ἄγρια βουνά, στὰ ἄγρια κλαδιά. Ἐκεῖ πετεινὸς δὲ λαλεῖ, κόττα δὲν καρκαλεῖ, ἐκεῖ νὰ πηγαῖν νὰ καταντήσῃ, νὰ κατασταθῇ. Ἀγέρας τό ἔφερε, ἀγέρας νὰ τὸ πάρῃ. Ὁ Χριστὸς τὸ ἐξόρκισε κὶ μὲ τὸ μαυρομάνικο μαχαίρι τό ἔκοψε. Καὶ κάθε φορὰ ὅπου ἀρχινᾷς ξόρκισέ το ἐκ τρίτου¹⁾ — — —.

2. Ἔτερο ξόρκι τοῦ οὐρανοῦ.

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν καὶ ὁ Θεὸς ἦν ὁ λόγος. Ὅπου ἦτον ἐννέα ἀδελφοὶ καλοὶ καὶ ἐπῆραν τὴν βουράν²⁾ τους, τὰ βουρδουντζίκουρα³⁾ τους εἰς τὸ ἄλμα βοτημένα⁴⁾ καὶ εἰς τὸν ἥλιον ἀποχμῆν⁵⁾ καὶ ἐπῆραν οἱ ὅσοι, σὲ βουνά, δια τὰ κόψο(ν) σήμαντρα, | σήμαντρούλα τῆς Παναΐας Θεοτόκου τὴν φ. 4^ν
 ἁγίαν τράπεζαν. Οἱ δὲ καλὰ τὰ ἔκοψαν, αἱ δὲ καλὰ τὰ ἐπέλεκσαν πρώτη τζικουριά, ὅπου ἐβάρησε εἰς τὸ λεπτό⁶⁾ κυπαρίσσι, καὶ ἀπὸ τῆς⁷⁾ ἑνα μικρὸ φιλικούδι⁸⁾ καὶ ἐβάρησεν τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ (τάδε) εἰς τὸ μάτι

καὶ φωνάζει
 καὶ βρικάζει⁸⁾
 καὶ τὴν θάλασσαν ταράζει
 καὶ τὰ δέντρα ξερριζώνει,
 τὰ βουνὰ ξεθμελιώνει,
 καὶ τὸν κουρνιακτὸ ρεπίζει⁹⁾.

Ἐκεῖ ἐδιάβαινε ἡ Παναγία ἡ Δέσποινα μὲ τοὺς ἁγίους ἀγγέλου(ς) καὶ ἀρχαγ-

¹⁾ Πρβλ. ἀναλόγους ἐξορκισμούς, λεγομένους εἰς τὴν περίπτωσιν πού θὰ πεταχτῇ ξύλο ἢ πέτρα ἢ χῶμα στὸ μάτι, ἐν Λαογραφίᾳ Δ' 37 (ἐξ Αἰτωλίας), Ε' 611 (ἐκ Τευθρώνης), Η' 558 (ἐκ Κρήτης), Θ' 243 (ἐκ Κρήτης), Ι' 116-117, 133-134 (ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας).

²⁾ βορδώνιον, βορδώνι καὶ βουρδώνιον=ἡμίονος. Βλ. Ἱστορικὸν Λεξικόν, Δ' (1953), ἐν λ. βορδώνι. ³⁾ βουρδουντζίκουρα=μεγάλα τσεκούρια. ⁴⁾ βοτημένα=βουτηγμένα. ⁵⁾ Τὸ χειρόγραφον λέγει λῆφτιο. ⁶⁾ ἀπιτάθη/ἐπετάχθη. ⁷⁾ φιλικούδι=πελεκούδι, σχίζα. ⁸⁾ βρικάζω=κλαίω, θρηγῶ βλ. Ἱστορικὸν Λεξικόν Δ'. ἐν λέξει. ⁹⁾ ρεπίζω=διαλύω.

γέλους, με τοὺς δώδικο ἀποστόλους, με τὸν Πέτρον, με τὸν Παῦλον, με τοὺς ἁγίους Ἀναργύρους, καὶ τὴν ἑσταμάτησαν καὶ λέγουν: — Τί ἔχει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ

καὶ φωνάζει

καὶ βρικόζει

φ. 5r

καὶ τὴν θάλασσαν | ταράζει

καὶ τὰ δέντρα ξερριζώνει;

— Φέρετε μου μαχαίρι μαυρομάνικο, σκορπίδι ἀπὸ παλ<ι>όπυργο καὶ βάϊα ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, νὰ κόψω, νὰ ρίξω, νὰ σκορπίσω τὸ ρίμμα, τὸ ριμματικό, τὸ σκοτικό - τὸ ἄσπρο, τὸ μαῦρο καὶ τὸ κόκκινο — νὰ πάη εἰς τὰ ἄγρια βουνὰ καὶ στὰ ἄγρια κλαδία. (Ὁ τάδης) εἶναι βαπτισμένος, τοῦ Θεοῦ παραδομένος, κάθε τρίχα μετρημένος Πατὴρ Υ<ι>ὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τῆς ἁγίας Τριάδος. Καὶ ὡς καθὼς σκορπίζει καὶ ριπίζει ὁ ἥλιος τὴν δροσὰ καὶ ἄνεμος τὴν ἀντάρα¹⁾, νὰ πάη στῆς Μάνης τὰ βουνὰ, στῆς Μπα<ρμ>παργ<ι>ᾶς τὰ μέρη ἐκεῖ καὶ ἐκεῖ νὰ πηλῇ, ἐκεῖ νὰ καταντήσῃ φ. 5v ἀγέρας τὸ ἥφερε, ἀγέρας νὰ τὸ πάσῃ καὶ ἄνω. Ἀνάργυροι γ<ι>α|τρεῦσατε τὸν δοῦλον σας (τάδε). Καὶ λέγε το τρεῖς φο<ρές> καὶ ἐξ<ε> φορὰ ὅπου ἀρχινᾷς τῇ Τέλος²⁾.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

¹⁾ Αἱ τοιαῦται παρομοιώσεις εἶναι συγγεγραμμέναι εἰς τὰς ἐπιδόξας ὅσον παρ' Ἀλεξ. Τριλλιανῶ (τ. Β' σ. 585 Puschmann): «ὡς αἱ φέρονται οὐκ ἀφίσχονται, μηδὲ τὸ πάθος τοῦδε, ἢ τῆς δε». Βλ. Λαογραφίαν Α' (1909) σ. 366.

²⁾ Εἰς τὸν ἑξορκισμόν αὐτόν, ὡς καὶ εἰς τὸν προηγούμενον (ἀριθ. 1), τὸν πυρῆνα ἀποτελεῖ οὐχὶ ὁ ἑξορκισμὸς καὶ ἡ ἐπιτίμησις πρὸς τὸ κακόν, ἀλλὰ διήγησις δυναμένη νὰ σχετισθῇ πρὸς τὴν περίστασιν (πρβλ. Wutke, Volksaberglaube der Gegenwart, ἔκδ. 3, Berlin 1900 σ. 167). Εἰς ἐκάστην τῶν ὡς ἄνω ἐπιδόξων (ἀριθ. 1 καὶ 2) διακρίνονται δύο τμήματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἕν, τὸ πρῶτον, ἀποτελεῖ τὸ ἱστορικὸν οὕτως εἰπεῖν τῆς νόσου ἢ τοῦ κακοῦ ἐν γένει, διὰ τὸ ὅποιον ἡ ἐπιδόξῃ, τὸ δὲ ἕτερον τὸν τρόπον τῆς θεραπείας αὐτοῦ. Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο ὑπὸ τὴν μορφήν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζεται εἰς ἡμᾶς σήμερον, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ διήγησις, δι' ἧς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀλληγορικῶς δηλοῦται τὸ ἐπαχθόμενον κακόν. Τὸ δευτέρον τώρα μέρος, πού ἀναφέρεται εἰς τὸν τρόπον τῆς θεραπείας, ὑπαγορεύεται, ὡς συνήθως, ὑπὸ τῆς Παναγίας, πού ὑποτίθεται, ὅτι συναντᾷ τὸν πάσχοντα καὶ πληροφορεῖται παρ' αὐτοῦ τὰ τοῦ πάθους. Εἰς ἄλλους ἑξορκισμοὺς φαίνεται, ὅτι ἡ μεσολάβησις τῆς Παναγίας ἐλλείπει, πρέπει ὅμως νὰ ἔξετασθῇ μήπως ἡ παράλειψις αὕτη εἶναι ὑστερογενής. (Στίλπ. Π. Κυριακίδου, Κυπριακαὶ ἐπιδόξαι, Λαογραφία ΣΤ' (1917-1918) σ. 603-5). Σημειωτέον ἐπίσης, ὅτι τὸ ἅγιον πρόσωπον, πού διδάσκει τὴν ἐπιδόξῃ, εἶναι πλὴν τῆς Παναγίας καὶ ὁ Χριστός, ὡς εἰς τὸ κατωτέρω ὑπ' ἀρ. 18 ἑξόρκι διὰ τὸ γαρμπούρι (=ἄνθρακα), ἢ ἄλλο ἱερὸν πρόσωπον. Τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν εἰς ἐπιδόξῃν τοῦ καρκίνου περιεχομένην εἰς Βαρβερίνον κώδικα (ἐλλην. ΙΙΙ 3) γραφέντα τῷ 1497, ἐξ οὗ μετ' ἄλλων ἐδημοσίευσεν αὐτὴν ὁ Fritz Pradel, καθὼς καὶ εἰς ἐπιδόξῃν ἀπαντῶσαν εἰς τὸν 408 ἐλληνικὸν κώδικα τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης καὶ ἀλλαχοῦ. (Βλ. Λαογραφίαν Α' σ. 366-8).

3. Σόρκι τοῦ φιδίου.

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὁ Θεὸς ἦν ὁ λόγος. Ἀφέντης ὁ Χριστὸς ἔκαμεν τρώπεζαν. Ὅλα τὰ φίδια τὰ ἐκάλεσεν διὰ τὰ φᾶν καὶ τὰ πιῶν καὶ τὰ ξικοφαντήσουν¹⁾. Καὶ ἕνα φίδι, κακόφιδο, πικρό, φαρμακωμένο, δὲν ἤθελε τὰ φάη μήτι τὰ πιῇ μήτε τὰ ξικοφαντήσῃ καὶ αὐθέντης ὁ Χριστὸς τὸ ἐρώτησεν καὶ τοῦ λέγει:—Μωρέ, φίδι, κακόφιδο, πικρό, φαρμακωμένο, ὅλα τὰ φίδια τρώγουν καὶ πίνουν καὶ ξικοφαντοῦν καὶ τοῦ διατὶ δὲν τρῶς καὶ δὲν πίνεις καὶ δὲν ξικοφαντεῖς;—Ἀφέντη μου Χριστέ, ἐπειδὴ κὶ μὴ ἐρώτησες, τὰ σοῦ τὸ ὁμολογήσω. Χήρας υἱὸς ἐδιάφηκε²⁾. Ζερβιά μεργ(ι)ὰ μὲ πάτησεν ἕνα κουλούκι μοῦ ἔβγαλεν δεξὰ μεργ(ι)ὰ τὸν ἔφαγα.—Μωρέ, φίδι, κακόφιδο, πικρό, φαρμακωμένο, δὲν μοῦ λέγεις τὸ γιαιτρικὸ του;—Αὐθέντη μου Χριστέ, ἐπειδὴ καὶ μὲ ἐρώτησες τὰ σοῦ τὸ ὁμολογήσω: ἄσπροι τζοχές, καθάρια πίτυρα καὶ τὸ περισκολλάδι³⁾, ὅθε πονεῖ, ὡς βάλῃ. Ἀμήν. Κ(ύριε) Ἰ(ησοῦ) Χ(ριστέ) ρ(ίκα) (ἐκ γ(α)ρ(ι)τοῦ).

Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ρίκα⁴⁾.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

4. Τῆς στρίγγλας Σόρκι⁵⁾.

ΑΘΗΝΑΝ

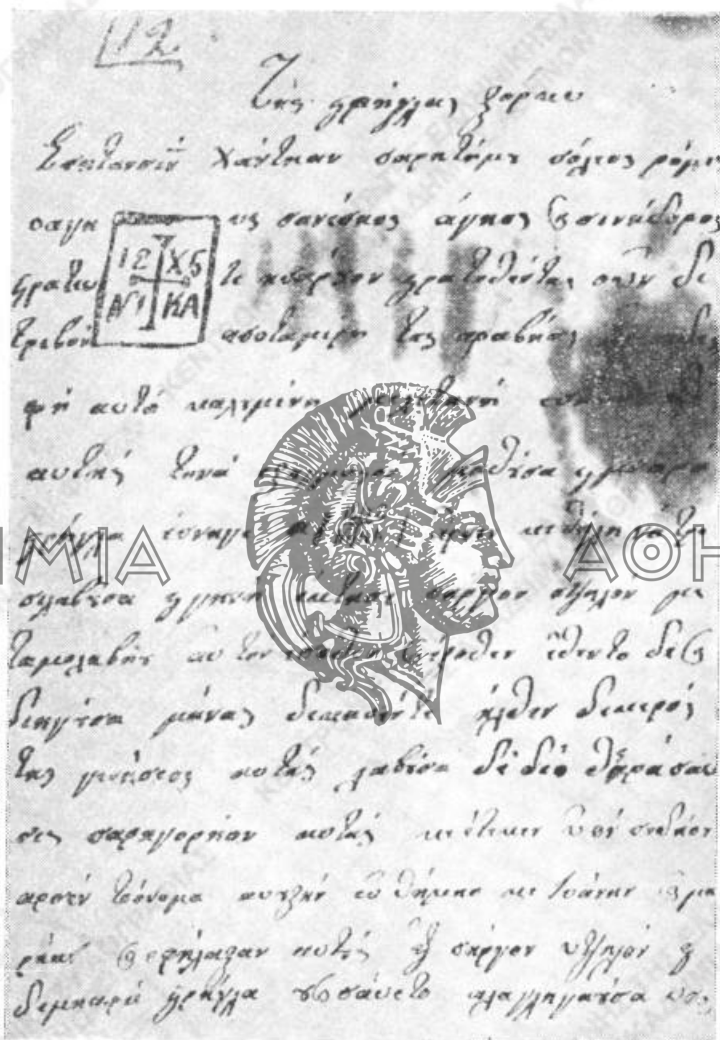
Ἐπὶ τῆσιν⁶⁾ Χάντηαν παρητήμου⁷⁾ πόλεως Γούνης ὁ ἅγιος Σινέσιος ἅγιος καὶ Σηνίδωρος⁷⁾ στραιῶται ὑπῆρχον στραιῶντες οὖν δι(έ)τριβον ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Ἀραβίας ἦν ἀδελφὴ αὐτῶν⁷⁾ καλουμένη Μελετινὴ ἐποίησε δὲ αὐτῆς τινὰ ἐξηγαστόν(;)·. Μαθοῦσα ἡ μαρὰ στρίγγλα ἔπινγε ἄρσεν καὶ θῆλυ, τὰ α | $\frac{12}{NI} \left| \frac{X5}{KA} \right|$ τρισυλλαβοῦσα. Ἡ γυνὴ ἔκτισε πύργον ὑψηλὸν μετὰ μολυβίου αὐ | $\frac{12}{NI} \left| \frac{X5}{KA} \right|$ τὸν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, ἔθεντο δὲ καὶ διαγοῦσα μῆγας δεκαπέντε ἤλθεν δὲ καιρὸς τῆς γεννήσεως αὐτῆς. Λαβοῦσα δὲ δύο θερά-

¹⁾ ξικοφαντῶ=ξεφαντώνω. ²⁾ ἐδιάφηκε)ἐδιάβηκε=ἐπέρασε. ³⁾ Τὸ ἀλλαχοῦ περισκολλάδι, περδιοκλάδι=χόρτον μὲ φαρμακευτικὰς ιδιότητες. ⁴⁾ Πρβλ. Λαογραφίας Β' 465 (ἐκ Φθιώτιδος), Γ' 664-5 (ἐκ Καστρίου Κυνουρίας), Δ' 52 (ἐκ Ξηροχωρίου), 523 (ἐκ Τευθρόρης Γυνθείου), Γ' 124 (ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας). Βλ. καὶ ἱατροσόφιον «εἰς δάγκμα ὄφeos» ἐν Ἀγαπίου Μοναχοῦ, Γεωπονικόν, Βενετία 1884, σ. 115.

⁵⁾ Ὁ ἐξορκισμὸς οὗτος τῆς στρίγγλας διασφίξει βυζαντινὴν παράδοσιν περὶ τῆς Γιλ-λοῦς. Βλ. Μιχ. Ψελλὸν παρὰ Κ. Σάθα, Μεσαιων. Βιβλιοθ. τ. Ε', Ἐν Βενετίᾳ 1876, σ. 573-5.

⁶⁾ Τὰς τρεῖς λέξεις τῆσιν⁶⁾ Χάντηαν παρητήμου ἀφήκα ὥς ἔχουσιν ἐν τῷ χ/φφ. Ὁ ἐξορκισμὸς τοῦ Ψελλοῦ, Ἀποστροφὴ τῆς μαρᾶς... ἄρχεται: Ἐπὶ τῆς βασιλείας Τραϊανοῦ τοῦ βασιλέως ἦν τις γυνὴ ὀνόματι Μελετινὴ. Κ. Σάθα, ἔ.δ. σ. 573. ⁷⁾ Τὰ ὀνόματα ταῦτα προφανῶς παραδίδουν τὰ ἅγιος Σισίνιος, Σίνης καὶ Σηνόδωρος. Βλ. Κ. Σάθα ἔ.δ. σ. 574.

παινις¹⁾, παρηγορίαν αὐτῆς, καὶ ἔτεκεν υἱὸν παιδίον ἄρσεν, τὸ ὄνομα Ἐβουζῆν²⁾,
 Εὐθύμιο(ν) καὶ Ἰωάννην καὶ Μαρίαν, καὶ ἐφύλαξαν αὐτοὺς εἰς πύργον ὑψηλόν,
 φ. 7^ε ἢ δὲ μαρὰ στρίγλα οὐκ (ἐ)παύετο ἀλαλτοκοῦσα(;) ὅπως | πνίξη τῆς γῆς τὰ

φ. 6ν τοῦ χειρογράφου

όμηρα(;) Δίων(;) Ροναβούτζην. Ἡ δὲ δούλη τοῦ Θεοῦ Μελετινὴ ἐκτείνας τὰς χεῖ-
 ρας εἰς τὸν σὺρανὸν καὶ μετὰ δακρύων καὶ στεναγμῶν ἔλεγον: Κ(ύριε) Ἰησοῦ Χρι-

¹⁾ «καὶ λαβὼν ἰβ' θεραπεινίδας» λέγει ὁ Ψελλός. Κ. Σάθα, ἔ.ἀ. σ. 573. ²⁾ Εἰς ἄλλον ἐξορ-
 κισμὸν τῆς Γαλλοῦς, προερχόμενον ἐκ χ/φου Ναξιακοῦ, τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ εἶναι Αὐγούζης.
 Βλ. Δ. Β. Οἰκονομίδου, Ἀπεραθίτικα λαογραφικὰ σύμμεικτα, Ἀθήναι 1940, σ. 66.

σιέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, ἐξαπόστειλον τὸν ἅγιον Συνέσιον καὶ ἅγιον Σηνίδωρον, τοὺς ἀδελφούς μου, ὅπως¹⁾ ῥύσετε τοὺς παῖδας τούτους Εὐθύμιον, Ἰωάννην καὶ Μαρίαν ἐκ τῆς ἀκαθάρτου στρίγλας. Καὶ ἄκουσαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ τὴν δέσιν αὐτῆς καὶ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Εὐθυμίου, Ἰωάννου καὶ Μαρίαν καὶ στεναγμῶν αὐτῶν ἐκ τῆς καρδίας καὶ δάκρυα αὐτῶν καὶ ἦλθεν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τοῖς αὐτοῖς λέγουσα: Συνέε καὶ Σηνίδωρε ἀπήλθετε εἰς τὸ κατοικητήριον τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ (Ἀνδρέου, Θεοδώρας, εἰς Εὐθύμιον, Ἰωάννην, Μαρίαν) (καὶ Στεργίου, Χάιδως, Παναγιώτου, Ἰωάννου)²⁾ Μελητινῆς ἀδελφὴν σας καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἐκ τῆς ἀκαθάρτου στρίγλας. Εἰσακούσαντες οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἐπορεύοντο καὶ φωνήσαντες ἐκεῖ τὰ μεσάνυχτα ἐξυπνοῦν³⁾ πρὸς αὐτὴν ὄνειρον ἡμῖν ἀδελφὴ Μελετινῇ. Ὁ δὲ λέγει πρὸς αὐτοὺς τίνες ἐστὲ ὑμεῖς· εἶπον εἴμεστε ὁ Συνέσιος καὶ Σηνίδωρος, οἱ ἀδελφοί σου, ἀπεσταλμένοι παρὰ Θεοῦ διὰ τὰ κινήσωμεν τὴν ἀκάθαρτη καὶ μαρὰ στρίγλα γενόμενη κολιθία⁴⁾ εἰς αὐτοὺς ἐδάσκον⁵⁾ παρτονόν⁶⁾ καὶ ραμίον⁷⁾ τὸν Ἀβουζήν. Ἡ δὲ δούλη τοῦ Θεοῦ Μελετινὴ προσεδέξατο αὐτοὺς ἀδελφούς αὐτῆς καὶ ἐλθοῦσα εἰς τὴν κλιτὴν⁸⁾ αὐτῆς καὶ εἶπε τὸν παῖδα αὐτῆς νεκρόν. Καὶ ἤρξαντο θρηγεῖν⁹⁾ καὶ ὀλωδύρεσθαι καὶ λέγει πρὸς ἀδελφούς αὐτῆς. — Ὁ Συνέσιε καὶ Σηνίδωρε¹⁰⁾, τί μὲ ποιήσατε; Τότε ἤρξα¹¹⁾ ὁ ὁ δούλος τοῦ Θεοῦ καὶ διώκον τὴν ἀκάθαρτον καὶ μαρὰν στρίγλα ἐπὶ τὸ ὄρη τοῦ Διδάνου¹²⁾ καὶ οὐκ ἐδύνοντο φθᾶσαι αὐτὴν καὶ πάλιν ἐδίωκον αὐτὴν καὶ τοῦ Θεοῦ προστάξει¹³⁾ φθᾶσαντες ἐπίασαν αὐτὴν καὶ μετὰ σιδηροῦ ράβδου ἐβασάνισαν αὐτὴν καὶ ἔκτυπον αὐτὴν καὶ λέγουσιν αὐτὴν τὴν αἰτίαν αὐτῆς. Ἡ δὲ ἐνεύσαντο καὶ οὐκ εἶπε πρὸς αὐτοὺς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐκατηράσαντο αὐτὴν τὰ ἀνθικαρχῆ καὶ πάλιν ἐρώτησάν την καὶ ἔκτυπον αὐτὴν καὶ ἐρώτων αὐτὴν: — Εἰπέ μας πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Τότε ἡ μαρὰ στρίγλα λέγει αὐτούς: — Δοῦλοι τοῦ Θεοῦ, μὴ μὲ βασανίζετε καὶ μὰ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου καὶ φιλανθρωποῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ τώρα τηπήτός¹⁴⁾ με ἐν τῇ Ναζαρεὶ μῆνας πέντε καὶ πῆτε ἄνθρωπος· εἶπεν ἄν-

¹⁾ Τὸ ὅπως ἐπαναλαμβάνεται δις ἐν τῷ χ' φω.

²⁾ Ἐνταῦθα ὁ γράψας τὸ χ' φων Παναγιώτης Ρούβαλης ἔθεσεν ἐντὸς παρενθέσεως διάφορα οἰκογενειακά του ὀνόματα.

³⁾ Προφανῶς κλῆρον. ⁴⁾ Ἐν τῷ ἐξορκισμῷ τοῦ Ψελλοῦ λέγεται: «Ἐν μὲ οὖν τῶν ἡμερῶν ὁ ἅγιος Σισίνιος, Σίνης καὶ Σηνίδωρος κατήλθον τοῦ ἐπισκέψασθαι τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν... Ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτῶν ἱσταμένων καὶ τῶν ἱππων χαλικοκτυπούντων, κατήλθε τοῦ ἀνοῖξαι αὐτῶν. Ἡ δὲ μαρὰ Γυλλοῦ συνεισηλθε σὺν τοῖς ἱπποῖς ὥσπερ μνῖα καὶ περὶ μέσης τῆς νυκτὸς ἀπέκτεινε τὸ παιδίον. Ἡ δὲ Μελετινὴ ὠλόλυξεν πικρῶς λέγουσα, ὦ Σισίνιε, Σίνη καὶ συνοδία,...». Κ. Σάθα, ἔ.ἀ. σ. 574. ⁵⁾ Τὸ χ' φων: Λεβάνον. ⁶⁾ Τὸ χ' φων: προστάξεις.

θρωπος νὰ γράψῃ τὰ ἐβδομηντα δύο ὀνόματά μου¹⁾ καὶ ἔχῃ αὐτὰ εἰς τὸν οἶκον
 φ. 8^ν του οὐ μὴ εἰσέλθω εἰς τὸν οἶκον τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ (ἐδῶ γράφει | τὰ ὀνόματα
 τοῦ σπιτιοῦ ὅσα θέλει) (Στεργίου, Χάιδως, Παναγιώτη) οὔτε νὰ βλάψω ἀπ' αὐτοὺς
 οὔτε μικρὸν οὔτε μεγάλον, ἀλλὰ φεύγομαι ἀπὸ αὐτοὺς μίλλια δέκα πέντε. Τότε εὐλό-
 γησεν αὐτὴν νὰ εἶσον πρὸς αὐτὴν εὐλογημένη, νὰ εἶσαν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας, ἐκ τοῦ
 κάρπου τῆς κοιλίας σου χρησιμοποιεῖται πᾶσαι αἱ γενεαὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς φωτα-
 γώγιον εἶπον ἡμῖν καὶ τὰ ὀνόματά σου. Καὶ ἤρῃξαντο λέγειν οὕτως ᾠδὴν τὸ μὲν: Ὁ Ἰ
 τὸ ὄνομά μου καλουμένη μεληγούν: τὸ |β|βηξούν, τὸ |γ|πεξαρχῆς, τὸ |δ|μάρξα, τὸ
 |ε|καλησόνα, τὸ |ς|λευδοῦ, τὸ |ζ|πέτα, τὸ |η|πιτερουμένη, τὸ |θ|λόλη, τὸ |ι|ἀρπαγού,
 τὸ |ια|μαρμαρώ²⁾, τὸ |ιβ|στρίγλα, τὸ |ιγ|παιδοπνίκτηρα³⁾, τὸ |ιδ|νυκτοπατοῦσα,
 τὸ |ιε|μώρα⁴⁾, τὸ |ιστ|ῆσκιον τῆς νυκτός, τὸ |ιζ|λαγομητήπα, τὸ |ιη|περωτόν, τὸ
 φ. 9^ν |ιθ|κλωσσαρία, τὸ |κ|ζούδιον, τὸ |κα|φανταζούτω, τὸ |κβ|βηματήτω, τὸ |κγ|λου-
 φούντω, τὸ |κδ|ἀχνή μολήν, τὸ |κε|φέροισα, τὸ |κε|ζερβατού, τὸ |κζ|ιεβαραχή, τὸ
 |κη|ἐπικατάρατη, ||κθ|ῆ διγητού, ||λ|θαντός παιδίων, ||λα||μητέρων ὀδυρμός,
 ||λβ||ἀτικνούσα, ||λγ||ἀπνούσα (ἐξουσία), ||λδ||ἐγρήσινα, ||λε||μόρφον, ||λστ||με-
 λάνι, ||λζ||ἐμοφού, ||λη||αἰῶνα, ||λθ||σαρπιδού, ||μα||μοῖρα, ||μβ||
 ἀπαστη ||μγ||ἀπαστη, ||μδ||ἡμερα, ||μα|ῖ|ῖτα, ||μσ||ώρα, ||μθ||Παυμένη τῆς ὥρας,
 ||μη||χρόνον, ||μθ||μηνιοῦσα, ||νε||ἐβδομάδα, ||νε|ῖ|ῖτα, ||νβ||κυριακή, ||να||δευτέρα, ||νβ||
 τρίτη, ||νγ||τετράδη, ||νδ||πέφτη, ||νε||παρασκευή, ||νστ||σαββάτο, ||νζ||δώδεκα μη-
 νῶν, ||νθ||μαρτιανή, ||ξ||ἀπριλιανή, ||ξβ||μαϊανή, ||ξβ||ιοννιανή, ||ξγ||ιουλιανή,
 φ. 9^ν ||ξδ||αὐγουστιανή, ||ξε||σεπτεμβριανή, ||ξστ||ὀκτωμβριανή, ||ξζ||νοεμβριανή, ||ξη||
 δεκεμβριανή, ||ξθ||γενουαρινή, ||ο||φλεβουριανή, ||οβ||ἀπληλόδησα⁵⁾ [...στε]. Ἐνε-

¹⁾ Εἰς τὸν ἔξορκισμόν τοῦ Ψελλοῦ ἀναφέρονται δώδεκα καὶ ἡμισυ ὀνόματα: «Τὸ μὲν πρῶ-
 τον... Γυλλοῦ, τὸ δεύτερον Ἀμορφοῦς, τὸ τρίτον Ἀβυζοῦ, τὸ τέταρτον Καρχοῦς, τὸ πέμπτον Βοριανή,
 τὸ ἕκτον Βαρδελλοῦς, κτλ.». Κ. Σάθα, ἔ.ἀ. σ. 575. Πρβλ. Εὐχή τῆς Γυλλοῦς (sic) αὐτόθι σ. 576.
 Παραλλαγήν τῶν ὀνομάτων αὐτῆς, δώδεκα τὸν ἀριθμόν, βλ. ἐν *Ε. Legrand*, *Bibliothèque
 grecque vulgaire*, τ. II, Paris 1881, σ. XVIII. 12^{1/2}, ὀνόματα τῆς Γυλλοῦς ἀναφέρει καὶ ὁ
Leo Allatius κατὰ Σάθαν, ἔ.ἀ. σ. 575. σημ. 1. Πρβλ. καὶ Γ. Κ. Σπυριδάκη, Ἐξορκισμοὶ καὶ
 μαγικοὶ καταδέσμοι ἐκ Κρητικῶν χειρογράφων, Ἐπετηρὶς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, τρίτον
 καὶ τέταρτον ἔτος 1941 - 1942. Ἐν Ἀθήναις 1951, σ. 62. Εἰς Ναξιακὸν δὲ χ/φον περὶ τῆς Γυλ-
 λοῦς παραδίδονται 20 ὀνόματα αὐτῆς. Δ. Β. Οἰκονομίδου, ἔ.ἀ. σ. 69 - 70. Εἰς τὸ παρὸν ἐκ Κο-
 νίτης χ/φον διὰ πρῶτην φορὰν συναντῶ 72 ὀνόματα τῆς Γελλοῦς. Περὶ δὲ τῆς ἐν τῇ μαγείᾳ
 καὶ ταῖς ἄλλαις δοξασίαις τοῦ λαοῦ χρήσεως τοῦ ἀριθμοῦ 72 βλ. τὴν μελέτην τοῦ Γ. Κ. Σπυ-
 ριδάκη, Ὁ ἀριθμὸς ἐβδομηκοντα δύο, Ἀφιέρωμα εἰς Κ. Ἀμαντον, Ἀθήναι 1940, σ. 409 - 418.

²⁾ μαρμαρῶν παρὰ τῷ Ἀλλαίφ. Κ. Σάθα, ἔ.ἀ. σ. 575, σημ. 1.

³⁾ παιδοπνίκτηρια, αὐτόθι, σ. 575. ⁴⁾ μωρᾶ, αὐτόθι, σελ. 575 ⁵⁾ Αἱ διπλαῖ κάθεται,

κατὰ τὸν Φ. Ρούβαλην, δὲν εἶναι ἄνευ σημασίας διὰ τὴν τελεσφόρησιν τοῦ ἔξορκισμοῦ.

δύσαστε ὁ Θεὸς ἀσημένας <ι>· εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς

ΙΣ	ΧΣ
ΝΙ	ΚΑ

 καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς ὑπερευλογημένης ἐ<ν>δόξου

ΙΣ	ΧΣ
ΝΙ	ΚΑ

 δεσποίνης καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, προστασίαις τῶν τιμίων ἐπουρανίων δυνάμεων ἁσωμάτων, τοῦ τιμίον ἐνδόξου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάν<ν>ου καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Νικολάου, Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου, Δημητρίου τοῦ ἀθλοφόρου καὶ τῶν μεγίστων Ταξιαρχῶν Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ καὶ πάντων τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων ἁσωμάτων καὶ πάντων τῶν ἁγίων ταῖς δεήσεσι δέσον, χαλίνωσον πᾶσαν στρίγλα καὶ χαμορδὸν καὶ χαμορδωμένη καὶ ἀπὸ παντὸς κακοῦ φυλακτήριον τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Στεργίου, Χ<άι>-δ<ως>, Ἰω<άννου>, Π<α>ναγιώτου καὶ τὸν καρπὸν αὐτῶν δώσουσι ἐν | καιρῷ αὐ- φ. 10^ε

τοὶ καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ οὐκ ἀπορήσονται καὶ πάντα ὅσα ποιεῖ κατανοδοθήσεται ἕνας μὲ τὸν νεκρὸν καὶ ἐπιθάφη ὁ Χριστὸς καὶ Κύριον· ροοπαφ·τ·ρα νύκτα·μὲ Χ·χι θερ πλοδο αο ἁσεμέτρηαν Βάστην π' ο βλ βε φζ' ρ οὐπο ειατας ἡμέρας πὸν τρέφουν φελητάς

ο	3
---	---

 κρίσι κιοδοῦ αθε πνεῦμα καὶ πᾶσαν καρδίαν ἐξ οὐρανοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον φωτίσετε ἡμῶν πίστιν πάντας τοὺς πιστεύοντας· πρὸς αὐτὸν πίστι πρὸς ἐρ-χομένους ὁ ἐξ αὐτῶν ρρρρ σσςσ ρ μ·ε·ε·μ·ν·φ·β·ο

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ἄμεν φίλε μη σέλθε χελὴν ἡμῶν ἐκ χθὸς ρῦσε πόνος ἐγεν μεν ὁλος πέρου πευφύγω ἡ πόλη ἀπὸ τὴν κλίνην φεῦγε ἀπὸ τὰ σθήτη τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ· πν^α·, τα^α τοῦ σπῆ γρφ

Τέλος τῆς αὐτῆς<ι>·¹⁾ |

5. Εὐόρκι τοῦ μπουκουλέτου²⁾.

φ. 10^ν

Ἐβο<ν>λήθηκα νὰ σπείρω τὸ δῖβωλο ρεβίθι, τὸ τριβῶλο, ἔκοψα ἀφόξινλη³⁾,

¹⁾ Αἱ περὶ τῆς Γελλοῦς δοξασαί διὰ τῶν βυζαντινῶν διεσώθησαν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος μέχρις ἡμῶν. Ἡ μᾶλλον δ' ἐπικρατοῦσα σήμερον περὶ τῆς Γελλοῦς λαϊκὴ πίστις εἶναι ἡ περὶ θανατώσεως ὑπ' αὐτῆς τῶν βρεφῶν δι' ἀποπνιγμοῦ ἢ δι' ἄλλων μέσων. Ἡ αὐτὴ δοξασία ἀπαντᾷ καὶ ἐν Ρουμανίᾳ, ἐνθα εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένη ἢ λεγομένη «παράδοσις περὶ ἁγίου Σισινίου». Ν. Cartoian, Cărțile populare, τόμ. I, Bucur. 1929, σ. 145-153. Τελευταίως βλ. καὶ Ἀ. Κ. Μιχαλάκη εἰς τὰ Καστελλοριζικά Νέα, φ. 44, Ἀθῆναι 30-9-1953, σελ. 1. ²⁾ μπουκουλέτον = σκορπίος. ³⁾ ἀφόξινλη = ἀφροξυλιά, ἐκ τοῦ οὐσ. ἀφρός καὶ ξύλο. Ὁ ἄνευ τοῦ ρ τύπος κατ' ἐπίδρασιν τοῦ συνωνύμου κουφοξυλιά. Ἱστορικὸν Λεξικόν, τόμ. Γ' (1942), ἐν λ. ἀφροξυλιά.

ξύνω ἀλέτρι καὶ καλαμένο ζυγὸ νὰ σπείρω τὸ δῖβωλο, τὸ τρίβωλο ρεβίθι. Ὑπεσε σιραβὴ θάλη¹⁾ κουρούνα νὰ τὸ σπειροδιαλέξῃ. Ἀσήκωσα πέτρα νὰ τὴ βαρέσω τὴν σιραβὴ θάλη κουρούνα, ἔλαχε σκορπιὸς καὶ μὲ ἔφαγε εἰς τὸ χέρι

καὶ φωνάζω

καὶ βρικόζω

καὶ τὴν θάλασσαν ταράζω

καὶ τὰ δέντρα ξερριζώνω

καὶ τὴν θάλασσαν ταράζω,

σούρπα μέλι γάλα, ξέρινα τοῦ σκορπιῶν τὸ αἷμα καὶ νὰ πτύῃ † † †.²⁾

6. Σόρκι διὰ τὴν κεφαλαριὰ ὁποῦ πονεῖ τὸ κεφάλι.

Ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη. Φεύγε πόνε καὶ κεφαλαριὰ ἀπὸ τὴν κιφαλὴν τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ (τάδε). Ὁ χρόνος ἐπεριμήθη. Φύγε κεφαλαριὰ ἀπὸ τὴν κιφαλὴν τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ (τάδε). Ὁ Χριστὸς ἐκαταύχθη. Φύγε πόνε ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ (τάδε). Ὡς καὶ ὁ Θεὸς τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορρα³⁾, ἔτι πᾶσα ἀνάγκη καὶ πότρε ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ (τάδε). Ἀμὴν. † τρεῖς † πὸς † τὸν † αὐτὸν † (ἡμεῖς) †.

7. Σόρκι ὁποῦ δὲν ἡμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ κατο(υ)ρήσῃ.

Παραπονδαβὸν <ι> νὰ εἶναι κισαρά <ι> πονλία καὶ τὰ κίσαρα <ι> πο<υ>λλὰ κάνουν κίσαρες <ι> φωλ<ι>ές μὲ τις κισαρές φωλ<ι>ές κάνουν τὰ αὐγά καὶ τὰ κίσαρα τ' αὐγά κάνουν κισαροπονλία δίχως χέρια, ποδάρια, δίχως σοβλι⁵⁾ τὰ ἔψησα ἀνέθηκας <ι>. Δίχως χέρια τὰ πίασα, δίχως στία τὰ ἔψησα, δίχως στόμα τὰ ἔφαγα, δίχως δόντια τὰ ἐκουκκάλησα, δίχως λάρνγγα τὰ ἐδιάβασα, κᾶν δὲ πιστεύης, χέσε καὶ κατούρησε⁶⁾.

¹⁾ θολή. Εἰς τὸν κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 33 ἐξορκισμόν λέγεται κουτσή, σιραβὴ κουρούνα.

²⁾ Πρβλ. Ἰω. Σταφιδᾶ, Ἰατροσόφιον, παρ' Ε. Legrand, Bibliothèque grecque vulgaire, τ. II, Paris 1881, σ. 10. Ἐπίσης Λαογραφίας Β' 466-8 (ἐκ Κεφαλληνίας), Δ' 45 (ἐξ Αἰδηνοῦ), 48 (ἐκ Ξηροχωρίου), 58-9 (ἐκ Κυθήρων), 504 (ἐκ Καστελλοριζίου), 530-1 (ἐκ Πάφου), Ε' 613 (ἐκ Τευθρώνης Γυνθείου), Ι' 132 (ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας), ΙΓ' 14, 268 (ἐκ Κύπρου καὶ Ζακύνθου).

³⁾ Τὸ χ' φον: Γόμορα. ⁴⁾ Πρβλ. «εἰς κεφαλαγίαν» Ἰωάννου Σταφιδᾶ, ἔ. ἀ. σ. 18-19. Πρὸς τούτοις «Εἰς πόνον τῆς κεφαλῆς» Ἀγαπίου Μοναχοῦ τοῦ Κρητός, Γεωπονικόν, ἐκδ. 6η, Βενετία 1884, σ. 107, καὶ Λαογραφία, τ. Δ' 534 (ἐκ Πάφου), Ι' 130 (ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας) καὶ ΙΓ' 23 (ἐκ Κύπρου). ⁵⁾ σουβλί. ⁶⁾ Πρβλ. Κεφαλληνιακὴν ἐπιδόξην ἐν Λαογραφίας Β' 192-3, ἐπιδόξην ἐξ Αἰγίου «ὅταν δὲν ἡμπορεῖ νὰ κατουρήσῃ τὸ ζῷ» Λαογρ. Ι' 494. Ἐπίσης πρβλ. Λαογραφ. Δ' 40 (ἐξ Αἰτωλίας), 49 (ἐκ Ξηροχωρίου) καὶ 526 (ἐξ Αἰδηνοῦ).

θρῶπο ἢ τὸ ζῶον. Τερατίζει <·> καὶ τὸ [ἐξ]ορκοῦν † καὶ ὅπου ἐγὼ τὸ λόγο μου, ἡ Παναγία τὸ χέρι της. |

φ. 12^v

11. Ξόρκι διὰ τὴ λούγκα¹⁾.

Ἔλα, ἀφέντη μου Χριστέ, Κύριά μου Παναγία, ἄγιοι Ἀνάγκυροι θαυματουργοί, πρῶτοι γ<ι>ατροὶ τοῦ κόσμου. Πρῶτα βάνει ὁ ἀνθέντης ὁ Χριστὸς τὸ χέρι του, δεύτερο τὸ δικό μου, τὸ λυκάζω²⁾ μὲ τὴν μύξα τῆς κεφαλῆς μου νὰ μὴν τὸ λυκάσῃ καὶ ὁ ἀέρας τοῦ ἔφερε καὶ ἀέρας νὰ τὸ πάρῃ καὶ τὸ φυσάει τρεῖς φορὲς. †.

12. Ἑρμηνεία διὰ σπάσιμον ἀρχιδίου³⁾.

Ἐπᾶρε ἄνθη ἀφοξυλίας, ἤγουν βοῦζα, κοπάνισέ τον ὥσάν πλάθρι⁴⁾ καὶ βράσε τα μὲ γάλα τῆς γίδας, ἔως ὅπου νὰ πῆξῃ καὶ βάλ' τα εἰς τὸν τόπον ὅπου εἶναι [·] σφίνα <·>. Εἶναι κι ἄλλο. Ἐπᾶρε γνέμα λιναρίσο καὶ βράσ' το καὶ βάλ' το ἐπάνω ξυστό. Εἶναι καὶ ἄλλα. Κοπάνισον καμπύσους, μπόμπουλους τῆς γῆς μὲ τὰ κόκκαλά τους καὶ βάλ' τα ἐπάνω ἔως ἡμέρας δεκα τρεῖς καὶ ἡ Παναγία τὰ γιάνει †. |

φ. 12^v

13. Ἑρμηνεία διὰ τὰ χελώνια⁵⁾.

Ἐπᾶρε λίσση διατίον, ὅλτο μὲν ἔσται μὲ προῆθρις καὶ ἔσται πρὸς οὐρανὸν καὶ κοπάνισέ τα ὅλα ἀντάπη, κάνε τα ὥσάν ζευγάρι καὶ βάλ' τα ἐπάνω καὶ ἀνοίγει ρέβαια χωρὶς πόνον καὶ εὐθὺς μὲ τρεῖς φορὲς νὰ βγάλλῃς ἀπὸ μέσα †.

14. Ἑρμηνεία διὰ τὸ καλὸ σπειρὶ⁶⁾.

Ὅποιος ἄνθρωπος κατὰ τύχη καὶ ἐβγάλλῃ τὸ σπειρὶ τὸ γαρμπούνι⁷⁾, νὰ μὴν τὸ πειράξῃ τίποτας, μόνον νὰ πάρῃ ἓνα σῦκο νὰ τὸ σκίσῃ εἰς τὴ μέση καὶ νὰ πάρῃ καὶ ὀλίγον σπειροχόρι νὰ τὸ ξύσῃ ὀλίγο ἀπάνω εἰς τὸ σῦκον καὶ ὀλίγην ζάχαριν καὶ ὀλίγην γαλόπιτρα⁸⁾ καὶ βάλ' τα ἀπάνω καὶ ἄλλαξέ το πολλὰς φορὲς, ὅτι αὐτὸ ἀμαζώνει⁹⁾ καὶ πίνει μάλιστα. Εἶναι ἀληθῶς τὸ βλέπω μὲ τὰ μάτια μου ἂν εἶναι ἀπὸ

¹⁾ Πρβλ. Λαογραφ. Δ' 38 (ἐξ Αἰτωλίας), 42 (ἐκ Καλαβρυτών), 52 (ἐκ Ξηροχωρίου), 524 (ἐξ Αἰδηγού), Ι' 118, 134 (ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας), ΙΓ' 141-2 (ἐξ Ἰκαρίας). Βλ. καὶ Γρηγ. Ἀ. Μοσχοπούλου, Ἀρρώστειες καὶ λαϊκὰ γιαιοτρόφια, Ἡ Ἠχώ τοῦ Ἰονίου, φ. 69-71 [Ἀθήναι 1952], σ. 11. ²⁾ λυκάζω = παθαίνω μόλυνσιν ἰδίως τοῦ προσώπου ἀπὸ ἀκάθαρτα χέρια. Τὸ ρῆμα ἀπαντᾷ καὶ ἐν Κερκύρᾳ. Ἡ *λύκαση γιὰ νὰ περάσῃ θέλει θειάφι καημένο», συμφώνως πρὸς τὰ δελτία τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

³⁾ Πρβλ. Ἀγαπίου Μοναχοῦ τοῦ Κρητός, ἔ.δ. σ. 145: Διὰ νὰ θεραπεύσῃς σπάσμα, ἤγουν κατέβασμα. ⁴⁾ μπλάστρι. ⁵⁾ Πρβλ. ἐπὶ Κρήτης, Λαογραφία Δ' 518 καὶ *Πῶς γιαιοτρούνται τὰ χελώνια» ἐν Λαογραφία ΣΤ' 100-101 (ἐκ Μακεδονίας). ⁶⁾ κακὸ μῆμὶ τὸ λέγουν εἰς τὴν Κρήτην ἢ μουρνιά. Λαογραφία Δ' 514-515. ⁷⁾ γαρμπούνι=ἄνθραξ. ⁸⁾ γαλόπιτρα βλ. Ἱστορ. Λεξ. τ. Δ', ἐν λέξει γαλατόπιτρα. ⁹⁾ ἀμαζώνει=μαζεύει.

μέσα, κι νὰ τὸ ξύση, κι ἂν εἶναι ξερὸν τὸ χορτάρι, νὰ τὸ δροσίση μὲ νερὸν καὶ νὰ τὸ πίνη.†

15. Ἑρμηνεία δι' ἀβδέλλες.

φ. 13^r

Ἐὰν κατὰ τύχη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖ ὁποῦ νὰ πίνη νερὸν καὶ τοῦ ἐμβῇ καμίαν ἀβδέλλαν εἰς τὸν λαιμόν του ἢ εἰς τὴν μύτην του, νὰ κάμη μίαν σκορδαλιά, νὰ βάλῃ κάμποσον ξίδι καὶ κάμποσον ἀλάτι καὶ λίγο σκόρδο καὶ νὰ στομ(π)ησθῇ¹⁾ καλὰ νὰ γένη νερο(ν)λή· ἔπειτα νὰ τὴ ροφήσῃ καὶ νὰ ξεπλύνῃ τὸ στόμα του ἢ τὴ μύτη του καὶ νὰ γαργαλίσῃ τὸν λαιμόν του καὶ νὰ μὴν σκαπετήσῃ²⁾ νὰ ἔχῃ τὸ νοῦ του· κι ἂν δὲν πέσῃ πάλιν νὰ πάρῃ ἀρμύρα μονάτη καὶ νὰ πλύνῃ τὸ στόμα του ἢ τὴ μύτη του, νὰ γαργαλίσῃ καὶ τὸ λαιμό του καὶ νὰ μὴν σκαπετήσῃ τίποτας· καὶ ἀπὸ τοῦτα νὰ φυλαχτῇ νὰ μὴν τὴν κόψῃ εἰς τὴν μέσῃ καὶ πλέον δὲν εἶναι ἐλπίδα. Καὶ εἰς κάθε ζωντανὸν ὁποῦ νὰ ἐμβῇ, πρῶτα ἐπιχειρήσου μετὰ τὴν σκορδαλιά καθὼς ἄνωθεν σὲ ἐρμήνευσ³⁾†.

16. Διὰ νὰ ἀνοίξῃς ὅτι πόνος ἀγχορον⁴⁾.

Διὰ νὰ ἀνοίξῃς ὅτι πόνος ἀγχορον, ἔλας ζυμάρι πρῶτον, λάσπη τοῦ ἀλατίου καὶ καπνὰ ἀπὸ μπουχαρί, στούμπησέ τα ἀντάμα, κάμε τα ὡσὰν ζυμάρι καὶ φ. 13^v βάλε τα ἀπάνω εἰς τὸν τόπον ὁποῦ εἶναι ὁ πόνος καὶ ἀφήσέ τα ὥρας εἴκοσι τέσσαρις, 24, καὶ ἀνοίγει ὁ πόνος εὐκόλα. ††.

17. Διὰ λούγκα⁵⁾.

Ἐπᾶρε λάσπη ἀλατίου, σκόρδον καὶ αἰθουλοῦνο, κάμε τα ὡσὰν πλάθρι καὶ βάλ' τα ἀπάνω τέσσαρις πέντε φορὲς καὶ ὑγιαίνει.

¹⁾ στομπησθῇ=κτυπηθῇ. ²⁾ σκαπετήσῃ=ξεφύγῃ, καταπιῇ. ³⁾ Πλὴν τοῦ ἱατροσοφίου διὰ τὴν πτώσιν τῆς βδέλλας, ὑπάρχουν καὶ ἐπ' αὐτῇ σχετικαί, ἐξ ὧν παραθέτω τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὴν ἐξῆς ἀνέκδοτον ἐξ Ἀπυράνθου - Νάξου ἐπ' αὐτῇ:

Ὁ νήλιος ἀνατέλλοντας
καὶ καταπλάτυνοντας
τρέμ' ἢ ἦς,
τρέμω ὦ,
τρέμ' ἢ πέτρα πού πατῶ κλπ.

⁴⁾ Πρβλ. Ἀγαπίου Μοναχοῦ τοῦ Κρητός, ἔ. ἀ. σ. 115.

⁵⁾ Ἀνωτέρω εἶδομεν τὸν ἐξορκισμόν τῆς λούγκας (ἀριθ. 11) καὶ τὰς ἐν τῇ Λαογραφίᾳ παραλλαγὰς αὐτοῦ. Ἐνταῦθα ἔχομεν τὸ ἱατροσόφιον αὐτῆς. Πρβλ. καὶ Γρ. Ἀ. Μοσχολοπούλου, ἔ. ἀ. σ. 11.

18. *Ξόρκι διὰ τὸ γαρμπούνι¹⁾ τὸ σπειρί.*

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν.
Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγον καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὁ Θεὸς ἦν ὁ λόγος. Ὁ Χρισ-
τὸς ἐρχόμενος ἀπὸ τὸν Ἰορδάνη

καὶ σὴν στράτα ποὺ πηγαίνει
τὸ γαρμπούνι ἀπανταίνει
καὶ τοῦ λέγει ποῦ πηγαίνει.

Καὶ λέγει: — Θὰ πηγαίνω ν' ἀγγίξω τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ (τάδε) καὶ τοῦ λέ-
φ. 14r γειν²⁾ ὁ Ἰησοῦς | Χριστός: — Σὲ ξορκίζω, σὲ ξορκίζω μὲ τῆς ἐξουσίας μου τὸ χέρι καὶ
μὲ τῆς παναχράντο(ν) μου μητρός, παρακαλῶ τὸν ἄνω πατῆρ μου καὶ τοῦ(ς)
ἁγίους μου ὅλους καὶ τοὺς δώδεκα ἀποστόλους καὶ τὴν ἁγίαν Εἰρήνην καὶ τοὺς
ἁγίους Ἀναργύρους Κοσμῶ καὶ Λαμιανὸν καὶ πάσων τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων
ἀσωμάτων, σὲ ξορκίζω νὰ πηγαίνῃς εἰς τὰ ἄγρια βουνὰ καὶ στὰ ἄγρια κλαδιά, ἐκεῖ
πετεινὸς δὲν λαλεῖ, ἐκεῖ νὰ κατατρίβῃς. Ἀμήν.³⁾

19. *Ξόρκι διὰ τὴν δροσοπίλαν³⁾.*

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν.
Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὁ Θεὸς ἦν ὁ λόγος.

Μέσα πάλαι σὺ λιβάδι
εἶχα δύο φῶδια ξενάρι,
καὶ τὴν ὀχεντρα λάτρη(ς);
καὶ τὸν ἄμμο ὅλο στάρι,
καὶ τὴν θάλασσα χωράφι
καὶ τὸν οὐρανὸ | ἁλώνι.

φ. 14v

Μὰ οἱ δικοὶ σπέρνουν τὸ στάρι, οἱ δὲ δῶ σπέρνουν τὴ φόκα(ς); ὁ περλαμῆν
τατήο(ς);. Ὁξω δροσοπίλα ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ (τάδε), ὅτι ὁ τάδις εἶναι βαφτι-
σμένος, μυρωμένος, τοῦ Θεοῦ παραδομένος. Ἀν ἤμπορεῖ νὰ τὸ ἐπομένη, μηδὲ μέρα
μηδὲ νύκτα, μήτε κάρτι ἀπὸ τὴν ὥραν. Φέρτι μου ἄδολο κρασί καὶ φῖνο ροῦχο νὰ
κόψω τὴν δροσοπίλα, τὴν θηλυκή, καὶ τὴν ἀρσενική, νὰ πάη εἰς τὰ ἄγρια βουνὰ καὶ

¹⁾ Καὶ ἐν Κερκύρᾳ ὁ ἀνθραξ λέγεται γαρμπούνι ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ τὸ γαρμπουνόχορτον
ἢ καρβουνόχορτον (veronica officialis). ²⁾ Ὅπως βλέπομεν, αὐτὸς ὁ Χριστὸς μανθάνει
καὶ διδάσκει τὴν ἐπφδὴν. Πρβλ. Fritz Pradel, Griechische und Süditalienische Gebete...
Giessen 1907, σ. 288-9. Ε. Legrand, ἔ. ἀ. σ. 25. Ἐβδομάς Α', σ. 80. ³⁾ Ἀνάλογον ἐξορκισμὸν
βλ. ἐν Λαογραφίᾳ ΙΑ' 126-127 (ἐκ Κερκύρας). ⁴⁾ δροσοπίλαν ἢ δροσοπίλιαν καλοῦσι τὴν πέμφτιγα.
Καὶ ἐν Κερκύρᾳ συνηθίζεται ἡ λέξις. Βλ. Λαογραφία, τ. Ι' 123, σημ. 1.

στά ἄγρια κλαδία, νὰ μπῇ στῆς Μάνης τὰ βουνά, στῆς <Μ>παρ<μ>παρ<ι>ᾶς τὰ μέρη καὶ ὁπου ἐγὼ τὸ λόγο μου, ἡ Παναγία τὸ χέρι της. Ἀμήν. Ἀέρας τὸ ἤφερε, αέρας νὰ τὴν πάρῃ.

20. Ἑρμηνεία διὰ τὸ μποκολέτσι¹⁾.

Ἐκ στόματος τῆς ἁγίας Ἀνάγκυρης (sic) ἐὰν τύχη καὶ φάῃ τινὰν ἄνθρωπον ὁ μπουνκουλέτζης, νὰ πάρῃ ἐλαιόλαδον παστρικὸν | καὶ σκορπίδι ἀπὸ παλ<ι>όφυργο φ. 15^α καὶ φύλλα ἀπὸ ἀγριαπιδγ<ι>ά, ἤγουν κοριτζὰ ἄγρια καὶ κοπάνισέ τα καὶ βάλ'τα ἀπάνω καὶ δὲν θέλεις βλαφθῇ τίπους +++.

21. Διὰ γινέσεως²⁾ τῆς γυναικὸς εὐκολα³⁾.

Εἰς φυλακτήριον τῆς δούλης τοῦ <Θ>εοῦ (τάδι). Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ

ΙΣ	ΧΣ
ΝΙ	ΚΑ

 ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν. Δέσποτ

ΙΣ	ΧΣ
ΝΙ	ΚΑ

 α, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, τοῦ

ΙΣ	ΧΣ
ΝΙ	ΚΑ

 Θεοῦ μογομένης, βοήθησον τὴν δ

ΙΣ	ΧΣ
ΝΙ	ΚΑ

 ούλην σου (τάδε)

ΙΣ	ΧΣ
ΝΙ	ΚΑ

 ὅπως τέξη τέκνο. Ἐξέλθ' βοήθησε δι' καλὸν φῶς τοῦ κόσμου, κάλεσον τὸ

ΙΣ	ΧΣ
ΝΙ	ΚΑ

 βάπτισμα, κάλεσον γὰρ κάλεσαι τὸ ἴδιον. Κάλεσον τὰ ἅγια τῆς Θεοτόκου.

ΙΣ	ΧΣ
ΝΙ	ΚΑ

 ἑαυτῆς ὁ βαπτιστὴς καὶ μὴν βραδύτης. Στῶμεν καλῶς, σιῶμεν κα

ΙΣ	ΧΣ
ΝΙ	ΚΑ

 λῶς, σιῶμεν καλῶς, σιῶμεν μετὰ φόβου Θεοῦ. Ἀμήν. Παναγία Θεοτόκε, βοήθησον τὴν δούλην σου (τάδε). |

22. Εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ νὰ ἔχη μοχασίλι⁴⁾ εἰς τὴν καρδίαν, ὁποῦ τὸν φ. 15^α ἐπονεῖ κάθε ἡμέραν.

Τὸν Μάγιον μῆναν καθημερινῶς νὰ βράζῃ ἀπὸ αὐτὲς νὰ τρώγῃ καὶ νὰ πίνῃ καὶ τὸ ζωμί της κάθε πρωτῇ, ἤγουν τζοκνίδια ὅλο τὸν Μάην καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὲς τὲς ἴδιες νὰ μάσῃ τὸν σπόρον, νὰ τὸν σιγνώσῃ καὶ νὰ τὸν στομπήσῃ καὶ

¹⁾ Ἀνωτέρω εἶδομεν τὸ ὑπ' ἀριθ. 5 ξόρκι τοῦ μπουνκουλέτου (σκορπίου) παραπέμφαντες καὶ εἰς τὰ ἀνάλογα ἐκ τῆς Λαογραφίας. Ἐνταῦθα ἔχομεν τὸ πρακτικὸν ἱατροσόφιον εἰς δῆγμα σκορπίου, περὶ οὗ πρβλ. Ἀγαπίου Μοναχοῦ, ἔ. ἀ. σ. 115. ²⁾ Προφανῶς γεννήσεως. ³⁾ Πρόκειται περὶ ὠκυτοκίον εὐχῆς, ἀνηκούσης εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν μαγιῶν ἐπωδῶν ἐν περιήτοις (πρβλ. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογρ. Σύμμ. 2, 298) καὶ λεγομένης εἰς δυσκόλους τοκετούς. Περὶ δὲ τοῦ ἔθους τῆς κατὰ τοὺς δυσκόλους τοκετούς καταφυγῆς εἰς ἐπωδοὺς βλέπε Γ. Κ. Σπυριδάκη, Τὰ κατὰ τὴν γέννησιν, τὴν βάπτισιν καὶ τὸν γάμον ἔθιμα τῶν Βυζαντινῶν ἐκ τῶν ἀγιολογικῶν πηγῶν, Ἑπετηρὶς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. Ζ' (1952), Ἀθῆναι 1953, σελ. 112, ἐνθα καὶ ἡ προγενεσττέρα βιβλιογραφία. ⁴⁾ Ἐκ τοῦ τουρκικοῦ muhassil (ἐπίθ.)=ἐκεῖνος ποὺ τρυπάει.

νὰ πάρῃ μισὴ ὁκὰ μέλι ὠμό καὶ νὰ τὸ φειάσῃ μαντζούνι καὶ νὰ παίρῃ ἀπὸ ἓνα χολάρι τῆς τράπεζας κάθε πρωΐ καὶ βράδυ καὶ νὰ τὸ ἀκολο(υ)θήσῃ κανένα μῆνα ἢ παραπάνω, κι ἂν δὲ φθάσῃ τὸ μαντζούνι, νὰ φειάσῃ καὶ ἄλλο καὶ ὑγιαίνει.¹⁾

23. Εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ νὰ ἔχῃ φάγουσα εἰς τὸν πάτο.

Νὰ πάρῃ κάμποσες ἀβδέλλες μεγάλες εἰς „10,,15,,20,, κατὰ τὸν ἄνθρωπον φ. 16^τ καὶ νὰ τίς βάλῃ εἰς τὸ κάθισμα καὶ ἀφοῦ πέσουν οἱ ἀβδέλλες, νὰ ἔχῃ καμ|πόσες μο-
λόχις βρασμένες εἰς μίαν τέντζιρη· τὰ ζέτακες²⁾ μὲ κάμποσο νερὸν καὶ νὰ καθίσῃ ἀπάνω εἰς τὸ ἀγγό,³⁾ ἕως νὰ τρέχουν ὁ τόπος τῶν ἀβδελλῶν καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ νι-
ρὸν νὰ τίς πλένῃ, διὰ νὰ τρέχουν, διότι ὁ ἀχνὸς τὸ ἀπαλύνει κι τρέχει. Καὶ νὰ τὸ ἐξακολουθήσῃ δυὸ τρεῖς φορὲς ἀπερισσότερο καὶ ὑγιαίνει, ὅτι ἄλλο ὠφιλιμώτερο δὲν εἶναι κανένα πάρεξ αὐτό.

24. Εἰς ἄνθρωπο ὁποῦ νὰ ἔχῃ παλαιὸ συνάχι, ὁποῦ νὰ βηχάῃ κάθε ὀλίγον⁴⁾.

Νὰ πάρῃ παλαιὸ ἐλαιόλαδο ἀπὸ πέριε χρόνους καὶ ἀπάνω ὅσον παλαιό, τό-
σον καλύτερα, ἕως μία ὁκὰ καὶ νὰ τὸ πλύνῃ με ἑνὶ νερά, ἤγουν νὰ ἔχῃ δυὸ τέν-
τζις με νερὸν καὶ νὰ τὸ ρίξῃ εἰς τὴν πρώτην καὶ ἔπειτα νὰ τὸ μύσῃ καὶ νὰ τὸ
φ. 16^ν ρίξῃ εἰς τὴν δεύτερην καὶ ἀλλάξουσιν τὸν νερὸν καὶ τὴν φορὰ καὶ νὰ εἶναι ὡς δυὸ ὁκάδεις
νερὸν εἰς ἐκεῖνο τὸ ἀγγό καὶ νὰ τὸ ἀνακατέψῃ με ἓνα χολάρι, ἕως νὰ τελειώσουν εἰς
ἐν(ι)ὰ φορὲς καὶ νὰ μείνῃ ἕως μισὴ ὁκὰ καὶ νὰ τὸ παίρῃ ἀπὸ ἓνα χολάρι τῆς
τράπεζας κάθε πρωΐ νηστικός καὶ ἓνα τὸ βράδυ ὁποῦ νὰ πλαγιάξῃ, καὶ ἂν ἴσως καὶ
δὲν τιλειώσῃ τὴν πρώτην φορὰν, νὰ τὸ ἐνεργήσῃ καὶ ἄλλην δεύτερην, καὶ ὑγιαίνει,
ὅτι ἄλλον εὐκολώτερο καὶ ἐνεργησιότερο δὲν εἶναι καὶ ὑγιαίνει. Πρῶτα ὁ Χριστός,
δεύτερον τὰ ἐνεργησικὰ Τέλος.

25. Διὰ γυναῖκα ὁποῦ δὲν ἔχει γάλα.

φ. 17^τ Νὰ πάρῃ μίαν γλῶσσαν τῆς ἀγε|λάδας καὶ νὰ τὴν σιγνώσῃ, νὰ τὴν κάνῃ ὥσάν
σκόνην καὶ νὰ τὴν πίνῃ με νερὸν κάθε πρωΐ ἢ καὶ ἄλλην φορὰν ὁποῦ νὰ εἶναι
δαρσαμένη. Ὅμως νὰ προσέχῃ νὰ μὴ εἶναι καμίας μέρα σαρακοστή, ὅτι γίνεται χε-
ρόσυρα καὶ τίς ἄλλης ἡμέρις ἐνεργεῖ καὶ πίνει γάλα. Εἶναι καὶ ἄλλο χορτάρι ὥσάν

¹⁾ Πρβλ. Λαογραφίας Δ' 49 (ἐκ Ξηροχωρίου), 384 (ἐκ Κύπρου) καὶ 530 (ἐκ Πάφου).

²⁾ ζέτακες = ἐξέστανες. ³⁾ ἀγγό = ἀγγεῖον.

⁴⁾ Πρβλ. Ἁγίου Μοναχοῦ, ἔ. ἀ. σ. 103. Λαογραφία, Ι' 122: Ἐξορκισμὸς γιὰ τὸ κρύο (ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας). Συναφὴς εἶναι καὶ ἡ θεραπεία διὰ τὸν πλευριτὴν ἢ πόντα. Ἁγίου Μοναχοῦ, ἔ. ἀ. σ. 113-114.

ἀγκάθι καὶ ἔχει ρίζα γλυκὴν μόνον τὸ ἔξωθεν ὄχι, τὸ ἔσωθεν νὰ τὸ φάῃ αὐτὸ καὶ πιάνει γάλα.¹⁾

26. Ἑρμηνεία διὰ τὰ λύσης ἀνδρογύνου ποδεμένο.

Ἐπᾶρε χολὴν κορακοῦ καὶ λ[άδι] τζουβόλαδο²⁾ νὰ τὰ ἀνακατώσῃ καὶ νὰ ἀλειφθῇ ὅλον τον τὸ κορμὶ τους καὶ νὰ τρίβωνται καὶ ἄς γράψῃ ἐτοῦτο τὸ τροπάρι νὰ τὸ γράφουν εἰς ἓνα χαρτὶ | νὰ ἔχουν ἀπὸ ἓνα χαρτὶ γραμμένο ὁ κάθε ἓνας νὰ φ. 17^v εἶναι ἐτοῦτο τὸ τροπάρι γραμμένο: Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Λύει τὰ δεσμὰ καὶ δροσίζει τὴν φλόγα. Ὡς τρεῖς σοφὲς γλυκὺς τῆς θεαρχίας τύπος, ὕμνουσι σε παῖδεν· εὐλογεῖτε. Εὐλογῆσαι σὸν τὸν μόνον Σωτῆρα καὶ παντουργὸν δεσποτικῶς εὐεργέτης. Εὐλόγησο, Χριστὲ ὁ Θεός, τὸν ἀνθρώπον τοῦ δούλου σου (τάδε) καὶ (ὁ δεῖνα) καὶ ἄς γράψῃ +++ καὶ τὰ τροπάρια τῆς Πεντηκοστῆς νὰ τὰ βασιάζουν ἀπάνω τους καὶ λύει. Ἀμήν. +++³⁾

27. Εἰς δυσουρίαν φιάγκου⁴⁾.

Ἐπᾶρε ρίζα τῆς φάκλας⁵⁾, τζάκισο⁶⁾ καὶ εἰς κρασί νὰ φ. 18^r κάμῃ ἡμέρας δώδεκα, εἰπετα σιγάγγοις τὸ κρασί ἔκτενο καὶ πίνε το κάθε πρῶτ καὶ βράδν, ὅπου νὰ πλαγιάζῃς, καὶ ὑγιαίνει. Ὁ πόθος φιάγκου δὲν σοῦ ἔλθῃται (sic).

28. Ξόρκι διὰ τὰ χελώνια⁶⁾.

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὁ Θεὸς ἦν ὁ λόγος.
Καλῶς τὸ νέο φηγγάρι
καὶ τὸ νέο παλληκάρι
τὶς λάσπες περπατάει,
τὰ πλάγια γυρίζει.

¹⁾ Πλὴν τοῦ Ιατροσοφίου μεταχειρίζονται καὶ ἐπωδὰς κατὰ τὴν ἐπίσχεσιν τοῦ γάλακτος θηλαζούσης γυναικός. Παράδειγμα βλ. ἐν Λαογραφίᾳ Β' 189-191. Ἀνάλογον Ιατροσόφιον βλ. ἐν Ἀγαπίου Μοναχοῦ τοῦ Κρητός, ἔ. ἀ. σ. 146. Πρβλ. καὶ Γρηγ. Ἀ. Μοσχολοῦλου, ἔ. ἀ. τευχ. 69-71, σ. 11. ²⁾ τζουβόλαδο=στυφόλαδο. ³⁾ Πρβλ. Λαογραφίας ΙΓ', 20, 308. Βλ. καὶ Ἀγαπίου Μοναχοῦ τοῦ Κρητός, ἔ. ἀ. σ. 140. Βλ. καὶ εἰς ἀπόδεμα ἀνδρογύνου, περὶ τοῦ λῦσαι ἀνδρογύνον δεμένο κλπ. ἐν Φ. Κουκουλέ, Μεσαιωνικοὶ καὶ Νεοελληνικοὶ κατάδεσμοι, Λαογραφία Θ' 78, 80, 84, 85-92.

⁴⁾ Πρβλ. ἐπωδὴν ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας ἐν Λαογραφίᾳ Ι', 117-118. Ἐπίσης βλ. εἰς δυσουρίαν, ἡγουν Φιάγκο ἐν Ἀγαπίου Μοναχοῦ, ἔ. ἀ. σ. 112-113. ⁵⁾ φάκλα=ἡ ἀναμμένη παχεῖα θρυαλλὶς τοῦ λύχνου ἢ τοῦ κηρίου ⁶⁾ Πρβλ. ἐπωδὴν ἐκ Κρήτης, Λαογραφία Δ' 518, καὶ Ιατροσόφιον ἐκ Μακεδονίας, Λαογραφία ΣΤ' 100-101.

φ. 18^v Ἔτι ξάρχα στὰ χελών(ι)α ἐκεῖνο ὁποῦ ἔχει ὁ δοῦλον τοῦ Θεοῦ (τάδε). Νὰ πᾶν στὰ ἄγρια βουνὰ καὶ στὰ ἄγρια κλαδία, ἐκεῖ νὰ πηγαίνουν νὰ χαθοῦν, ἐκεῖ πε-
τεινός | δὲν λαλεῖ, κόττα δὲν καρκαριέται¹⁾, ἐκεῖ νὰ καταντήση, ἀγέρας τὸ ἥφερε καὶ
ἀγέρας νὰ τὸ πάρῃ (καὶ φύσα το τρεῖς φορές). Ὡσπερ λάμπιν νὰ σβήσῃ. Ἐξω χι-
λώνια ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ (τάδε) τὸ κορμί, ὅτι εἶναι βαπτισμένος, τοῦ Θεοῦ
παραδομένος καὶ προτοῦ νὰ βάλῃ ὁ τρισυνπόστατος Θεὸς καὶ ἡ Θεοτόκο(ς) Πανα-
γία καὶ δεῦτερον ἐγώ, ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ (τάδεις).

29. Ἑρμηνεία διὰ τὰ χελώνια.

φ. 19^r Ἐπᾶρε λάσπη ὑλατίον καὶ ὀλίγο μέλι μὲ κιρήθρας καὶ ξύγκι πρόβειον καὶ κο-
πάνισέ τα ὅλα | ἀντάμα, κάμε τα ὥσ᾽ ἂν πλάθῃ καὶ βάλῃ τα ἀπάνω κι ἀνοίγει βέβαια
τὸ χιλωνίτζι δίχως πόνον καὶ εὐθὺς τοξάν(;) διὰ τὰ ἔβγῃ ὁ λίθος ἀπὸ μέσα |
Τέλος +.

30. Ἑρμηνεία διὰ τὴν λούγκα²⁾.

φ. 19^v Πιάγεις τὸ τζεκούρι καὶ στανράνι, ἡ καρδιά τῆς ἀγνίστρας³⁾ τὸ ἀνώφλιον
καὶ τὸ κατώφλιον ὅσα μαλάσσει καὶ ὁσὲν ὁσέει τὸ ἀνώφλιον καὶ τὸ κατώφλιον τῆς
πόρτας καὶ ἡ καρδιά τῆς ἀγνίστρας καὶ τὸ τζεκούροδονλο, ἔτσι νὰ μαλάσῃ καὶ νὰ
ριζώσῃ ἡ λούγκα, ἡ θελυκὴ καὶ ἡ ἀρσενικὴ εἰς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ (τάδε) | τὸ κορμί
τον καὶ ὅπου ἐγὼ τὸ λόγο μου, ὁ αὐθεντὴς ὁ Χριστὸς καὶ ἡ κερία Θεοτόκο τὸ χέρι
της. Ἀμήν, ἀμήν, ἀμήν.

31. Ἑρμηνεία διὰ τὰ ρηματικά⁴⁾.

φ. 20^r Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὁ Θεὸς ἦν ὁ λόγος
(ἐκ γ). Ὅπου ἦτον ἐννέα ἀδελφοὶ καλοὶ καὶ ἐπῆραν τὰ βορδωνία τους τὰ βορδοτζί-
κουρά τους εἰς τὸ αἷμα βοτησμένα καὶ εἰς τὸν ἡλ(ι)ον τροχημένα καὶ πηγαίνανε
εἰς ὄρη, σὲ βουνὰ καὶ σὲ χαμηλὰ κλαδία νὰ κόψουν σήμαντρα, σημαντηρόξυλα τῆς
Παναγίας Θεοτόκου τὴν ἁγίαν τράπεζαν. Οἱ δὲ καλὰ τὰ ἔκοψαν, οἱ δὲ καλὰ τὰ ἐπι-
λέκησαν, πρώτη τζεκουριά ὁποῦ βάρεσαν εἰς τὸ λεπτὸ κυπαρίσσι καὶ ἀπελύθη σκλί-
θρα⁵⁾ καὶ ἀνεμοστρόφιλος πονηρὸς καὶ ἐξωτερικὸς καὶ ἐβάρισι τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ
(τάδε) (ὅπου καὶ ἂν εἶναι).

1) Ἀνωτέρω λέγεται καρκαλεῖ. Τὸ ρῆμα τοῦτο ἀπαντᾷ καὶ ἐν Β. Ἡπεῖρω καὶ ἀλλαχοῦ.

2) Βλ. τὸ ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 11 ξόρκι. 3) ἀγνίστρα=γωνίστρα, γωνιά. Περί τῆς λ. γω-
νίστρα βλ. Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἡπειρωτικὸν γλωσσάριον, Ἐν Ἀθήναις 1909, ἐν λέξει. 4) Πρβλ.
ἐπφδὴν διὰ τὰ ρηματικά Λαογραφίας Δ' 537 (ἐκ Κεφαλληνίας). Βλ. καὶ ξόρκι διὰ τοὺς ρευματι-
σμούς ἐκ Χαβριάτων Κεφαλληνίας ἐν Γρ. Μοσχοπούλου, ἔ δ. φ. 81-86 σ. 9. 5) σκλίθρα=σπινθήρ.

καὶ φωνάζει
καὶ βρικόζει
καὶ φλίβεται
καὶ ὀδύρεται
καὶ ἀναστενάζει.

Καὶ ἐκεῖ ἐδιάβαινε ἡ Παναγία ἡ δέσποινα, μὲ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους, μὲ τὸν Πέτρο, μὲ τὸ <ν> Παῦλο, μὲ τοὺς δώδیکا Ἀποστόλους, μὲ τοὺς ἁγίους Ἀναργύρους καὶ λέγουν: — Τί ἔχει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ (τάδης)

καὶ φωνάζει
καὶ βρικόζει
καὶ φλίβεται
καὶ ὀδύρεται
καὶ ἀναστενάζει.

Μὲ τοὺς ἁγίους Ἀναργύρους, πού ἐκεῖ ἐσταύρωσαν, πρῶτοι ἱατροὶ τοῦ κόσμου, τί φ. 20^v

ἔχει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ || γ ||. — Φέρτε μοι μαχαίρη μαυρομάνικο, σκορπίδι ἀπὸ τὸν πύργον, σταυρὸν καὶ βραχίον ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, νὰ κόψω, νὰ ρίξω, νὰ ξορκίσω τὰ ριμματικά, τὰ ἐξωτερικά, τὰ πονηρὰ καὶ ἄερκα πνεύματα τῆς πονηρίας, νὰ ἐπάγουν σὺ ἐντὺρ τοιμασμένον, νὰ πᾶν στοὺς ἀγροὺς λόγους καὶ στοὺς ἀγροὺς τόπους, ἐκεῖ νὰ καταντήσουν (ὁ τάδης) εἶναι βαπτισμένος, κερσόμενος, τοῦ Θεοῦ παραδομένος. Πατὴρ, Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνέμα ὡς καθὼς σκορπίζει καὶ ριπίζει ὁ ἥλιος τὴν φ. 21^r
δροσὰ καὶ ἄνιμος τὴν ἀντάρα, ἔτzi νὰ σκορπιστοῦν καὶ νὰ ριπιστοῦν καὶ νὰ ξορκιστοῦν τὰ ριμματικά¹⁾ ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ (τάδι). Καὶ μὲ τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ μὴν εἰσελθετε νὰ πειράξετε τὸν δοῦλο τοῦ Θεοῦ τάδι, οὔτε αὐτὸν οὔτε τὴν φαμίλιαν του, καὶ ὅπου ἐγὼ τὸ <ν> λόγον μου, ἡ Παναγία καὶ ὁ ἅγιος Γιώργιος τὸ χέρι τους. Ἀμήν + + Τέλος + +. |

32. Ξόρκι διὰ τὸ κόψιμον²⁾.

φ. 21^v

Καλόγηρος ἐδιάβαινε,
ἡλεμοσύνην γύρνεε
ἀγαθὸς ὁ νοικοκύρης,
πονηρὴ ἡ νοικοκυρά,
φάκον ἐμαγεῖριβε,

¹⁾ Ἡ λ. ριμματικά ἐπαναλαμβάνεται δις ἐν τῷ χ/φφ. ²⁾ Εἰς τὸν ἐξορκισμόν τοῦτον προφανὴς εἶναι ὁ συμφυρμὸς πρὸς ἐπὶ φθὴν διὰ τὸν πόνον τῆς καρδίας. Πρβλ. Λαογραφίας Δ' 49.

λόδρος¹⁾ ἐπαράστικε.

Κλήμα <σ> τὰ στόματα

καὶ λόθρο προ<οσ>κέφαλα²⁾.

Νὰ παύσῃ ὁ Θεὸς τὸν πόνον τῆς καρδίας τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ (τάδε) καὶ
πρῶτα νὰ εἰπῇ τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος» φορὰς τρεῖς· ἔπειτα νὰ ἀρχινήσῃ.

33. Ἔτερον ξόρκι τοῦ σκορπίου³⁾.

Μέσα κάτω στὸ λειβάδι

εἶχα βόιδι καὶ γελάδι

καὶ ἐπῆγα νὰ διβωλῆσω,

νὰ | τριβωλῆσω,

νὰ σπείρω τὸ γοῦλο τὸ ρεβίθι

φ. 22^r

καὶ ἦρθε μία κο<υ>τοή, στραβὴ κουρούνα τὰ μοῦ τὸ σπειροδιαλέξῃ καὶ ἄπλωσα νὰ
πάρω σβῶλο, διὰ νὰ τὴ βαρέσω, καὶ ἐκεῖ ἔπαρξεν ὁ σκόρπιος ὁ ἐπιασκωληκοκέφα-
λος καὶ μὲ ἔφαγεν εἰς τὸ χέρι καὶ ἐκεῖ ἐδύναται οἱ ἅγιοι Ἀνάγκυροι καὶ λέγειν:
— Ἐπᾶρε ἐλαιόλαδον παστρικά, σκορπίου, ἐκ τὸν πόργο καὶ ἀγριοπιδόφυλλα καὶ κο-
πάνισέ τα καὶ βάλ' τα ἐπάνω καὶ δὲν βέλει, βλαστᾷ ἀπὸ τίποτος καὶ ὅπου ἐγὼ ὁ
δούλος τοῦ Θεοῦ. Π· τὸν λόγον μου, ἡ Παναγία, τὸ χέρι της +.

φ. 22^v

34. Διὰ τὸ δόντι⁴⁾.

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὁ Θεὸς ἦν ὁ λόγος
(ἐκ τρίτου) (μῆρι μῆρι φέριμι ἐκ τρίτου κὶ ἰᾷτι +) +· κὶ ὁ Θεὸς βοηθός+.

35. <Εἰς ὄ,τι πόνον>.

Εἰς ὄ,τι πόνον ὅπου νὰ ἔχῃ εἰς τὸ κορμί⁵⁾ ἀνθρώπου πρῶτα ἐπᾶρε πικρὴ ἀγ-
ρο<υ>ριάν, κοπάνισέ την κὶ βάλ' τη ἀπάνω κὶ σκορπάει κὶ ἔτερο: φύλλα τῆς ροδα-
φ. 23^r κινίας | καὶ ἀψηφίας καὶ ἀγκινάρας καὶ κοπάνισέ τη καὶ βάλ' τη ἀπάνω κὶ σκορπάει

¹⁾ Εἰς ἐπφδὴν ἐξ Αἰτωλίας ἀναγινώσκωμεν: φάκου βράξαν, λάρδον βράξαν. Λαογραφίας Δ', 40. Λάρδος = λαοδί, χοιρινὸν λίπος. ²⁾ Εἰς ἐπφδὴν ἐκ Ξηροχωρίου ἀναγινώσκωμεν: «κλήμα στρώμα . . . πέτρα προνοκέφαλο». Λαογραφία Δ' 49. Βλ. καὶ Ν. Γ. Πολίτου, Λαογρ. Σύμμεικτα, Γ' (1931), σ. 70-71, ἔνθα καὶ ἡ προγενεστέρα βιβλιογραφία. ³⁾ Πρβλ. τὸν ὑπ' ἀριθ. 5 ἐξορκισμόν τοῦ μπουνκουλέτου=σκορπίου. Βλ. καὶ ἰατροσόφιον ἐκ Χαβριάτων Κεφαλληνίας ἐν Γρ. Μοσχopoύλου, ἔ. ἀ. τευχ. 69-71, σ. 12. ⁴⁾ Πρβλ. Λαογραφίας Δ' 505 (ἐκ Καστελλορίζου), Ε' 613 (ἐκ Τευθρώνης Γυθείου), Ι' 132 (ἐξ Ἀγυράδων Κερκύρας). Βλ. καὶ ἰατροσόφιον εἰς πόνον ὁδόντων ἐν Ἀγαπίου Μοναχοῦ τοῦ Κρητός, ἔ. ἀ. σ. 103-5.

⁵⁾ Πρβλ. Λαογραφ. Ι' 129 (ἐξ Ἀγυράδων Κερκ.), ΙΓ' 16 (ἐκ Κύπρου). Πρβλ. καὶ Ἀγαπίου Μοναχοῦ τοῦ Κρητός, ἔ. ἀ. σ. 148.

κὶ μ' αὐτὸ σκορπίζει βέβαιον, εἰ δὲ κὶ ἂν μάση καὶ θέλει νὰ σπάση, ἔχομεν μαλακτικά, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐτοῦτα : σαποῦνι μὲ νιρὸν νὰ τὰ βράσης καλὰ νὰ γένη ἀλοιφή κὶ βάλῃ τα ἀπάνω, ὅσο νὰ πλυθῇ, ἕως δύο ἡμέρας, κὶ ἂν δὲν σπάση, ἔχομεν καὶ ἄλλον : λινόσπορον, ξύγκι πρόβειον καὶ μολόχα βράσῃ τα μὲ νιρὸν νὰ βράσουν | καλὰ φ. 23^ν καὶ βάλῃ τα ἐπάνω ἕως νὰ <ώ>ριμάση ὥς δύο ἡμέρις κὶ ἄλλαξέ το κάθε δώδικο ὥρις, καὶ ἔαν δὲν σπάση, ἐπᾶρι ζωμὸν ἀπὸ τὴν πικρὴ ἀγγο<υ>ριὰν καὶ γάλα ἀπὸ τὴν γίδα κὶ βάλῃ τα ἀπάνω κὶ μὲ αὐτὰ βέβια σπένει κὶ ἐπειτα μὲ κάθε μαλακτικά νὰ ὑγιαίνει

† † ταῦτα καθὼς εἶδα † †.

36. Διὰ νὰ ψοφήσουν οἱ ψύλλοι¹⁾.

Κάμε λάκκον εἰς τὴν μέσην τοῦ σπιτίου σου, κόψι ρόδον δάφνης καὶ βάλε το | εἰς τὸ μέσον καὶ ἱκεῖ μαζεύοντι οἱ ψύλλοι καὶ ζιμάτησι αὐτοὺς καὶ τελειώνουν. φ. 24^ν

<πεντάλφα>

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

37. Διὰ νὰ μὴ μεθύσῃ ὅστις πίνει πολὺ κρασί.

Πρὶν τοῦ οἴνου τὸ πρῶτ', ὅπου νὰ σηκωθῇς πηστικός, φάγε ἑπτὰ πικρὰ μύγδαλα ἢ πῖε μισὸν ποτήρι ἐλαιόλαδον ἢ φάγε πλεονάζουσας αἶγας ψημένον ἢ κρεῖβα ὠμά καὶ μὲ αὐτὰ δὲν μυθᾷς πῖε ὅσον θέλεις †.

38. Διὰ νὰ ψοφήσουν οἱ ψεῖρις.

Ὅποιος ἄνθρωπος εἶναι ψειργιάρης καὶ θέλει νὰ ψοφήσουν οἱ ψεῖρις του, νὰ τρώγῃ κάθε πρῶτ' | ψωμὶ καθάριον βρεμένο μὲ λάδι κὶ ψοφοῦν οἱ ψεῖρις του βέβαια, ὅμως παρακινεῖ τὴν πορνείαν· λοιπὸν ἂν εἶναι πανδριμένος, ἅς δ<(ι)>απράξῃ αὐτό, καὶ ἂν εἶναι μυκιάρης, νὰ τρανήξῃ χέρι, ὅτι πέφτει εἰς τὴν ἁμαρτία· καὶ ἰγὼ λέγω κάλια νὰ τρώγουν οἱ ψεῖρις πάρειξ τὴν ἁμαρτία. † †

39. Διὰ νὰ γνωρίσης ἀσθενῆν, ἔαν ἀποθνήσκῃ.

Ἄς κάμῃ νερὸν εἰς ἓνα γυαλὶ καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἅς στάξῃ καὶ μιὰ γυναιῖκα,

¹⁾ Πρβλ. «γητεῖα γιὰ νὰ ξεβγοῦν οἱ κοριοί». Λαογραφ. Θ' 244 (ἐκ Κρήτης). Βλ. καὶ συνταγὴν «διὰ νὰ ψοφήσουν οἱ ψύλλοι» ἐν ᾿Αγαπίου Μοναχοῦ τοῦ Κρητός, ἔ. ἀ. σ. 127.

44. Εἰς σπάσιμον ἀρχιδίου.

φ. 27^ε

"Αν τὸ ἐναντίον ἐκεῖ ὁποῦ νὰ σηκώνῃ βάρον ὁ ἄνθρωπος ἢ καὶ ἄλλο τίποτας καὶ ἀπολ(υ)θῇ κανένα του λιμπό, εὐθὺς τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ὅποιο του λιμπό νὰ εἶνι, νὰ δέσῃ τὸ ἴδιον δάχτυλο τὸ μεγάλο το(ῦ) ποδαρίου του, ἥγουν ἂν τύχῃ τὸ δεξιόν του λιμπό, νὰ δέσῃ τὸ δεξιόν του δάχτυλον τοῦ ποδαρίου καὶ νὰ φέρῃ περὶ-
πατο, ἕως ὅτου νὰ μὴν ὑποφέρῃ τὸ σφίξιμον καὶ ἔπειτας νὰ πέσῃ τὰ ἀνάσκιλα καὶ
νὰ βα(δ)ίσῃ περισσότερον κατὰ τὸ κεφάλι του, ἕως ὅτου νὰ ᾖ μβῇ τὸ λιμπό εἰς τὸν
τόπον του | καὶ ἔπειτα ἄς σηκωθῇ, ἀλλὰ νὰ φυλάγεται νὰ μὴν ἀσηκώσῃ πολλὴν βάρ- φ. 27^ν
ρον καὶ τὸ πάθῃ χειρότερα καὶ μιὰν τὸ ὑγιαίνει χωρὶς δέσιμο καὶ σχίσιμον, ἀλλὰ νὰ
τὸ προφθάσῃ.

Σημειώνω μερικὰ χόρτα, τὰ ὁποῖα χρησιμεύου(ν) εἰς διάφορες ἀσθενεί(ε)ς φ. 28^ε
παρὰ τοῦ ἱατροσοφίου τοῦ Σάρρον.

Ἄγριοσελίνα¹⁾

Χρησιμεύου(ν) εἰς ἀερώδεις κωλικά(ς), εἰς ἀγωνευσίας καὶ ἀδυναμίαν τῶν
ἐπιδόχων.

Δόσις δρ(άμα) 3, ἕως 8· εἰς νερὸν βραστὸν δφ 100.

[— —]²⁾ Καρυοφύλλι³⁾

Μεταχειρίσις εἰς ἀγωνευσίαν, εἰς πάθῃ τοῦ στομάχου, εἰς ἐσωχάδας τοῦ λιμοῦ,
μασημένα τὰ φύλλα καὶ καταπινόμενα εἰς ἡμρικά(ς) πάθῃ τῆς μήτρας· ὠφελοῦσι
πολύ· δόσις τῶν φύλλων δφ 2· εἰς νερὸν βραστὸν δφ 100 νὰ γίνῃ κοχλαστὸν νὰ
πίνῃται συνεχῶς. |

Δενδρομολόχα⁴⁾φ. 28^ν

Μεταχειρίζεται εἰς πάθῃ τοῦ στήθους, εἰς τὸν βήχαν, εἰς δυσκοιλιότητα, δόσις
τῶν φύλλων δφ 8 εἰς νερὸν δφ 100 νὰ βράσουν καλὰ καὶ νὰ πίνῃ συνεχῶς.

Χαμόμηλα⁵⁾

Χρησιμεύει εἰς τὴν δυσπεψίαν, εἰς ὑστερισμόν, εἰς σπασμωδικὸν κώλικο καὶ
εἰς ἐπιλόχεια τῶν γυναικῶν.

Δόσις δφ 3 εἰς νερὸν βραστὸν δφ 100.

¹⁾ ἀγριοσελίνα εἶναι τὸ βατράχιον, περὶ οὗ βλ. Π. Γ. Γενναδίου, Λεξικὸν φυτολογικόν, Ἐν Ἀθήναις 1914, σ. 186 - 7. ²⁾ Δύο λέξεις διὰ μελάνης ἐσβεσμέναι ἐν τῷ χ/φω. ³⁾ καρυοφύλλι εἶναι ἡ ἀθανασία. Βλ. Π. Γ. Γενναδίου, ἔ. ἀ. σ. 19. ⁴⁾ δενδρομολόχα) ἀλθαία, Π. Γ. Γενναδίου, ἔ. ἀ. σ. 42. ⁵⁾ Περὶ τοῦ χαμομήλου, χαμαιμήλου βλ. Π. Γ. Γενναδίου, ἔ. ἀ. σ. 1028.

Γλυκάνισον¹⁾.

Μεταχειρίζεται εἰς ἀχωνευσίαν, εἰς κωλικό(ύ)ς, εἰς ἀερώδεις κώλικας καὶ εἰς τὸν ὑστερισμόν. Δόσις τοῦ σπόρου δφ 8 εἰς νιρὸν βραστὸν δφ 100. |

φ. 29^α**Πλατομαντήλα²⁾.**

Χρησιμεύει εἰς ποδαλγίαν ρευματισμοῦ, φαγούραν, δόσις τῶν ριζῶν δφ 10 εἰς νιρὸν βραστὸν δφ 100. Νὰ πέρνετε καθ' ὅλην τ(ῆ)ν ἡμέραν.

Ἀψίνδιον³⁾.

Χρησιμεύει ὅλον τὸ χόρτον εἰς θέρμις διαλιπούσας, δυσπεψίας, ὑποχονδρίας, κυτρινάδας, σκώληκας, καχιζίας καὶ ὑδρωπικίας.

Δόσις δφ 8 εἰς νιρὸν βραστὸν δφ 100.

Λεβιδόχοστον⁴⁾.

Μεταχειρίζε(ις) εἰς τοὺς ἐλμινθας τῶν παιδῶν καὶ εἰς σπασμούς προερχομένους) ἀπὸ σκώληκας.

Δόσις καὶ κόχλασμα δφ 3 εἰς νιρὸν βραστὸν δφ 80. Νὰ γίνῃ κόχλασμα νὰ παίρνῃται δισπύρας καὶ πρωῒ. |

φ. 29^α**Γλυκόριζα⁵⁾.**

Μεταχειρίσις εἰς τὸν κατάρροον θήλειαν καὶ δίψαν τῆς ὑδρωπικίας· δόσις τῶν ριζῶν δφ 4 εἰς νιρὸν βραστὸν δφ 100.

Δάφνη⁶⁾.

Μεταχειρίζε(ις) εἰς δυσπιψίαν, ὑστερισμόν καὶ κώλικας· δόσις ὅσον φθάνει.

Ἑλελίσφακος⁷⁾.

Μεταχειρίσις εἰς ἀδυναμίαν τοῦ στομάχου, εἰς ρευματισμούς· δόσις τῶν φύλλων 1 δράμι εἰς νιρὸν δφ 100 καὶ νὰ βράσῃ ἕως νὰ μετρήσῃ τις ἑκατό. |

φ. 30^α**Σκάρφη⁸⁾.**

Μεταχειρίσις εἰς μιλα(γ)χολίαν, μαρίαν, εἰς ἐλμινθος καὶ τρέλλαν, δόσις 1 δράμι καὶ νιρὸν δφ 50.

¹⁾ γλυκάνισον εἶναι τὸ ἄνισον, περὶ οὗ βλ. Π. Γ. Γενναδίου, ἔ. ἀ. σ. 125-6. ²⁾ πλατομαντήλα εἶναι τὸ ἄρκειον ἢ ἡ νυμφαία· βλ. Π. Γ. Γενναδίου, ἔ. ἀ. σ. 142, 714-5. ³⁾ αὐτόθι σ. 164-166. ⁴⁾ Πρόκειται περὶ τοῦ ἐλμινθοβοτάνου, αὐτόθι, σ. 303. ⁵⁾ αὐτόθι, σ. 225-227. ⁶⁾ αὐτόθι, σ. 239 κ.ε. ⁷⁾ αὐτόθι σ. 300. ⁸⁾ σκάρφη εἶναι τὸ φυτὸν ἄδωνις ἢ τὸ βέρατρον καὶ ὁ ἐλλέβορος. Περὶ τούτων βλ. Π. Γ. Γενναδίου, ἔ. ἀ. σ. 14-15, 189, 302.

"Ομανον¹⁾.

Μεταχείρισις εἰς δυσπερίαν καὶ εἰς τοὺς ἔλμινθους· δόσις ἀπὸ μισὸν δράμι, ἕως ἐν μὲ τὸ νερὸν καὶ μὲ τὴν ζάχαριν.

Ἐρυθρόδανον, ριζάρι κοινῶς²⁾.

Μεταχείρισις εἰς πάθη τοῦ πνεύμονος καὶ εἰς ἀτροφίαν τῶν βρεφῶν καὶ ραχίτιν.

Δόσις τῶν ριζῶν δράμια 10 εἰς νερὸν βραστὸν δρά<μια> 300, νὰ μείνῃ δρά<μια> 130. |

Ἡδύοσμος νεοελληνιστί³⁾.φ. 30^v

Δύναμις, δυναμωτικὸς καὶ κεντηστικὸς τῶν νεύρων. Μεταχείρισις εἰς πάθη σπασμωδικοῦ ἐμετοῦ καὶ ἀερώδη κώλικά· δόσις τῶ<ν> χόρτων ἀπὸ ἐν δράμι εἰς νερὸν βραστὸν δρά<μια> 50 ! Τὸ ἔλαιον τούτου δότικα ἀπὸ : 4 ἕως σιὰ 3.

Γαρούφαλλον⁴⁾.

Μεταχειρίζονται εἰς παραλυσίας τῆς γλώσσης, ἀνορεξίαν, ἀδυναμίαν τοῦ στομάχου καὶ ὀδονταλγίαν.

Τσαϊ.

Δύναμις. Ὀλίγον δυναμωτικόν, νευροσπασμικόν καὶ ἰδρωτικόν. Μεταχείρισις<ς> εἰς ρευστὰ τοῦ στήθους καὶ κρυώματα ἀσθενικά· δόσις ἀπὸ ἐν δράμι εἰς νερὸν βραστὸν δρά<μια> 60, διὰ νὰ γένη τὸ ἄχλισμα. φ. 31^r

Μοσχοκάρυον⁵⁾.

Δύναμις· δυναμωτικὰ καὶ κεντηστικὰ μεταχείρισις<ς> εἰς παραλυσίας τῆς γλώσσης, εἰς ἀνορεξίαν, ἀδυναμίαν τοῦ στομάχου καὶ εἰς ὀδονταλγίαν.

Δόσις τῆς σκόνης ἀπὸ κόκκους 12 ἕως 30 μὲ νερὸν καὶ ζάχαρις.

Τσαϊ, τέϊ.

Δυνάμειος· ὀλίγον δυναμωτικὸν καὶ ἰδρωτικόν. Μεταχείρισις : Εἰς ρεῦμα τοῦ στήθους καὶ κρυώματα ἀσθενικά.

¹⁾ Δὲν γνωρίζομεν περὶ ποίου ἀκριβῶς φυτοῦ πρόκειται. Κατὰ τὰ δελτία τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τὸ ὄμανον σχετίζεται πρὸς τὸ φυτὸν ἐλένιον, περὶ οὗ βλ. Π. Γ. Γενναδίου, ἔ. ἀ. σ. 301. ²⁾ Βλ. Π. Γ. Γενναδίου, ἔ. ἀ. σ. 311 - 313. ³⁾ Λέγεται καὶ ἀγιόσμος. Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἡπειρ. γλωσσάριον, Ἐν Ἀθήναις 1909, ἐν λ. ⁴⁾ γαρούφαλλον ἢ γαρίφαλλον τὰ καὶ μοσχοκάρφια ὀνομαζόμενα. Π. Γ. Γενναδίου, ἔ. ἀ. σ. 220. ⁵⁾ Τὸ χ'φον : παραήλιας. ⁶⁾ Βλ. μυρσική παρὰ Π. Γ. Γενναδίου, ἔ. ἀ. σ. 684.

Δόσις δράμι ἐν εἰς νερόν βραστὸν δρ. 60, διὰ νὰ γένη δὲ κόκο νὰ πίνη μὲ τὴν ζάχαριν. |

φ. 31^v**Χελιδονόχορτον¹⁾.**

Μεταχειρίσις εἰς χοιράδας τοῦ λαιμοῦ, χελώνια, καὶ εἰς ἄλλα πρίσματα τῶν βυζίων. Δόσις ἔσωθεν ἀπὸ δράμ<μι> μισὸν μὲ νερόν πρὸς ἔλλειψιν τῆς σελήνης ἐσπέρας καὶ πρωτὶ διὰ τινὰς ἡμέρας.

Δενδρολίβανον²⁾.

Μεταχειρίσις εἰς δυσπερίαν, εἰς ὑστερισμόν καὶ ἀδυναμίαν τοῦ στομάχου. Δόσις ἐκ τῶν φύλλων ἀπὸ δράμι ἐν ἕως 2 μὲ νερόν βραστὸν δράμ<μια> 50.

Μακεδονήσιον³⁾.

Μεταχειρίσις εἰς τὴν δυσούριαν, κατὰ τὴν κωλικόπουρον ὑδροκοίλης καὶ διὰ νὰ φέρῃ γάλα τῶν γυναικῶν.

Μαυροπίπερον⁴⁾.

Μεταχειρίσις εἰς χαμύλαμα, πόνον τοῦ σταφυλίου καὶ τοῦ λαιμοῦ. Δόσις ἑπταδράμι.

* Ἀπρίλιος 1954

¹⁾ χελιδονόχορτον λέγεται ἡ δακτυλίτις. Π. Γ. Γενναδίου, ἔ. ἀ. σ. 236-7. ²⁾ Τὸ δενδρολίβανον τὸ φαρμακευτικόν, αὐτοφνὲς ἐν Ἑλλάδι, ἀπαντᾷ εἰς ὄρεινους τόπους. Π. Γ. Γενναδίου, ἔ. ἀ. σ. 243. ³⁾ μακεδονήσι λέγεται τὸ πετροσέλινον (κοινῶς μαϊντανός), διότι κατὰ τὸν Διοσκοριδὴν «φύεται ἐν Μακεδονίᾳ ἐν ἀποκρήμινος τόποις»· βλ. Π. Γ. Γενναδίου, ἔ. ἀ. σ. 767. ⁴⁾ «Τὸ δὲ μέλαν (πέπερι) ἥδιον καὶ δριμύτερον τοῦ λευκοῦ καὶ εὐστομαχώτερον, καὶ μᾶλλον, διὰ τὸ εἶναι ὥριμον, ἀρωματίζον, εὐχρηστότερόν τε εἰς τὰς ἀρτίσεις» κατὰ τὸν Διοσκοριδὴν. Βλ. Π. Γ. Γενναδίου, ἔ. ἀ. σ. 756, σημ. 2.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΑΙΧΜΑΛΩΤΩΝ ΤΟΥ ΤΑΤΑΡΗ

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ "Η ΞΣΜΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ;

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

Τὸ δημῶδες ᾠσμα τοῦ Τάταρη, μὲ τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα εἶναι τοῦτο συνήθως γνωστόν, εἶναι διαδεδομένον εἰς ἀρκετοὺς ἑλληνικοὺς τόπους.

Κατὰ τὸ ᾠσμα ὁ Τάταρης ἢ Τάρταρης καὶ εἰς τινὰς παραλλαγάς, ὡς τὰς ἐκ Τσουμέρκων καὶ Βουρβούρων Κυνουρίας, ὁ Ἀντρείόβλαχος, ἀρπάσας ἀπάγει σιδηροδεσμίους τοὺς ἑννέα ἀδελφοὺς. Ἡ μήτηρ αὐτῶν ἀκολουθοῦσα καὶ ὀδυρομένη παρακαλεῖ τὸν Τάταρην ν' ἀφήσῃ εἰς αὐτὴν τὸν ἀγχοῖστον ἕν ἀπὸ τὰ συλληφθέντα τέκνα της, τὸ μικρότερον, τὸν Κωνσταντῖνον.

Τοῦ ᾠσματος τούτου ἔχουν συγκρατηθῇ εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἀκαδημίας αἱ ἑξῆς παραλλαγαί:

1. Μιχ. Στελλάκη, Ἡ μάννα τῶν ἀρπαγμένων. (Καταρτισία τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς). Deffner's Archiv f. mittel- u. neugr. Philologie, τόμ. I (1880), σ. 88 ἀρ. 3.
2. Λαογρ. Ἀρχ., Ὑλη, ἀρ. 2145. Βουρβούρων Κυνουρίας (συλλ. Ἐπ. Παπαμιχαήλ).
3. Λαογρ. Ἀρχ., Ὑλη, ἀρ. 981. Λαγκαδίων Γορτυνίας, (συλλ. Κ. Κασιμάτη, 1894).
4. Λαογρ. Ἀρχ., Χειρόγρ. ἀρ. 1378 Α', σ. 111. Πυλίας (Ζιζάνι), (συλλ. Γεωργίας Ταρσούλη, 1939).
5. Anton Jeannarakis, ᾠσματα κρητικά μετὰ διστίχων καὶ παροιμιῶν. Leipzig 1876, σ. 4, ἀρ. 5.
6. Δημητρ. Σ. Βουτιετάκη, Τραγοῦδια κρητικά, ἥτοι συλλογὴ ᾠμάτων ἡρωϊκῶν, πολεμικῶν, τῆς τάβλας, τοῦ γάμου κλπ. Χανιά Κρήτης 1904, σ. 70, ἀρ. 149.
7. Ἀριστ. Κριάρη, Κρητικά ᾠσματα, ἡρωϊκά, πολεμικά, ἐρωτικά, τοῦ γάμου, τῆς τάβλας, τοῦ χοροῦ κλπ. Ἐν Χανίοις 1909, σ. 219.- ἔκδ. β'. Ἐν Ἀθήναις 1920, σ. 310.
8. Λαογρ. Ἀρχ., Χειρόγρ. ἀρ. 1161 Γ', σ. 30. Κρήτης (Ἔλος Ἰνναχωρίου Κισάμου), (συλλ. Μαρίας Λιουδάκη, 1938).
9. Λαογρ. Ἀρχ., Χειρόγρ. ἀρ. 1841 Α', σ. 141. Κρήτης (Σφακιά), (συλλ. Δημ. Πετροπούλου, 1953).
10. Ἀ. Ἰατρίδου, Συλλογὴ δημοτικῶν ᾠμάτων παλαιῶν καὶ νέων Ἐν Ἀθήναις 1859, σ. 98-99, στ. 29-35 (περιοχῆς Καρπενησίου). Ἡ παραλλαγή αὕτη συμφύρεται μὲ τὸ ᾠσμα τοῦ Ἀναπλιῶ, ἥτοι τῆς ἀλώσεως τοῦ Ναυπλίου (1715) ὑπὸ τῶν Τούρκων.
11. Χρ. Ν. Λαμπράκη, Τραγοῦδια τῶν Τσουμέρκων. Λαογρ. 5 (1915-16) σ. 125, ἀρ. 133.
12. Λαογρ. Ἀρχ., Χειρόγρ. ἀρ. 1412. σ. 13. Δυτ. Μακεδονίας, (συλλ. Ἀν. Διαμάντη).
13. Κωνστ. Δ. Παπαϊωαννίδου, ᾠσματα δημοτικά Σωζοπόλεως. Λαογρ. 1 (1909) σ. 620-21, ἀρ. 38.
14. Λαογρ. Ἀρχ., Χειρόγρ. ἀρ. 1104 Γ', σ. 79. Μεσημβρίας (Ραβδᾶς), (συλλ. Γ. Μέγα, 1937).
15. Λαογρ. Ἀρχ., Χειρόγρ. ἀρ. 1104 Γ', σ. 128. Μεσημβρίας (Ναίμονας), (συλλ. Γ. Μέγα, 1937).

16. Λαογρ. Ἀρχ., Χειρόγρ. ἀρ. 1499, σ. 9. Καρωτῆς Διδυμοτείου, (συλλ. Ξανθάκη, 1922).
 17. Λαογρ. Ἀρχ., Ὑλὴ ἀρ. 93. Τραπεζοῦντος (συλλ. Ι. Βαλαβάνη).
 18. Λαογρ. Ἀρχ., Χειρόγρ. ἀρ. 1402, τετρ. ΙΖ', σ. 59. ἀρ. 29. Τήνου (Χτηκάδος), (συλλ. Ἀδ. Ἀδαμαντίου, 1895).
 19. Λαογρ. Ἀρχ., Χειρόγρ. ἀρ. 1984^Α, σ. 189, ἀρ. 150. Ἀμοργοῦ, (συλλ. Ἐμμ. Ἰωαννίδου Ἀμοργίνου, 1857¹⁾).

Παραθέτομεν ἑνταῦθα τὸ ἕσμα κατὰ τὰς ἑξῆς τέσσαρας παραλλαγάς:

Α'.

(Παραλλαγή 1^η, ἐκ Κυπαρισσίας τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς).

Ἡ μάννα τῶν ἀρπαγμένων

«Ἄσπερ σταυραῖτέ, πανόρια ἱερακίνα,
 τί εἶδες, τί ἄκουσες ἐκεῖ ψηλά ποῦ τρέχεις;»
 «Θάλασσες πικρές, καρδιά διτρωμένα,
 σέρνει ὁ Τάρταρος ἐννιά ἀδερφοὺς δεμένους
 5 σὲ μὴν ἄλυσσ, σὲ μὴν πακαὶ ἐλπίδα».
 «Νὰ κ' ἦ μάννα τους, ἦ μάννα των παιδιῶν,
 «Ἀφέντη Τάρταρε, καὶ ἀφέντη τῶν παιδιῶν μου,
 χάρισε κ' ἐμὲ κανένα ἀπὸ τὰ παιδιὰ μου,
 τὸ μικρότερο, τὸ μεγαλύτερό μου,
 10 τὸ γραμματικό, τὰ φύλλα τῆς καρδιᾶς μου!»

Β'.

(Παραλλαγή 2^α, ἐκ Βουρβούρων Κυνουρίας).

Ὁ Ἀντρεϊόβλαχος (Χάρος)

Κάτον σιὸ γιαλό, κάτον σιὸ περιγιάλι
 σούρνει Ἀντρεϊόβλαχος ἐννιά ἀδερφοὺς δεμένους,
 πάει καὶ ἡ μάννα τους κοντὰ περικαλιῶντα.
 «Ἀφέντη, Ἀντρεϊόβλαχε, πατέρα τῶν παιδιῶ μου,
 5 χάρισε κ' ἐμὲ ἓνα ἀπὸ τὰ παιδιὰ μου,
 τὸ μικρότερο, τὸ μεγαλύτερό μου

¹⁾ Αἱ τρεῖς τελευταῖαι παραλλαγὰὶ συμφύρονται μὲ τὸ ἕσμα τοῦ στρατιώτου, ὅστις κατὰ τὸ ἐσπέρας τοῦ Σαββάτου, ἐκδιωχθεὶς ἐκ τοῦ οἴκου ὑπὸ τῶν γονέων του, καταφεύγει εἰς δένδρον πρὸς διανυκτέρευσιν. Τὸ δένδρον δέχεται νὰ τὸν φιλοξενήσῃ, τοῦ ὑπενθυμίζει ὁμῶς ὅτι τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης ὀφείλει νὰ καταβάλλῃ ἐνοίκιον διὰ τὴν διαμονήν του.

- ἦ τὸν Κωνσταντῇ πού 'ν' ἄρρεβωνιασμένος.»
 Σκούζει τὸ μικρὸ καὶ λέει τὸ μεγάλο:
 «Τάχ' το ἦ μάνα μου πὼς ἦσουνα μηλίτσα,
 10 ἄνθισες μικρὴ καὶ κάρπισες μεγάλη
 φύσηξε βοριᾶς καὶ σ' τὰ τίναξε».

Γ'.

(Παραλλαγή 6^η, ἐκ δυτικῆς Κρήτης).

- Κάτω 'κεῖ, κάτω στήν 'Αξιάν, 'κεῖ κάτω στ' 'Αλιτζέρι,
 ὁ Τάρταρης ἐννι' ἀδερφούς μὲ τὸ σκοινὶ δεμένους
 κ' ἐχ' ἄλλους ἐννιὰ στήν ἄλυσσο δεμένους
 κ' ἡ μαννοῦλά τους τζαγκουριομαδισμένη.
 5 «Σκύλε Τάρταρη, χάροντα τῶν παιδιῶν μου,
 πάρε κι ἄφες μου ἀπὸ τὰ ἐννιὰ τῶν ἐνα,
 θές τὸν πρωτόν μου, θέλεις τὸν δευτερόν μου,
 γῆ τὸν τρίτον μου, τὸν ἀπολαύζον μου».

(Παραλλαγή 17^η, ἐκ Τραπεζούντας)¹⁾.

Τ' ἐννιὰ ἀδελιά

- Σάββατο βραδὸν μ' ἐδιῶξαν οἱ γονεῖς μου
 ἀπ' τὰ σπία μας κ' ἀπὲ τὰ γονικά μας.
 Κάστρον γύριξα, χωριὸν νὰ 'βρῶ νὰ μείνω.
 [Κάστρο κ' εὔρηκα, μουδὲ χωριὸ νὰ μείνω]
 5 ἡῦρα τὸ δενδρίν, ποὺ λέγνε κυπαρίσιν...
 «κι' αὔρι' τὸν πυρνὸν τὸ νοίκι σου πληρώσω,
 τρὰ σταμνιά νερό, 'ς τὴ ρίζα σου θὰ 'κχύνω».
 —Νά ἡ ρίζα μου, νὰ δέσης τ' ἄλογό σου,
 νά κ' οἱ κλῶνοί μου, νὰ δέσης τ' ἄρματά σου,
 10 νά κι ὁ ἥθκιος μου νὰ πέφτης νὰ πλαγιάσης,
 κι αὔρι' τὸν πυρνὸν τὸ νοίκι μου γυρεύω,
 χίλια τ' ἄλογον καὶ δυὸ 'ς τὸ καβαλλάριν,

¹⁾ Εἰς τὴν παραλλαγὴν ταύτην, ὡς ἐλέχθη, ἔχει ἐνωθῇ ἀπὸ τοῦ στ. 1-17 ἕτερον ἕσμα.
 (βλ. ἀνωτ. σ. 42 ὑπόσημ. 1).

τράντα δυὸ φλωριά κ' ἔναν Κωσταντινιάτ' κον.
 Ἄκουε, οὐρανέ, κάνε δικαίαν κρίσιν,
 15 ὥς καὶ τὸ δενδρὶν τὸ νοίκιν του γυρεύει...
 Φάγε, μαῦρό μου, σιτάριν καὶ κριθάριν,
 πία κρυὸν νερὸν κι ὀλήγορ' ἄς περάσουμ'.»

Κάτου 'ς τὴν Φραγκιάν, 'ς τὸ μέγαν Σαλονίκην,
 πόλεμός γενη, κ' ἡ μαύρη γῆ τρομάζει·
 20 καὶ τ' ἐννιά ἀδελιὰ εἰς ἓναν ἄλεσίδιν,
 κ' ἡ μαννίτσα τουν τὰ χέρια σταυρωμένα,
 καὶ παρακαλεῖ τὸν μέγαν τὸν ἀφέντην.
 «Μέγ' ἀφέντη μου, καὶ πρῶτε μου κουρσοῦρε,
 χάρισε κ' ἐμὲν ἀπ' τοὺς ἐννιά τὸν ἓναν,
 25 γιὰ τὸν πρῶτό μου, γιὰ τὸν ὑπέρτατό μου,
 γιὰ τὸν Κωσταντῆν, τὰ φύλλα τῆς καρδιάς μου.
 Τινὰν ἔλουζα 'ς τὸ σταυροσταθμάρικον,
 σπάρων τὰ 'γιαλούς, ἀντρεϊόβλαχον τὸ περιγιάλι,
 σπάρων τὰ ἱσασσά, τῆς Νόλης τ' ἀρρεβονιαστέρα.»

Ὁ Ν. Γ. Πολίτης περιέλαβε τὸ ἄσμα τοῦτο τοῦ Τάταρη εἰς τὴν συλλογὴν
 του: «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ», ἐν Ἀθήναις 1914, σ. 220
 ἀρ. 210 ὑπὸ τὴν κάτωθι μορφήν.

Ἄσπρε σταυραῖτέ, πανώρια γερακίνα,
 τί εἶδες, τί ἄκουσες ἐκεῖ ψηλὰ ποῦ τρέχεις;
 — Θάλασσες πικρές, καράβια βουρκοιμένα,
 κάτου 'ς τὸ Μοριᾶ, κάτου 'ς τὸ περιγιάλι,
 5 σέρνει δ' Ἀντρεϊόβλαχος ἐννιά ἀδερφοὺς δεμένους
 σὲ μιὰν ἄλυσσο, σὲ μιὰ μακριὰ ἄλυσίδα.
 Πάει κ' ἡ μάννα τους, κοντὰ περικαλιῶντια·
 «Φέντη Ἀντρεϊόβλαχε, ἀφέντη τῶν παιδιῶν μου,
 χάρισε κ' ἐμὲ κανέν' ἀπ' τὰ παιδιά μου,
 10 τὸ μικρότερο, τὸ μεγαλύτερό μου,
 ἢ τὸν Κωσταντή, ποὺ εἶν' ἀρρεβονιαμένος».
 Σκούζει τὸ μικρὸ καὶ λέει τὸ μεγάλο·
 «Τάχ' το, ἡ μάννα μου, πὼς ἦσουνα μηλίτσα,

ἄνθισες μικρὴ καὶ κάρπισες μεγάλη,
15 φύσηξε βοριάς, σ' τὰ τίνιαζε τὰ μῆλα».

Διὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ ᾄσματος εἰς τὴν μορφήν ταύτην ἐστηρίχθη ὁ Νικ. Πολίτης κυρίως εἰς δύο ἐκ τῶν παρατιθεμένων ἀνωτέρω παραλλαγῶν (σ. 42-43), ἥτοι εἰς τὴν ἐκ Κυπαρισσίας τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς καὶ τὴν ἐκ Βουρβούρων τῆς Κυνουρίας· εἰδικῶς δὲ παρελήφθησαν ἐκ μὲν τῆς πρώτης οἱ στίχοι 1-3, 6 καὶ 9-10, ἐκ δὲ τῆς δευτέρας οἱ 4¹⁾, 5, 7-8²⁾ καὶ 11-16.

Τὸ ᾄσμα κατέταξεν ὁ Ν. Πολίτης εἰς τὴν κατηγορίαν «Μοιρολόγια τοῦ κάτω κόσμου καὶ τοῦ Χάρου» προτάξας τούτου τὴν ἀκόλουθον εἰσαγωγικὴν σημείωσιν:

«Ὁ Ἀντρείόβλαχος, ἢ ὡς αἱ ἄλλαι παραλλαγὴ τὸν λέγουν, ὁ Τάταρης, εἶναι ὁ Χάρος, διότι τὸ τραγούδι εἶναι ἀλληγορικόν, ἀναφερόμενον εἰς καλλίτεκνον, τὴν ὁποῖαν ὁ θάνατος ἐστέρησεν ὅλα τὰ τέκνα της».

Εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦτον τοῦ ᾄσματος, ὡς μοιρολογίου, ἤχθη ὁ Πολίτης ἀφ' ἐνὸς ἐξ αὐτοῦ τοῦ περιεχομένου τοῦ ᾄσματος, τὸ ὅποιον εἶναι θρηνητὸς τῆς μητρὸς διὰ τὴν ἀρπαγὴν τῶν τέκνων της, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τινῶν κυρίως παραλλαγῶν αὐτοῦ, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Τάταρης ἢ Τάρταρης ταυτίζεται πρὸς τὸν Χάροντα· τὸ ᾄσμα μάλιστα ἐπιγράφεται μοιρολόγιον εἰς τὰς παραλλαγάς: ἐκ Κρήτης (ἀρ. 7) ἔκδ. β', σ. 310, Λαγκαδίων (ἀρ. 3) καὶ Βουρβούρων Κυνουρίας (ἀρ. 2). Ἐκ τούτων ἢ ἐκ Βουρβούρων (ἀρ. 2) παραλλαγή, ἥτις τροποποιήθη ὑπὸ τοῦ Ν. Πολίτου εἰς τὸν καταρτισμὸν παρ' αὐτοῦ τοῦ κειμένου τοῦ ᾄσματος, ὡς παρατίθεται τοῦτο ἀνωτέρω, ἔχει τίτλον «Ὁ Ἀντρείόβλαχος (Χάρος)».

Ὁ Ἀριστ. Κριάρης εἰς συλλογὴν τοῦ κρητικῶν δημοδῶν ᾠσμάτων θέτει τὸν ἐξῆς τίτλον εἰς τὸ ᾄσμα: «Παράκλησις πρὸς τὸν Τάρταρη Χάροντα»³⁾, προφανῶς ἐλκυσθεὶς εἰς τοῦτον ἐκ τοῦ θρηνητικοῦ περιεχομένου καὶ ἰδίᾳ ἐκ τοῦ πέμπτου στίχου: «*Αχι, βορὲ σκύλε Τάρταρη, Χάροντα τῶν παιδιῶν μου.*» Σημειωτέον ὅτι εἰς τὴν πρώτην ἔκδοσιν τῆς συλλογῆς ταύτης δὲν ὑπάρχει ὁ τίτλος οὗτος⁴⁾.

Εἰς τὴν ἐκ Τσουμέρκων (ἀρ. 11, στ. 5 κ. ἐξ.) παραλλαγὴν ὁ Ἀντρείόβλαχος ταυτίζεται μὲ τὸν Χάροντα.

¹⁾ Τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον τοῦ 4 στίχου παρελήφθη ἐκ τῆς παραλλαγῆς ὑπ' ἀρ. 13 (Σωζοπόλεως), στίχ. 7.

²⁾ Ὁ στίχος 8 συνετέθη ἐκ τοῦ στίχου 7 τῆς ὑπ' ἀρ. 1 παραλλαγῆς (Κυπαρισσίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς) καὶ τοῦ στίχ. 4 τῆς ὑπ' ἀρ. 2 παραλλαγῆς (Βουρβούρων Κυνουρίας).

³⁾ Ἀριστ. Κριάρης, Πλήρης συλλογὴ κρητικῶν δημοδῶν ᾠσμάτων κλπ., ἔκδ. β', ἐν Ἀθήναις 1920, σ. 310.

⁴⁾ Ἀριστ. Κριάρης, Κρητικὰ ᾠσματα, ἡρωϊκά, πολεμικά, ἐρωτικά κλπ., ἐν Χανίοις 1909, σ. 219.

σέρν' Ἀντρείόβλαχος ἐννιά ἑδέρφια δεμένα
 πάν' ἢ μάννα τους κοντά παρακαλιῶντας :
 « Χάρε, ἀντρείόβλαχε, κἀνα ἔπο τὰ παιδιά μου.
 Χάρε, τὸ Στέργιο μου, γιὰ νὰ στεργιώσῃ ἡ ψυχὴ μου,
 Χάρε, τὸ Γιάννο μου, εἶναι γραμματισμένος.

Ἡ παραλλαγή αὕτη εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ὀνόματος Τάταρης διὰ τοῦ Ἀντρείόβλαχος, ὡς καὶ εἰς τοὺς τρεῖς τελευταίους στίχους, φαίνεται ὅτι ἔχει ὑποστῇ ἐπίδρασιν ἐκ τῆς ἀνωτέρω (σ. 42-43) παραλλαγῆς ἐκ Βουρβούρων Κυνουρίας.

Τῆς παραλλαγῆς ταύτης ἐκ Βουρβούρων οἱ τρεῖς τελευταῖοι στίχοι

Τάχ' το ἢ μάννα μου πὼς ἦσουνα μηλίτσα
 ἄνθισες μικρὴ καὶ κάρπισες μεγάλῃ
 φύσηξε βοριάς καὶ σ' τὰ τίναξε,

φαίνονται προσθήκη ἐξ ἄλλων τραγουδιῶν. Ὁ τῶς δὲ τελευταῖος στίχος προέρχεται ἐκ τοῦ ὕσματος «Νερανιζοῦλα ποῦ εἶσαι ἄνθη σου» εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάρχει ὁ στίχος «Φύσηξε βοριάς καὶ νότος καὶ τὰ τίναξε»¹⁾

Παρὰ τὸ ἀθηνητικὸν περιεχόμενον τοῦ ὕσματος νομίζω ἐν τούτοις ὅτι δὲν ἔχομεν εἰς τούτῳ ἀλληγορικὸν μορφολογικὸν ἀντικείμενον πρὸς τὸν Χάρον καὶ τὸν θάνατον, ὡς ἐθεώρησε τοῦτο ὁ Πολίτης, ἀλλὰ ἱστορικὸν γεγονός ἀρπαγῆς καὶ ἀπαγωγῆς παιδιῶν ὑπὸ τοῦ Τάταρη καὶ τοῦτον ἐπὶ τούτῳ τῆς μητρὸς αὐτῶν. Ὁ Τάταρης οὕτω τοῦ ὕσματος, ὡς πιστεύω, δὲν ἔχει σχέσιν μὲ τὸν Τάρταρην Χάρον, ἀλλὰ μὲ τὸν Τάταρην, τὸν ἑκτακτὸν ἀπεσταλμένον, ταχυδρόμον, τοῦ Σουλτάνου κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας²⁾. Διὰ τούτου ὁ σουλτάνος ἔπεμπε εἰς ἑκτάκτους περιστάσεις καὶ ἐγνωστοποιεῖ εἰς μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κέντρα τοῦ κράτους τοῦ ἐπείγοντα διατάγματα καὶ ἐν γένει διαταγὰς τοῦ δι' ὠρισμένας ὑποθέσεις ἢ πρόσωπα³⁾.

¹⁾ Π. Παπαζαφειροπούλου, Περισυναγωγή γλωσσικῆς ὕλης καὶ ἐθίμων τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ἰδίᾳ δὲ τῆς Πελοποννήσου κλπ., ἐν Πάτραις 1887, σ. 101, ἀρ. 66, στ. 3.

²⁾ Ἡ λέξις Τάταρης (τουρκ. Tatar) ἐσήμαινε τὸν Τάταρην, ἀλλὰ καὶ τὸν ταχυδρόμον. Βλ. Ἱ. Χλωροῦ, Λεξικὸν Τουρκοελληνικόν, τόμ. Α', ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1899, σ. 447^α. Περὶ τοῦ Τάταρη ὡς ταχυδρόμου τοῦ σουλτάνου βλ. καὶ Ἀθανασίου Ὑψηλάντου - Κομνηνοῦ, Ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν τῶν εἰς δώδεκα, βιβλίον Η', Θ' καὶ Ι', ἤτοι τὰ μετὰ τὴν Ἀλωσιν (1453 - 1789). Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1870, σ. 582. Ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς Σλάβους ὁ βασιλικὸς ταχυδρόμος ἐλέγετο Τάταρης. Βλ. Fried. S. Krauss, Slavische Volksforschungen, Leipzig 1908, σ. 394, στ. 8 καὶ σ. 402 σημ. 8.

³⁾ Ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης, Τὰ πρῶτα ταχυδρομεῖα, Προπύλαια, τόμ. Β', φ. α', σ. 2, λέγει ὅτι εἰς τὸ ἑκτακτὸν ταχυδρομεῖον ὑπηρετοῦν πεζοὶ «τατάρηδες... ὅχι μισθωτοὶ μὰ πλη-

Μεταξὺ τῶν ἐντολῶν τούτων τοῦ σουλτάνου ἦσαν καὶ διατάγματα (φιρμάνια) περὶ συλλήψεως προσώπων, ἐπικινδύνων βεβαίως διὰ τὴν εἰς τὸ κράτος τάξιν, καὶ μεταφορᾶς τῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἢ καὶ θανατώσεως αὐτῶν¹⁾.

Ὁ Τάταρης μὲ τὴν ιδιότητα αὐτὴν, δηλαδὴ τοῦ ἐκτάκτου ταχυδρομοῦ, ἀπεσταλμένου τοῦ σουλτάνου διὰ τὴν μεταφορὰν φιρμανίων του, ἀπαντᾷ πολλαχοῦ εἰς τὰ δημῶδη ἔγγραφα. Οὕτως εἰς παραλλαγὴν τοῦ ἔγγραφου τῆς χήρας Ἀρετῆς καὶ τοῦ βασιλέως, ὁ ἀνδράδελφός της τὴν κατηγορεῖ πρὸς τὸν βυσιλέα, ὅτι δὲν ἐξοφλεῖ τὰ χρῆμα:

ρωμένοι ποδοκόπι», δηλαδὴ μὲ ὠρισμένην ἀποζημίωσιν διὰ κάθε ταξίδι. Ὁ Σίμος Μενάρδος, εἰς τὸ δημοσίευσμά του «Ἱστορικαὶ παροιμίαι τῶν Κυπρίων» Λαογρ. 7 (1923), σ. 49 ἀρ. 7 εἰς τὴν παροιμίαν: *Σὰν τὸν Τάταριν πάω κ' ἔρχομαι*, παρατηρεῖ οἱ ταχυδρόμοι οὗτοι ἐστέλλοντο καὶ εἰς τὴν Κύπρον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος. Πλὴν τοῦ Σουλτάνου καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων ἐνομοσιόποιεῖ Τατάρηδες, ἐκτάκτους ταχυδρόμους. Οὕτως εἰς τὸ κατάστιχον τοῦ Σταύρου Ἰωάννου, τὸ ὁποῖον περιέχει χρεωστικοπιστωτικούς λογαριασμούς τῶν ἐτῶν 1817 - 1820, ἀναφέρονται καὶ λογαριασμοὶ «μπαχξισίων, νοικίων, ταταραίων (=ταχυδρόμων) κατήδων...» ἐπιπλέον βασιλικῶν (ὕπογραμίζω ἐγὼ), ταξιδάδων...» Βλ. εἰς Σωκρ. Β. Κουγέα, *Τὰ Ἱστορικὰ Ἰσχυρὰ Σταύρου Ἰωάννου*, Ἱππικ. Χρονικά, ἔτ. 14 (1939) σ. 9, σκ. 5 - 6. Παρ. καὶ Κωνστ. Δ. Σέρτζικα, *Τὸ ταχυδρομεῖον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ*. Ἱππικ. Ἑστία, ἔτ. Β' (1953) σ. 1134 - 4136.

¹⁾ Γενικῶς περὶ τοῦ ἔργου τούτου τῶν Τατάρηδων, ἐκτάκτων ταχυδρόμων, χαρακτηριστικαί εἶναι αἱ κάτωθι πληροφορίες ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ Ἑνετικοῦ προξενείου τῆς Θεσσαλονίκης. Εἰς ἔγγραφον ἔκθεσιν τοῦ Ἑνετοῦ προξένου τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ χρονολογίαν «1770, Ἰουνίου 17» ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς: «*Τὴν Κυριακὴν φθάνει [=ἐνν. εἰς Θεσσαλονίκην] ὁ νέος μονιλλᾶς... πέρασεν ἀπ' ἐδῶ ἕνας Τάρταρος, ὁ ὁποῖος ἔφερε φιρμάνι διὰ τὸν πασᾶν Θεσσαλονίκης, καθὼς καὶ διὰ τοὺς ἄλλους ἀγάδες, ἵνα ἐτοιμαθοῦν καὶ ἐκκινήσουν διὰ τὸ στρατόπεδον τοῦ Μεγάλου Βεζύρου...» Κωνστ. Δ. Μέρτζιον, *Μνημεῖα μακεδονικῆς ἱστορίας*. Θεσσαλονίκη 1947, σ. 413. (Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη, 7. Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν)*

Εἰς ἑτέραν ἔκθεσιν τοῦ αὐτοῦ Προξένου ὑπὸ χρονολογίαν «1787, Αὐγούστου 29» ἀναφέρεται: «*ἔφθασε χθὲς ἕνας Τάρταρος μὲ φιρμάνι τοῦ Μεγάλου Αὐθέντου, διατάσσοντος ν' ἀναχωρήσῃ ἀμέσως ὁ ρῶσος πρόξενος μετὰ τῆς οἰκογενείας του*». Κωνστ. Μέρτζιον, ἑνθ' ἀν., σ. 439.

Εἰς ἄλλην ἔκθεσιν του ὑπὸ χρονολ.: 1771, Μαρτίου 29, ὁ Πρόξενος ἀναφέρει τὰ ἑξῆς. «*πρὸ δύο ἡμερῶν ἔφθασαν ἐδῶ τρεῖς Τάρταροι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως: ὁ πρῶτος ἐνεχείρισεν εἰς τὸν Μονιλλᾶν φιρμάνι, ὡς καὶ εἰς τὸν Μουσέλιμην, διὰ τοῦ ὁποῖου διατάσσεται ἡ δέσφορ καὶ ἐγκάθειρξις εἰς τὸ φρούριον τῆς Αἴνον τεσσάρων ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀγάδων τῆς πόλεως (ὕπογραμίζω ἐγὼ) ὁ δεῦτερος εἶχε φιρμάνι διὰ τὸν πασᾶν Μισιόγλου τῆς Λαρίσης ἵνα ἐκκινήσῃ ἀμέσως διὰ τὸ Βιδήμιον...» Κ. Μέρτζιον, ἑνθ' ἀν., σ. 418.*

Ὁμοίως καὶ εἰς ἔγγραφον ἐκ τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως.

Εἰς τὸ καράβι «ἦτον καὶ ὁ μισὲρ Ἰάννης Α. Φαρμάκης, γαμπρὸς τοῦ Καλόγνωμου, ὁ ὁποῖος μᾶς λέγει ὅτι ὁ Τάταρης ὅπου ἐπῆγε εἰς τὴν Πόλιν τῆς τρεῖς τοῦ μύστι-

ΓΕΩΡΓ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

Κι ὁ βασιλιάς ποὺ τ' ἄκουσε πολὺ τοῦ 'βαρυφάνη·
πέντε Τατάρους ἔστειλε σὴν Ἀρετὴ νὰ πᾶνε.
«Ὡρα καλὴ σου» Ἀρετὴ! — «Καλῶς τὰ παλληκάρια!».
— Ἀρέτω, εἴπ' ὁ βασιλιάς, νὰ ῥθῆς νὰ πᾶμ' ἀπάνω»
· · · · ·
Παίρνει καὶ πάει στὸν βασιλιά μαζί μὲ τὸ παιδί της¹⁾.

Εἰς τὸ γνωστότατον εἰς πλεῖστα μέρη τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἄσμα τοῦ
Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων ἀναφέρεται ἐπίσης ὁ Τάταρης ὡς ἐξῆς·

Νά ἦταν οἱ κάμποι θάλασσα καὶ τὰ βουνὰ ποτάμια,
νὰ πνίγουνταν ὁ Τάταρης ποὺ φέρνει τὰ φερμάνια·
καὶ τὸ φερμάνι ν' ἔγραφε, τὸ πρῶτο τὸ χαμπέρι.
«Γιὰ σήκουν, γέῃ Ἀλῆ πασιᾶ, νὰ πᾶς στὸ Τιπελένι».
— «Μὲ τί κουβέτ', μὲ τί καρδιά, νὰ πάγω στὸ Τιπελένι,
δὲ φίνω γὰρ τὰ Γιάννη, τὸ κιάρι νὰ γένῃ²⁾».

Εἰς τὸ τραγούδι τῶν Κολοκοτρωναίων λέγεται δι' αὐτούς·

Ὁ βασιλιάς σὰν τ' ἄκουσε, πολε τοῦ βαρυφάνη·
εὐθύς φερμάνι ἔβγαλε καὶ στὸ Μοριά τὸ στέλνει
τοὺς κλέφτες νὰ σκοτώσουνε τοὺς Κολοκοτρωναίους³⁾.

Εἰς παραλλαγὴν τοῦ ἄσματος «τοῦ Γιάννη καὶ τῆς καλῆς του», ὁ Γιάννης
ἐπανελθὼν ἐφιππος εἰς τὸν οἶκόν του καὶ ἰδὼν τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ βασιλέως
τοὺς χαιρετίζει:

Γειά σας, χαρά σας, μπέηδες, γειά σας, χαρά σας, Τοῦρκοι.

Αὐτοὶ δ' ἀπαντοῦν:

κο ν τ ῆ ς ἀ ν θ ρ ὡ π ο υ ς (πρόκειται περὶ τριῶν αἰχμαλώτων, ὡς σημειώνει ὁ ἐκδ. ἐν σ. 158,
τοῦ κυριευθέντος πλοίου μύστικου) καὶ τ ὡ ς ἔ φ ε ρ ε γ ρ ᾶ μ α τ α (ὑπογραμίζω ἐγὼ) π ῶ ς
ἐτοιμάζει ὁ Σουλτάνος δέκα καράβια πρὸς διαφέντευση τοῦ Κάστρου, ὁ ὁποῖος Τάταρης, ὄντας τὸ πόστο
τῆς Ἀνατολῆς εἶναι σιμὰ μὲ τὴ Χίο, μᾶς ἐγέλασε μὲ τὴ μπονάτσα καὶ ἐπέρασε εἰς τὴ Χίο...». (Χια-
κὸν Ἀρχεῖον, ἐκδίδεται ἐπιμελείᾳ Ἰωάννου Βλαχογιάννη, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1910, σ. 181.)

¹⁾ Π. Παπαζαφειροπούλου, Περισυναγωγή γλωσσικῆς ὕλης καὶ ἐθίμων τοῦ ἑλληνικοῦ
λαοῦ, ἰδίᾳ δὲ τοῦ τῆς Πελοποννήσου. Ἐν Πάτραις 1887, σ. 114-15 ἀρ. 80 (στ. 11-19).

²⁾ Γ. Χρ. Χασιώτου, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν ἡπειρον δημοτικῶν ἄσματων. Ἐν Ἀθήναις
1866, σ. 114 ἀρ. 37.

³⁾ Ὁ Γέρων Κολοκοτρώνης, ἐν Ἀθήναις 1889, τόμ. 2, σ. 119 ἀρ. 9., στ. 7-9.

Ἡμεῖς πιστὸ δὲμ πίνουμι κὶ τοῦ τραγούδ' ὡς λείπη,
 ἓνα φριμάνι σῶχουμι, Σουλτάνικο φριμάνι,
 ἢ σκοτωμένο ἢ ζωντανὸ σιῆν Πόλη νὰ σὶ πάμι¹⁾.

Παραθέτω τέλος καὶ τὸ τραγούδι τοῦ Χαλήλ ἀγὰ εἰς τὸ ὁποῖον φαίνεται ἔτι
 χαρακτηριστικώτερον τὸ ἔργον τοῦτο τῶν Τατάρηδων, ὡς ταχυδρόμων τοῦ Σουλτάνου

- Τρέχουνε οἱ ρέχτες²⁾ τ' οὐρανοῦ κ' οἱ δεμοσὲς τῆς Πόλης,
 ἔτσι ἔτρεχε κὶ ὁ Τάταρης πῶρχετ' ἀπὸ τὴν Πόλη·
 ὅλο εἰς νύχτες περπατεῖ, τὴ νύχτα μὲ σκοιάδι,
 μάειτε πούλι τὸν ἄκουσε, μάειτε ἄνθρωπος τὸν εἶδε·
 5 ὁ Μουσταφᾶς τὸν ἄκουσε τὰ τρία τοῦ μεσανύχτιον.
 Βγαίνει μπροστὰ τὸν καρτερεῖ, στέκει καὶ τὸν ρωτᾷ:
 «Σὰν τί φερμάνια ἔφερες, πῶρχεσ' ἀπὸ τὴν Πόλη;
 —Φερμάνια ἔφερα πολλὰ καὶ κεραμιδιὰ μεγάλα,
 φερμάνι τοῦ Χαλήλ ἀγὰ, φερμάνι μουσταφᾶ·
 10 —Γιὰ πέστε του νὰ ῥθῇ ἔδω, νὰ νὰ διαβάσ' αὐτός του».
 Μὰ τραγουδῶντα ἔρχεται, κλαυθρὰς τὸ διαβάσει.
 Τὸ τ' ἔχεις, βρε Χαλήλ ἀγὰ, πὺν εἶπες καὶ ἀπαστενάξεις;
 —«Παιδιά, δὲν εἴμαστε γιὰ οὐδὲ μᾶς χροιάει ὁ τόπος,
 θὰ μᾶς χαλάσῃ ὁ βασιλιάς, θὰ παρῇ τὰ κεφάλια»³⁾.

Τὰ παραδείγματα ταῦτα ἐκ τῶν δημοδῶν ᾠσμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα διὰ σχετικῆς
 ἐρευνῆς δύνανται νὰ προστεθοῦν καὶ ἄλλα, νομίζω ὅτι εἶναι ἀρκούντως ἐνδεικτικὰ
 ὑπὲρ τῆς ἀπόψεώς μου ὅτι εἰς τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν ἄσμα τοῦ Τάταρη, σύροντος τοὺς
 ἐννέα ἀδελφοὺς σιδηροδεσμίους, μὲ τὴν μητέρα ὀδυρομένην καὶ ἱκετεύουσαν αὐτὸν
 νὰ φεισθῇ τουλάχιστον ἑνὸς ἐκ τῶν τέκνων της, ἔχομεν οὐχὶ προσωποποίησιν τοῦ
 Χάροντος, ἀλλὰ, ὡς ἤδη εἶπον, ἱστορικὸν γεγονός, καθ' ὃ ὁ Τάταρης, ἀπεσταλμένος
 τοῦ βασιλέως (σουλτάνου), συνέλαβε κατὰ διαταγὴν του καὶ ἀπήγαγε τὰ τέκνα⁴⁾
 μητρος τινος.

¹⁾ Παν. Β. Παπασπύρου, Λαογραφικὴ συλλογή. Ἑπειρωτ. Χρονικά, ἔτ. Δ' (1929) σ. 173
 ἀρ. 5 (στ. 8-10). Πρβλ. καὶ τὴν παρὰ Ν. Tommaseo, Canti popolari toscani, corsi, illirici,
 greci, vol, III, Venezia 1842, σ. 162 στ. 13-17.

²⁾ Ρέχτες = τ' ἀκρινὰ κεραμιδιὰ τῆς σκεπῆς τῆς οἰκίας ἀπ' ὅπου τρέχουν τὰ νερά τῆς
 βροχῆς.

³⁾ Γεωργίας Ταρσούλη, Μωραΐτικα τραγούδια Κορώνης καὶ Μεθώνης. Ἀθῆναι 1944
 σ. 59 ἀρ. 83.

⁴⁾ Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπαχθέντων παιδιῶν εἰς ὅλας τὰς παραλλαγὰς εἶναι ἐννέα, πλὴν τῆς

Πρὸς ἱστορικὸν γεγονὸς συνδέει ἔτι τὸ ἄσμα καὶ ἡ κάτωθι λαϊκὴ παραδόσις ἐκ Πυλίας (Ζιζάνι)¹⁾ τῆς Πελοποννήσου:

• Τὸν παλιὸ καιρὸ γυρίζανε οἱ Τοῦρκοι κ' ἐμαζώνανε τὰ σερνικά. Κάθε χωριὸ ὠρίζανε καὶ πόσα παιδιὰ θὰ πάρουνε. Εἶπανε γιὰ τοῦ Χρυσοβίτσι πὺς θὰ πάρουνε ἐννιά παιδιὰ. Μιὰ χήρα λοιπὸν εἶχε ἐννιά παιδιὰ καὶ τὰ ἐννιά σερνικά. Εἶπαν οἱ γερόντοι. Ἐκεῖα ποὺ θὰ κλαίνε ἐννιά μαννάδες, ἄς κλαίῃ μιὰ. Ὅταν ἦρθε λοιπὸν ὁ Τάρταρης τοῦ δειξανε τὸ σπῆτι τῆς χήρας, γὰ πάρη τὰ δικά της τὰ παιδιὰ. Ἐκείνη τὸν παρακάλεγε:

Ἄφσε με, ἀφέντη Τάρταρη, ἄφσε με ἓνα παιδί,
θέλεις τὸ Γιάννη, δός μου, θέλεις τὸν Κωσταντῆ,
πού 'ναι γραμματισμένοι, ξέρουν γράμματα,
γὰ γράφουν σὴν Πόλῃ, στ' ἄλλα τὰ παιδιὰ.

Αὐτὸς δὲν ἐστάθη τρόπος γὰ τῆς ἀφήσῃ κανένα παιδί, κ' ἐκείνη ἀπὸ τὸ σικλέτι της ἔσκασε, πέθανε, καί, πρὶν πεθάνῃ, καταράστηκε τὸ χωριὸ γὰ μὴ προκόψῃ.

Τὸ λέει καὶ τὸ τραγούδι

Χρυσοβίτσι παινεμένο καὶ ἀπὸ κατὰ, ξακουσμένο,
ἐδῶ χωριὸ δὲ γίνεται καὶ ἂν γὰρ θὰ χαλάσῃ.

Ἀπὸ τῆς γριᾶς τὴν κατὰρα, γιατί τὴν προδοῦνε οἱ γέροι.

Ἄσπερ σταυραγὸς καὶ κατὰρὸς περὶ τὴν
τ' εἶδες, τ' ἄκουσες ἐπὶ τὸν κατὰρὸν τοῦ γυνόιστος
— Εἶδα θάλασσες, κατὰρὸς ἀρμυρομένους
σέρνει ὁ Τάρταρης ἐννιά δέσμια δέσμους
σ' ἔναν ἄλυσσ . . .

Τίθεται τὸ ἐρώτημα μήπως ἡ παραδόσις αὕτη διασώζει πράγματι τὴν μνήμην τοῦ ἱστορικοῦ γεγονότος, διὰ τὸ ὁποῖον συνετέθη τὸ ἄσμα ἢ μήπως εἶναι ὑστερογενής, διαπλασθεῖσα ἐκ τοῦ ἄσματος.

Τὸ μεμονωμένον τοῦτο στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται σαφῶς εἰς τὸ παιδομάζωμα, δὲν ἐπιτρέπει ἀσφαλῆ πὺς γνώμην, νομίζω ὅμως ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου συνέβη τὸ δεύτερον. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρῶγμα, τὸ διαφέρον ἐνταῦθα εἶναι ὅτι τὸ ἄσμα συνδέεται μὲ ἱστορικὴν παραδόσιν, ἔστω καὶ ὑστερογενῇ, πρῶγμα τὸ ὁποῖον ἐμφαίνει ὅτι εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ὑπάρχει τοῦτο ὄχι ὡς μοιρολόγιον διὰ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ἐννιά παιδιῶν τῆς μητρὸς ὑπὸ τοῦ Χάρου, ἀλλ' ὡς ἄσμα, μὲ θρηνητικὸν περιεχόμενον, ἱστορικοῦ γεγονότος. Πλὴν τούτου καὶ

ὑπ' ἀρ. 13 ἐκ Σωζοπόλεως ὅπου ἀναφέρονται τρία. Ὁ ἀριθμὸς γενικῶς οὗτος δὲν ἔχει ἐν προκειμένῳ ἰδιαιτέραν σημασίαν, διότι δύναται νὰ ἔχῃ ληφθῇ ὡς τυπικὸς ἀριθμὸς ἐξ ἄλλων ἁσμάτων, ὡς εἶναι ἐπὶ παραδείγματι τὸ πανελλήνιον ἄσμα τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, τὸ ἄσμα τῶν ἐννιά ἀδελφῶν νεῖς τὸ πηγάδι, καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ ἁσματος τῶν ἐννέα ἀδελφῶν κληθέντων εἰς τὸν πόλεμον, ὧν ὁ μικρότερος ὁ Κωνσταντῖνος κ. ἄ.

¹⁾ Λαογρ. Ἀρχ., Χειρόγρ. 1378 Α, σ. 111. (συλλ. Γεωργίας Ταρσούλη, 1939).

ὁ Ἀντ. Γιανναράκις εἰς τὴν συλλογὴν του, δημοσιευθεῖσαν τὸ 1876, περιέλαβε τὸ ἔκθεμα τοῦτο (ἀρ. 5) εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἱστορικῶν ἔκθεματων. Ἐκ τούτων νομίζω ὅτι δεόν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἔχομεν ἐνταῦθα ἱστορικὸν ἔκθεμα τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας, ὅτε ἐχρησιμοποιοῦντο οἱ Τατάρηδες, ὡς ἔκτακτοι ἀπεσταλμένοι, διὰ τὴν μεταφορὰν φιομανίων, δι' οὓς σκοποὺς ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν.

Ὡς ἱστορικὸν ἔκθεμα φαίνεται τοῦτο καὶ εἰς τὴν παρατιθεμένην ἀνωτέρω (σ. 43 - 44) Τραπεζουντιακὴν παραλλαγὴν. Εἰς αὐτὴν λέγεται ὅτι συνελήφθησαν εἰς τὸν πόλεμον αἰχμάλωτοι οἱ ἐννιά ἀδελφοί, ἡ μήτηρ δὲ παρακαλεῖ ἐνταῦθα τὸν Μεγάλον Ἀφέντην (στ. 23) καὶ ὄχι τὸν Τάταρην:

«Μέγ' ἀφέντη μου καὶ πρῶτε μου κουρσοῦρε
χάρισε κ' ἐμὲν ἀπ' τοὺς ἐννιά τὸν ἕναν.»

Εἰς τὸν τύπον τῆς παραλλαγῆς ταύτης (ἀρ. 17) μὲ ἠνωμένον εἰς αὐτὴν τὸ ἔκθεμα τοῦ στρατιώτου καταφεύγοντος ὑπὸ δένδρον πρὸς διανυκτέρευσιν, ἀνήκουν, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω σ. 42 σημ. 1, καὶ αἱ ἐκ Τήνου (ἀρ. 18) καὶ Ἀμοργοῦ (ἀρ. 19) παραλλαγαί. Ἡ Τραπεζουντιακὴ ὁμοίως φαίνεται ὡς ἀπύεστη ἐπίδρασίς τινα εἰς τὴν σύνθεσιν ἰδίᾳ τοῦ στίχου 19 «πόλεμος ἐστὶν ἡ μάχη γῆ τρομάζει» ἀπὸ τοῦ ἐκ Καππαδοκίας μόνον γνωστοῦ ἀκριτοῦ ἔκθεμα τῶν ἐννιά ἀδελφῶν εἰς τὸν πόλεμον, μεθ' ὧν ὁ μικρότερος ὁ Κωσταντίνος¹⁾.

¹⁾ Ὡς τὴν μάνα, ὡς τὴν μάνα, ὡς τὴν μάνα,
ἐπῶχει τοὺς ἐννιά υἱοὺς καὶ τὰς ἐννιά θυγάδες,
καὶ σέονται ἔς τὸ σπῖτσι τῆς ἐννιά ἡγῶν γαυροῦδια,
καὶ κρέμονται ἔς τοὺς πάλους τῆς ἐννιά ἡγῶν χερσάδια.

5 «Μάνα μου, ψῆσέ μας ψωμιά, μάνα μου παξιμάδια!
ἐμὲ καὶ τοὺς ὀχτάδεφρους ἔς τὸν πόλεμον καλοῦν μας.»
«Μὲ τοὺς πόνους ἐξύμωσα, μὲ τὰ δάκρυα τσοπάνων
μὲ τὰ βερὰ στενάγματα ἔς τὸ φοῦρνο τ' ἀπερρίφτω.»
Τάχτιάδεφρια καλλίκεψαν, Κωσταντίνος ἀπόμειν'.
10 «Κάλδεψε, γιέ μ', Κωσταντίνε, τάχτιάδεφρια σου ἴπανε.»
«Μάνα, πολλὰ καλλίκεψα γιὰ λευθεριά ἐπῆγα,
ἄν καὶ καλδέψω καὶ τεριά, ἄλλο ποῦ δὲ θωρεῖς με.
Μάνα μ', φέρ' με τὴν νύφη σου, τὴν μικρὴν Μαργαρίτα,
ὡς φιλήσουμε μιὰ καὶ δυό, ὡς τρία χωρισίτσα.»

15 Πέντε φιλᾷ τὸ μαῦρό του καὶ δέκα τὴν καλή του
Ἄς ποῦ νὰ εἰπῇ «τὰ μ' εὐχεσθε!» ἐννιά βουνιά διέβη.
Ἦτον κ' ἕνα μικρὸ βουνί, σκέλισμα δὲν τὸ ποῖκε.
Ξανθὸ κοράϊ ὁρώτησε ὡς δάκρυα λουσιμένο.
«Ἄ μή σε εἰπῶ τὸ κόρασο, ἐδᾷ διαβάται δέβαν;»

Εἶναι πιθανὸν τὸ καππαδοκικὸν τοῦτο ἄσμα τῶν ἑννέα ἀδελφῶν εἰς τὸν πόλεμον νὰ ὑπῆρξε τὸ πρότυπον συμφώνως πρὸς τοῦ ὁποίου τὴν κεντρικὴν μόνον ἰδέαν συνετέθη τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν ἄσμα τῶν ἀπαχθέντων ὑπὸ τοῦ Τάταρη ἑννέα ἀδελφῶν.

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα νῦν τοῦ τόπου τῆς ἀρχικῆς συνθέσεως τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν ἁσματος τοῦ Τάταρη νομίζω ὅτι οὗτος πρέπει νὰ εὐρίσκετο ἐγγὺς τῆς θαλάσσης ἢ εἰς θέσιν πρὸς αὐτὴν ἀναπεπταμένην.

Εἰς τὰς παραλλαγὰς τοῦ ἁσματος τούτου, ὡς παρατήρησε καὶ ὁ Ἀποστολάκης¹⁾, ἔχομεν δύο τρόπους, μὲ τοὺς ὁποίους δηλώνεται ὁ τόπος, ὅπου ἐκτυλίσσεται τὸ δράμα τῆς ἀρπαγῆς τῶν νέων καὶ ὁ θρήνος τῆς μητρὸς των. Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ ἄμεσος, μὲ τὸν ὁποῖον προσδιορίζεται ἁμέσως εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ τόπος: «Κάτω σὸ Μοριά...», «Κάτω σὴν Ἀξιά, κεί κάτω στ' Ἀλιτζέρι» κ. ἄ., ὁ δὲ δευτέρος ὁ πλάγιος, μὲ τὸν ὁποῖον ἀγγέλλεται διὰ τῶν πουλιῶν ὅτι ἴδοντες «Θάλασσες πικρές, καράβια βουρ-κωμένα» ὅπου σύρει ὁ Τάταρης αἰχμαλώτους τοὺς ἑννέα ἀδελφούς. Οὕτως ἄμεσον προσδιορισμὸν ἔχομεν εἰς τὰς παραλλαγὰς ὑπ' ἀρ. 2, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 17, 19, πλάγιον δὲ εἰς τὰς ὑπ' ἀρ. 1, 3, 4, 11, 12.

Τὸ δράμα τῆς ἀρπαγῆς τῶν αἰχμαλώτων καὶ τοῦ θρήνου τῆς μητρὸς ἐκτυ-

- 20 *Οχτὼ διαβάται διάβαιε σὴν ἑργὰ καὶ ἄλλον ἕνα.
 *Σὰ ἑξόλισω ἐδράνηγαν, πόλιν ἔβλεπον ἵνα.
 *Νὰ μὴ σε εἰπῶ τὸ κόρασο, ποῦ ἔλαγες πῶς σφθάνω;
 *Ἀν γένῃ μαῦρός σου πουλί, κ' ἐσὺ ὄρνις χιλιόδι,
 *παίσεις καὶ σφθάνεις τους 'ς τοῦ Μαυρηγιάν' τ' ἁλώνια».
- 25 *Μαυρήγιανη, βγάλ' μας κρᾶσι καὶ κέρνα μας νὰ πιοῦμε.
 *Εγὼ γιὰ τοὺς ὀχτάδεφρους πιθάρια δὲν ἀνοίζω,
 ἐγὼ γιὰ τὸν Κωσταντῆνο ἐννὰ πιθάρι' ἀνοίζω.
 *Ἀνοίξει τό 'να δὲν ἔχει, ἀνοίξει τ' ἄλλο γιόμει,
 ἀνοίξει καὶ τὸ μεσιακὸ παλιοῦ φιδιοῦ φαρμάκι.
- 30 Κερνῇ καὶ πίν' Μαυρήγιαννης καὶ εἰς τοὺς ἄλλους δίνει.
 Μαυρήγιαννης ἀπέθανε κ' οἱ ἄλλ' ψυχομαχοῦνε,
 καὶ τοῦ Κωσταντῆνου ἡ καλὴ ὁρομ' 'ς τὸν ἕπνον εἶδε.
 *Μάννα μ', ἐνέ 'δα 'ς τ' ὁρομά μ', μάννα μ', σὴν ἀμαρτιά μου,
 *Ἀπέσω να 'σὰ σπίτσια μας, ἀπόξουν' σὴν αὐλή μας,
- 35 ἀπέσω 'σὰ κελλάρια μας χρυσὸ δεντρὶ γυρίσθην.
 *Ἡ ρίζα του ἦτοσ' ἐσὺ καὶ κλώνια τὰ παιδιὰ σου,
 τὰ φύλλα του τὰ γγόνια σου, τὰ θέλν νὰ σκορπισθοῦνε.»

*Ἀναστ. Σ. Ἀλεκτορίδου, Ἄσματα καππαδοκικά. Δελτ. Ἰστ. Ἐθνολ.
 Ἑταιρ., ἔτ. Α' (1883) σ. 722-23 ἀρ. Ε'.

¹⁾ Γιάννη Ἀποστολάκη, Τὰ δημοτικὰ τραγούδια, Μέρος Α', Οἱ συλλογές. Ἀθῆναι 1929, σ. 182-185.

λίσσεται καὶ κατὰ τοὺς δύο τούτους τρόπους δηλώσεως τοῦ τόπου εἰς τὴν θάλασσαν ἢ παρὰ τὴν θάλασσαν, ἐξαιρέσει τῶν θρακικῶν παραλλαγῶν, ἥτοι τῆς ὑπ' ἀρ. 13 ἐκ Σωζοπόλεως, εἰς ἣν δηλοῦται μεσόγειος τόπος: «Κάτω στὸ Μοριά, στ' Ἀγραφα τὰ μέρη», τῆς ἐκ Καρωτῆς Διδυμοτείχου (ἀρ. 16) καὶ τῶν ἐκ τῆς περιοχῆς Μεσημβρίας (ἀρ. 14, 15), ὡς καὶ μιᾶς κρητικῆς (ἀρ. 9) προερχομένης ἐκ Χώρας Σφακίων, εἰς ἣν ὁ στίχος «Κάτω στήν Ἀξιά, κάτω στὸ Ἀλιτζέρι» ἔχει παραφθαρῇ εἰς «Κάτω στήν Ἀξιά,¹⁾ κάτω στήν Ἀξιωμένη».

Ἐκ πρώτης ἐξετάσεως τῶν παραλλαγῶν τοῦ ᾄσματος, αἱ ἐκ Πελοποννήσου, ἀρ. 1, 2, 3, 4, φαίνονται πληρέστεραι τῶν ἄλλων καὶ μάλιστα ἡ ὑπ' ἀρ. 1 ἐκ Κυπαρισσίας τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς. Εἰς τὴν ἐκ Πυλίας (Ζιζάνι) (ἀρ. 4) ὑπάρχει, ὡς ἐλέχθη ἄνωτέρω, καὶ σχετικὴ πρὸς τὸ ᾄσμα παραδόσις. Εἰς αὐτὰς ὁ τόπος τοῦ δράματος τίθεται εἰς τὴν θάλασσαν, δηλ. οἱ αἰχμάλωτοι ἄδελφοὶ ἀπάγονται διὰ θαλάσσης. Ἐκ τῶν λοιπῶν μὴ πελοποννησιακῶν παραλλαγῶν εἰς δύο, ἥτοι εἰς τὴν ἐκ Σωζοπόλεως (ἀρ. 13, στ. 7) ὀρίζεται ὡς τόπος ὁ Μοριάς: «Κάτω στὸ Μοριά, στ' Ἀγραφα τὰ μέρη», ὡς καὶ εἰς τὴν ἐκ Δυτικῆς Μακεδονίας (ἀρ. 12, στ. 3) «Μέσα στὸ Μοριά καὶ μέσα ἀπ' τ' Ἀνάπλι». Εἰς τὰς κρητικὰς, δὲς ἐκ δυτικῆς Κρήτης, δηλώνεται ὡς τόπος τοῦ δράματος ἡ Ἀξιά καὶ τὸ Ἀλιτζέρι (δὲς ἡ Νάξος καὶ τὸ Ἀλγέριον), τόποι μακρὰν ὃ εἰς τοῦ ἄλλου κείμενου. Τὸ ἴδιον παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν τραπέζου-τιακὴν, εἰς ἣν παρατίθενται ἡ Φραγκιά καὶ τὸ μέγαν Σαλονίκην (ἀρ. 17, στ. 18), ἐπίσης τόποι εὐρισκόμενοι μακρὰν ὃ εἰς ἐκ τοῦ ἄλλου. Αἱ ἐκ Κρήτης παραλλαγὰι ἔχουν ἔτι τὸ μειονέκτημα τῆς ἀναδιπλώσεως τοῦ θροῦ τοῦ τῶν αἰχμαλωτισθέντων ἀδελφῶν (βλ. ἄνωτέρω, σελ. 43 Γ', στ. 2 - 3), οὔτινες συμποσοῦνται οὕτως εἰς δεκαοκτώ.

Τὰ μειονεκτήματα ταῦτα τῶν μὴ πελοποννησιακῶν παραλλαγῶν ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐκ Πελοποννήσου μὲ πείθουν πρὸς τοῖς ἄλλοις, περὶ τῶν ὁποίων εἶπον ἤδη καὶ ἄνωτέρω, ὅτι τὸ ἱστορικὸν τοῦτο ᾄσμα πιθανώτατα συνειέθη ἀρχικῶς εἰς τὴν Πελοπόννησον.

20.12.1955

¹⁾ Ἐνταῦθα τὸ ὄνομα Ἀξιά ἔχει μεταβληθῇ εἰς τὸν τύπον Ἀξιά, διότι συνεδέθη προφανῶς πρὸς τὴν κόμην Ἀξόν, κειμένην εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης.

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΝ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

(1771 - 1850)

ΥΠΟ

Δ. Α. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐξ ὅλων τῶν πνευματικῶν δημιουργημάτων τοῦ λαοῦ τὰ τραγούδια εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀντιπροσωπευτικὸν εἶδος, τὸ ἀντικατοπτρίζον τὸν χαρακτήρα, τοὺς πόθους καὶ τὰς ἐλπίδας ἑνὸς ἔθνους. Ἐκ τούτου εἰς ἐποχὰς ἐθνικῆς κρίσεως ἀνεγνωρίσθη ἡ ἰδιάζουσα σημασία των διὰ τὴν τόνωσιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως.

Εἰς τοὺς λαοὺς τῆς χερσονήσου τοῦ Αἰῶνος, τοὺς διατελέσαντας ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς, τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν συστηματικὴν γνῶσιν καὶ μελέτην τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ἐκδηλοῦται κυρίως περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19^{ου} αἰῶνος, ἐποχὴν ἀνήσαντος ὑπὲρ ἐθνικῆς συγκινήσεως καὶ ἀνεξαρτησίας. Εἰδικώτερον τὰ ἑλληνικὰ δημοτικά τραγούδια καὶ πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶχον ἑλκύσει τὴν προσοχὴν τῶν λογίων καὶ περὶηγητῶν, οἵτινες ἐπεσκέπτοντο κατὰ καιροὺς τοὺς ἑλληνικοὺς τόπους. Τότε δὲ φεύγεται προπαντὸς εἰς τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἔνδοξον παρελθόν της, τὸ ὁποῖον, ἀναζωογονηθὲν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως ἐν Εὐρώπῃ, δὲν ἔπαυσε νὰ ἐκδηλώνεται καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν δουλείας. Εἰς τοὺς μεμνημένους εἰς τὰ διδάγματα καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐγεννᾶτο πάντοτε ζωηρὰ ἡ ἐπιθυμία νὰ γνωρίσουν τὰς τύχας καὶ τὴν πολιτιστικὴν κατάστασιν τῶν κατοικούντων τὸν τόπον μὲ τὸ ἔνδοξον παρελθόν. Πολλοὶ ἐκ τούτων, ἐπισκεπτόμενοι τὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, δὲν περιορίζοντο μόνον εἰς τὸ νὰ βλέπουν καὶ νὰ θαυμάζουν τὰ παλαιὰ μνημεῖα τῆς τέχνης ἢ τὰ ἑρεῖπια τούτων, ἀλλὰ ἐπρόσεχον καὶ ἐσημείωνον ὠρισμένας ἐκδηλώσεις τῆς συγχρόνου ζωῆς, εἰς τὰς ὁποίας πολλάκις ἀνεκάλυπτον σημαντικὰς ὁμοιότητας πρὸς ἀναλόγους ἐκδηλώσεις τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων.

Εἰς πολλὰ νεοελληνικά ἥθη καὶ ἔθιμα καὶ παραδόσεις διέβλεπον οἱ φίλοι προπάντων τῆς Ἑλλάδος τὴν συνέχειαν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ζωῆς. Εἰς τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας τραγουδιστὰς ἀνεγνώριζον τοὺς ὁμηρικοὺς ραψοδούς, πολλὰ δὲ ἐκ τῶν νεωτέρων ἁσμάτων εὗρισκον ἐφάμιλλα τῶν ἀρχαίων. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἓν προ-

κειμένω ἢ γνώμη τοῦ Γάλλου de La Guilletière, διατυπωθεῖα εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ἐν ἔτει 1676 ἐκδοθέντος βιβλίου του «Lacédémone ancienne et nouvelle»¹⁾. Τὰ νεώτερα τραγούδια εὐρίσκει οὗτος ἄξια συγκρίσεως πρὸς τὰ ἔξοχα ποιήματα τῆς ἀρχαιότητος: «Les tragoudis ou chansonnettes du grec vulgaire, qui retentissent aujourd'hui dans les bourgades du Parnasse et dans les grottes de l'Hélicon, ne seront peut-être pas indignes d'être comparées avec les poèmes excellents de l'antiquité. Examinera qui voudra la différence de leurs caractères sur les exemples qu'on en donnera»²⁾. Οὗτε ὁ de La Guilletière ὅμως οὔτε ἄλλος τις ἐκ τῶν συγγραφέων καὶ περιηγητῶν, οἵτινες εἶχον κατανοήσει τὴν σημασίαν τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ἐδημοσίευσαν συλλογὴν, ἃν καὶ ἐξ ὧν γράφουν φαίνεται, ὅτι πολλὰ εἶχον ἀκούσει καὶ πολλὰ ἴσως θὰ εἶχον καταγράψει³⁾. Συλλογὴ ἐπίσης, περὶ τῆς ὁποίας ἔχομεν μαρτυρίαν, ὅτι ἐγένετο παρὰ τινος Ἰησουίτου ἱερέως, τοῦ Xaverius a Monte Acuto (Père Xavier de Montaignu), ἔμεινεν ἀνέκδοτος. Περὶ ταύτης ὁμιλεῖ ὁ ἐπιστολὴς Pierre - Daniel Huet (1630 - 1721) εἰς μικρὰν ἐργασίαν του, ἀνέκδοτον ἐπίσης, κατεχομένην ὑπὸ Ε. Legrand⁴⁾. Ὁ Ἰησουίτης συλλογεὺς διέκρινε τὰ τραγούδια τῶν γαιστέρων Ἑλλήνων εἰς κλέφτικα (*latronum adversus Turcas pugnantium*), ποικίλα, ἐρωτικά, εἶχε δὲ ἄφθονα ἐκ τούτων συγκεντρώσει κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Huet.

Ἡ ἔρευνα τῶν λαϊκῶν μνημείων τοῦ λαοῦ, ὡς καὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, γίνεται ἐντονωτέρα κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18^{ου} καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19^{ου} αἰῶνος μὲ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ρωμαντικῶν τάσεων εἰς τὴν διάνοησιν καὶ τὴν τέχνην. Ἐν ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ρωμαντισμοῦ εἶναι, ὡς γνωστόν, ἡ τάσις πρὸς ἀνάλυσιν καὶ γνῶσιν τῆς λαϊκῆς ψυχῆς εἰς ἐκάστην ἐθνότητα.⁵⁾ Ἀποτελεσματικὸν μέσον διὰ τὴν

¹⁾ Ὁ πλήρης τίτλος: Lacédémone ancienne et nouvelle, où l'on voit les mœurs et les coutumes des Grecs modernes, des Mahométans et des Juifs du pays et quelques particularités du séjour que le Sultan Mahomet IV a fait dans la Thessalie. Avec le plan de la ville de Lacédémone par le Sieur de La Guilletière. A Paris, chez Claude Barbin, MDCLXXVI.

²⁾ Πρβλ. C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne τ. 1^{ος} σ. I. Ε. Legrand, Recueil de chansons populaires grecques, Paris 1873, σ. VII.

³⁾ Τὰ ὑπὸ τοῦ Ε. Legrand, ἐνθ' ἀν. σ. 2-71, δημοσιευθέντα ποιήματα, τὰ προερχόμενα ἐκ χειρογράφων περισυλλεγέντων τὸν 16^{ον} αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Augier Busbecq, πρεσβευτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ, δὲν δύνανται νὰ καταλεχθῶσι μεταξὺ τῶν γνησίων δημοτικῶν τραγουδιῶν, ὡς ἔργα λογίων ἢ ἡμιλογίων λαϊκῶν στιχουργῶν.

⁴⁾ Δείγματα στίχων ἐκ τῆς συλλογῆς ταύτης βλ. Ε. Legrand, ἐνθ' ἀν. σ. VIII.

⁵⁾ Βλ. Γ. Α. Μέγα, Ἡ σπουδὴ τῆς λαογραφίας. Σκοπὸς καὶ ἔργον αὐτῆς. Περιοδ. Πλάτων, ἔτος Γ', τεύχος Α' (1951) σ. 9 κέ.

ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου ἐθεωρεῖτο, σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ ἡ ἐξέτασις τῶν λαϊκῶν μνημείων λόγον, πρὸς τὰ ὅποια ἱστορικοί, κοινωνιολόγοι, γλωσσολόγοι μετὰ προσοχῆς στρέφονται. Οὕτως εἰς τὰ βιβλία τῶν συγγραφέων καὶ περιηγητῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀνευρίσκομεν συχνότερον δημοσιευμένα τραγούδια ἢ ἀποσπασματικούς στίχους.

Ἡ δημιουργηθεῖσα αὕτη τάσις, συνδυασμένη καὶ μὲ τὸ θερμὸν τῶν φιλελλήνων αἶσθημα ὑπὲρ τῆς ἀγωνιζομένης διὰ τὴν ἐλευθερίαν Ἑλλάδος, ὑπῆρξε σημαντικὸς παράγων διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς πρώτης ἐκδόσεως ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ὑπὸ τοῦ C. Fauriel, ἣτις ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς δημοτικῆς ποιήσεως.

Μὲ βάσιν τὴν πρώτην ταύτην ἐκδοσιν, ἣτις συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν γνῶσιν τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν, τὴν εὐρυτάτην διάδοσιν καὶ ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας των, διαρθρώνεται ἡ παροῦσα βιβλιογραφία. Τὸ πρῶτον μέρος ἀναφέρεται εἰς τὰ πρὸ τῆς ἐκδόσεως Fauriel δημοσιευθέντα ἔσματα, καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ 1771 μέχρι τοῦ 1824. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος περιλαμβάνονται τὰ δημοσιευθέντα ἀπὸ τοῦ 1824 μέχρι τοῦ 1850, ὅτε ἐμφανίζεται ἡ πρώτη ἐν Ἑλλάδι συστηματικὴ ἐκδοσις τραγουδιῶν, γενομένη ὑπὸ Ἑλλήνων ἐκδοτῶν τοῦ Κερκυραίου Ἀντωνίου Μανούσου. Ἀς σημειωθῇ, ὅτι ἔκτοτε ἀρχίζει καὶ νέα περίοδος εἰς τὴν δημοσίευσιν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ἀπορρέουσα ἀπὸ τῆς ἀναστροφῆς τῶν κειμένων. Γενομένης ἤδη συνειδητῆς τῆς ἐθνικῆς σημασίας τῶν τραγουδιῶν, παρατηρεῖται μεγαλυτέρα ὁρμὴ πρὸς συλλογὴν καὶ συμπληρώσιν τούτων. Ἡ ὁρμὴ αὕτη, ὠφέλιμος εἰς τὴν διάσωσιν τῶν τραγουδιῶν, ἐγένετο καὶ ἀφορμὴ νοθείας. Διάφοροι λόγιοι καὶ διδάσκαλοι, ὡς ὁ Σπ. Ζαμπέλιος, ὁ Π. Λάμπρος, ὁ Μ. Λελέκος, ὁ Φαλῆξ (ψευδώνυμον τοῦ Θεοδ. Γενναίου Κολοκοτρώνη) καὶ ἄλλοι, δὲν διστάζουν νὰ συμπληρῶνουν ἐνίοτε κενὰ τῶν εἰς αὐτοὺς περιεχομένων ἔσμάτων καὶ νὰ παρεμβάλλουν στίχους ἰδίᾳς ἐμπνεύσεως καὶ κατασκευῆς εἰς δημῶδες ὕφος, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι οὕτως ὑπηρετοῦν καλύτερον τὸ ἔθνος των. Μὲ τὸν τρόπον τοῦτον καταρτίζονται συλλογαὶ καὶ δημοσιεύονται τραγούδια εἰς περιοδικὰ, αὐξηθέντα σημαντικῶς εἰς ἀριθμὸν, κυρίως ἀπὸ τοῦ 1850 καὶ ἐντεῦθεν.

Εἰς τὴν παροῦσαν ἔρευναν δὲν ἡδυνήθημεν δυστυχῶς νὰ περιλάβωμεν τὴν βιβλιογραφίαν τῶν πρὸ τοῦ 1770 δημοσιευμένων ἔσμάτων, πολῦτιμον εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν μελέτην τῆς δημοτικῆς μας ποιήσεως. Ἀφήνοντες δι' εὐθετώτερον χρόνον τὴν βιβλιογραφίαν τῶν χρόνων ἐκείνων, περιοριζόμεθα ἐνταῦθα εἰς τὸ νὰ σημειώσωμεν, ὅτι κείμενα δημοτικῶν τραγουδιῶν ἢ μεμονωμένων στίχων, γνωστὰ ἤδη ἐξ ἐντύπων ἢ χειρογράφων ἀπὸ τοῦ 15^{ου} αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν, ἔχουν ἐνίοτε τὴν μορφήν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν φέρονται καὶ σήμερον εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ. Ἡ

συστηματική εξέταση τούτων θέλει διαφωτίσει προβλήματα σχετικά με την γένεσιν, εξέλιξιν καὶ διάδοσιν των εἰς τὸν λαόν. Ἰδιαίτερος μεγάλης σημασίας εἶναι ἡ ἔρευνα τῶν ἐν χειρογράφοις περιεχομένων ᾠσμάτων, ἀνεκδότων εἰσέτι κατὰ μέγα μέρος¹⁾.

Βιβλιογραφίαι τῶν ἐκδεδομένων ᾠσμάτων, σχετικαὶ μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἐξεταζομένην περίοδον, ἔχουν δημοσιευθῇ καὶ ἄλλαι κατὰ τὸ πρόσφατον καὶ ἀπώτερον παρελθόν²⁾. Ὁ ἀείμνηστος Ν. Γ. Πολίτης πρῶτος ἐδημοσίευσεν σύντομον βιβλιογραφίαν τῶν κυριωτέρων συλλογῶν εἰς τὸ περιοδικὸν *Νεοελληνικά Ἀνάλεκτα*, περιοδικῶς ἐκδιδόμενα ὑπὸ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ, ἐπιστολὰ πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς, τόμ. Α', Ἰούνιος 1870, φυλλ. Β' σ. 65-69.³⁾ Σύντομοι ἐπίσης βιβλιογραφικαὶ εἰδήσεις περιλαμβάνονται εἰς τὰς κάτωθι συλλογὰς καὶ μελέτας: *Συλ-*

¹⁾ Ὀλίγα μόνον ἔχουν ἐκδοθῇ. Σημειώνομεν ἐνταῦθα τὰ ἀξιολογώτερα ἐκ τούτων: 1) Τὸ ἀκριτικὸν ᾠσμα τοῦ Ἀρμούρη, δημοσιευθὲν διὰ τὴν πρώτην φοράν ἐκ χειρογράφου τῆς Μόσχας τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὑπὸ Γαβριὴλ Λεστούνη τὸ 1877 καὶ ἀργότερον ὑπὸ Στίλπωνος Κυριακίδου (Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, ἀκριτικά ἐπη-ἀκριτικά τραγούδια ἀκριτικῆς ζωῆς, σ. 45). 2) Δύο ᾠσματα καὶ 21 δίστιχα ἐκ κωδίκων XVI-IX αἰ., τῶν μονῶν τῶν Μελισσίων καὶ τῆς ἐν Ζακύνθῳ Φωσκολιανῆς βιβλιοθήκης, ἐκδοθέντα ὑπὸ Ν. Βέη ἐν τῷ περιοδικῷ «Παναθηναϊκῷ» σ. 211-216 καὶ 292-293. 3) Δεκατρία δημῶδη ᾠσματα μετὰ μουσικῶν σημείων ἐξ ἀγιορείτικου κωδικοῦ τοῦ XVII αἰ., ἐκδοθέντα ὑπὸ Σπ. Λάμπρου ἐν τῇ περιοδῷ «Νέος Ἑλληνομνήμων», 11 σ. 423-432. Τῶν ᾠσμάτων τούτων κριτικὴν ἐκδοσιν παρασκευάζει ὁ Ἑλβετὸς φιλόλογος Β. Bouvier. 4) Τέσσαρα ᾠσματα εἰς τὰς σελίδας 62-68 καὶ 287-290 τοῦ περιοδικοῦ *Studi bizantini e neoellenici*. A cura del prof. Silvio Giuseppe Mercati Volume terzo. «A.R.E.» Anonima Editoriale. Roma 1931. 5) Τρία δημῶδη ᾠσματα μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως καὶ σχολίων τοῦ Ἀδ. Κοραῆ ἐκ κωδικοῦ τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων (Fonds français N. A. 20080), ἐκδοθέντα ὑπὸ Π. Ἐνπεκίδου ἐν *Annuaire de l'Institut de philologie et d'histoire orientales et slaves* XII(1952). *Mélanges Henri Grégoire*. IV Bruxelles 1953, σ. 137-145.

Εἰδήσεις περὶ τῆς υπάρξεως πολλῶν ἄλλων εὐρίσκομεν εἰς τοὺς παρὰ τοῦ ἀείμνηστου Σπ. Λάμπρου δημοσιευθέντας καταλόγους κωδίκων ἐν τῇ περιοδικῇ «Νέος Ἑλληνομνήμων», τ. 1 (1904) σ. 367. 488 κέ. τ. 5 (1908) σ. 316. τ. 6 (1909) σ. 481-82 τ. 8 (1911) σ. 82.

²⁾ Σχετικὰς εἰδήσεις περὶ τῶν ἐλληνικῶν κυρίως συλλογῶν καὶ ἐκδόσεων ᾠσμάτων εὐρίσκομεν καὶ εἰς τὰς γενικὰς βιβλιογραφίας. Βλ. ἰδίᾳ τὴν πολύτιμον εἰς δύο τόμους ἐργασίαν Δημ. Σ. Γκίνη καὶ Βαλερίου Γ. Μέξα, Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία 1800-1863. Ἀναγραφή τῶν κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον ὅπουδήποτε ἐλληνιστὶ ἐκδοθέντων βιβλίων καὶ ἐντύπων ἐν γένει μετὰ πίνακος τῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν τῆς περιόδου ταύτης. Τόμος Α' 1800-1839. Ἐν Ἀθήναις 1939. Τόμος Β', 1840-1855. Ἐν Ἀθήναις 1941. (Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τόμ. 11ος). Εἰς τὸν πρόλογον τοῦ Α' τόμου πλήρης βιβλιογραφία τῶν βιβλιογραφιῶν. Ὑπὸ ἐκδοσιν ὁ Γ' τόμος τῆς βιβλιογραφίας ταύτης.

³⁾ Σχετικὴ βιβλιογραφία περιέχεται καὶ εἰς τὰ ἐν τῇ Λαογραφικῇ Ἀρχεῖῳ κατατεθειμένα κατάλοιπα τοῦ Ν. Γ. Πολίτου, ἅτινα καὶ ἐχρησιμοποίησα εἰς τὴν ἀνά χειρὸς ἐργασίαν.

λογή δημοδῶν ᾠμάτων τῆς Ἠπείρου ὑπὸ Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐκδιδομένη ὑπὸ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Περρῆ, 1880 σ. ια'-ιγ'. Στίλπωνος Κυριακίδου, Ἑλληνικὴ λαογραφία Α', ἐν Ἀθήναις 1922 σ. 94-96. — *Gustav Soyler, Das Volkstümliche Distichon bei den Neugriechen. Ein Beitrag zur Kenntnis der neugriechischen Volksdichtung.* Λαογραφία 8 (1925) σ. 379-383 (βιβλιογραφία διστίχων). — *A. Steinmetz, Untersuchungen zu den Klephtenliedern.* Λαογραφία 10 (1932) σ. 308-321 (μὲ βραχείας σημειώσεις δι' ἑκάστην συλλογὴν τραγουδιῶν). — Ἀποστόλου Μελαχρινοῦ, Δημοτικὰ τραγούδια. Εἰσαγωγή. Ἀνέκδοτα, κλέφτικα, ἱστορικά, ἀκριτικά, παραλογές, τῆς ἀγάπης, σημειώματα. Ἀθήνα 1946, σ. ιδ'-κ'. — Φ. Μπονμπουλίδου, Συμβολὴ εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τῶν δημοτικῶν ᾠμάτων. Ἑλληνικὴ Δημοσιουργία, 1^η Μαρτίου 1950, σ. 369-374. (Ἀναγραφὴ τίτλων τῶν κυριωτέρων συλλογῶν: Fauriel, Topimaseo, Μανούσου...) καὶ 15 Ἰουλίου 1950, σ. 139-143 (συμπληρωματικὸς βιβλιογραφικὸς πίναξ).

Πᾶσαι ὁμως αἱ ἀνωτέρω δημοσιεύσεις ἔχουν περιορισθῇ εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν κυριωτέρων ἐκδόσεων ἢ τῶν ἀναφερομένων εἰς ὠρισμένον εἶδος τραγουδιῶν. Μὲ τὴν παρούσαν ἔρευναν ἐπροσπαθήσαμεν νὰ δώσωμεν συστηματικὴν καὶ ὅσον τὸ δυνατόν πληροτέραν βιβλιογραφίαν ἀπὸ τοῦ 1771 μέχρι τοῦ 1850 μετὰ τὴν ἰδέαν ὅτι οὕτω βοηθοῦμεν εἰς τὴν μελέτην τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Ἀντιθέτως πρὸς τὰς προηγουμένας βιβλιογραφίας, δὲν περιελάμβανον ἀπλῶς εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν συλλογῶν δημ. τραγουδιῶν ἢ τῶν βιβλίων, εἰς τὰ ὅποια περιλαμβάνονται δημοτικοὶ στίχοι, ἀλλ' ἐπεκτείνουμεθα καὶ εἰς παρατηρήσεις περὶ τοῦ εἶδους τῶν ᾠμάτων, τῆς γνησιότητος καὶ προελεύσεώς των, ὅπου τοῦτο μᾶς εἶναι δυνατόν, παρέχοντες ἐνίοτε καὶ σχετικὰ παραδείγματα. Διὰ τὴν μεγαλυτέραν πληρότητα τῆς ἐρεῦνης ἀνετρέξαμεν εἰς πολλὰ βιβλία τῶν χρόνων ἐκείνων, ἱστορικά, φιλολογικά, ἀρχαιολογικά. Θὰ ἦτο ἐν τούτοις ἀφελὲς νὰ πιστεύσωμεν καὶ νὰ βεβαιώσωμεν, ὅτι οὐδὲν δημοσίευμα περιέχον δημοτικούς στίχους διέφυγε τὴν προσοχὴν μας. Πιστεύομεν μόνον, ὅτι εἰς τὴν ἔρευνάν μας ταύτην ἔχομεν περιλάβει τὰ περισσότερα καὶ κυριώτερα, τὰ δὲ τυχὸν παραλειφθέντα εἶναι ἐλάχιστα καὶ δευτερευούσης σημασίας.

Α'. Αἱ πρὸ τῆς συλλογῆς Fauriel δημοσιεύσεις δημοτικῶν τραγουδιῶν.

- 1771 *Voyage littéraire de la Grèce, ou lettres sur les Grecs anciens et modernes, avec un parallèle de leurs mœurs par M. Guys, négociant de l'Académie de Marseilles, t. 1er, Paris, chez la veuve Duchesne. Librairie, rue S. Jacques, au Temple du Goût, 1771. Avec approbation et privilège du Roi.*

(σχ. 8^{ον} σ. XVI+420)¹⁾. Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐντυπώσεις τοῦ συγγραφέως ἐκ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν συγκρίνει πάντοτε μὲ τὴν ἀρχαίαν, δημοσιεύονται καὶ διάφορα δίστιχα καθαρῶς δημοτικά ἢ ἔργα ἡμιλογίων λαϊκῶν στιχουργῶν τῆς ἐποχῆς. Οὕτως εἰς τὴν σελίδα 135²⁾ εὐρίσκομεν ἕξ ἐρωτικά δίστιχα μὲ τὸν τίτλον Ἀκρόστιχον εἰς τραγούδι τὰ ἀρχικά γράμματα τῶν στίχων δίδουν τὸ ὄνομα Φραντζεσκέσα:

Φῶς τοῦ ἡλίου ἔκλαμπρον, λάμπεις ὠραιότητι,
ρίξε καὶ εἰς τοῦ λόγου μου ἀπ' τὴν ³⁾ καθαρωτάτη⁴⁾...

Ἀκολουθεῖ μετάφρασις εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν.

Εἰς τὰς σελίδας 205-208, ἔνθα γίνεται ἐνδιαφέρουσα περιγραφή τοῦ ἐθίμου τοῦ κλήδονα, καταχωρίζονται καὶ σχετικὰ δίστιχα, γνωστὰ ἀκόμη καὶ σήμερον, ὡς τὰ ἑξῆς:

Ἀνοιξε τὸν κλήδονα νὰ βγῇ ὁ χαρτωμένος,
ὅπου τὰ κάστρα ποῖται καὶ βγαίνει κερδεμένος.

καὶ ἄλλο, γνωστὸν ἐκ τῆς Ἐρωφίλης (ἀρχὴ 3^{ης} πράξεως):

Τὰ νέλια μὲ τὰ κλήματα, μὲ τὴν χάριν ἢ πρὶν
μὲν ὥραν ἐσπαρθήκασι καὶ ὁμάδι ἐγέννηθηκα.

Ὁ συγγραφεὺς σημειώνει, ὅτι οἱ νεῖοι καὶ αἱ νέαι γνωρίζουν πολλὰ δίστιχα τοῦ εἵδους τούτου καὶ ὅτι ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ «τραγωδίαι» εἰς λαϊκὴν γλῶσσαν, εἰς τὰς ὁποίας διακρίνει κανεῖς τὴν διαφορὰν τῶν νέων μουσῶν ἀπὸ τὰς ἀρχαίας. Δὲν παραλείπει ἐπίσης νὰ δώσῃ καὶ ἄλλας πληροφορίας σχετικὰς μὲ τὰ ποιητικὰ μέτρα καὶ τὰ μουσικὰ ὄργανα, ἔχων πάντοτε ὡς βάσιν κρίσεως τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά, εἰς τὰ ὁποῖα ἀφιερώνει τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἔργου του.

Ὅμοιαι συγκρίσεις καὶ παρατηρήσεις δημοσιεύονται εἰς τὸν δεῦτερον τόμον.

¹⁾ Β' ἔκδοσις βελτιωμένη καὶ ἐπληρωμένη τὸ 1776 καὶ γ' τὸ 1783.

²⁾ Σελ. 134 τῆς β' ἔκδ. Σελ. 129 τῆς γ' ἔκδ.

³⁾ Κακὴ γραφὴ πιθανῶς ἀντὶ ἀκρίβειας. Πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι τὰ ἑλληνικά κείμενα ἔχουν πολλοὺς παρατονισμοὺς καὶ ὀρθογραφικά σφάλματα, ὀφειλόμενα προφανῶς εἰς τυπογραφικὰς δυσκολίας καὶ πλημμελὴ γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Εἰς τὰ παρατιθέμενα ἐνταῦθα ὡς καὶ κατωτέρω εἰς τὴν παρούσαν μελέτην, κείμενα τραγουδιῶν δὲν διατηροῦμεν τὴν γραφὴν τῶν, ποικίλλουσιν εἰς τοὺς διαφόρους συγγραφεῖς, ἀλλ' ἀκολουθοῦμεν τοὺς ὀρθογραφικοὺς κανόνας, τοὺς ἐφαρμοζομένους σήμερον εἰς τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν.

⁴⁾ Ὁλόκληρον τὸ ἀκρόστιχον περιέλαβε τελευταίως ὁ Α. Ι. Βρανούσης εἰς τὸν τόμον «Οἱ Πρώδρομοι» Βασικὴ Βιβλιοθήκη «Ἀετοῦ» ἀρ. 11, Ἀθῆναι 1955, σ. 66.

ἐκδοθέντα τὸ 1773. Ἀναφερόμενος ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν γνώμην τοῦ La Guilletière περὶ ὁμοιότητος νέων καὶ παλαιῶν τραγουδιῶν¹⁾, παρατηρεῖ, ὅτι οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες ποιηταὶ γνωρίζουν νὰ ψάλλουν τὸ ρόδον καὶ τὴν ἀνοιξιν ὥς ὁ Ἀνακρέων καὶ ὅτι εἰς τὰ ἄσματά των εὐρίσκει κανεῖς ποιητικούς σπινθῆρας ὃχι ἐσβεσμένους. Πρὸς διαπίστωσιν τούτων δίδει ὡς παραδείγματα στίχους λογίων στιχοῦργων εἰς σελ. 34 καὶ 39.

1781 Δημοτικοὶ στίχοι περιέχονται καὶ εἰς τὸ ἐν ἔτει 1781 εἰς στίχους συνταχθὲν βιβλίον τοῦ Kaisarion Δαπόντε (1714-1784) «Γεωγραφικὴ Ἱστορία», τοῦ ὁποῦ ἀποσπάσματα ἐδημοσίευσεν ὁ Κ. Σάθας (Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη 3, Βενετία 1872, σ. μῆ'-ν') καὶ ὁ É. Legrand (Bibliothèque grecque vulgaire 3, Paris 1888, σ. 259-279). Τοιούτους στίχους εὐρίσκομεν εἰς τὰ ὑπὸ Λ. Ι. Βρανούση²⁾ δημοσιευθέντα ἀποσπάσματα τοῦ βιβλίου τοῦ Δαπόντε, ὡς:

Ἀσπρο τριαντάφυλλο βασίλει καὶ θέλω νὰ τὸ βάψω,
κι ἂν τὸ πετύχῃ σὺ βασίλει, παλὴς καρδιὲς θὰ κάψω...

Ἐπιμελὴς ἔρευνα τοῦ βιβλίου τοῦ Δαπόντε θὰ φέρῃ εἰς φῶς καὶ ἄλλους ὁμοίους στίχους.

1800

Voyage de Dimo et Nicolo Stephanoполи en Grèce pendant les années V et VI (1797 et 1798) et Ste. Diapros deux missions dont l'une du gouvernement français et l'autre du général en chef Bonaparte. Rédigé par un des professeurs du Prytanée, avec figures, plans et vues levés sur les lieux. t. second. A Paris de l'imprimerie Guilleminet. An VIII³⁾ [1800] (σχ. 8^{ον} XVI + 319 + 1 λευκή).

Εἰς τὴν σελίδα 34 ἀναγράφεται στίχος λαϊκοῦ μοιρολογίου:

Κλάψετε φίλοι καὶ δικοὶ τὸν ἀποχωρισμό μου.

Εἰς τὴν σελ. 73 γίνεται λόγος περὶ ἀπεσταλμένων, οἵτινες ἐκ διαφόρων μερῶν ἐλθόντες εἰς Γύθειον (Μαραθονήσι), ἵνα συναντήσουν τὸν Dimo Stephanopoli, διεξετραγώδουν εἰς αὐτὸν τὰ δεινὰ τῶν ὑποδούλων. Ὁ φιλοξενῶν τὸν Stephanopoli μίπης τοῦ Γυθείου ἐνόμισεν, ὅτι θὰ προσέδιδεν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν ἀπεσταλμένων, ἐὰν τὴν συνώδευε μὲ θρηνώδεις στίχους δημοτικοῦ ἔσματος. Τρεῖς γυναῖκες τραγουδοῦν ἐναλλάξ καὶ ἓνας Μανιάτης συνοδεύει τὸ ἔσμα

¹⁾ Βλ. ἀνωτέρω σ. 55.

²⁾ Οἱ Πρόδρομοι. Βασικὴ Βιβλιοθήκη «Ἀετὸς» ἀρ. 11 Ἀθῆναι 1955, σ. 24 κέ.

³⁾ Τὸ ἔτος ὀρίζεται κατὰ τὸ ἡμερολόγιον τὸ καίρωθεν ὑπὸ τῆς πρώτης Γαλλικῆς Δημοκρατίας τοῦ 1792.

μέ μουσικόν τι ὄργανον, εἶδος κιθάρας (espèce de guitare). Ἐν συνεχείᾳ παρατίθενται οἱ στίχοι δημῶδους θρήνου ἐν διαλόγῳ εἰς ὀκτασυνλλάβους — ἑπτασυνλλάβους στίχους, ἀντὶ δεκαπεντασυνλλάβων:

«Ὁ Ξένος μετὴν Ρούμελην»

Ὁ ξένος τῆς Ρούμελης:

Ὅλος ὁ κόσμος χαίρεται, ὅλοι βαροῦν παίρνιδια,

ἢ Ρούμελη καὶ τὰ νησιὰ στέκουνε πικραμένα.

— Ρούμελη, γὰρ δὲν χαίρεσαι γὰρ δὲ βαρεῖς παίρνιδια;¹⁾

Ἡ Ρούμελη τοῦ ξένου:

Εἰς τὴν σκλαβιὰν ποὺ με θωρεῖς στὰ σίδιρα τοῦ Τούρκου

μπρὲ νὰ μοῦ πῆς νὰ χαρεθῶ πῶς τὸ βαστᾷ ἡ καρδιά σου;..²⁾

Μετὰ τοὺς στίχους τούτους, γνησίους δημοτικούς, ἀκολουθοῦν ἄλλοι (ἀποτελοῦντες 174 ἐν συνόλῳ) εἰς πλαστὸν δημῶδες ῥυθμὸν ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν παλαιὰν αἵγλην, τὴν ἐλευθερίαν, τοὺς νόμους, τὴν σύγχρονον ἀξιοθρήνητον κατάστασιν, τὰς ἀνωφελεῖς ἐπεμβάσεις τῆς Ρωσίας κλπ. Ἀκολουθεῖ μετάφρασις τοῦ ᾠσματος εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν.

Εἰς τὴν σελ. 90 δημοσιεύονται δύο ἔρωτικά δίστιχα μετὰ μεταφράσεως εἰς τὴν γαλλικὴν, ὡς καὶ ἕτερον δίστιχον μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως ἐπίσης, εἰς τὴν σελ. 91:

Στὴν Μπαμπαριὰν καὶ Τοῦνέϊ, Τζαπολὴ κι Ἀλιζέρι

Ἐκεῖ βρίσκεται τ' ἀδελφί μου χερσὶν καὶ καλοκαίρι.

Ἀποσπασματικοὶ στίχοι ἢ ὁλόκληρα δημῶδη ᾠσματα περιλαμβάνονται συμπρωματικῶς εἰς βιβλία ἱστοριογράφων καὶ περιηγητῶν τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Οὕτως εἰς τὸ βιβλίον: *Voyage en Morée, à Constantinople, en Albanie et dans plusieurs autres parties de l'empire Othoman, pendant les années 1798, 1799, 1800 et 1801, par F. C. H. L. Pouqueville. A Paris 1805*, t. 1er (8^{ov} VII+536), εἰς τὴν σ. 280-1, δημοσιεύεται μανιάτικο μοιρολόγι ἐν μεταφράσει εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν. Ἐν σελ. 282-286 περιλαμβάνονται 22 ἔρωτικά δίστιχα μετὰ μεταφράσεως εἰς τὴν γαλλικὴν, καὶ ἐν σελ. 287 ἄλλα 6 δίστιχα,

¹⁾ Οἱ στίχοι οὗτοι εἶναι συνήθεις εἰς ᾠσμα ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἄλωσιν τοῦ Ναυπλίου ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ 1715. Βλ. *Α η μ. Α. Πετροπούλου*, Ἱστορικά δημοτικά τραγούδια τῆς Πελοποννήσου. Πελοποννησιακά, τ. 1^{ος}, Ἀθῆναι 1955, σ. 176 κέ.

²⁾ Πρβλ. *É. Legrand*, Collection de monuments pour servir à l'étude de la langue néo-hellénique. N°8, Paris 1870. Τοῦ ἰδίου, Recueil de chansons populaires grecques, Paris 1873, σ. 108 ἀρ. 62.

cotsakias, (δηλ. κοτσάκια), ὡς τὰ ὀνομάζει μὲ τὸν γνωστὸν καὶ σήμερον εἰς τινὰς ἑλληνικοὺς τόπους ὄρον, μεταφρασμένα ἐπίσης εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν. Ἐν σελ. 320 δημοσιεύεται ἕτερον μοιρολόγιον μόνον ἐν μεταφράσει εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν.

Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς περιέλαβε δημοτικοὺς στίχους καὶ εἰς τὸ βιβλίον του *Voyage dans la Grèce*, ἐκδοθὲν τὸ 1820. Περὶ τούτου γίνεται κατωτέρω λόγος, κατὰ τὴν τηρουμένην χρονολογικὴν σειράν.

Εἰς τὸ βιβλίον: *Bruchstücke zur nähern Kenntniss des heutigen Griechenlands, gesammelt auf einer Reise von J.L.S. Bartholdy im Jahre 1803-1804. Erster Theil. Berlin 1805* (8^{ov} σ. XII+518), ἐν σελ. 434 δημοσιεύεται ἐν γερμανικῇ μεταφράσει ἡ γνωστὴ παραλογή «Ὁ Μαιριανὸς καὶ ἡ ἀδελφή του¹⁾» καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου, ἐν παραρτήματι, μουσικὴ καταγραφή τοῦ ρυθμοῦ τριῶν ἑλληνικῶν χορῶν.

1814

Πρώτη συστηματικὴ συλλογὴ ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, προηγουμένη τῆς τοῦ Haußiel, ἀλλὰ παραμένουσα ἀνεκδοτος. Πρὸς τὰ 120 εἶναι ἡ τοῦ Γερμανοῦ βαρόνου Werner von Haxthausen. Τὰ περὶ τῆς ἀφοσμῆς τῆς συλλογῆς αὐτῆς ἐκ τῆς ἐκδόσεως τῆς νεοβιβλίων δημοτικῶν ᾠσμάτων ἐν Βιέννῃ τὸ 1814 ὑπὸ τοῦ σλαβολόγου ἐφόρου τῆς αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης Kopitar²⁾, καθὼς καὶ τὰ περὶ τῆς συνδρομῆς τῶν ἐκεῖ ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων λογίων καὶ ἐμπόρων, ὡς τοῦ ἐκ Θεσσαλίας Θεοκλήτου Φαρμακίδου, τοῦ Θεοδώρου Μανούση ἐκ Σιατίστης, βραδύτερον καθηγητοῦ τῆς Ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, τοῦ Ἰωάννου Ὀλυμπίου, τοῦ Ν. Χορτάκη ἐκ Σμύρνης, τοῦ Φ. Ἡλιάδου κ. ἄ., εἶναι γνωστὰ καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ ἐπαναλάβωμεν ἐδῶ.³⁾ Ἀξιοσημείωτον

¹⁾ Τὸ αὐτὸ ῥῆμα γαλλιστὶ ἐν τῇ γαλλικῇ μεταφράσει τοῦ ἔργου: *Voyage en Grèce fait dans les années 1803 et 1804 par J.L.S. Bartholdy, traduit de l'Allemand par A du C***, Deuxième partie. Paris 1807*, σ. 139-144.

²⁾ Περὶ Kopitar ὡς λογοκριτοῦ ἑλληνικῶν βιβλίων καὶ τῶν σχέσεών του πρὸς Ἑλλήνας λογίους βλ. *P. K. Enepekides*, Kopitar und die Griechen. Nach ungedruckten Akten und Briefen aus den Archiven in Wien, München und Paris. Ἐν Wiener Slavistisches Jahrbuch, τ. III, σ. 53-70.

³⁾ Βλ. σχετικὰς πληροφορίας καὶ κρίσεις: *Χρυσσαλὶς*, Σύγγραμμα περιοδικόν, ἐκδιδόμενον δις τοῦ μηνὸς ὑπὸ Θ. Νικολαΐδου Φιλαδελφέως καὶ Ντέκα Δ. Πασχαλίδου, τ. 3ος ἐν Ἀθῆναις 1865, σ. 302. Ἡλ. Π. Βουτιερίδου, Ἀγνωστος συλλογὴ δημοτικῶν μας τραγουδιῶν, Νέα Ἑστία τ. 11 (1932) τεύχος 133, σ. 687-689. Σ. Β. Κουγέα, Neugriechische Volkslieder, gesammelt von Werner v. Haxthausen... Ἑλληνικά, 8 (Ἀθῆναι 1935), σ. 376-382. Πρβλ. Τοῦ

ὅμως εἶναι, ὅτι, παρὰ τὰς προτροπὰς τῶν φίλων του, καὶ προπαντὸς τοῦ μεγάλου Goethe¹⁾, τῶν ἀδελφῶν Grimm, v. Stein, Thiersch κ. ἄ., ὁ Haxthausen δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκδώσῃ τὴν συλλογὴν του καὶ οἱ δισταγμοὶ καὶ ἡ βραδύτης του συνετέλεσαν σὺν τοῖς ἄλλοις νὰ λάβῃ γνώσιν τῆς περὶ τὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια κινήσεως ὁ Γάλλος C. Fauriel παρὰ τῶν ἐν Παρισίοις Ἑλλήνων Ἀδαμαντίου Κοραΐ, Ν. Πίγκολου κ. ἄ.,²⁾ καὶ νὰ καταρτίσῃ καὶ δημοσιεύσῃ τὴν ἰδικήν του συλλογὴν.

Ἡ συλλογὴ Haxthausen ἐξεδόθη μόλις τὸ 1935³⁾ εἰς τὸ Münster i. W. μετὸν τίτλον: *Neugriechische Volkslieder, gesammelt von Werner von Haxthausen. Urtext und Übersetzung herausgegeben von Karl Schulte Kemminghausen und Gustav Soyter.* (σχ. 8^{ον} σ. IX + 195)⁴⁾. Περιέχει ἄσματα

ἰδίου. Ἡ παλαιστάτη συλλογὴ ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τοῦ Γερμανοῦ βαρόνου Werner von Haxthausen, Ἑλληνικὴ Δημιουργία τ. Ε' τεύχος 5^ο (1 Μαρτίου 1950) σ. 329-334. Γιάννη Βλαχογιάννη, Κλέφτες τοῦ Μοριά, Ἀθήναι 1953, π. 198. Γ. Α. Μέγα, Μία παλαιὰ συλλογὴ τραγουδιῶν τοῦ λαοῦ μας, Νέα Ἑστία τ. 19 (1935) τεύχος 223 σ. 460-462. Ν. Α. Βέη, Τὰ μαλώματα τῶν βουνῶν στὰ νεοελληνικὰ ρωμάνια καὶ ὁ βερολιναῖος πάπυρος 284, Νέα Ἑστία 35 (1944) τεύχος 398, σ. 50 κέ. Γκοργ. Σοϋτερ, Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν συλλογὴν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τοῦ Haxthausen, Νέα Ἑστία τ. 50, τεύχος 581 (15 Σεπτεμβρίου 1951) σ. 1218-1220. Σ. Β. Κουγέα, Ἡ πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῶν Ἑλλήνων ἀγάπη τοῦ Niebuhr, Ἑλληνικά, 12 (1952) σ. 294 κέ.

¹⁾ Ὁ Goethe ἀπὸ τὸν Haxthausen ἐνέταξε τὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ ἐξέτιμήσε τὴν ἀξίαν των. Ὁ ἴδιος μετέφρασε καὶ ἐδημοσίευσε δημοτικὰ τραγούδια εἰς τὸ περιοδ. Über Kunst und Altertum Δ', 1 (1823). Περὶ τούτου βλ. τὰς ἐν τῇ ἀνωτέρω ὑποσημειώσει παραπομπάς, ὡς καὶ Κ. Dieterich, Goethe und die neugriechische Volksdichtung ἐν Hellas Jahrbuch 1929, σ. 61-81. Σ. Κουγέα, Ὁ Γκαίτε καὶ ἡ νεωτέρα Ἑλλάς, Νέα Ἑστία τ. 11 (1932) τεύχος 132, σ. 621-631. G. Soyter, Neugriechische Lieder, Disticha und Sprichwörter aus der v. Haxthausen'schen Sammlung, Λαογραφία 11, σ. 191. Ν. Βέη, ἐνθ' ἄν.

²⁾ Ἡ συλλογὴ Haxthausen, καίτοι ἀνέκδοτος, ἦτο γνωστή, ὡς ἀποδεικνύουν καὶ σχετικὰ δημοσιεύματα εἰς τὰ ἐν Βιέννῃ ἐκδιδόμενα ἑλληνικὰ περιοδικά: Φιλολογικὸς Τηλέγραφος. ἦτοι Ἑλληνικοῦ Τηλεγράφου φιλολογικά, ἀρ. 5, 28 Φεβρουαρίου 1818, σ. 19 (ἄρθρον Κ. Σκούφου μετὸν τίτλον σύμμεκτα), Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, 1 Νοεμβρίου 1818, σ. 639 (ἄρθρον Κ. Κ. Κοκκινάκη). Πρὸβλ. καὶ Ἡλ. Βοντιεριδην, ἐνθ' ἄν. Σ. Κουγέα, Ἑλληνικά, 8 σ. 378.

³⁾ Τὸ προηγούμενον ἔτος 1934 εἶχε δημοσιευθῇ εἰς τὴν Λαογραφίαν τόμ. 11, σ. 191-215 ὑπὸ Gustav Soyter ἐκ τῆς συλλογῆς Haxthausen, ἀνευρεθείσης ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Schulte-Kemminghausen τὸ 1933, μέρος τῶν κειμένων, ἅτινα δὲν εἶχον μεταφρασθῇ εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τοῦ συλλογέως. Τὰ κείμενα ταῦτα εἶναι 19 δημοτικὰ τραγούδια, 69 δίστιχα, 82 παροιμίαι, ὡς καὶ σημειώσεις εἰς στίχους 10 τραγουδιῶν περιληφθέντων καὶ εἰς τὴν συλλογὴν Passow (Τραγούδια ρωμάνια, Lipsiae, 1860).

⁴⁾ Βλ. βιβλιοκρισίαν Γ. Α. Μέγα, ἐν Ἑπετηρίδι Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, 11 (1935) σ. 525-529.

διάφορα, ἀκριτικά, κλέφτικα, παραλογές, ἀγάπης, μοιρολόγια, ναυτικά, δίστιχα, ἄνευ κατατάξεως κατὰ εἶδη, περιλαμβανόμενα εἰς δύο μέρη. Τὸ πρῶτον (Lieder mit der Übersetzung Haxthausens) περιέχει 45 δημῶδη ᾠσματα, ἐξ ὧν τὰ 42 ἐκ τῶν χειρογράφων Θ. Μανούση, 16 δίστιχα καὶ 3 ποιήματα λόγια. Τὸ δεύτερον (Lieder und Distichen mit Prosaübertragung von G. Soyter) περιέχει 25 δημῶδη ᾠσματα, 71 δίστιχα καὶ 4 λαϊκὰ τραγούδια τῶν πόλεων. Ἐν παραρτήματι τοῦ βιβλίου, εἰς τὸ τέλος, δημοσιεύεται ἡ μουσικὴ καταγραφή 17 ᾠμάτων καὶ χάρτης τῶν τόπων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ ᾠσματα. Ἡ συλλογὴ εἶναι πολυτιμοτάτη, διότι περιέχει τὰ παλαιότερα ἐκ τῶν σωζομένων κειμένων νεοελληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, καταγεγραμμένα μὲ πιστότητα καὶ ἐπιμέλειαν, ἄνευ ἐπεμβάσεως τοῦ συλλογέως, ὡς ἐγένετο ἐνίοτε εἰς νεωτέρας συλλογὰς. Ὀλίγα μόνον λάθη ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, κυρίως εἰς ὀνόματα, ὡς Agos ἀντὶ Agas, Νικοζιάρας ἀντὶ Νικοτσάρας, Βαρτζόγης ἀντὶ Μπαρτζώκας κ.ἄ. ᾠμάτων τινῶν δημοσιεύονται δύο παραλλαγαί, προερχόμεναι προφανῶς ἐκ διαφόρων προσώπων.

1818

Διάφορα ἠθικά καὶ ἀστεῖα στιχουργήματα, ἐκδοθέντα ὑπὸ Ζήση Δαούτη, τοῦ ἐκ Τυρνάβου τῆς Θεσσαλίας, καὶ καταθέντα διὰ δαπάνης τῶν εὐκονεσιῶν καὶ φιλοκονεσιῶν φίλων του κυρίως Ἡρακλῆ Δημητρίου Παμπούλου, τοῦ ἐκ Τυρνάβου τῆς Θεσσαλίας, καὶ Δημητρίου Α. Σωτήρα Μελκατζογλου, τοῦ ἐκ Ροδοστοῦ τῆς Θράκης. Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας. Ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Ἰωάννου Βαρθ. Ζβερκίου. 1818 (σχ. 8^{ον} σ. 128).

Εἰς τὸν πρόλογόν του ὁ συγγραφεὺς ἐξηγεῖ τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας του. Εὐδρισκόμενος εἰς Ἰάσιον καὶ Βουκουρέστιον πρὸ πολλῶν ἐτῶν, συνέλεξεν ἀπὸ διάφορα καταστιχάκια (κοινῶς *μισμαγιά*¹⁾ λεγόμενα) τῶν φίλων του στιχουργήματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπεφάσισε νὰ τυπώσῃ τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ του περιεχόμενα. Δὲν γνωρίζει τοὺς ποιητὰς τῶν στιχουργημάτων καὶ δὲν ἀναγράφει τὰ ὀνόματά των παρακαλεῖ δὲ ὅλους νὰ τοῦ στείλουν ποιήματα, διὰ νὰ τὰ δημοσιεύσῃ, καὶ δηλώνει ὅτι θ' ἀναγράψῃ τὰ ὀνόματα τῶν ἀποστολέων²⁾.

Τὰ μέχρι τῆς σελίδος 122 δημοσιευόμενα εἶναι ποιητικαὶ συνθέσεις λογίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀπὸ τῆς σελ. 122-126 δημοσιεύονται 49 δίστιχα γνησίως δημοτικά, ὡς καὶ 6 τοιαῦτα ἐν σελ. 128. Ταῦτα ἀποτελοῦν τὴν πρώτην πολυαριθμότεραν συλλογὴν εἰς τὸ εἶδος τῶν, ὅσον γνωρίζομεν. Εἰς τὰς σελ. 126-128 περιέχονται ἐπίσης ἄλλα 33 δίστιχα λόγια.

¹⁾ Τὸ τουρκικὸν *mesma* = συλλογὴ, ἀπάνθισμα.

²⁾ Τὸν πρόλογον καὶ μέγα μέρος τῆς συλλογῆς Δαούτη περιέλαβε ὁ Δ. Ι. Βρανούσης εἰς τὸν τόμον «Οἱ Πρόδρομοι» Βασικὴ Βιβλιοθήκη «Ἀετοῦ» ἀρ. 11, Ἀθῆναι 1955, σ. 69 κέ.

Ἐξ ἐπισκέψεως καὶ γνωριμίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος προέρχονται οἱ στίχοι, οἱ περιεχόμενοι ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ *Edward Dodwell, Esq. F.S.A.*, δημοσιευθέντι ἐν Λονδίῳ τὸ 1819 μετὸν τίτλον: *A classical and topographical tour through Greece during the years 1801, 1805 and 1806. Vol. II. London, printed for Rodwell and Martin. New Bond-Street. 1819* (σχ. 4^{ον} σ. 537).

Ἐν σελ. 18, ὑποσημ. 1, ἀναγράφεται μετ' ὀρθογραφικὰ σφάλματα τὸ δίστιχον:

Νά ἦτανε ὁ οὐρανὸς χαρτὶ καὶ ἡ θάλασσα μελαινι,
διὰ τὰ γράφειν τοὺς πόνοὺς μου ἀκόμη δὲν ἐφθαινε.

Ἄλλο δίστιχον ἀναγράφεται ἐν σελ. 19, σημ. 1:

Νὰ χαμηλώσαν τὰ βουνά, νὰ ἴδωμεν τὴν Ἀθήνα,
νὰ ἴδωμεν τὴν ἀγάπην μου, ποὺ περπατεῖ σὰν χήνα,

καὶ σχολιάζεται ἡ περιέργος ἑλληνικὴ παρομοίωσις τοῦ βαδίσματος γυναικὸς μετὰ τὸ βάδισμα χήνας.

*Voyage dans la Grèce, comprenant la description ancienne et moderne d'Épire, de l'Étolie grecque, de la Macédoine, d'une partie de Triballie, de la Thessalie, de l'Acarmanie, de l'Étolie ancienne et épictète, de la Locride Hespérienne, de la Doride et du Péloponnèse; avec des considérations sur l'archéologie, la numismatique, les mœurs, les arts, l'industrie et le commerce des habitants de ces provinces par F. C. H. L. Pouqueville¹⁾, t. Ier, Paris, chez Firmin Didot, père et fils, 1820. Εἰς σελ. 384 δημοσιεύεται γαμήλιον ᾠσμα ἐξ Ἡπείρου, ἐν μεταφράσει εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν²⁾. Εἰς τὸν 2^{ον} τόμον τοῦ ἰδίου ἔργου, σ. 164, δίδονται πληροφορίες περὶ ᾠσματος ἀναφερομένου εἰς Ἰωάννιναν: *Heureux qui a vu Janina des hauteurs du Driscos...*³⁾. Εἰς τὸν 3^{ον} τόμον, σ. 16, ὁμιλῶν περὶ τῆς περιφερείας Χασίων ὁ συγγραφεὺς, ἀναφέρει καὶ περὶ τοῦ ᾠσματος τοῦ Μπουκουβάλα, τὸ ὁποῖον συγκρίνει μετὰ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ᾠσματα τοῦ Ἀρμόδιου καὶ τοῦ Ἀριστογείτονος⁴⁾. Ἐν ὑποσημειώσει δίδει πληροφορίας περὶ τῆς γεωγραφικῆς ἐξαπλώσεως τοῦ ᾠσματος, τῆς ἐντυπώσεως τὴν ὁποῖαν προκαλεῖ τοῦτο εἰς τοὺς χριστιανοὺς Ἀλβανούς, περὶ τῆς χρονολογίας του, ὡς καὶ βιογραφικὰς εἰδήσεις περὶ τοῦ Μπουκουβάλα. Ἐν συνεχείᾳ παραθέτει 7 στί-*

¹⁾ Βλ. καὶ ἀνωτ. σ. 61. Τοῦ ἔργου τούτου ἐγένετο δευτέρα ἐκδοσις τὸ 1826.

²⁾ Σελ. 54 τοῦ 2^{ου} τόμου τῆς β' ἐκδόσεως.

³⁾ Σελ. 342 τοῦ αὐτοῦ τόμου τῆς β' ἐκδόσεως.

⁴⁾ Περί τούτων βλ. C. Fauriel, *Chants populaires de la Grèce moderne*, τ. 1^{ος} σ. CIV.

χους τοῦ κειμένου τοῦ τραγουδιοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν μετὰ μεταφράσεως εἰς τὴν γαλλικὴν. Ἐξ ὧσων γνωρίζομεν μέχρι σήμερον ἡ καταγραφή αὕτη τοῦ ἄσματος εἶναι ἡ παλαιότερα, ἀλλ' ἡ κακὴ γραφή καὶ ἡ παρανόησις τῶν λέξεων καθιστοῦν μερικοὺς ἐκ τῶν στίχων κακοτέχνους καὶ ἄνευ νοήματος¹⁾. Ἄλλην παραλλαγὴν τοῦ ἄσματος ἀρτιωτέραν παρεχώρησεν ὁ Rouqueville εἰς τὸν C. Fauriel, ὁ ὁποῖος ἐκ ταύτης καὶ δύο ἢ τριῶν ἄλλων συνέθεσε τὴν εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῆς ἐκδόσεώς του περιληφθεῖσαν παραλλαγὴν²⁾.

Εἰς τὸν 4^{ον} τόμον, σελ. 238, τοῦ αὐτοῦ βιβλίου (εἰς τὴν β' ἐκδοσιν τοῦ 1826) δημοσιεύεται καλὴ σχετικῶς παραλλαγή ἐκ 13 στίχων τοῦ κλέφτικου τραγουδιοῦ «Ὁ ἄρρωστος κλέφτης»³⁾ καὶ μετάφρασις εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν. Ἡ παρεχομένη παρὰ τοῦ συγγραφέως πληροφορία, ὅτι τὸ ἄσμα ἐψάλλετο κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν 40 Μαρτύρων (quarante Saints, ὡς λέγει) σχετικὴν μόνον ἀξίαν δύναται νὰ ἔχη· ὑπέθεσε τοῦτο πιθανώτατα ὁ Rouqueville ἐκ τοῦ ὅτι ὁ πρῶτος στίχος ἀναφέρει σαράντα Κλέφτες: *Σαράντα Κλέφτες ἤμας τὰν θάλασσαν χαραμῆδες...*

Τὸ ἄσμα θὰ ἐψάλλετο ἴσως καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν 40 Μαρτύρων, εὐκαιρίας διδομένης, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις.

Δημοτικὰ ἄσματα περιέχονται καὶ εἰς τὸ ἐν ἔτει 1820 ἐπισηρῶς ἐκδοθὲν βιβλίον: *Travels in Sicily, Greece and Albania by the Rev. Thos-Smart Hughes, late fellow of Saint John's and now fellow of Emmanuel College Cambridge. Illustrated with engravings of maps scenery plans etc. in two volumes. II. London 1820* (σχ. 4^{ον} σ. VIII+393).

Εἰς τὴν σ. 75, ὁμιλῶν ὁ συγγραφεὺς περὶ τῶν γλωσσικῶν ἀπόψεων τοῦ ἱ. Βηλαρά, παραθέτει ἑλληνιστὶ τὸ κείμενον τοῦ γνωστοῦ ποιήματός του:

πουλάκι ξένο

ξενητεμένο...

Εἰς τὴν σελ. 170, ἐν ὑποσημειώσει, δημοσιεύεται σουλιώτικο τραγούδι ἀρχόμενον μετὰ τοὺς στίχους:

Μὴν προσκυνᾶτε, πρὸ παιδιὰ, ραῖίδες μὴν γενῆτε,
εἶναι ὁ Φῶτος ζωντανός, πασιὰ δὲν προσκυνάει...

¹⁾ Στίχ. 4 π. γ.: *τὰ καταπάγη ὁ κουρνιαχθὸς καὶ νὰ μὴ ντρέπη τ' ἀσκέρι*. Περὶ τῆς φθορᾶς τῶν στίχων τούτων βλ. καὶ C. Fauriel, ἐνθ' ἄν. σ. 10.

²⁾ Ἐνθ' ἄν. σ. 12. Ὁ Rouqueville εἰς τὴν β' ἐκδοσιν τοῦ ἔργου του, σ. 328 σημ. 1, παρατηρεῖ, ὅτι δὲν ἤκουσε ποτὲ τοὺς παρὰ τοῦ Fauriel προστεθέντας στίχους.

³⁾ Παραλλαγὰς τοῦ ἄσματος βλ. ἐν *Λαογραφίᾳ* 5, 69.

καὶ συνεχιζόμενον μὲ στίχους ἄλλου σουλιώτικου τραγουδιοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπὸ τὸ πούλι ἀγγέλλεται ἡ πτώσις τοῦ Σουλίου, τῆς Κιάφας, τοῦ Ἀβαρίκου:

Ἐνα πουλάκι ξέβγαυε ἀνάμεσα εἰς τὴν Πάργαν...

Εἰς τὴν συλλογὴν Fauriel (τ. 1^{ος} σ. 298 καὶ σ. 300), ἐκδοθεῖσαν μετὰ τέσσαρα ἔτη, χωρίζεται τὸ τραγούδι εἰς δύο.

Ἐν παραρτήματι (Appendix), σ. 385-387, δημοσιεύεται μακρὸν ποίημα (οἷμα εἰς δεκαπεντασυνλλάβους ὁμοιοκαταληκτοὺς στίχους) λαϊκοῦ στιχουργοῦ ἐξ 64 στίχων μὲ τίτλον: «Verses on the Han of Valliaré—Στίχοι περὶ τῶν ἰδίων τὸ χάνι Βαλλιαρὲ ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς ἑξακόσιους σκοτωμένους Γαρδικιώτας». Μετὰ τὸν στ. 12 σημειοῦται: «Ἀποκρίνονται οἱ σκοτωμένοι εἰς τὸ Βαλλιαρὲ τὸ χάνι». Μετὰ τὸν στ. 52 σημειοῦται: «Ἐκ μέρους τοῦ ὑπερτάτου βεζίρη Ἀλῆ πασᾶ πρὸς τοὺς γειτόνους του» καὶ συνεχίζεται τὸ ποίημα. Εἰς τὰς σελ. 388-393 δημοσιεύεται κείμενον ἐκ κερκυραϊκῆς ἐφημερίδος ὡς δεῖγμα τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ἀξιοσημεῖωτος εἶναι καὶ ἡ ἐν τῷ ποίματι τοῦ σ. 191, τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, ἐκδοθέντι τὸ ἴδιον ἔτος, παρεχομένη εἰδήσις, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου τιμοῦν τὰ κατορθώματα τοῦ Ἀλῆ Φαριάν μετὰ μὲγαλοπαρακρηστικὸν ποίημα πρὸς τὸν πατέρα ἑαυτῶν συνεκέν.

Εἰς τὴν αὐτὴν χρονικὴν περιόδον ἀνήκουν ἄσματα καὶ δίστιχα περιληφθέντα εἰς χειρόγραφον ἐξ 87 φύλλων τοῦ Γερμανοῦ ἱστορικοῦ καὶ πολιτικοῦ Βαρθόλδου Γεωργίου Niebuhr, ἐν τῇ κρατικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βερολίνου (Berglinensis graecus ἀριθ. 24).¹⁾ Τὰ ἄσματα ταῦτα παρεδόθησαν εἰς τὸν Niebuhr, εὐρισκόμενον ἐν Ρώμῃ κατὰ τὸ 1822, παρὰ τοῦ περιηγηθέντος τὴν Ἑλλάδα πρὸ τοῦ ἔτους 1822 βαρόνου von Sack, ἔμειναν δὲ ἀνέκδοτα καὶ ἄγνωστα ἐπὶ μακρότατον χρόνον. Ἐδημοσιεύθησαν μόλις τὸ 1952 παρὰ τοῦ καθηγητοῦ Σ. Β. Κουγέα εἰς εἰδικὴν μελέτην μὲ τὸν τίτλον: *Ἡ πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῶν Ἑλλήνων ἀγάπη τοῦ Niebuhr*. Περιοδ. *Ἑλληνικά*, τόμ. 12, Θεσσαλονίκη 1952, σ. 273-300. Ἐκ τῆς δημοσιεύσεως ταύτης φαίνεται, ὅτι τὸ ἐν λόγῳ χειρόγραφον τοῦ Niebuhr περιέχει μαζί μὲ ἄλλα ἄσματα λογίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ δίστιχα δημοτικὰ ἢ δημώδους μορφῆς, ὡς τὰ ἐν φύλλῳ 9^α (7 δίστιχα), τὰ ἐν φ. 10^β καὶ 11^β (14 δίστιχα μὲ ἐπιγραφὴν τραγούδια τῆς Κύπρου), τὰ ἐν φ. 12^β πέντε δίστιχα ἐπιγραφόμενα «ἕτερα μὲ ὕφος πολιτικόν», τὰ ἐν φ. 15^β ἑπτὰ ὁμοιοκατάληκτα

¹⁾ Δὲν εἶναι γνωστόν, ἂν τὸ χειρόγραφον τοῦ Niebuhr ἐσώθη ἀπὸ τὴν κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον καταστροφὴν τῆς Berliner Staatsbibliothek. Ἀντίγραφόν του ἔχει κατατεθῇ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Σ. Κουγέα εἰς τὸ τμήμα χειρογράφων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης.

δίστιχα, επιγραφόμενα «ἕτερα κατὰ τὸ ὕφος τῶν Πολιτῶν», ὡς καὶ τινα καθαρῶς δημώδους συνθέσεως περιλαμβανόμενα μεταξὺ ἄλλων λογίων εἰς τὰ φύλλα 35-85^α. (ἰδιαίτερος ἀξιοσημείωτος διὰ τὸ δημῶδες ὕφος των τὰ ἐν φύλλῳ 49^β δεκατρία ἀνεπίγραφα τετράστιχα δι' ἄλλης χειρὸς καὶ μελάνης).

Δημοτικά τινὰ ᾄσματα συνέλεξε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους 1822-1823 καὶ περιέλαβεν εἰς βιβλίον του ὃ μετασχὼν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν Γάλλος ἀξιωματικὸς Voutier. Περὶ τούτων ὅμως, ἐκδοθέντων τὸ 1826, θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω, κατὰ τὴν ἀκολουθοῦμένην χρονολογικὴν σειρὰν.

Β'. Ἡ συλλογὴ Fauriel καὶ αἱ μετ' αὐτὴν δημοσιεύσεις.

1824-1825

Ἡ συλλογὴ ἑλληνικῶν τραγουδιῶν τοῦ C. Fauriel (1772-1844)¹⁾ ἐξεδόθη εἰς δύο τόμους μετ' τὸν τίτλον: *Chants populaires de la Grèce moderne, recueillis et publiés avec une traduction française, des éclaircissements et des notes, par C. Fauriel, tome 1er, Chants historiques. A Paris, chez Firmin Didot, père et fils, 1824* (8^{ov} σ. CXLIV + 306). *Tome 2°, Chants historiques, romanesques et domestiques. A Paris 1825* (8^{ov} σ. 303).

Εἰς τὸν πρῶτον τόμον περιλαμβάνονται πρόλογος καὶ μακρὰ εἰσαγωγή (discours préliminaire) ἐξ 137 σελίδων, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναπτύσσονται, κατὰ τρόπον ἐλέγχοντα βαθεῖαν γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς, τὰ περὶ τῆς ἀξίας τῶν νεοελληνικῶν δημοτικῶν ᾄσμάτων, τῶν διαφόρων εἰδῶν τούτων, τῆς σχέσεώς των πρὸς τὰ ἀρχαιότερα, ὡς καὶ τὰ περὶ τῆς ζωῆς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων καὶ δὴ τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνιζομένων ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν²⁾. ἀκολουθοῦν μετὰ ταῦτα 45 ᾄσματα μετὰ μεταφράσεως εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν. Εἰς τὸν δεῦτερον τόμον περιλαμβάνονται 90 ᾄσματα καὶ 71 δίστιχα μετὰ μεταφράσεων εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν. Εἰς τὸ τέλος τοῦ τόμου, σ. 435 κέ., δημοσιεύεται ὁ ἔθνικὸς ὕμνος τοῦ Διον. Σολωμοῦ μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως ὑπὸ Stanislas Julien. Ἐκά-

¹⁾ Περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ C. Fauriel βλ. ἰδίᾳ: Ozanam, M. Fauriel et son enseignement à la Faculté des lettres, ἐν τῷ περιοδ. Correspondant, Recueil périodique, religion, philosophie, politique, sciences, littérature, beaux arts, t. 10ème, Paris 1845, σ. 341-377. Notices historiques sur la vie et les travaux de M. C. Fauriel par M. Guignaut, Paris 1862. I. B. Galley, Claude Fauriel, Membre de l'Institut, 1772-1844. Saint-Étienne 1909. Σίμων Μενάρδου, Περὶ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν. Ἐν Ἀθήναις 1925.

²⁾ Ἀξιοσημεῖωτον εἶναι τὸ περὶ τῆς εἰσαγωγῆς ταύτης γραφέν παρὰ τοῦ Marcellus (Chants du peuple en Grèce, Paris 1851, τ. 1^{ος} σ. VII), ὅτι μετ' ὅσα εἶπεν ὁ F. δὲν ἄφησε τίποτε πλέον νὰ εἰπῇ κανεὶς (n' a laissé rien à dire après lui).

στου ἔσματος προηγούνται εἰσαγωγικαὶ σημειώσεις (argument), σχετικαὶ πρὸς τὴν προέλευσιν τῆς παραλλαγῆς, τὴν χρονολογίαν, τὴν ζωὴν τοῦ ἥρωος, ὡς καὶ τὰς προγενεστέρας τυχόν δημοσιεύσεις. Τὰς πληροφορίας ταύτας, ὡς λέγει ὁ Fauriel (τ. 1^{ος} σ. V), δὲν συνεκέντρωσε ἀπὸ βιβλία, ἀλλ' ἀπὸ φωτισμένους Ἕλληνας ἀγαπώντας τὴν πατρίδα των.

Ἡ συλλογὴ Fauriel εἶναι τὸ θετικώτερον ἀποτέλεσμα τῆς περὶ τὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια κινήσεως κατὰ τὰς δύο πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Τὰ πρώτα ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια ἐγνώρισεν οὗτος ἐκ τῆς συζητήσεως περὶ βαλκανικῶν δημοδῶν ἁσμάτων, τῆς γενομένης μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1814 ἔκδοσιν σερβικῶν τραγουδιῶν ἐν Βιέννῃ ὑπὸ τοῦ Koritar καὶ ἐκ συλλογῆς ἑλληνικῶν τραγουδιῶν, ἀποστιλενίων ὑπὸ τοῦ ἐκ Σιατίστης ἐν Βιέννῃ σπουδάζοντος Θεοδώρου Μανούση εἰς τὸν διαμένοντα ἐν Παρισίοις Ἀδ. Κοραῖν ¹⁾. Ὁ Fauriel ἐξετίμησε τὴν ἀξίαν των καὶ μετὰ ἰδιαίτερου ζήλου καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἐπεδόθη ἔκτοτε εἰς τὴν συλλογὴν των. Ἄν καὶ οὐδέποτε ἐπισκέφη τὴν Ἑλλάδα ²⁾, κατάρθωσε, μὲ τὴν διακρίνουσαν αὐτὸν ὀξύνοϊαν καὶ πείραν, ὡς καὶ τὴν εὐφυῆ αἴσθησιν τοῦ ὡραίου καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς πᾶσαν λαϊκὴν δημιουργίαν, τὰ συγκεντρώσῃ σημαντικὸν ἀριθμὸν τραγουδιῶν ³⁾. Βοήθησε εἰς τοῦτο εἰς αὐτὸς τὸν Ἕλληνα τὸν Κοραῖν Παναγιώτη, Κλωνίαν, Μιχαὴλ, Μουσταφίδην, Μετσομάτην, Τριανταφυλλοῦ κ. ἄ. ⁴⁾

¹⁾ Χρυσάλλης, Σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδοσθέν διὰ τοῦ μηνός, τ. 3^{ος}, ἐν Ἀθήναις 1865, σ. 302. Πρβλ. Γιάννη Βλαχογιάννη, Κλέφτες τοῦ Μοριά, Ἀθήνα 1935, σ. 198.

²⁾ Πολλοὺς Ἕλληνας ἐγνώρισεν ὁ Fauriel κατὰ τὰ ταξείδια του εἰς Μιλάνον, Ἑνετίαν καὶ Τεργέστην τὰ ἔτη 1823-1824. Ἐκεῖ ἦσαν ἐγκατεστημένοι ἔμποροι καὶ ἄλλοι, πρόσφυγες εἰς Ἑλλάδος, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς εἶχον λάβει μέρος, ὡς Κλέφτες, εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνας. Παρὰ τούτων πάντων ἤκουσε καὶ κατέγραψε τραγούδια. Βλ. σ. 311 τοῦ 2^{ου} τόμου τῆς συλλογῆς του, ὡς καὶ Correspondance de Fauriel et Mary Clarke, publiée par Octmar de Mohl avec trois portraits. Paris, Plon, 1911, σ. 98-99, 110 κά. Πρβλ. καὶ περιοδικὸν «Le Globe» 19 Φεβρουαρίου 1825. (Περὶ τοῦ περιοδικοῦ τούτου βλ. Ἐλ. Σ. Καρατζᾶ, Τὸ παρισινὸν περιοδικὸν «Globe» καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση. Extraits des Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier. Ἀθήνα 1951). Κ. Καιροφύλα, Πῶς ὁ Φωριέλ μάζεψε τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Περιοδ. «Ἑλλην. Δημιουργία» 5 (1950), σ. 117-122.

³⁾ Ἐκτὸς τῶν περιληφθέντων εἰς τοὺς δύο ἐκδοθέντας τόμους ἁσμάτων ὁ F. εἶχε καὶ ἄλλα προοριζόμενα διὰ δευτέραν ἔκδοσιν. Μνεῖα περὶ τούτου γίνεται ἐν τῇ νεκρολογίᾳ δημοσιευθεῖση ἀνώνυμος εἰς τὴν ἐφημ. «Ἑλπίς» τῶν Ἀθηνῶν, 28 Αὐγούστου 1844. Μερικὰ ἐκ τῶν ἀνεκδότων ἁσμάτων εὐρίσκονται εἰς τὰ χειρόγραφα του κατατεθειμένα εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Institut de France τῶν Παρισίων. Βλ. καὶ É. Legrand, Recueil de chansons populaires grecques. Paris 1873, σ. 182. Πρβλ. Περιοδικὸν «Le Globe», Paris 19-2-1825. Γ. Ζώρα, Θωμαζαῖος καὶ Φωριέλ. Ἀνέκδοτη ἀλληλογραφία γιὰ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια. Νέα Ἑστία, τ. 24, (1938) τεύχος 281, σ. 1150.

⁴⁾ Βλ. τ. 1^{ος} σ. II

Τοιουτρόπως ἡ ἔκδοσις τῆς συλλογῆς του προηγήθη ἄλλων συλλογῶν, αἵτινες παρεσκευάζοντο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην¹⁾.

Δὲν ἦτο εἰδικὸς ἑλληνιστὴς ὁ Fauriel· ἀσχολούμενος ὅμως μὲ τὰς νεωτέρας εὐρωπαϊκὰς φιλολογίας, καὶ δὴ τὴν προβηγκιανήν, καὶ γνωρίζων πολλὰς γλώσσας, κατενόει τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν τῶν διαλέκτων καὶ εἶχε βαθεῖαν ἐκτίμησιν πρὸς τὰς αὐθορμήτους λαϊκὰς ἐκδηλώσεις. Αἱ γνώσεις καὶ αἱ ἀσχολίαι του αὐτὰι ὑπῆρξαν ἰσχυρὸν ἐφόδιον καὶ προπαρασκευὴ διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἀξίας τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, τὰ ὅποια καὶ ἠρμήνευσε μὲ πολλὴν πρωτοτυπίαν. Εἰς ταῦτα εὐρίσκει ὄχι μόνον τὰς χαρακτηριστικὰς ἐκδηλώσεις τῆς νεοελληνικῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ μεγάλης ἀξίας τεκμήρια διὰ τὴν μελέτην τῆς ζωῆς τῶν ἀρχαιοτέρων Ἑλλήνων. Κατὰ διάφορον τρόπον οἱ πρὸ αὐτοῦ ἐρευνηταὶ ἔβλεπον τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ προβλήματα της. Ἐπὶ τέσσαρας καὶ πλέον αἰῶνας, λέγει, οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης δὲν ὠμίλουν περὶ Ἑλλάδος, εἰμὴ μόνον διὰ νὰ θρηνησούν τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Διέτρεχον τὴν γῆν διὰ νὰ θαυμάσουν τὰ εἰρηπία, τὴν κόνιν τῶν πόλεων καὶ τῶν ναῶν, ἀποφασισμένοι ἐκ τῶν προτέρων νὰ μείνουν ἐκστατικοὶ πρὸ τῶν ὑπολειμμάτων, καὶ τῶν πλεον ἀποριβόλων, τοῦ τί ὑπῆρξε πρὸ 3.000 ἐτῶν καὶ ἀδιαφοροῦντες διὰ τὰ ἑξαιρητικὰ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Καὶ δὲν εἶναι μόνον οἱ αὐτοὶ περιορισμένοι τοὺς νέους Ἕλληνας, ἀλλὰ παρῆλθον καὶ σημαντικὰ ζωντανὰ τεκμήρια, ὅτινα θὰ ἤδυνάτο νὰ τοὺς βοηθήσουν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ζωῆς.

Ἐξετάζων τὰ ἑλληνικὰ δημῶδη ἄσματα, ὄχι μόνον ὡς ἱστορικὰ κατάλοιπα τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ καὶ ὡς ζωντανὰ μνημεῖα, ὁ Fauriel καταλήγει εἰς ἀξιόλογα συμπεράσματα σχετικὰ μὲ τὴν τεχνοτροπίαν των. Ἐν ἐκ τούτων εἶναι π. χ., ὅτι τὰ τραγούδια τὰ ἔχοντα θέμα ἐντελῶς φανταστικὸν (idéal), ἄνευ θετικοῦ προσδιορισμοῦ τόπου καὶ προσώπων, πρέπει νὰ θεωρῶνται ὑποπτα ἀπὸ ἀπόψεως γνησιότητος²⁾.

Ἡ μέθοδός του εἰς τὴν ἐκλογὴν μιᾶς ἐκ περισσοτέρων παραλλαγῶν τοῦ αὐτοῦ τραγουδιοῦ ἐλέγχει βαθεῖαν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὕφους τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐχει τὴν ἱκανότητα νὰ διακρίνῃ εἰς ἕκαστον ἄσμα τοὺς συμφυρμούς καὶ τὰς νοθείας, δηλαδὴ τοὺς στίχους τοὺς προερχομένους ἐκ συγχύσεως πρὸς ἄλλα

¹⁾ Ὁ ἴδιος λέγει (τ. 1ος σ. II), ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐγένετο συλλογὴ ὑπὸ Γερμανῶν μὲ σκοπὸν τὴν ἔκδοσιν, ἐννοῶν προφανῶς τὸν Haxthausen. Συλλογὴν ἐπίσης παρεσκευάζε, φαίνεται, καὶ ὁ Μουστοξύδης. Βλ. Fauriel, τ. 1ος σ. I.

²⁾ Βλ. τ. 1ος σ. 47 (argument τοῦ τραγουδιοῦ: Τελευταῖος ἀποχαιρετισμὸς τοῦ κλέφτη). Ὁμοίως παρατηρήσεις καὶ συμπεράσματα βλ. Γιάννη Ἀποστολάκη, Ἡ συλλογὴ τοῦ Ἀραβαντινοῦ (τὸ κλέφτικο τραγούδι). Ἀθῆναι 1941, σ. 11. Πρβλ. τοῦ ἰδίου, Τὸ κλέφτικο τραγούδι, τὸ πνεῦμα καὶ ἡ τέχνη του. Ἐν Ἀθῆναις 1950, σ. 56 κέ., 89.

ἄσματα ἢ ἐκ τῆς ἐπεμβάσεως λογίων στιχουργῶν. Ἐκ τῶν στίχων δύο ἢ περισσότερων παραλλαγῶν συγκροτεῖ πολλάκις μίαν, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ¹⁾, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ προέρχωνται διὰ τοῦ τρόπου τούτου ποιητικαὶ συνθέσεις ἀνταισθητικαὶ ἢ ἀνευ σαφηνείας καὶ ἀπλότητος καὶ ξέναι πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς δημοτικῆς γλώσσης. Τὴν μέθοδον ταύτην ὅμως δὲν ἐφαρμόζει κατὰ γενικὸν κανόνα, ἀλλὰ μόνον ὁσάκις κατέχει παρεμφαγμένας παραλλαγὰς (copies fautives), καὶ ἐξ αὐτῶν πρέπει νὰ δοθῇ ἐν σύνολον, ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸ ὕφος τῆς δημοτικῆς γλώσσης (dans le goût et dans l'idiome du peuple). Σέβεται κατ' ἀρχὴν τὰ κείμενα, οἷα παραδίδονται ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ²⁾. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ συλλογὴ τοῦ δὲν ἔχει τὸ μειονέκτημα τῆς «*Ἐκλογῆς ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ*» τοῦ ἀειμνήστου Ν. Γ. Πολίτου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφηρμόσθη κατὰ κανόνα ἡ φιλολογικὴ μέθοδος τῆς ἀποκαταστάσεως (recensio) κειμένων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διαφορῶν παραλλαγῶν καὶ οὕτως ἐνοθεύθη ἐν τινι μέτρῳ ἡ γνησία παράδοσις τῶν ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ προερχομένων δημοτικῶν τραγουδιῶν³⁾.

Ἐχὼν σαφῇ αἴσθησιν τῆς ἐκπαιστικῆς ἀνάγκης τῆς δημόδους ἑλληνικῆς γλώσσης ὁ Fauriel⁴⁾, ἐκδηλώνει τὴν πρὸς ταύτην προτίμησίν του, καὶ τάσσεται ὑπὲρ τοῦ σεβασμοῦ τῶν κειμένων καὶ τῆς διατηρήσεως τούτων, ὡς παραδίδονται ἀπὸ τοῦ λαοῦ. Ὑπεκκῶν ἐν τούτοις εἰς συστάσεις τῶν ἐν Παριsaίοις Ἑλλήνων φίλων του, ὁπαδῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς καθαρευούσης γλώσσῃς τάσεως τοῦ Κοραῆ, προβαίνει εἰς μικρὰς ὑποχωρήσεις. Οὕτω διατάττει τὰ τελικὸν ν εἰς τὴν αἰτιατικὴν τοῦ ἐνικοῦ τῶν ὀνομάτων, εἰς τὴν ὀνομαστικὴν ἐνικοῦ τῶν οὐδετέρων, εἰς τὸ α' πληθ. πρόσωπον τῶν ρημάτων, ἂν καὶ γνωρίζει ὅτι δὲν προφέρεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· γράφει ἐπίσης τοὺς τύπους *κλαύσω* ἀντὶ *κλάψω*, *Ἰαννῆς* ἀντὶ *Γιάννης* κ. ἄ. ὅ.

Ὡς πρὸς τὴν μετάφρασιν τῶν ποιητικῶν κειμένων εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ὅτι διὰ ταύτης ἀποβλέπει ὁ F. κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν πιστὴν ἀπόδοσιν τοῦ νοήματος· σπανίως εἰς τὰς μεταφράσεις του συναντῶμεν

¹⁾ Τόμ. 1^{ος} σ. II (πρόλογος) 10. 39. 95. τ. 2^{ος} σ. 173-74. 200 κλπ.

²⁾ Βλ. τόμ. 2^{ος} σ. 307.

³⁾ Βλ. *Γιάννη Μ. Ἀποστολάκη*, Τὰ δημοτικά τραγούδια. Μέρος Α'. Οἱ συλλογές. Ἀθῆναι 1929, σ. 134 κέ.

⁴⁾ Βλ. ὅσα περὶ αὐτῆς γράφει τόμ. 1^{ος} σ. CXXIV: ... le grec moderne est une langue remarquable... ayant un fond aussi homogène et plus riche que l'allemand, étant aussi clair que le français, plus souple que l'italien et plus harmonieux que l'espagnol, il ne lui manque rien pour être regardé dès à présent comme la plus belle langue de l'Europe. Βλ. καὶ *J. Psichari*, Chants populaires de la Grèce moderne, εἰς τὸν τόμον *Quelques travaux de linguistique, de philosophie, de philologie et de littérature helléniques* 1884-1928, τ. 1^{ος}. Paris 1930, σ. 639-640.

παρανοήσεις τινὰς τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου. Ὡς παράδειγμα ἀναφέρομεν στίχον τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Μπουκουβάλα (τ. I, σ. 12): *ὁ τρίτος ὁ καλύτερος στέκεται σὶ το ντουφέκι, ἀποδοθέντα ἐσφαλμένως: le troisieme le plus brave est étendu (mort) sur le fusil.*

Ἡ ἔκδοσις τῆς συλλογῆς Fauriel ἀπετέλεσε φιλολογικὸν γεγονὸς, διὰ τοὺς «Ἕλληνας δ' ἰδιαιτέρως καὶ ἐθνικόν¹⁾». Γνωσθεῖσα ταχύτατα εἰς τὰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς χώρας, ἐπροκάλεσε τὴν προσοχὴν τῶν λογίων καὶ ἐνίσχυσε τὴν συμπάθειαν πρὸς τὸ ἀγωνιζόμενον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ πρώτου τόμου, τὸ 1824, ὁ ποιητὴς Nérpomucène Lemercier παρέλαβεν ἐξ αὐτοῦ δημοτικὰ τραγούδια καὶ μεταφράσας ταῦτα, ἐξέδωκεν εἰς ἰδιαιτερον τόμον μὲ τὸν τίτλον: *Chants héroïques des montagnards et matelots grecs, traduits en vers français par Nérpomucène L. Lemercier, de l'Institut royal de France (Académie Française) Paris. Urbain Canel, Librairie, rue Saint-André-des-Arts, N° 30. Audin, Quai des Augustins N° 25. 1824 (8^{ov} 180 + III).* Εἰς τὴν εἰσαγωγήν ὁμιλεῖ καὶ οὗτος μετὰ θανμασμοῦ διὰ τὴν ἀξίαν τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ μετὰ πολλῆς συμπάθειας ἐκφράζεται διὰ τὸ ἀγωνιζόμενον ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἔθνους. Ἐξαίρει ἰδιαιτέρως τὴν ἀπλότητα τῆς γλώσσης τῶν ᾠμάτων, τὴν ζωηρότητα τῶν διαλόγων, τὴν βραχυλογίαν, τὴν γοητείαν τῶν παρομοιώσεων, τὰς ἀποστροφὰς πρὸς τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως (ὄρη, ποταμοὶ) καὶ τὰ πουλιά, τὰς ζωηρὰς προσωποποιήσεις. Ἡ μετάφρασις εἶναι ἐλευθέρα, ἀλλὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι δὲν ὑπάρχει πάντοτε σαφὴς κατανόησις τῆς ἐννοίας τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου. Τὰ μεταφρασμένα εἶναι ἐν συνόλῳ 39 ἥρωικὰ τραγούδια μετὰ συντόμων ἱστορικῶν καὶ αἰσθητικῶν σημειώσεων, ἐξ ὧν τινες πρωτότυποι, ἀντιτιθέμενοι πρὸς τὰς τοῦ Fauriel. Εἰς τὸ τέλος τοῦ τόμου, σ. 161 κέ., προστίθενται ἐν μετάφρασει τρία ἀκόμη ᾠσματα: 1) Dialogue de l'aigle et du ramier. 2) Mavrogène. Ancienne ballade grecque, ἀνέκδοτον ἐν Γαλλίᾳ, ὡς λέγει. Πρόκειται περὶ τῆς γνωστῆς παραλογῆς «Ὁ Μαντριανὸς καὶ ἡ ἀδερφή του», δημοσιευθείσης ἐν Βερολίνῳ τὸ 1805 ὑπὸ Bartholdy (βλ. ἀν. σ. 62). 3) ποίημα τοῦ Πέρσου ποιητοῦ Hafez μετὸν τίτλον *Chazel ou chanson orientale du poète Hafez*, μετὰ σκοπὸν νὰ δείξῃ, ὡς λέγει, τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ ἑλληνικῆς ἥρωικῆς ποιήσεως καὶ τῆς ἀνατολικῆς (les plus fiers sentiments

¹⁾ Βλ. καὶ περιοδ. «*Le Globe*» Paris 30·10·1824. καὶ 19·2·1825. Πρβλ. D. Petropoulos, La contribution française au développement de la science du folklore en Grèce: εἰς τὸ Bulletin de l'Association Guillaume Budé. Paris, Juin 1951, σ. 93 κέ.

ont dicté les vers des klephtes; de-là leur énergie. Les plus délicieuses sensations s'expriment avec suavité sur la lyre efféminée du Persan Hafez; de-là ses grâces).

Σημειωτέον ὅτι τὸ ἐπόμενον ἔτος 1825 ἐκδίδεται τὸ βιβλίον ἐν Βελγίῳ μὲ τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς περιεχόμενον, ἀλλ' εἰς μικρότερον σχῆμα: *Chants héroïques des montagnards et matelots grecs. Traduits en vers français par Népomucène Lemermercier (membre de l'Académie). Bruxelles. Librairie de H. Tarlier, rue de l'empereur, N° 815. 1825 (8^{ον} μικρὸν 79 + III).*

Τὸ ἔτος 1825 ἐπίσης ὁ Lemermercier ἐκδίδει 2^{ον} τόμον: *Suite des chants héroïques et populaires des soldats et matelots grecs; traduits en vers français par M. Népomucène L. Lemermercier de l'Institut royal de France (Académie française). Paris, Urbain Canel, Librairie, rue Saint-André des Arts N° 30. Audin, Quai des Augustins N° 25. 1825 (8^{ον} 140).* Περιέχει μεταφράσεις 20 δημοτικῶν ἑλληνικῶν τραγουδιῶν μετὰ σχετικῶν σημειώσεων καὶ κριτικῶν παρατηρήσεων, ἀντιτιθεμένων ἐνίοτε πρὸς τὰς τοῦ Fauriel. Τὰ κείμενα τῶν ᾠμάτων παρέλαβεν ὁ Lemermercier ἐκ τῆς συλλογῆς Fauriel, ἐκ τῶν δὲ μόνον εἶχον δημοσιευθῇ ὑπὸ Buchon,¹⁾ Bartholdy καὶ Guys, ὡς δηλοῦνται ὁ ἴδιος. Εἰσὶ τῶν μεταφράσεων τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν εἰς τὸν τόμον περιλαμβανόμεναι καὶ μεταφράσεις λογίων τιμῶν, ὡς τό: L'Hymne guerrier de Rhigas, Chant de Colokotronis (τοῦ Κανέλλου) κλπ. Εἰς τὸ τέλος δημοσιεύεται μετάφρασις ἑλληνικοῦ παραμυθιοῦ μὲ τὸν τίτλον Rodia, παραλλαγή τῆς Σταχτοπούτας.

Τὸ 1825, ἔτος δημοσιεύσεως τοῦ δευτέρου τόμου τῆς συλλογῆς Fauriel, λόγοι καὶ ἐπιστήμονες ἄλλων χωρῶν, Γερμανίας, Ἀγγλίας, Ρωσίας²⁾, γνωρίζουν ἤδη τὴν ἔκδοσιν τῶν ἑλληνικῶν τραγουδιῶν, ἐνθουσιάζονται ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῶν καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν μετάφρασίν των. Ἐν Γερμανίᾳ ὁ γνωστὸς φιλέλληνας ποιητῆς Wilhelm Müller³⁾ ἐκδίδει εἰς δύο τόμους τραγούδια ἐκ τῆς συλλογῆς Fauriel

¹⁾ Ο J. A. Buchon ἐδημοσίευσεν μεταφράσεις ἑλληνικῶν ᾠμάτων εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδομένην ἐφημερίδα Constitutionel. Βλ. Ν. Α Βέη, Τὰ μαλώματα βουνῶν στὰ νεοελληνικά γράμματα καὶ ὁ βερολιναῖος πάπυρος 284. Νέα Ἑστία 35 (1944), τεύχος 398, σ. 53.

²⁾ Ἰταλικὴ μετάφρασις τῶν ᾠμάτων τῆς συλλογῆς Fauriel ἐξεδόθη ἀργότερον, τὸ 1881: *Canti popolari della Grecia moderna, scelti nella collezione di C. Claudio Fauriel, voltati in rime italiane da Pirro Aporti. Milano 1881. Torino. (8^{ον} μικρὸν σ. 250).*

³⁾ Περὶ τοῦ ἔργου καὶ τοῦ φιλελληνισμοῦ τοῦ W. Müller βλ. R. F. Arnold, *Der deutsche Philhellenismus*. Περιοδ. Euphorion. Bamberg 1896, τεύχ. 2, σ. 118 καὶ 139. Gaston Caminade, *Les chants des Grecs et le philhellénisme de Wilhelm Müller*. Paris 1914. Ἄρ. Κουρτίδου, Γουλιέλμος Μύλλερ, ὁ ποιητὴς τῶν τραγουδιῶν τῶν Ἑλλήνων. Περιοδ. Νέα

μετά μεταφράσεως εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν. Ὁ πρῶτος τόμος, περιλαμβάνων τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Fauriel καὶ ἱστορικὰ τραγούδια, ἐπιγράφεται: *Τραγούδια ρωμαϊκά, συλλεχθέντα καὶ ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Φωριέλου, μεταφρασθέντα εἰς τὰ Γερμανικά καὶ ἐξηγηθέντα διὰ τῶν τοῦ ἐκδότου Φραντζέζου καὶ τῶν ἐδικῶν του σημειωμάτων ὑπὸ τοῦ Βιλέλμου Μυλλέρου. Τόμος πρῶτος. Ἱστορικὰ τραγούδια. Ἐν Λευρία 1825 παρὰ τὸν Α. Βόσσιον. Εἰς τὸ β' ἐξώφυλλον ἐπιγραφὴ γερμανιστί: *Neugriechische Volkslieder. Gesammelt und herausgegeben von C. Fauriel. Übersetzt und mit des französischen Herausgebers und eigenen Erläuterungen versehen von Wilhelm Müller. Erster Theil. Geschichtliche Lieder. Leipzig 1825, bei Leopold Voss.* (8^{ov} σ. LXXII + 120). Ὁ δεῦτερος τόμος, ἐκδοθεὶς τὸ αὐτὸ ἔτος, μὲ τοὺς αὐτοὺς τίτλους ἑλληνιστί καὶ γερμανιστί, περιλαμβάνει τραγούδια πλαστὰ καὶ οἰκιακὰ μὲ προσθήκην (*romantische und häusliche Lieder, nebst Anhang*) (σ. II + 222). Ὁ Müller δὲν ἀκολουθεῖ πιστῶς τὴν ἔκδοσιν Fauriel, ἀλλὰ μεταβάλλει τὴν σειρὰν τῶν ᾠδῶν, παραλείπει τινὰ ἐξ αὐτῶν, συντομεύει ἢ τροποποιεῖ ἐνίοτε τὰ ἐκ τοῦ Fauriel λαμβανόμενα σχόλια, προσθέτων ἰδίᾳ παρατηρήσεις. Ἐκ τῆς γνώσεως τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν καταλαμβάνεται ὑπὸ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ καὶ χαρακτηρίζει ταῦτα ἐφαμιλλὰ τῶν θαυτατέρων τραγουδιῶν τῆς παγκοσμίου λογοτεχνικῆς καὶ δημοτικῆς ποιήσεως, ἀπομιμούμενος δὲ τὸ ὕφος των, συνθέτει καὶ ἰδικὰ του τραγούδια μὲ ἑλληνικὰ θέματα¹⁾.*

Ἐκ τῆς συλλογῆς Müller παρέλαβε τὰ κείμενα ἑπτὰ κλέφτικων τραγουδιῶν (Gyphtakis, Tsavellina, Stergios, Das Grab des Dimos, Die Klage der Mutter, Despo's Tod) καὶ κατέγραψε τὴν μουσικὴν των ἐπὶ τοῦ συνήθους μουσικοῦ χάρτου τοῦ πενταγράμμου ὁ B. Klein, ἐκδώσας φυλλάδιον ἐκ 13 σελίδων μὲ τὸν τίτλον: *Neugriechische Volkslieder nach C. Fauriel's Herausgabe, übersetzt von Wilhelm Müller für eine Singstimme mit Klavier—Begleitung in Musik, gesetzt von Bernhard Klein zum Besten der Kreise Wittwen und Waisen der nothleidenden Griechen herausgegeben. Berlin, bei Georg Reimer.*

Τὸ αὐτὸ ἔτος (1825) ἐκδίδονται ἀνωνύμως²⁾ ἐν Γερμανίᾳ δύο τόμοι μὲ

¹⁾ Ἑστία 2 (1925) τεύχ. 1-2, σ. 14-21 καὶ 55-63. Ἰ. Καλιτσονάκη, Ὁ Γουλιέλμος Μύλλερ καὶ ὁ φιλελληνισμὸς ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ. Λόγος πανεπιστημιακὸς 25 Μαρτίου 1923.

²⁾ Βλ. καὶ Σ. Μενάρδον, ἐνθ' ἀν. σ. 6.

³⁾ Εἰς τὸν 1^{ον} τόμον ἀντιτύπου τοῦ βιβλίου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης σημειοῦνται χειρογράφως ὑπὸ τινος ὡς συγγραφεῖς: Pauls u. Nees v. Esenbeck. Τὰ

τὸν τίτλον: *Mittheilungen aus der Geschichte und Dichtung der Neu-Griechen. Coblenz, bei Jacob Hölscher, 1825.* Ὁ πρῶτος τόμος (8^{ον} σ. 218) περιλαμβάνει μετάφρασιν εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν τῆς εἰσαγωγῆς (discours préliminaire) τοῦ Fauriel. Ὁ δεῦτερος τόμος (8^{ον} σ. 318) περιλαμβάνει τὰ κείμενα τῶν ᾠμάτων καὶ μετάφρασιν τούτων, ὡς καὶ τῶν εἰσαγωγῶν (arguments) τοῦ πρώτου τόμου τοῦ Fauriel. Εἰς τὴν σελ. 3: Τμῆμα πρῶτον. Τραγούδια κλέφτικα. Εἰς σ. 196: Τμῆμα δεῦτερον. Ἱστορικά τραγούδια διάφορα. Εἰς τὰς τελευταίας 5 σελίδας (Nachschrift des Übersetzers) δίδονται ἐξηγήσεις περὶ τῶν μέτρων τῶν ποιημάτων καὶ τῆς ἀποδόσεως εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν.

Ὁκτὼ σουλιώτικα τραγούδια ἐκ τῆς συλλογῆς Fauriel (τ. 1^{ος} σ. 282-302 καὶ τ. 2^{ος} σ. 65) περιλαμβάνονται εἰς τὸ κατὰ τὸ 1825 ἐκδοθὲν βιβλίον: *Der Suliotenkrieg nebst den darauf bezüglichen Volksgesängen. Ein Beitrag zur Geschichte des griechischen Freiheitskampfes von W. v. Lüdemann. Leipzig 1825.* (8^{ον} μικρὸν σ. 91) εἰς τὰς σ. 68-90.

Ἐπὶ τραγούδια ἐκ τῆς συλλογῆς Fauriel (τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Ἰαννῆ τοῦ Σταθίου, τελευταῖος ἀποχαιρετισμὸς τοῦ Ἰωάννου, Ἐπιγραφή τοῦ σταθίου Κοινογιάννη, τοῦ Στεργίου, τῆς Τσαβέλλαινας, Ὁ γάμος τοῦ Δήμου) μετὰ μεταφράσεως εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν καὶ ἀποδόσεως εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, περιελήφθησαν διὰ διδακτικὸν λόγον εἰς γραμματικὴν φέρουσαν τὸν τίτλον¹⁾: *Kurze vergleichende Grammatik der neu- und allgriechischen Sprache. Zunächst für Gymnasien und Akademien und Kenner des Altgriechischen, nebst einer geschichtlichen Einleitung über den Ursprung des Neugriechischen und verschiedenen gegenüberstehenden Sprachproben beider Mundarten aus Aesop, Xenophon, Demosthenes, Korai u. A. Mit einem Anhang der vorzüglichsten neugriechischen Volkslieder. Braunschweig 1825. Bei Ludwig Lucius.* (8^{ον} IV + 72). Τὰ ἐν τῇ γραμματικῇ κείμενα ἐκ τῶν μύθων τοῦ Αἰσώπου, ἐκ τοῦ Ξενοφῶντος, Δημοσθένους, τῆς Καινῆς Διαθήκης, εἶναι μεταφρασμένα εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

αὐτὰ ὀνόματα συγγραφέων σημειοῦνται καὶ εἰς τὸ σχετικὸν δελτίον τῆς Γενναδείου Βιβλιοθήκης ἐν Ἀθήναις.

¹⁾ Τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως δὲν ἀναγράφεται εἰς τὸν τίτλον τοῦ βιβλίου. Κατὰ τὸν Ν. Βέην (Τὰ μαλώματα τῶν βουνῶν στὰ νεοελληνικὰ γράμματα κ' ὁ βερολιναῖος πάπυρος 284. Νέα Ἑστία 35, σ. 339) συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου εἶναι ὁ Friedrich Traugott Friedemann. Εἰς τὸ ἔντυπον τῆς ἐν Ἀθήναις Γενναδείου Βιβλιοθήκης ἐπίσης σημειοῦται χειρογράφως ὡς συγγραφεὺς ὁ Friedemann. Τὸ αὐτὸ ὄνομα σημειοῦται καὶ εἰς τὸ σχετικὸν δελτίον τῆς αὐτῆς Βιβλιοθήκης.

Τὸ ἔτος 1825 ἐκδίδεται ἐπίσης τὸ περιλαμβάνον ἀξιολόγους ἱστορικὰς καὶ φιλολογικὰς εἰδήσεις βιβλίον: *Leukothea. Eine Sammlung von Briefen eines geborenen Griechen* ¹⁾ *über Staatswesen, Literatur und Dichtkunst des neueren Griechenlands, herausgegeben von D. Carl Iken aus der griechischen Handschrift verdeutscht, nebst Beilagen des Herausgebers, Auszügen aus dem Logios Hermes, Gedichten, Sprachbemerkungen, und beigefügten Verzeichnissen neugriechischer Werke als Anhang. Erster Band. Mit einer Abbildung der griechischen Flaggen u.s.w. in Farben. Leipzig bei C.H.F. Hartmann. 1825 (8^{ov} XIII + 254).*

Εἰς τὴν σελ. 171 δημοσιεύονται δύο λαϊκὰ δίστιχα μετὰ μεταφράσεως εἰς τὴν γερμανικὴν, ἀναφερόμενα εἰς τὰ πάθη τοῦ Ἑρωτοκρίτου:²⁾

Τοῦ Ρωτόκριτου τὰ πάθη
τὰ παθα γὰρ μὴ ἀγνοῖται.

Ξένος γὰρ σένα κι ἔργμος σὲν κόσμο ἐγυρνοῦσα,
καθὼς καὶ ὁ Ρωτόκριτος σὲν δὴν ἀρετοῦσα.

Εἰς ἄλλας σελίδας τοῦ βιβλίου δημοσιεύονται ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Ἑρωτοκρίτου, ὡς καὶ ποιήματα λογίων ποιητῶν.

Ἡ ἰδίᾳ κίνησις παρατηρεῖται εἰς Ἀγγλίαν τὸ ἔτος 1825. Ὁ Charles Brinsley Sheridan δημοσιεύει βιβλίον με τὸν τίτλον: *The songs of Greece, from the romaic text, edited by M. C. Fauriel, with additions. Translated into english verse by Charles Brinsley Sheridan. The profits of this volume are given to the Society for the Promotion of Education in Greece. London: prin-*

¹⁾ Πρόκειται περὶ τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Ἑλλήνος ἱατροῦ καὶ λογίου Στεφάνου Κανέλλου, γεννηθέντος τὸ 1792 ἐκ πατρὸς Χίου. Οὗτος, σπουδάσας ἱατρικὴν ἐν Αὐστρίᾳ, Γερμανίᾳ, Γαλλίᾳ, Ρουμανίᾳ, ἐπέδειξε σημαντικὴν πατριωτικὴν δρασιν, διακριθεὶς καὶ διὰ τὸ ποιητικόν του τάλαντον. Ἐλθὼν εἰς Κρήτην, ἀπέθανεν ἐκ τῆς πανώλους τὸ ἔτος 1823. Ὁ ἴδιος ἔδωσε καὶ τὰ ποιήματα, τὰ δημοσιευθέντα ἐν *Eupomia* ὑπὸ Carl Iken (βλ. κατωτέρω). Δὲν δηλώνει τὸ ὄνομά του, ἐπεὶ δὲν ἤθελε νὰ γίνῃ γνωστός, φοβούμενος ἐκδίκησιν ἐκ μέρους τῶν Τούρκων ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τῶν ἐκεῖ ἀδελφῶν του καὶ τῆς μητρός του. Βλ. *Th. Kind, Neugriechische Chrestomathie mit grammatischen Erläuterungen und einem Wörterbuch. Leipzig 1835*, σ. 41. Ἄρθρον *Δημητρακοπούλου*, Ἐπανορθώσεις σφαλμάτων παρατηρηθέντων ἐν τῇ νεοελληνικῇ φιλολογίᾳ Κ. Σάθα, μετὰ καὶ τινων προσθηκῶν. Τεργέστη 1872, σ. 45. Κ. Ἀμάντου, Τὰ γράμματα εἰς τὴν Χίον κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, 1566-1822 (Σχολεῖα καὶ Λόγιοι). Ἀθῆναι 1946, σ. 173-176. Κ. Θ. Δημαρᾶ, Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, Α', σ. 237.

²⁾ Πρβλ. καὶ Λαογραφίαν 1 (1909) σ. 23.

ted for Longman, Hurst, Rees, Orme, Brown and Green; Paternoster-Row 1825 (8^{ον} σ. LXIX+313). Διαιρείται εἰς τρία μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον δημοσεύονται ἐλεύθεραι μεταφράσεις εἰς τετραστίχους στροφὰς 104 ποιημάτων, καὶ 35 διστίχων εἰλημμένων καὶ ἐκ τῶν δύο τόμων τῆς συλλογῆς Fauriel, εἰς δὲ τὸν τρίτον μεταφράσεις νεωτέρων ἑλληνικῶν ποιημάτων: Ὁ ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν τοῦ Δ. Σολωμοῦ, Ὁ θρίαμβος τῆς Ἑλλάδος τοῦ Ρίξου Νερούλου¹⁾, Ἐπιτύμβιον εἰς τὸν ἀείμνηστον Μᾶρκον Μπότσαρην τοῦ Γρηγορίου Παπαδοπούλου καὶ τὸ ᾠσμα εἰς εἰρήνην, ἐκ 54 στίχων, τὸ ὁποῖον εἶχε δημοσιεύσει τὴν 19.8.1822 εἰς τὸ περιοδικὸν Literary Magazine. Τοῦ ποιήματος εἰς Μᾶρκον Μπότσαρην δημοσιεύεται καὶ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον μὲ ἐπιγραφὴν: Ἐπιτύμβιον εἰς τὸν ἀείμνηστον Μᾶρκον Μπότσαρην, ἥρωικῶς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας πεσόντα εἰς τὴν ἐν Λάσπῃ μάχην. Ἑλληνιστὶ ἐπίσης δημοσιεύονται καὶ τὰ κείμενα πέντε ἀκόμη ᾠσμάτων: Τὸ ἐλάφι καὶ ὁ ἥλιος (σ. 127) Πατηνάδα (σ. 159) Ὁ μαγευμένος (σ. 171), Νανούρισμα (σ. 219), Νανούρισμα (σ. 223).

Ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ ἐν τῷ ποίματι (σ. XLVI—LIX) περιεχόμεναι εἰδήσεις περὶ τοῦ τρόπου τῆς μεταφράσεως τῶν τραγουδιῶν καὶ περὶ τῆς ἀξίας των, ὡς καὶ περὶ τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς καταστάσεως ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, περὶ τῆς ζωῆς καὶ ὁργανώσεως τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν. Ἀξία προσοχῆς ἐπίσης εἶναι τὰ σχόλια τῶν διαφόρων ᾠσμάτων. Ἐκτὸς τῶν παρὰ Fauriel λαμβανομένων εἰδήσεων, ὁ συγγραφεὺς προβαίνει ἐνίοτε καὶ εἰς συγκρίσεις τῶν ἑλληνικῶν μὲ ᾠσματα τῆς Σκωτίας καὶ παρέχει πληροφορίαν περὶ δημοσιεύσεως μεταφράσεων ἑλληνικῶν ᾠσμάτων εἰς ἀγγλικά περιοδικά.

Ἡ ἔκδοσις τοῦ Fauriel ταχύτατα διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην γίνεται γνωστὴ καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν. Ὁ Ν. Γκνέντις ἐκδίδει κείμενα καὶ μεταφράσεις τραγουδιῶν εἰς βιβλίον μὲ τὸν εἰς ρωσικὴν γλῶσσαν τίτλον: *простонародныя песни нынѣшнихъ грековъ съ подлинникомъ изданныя и переведенныя въ стихахъ, съ прибавленіемъ зведенія, сравненія, ихъ съ простонародными песнями рускими и примечаній н. нѣдичемъ. санкт-петербургъ въ типографіи николая греча 1825.* Ἦτοι *δημοτικὰ τραγούδια τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων, ἐκδιδόμενα εἰς τὸ πρωτότυπον καὶ ἐν μεταφράσει εἰς στίχους, μὲ προσθήκην εἰσαγωγῆς, συγκρίσεώς των μὲ ρωσικὰ δημοτικὰ τραγού-*

¹⁾ Μεταφράζει τὸ ποίημα ἐκ χειρογράφου. Νομίζει ὅτι τὸ πρότυπον ἐδημοσιεύθη εἰς γερμανικὴν ἐφημερίδα τῆς Λιψίας ὑπὸ Stieglitz. Σημειωτέον ὅτι πολλὰ ποιήματα φιλελληνικοῦ περιεχομένου, ὡς καὶ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον μετὰ μεταφράσεως εἰς τὴν γερμανικὴν τῆς ὥδης εἰς τοὺς Ἑλληνας τοῦ Ἰακωβάκη Ρίξου Νερούλου, ἐδημοσιεύθησαν εἰς Λιψίαν τὸ 1823 ὑπὸ *H. Stieglitz* καὶ *Ernst Grosse* εἰς βιβλίον μὲ τὸν τίτλον: *Gedichte von Heinrich Stieglitz und Ernst Grosse.*

δια καὶ παρατηρήσεις ὑπὸ Ν. Γκρέντις. Τυπογραφεῖον Νικολάου Γκρέτσια, Πειρου-
πολὺς 1825. (8^{ον} XL+47 ἄνευ ἀριθμῶν σελίδων). Περιλαμβάνει εἰσαγωγὴν περὶ
τῆς ἀξίας τῶν ἑλληνικῶν τραγουδιῶν, τῆς ἱστορίας των, σύγκρισιν μὲ ρωσικὰ κλπ.,
ἐλέγχουσαν γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ὡς καὶ τὰ ἑλληνικὰ κείμενα καὶ με-
τάφρασιν εἰς ρωσικὴν γλῶσσαν 12 κλέφτικων τραγουδιῶν ἐκ τοῦ 1^{ου} τόμου τῆς
συλλογῆς Fauriel: Τοῦ Ὀλύμπου, Τὸ ὄνειρον τοῦ Δήμου, Τοῦ Μπουκουβάλα, Τοῦ
Ἰάννη Σταθαῦ, Τελευταῖος ἀποχαιρετισμὸς τοῦ Κλέφτη, Ὁ τάφος τοῦ Δήμου, Ὁ
θάνατος τοῦ Ἰώτη, Τοῦ Πλιάσκα, τοῦ Ἀνδρῖκου, Τοῦ Καλιακούδα, Τοῦ Γυφτάκη,
Τοῦ Σκυλοδήμου. Τὰ ἑλληνικὰ κείμενα τῶν τραγουδιῶν ὁ ἐκδότης ἀντιγράφει πι-
στῶς ἐκ τῆς συλλογῆς Fauriel, τὰ σχόλια ὅμως τούτων τροποποιεῖ ἐνίοτε ἢ παρεμ-
βάλλει εἰς ταῦτα ἰδίᾳ παρατηρήσεις¹⁾.

1826

Δημοτικά τινα ἄσματα συνέλεξεν ὁ λαβὼν μέρος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανά-
στασιν ²⁾ Γάλλος ἀξιωματικὸς Voutier, τὸν ἀκόμῃ ἐμφανισθῆ ἡ ἐκδοσις Fauriel, ἀλλ'
ἐδημοσίευσεν ἀργότερον, ἐν ἔτει 1826, εἰς τὰ βιβλίον του: *Lettres sur la Grèce.*
Notes et chants populaires. Extraits de portefeuille du Colonel Voutier. Au
profit des Grecs. Paris 1826 (8^{ον} XXVI+224). Τα ἄσματα ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς:
1) Τραγούδι τοῦ ἀνδρῖκου Γεωργίου. (Προέβλεπε πρὸς τοῦ Γιώργη Γιαννιά, γνῶ-
στοῦ Κλέφτου τοῦ τέλους τοῦ 18^{ου} αἰῶνος καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19^{ου})³⁾. 2) Τραγούδι
τῆς Μονεμβασιάς. 3) Τραγούδι τοῦ Βουζαϊσίου. 4) Τραγούδι τοῦ Ἀνατολικοῦ (δηλ.

¹⁾ Πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι μετάφρασις τοῦ ἔργου τοῦ Fauriel εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν
ἐγένετο πολὺ ἀργότερον. Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ συναδέλφου κ. Δ. Οἰκονομίδου, εἰς τὴν ἐφημε-
δα τῆς Κερκύρας «Φιλόπατρις» 1883, ἀρ. 3-5, ἐδημοσιεύθησαν: «Προλεγόμενα εἰς τὰ τῆς
Νέας Ἑλλάδος δημοτικά ἄσματα, συλλεγέντα καὶ ἐκδοθέντα ὑπὸ C. Fauriel, νῦν τὸ πρῶτον
μετενεχθέντα εἰς τὴν ἑλληνικὴν». Μετάφρασις μικροῦ μέρους τῶν προλεγομένων (*discours*
préliminaire) ἐδημοσιεύθη παρὰ τῆς Δήμητρας Μπεζαντέ εἰς τὸν 58^{ον} τόμ. τοῦ περιοδικοῦ
Νέα Ἑστία, τεῦχος 673 τῆς 15^{ης} Ἰουλίου 1955, σ. 951-955. Μετάφρασις τῶν προλεγομένων
τῶν ὑπομνηματισμῶν (*arguments*) τῶν τραγουδιῶν καὶ τὰ ἑλληνικὰ κείμενα, ἄνευ τῶν μετα-
φράσεων, ἐδημοσιεύθησαν εἰς ἓνα τόμον μὲ τὸν τίτλον: *Claude Fauriel, Δημοτικά τραγούδια*
τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος. Εἰσαγωγή Ν. Α. Βέη (Bees) τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Μεταφραστῆς
Ἀπ. Δ. Χατζηγεωργαντοῦ φιλόλογος. Ἀθήνα 1956 (8^{ον} σ. ιδ'+360. Ἡ μετάφρασις ὄχι κατὰ
πάντα ἐπιτυχής.

²⁾ Ἐντυπώσεις ἐκ τῶν γεγονότων τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως
(1821-1823), εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβε μέρος ὡς ἀξιωματικὸς, ὡς καὶ τὰ περὶ τῆς στρατιωτικῆς καὶ
κοινωνικῆς ἐν Ἑλλάδι καταστάσεως, ἐκθέτει ὁ Voutier εἰς βιβλίον του ἐκδοθὲν τὸ 1823: *Mé-*
moires du Colonel Voutier sur la guerre actuelle des Grecs, Paris, Décembre 1823.

³⁾ Βλ. Φωτίου Χρυσανθοπούλου ἢ Φωτάκου, Βίοι Πελοποννησίων ἀνδρῶν, ἐν Ἀθήναις
1888, σ. 8.

τοῦ Αἰτωλικοῦ). 5) Τραγοῦδι τοῦ Μεσολογγίου εἰς ἦχον ἡρωικόν. Εἰς τὰ περὶ τοῦ τελευταίου τραγουδιοῦ σχόλια, ἐν σελ. 50, ἀναγράφεται ἡ εἵδησις, ὅτι τοῦτο ἐδόθη εἰς τὸν Voutier παρὰ τοῦ ποιητοῦ Στασινοῦ Μικρούλη, ἀδελφοῦ γενναίου στρατιώτου, φονευθέντος κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ¹⁾.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω γνησίων δημοτικῶν τραγουδιῶν ὁ Voutier δημοσιεύει καὶ δύο λόγια ποιήματα ἀναφερόμενα εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, μὲ μετάφρασιν εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν: 1) Τραγοῦδι ἡρωικὸν τοῦ Μεσολογγίου 2) Τραγοῦδι τῆς Κρήτης.

Bonaparte et les Grecs par Madame Louise Sw.-Belloc, suivi d'un tableau de la Grèce en 1825, pour le comte Pecchio, Paris 1826 (8^{ον} μικρὸν σ. 420). Περιλαμβάνει ἐλευθέραν μετάφρασιν εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν μετὰ σχολίων 12 ᾠμάτων εἰλημμένων ἐκ τῆς συλλογῆς Fauriel. Ἐκτὸς ὅμως τούτων δημοσιεύονται καὶ μεταφράσεις ᾠμάτων ἐξ ἰδίας τῆς συγγραφέως συλλογῆς προσερχομένων: Εἰς τὴν σελ. 250 σουλιώτικο τραγοῦδι, ἀνακουφθέν ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Μουρούζη, υἱοῦ τοῦ πρίγκηπος Κωνσταντίνου Μουρούζη, ἀποκατασθέντος ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν ἐκκοχσιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης. Εἰς τὴν σ. 252 μετάφρασις συγγ. ἔσματος φέροντος τὸν τίτλον «Lampiro».

*De sa liberté radieuse
le Grec pose la lance
et danse...*

Τὸ ᾠσμα τοῦτο φαίνεται λόγιον μᾶλλον κατασκευάσμα, χαρακτηρίζεται ὅμως ὑπὸ τῆς συγγραφέως ὡς χορευτικόν, ᾐδόμενον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Κλεφτῶν μετὰ νίκην, ὅτε καταθέτοντες τὰ ὅπλα, ἐχόρευον.

Détails sur Corfou. A Corfou 1826 (8^{ον} σ. VII+147). Συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου εἶναι ὁ B. Theotoky, ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκασώμεν ἐκ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ὀνόματος τούτου εἰς τὴν τελευταίαν σελίδα. Περιέχει στίχους ἐρωτικοῦ ᾠσματος (σελ. 81, ὑποσημ. 105):

Θωρεῖς με πῶς ἐγίνηκα
μαῦρος σὰν τὸν Ἀράπη,
δὲν εἶμαι ἀπὸ τὴν Ἀραπιά
μὲν εἶμαι ὅκ τὴν ἀγάπη.

Ἀκολουθεῖ μετάφρασις εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν.

Παραδείγματα ρωμαϊκῆς ποιητικῆς. Specimens of romaic lyric poetry: with

¹⁾ Βλ. καὶ Legrand, Recueil, σ. 127.

a translation into english, to which is prefixed a concise treatise on music by Paul Maria Leopold Joss. London 1826 (8^{ov} σ. XVI+144). Περιλαμβάνει παραλλαγὰς τριῶν ἑλληνικῶν τραγουδιῶν: Τοῦ Κώστα, Ὁ Ὀλύμπος, Πραματευτής. Εὐρίσκομεν εἰς ταύτας ἀσημάντους διαφορὰς στίχων ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς στίχους τῶν παρὰ Fauriel δημοσιευομένων παραλλαγῶν (τ. 2^{ος} σ. 112: Ὁ Χάρος καὶ ἡ Κόρη, τ. 1^{ος} σ. 38: Τοῦ Ὀλύμπου, τ. 2^{ος} σ. 120: Οἱ δύο ἀδελφοί). Ἐκτὸς τούτων, εἰς τὸ βιβλίον περιλαμβάνονται καὶ 14 λόγια στιχουργήματα ἐρωτικὰ καὶ ἐθνικὰ (Amatory-patriotic songs), ἐν λόγιον ποίημα, μίμησις τοῦ Τυρταίου (imitation from Tyrtæus) καὶ ἕτερον τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη, μὲ τὸν τίτλον ὁ Δῆμος (Demos).

Der Apollotempel zu Bassae in Arcadien und die daselbst ausgegrabenen Bildwerke, dargestellt und erläutert durch O. M. Baron von Stackelberg. Rom 1826. Frankfurt am Main, gedruckt mit andreaïschen Schriften (σχ. 4^{ov} σ. 147+παραρτ. εἰκόνων). Εἰς τὰς σ. 113-120 περιέχονται δημοτικὰ τραγούδια καὶ χοροὶ (Volksesänge und Tänze), ἀπὸ τῶν σ. 113: Arcadisches Hiertienlied (γνωστὸν τραγούδι τῆς ξενιτειᾶς ἐκ στίχων 28 μὲ ἀστικούς στίχους: Βολοῦμαι μιά, βολοῦμαι δύο, βολοῦμαι τρεῖς καὶ τέτταρ' βολοῦμαι τὰ ξενιτευθῶ... καταγεγραμμένην εἰς δεκαπεντασύλλαβους - ὀκτασύλλαβους καὶ μὲ μουσικὴν τῶν δύο πρώτων στροφῶν). Σελ. 114 Räuberlied, κλεπτικὸν καὶ derselben Melodie. Πρόκειται περὶ τοῦ τραγουδιοῦ «Φωνὴ ἐκ τοῦ μνήματος» ἀρχαῖον μὲ τοὺς στίχους: Σαββάτο μέρα πίναμεν, τὴν Κυριακὴ ὅλη μέρα καὶ τὴν Δευτέραν τὸ ταχὺ... ἐν συνόλῳ 54 στίχοι, δεκαπεντασύλλαβοι - ὀκτασύλλαβοι. Σελ. 115 Liebeslied athenisch. Μουσικὴ καταγραφή μὲ τὰς λέξεις τῶν στίχων ἐντὸς τοῦ πενταγράμμου: Ἀπ' ἀλάργα εἶσ' ἕνας κρῖνος, ἀπὸ κοντὰ εἶσ' ἕνας κοντζές... Εἰς τὴν αὐτὴν σελίδα μουσικὴ καταγραφή ἄλλου ἐρωτικοῦ ᾠσματος: Ζιώνι, ζιώνι σὲ σκοτιῶνω / καὶ τὸ φορικὸ πληρώνω... Ἐν ὑποσημειώσει ἐξηγεῖ τὴν λ. ζιώνι = γλαῦξ, προσωνομία ἀτυχοῦς ἐρωτευμένου... Σελ. 116 μουσικὴ καταγραφή εἰς δύο παραλλαγὰς ἐρωτικοῦ ᾠσματος ἐκ Σμύρνης (Liebesklage, smyrnisch) μὲ τοὺς στίχους: Ἀγάπη δὲν ἐστάθη ποτὲ χωρὶς καημοὺς / μὲ βάσανα μὲ πόρους καὶ μ' ἀραστεναγμούς... Σελ. 117 τὸ ἡπειρωτικὸν ᾠσμα τῆς Κυρὰ Φροσύνης (Euphrosyne, Romanze epirotisch) μὲ μουσικὴν καταγραφήν. Τὸ κείμενον δημοσιεύεται εἰς 9 τετραστίχους στροφάς. Σελ. 118 μουσικὴ καταγραφή τουρκικοῦ ᾠσματος (Sultan Selims Gesang). Σελ. 119 μουσικὴ καὶ στίχοι ᾠσματος χοροῦ συρτοῦ (der Syrto mit Gesang):

Ποιὸς εἶδε πράσινο δένδρι,
μαυροματοῦσα καὶ ξανθή...

Εἰς τὴν αὐτὴν σελίδα μουσικὴ καταγραφή ἄλλου ᾠσματος καὶ εἰς τὴν σ. 120

μουσική καταγραφή δύο ακόμη χορῶν, ἑνὸς συρτοῦ καὶ ἄλλου τῆς Κωνσταντινουπόλεως (πολίτικον). Πάντων τῶν ᾠσμάτων δημοσιεύεται καὶ μετάφρασις εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν, φαίνονται δὲ ταῦτα προερχόμενα ἐξ ἰδίας τοῦ συγγραφέως συλλογῆς.

Εἰς τὴν σ. 20-21 γίνεται περιγραφή τῶν χορῶν μετὰ παρατηρήσεων καὶ συγκρίσεων πρὸς τοὺς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς χορούς.

Lehrbuch der neugriechischen Sprache von W. v. Lüdemann, Leipzig 1826 (8^{ov} XX+200).

Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι ἀξιόλογον ἀπὸ γραμματικῆς καὶ συντακτικῆς ἀπόψεως, ὥς καὶ διὰ τὰς σχετικὰς μὲ τὴν φιλολογικὴν κίνησιν τῶν χρόνων ἐκεῖνων παρεχομένης εἰδήσεως. Διὰ γλωσσικοὺς διδακτικοὺς σκοποὺς ἀναδημοσιεύονται εἰς αὐτὸ τραγούδια ἐκ τῆς συλλογῆς Fauriel (32 τραγ. διαφόρων κατηγοριῶν, 10 διστίχα, ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἑρωτοκρίτου, αἰτιατὰ ἐκ τοῦ θουρίου τοῦ Ρήγου καὶ ἐκ τοῦ Ὑμνου εἰς Ἐλευθερίαν τοῦ Δ. Σοφοῦ, ὡς καὶ τὸ ποίημα Ἀθ. Χριστοπούλου «Μακαριότητα».

Eunomia. Darstellungen und Fragmente neugriechischer Poesie und Prosa in originalen Uebersetzungen aus englischen und französischen Werken und aus dem Munde geborenen Griechisch entlehnt. Mit Beiträgen von verschiedenen Verfassern für Gelehrte und Nichtgelehrte gesammelt von Carl Iken. Grimma 1827. Μεταξὺ ἄλλων πολλῶν εἰδήσεων περὶ νεοελληνικῆς ποιήσεως καὶ πεζοῦ λόγου περιλαμβάνονται εἰς τὸν τόμον τοῦτον καὶ στίχοι ἀπὸ τὸ τραγούδι τῆς Ἀγιάς Σοφιάς (σ. 114), καὶ τοῦ Φώτου Τζαβέλλα (σ. 117).

Εἰς τὸν τρίτον τόμον τοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ Eunomia δημοσιεύεται ἐργασία τοῦ Kind μὲ τὸν τίτλον: *Neugriechische Volkslieder im Originale und mit deutscher Uebersetzung, nebst Sach- und Worterklärungen, herausgegeben von Karl Theodor Kind in Leipzig. Grimma 1827.* Εἰς τὸ δεῦτερον φύλλον ὁ τίτλος: *Τραγούδια τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, συλλεχθέντα καὶ μεταφρασθέντα εἰς τὰ Γερμανικὰ καὶ ἐξηγηθέντα διὰ σημειώσεων ὑπὸ Καρόλου Θεοδώρου Κίνδ. Neugriechische Volkslieder, gesammelt und mit deutscher Uebersetzung nebst Sach- und Worterklärungen herausgegeben von Karl Theodor Kind in Leipzig. Grimma, bei Carl Friedrich Göschen Beyer, 1827. (12^{ov} σ. XXXII+148+2 ἄ. ἄ.).*

Περιλαμβάνει 13 κλέφτικα καὶ ἱστορικὰ τραγούδια, σ. 2 - 28, τὰ ἐξῆς: ἕν ἄνευ

¹⁾ Πρόκειται περὶ τοῦ Ἑλλήνος ἱατροῦ Στεφάνου Κανέλλου (βλ. ἄνωτ. σ. 76).

τίτλου, ἀρχόμενον μετὸν στίχον Ἀνέβηκα στὸν Ὀλυμπο καὶ κοίταξα τριγύρω, Ὁ θάνατος τοῦ Ζήδρου, Τοῦ Φώτου υἱοῦ τοῦ Ζήδρου, τοῦ Λάζου, Τοῦ Νικοτσάρα, Τοῦ Παπᾶ (πάντα ταῦτα κατ' ἀνακοίνωσιν Ἕλληνας ἐξ Ὀλύμπου, ὡς λέγει), Τοῦ Τσέλιου (ἄνευ σημειώσεως διὰ τὴν προέλευσιν), Τοῦ ἀνδρείου Γεωργάκη, Τραγῳδίου τῆς Μονεμβασίας, Τραγῳδίου τοῦ Βλαχωρίου, Τραγῳδίου τοῦ Ἀνατολίου — γράφει Αἰτωλικῷ — (τὰ τέσσαρα τελευταῖα ἐκ τοῦ Voutier, *Lettres sur la Grèce*, σ. 194), Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Βώσαρη (γρ. Μπότσαρη κατ' ἀνακοίνωσιν Ἕλληνας τινος), Τραγῳδίου διὰ τὸν λοιμόν, τὸν συμβάντα εἰς τὸ 1814 ἔτος εἰς Ραψάνην καὶ Τύρναβον (κατ' ἀνακοίνωσιν Ἕλληνας ἐξ Ὀλύμπου). Εἰς τὰς σ. 48-58 ἀναδημοσιεύονται τὰ παρὰ Stackelberg (βλ. ἄν. σ. 80) 5 τραγούδια: Τῆς ξενιτειᾶς, *Βούλομαι μίαν, βούλομαι δύο...* Φωνὴ ἐκ τοῦ μνήματος, *Σάββατον μέραν πίναμεν...*, Ἐρωτικόν, Ἀγάπη δὲν ἐστάθη ποτὲ χωρὶς καημούς..., Ἐρωτικόν: *ποιὸς εἶδε πράσινο δενδρί...*, Εὐφροσύνη. Σελ. 62-82 ἀξιόλογοι σημειώσεις περὶ τῶν ᾠμάτων. Σελ. 83-142 γλωσσάριον. Σελ. 143-146 προσθήκη περὶ ἑλληνικῆς μουσικῆς, ἀντιγραφή τῆς παρὰ Stackelberg μουσικῆς καταγραφῆς ἀκούστων.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, εἰς τὸ βιβλίον περιλαμβάνονται καὶ διάφορα λόγια, ἐρωτικὰ προκείμενα τραγούδια, ὅς καὶ τοῖμα ἐκ τῶν στίχων ἰονίας προελεύσεως μετὰ τὴν ἐπιγραφήν «Τραγῳδίου τοῦ Κολοκοτρώνη».

Δημοτικὰ τραγούδια ἐκ τῆς συλλογῆς Gautiel, μεταφρασμένα εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν περιέχονται εἰς τὸ βιβλίον: *Neugriechischer Volkspoesieen in Deutsche Dichtungen umgebildet von E. F. von Schmidt - Fhiseldeck, königl. Dänischen Staatsrathe, Ritter... Braunschweig, bei Friedrich Vieweg, 1827¹⁾*.

1828 *Βιογραφία τῶν ἡρώων Μάρκου Μπότσαρη καὶ Καραϊσκάκη, συνοπτικῶς συγγραφεῖσα καὶ τύποις ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Γεωργίου Γαζῆ²⁾ τοῦ ἐκ Δελβινακίου τῆς Ἡπείρου, πρῶην γραμματέως, μυστικοῦ συμβούλου καὶ χιλιάρχου τοῦ στρατηγοῦ Καραϊσκάκη, ἀφιερωθεῖσα δὲ παρὰ τοῦ ἰδίου τῷ σεβαστῷ Κυβερνήτῃ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Αἰγίνῃ, ἐν τῇ ἐθνικῇ τυπογραφίᾳ, διευθυνομένη παρὰ Γ. Ἀποστολίδου Κοσμητῇ, 1828 (8^{ον} σ. 35+1).*

¹⁾ Δὲν δύναμαι νὰ δώσω λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τοῦ περιεχομένου, διότι δὲν εἶδον τὸ βιβλίον εἰς τὰς ἐνταῦθα βιβλιοθήκας. Σημειώνω μόνον τοῦτο, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὴν μελέτην Ν. Βέη, Τὰ μαλώματα βουνῶν στὰ νεοελληνικὰ γράμματα καὶ ὁ Βερολιναῖος πάπυρος 284. Περιοδ. Νέα Ἑστία 35 (1944) σ. 339. Πρβλ. Passow, Τραγ. ρωμαϊκά, σ. VII.

²⁾ Περὶ τούτου βλ. Σ. Σούρα, Ὁ ἐκ Δελβινακίου τῆς Ἡπείρου Γραμματεὺς τοῦ στρατάρχου Καραϊσκάκη Γεώργιος Γαζῆς. Περιοδ. Ἀναγέννησις. Νέα Ὑόρκη 1936.

Εἰς τὴν σ. 32 δημοσιεύονται στίχοι μοιρολογίου μιᾶς Ἡπειρώτιδος πρὸς τὸν ἄνδρα τῆς φρονευθέντα εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος πόλεμον καὶ μὴ ταφέντα:

Ἄχ!... εἶθε νὰ γένουμουν πουλί, ψηλὰ νὰ ἀπειτοῦσα,
νὰ εὔρισκα τὸν σταυραῖτό, γιὰ νὰ τὸν ἐρωτοῦσα
ἐκεῖ πὺ ἐσκοτώθηκες, γραμμένο μου ξιφτέρη!

Ἐν ὑποσημειώσει δίδεται ἡ πληροφορία, ὅτι ἡ μοιρολογούσα ἦτο γυνὴ Εὐστρατίου Γκούια, ὅστις, ἀποθανὼν εἰς τὸ ἐν Σαλῶνις στρατόπεδον κατὰ τὸ 1824 ἔτος, Σεπτεμβρίου 5, ἐτάφη, ἀλλ' ἡ σύζυγός του τὸν ἐπέθετεν ἄταφον...

L'interprète du Français en Grèce. Ὁ ἐρμηνεὺς τοῦ Γάλλου ἐν Ἑλλάδι 1829
ἡ μέθοδος τοῦ νὰ μάθῃ τις νὰ ὁμιλῇ τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν γλῶσσαν χωρὶς διδασκάλου, ὑπὸ Δοριέντου Δε-Βελλεγάρδου, μέλους τῆς ἐν Παρισίοις Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας κτλ. καὶ ὑπὸ Ἰωάννου Δελλαῦου, ἡγετῆς ἐπιστασίας τοῦ ἱερωτάτου Ἰωαννικίου, ἐξάρχου τῆς Κύπρου. Καὶ εἰς τὸ ἐκδόθηεν: *L'interprète du Français en Grèce ou méthode pour parler la langue grecque moderne sans l'avoir apprise par D'Orient de Bellegarde, membre de la société hellénique etc. et X. - B. De Lagar, sous la direction de Mrs Iovannikios exarche de l'île de Chypre.* Paris 1829 (8^{av} σ. XXIV+151). Μετὰ τὸ προοίμιον εἰς γαλλικὴν καὶ ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὸ ἑλληνικὸν ἀλφάβητον παρατηρεῖται ἐπὶ τῆς προφορᾶς, συλλογὴν λέξεων, φράσεις, διαλόγους, ὑποδείγματα ἐπιστολικῆς καὶ ἰδιωτικῆς ἐπιστολῶν κλπ., δημοσιεύεται ἐν σ. 146-7 ᾠσμα ξενιτειᾶς μετ' τὸν τίτλον: «Chant pastoral en dialecte arcadien. ᾠσμα ποιμενικὸν εἰς ἀρκαδικὴν διάλεκτον». Οἱ 15 πρῶτοι στίχοι εἶναι γνήσιοι δημοτικοί: Ὁ ἀπερχόμενος εἰς τὴν ξενιτειάν παρακαλεῖ τὰ βουνὰ νὰ μὴ χιονίσουν, τοὺς κάμπους μὴν παχιστοῦν καὶ τίς κρυόβρυσες νὰ μὴ κρουσταλλιάσουν, μέχρις ὅτου ἐπιστρέψῃ. Ἐν τούτοις ὅμως, ἐπανερχόμενος εὐρίσκει τὰ ἀντίθετα καὶ ἀναγκάζεται νὰ ξαναγυρίσῃ εἰς τὴν ξενιτειάν, ὅπου ξένοι τὸν περιποιῶνται, ξένες πλύνουν τὰ ροῦχα του κλπ. Μετὰ τοὺς 15 τούτους δημοτικούς στίχους προστίθενται ἄλλοι 32, λογία στιχοπλοκία περὶ τῆς ἐπανάδου τοῦ ξένου εἰς τὴν πατρίδα του (διὰ δευτέραν φοράν), τῆς ἡσύχου ζωῆς του ἐν μέσῳ τῶν οἰκείων, σκέψεων περὶ γάμου κ.τ.δ. Πρὸκειται περὶ στιχουργίας τοῦ γνωστοῦ λογίου Κ. Νικολοπούλου, γραμματέως τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Institut de France, ὡς τοῦτο δηλοῦται ἐν ὑποσημειώσει: Ici (εἰς τὸν 15^{ον} στίχον) s'arrêtait cette pièce; elle vient d'être terminée par M. Nicolopoulos, membre de plusieurs sociétés savantes, qui s'est attaché à suivre le même style. Ὁ Κ. Νικολόπουλος εἶναι γνωστὸς καὶ ἐξ ἄλλων στίχων του μετ' θέματα πατριωτικά, ἐρωτικά κ.ἄ. Εἰς αὐτὸν πιθανώτατα ἀνήκει καὶ ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ᾠσματος: «Chant pastoral en dialecte arcadien - ᾠσμα ποιμε-

νικόν εις ἀρκαδικὴν διάλεκτον», διότι εἶχε ἰδιαιτέραν ἀγάπην πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν, εἰς πολίχνην τῆς ὁποίας, τὴν Ἀνδρίτσαιναν, εἶχε γεννηθῇ ὁ πατὴρ του¹⁾.

Alexandre Soutzo, Histoire de la révolution grecque, Paris 1829 (8^{ον} σ. 466). Εἰς τὴν σ. 129 σημ. 1 δημοσιεύονται ἐν γαλλικῇ μεταφράσει στίχοι ἄσματος περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, ὅπως τοὺς ἤκουσεν ὁ συγγραφεὺς ἄδομένους ὑπὸ Ἀθηναίου ἀοιδοῦ τῇ συνοδείᾳ μουσικοῦ ὄργάνου (εἰδους μαντολίνου). Ὁ ἀοιδὸς ἐβεβαίωσε τὸν Σούτσον, ὅτι οἱ στίχοι εἶναι ἰδικῆς του ἐμπνεύσεως. Εἰς τὴν σ. 158, γινομένης περιγραφῆς βαρβάρου τουρκικοῦ ἐθίμου νὰ ἐπιβάλλουν εἰς τὰς νέας τῶν χωρίων νὰ χορεύουν καὶ νὰ τὰς ἀπάγουν μετὰ τὸν χορόν, ἀναφέρεται τὸ δίστιχον:

*Καημένο Μελοπόταμο, καημένο Μελιδόνι,
ἔχει κοπέλλες εὐμορφες καὶ δὴν εἰς φανερόναι.*

Ἐν συνεχείᾳ δίδονται πληροφορίες περὶ τοῦ Μελιδόνη, ὅστις κατὰ τινὰ ἀρπαγὴν νεανίδων εἰς τὸ χωρίον Μυλοποτάμου ἀπὸ τῶν Τούρκων ἐπετέθη ἐναντίον αὐτῶν, τοὺς ἠνάγκασε νὰ ταπεινῶν εἰς φυγὴν καὶ ἔκτοτε οἱ αὐτοὶ δὲν ἐπαγγέλλον τὴν βαρβαρὸν ἀνήμερίαν των. Προκειται προφανῶς περὶ τοῦ χωρίου Μελιδονίου τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου, τῆς νομοῦ Ρεθύμνης. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου κατήγοντο οἱ γνωστοὶ διὰ τὴν ἡσυχίαν των κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 Κρητὲς ἀγωνιστὰὶ Ἀντώνιος²⁾ καὶ Γεώργιος Μελιδόνης. Τὰ ἀναφερόμενα παρὰ τοῦ Ἀλ. Σούτσου περὶ ἐπιθέσεως τοῦ Μελιδόνη κατὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἤρπασαν νεάνιδας, φαίνονται μᾶλλον ὑποθέσεις. Τὸ Μελιδόνι εἶναι γνωστὸν κυρίως διὰ τὴν τραγικὴν συντριβὴν (3 Ὀκτωβρίου 1823) τῶν πεντακοσίων περίπου ἀγωνιστῶν, γυναικῶν καὶ παιδῶν τῶν περισσοτέρων, ἐγκεκλεισμένων εἰς τι παρὰ τὸ χωρίον σπήλαιον, καὶ ἐκεῖθεν ἀμυνομένων διὰ ν' ἀποκρούσουν τὰς ὁρδὰς τοῦ Χουσεῖν βέη, γαμβροῦ τοῦ Μωχάμετ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου.

Εἰς τὴν σελ. 217, σημ. 1, δημοσιεύεται ἐν γαλλικῇ μεταφράσει τὸ γνωστὸν τραγούδι τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως. Εἰς δὲ τὴν σελ. 262 σημ. 1 ὁμοίως ἐν γαλλικῇ μεταφράσει τὸ τραγούδι τοῦ Μεσολογγίου. Εἰς τὴν σ. 337 παρατίθεται δίστιχον ἄδόμενον ἐν Ὑδρᾷ:

¹⁾ Εἰδήσεις καὶ βιβλιογραφίαν περὶ Νικολοπούλου βλ. εἰς *Σταμάτη Καρατζᾶ*, Κοραῆς καὶ Νικολόπουλος. Ἀθήνα 1949 (Collection de l'Institut Français d'Athènes).

²⁾ Περὶ τούτου ἔχει συντεθῇ ποίημα εἰς δεκαπεντασுλλάβους ὁμοιοκαταλήκτους στίχους (ρίμα). Βλ. *A. Jeannarakis*, ᾠσματα Κρητικά, Leipzig 1876, σ. 49 ἀρ. 37. *Α. Κριάκη*, Κρητικά ᾠσματα, ἐν Ἀθήναις 1909, σ. 82.

Ὁ καπετὰν Ἀντώνης μας, τὸ νιό μας παλληκάρι,
στῆς Ἰκαριᾶς τὸν πόλεμο ἐφάνηκε λιοντάρι,

μὲ τὴν διασάφησιν, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Ἀντωνίου¹ Κριεζῆ, ἀνδραγαθήσαντος ἐν Ἰκαρίᾳ. Ἀκολουθεῖ μετάφρασις τοῦ διστίχου εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν.

De la Grèce moderne et de ses rapports avec l'antiquité par Edgar Quinet, membre de la commission envoyée par le Gouvernement en Morée. A Paris 1830 (8^{ov} σ. XII + 445). Εἰς τὴν σελ. 138-139 δημοσιεύεται ᾠσμα περὶ Μεσολογγίου ἐν γαλλικῇ μεταφράσει, τοῦ ὁποίου τὸ ἑλληνικὸν κείμενον δημοσιεύεται εἰς τὴν σ. 443¹⁾. Ὁ πεσὼν ἐν Ναβαρίνῳ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1825 Ἀναστάσιος Τσαμαδὸς ὑπὸ μορφὴν πτηνοῦ ὀμιλεῖ εἰς τὸν Γεωργάκην (τὸν τραγουδιστὴν) καὶ τὸν προτρέπει νὰ ἔξη θάρρος, διότι πάλιν θὰ πολεμήσῃ ὁ Μοριάς καὶ κόκκαλα ἐχθρῶν θὰ σπαροῦν... Ὁ συγγραφεὺς μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι τὸ ᾠσμα ἤκουσεν ἐν Σπάρτῃ ἄδόμενον παρὰ τυφλοῦ παίζοντος guzla²⁾. Ἐξοχίστως τῆς πόλεως, λέγει, εἶδεν ὀμιλον ἱππέων, οἵτινες εἶχον περικυκλώσει τὸν τυφλὸν ἄνδρα.

Ἀποσπάσματα ἐκ μακροῦ ποιήματος (314 στίχων) λαϊκοῦ στιχουργοῦ περιέχονται εἰς τὸ κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος δημοσιευθὲν βιβλίον: *Travels in the Morea with a Map and Plans by William Martin Leake, Vol. I London 1830 (8^{ov} σ. XVII + 513), σ. 334-339. Τὸ ποίημα τοῦτο ἔργον διδασκάλου τινός, εὗρέθη ὑπὸ τοῦ Leake εἰς χειρόγραφον ἀποτελεῖται ἐκ δεκαπεντασυντάβων ὁμοιοκαταληκτικῶν στίχων (ρίμα) καὶ παρέχει ἐνδιαφερούσας εἰδήσεις περὶ τῶν μπεήδων τῆς Μάνης, περὶ γενναιότητος τῶν Μανιατῶν, περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἐθίμων των.*

Ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ M. Leake προέρχονται καὶ τὰ κατωτέρω 4 δημοτικά τραγούδια δημοσιευθέντα εἰς τὸν τόμον: *Εἰς μνήμην Σπυρίδωνος Λάμπρου, ἐν Ἀθήναις 1935 (Ἐπιτροπὴ ἐκδόσεως τῶν καταλοίπων Σπυρίδωνος Λάμπρου) σ. 42-49, ὑπὸ F. H. Marshall* μὲ τὸν τίτλον: *Four Klephtic Songs*. Τὸ πρῶτον, ἀναφερόμενον εἰς τὸν γνωστὸν κλέφτην Κατσαντώνην, ἀρχίζει μὲ τοὺς στίχους:

Ἀκούσεται τί γίνηκε τοῦτο τὸ καλοκαίρι
σιτὶς δεκαεφτά τοῦ ἄλωναριοῦ...

¹⁾ Βλ. καὶ Ἀ. Μανούσου, Τραγούδια ἔθνικα, μέρος Α'. Τραγούδια κλέφτικα, σ. 206 Passow, Τραγούδια ρωμαίικα, ἀρ. 256. Τὸ αὐτὸ ᾠσμα δημοσιεύεται καὶ ἐν *Oeuvres complètes de Edgar Quinet*. Marnix de Sainte-Aldegonde. La Grèce moderne et ses rapports avec l'antiquité, Paris t. 5e 1857, σ. 254 (γαλλικὴ μετάφρασις), εἰς σ. 387 τὸ ἑλληνικὸν κείμενον.

²⁾ Οὕτως ὀνομάζει προφανῶς ἑλληνικὸν ἔγχορδον ὄργανον (λαοῦτο,μαντολίνο) ὁμοιάζον πρὸς τὸ γιουγκοσλαβικὸν μουσικὸν ὄργανον guzla.

Τὸ δεύτερον, ἀναφερόμενον εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ Κατσαντώνη, ἀρχίζει μετὰ τοὺς στίχους:

*Τρία πουλάκια κάθονταν, καημένη Κίτζίο Ἀντώνη μου,
ψηλὰ στὸ Καρπενήσι...*

Τὸ τρίτον, ἀναφερόμενον εἰς τὸν κλέφτην Λιάκον, ἀρχίζει:

Δὲν στὸ εἶπα, Λιάκο, μὰ φορὰ, δὲν σοῦ εἶπα τρεῖς καὶ πέντε...

Καὶ τὸ τέταρτον, ἐπιγραφόμενον ὑπὸ τοῦ ἐκδότη Ali Pasha and Souli, ἀρχίζει:

*Βεζίρης ὁ πολύχρονος μοῦ γίνηκε σεμπέτι¹⁾,
νὰ στεῖλῃ τὸν Βεληπασιά τὸν Σούλιον νὰ χαλάσῃ...*

Τὰ κείμενα ἔχουν λάθη καὶ ἐσφαλμένην καταγραφὴν τῶν στίχων ἀπὸ μετρικῆς ἀπόψεως· εἶναι ὅμως ἀξιόλογα ὥς τὰ παλαιότερα εἰς τὸ εἶδος τῶν, γνωστὰ ἐκ γραπτῆς παραδόσεως.

1831 Λίαν ἐνδιαφέροντα εἶναι τὰ κατὰ τοὺς τεσσαράς πρώτους μῆνας τοῦ ἔτους 1831 δημοσιευθέντα ἐν Ναυπλίῳ τεύχη τοῦ περιοδικοῦ: Ἀθηνᾶ, ἥτοι ἀνάλεκτα γεωγραφικά, φιλολογικά, ιστορικά, οὐσιαστικά καὶ περὶ ἐφευρέσεων. Ἐν Ναυπλίῳ (Γαρονάριος, Ἀπρίλιος 1831. Ἐν τῇ ἐθνικῇ τυπογραφίᾳ διευθυνομένη ὑπὸ Παύλου Πατρικίου²⁾. Τὸ περιοδικόν, ἐκδιδόμενον δις τοῦ μηνὸς εἰς 16 σελίδας τεύχη (σχ. 8^{ον}), περιέχει παντοειδεῖς εἰδήσεις καὶ θέματα, ὥς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ τίτλου. Ἄξια ἰδιαίτερας προσοχῆς εἶναι τὰ περιεχόμενα εἰς τὰς σελίδας του πέντε δημοτικὰ τραγούδια: σ. 80 «Δημῶδες τραγούδιον. Ἡ πιστὴ σύζυγος» ἐκ στ. 29 (παραλλαγή τοῦ γνωστοῦ ὕμνου ἢ ἀναγνώρισις τοῦ ξενιτεμένου). Σελ. 112 «Δημῶδες τραγούδιον ξενιτειᾶς» ἐκ στ. 31, ἀρχόμενον:

*Διῶξε με, μάνα μ', διῶξε με, μὲ ξύλα μὲ λιθάρια,
νὰ πάω κι ἐγὼ στὲς ἐρημιές, ποὺ πᾶν τὰ χελιδόνια...*

Σελ. 127 δύο τραγούδια ἡρωικά, τὸ πρῶτον ἐκ στ. 17, ἀρχόμενον: Ἀντώνης μᾶς ἀρρώστησε, τὸν ἔπιασεν ἡ θέρμη... καὶ ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἀσθένειαν τοῦ Κατσαντώνη, καὶ τὸ δεύτερον ἐκ 14 στίχων καὶ ἀναφερόμενον εἰς τὸν Λεπενιώτην. Ἐν σελ. 128 παραλλαγή ἐκ 12 στίχων τοῦ ὕμνου «Ἡ Λυγερὴ εἰς τὸν Ἄδη».

Τρεῖς ἀνδρειωμένοι βούλονται νὰ λθοῦν τὸν πάνω κόσμον...

1833 Τραγώδια τῆς Νέας Ἑλλάδος ἐθνικὰ καὶ ἄλλα, τὰ μὲν τυπωμένα πρότερον τὰ

¹⁾ Ἀπὸ τὸ ἀραβ. sebep = αἰτία, ἀφορμή.

²⁾ Τὸ ἀξιόλογον τοῦτο περιοδικόν διέκοψε τὴν ἐκδοσίν του τὸ 1831 μετὰ τὴν δόλωσιν τοῦ ἐκδότη Γ. Χρυσίδη, ὅτι διακόπτει ἐνεκα τῆς ἀκαταπαύστου ἐνασχολήσεως τοῦ ἐκεῖ εὐρισκομένου μικροῦ μέρους τῆς ἐθνικῆς τυπογραφίας εἰς τὰ τῆς κυβερνήσεως.

δ' ἀτύπωτα. Με προλεγόμενα καὶ σημειώσεις ἐκδοθέντα ὑπὸ Θεοδώρου Κίνδ. *Neugriechische Poesien, ungedruckte und gedruckte mit Einleitung und sowohl Sach-als Worterklärungen, herausgegeben von Dr Theodor Kind. Leipzig in der Dyk'schen Buchhandlung, 1833* (8^{ον} μικρὸν σ. XXVI + 1 ἄ.ἄ + 94 + 2 ἄ.ἄ) Ὁ φιλέλλην συγγραφεὺς εἶναι γνωστὸς καὶ ἐκ προηγουμένων του δημοσιευμάτων, ὡς ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα ἔκδοσις ᾠμάτων (βλ. σ. 81) καὶ τό: *Beiträge zur besseren Kenntniss des neuen Griechenlands in historischer, geographischer und literarischer Beziehung, Neustadt 1831*, ἔνθα ἀναιρεῖ τὴν γνωστὴν θεωρίαν τοῦ Fallmerayer περὶ καταγωγῆς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, ἀντλῶν ἐπιχειρήματα ἐκ τῶν νεοελληνικῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων, τῆς γλώσσης, τῆς σωματικῆς διαπλάσεως τῶν ἀνθρώπων κλπ. Εἰς τὸ νέον τοῦτο δημοσίευσμά του, ἀφιερωμένον εἰς τὴν ποίησιν, μεταξὺ ἄλλων δημοσιεύει δέκα ᾠσματα ἐξ ἰδίας συλλογῆς δημοσιεύει ἐπίσης, ἐν σ. 10, ᾠσμα λογίου στιχογραφοῦ περὶ Πάργας, ὡς καὶ ἄλλα ᾠσματα λογίων ἐν σ. 17 κτ¹⁾.

Gemälde von Griechenland entworfen von F. A. Ukert. Neue vermehrte Ausgabe. Darmstadt 1833 (16^{ον} σ. 379). Εἰς τὰς σελ. 165, 180, 181, 182, 184 τέσσαρα ἑρωτικά δίστιχα μετὰ μεταφράσεως εἰς τὴν γερμανικὴν. Εἰς σ. 184 δημοσιεύεται λόγιον ἑρωτικὸν δίστιχον, μεταφρασμένον ὑπὸ Ἑλλήνων ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ, καθὼς λέγει ὁ Ukert. Εἰς σ. 190 τὸ γνωστὸν ἡμῶδες ἑξάστιχον περὶ τοῦ Ἐπισκόπου τοῦ Λαμαλά. Εἰς σ. 193 μετάφρασις ᾠματος τοῦ Μαυριανοῦ ἐκ τοῦ Bartholdy (βλ. ἀν σ. 62).

Λόγοι ἐκκλησιαστικοί, ἐκφωνηθέντες ἐν τῇ γραικῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ὁδησσοῦ καὶ τὸ ,ΑΩΚΑ'-, ΑΩΚΒ' ἔτος ὑπὸ Οἰκονόμου Κωνσταντίνου πρεσβυτέρου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων γενεαλογουμένου. Ἐτυπώθησαν φιλοτίμῳ δαπάνῃ Ἰωάννου Π. Βόζου. Ἐν Βερολίνῳ, ἐκ τῆς τυπογραφίας τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ,ΑΩΔΓ' [1833] (8^{ον} σ. 316). Εἰς τὴν σελ. 273 τὸ δίστιχον:

Διφροῦν οἱ κάμποι διὰ νερόν, καὶ τὰ βουνὰ διὰ χιόνι,

διφᾶ καὶ ὁ μαῦρος Ζαχαριάς διὰ τούρκικα κεφάλια.

καὶ δύο ἀκόμη τραγούδια: Πόλεμος Πετμεζαίων κατὰ τοῦ Μουσαγά, Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσσαβος.

Ἱστορία Ἀθηνῶν κατὰ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ἐπανα- 1834

¹⁾ Δημοσιεύσεις ἄλλων δημοτικῶν ᾠμάτων παρὰ Kind, γενομένας βραδύτερον, βλ. κατωτέρω, σ. 88, 100, 102.

στάσεως μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν πραγμάτων. Διηρημένη μὲν εἰς βιβλία τρία, συγγραφεῖσα δὲ ὑπὸ Διονυσίου Σουρμελῆ. Ἐν Αἰγίνῃ, ἐκ τῆς τυπογραφίας Ἀνδρέου Κορομηλά, 1834. (8^{ον} σ. 349).

Ἐν σ. 8, ὁμιλῶν ὁ συγγραφεὺς περὶ τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τῶν ἐπαναστατησάντων Ἑλλήνων (Δεκέμβριος 1821), λέγει ὅτι αἱ γυναῖκες καὶ τὰ κοράσια (Τούρκισσαι), ἀσυνήθιστοι εἰς κοπιώδεις χειρωνακτικὰς ἐργασίας, εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ στρέφουν τὸν χειρόμυλον ἐργαζόμεναι ἔψαλλον ἄσμα ἰδίας ἐμπνεύσεως, ὅπερ ἔχει ὕφος δημοτικόν:

Κακόμοιρες οἱ Ἀθηنيές, οἱ καλομαθημένες
τραβοῦσι τὸν χερρόμυλον καὶ κλαίουσι οἱ καημένες.
Ἀφῆκαν βρούσες μὲ νερά, δένδρα μὲ πορτοκάλια
κ' ἐμβῆκαν σιὸ ρημόκαστρον καὶ τρώγουν τὰ λιθάρια.
Τάχα νὰ ζήσω νὰ τὰ ἰδῶ τὰ πράσινα μπαϊράκια,
νὰ λθουν νὰ πολεμῶσιν, νὰ πιάλουν τὰ φαρμάκια;
Βρὲ Ἰσαλά¹⁾ ἐλπίσαμε νὰ λθῶν οἱ πασάδες
καὶ νὰ κτυπήσιν τὰ σταυρὰ, νὰ κόψουν τοὺς ραγιαδες²⁾.

Τὸ αὐτὸ ἔτος (1834) ἐξεδόθη ἐν Βεροῖσι περιοδικὸν μὲ τὸν εἰς τοῦτ' ὄνομα τίτλον: Ἰόνιος Ἀνθολογία. *Ionian Anthology, Antologia Ionia*. Μετ' ἐλπίδων ἀγαθῶν. Τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἐξεδόθησαν πέντε τεύχη (φάκελλοι, ὡς σημειώνεται ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου), ἥτοι τὸν Ἰανουάριον, Ἀπρίλιον, Ἰούλιον, Ὀκτώβριον τοῦ 1834 καὶ Ἰανουάριον 1835. Εἰς τὸν ὑπ' ἀρ. 1 φάκελλον, σ. 147-148, δημοσιεύεται τὸ τραγούδι «Σωφροσύνη»: *Ν-ἄγουρος πετροπελεκᾶ μὲ τό 'να του τὸ χέρι...*³⁾, παραλλαγή γνωστοῦ ἐρωτικοῦ τραγουδιοῦ «Νέος μὲ κομμένο χέρι ζητεῖ νὰ φιλήσῃ κόρην κι ἐκεῖνη ἀρνεῖται». Εἰς τὸν φάκελλον 2, σ. 400-401, δημοσιεύεται παραλλαγή τοῦ τραγουδιοῦ «Κακὰ πεθερά», μὲ τὸν τίτλον «Ὁ φθόνος τῆς πεθεράς»⁴⁾ καὶ εἰς τὴν σ. 591 παραλλαγή τοῦ τραγουδιοῦ «Τῆς Ἀρτας τὸ γεφύρι» μὲ τὸν τίτλον «Τὸ στοιχεῖον τῆς γεφύρας»⁵⁾.

1835

Neugriechische Chrestomathie mit grammatischen Erläuterungen und einem Wörterbuche, herausgegeben von Theodor Kind. Prosa und Poesie.

¹⁾ = ἔχει ὁ Θεός (ἀπὸ τὸ τουρκ. in saallah).

²⁾ Τοὺς στίχους ἀναδημοσιεύει ὁ Ἀ. Μανούσος (Τραγούδια ἐθνικά, σ. 164-165) χωρὶς ν' ἀναφέρῃ πόθεν τοὺς ἀντιγράφει. Εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὁμιλεῖ γενικῶς περὶ εὐγενείας καὶ καρτερίας τῶν Ἑλληνίδων, οὐδεμίαν παρέχων θετικὴν ἱστορικὴν πληροφορίαν.

³⁾ *Tommaséo*, *Canti popolari*, σ. 17. ⁴⁾ *Tommaséo*, ἔνθ' ἄν. σ. 135-136.

⁵⁾ *Tommaséo*, ἔνθ' ἄν. σ. 178.

Leipzig 1835 (12^{ον} σ. XXIV+260). Εἰς τὸ νέον τοῦτο βιβλίον ὁ Kind ἀναδημοσιεύει 16 δημοτικὰ ᾄσματα ἱστορικά, κλέφτικα καὶ παραλογές. Ἐκ τούτων 11 προέρχονται ἐκ τῆς συλλογῆς Fauriel, (Τοῦ Κυρίτση Μιχάλη, Ἑλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Θάνατος τοῦ Γεωργάκη καὶ Φαρμάκη, Τοῦ Χρήστου Μηλιόνη, Τοῦ Μπουκουβάλα, Ὁ τάφος τοῦ Δήμου, Τοῦ Σκυλοδήμου, Ὁ χάρος καὶ ἡ κόρη, Ὁ χάρος καὶ αἱ ψυχαί, Θρῆνος μητρικός, Ἡ νυκτερινὴ περπατησιά), 3 ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ συλλογῆς τοῦ 1827 (Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Βότσαρη, Τοῦ Νικοτσάρα, Ἡ βοή τοῦ μνήματος) καὶ δύο ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ ἰδίου ἐπίσης τοῦ 1833 (Τοῦ Ὀλύμπου, Ὁ ἀναγνωρισμός)¹⁾. Εἰς τὸν αὐτὸν τόμον δημοσιεύει ἐπίσης καὶ λόγια ποιήματα τοῦ Ρήγα, Χριστοπούλου, Κάλβου καὶ τὸν ἐθνικὸν ὕμνον τοῦ Δ. Σολωμοῦ.

Ἀνθολογία ἢ συλλογὴ ᾄσμάτων ἡρωικῶν καὶ ἐρωτικῶν. Μέρος πρῶτον. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῆς τυπογραφίας Ἀνδρέου Κορρομηλᾶ 1835. (8^{ον} μικρὸν εἰς δύο μέρη σ. 1-56 καὶ σ. 1-76, με ἐνιαῖον πῦγμα προεχομένων εἰς τὴν ἀρχήν). Εἰς τὸ πρῶτον μέρος δημοσιεύονται ἐπτὰ ἱστορικὰ τραγούδια, ἐξ ὧν τὰ τρία, σ. 34-39, ἐκ τοῦ 2^{ου} τόμου τῆς συλλογῆς Fauriel με ἀλλαγὴν μόνον τῶν ἐπιγραφῶν: Ὁ τοῦ Λιάκου ἀποτόμος καὶ τραγικὸς θάνατος ἀπὸ τὸν Ὁμέρ Βοιόννη, Ἑλωσις τῆς Τριπολιτσᾶς, Θρῆνος εἰς τὴν ἀλυσιν τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Κιαμὶλ μπεη, καὶ ἄλλα τέσσαρα ἀκόμη ἄλλοθεν προεληφθέντα, σ. 40-50, με ἐπιγραφάς: Παράπονα τριῶν νεανίδων Τούρκων κατὰ τοῦ Σουλτὰν Μαχμουτ καὶ τοῦ φρουρίου Ναυπλίας, Ἀντίστασις τοῦ Μεσολογγίου κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ὑπεράσπισις αὐτοῦ, Ἑλωσις τῶν Ψαρῶν καὶ ναυμαχία κατὰ τὸν Γέροντα (ρίμα ἐκ 53 δεκαπεντασυλλάβων στίχων), Ναυμαχία κατὰ τὴν Σάμον (ρίμα ἐκ 18 δεκαπεντασυλλάβων στίχων). Εἰς τὸ δεύτερον μέρος, σ. 2-17, με ἐπιγραφὴν *Κλέφτικα τραγούδια* δημοσιεύονται 17 κλέφτικα τραγούδια ἐκ τῆς συλλογῆς Fauriel: Τοῦ Ὀλύμπου, Τελευταῖος ἀποχαιρετισμὸς τοῦ Κλέφτη, Τὸ μάθημα τοῦ Νάνου, Γραφὴ τῶν Κλεφτῶν τοῦ Βάλτου, Ὁ Κίτσος καὶ ἡ μητέρα του, Τοῦ Ἀνδρείου, Ὁ Ἰώτης πληγωμένος, Τοῦ Ἰωάννη Σταθᾶ, Τοῦ Στέργιου, Τοῦ Λιάκου, Ἑλευθέρωσις τῆς γυναικὸς τοῦ Λιάκου, Τοῦ Δίπλα, Θάνατος τοῦ Βελῆ Γκέκα, Τοῦ Νικοτσάρα, Οἱ Ἀρβανίτες εἰς τὴν Ἀνάπλη, δύο τραγούδια τοῦ πολέμου τῶν Σουλιωτῶν. Σελ. 20-34 με ἐπιγραφὴν *Διάφορα Τραγούδια* δημοσιεύονται 13 τραγούδια διαφόρων κατηγοριῶν. Ἐκ τούτων τὰ 11 προέρχονται ἐκ τῆς συλλογῆς Fauriel: Ὁ ναύτης, Ὁ ξενιτευμός, Ἡ ἀρπαγὴ τῆς Ἰαννούλας, Ὁ ὕπνος τοῦ ἀνδρείου, Ἡ νυκτερινὴ περπατησιά, Ἡ κατάρρα τοῦ ἀγαπητικοῦ, Τῆς ἀπίστου γυναικὸς, Τῆς καλῆς τραγουδί-

¹⁾ Βλ. καὶ ἀνωτ. σ. 81 καὶ 87.

στριας, Τὸ σταμνὶ τὸ τσακισμένον, Ἄλωσις τοῦ Μπερατίου, Τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Ἐν σ. 31 ἔρωτικὸν ἔσμα ἄνευ ἐπιγραφῆς. ἀρχόμενον μὲ τοὺς στίχους:

Ὅλες οἱ μελαχρινὲς κ' οἱ μαυρομάτες

μὲ τίς ἐλιὲς γεμᾶτες.

Ὅλες φιλὶ μοῦ δώσανε καὶ μιὰ δὲν μοῦ τὸ δίνει...

Ἐν σ. 35 κέ. διάφορα λόγια, ἔρωτικά ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τραγούδια, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς Ξανθοῦλας καὶ ἡ Φαρμακωμένη τοῦ Δ. Σολωμοῦ. Ἐν τῷ ἔξω-φύλλῳ ὁ ἐκδότης σημειώνει ὅτι «ἐκδίδεται μετ' ὀλίγον καὶ τὸ δευτερον μέρος τῆς παρούσης Ἀνθολογίας, περιέχον ὁμοίως ἐκλογὴν φιλοπονημάτων τῶν σημαντικω-τέρων ποιητῶν τῆς Ἑλλάδος».

Ἄσματα διαφόρων ποιητῶν, τοῦ τε ἀειμνήστου Ρήγα καὶ ἄλλων φιλελευθέ-ρων Ἑλλήνων, οἷς προσετέθησαν καὶ εὐτράπελα ἐξ ἀντιγράφων ὡς οἷον τε ἐξηκρι-βωμένων. Δαπάνη τῶν τυπογράφων. Ἐν Ναυπλίῳ, ἐκ τῆς τυπογραφίας Κωνσταν-τίνου Τόμπρα, Κυδωνιέως καὶ Κωνσταντίνου Ἰωαννίδου Σμυρναίου, 1835. (8^{ον} μι-κρὸν σ. 128+πίναξ τῆς ἀρχῆς τῶν περιεχομένων ἁσμάτων ἐκ 4 σελ.). Περιέχει 15 δημοτικὰ τραγούδια. Ἐκ τούτων τὰ δύο (Τραγούδιον τῆς Μονεμβασίας καὶ Τοῦ ἀν-δρείου Γεωργιάκου) εἶχον δημοσιευθῇ καὶ παρὰ τοῦ Voutier (Lettres sur la Grèce) καὶ ὑπὸ Th. Kind ἐν Euphonia III, τοῖα (Ἄλωσις τῆς Τριπόλιτσᾶς, Αἰχμαλω-σία τοῦ Κιαμὶλ μπη). Ὁ θάνατος τοῦ Δράκου παρὰ Fauriel. Τὰ ὑπόλοιπα δέκα (γνωστὰ δημοτικὰ ἔσματα) παρουσιάζουν ἄσπονδόν τι νὰ γνωρίζω, διαφορὰς ἀπὸ ἄλλας παραλλαγὰς, αἵτινες μέχρι τότε εἶχον δημοσιευθῇ. Ἐκτὸς τῶν δημοτικῶν τού-των ἁσμάτων εἰς τὸν ἴδιον τόμον δημοσιεύονται καὶ ποιήματα τοῦ Ρήγα καὶ ἄλλων λογίων ποιητῶν.

Μετάφρασις εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν ποιήματος λαϊκοῦ στιχουργοῦ δημοσιεύε-ται ἐν σ. 303 τοῦ βιβλίου *Georg Ludw. von Maurer, Das griechische Volk in öffentlicher, kirchlicher und privatrechtlicher Beziehung vor und nach dem Freiheitskampfe bis zum 31 Juli 1834. Dritter Band (Anhang). Heidelberg 1835*. Περὶ τοῦ ποιήματος παρέχεται ἡ πληροφορία, ὅτι ἐψάλλετο ὑπὸ τῶν Μανια-τῶν κατὰ τὰ γεγονότα τῆς Σπάρτης τὸν Μάιον τοῦ 1834 «Chantée par les Maï-nots dans les événements de Sparte en Mai 1834». Ἐν αὐτῷ γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ βασιλέως Ὀθωνος εἰς τὴν Ἑλλάδα, περὶ τῶν φορολογικῶν ὑποχρεώσεων τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ αἰτήματός των πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐκ τούτων καὶ διατήρησιν τῶν ὀπλῶν καὶ τῶν πύργων.

Πρέπει νὰ μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα καὶ τὴν κατὰ τὰ ἔτη 1832-1835 κυ-

ρίως¹⁾ γενομένην συλλογὴν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ὑπὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ βαβαρικοῦ στρατοῦ F.X.M.A. von Predl (1794-1866) καὶ σωζομένην ἐν χειρογράφῳ κώδικι τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων ὑπ' ἀρ. 28. Τὰ ᾠσματα ἀπεθυσάμην ὁ συλλογεὺς ἐκ καταγραφῶν χάριν αὐτοῦ γενομένων ὑπὸ διαφόρων Ἑλλήνων, πολλὰ δὲ ἀντέγραψεν ἐξ ἐντύπων καὶ μάλιστα τῆς συλλογῆς Fauvel²⁾. Τὰ κείμενα ταῦτα μένουν εἰσέτι ἀνέκδοτα γνωρίζομεν ὁμῶς τοὺς τίτλους καὶ τὴν ἀρχὴν τούτων ἐκ τῆς δημοσιευθείσης σχετικῆς ἐργασίας τοῦ καθηγητοῦ Νίκου Α. Βέη (*Bees*), *Ο F.X.M.A. von Predl καὶ ἡ συλλογὴ αὐτοῦ ἑλληνικῶν δημοδῶν ᾠμάτων. Ἑκατονταετηρὶς 1837-1937. Ἐπιστημονικαὶ συμβολαί. (Ἑθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Πρυτανεῖα Γρηγορίου Παπαμιχαήλ)* σ. 31-45. Τὰ ᾠσματα ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς³⁾: 1) Ἱστορικά 11 (Ὁ θάνατος τοῦ Κίτζου Μπόιζαρη, Ἄλωσις τοῦ Μπερατίου, Ἡ ὑποδούλωσις τοῦ Γαρδικίου, Ἡ μάχη τῶν Σουλιωτῶν, Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἡ σκλαβιά τοῦ Κιαμίλ μπη, Ὁ θάνατος τοῦ Διάκου, Ὁ θάνατος τοῦ Βεληγκέα, Ὁ κύριος Μιχάλης, Ἀντίστασις τοῦ Μεσολογγίου κατὰ τὸν Γεώργιον καὶ ὑπεράσπισις αὐτοῦ, Ἱστορία τοῦ Γεώργου Σκατόβεργα). 2) Κλέφτικα 15 (Ἐπιγραφή τοῦ σπαθίου τοῦ Κοντογιάννη, Γράφι τῶν Κλεφτῶν τοῦ Βάτση, Τοῦ Στεργίου, Ὁ τάφος τοῦ Δήμου, Τοῦ Μπουκουβάλα, Τοῦ Γιάννη Σταθά, Τοῦ Γεωργίου, Τοῦ Ζαχαριά, Το μάθημα τοῦ Νάνου, Τοῦ Πλιάσκα, Τοῦ Ὀλύμπου, Τοῦ Γεωργιοπούλου, Ὁ καπετάνιος ἀγαπητικός, Ὁ ὕπνος τοῦ ἀνδρείου, Τελευταῖος ἀποχαιρέτισμός τοῦ Κλέφτη). 3) Διηγήσεις 5 (Ἡ ἀρπαγή, Οἱ ἀγαπητικοί, Ὁ Χάρος καὶ αἱ Ψυχαί, Ὁ Χάρος καὶ ἡ κόρη, Ὁ Μανόλης καὶ ὁ Γιανίτσaros). 4) Οἰκιακὰ 5 (ἀναγράφονται αἱ ἀρχαὶ τῶν τραγουδιῶν: *Ξεντευμένον μου πουλὶ καὶ παραπονεμένον, Ἐβγάτ' ἀγόρια σὸν χορόν, κοράσια στὰ τραγούδια, Κυρὰ Χρυσὴ τὴν Κυριακὴν καὶ Ἀργύρῳ τὴν Δευτέραν, Ὁ μισευμὸς εἶναι κακό, τὸ ἔχε γειὰ φαρμάκι, Ἐσένα πρέπει, ἀφέντη μου, φρεγάδα, ν' ἀρματώσης*). 5) Ἐπιθυλῆματα 5 (ἀναγράφονται αἱ ἀρχαὶ τῶν τραγουδιῶν: *Ἀπὸ τὰ τρίκορφα βουνά, Ἀφήνω γειὰν σὸν μαχαλὰν καὶ γειὰν στοὺς ἰδικούς μου, Ἡ Πε-*

¹⁾ Παρὰ τὴν δήλωσιν τοῦ συλλογέως, ὅτι τὰ ᾠσματα συνελέγησαν κατὰ τὰ ἔτη 1832-1835, ἡ συλλογὴ ἐσυνεχίσθη καὶ βραδύτερον τοῦ 1835, ὥς φαίνεται ἐκ τοῦ περιεχομένου ᾠσματος ποιηθέντος πρὸς τιμὴν τῆς βασιλείσης Ἀμαλίας τὸ 1845. Σημειωτέον ὅτι ὁ von Predl διέμεινεν ἐν Ἑλλάδι περὶ τοὺς 28 μῆνας (1833-1835) ὥς ἀξιωματικὸς τοῦ βαβαρικοῦ στρατιωτικοῦ σώματος τοῦ βασιλέως Ὁθωνος.

²⁾ Σημειωτέον ὅτι ἐκτὸς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν εἰς τὸ χειρόγραφον περιλαμβάνονται καὶ ποιήματα λογίων, τοῦ Νικήτα Νηφάκη, Ρήγα, Στεφάνου Κανέλλου κλπ.

³⁾ Οἱ τίτλοι καὶ αἱ ἀρχαὶ δημοσιεύονται ἐνταῦθα ἄνευ τῶν ὀρθογραφικῶν σφαλμάτων καὶ παρατονισμῶν.

ριστερούλα ἡ νύφη μας, "Όλες οἱ μελαχρινές κ' οἱ μαυρομάτες, 'Εβγαῖτ' ἀγόρια στὸν χορόν, κοράσια στὰ τραγούδια). 6) Δίστιχα τραγουδάκια 11. 7) Λαϊκὸν ποίημα « Αἱ κόραι τῆς Ἀράχοβας πρὸς τὴν βασίλισσαν τῆς Ἑλλάδος », συντεθὲν πρὸς τιμὴν τῆς βασιλείσεως Ἀμαλίας τὸ 1845, ὅτε αὕτη μετὰ τοῦ βασιλέως συζύγου της καὶ πολυμελοῦς ἀκολουθίας ἐπεσκέφθη τὴν Ἀράχοβαν ¹⁾.

Σημειώνομεν ἀκόμη ἐνταῦθα ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ ποιήματος τοῦ Χατζησεκρέτη, τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν, δημοσιευόμενα παρὰ *William Martin Leake, Travels in Northern Greece, vol. I, London 1835* (8^{ον} σ. XIII + 527) σ. 463 - 497, εἰς τὸ εἰδικὸν κεφάλαιον: Biography of Aly Pasha. Ὁ συγγραφεὺς λέγει ὅτι εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του χειρόγραφον μὲ 4500 περίπου πολιτικούς στίχους.

1836 Ἑλληνικὴ πλάστιγξ ἥ ποιήσεις καὶ λογογραφικαὶ διατριβαὶ ἐπικρίνουσαι τὰ κατὰ τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Σούτσου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῆς τυπογραφίας Κ. Πάλλη, 1836 (8^{ον} σ. β' + 275). Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο, σ. 54, γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν ᾠμάτων, δημοσθέντων παρὰ τῶν πεφωτισμένων Ἑυρωπαίων, καὶ καταχωρίζονται δύο καὶ παραλλαγαὶ τῶν γνωστῶν ᾠμάτων τῶν « Φωνὴ ἐκ τοῦ μνηματος » καὶ « Ἀκατασίσιμος τοῦ ξεניתέμενου ».

1837 *Travels in Crete by Robert Pashley, Esq. vol. I-II Cambridge - London 1837*. Δημοσιεύονται ᾠσματα ἐκ Κρήτης, γνησίως δημοτικὰ ἢ συνθέσεις τῶν λαϊκῶν στιχουργῶν τῆς νήσου. Εἰς τὸν πρώτον τόμον περιέχονται τὰ ἐξῆς ποιήματα λαϊκῶν στιχουργῶν (ρίμες): Πάτησαν τὴ Γραμποῦσα (σ. 78), Τοῦ Γλημίδη τὸ τραγούδι (σ. 110-112), Ρίμα τοῦ Θεόδωρου (σ. 165), Στίχοι ἐκ τοῦ ᾠσματος τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (σ. 316 σημ. 28), Ματινάδες (σ. 247. 248-257. 273. 286 σημ. 6), Ἐρωτικὸν ᾠσμα (σ. 247), Σατιρικά δίστιχα (σ. 299. 312). Εἰς τὸν δεῦτερον τόμον περιέχονται ὡσαύτως ποιήματα λαϊκῶν στιχουργῶν (ρίμες): Στὸ θάνατο τοῦ Τζελεπῆ (σ. 131), Ρίμα τοῦ Χατζῆ Μιχάλη (σ. 136-145), Στίχοι ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Γεωργιλλᾶ, « Τὸ θανατικὸν τῆς Ρόδου » (σ. 208 σημ. 32). Ἱστορικὰ τραγούδια: τοῦ Μεσολογγίου (σ. 134 σημ. 6, ἐκ τῆς συλλογῆς Fauriel), τῆς Ἀδριανουπόλεως (σ. 166), Τραγούδια σουλιώτικα (σ. 200 σημ. 10). Στίχοι ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Leake (*Travels in Northern Greece I* σ. 492), δύο στίχοι, ἀπόσπασμα ἐκ ρίμας ἀναφερομένης εἰς τὰ πολεμικὰ γεγονότα τοῦ 1821, Στίχοι γαμηλίου ᾠσματος (σ.

¹⁾ Βλ. καὶ *Ludwig Ross, Reisen des Königs Otto und der Königin Amalie in Griechenland, 2, Halle 1848* σ. 189 κέ.

234). Ἄλλοι ἀποσπασματικοὶ στίχοι (σ. 100 σημ. 8, σ. 207 σημ. 30, σ. 232 σημ. 4, σ. 244 σημ. 19 καὶ 20).

Ἄσματα πολεμιστήρια τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνος, συ- 1838
χουρηγθέντα ὑπὸ τοῦ Παναγιώτου Τσοπανάκου Δημητσάνιτου, καὶ ἐκδοθέντα
ὑπὸ τοῦ τυπογράφου Ν. Παπαδοπούλου τοῦ ἐκ Τριπόλεως. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῆς τυ-
πογραφίας Ν. Παπαδοπούλου, ὁδὸς Εὐχαρις ἀριθ. 15, 1838 (16^{ον} σ. ε' + 99). Περιέ-
χει Πρόλογον, Βίον τοῦ Τσοπανάκου (σ. α' - ε'), 30 ποιήματα τοῦ ἰδίου, πατριωτικῶς
περιεχομένον, ὥς καὶ ἱστορικὴν σημείωσιν περὶ τοῦ ἀφανισμοῦ τοῦ στρατεύματος
τοῦ Δράμαλι (σ. 69-80). Εἰς τὰς σελ. 81-91 μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Ῥῥδαὶ ἥρωικαὶ»
δημοσιεύονται 11 δημῶδη ἄσματα: Τοῦ Κολοκοτρώνη¹⁾, Τοῦ Ἡλίου Μαυρομιχά-
λη²⁾, Τοῦ Μάρκου Μπότσαρη³⁾, Τοῦ Παπαφλέσσα⁴⁾, Τοῦ Καραϊσκάκη⁵⁾, Τοῦ Ἀρ-
χοντόπουλου⁶⁾ (δηλ. τοῦ Νοταῤᾳ), Οἱ Ἀρβανίτες εἰς τὸ Ἀνάπλι, Ἐπιγραφὴ τοῦ
σπαθιοῦ τοῦ Κοντογιάννη, Τοῦ Ζαχαριᾶ, Πολεμὸς τοῦ Σουλίου, Αἰχμαλωσία τοῦ
Κιαμὶλ μπη. Τὰ πέντε τελευταῖα εἶναι ἀντίγραφα ἐκ τοῦ 1^{ου} καὶ 2^{ου} τόμου τῆς συλ-
λογῆς Fauriel. Ἀκολουθεῖ λόγιον ποίημα «Θάνατος εἰς τὸν Μᾶρκον Βότσαρην (σ.
91-92), στιχούργημα ἐκ 18 δεκαπεντασύλλαβων ἀπαισθητικῶν στίχων (οἷμα)
ἀντιφερόμενον εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Σάμου τοῦ 1823 (σ. 93)⁷⁾ καὶ τὸ λόγιον ποίημα
«Οἱ Ἕλληνες κατὰ τῆς τυραννίας» (σ. 94-96).

Τοῦ βιβλίου τούτου ἐγένετο δευτέρα ἐκδόσις ἐν ἔτει 1878: *Ἄσματα II.*
Τσοπανάκου καὶ Ῥῥδαὶ ἥρωικαὶ ἀνώνυμοι (ἐκδόσις δευτέρα). Ἐν Ἀθήναις,
τύποις καὶ δαπάναις Ν. Παπαδοπούλου Τριπολίτου, ἐκδότου τῆς «Φήμης» 1878
(12^{ον} σ. κς' + 112).

Ἡ νεωτέρα ἐκδοσις εἶναι πλουσιωτέρα, περιέχουσα ἐκτὸς τῶν ποιημάτων τοῦ
 Τσοπανάκου, τῶν δημῶδων ἁσμάτων κλπ. ὥς ἀνωτέρω ἀναγράφεται, καὶ τὰ ἐξῆς
 ποιήματα λογίων: Εἰς τὴν ἔλευσιν τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος τῆς Βασιλίσσης τῶν
 Ἑλλήνων Ὀλγας (τὸ ἔτος 1867), Εἰς τὸν φιλογενέστατον Εὐαγγέλην Ζάππαν
 1859, Μνημόσυνον Κ. Κανάρη τοῦ Ἀχιλλέως Παράσχου, εἰς τὸν Κωνσταντῖνον
 Κανάρη (1877, 3 Σεπτεμβρίου) ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου, Ὁ Τυρταῖος
 τοῦ Σπυριδῶνος Τρικυπῆ ἐκ Μεσολογγίου, Ὁ Τυρταῖος τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῖ,

¹⁾ = Ἡλίας Χριστοφίδου, Ῥῥδαὶ ἥρωικαὶ καὶ ἐρωτικαί, ἐν Πειραιεὶ 1838, σ. 7-9. *Legrand*,
Recueil 1873, σ. 136, 71. *Γέρον Κολοκοτρώνης 2* (1889) σ. 180 ἀρ. 60.

²⁾ *Legrand*, *Recueil 156,77* (μὲ μικρὰς παραλλαγὰς). ³⁾ *Legrand*, *Recueil 136, 72*

⁴⁾ *Legrand*, *Recueil 154, 76* ⁵⁾ *Legrand*, *Recueil 150, 74*

⁶⁾ *Legrand*, *Recueil 152, 75* (Ὁ ἀρχοντόπουλος).

⁷⁾ Πρβλ. Passow, Τραγούδια ρωμαίικα, ἀρ. 254a (ἀσήμαντοι διαφοραὶ εἰς τινὰς λέξεις).

Ἐκ τῶν τοῦ Ρήγα Φεραίου (Βελεστινλή) ἄσμα εἰς τὴν Ἑλευθερίαν 1796-1814, Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ἐπιγράμματα εἰς Μ. Τομπάζην. Εἰς τὰς σελ. 88-98 δημοσιεύονται ἑννέα τραγούδια Κολοκοτρωναίων, ἔξ ἐκείνων ἅτινα ἐπλάσθησαν εἰς δημοτικοφανὲς ὕφος ὑπὸ ὕμνητῶν τῶν Κολοκοτρωναίων καὶ περιελήφθησαν ἀργότερον εἰς τὴν γνωστὴν ἔκδοσιν: *Βιβλιοθήκη τῆς Ἑστίας*. 2. Ὁ Γέρον Κολοκοτρώνης τόμ. Β', Ἐν Ἀθήναις, Γραφεῖον τῆς Ἑστίας, ὁδὸς Παρθεναγωγείου 14. 1889 (ἐκ τῆς προσεχῶς ἐκδοθησομένης συλλογῆς τῶν δημοδῶν ἁσμάτων τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου) σ. 132 κέ. Εἶναι δὲ ταῦτα τὰ ἑξῆς: Εἰς Θ. Κ. Κολοκοτρώνην ἐν ἔτει 1808 (=Γέρον Κολοκοτρώνης 132, 19), Εἰς Γεωργακλὴν Κολοκοτρώνην (=Γέρον Κολοκοτρώνης 145, 32), Ἔτερον εἰς τὸν ἴδιον (=Γέρον Κολοκοτρώνης 144, 31), Εἰς Κουντιάνην Κολοκοτρώνην (=Γέρον Κολοκοτρώνης 147, 34), Ἔτερον εἰς τὸν ἴδιον (=Γέρον Κολοκοτρώνης 146, 33), Εἰς Γιάννην Κ. Κολοκοτρώνην (=Γέρον Κολοκοτρώνης 149, 35), Εἰς Θ. Κ. Κολοκοτρώνην (=Γέρον Κολοκοτρώνης 164, 47), Ἔτερον εἰς τὸν ἴδιον (=Γέρον Κολοκοτρώνης 197, 50, μετάφρασις 4 ἀλβανικῶν στίχων), Εἰς τὸν θάνατον τοῦ Θ. Κ. Κολοκοτρώνη (1843) τοῦ ἐπιλεγομένου Γέρον (=Γέρον Κολοκοτρώνης 196, 73).

Ἐν σ. 110-111 σημειώσεται σχετικὰ μετὰ τὴν προέλευσιν τῆς παροιμιώδους φράσεως «Τὶ Ζαῖμης καὶ Πραϊμης».

Στίχοι ἥρωικοι καὶ ἐρωτικοὶ διὰ τὴν ἀπολύσαν νεολαίαν τῆς Ἑλλάδος, εἰς τύπον συνερανισθέντες καὶ ἐκδοθέντες ὑπὸ Μ. Χαστοφίδου. Β' ἔκδοσις¹⁾. Ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ βιβλιοπώλῳ (sic) Β. Ρίτζ, ὁδὸς Ἑρμοῦ 1838. (16^{ον} σ. 128). Τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ περιεχόμενα δημοτικὰ ἄσματα εἶναι: Ἀλωσις τῆς Τριπολιτσᾶς, τὸ γνωστὸν δημῶδες ἄσμα ἐν συμφυρμῷ μετὰ λογίων στίχων (σ. 45), Αἰχμαλωσία τοῦ Κιαμίλ μπη (σ. 49), Εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου τοῦ 1822 (σ. 50), Τοῦ Μεσολογγίου (σ. 54), Ὁ θάνατος τοῦ Διάκου (σ. 55), Καταδρομὴ τοῦ Τοπάλη κατὰ τὰ Ψαρὰ (σ. 60 ρίμα), Ναυμαχία εἰς τὸ στενὸν τῆς Σάμου (σ. 66 ρίμα). Ἐν σελ. 80 δημοσιεύεται τὸ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Γεωργίου Γαζῆ, *Βιογραφία τῶν ἡρώων Μάρκου Μπότσαρη καὶ Καραϊσκάκη* (βλ. ἀνωτ. σ. 83) μοιρολόγιον μιᾶς Ἡπειρώτιδος.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω δημοσιεύονται καὶ λόγια ποιήματα: Ὁ θούριος τοῦ Ρήγα, Μάυρη εἶναι ἡ νύκτα στὰ βουνά, λόγια παραλλαγὴ τοῦ ἄσματος τοῦ Κιαμίλη (Κιαμίλ μπη), Θρηῖνος εἰς τὸν Μᾶρκον Μπότσαρη, Ἑρωτικὰ ἄσματα λογίας προελεύσεως, Τὸ τραγούδι τῆς Φαρμακωμένης τοῦ Δ. Σολωμοῦ.

¹⁾ Δὲν ἔχω ὑπ' ὄψει μου τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου, τὴν ὁποίαν ἀναζητήσας εἰς τὰς ἐνταῦθα βιβλιοθήκας δὲν εὑρον. Ὑποθέτω ὅτι θὰ ἐγένετο τὸ ἔτος 1834, διότι εἰς τὸν πρόλογον (προσφώνησις πρὸς τὴν νεολαίαν τῆς Ἑλλάδος), ὁ ὁποῖος φαίνεται πρόλογος τῆς πρώτης ἐκδόσεως, ὑπάρχει ἡ χρονολογία: Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 27ῃ Αὐγούστου 1834.

Romanze popolari dei Greci moderni. Tradotte dal Conte Coriolano di Bagnolo. Torino 1839 (8^{ον} μικρόν σ. 132). Ἰταλική μετάφρασις 50 δημοτικῶν ᾠσμάτων ἐκ τῆς συλλογῆς Fauriel.

Τραγούδια ρωμαίικα. Neugriechische Volksgesänge. Original und Uebersetzung in Zusammenstellung mit den uns aufbewahrten altgriechischen Volksliedern von Dr J. M. Firmenich. Berlin 1840. Verlag von Carl Heymann. (8^{ον} μικρόν φ. 2 ἄ.ἄ + σ. 164).

Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν παρέχονται ἐνδιαφέρουσαι εἰδήσεις περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι καταστάσεως καὶ τῆς ζωῆς τῶν Κλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν. Εἰς τὴν σ. 1-108 δημοσιεύονται 34 δημοτικά ᾠσματα διαφόρων κατηγοριῶν καὶ 10 δίστιχα, ἅπαντα ἐκ τῆς συλλογῆς Fauriel, ὥς καὶ τινὰ ποιήματα λογίων. Τούτων πάντων γίνεται καὶ μετάφρασις εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν. Εἰς παράρτημα, σ. 109-155, δημοσιεύονται ποιήματα λογίων (Ρήγα, Σούτσον, Ὁ ὕμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Δ. Σολωμοῦ), ὥς καὶ τινὰ δημῶδη: Τοῦ Γ. Σκατόβεργα (ῥήμα) Ὁ ἀρμπητικοί, Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπολιτσᾶς, Ὁ θάνατος τοῦ Κίτσου Μπατασῆ, ἀνεμ. μετάφρασεως εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν. Εἰς τὴν σ. 156-164 γίνεται λόγος περὶ Βλάχων καὶ Μολδαβῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἱστορία συνδέεται μὲ τὴν ἑλληνικὴν καὶ δημοσιεύονται δύο ποιήματα ρουμανιστὶ (ἐν ἐρωτικὸν καὶ ἐν τοῦ θανάτου) μετὰ μετάφρασεως εἰς τὴν γερμανικὴν.

Ἰδιαίτερος ἀξιοσημεῖωτα εἶναι τὰ συνοδευόμενα ἑκαστον ᾠσμα σχολία, ἐνθα γίνονται συγκρίσεις μὲ ὅμοια ᾠσματα ἀρχαῖα ἑλληνικά, καθὼς καὶ μὲ ποιήματα λόγια καὶ παρέχονται εἰδήσεις περὶ ἑλληνικῶν ἐθίμων.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα, ὅτι νέα πλουσιωτέρα ἔκδοσις τραγουδιῶν ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐκδότου μετὰ 27 ἔτη: *Τραγούδια ρωμαίικα. Neugriechische Volksgesänge. Zweiter Theil. Urtext und Übersetzung von Johannes Matthias Firmenich-Richartz (Professor u.s.w.) Berlin, Verlag von Wilhelm Hertz. 1867* (8^{ον} VI + 194). Εἰς τὴν νέαν ταύτην ἔκδοσιν περιλαμβάνονται 46 κλέφτικα καὶ ἱστορικά τραγούδια, 34 ἄλλα διαφόρων κατηγοριῶν, 31 δίστιχα καὶ 100 παροιμίαι, μετὰ σχολίων καὶ μεταφράσεων εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν. Τὰ περισσότερα προέρχονται ἐκ τῆς συλλογῆς Fauriel καὶ ἄλλων συλλογῶν. Εἰς τὸν πρόλογόν του ὁ ἐκδότης σημειώνει, ὅτι τινὰ ἐκ τῶν ᾠσμάτων προέρχονται ἐξ ἰδίας συλλογῆς.

Reisen und Forschungen in Griechenland von H. N. Ulrichs¹⁾. Erster

¹⁾ Τὰ εἰς ἀνέκδοτα χειρόγραφα τοῦ Ulrichs περιεχόμενα ᾠσματα περιήλθον, ὥς γνω-

Theil, Reise über Delphi durch Phocis und Boeotien bis Theben mit zwei Plänen. Bremen 1840 (8^{ον} σ. VIII+264). Εἰς τὴν σελ. 132 μετάφρασις εἰς τὴν γερμανικὴν τοῦ ἄσματος Χάρος καὶ τζοπάνος (Der Hirt und Charon in Arachoba aus dem Munde eines alten Hirten), τοῦ ὁποῦ τοῦ ἑλληνικὸν κείμενον ἐν σελ. 141. Ἐν σελ. 134 εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν τὸ ἄσμα: Ἡ κόρη εἰς τὸν Ἅδην (Das Mädchen im Hades), τοῦ ὁποῦ τοῦ ἑλληνικὸν κείμενον ἐν σ. 141. Ἐν σελ. 135 εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν τὸ ἄσμα Ὁ γεράλαφος καὶ τὸ ζαρκάδι (Der alte Hirsch und das Reh), τοῦ ὁποῦ τοῦ ἑλληνικὸν κείμενον ἐν σελ. 142. Ἐν σ. 135 εἰς γερμανικὴν ὁμοίως γλῶσσαν τὸ ἄσμα: βγῆκαν Κλέφτες στὰ βουνά (Die geraubte Herde), τοῦ ὁποῦ τοῦ ἑλληνικὸν κείμενον ἐν σελ. 142.

Reisen auf den griechischen Inseln des ägäischen Meeres von Dr. Ludwig Ross. Erster Band. Stuttgart und Tübingen 1840 (8^{ον} XVI+208). Περιγράφων ὁ συγγραφεὺς ἐντυπώσεις τοῦ ἐκ τῶν νήσων Σύρου, Τήνου, Ρηνίας, Πάρου, Ἴου, Θήρας, Θηρασίας, Ἀνάφης, Κύνου, Κέω, Σερίφου, Σίφνου, Φολεγάνδρου, Σικίνου, Ἀμοργοῦ, τὰς ὁποίας ἐπισκέφη κατὰ τὰ ἔτη 1835-1837, παραθέτει καὶ στίχους τοῦ δημοτικοῦ ἄσματος «Τὰ ἑσπέρια τῆς Ὠριᾶς» (σ. 111).

Εἰς τὴν σελ. 191-194 παρατίθεται ἀποσπασμα ἐκ χειρογράφου ὁμιλίας λαϊκοῦ στιχουργοῦ, περιγράφοντος τὸν σεισμόν τῆς Θήρας τοῦ ἔτους 1650.

Τοῦ βιβλίου τούτου ἐξεδόθησαν μετὰ τὸν αὐτὸν τίτλον καὶ δεῦτερος καὶ τρίτος τόμος περιέχοντες λαογραφικὴν ὕλην, τὰ ἔτη 1843 καὶ 1845. Ἐπειδὴ πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, ἀναφέρομεν καὶ τοὺς τόμους τούτους ἐνταῦθα καὶ οὐχὶ κατωτέρω εἰς τὴν οἰκείαν χρονολογικὴν σειρὰν.

Εἰς τὸν δεῦτερον τόμον Stuttgart und Tübingen 1843 (8^{ον} σ. XII+195), ἐκτὸς τῶν ἐντυπώσεων ἐκ τῶν αὐτῶν ὡς ἄνω καὶ ἄλλων ἀκόμη νήσων τοῦ Αἰγαίου, ὁ συγγραφεὺς δημοσιεύει 24 παροιμίας (σ. 174-178). Εἰς δὲ τὸν τρίτον, Stuttgart und Tübingen 1845 (8^{ον} σ. XVI+192) δημοσιεύει πέντε δημοτικὰ τραγούδια μετὰ μεταφράσεως εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν: Γιάννης παῖζων αὐλὸν-Νεράιδα (σ. 45· τὸ ἑλληνικὸν κείμενον σ. 180-181), Ὁ Ρωμιὸς καὶ ἡ Ἑβραιοπούλα (σ. 49· τὸ ἑλληνικὸν κείμενον σ. 179), Τὰ δυὸ ἀδέρφια καὶ ἡ κακὴ νύφη (σ. 66· τὸ ἑλληνικὸν κείμενον σ. 182), Ὁ γυρισμὸς τοῦ ξενιτεμένου (σ. 67· τὸ ἑλληνικὸν κείμενον σ. 184), Ἄσμα ξενιτεῖας ἀπὸ τὴν νήσον Χάλκην (σ. 119· τὸ ἑλληνικὸν κείμενον σ. 186), Ἑρωτικά δίστιχα δημοσιεύονται εἰς τὴν σ. 48 (τὸ ἑλληνικὸν κείμενον σ. 176-77).

στόν, εἰς τὸν γαμβρόν του Α. Passow, ὅστις καὶ ἐξέδωκε ταῦτα εἰς τὴν συλλογὴν του, *Τραγούδια Ρωμαίικα*. Lipsiae 1860.

Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς περιέλαβε δημοτικά ᾠσματα καὶ εἰς ἄλλο περιηγητικὸν βιβλίον του ἀναφερόμενον εἰς ἐντυπώσεις ἐκ περιηγήσεων ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰ ἔτη 1834 καὶ 1845. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐξεδόθη τὸ 1851 καὶ ἐπομένως εἶναι πέραν τοῦ ἔτους 1850, τὸ ὁποῖον ἐθέσαμεν ὡς χρονικὸν ὄριον τῆς παρουσίας ἐρεῦνης. Θεωροῦμεν σκόπιμον ὅμως νὰ σημειώσωμεν τὰ ἐν αὐτῷ δημοτικά ᾠσματα, ἐν τῇ συνεχείᾳ τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ross, ἀφοῦ μάλιστα ἔχουν περισυλλεγῇ καὶ ἔχουν καταγραφῇ πρὸ τοῦ ἔτους 1850. Τὸ βιβλίον φέρει τὸν τίτλον: *Wanderungen in Griechenland im Gefolge des Königs Otto und der Königin Amalie mit besonderer Rücksicht auf Topographie und Geschichte aufgezeichnet von Ludwig Ross, Neue wohlseilere Ausgabe der Griech. Königs-Reisen. Erster Band, Halle 1851* (8ον σ. XIX + 256). Περιέχει τὰ δημοτικά ᾠσματα: Τῆς Ζερβοπούλας (τραγουδι χοροῦ) σ. 50-51 καὶ τὸ γνωστὸν ἐπύλλιον «Κάτω στὴ Ρόδο στὴ Ροδοπούλα» σ. 53. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ βασιλέως ἐξ Ἀραχόβης τῆς Παρνασσίδος οἱ κάτοικοι τραγουδοῦσαν σάτυρον ἰδίᾳ ἐμπνεύσεως, τοὺς ὁποίους (10 ἐν συνόλῳ) ὁ συγγρ. δημοσιεύει εἰς τὴν σελ. 54.

Ὡρα καλὴ σον, βασιλιά, ὦρα καλὴ σου, αὐθέντη,

αὐτοῦ πρὸς βούλεσαι νὰ πᾶς, αὐτὸ ἀνέστης, ν' ἀνέβης,

νὰ πᾶς νὰ τῶς τὸν Παρνασσὸν τὸν ἑμμορφὸν τὸν ὄρειον...

Ὁμοιον ᾠσμα, ᾄδόμενον ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπιστάσεως τῆς βασιλίσσης ἐκ Παρνασσοῦ εἰς Ἀράχραν, δημοσιεύει ἐν σελ. 58-59 μετὰ μεταφράσεως εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν.

Εἰς τὴν σ. 87 σημ. 13 ἀναγράφεται ὁ στίχος:

Μὴ μὲ μαλώνης, Κίσαβε κουνιαροπατημένε.

Εἰς τὸν δεύτερον τόμον, ἐκδοθέντα μὲ τὸν αὐτὸν τίτλον ἐν Halle τὸ αὐτὸ ἔτος 1851 (8ον σ. VIII + 256) περιλαμβάνονται ἐντυπώσεις ἐξ Ἑλλάδος τοῦ ἔτους 1845. Εἰς τὴν σελ. 190 δημοσιεύεται τραγουδι ἐξ ὁκτώ στίχων, ᾄδόμενον ἐν Ἀραχόβῃ πρὸς τιμὴν τῆς βασιλίσσης:

Βασίλισσά `σαι, μάτια μου, βαστεῖς καὶ τὴν κορώναν,

ἔχεις καὶ τὸν αὐγερινὸν στὰ χεῖλῃ καὶ στὸ στόμα...

Εἰς τὴν σελ. 208 σημ. 9 γερμανικὴ μετάφρασις στίχων τοῦ τραγουδιοῦ «Κάστρο τῆς Ὠριᾶς».

G. Bybilakis, Neugriechisches Leben verglichen mit dem Altgriechischen, zur Erläuterung beider. Berlin 1840 (12ον σ. X + 1V + 74). Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐγράφη κυρίως μὲ τὸν σκοπὸν τῆς συγκρίσεως τῆς νεοελληνικῆς ζωῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν. Εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν περὶ γεννήσεως, παιδικῆς ἀνατροφῆς,

γάμου, ὥς καὶ τῶν λατρευτικῶν ἐθίμων, ἀναγράφονται εἰς ὑποσημειώσεις στίχοι δημοτικῶν ᾠσμάτων: Εἰς ὑποσημ. τῶν σελ. 26, 27 δίστιχα τοῦ κλήδονα. Εἰς ὑποσημ. τῶν σελ. 28, 31, 32, 33, 38, 40, 48 διάφορα δίστιχα. Εἰς ὑποσημ. τῆς σελ. 65 στίχοι μοιρολογίου. Εἰς ὑποσημ. τῆς σελ. 69 στίχοι ἐκ τοῦ Ἑρωτοκρίτου.

1842 *Canti popolari toscani, corsi, illirici, greci, raccolti e illustrati da N. Tommaseo, Venezia 1842. Dallo stabilimento tipografico enciclopedico di Girolamo Tasso.* Ὁ τρίτος τόμος τῆς σειρᾶς αὐτῆς (8^{ον} σ. 471) εἶναι ἀφιερωμένος εἰς τὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια¹⁾. Εἶναι ἡ σημαντικώτερα ἔκδοσις νεοελληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μετὰ τὴν ἔκδοσιν Fauriel. Περιλαμβάνει 241 ᾠσματα ἐν συνόλῳ. Τῶν 129 ἐκ τούτων δημοσιεύεται τὸ ἑλληνικὸν κείμενον καὶ μετάφρασις εἰς ἰταλικὴν γλῶσσαν, τῶν δὲ ἄλλων 112 δημοσιεύεται μόνον ἰταλικὴ μετάφρασις. Περιλαμβάνει ἐπίσης 670 δίστιχα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 22 ἐν ἰταλικῇ μόνον μεταφράσει. Πολλὰ τούτων προέρχονται ἐκ τῶν συλλογῶν Fauriel καὶ Kind, καθὼς δηλώνει ὁ ἐκδότης εἰς τὴν εἰσαγωγὴν του, ἄλλα δὲ ἐξ ἀνακρινάσεων τοῦ Ἀ. Μουστοξύδου καὶ Δ. Σολωμοῦ. Μεταξὺ τῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων καὶ τινα λογίαις προελεύσεως.

Μετὰ τοῦ Fauriel ἰδιαίτερος τὸν ὅποιον εἶχε γνωρίσει καὶ προσωπικῶς ἐν Πάριστι, ὁ Tommaseo εὐρίσκει εἰς στενὴν ἐπαφὴν δι' ἀλληλογραφίας²⁾.

Τὰ ᾠσματα εἶναι διηρημένα εἰς τὰς κατηγορίας: ἀγάπης, οἰκογενειακά, νεκρικά, θρησκευτικά, λίαν δὲ ἀξιολογοί εἶναι αἱ παρὰ τοῦ Tommaseo παρεχόμεναι ἱστορικαὶ εἰδήσεις, ὥς καὶ αἱ παρατηρήσεις αὐτοῦ περὶ τῆς τέχνης καὶ τῆς ἀξίας των. Σημειωτέον ὅτι οὗτος ἐγνώριζε τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, συστηματικῶς ἐπιδιοθεὶς εἰς τὴν ἐκμάθησιν ταύτης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1840, τῇ βοηθείᾳ φίλων του Ἑλλήνων, ὥς τοῦ Αἰμ. Τυπάλδου, τοῦ Μάρκου Ρενιέρη καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἀνδρέου Μουστοξύδου³⁾, ὁ ὅποιος, ὥς γνωστόν, σημαντικῶς εἶχε συμβάλει εἰς τὴν ἔκδοσιν

¹⁾ Δευτέρα ἔκδοσις: *Canti popolari greci, tradotti ed illustrati da Niccolò Tommaseo, con copiose aggiunte ed una introduzione per cura di Paolo Emilio Pavolini: Milano - Palermo - Napoli 1905.* Βλ. κρίσεις εἰς Ν. Ἑλληνομνήμονα, 2 (1905) σ. 382. Τέσσαρα τραγούδια ἐδημοσιεύθησαν καὶ εἰς τὸ βιβλίον: *Canti popolari dell'isola di Milo con la versione di N. Tommaseo* Pisa. Per le nozze di Enea Piccolomini con Sofia Giuggioli. Gennaio 1877 (8^{ον} μικρόν, σ. 25). Δίδεται τὸ ἑλληνικὸν κείμενον, μετάφρασις εἰς ἰταλικὴν καὶ τινες παρατηρήσεις.

²⁾ Βλ. Γ. Ζώρα, Θωμαζαῖος καὶ Φωριέλ. Ἀνέκδοτη ἀλληλογραφία γιὰ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια. Νέα Ἑστία 24 (1938) τεῦχος 281, σ. 1156 - 1160.

³⁾ Περί τῶν φιλικῶν δεσμῶν Tommaseo καὶ Μουστοξύδου βλ. *M. Lascaris*, Niccolò Tommaseo ed Andrea Mustoxidi. Estratto dagli Atti e memorie della Società Dalmata di storia patria vol. III. Zara, Tipografia E. de Schönfeld, 1934 - XII.

τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς συλλογῆς Fauriel. Ὡς εἰδικὸν καθηγητὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὁ Tomm. εἶχε τὸν ἱερέα Ἀνθιμον Μαζαράκη, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον περὶ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς Κεφαλληνίας μετέφρασεν εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν. Διαμείνας βραδύτερον ἐπὶ πενταετίαν εἰς Κέρκυραν ὡς ἐξόριστος, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἑνετίᾳ, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει μέρος, συνεπλήρωσε τὰς γνώσεις του εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Γνώστης καὶ τῆς σερβικῆς γλώσσης, μετέφρασεν εἰς τὴν δημόδη ἑλληνικὴν σερβικὰ δημοτικὰ τραγούδια, δημοσιευθέντα εἰς τὸ περιοδικὸν Χρυσάλλης τῶν ἐτῶν 1864 καὶ 1865¹⁾.

Ὁ Ἀμάραντος, ἦτοι τὰ ῥόδα τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Δημοτικὰ ποιήματα 1843 τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, συλλεχθέντα, ρωσιστὶ μεθερμηνευθέντα καὶ διὰ φιλολογικῶν καὶ ἱστορικῶν σημειώσεων ἐξηγηθέντα ὑπὸ Γεωργίου τοῦ Εὐλαμπίου. «Γὰρ ἰδέσθε τὸν ἀμάραντο σὲ τί γκρεμὸ φνιτρώνει, δίχως νερὸ ποτίζεται, δίχως ἀνθὸ καρπίζει». Δημ. τραγουδάκι τῶν νεωτ. Ἑλλήνων. Ἐν Περουπόλει, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. ΑἴΜΠ. [1843] (1897) σ. 9 ἄ. ἄ +XXLX + 4 ἄ. ἄ + 136 + 10).

Εἶναι ἡ πρώτη εἰδικὴ ἐκδοσις ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, γενομένη ὑπὸ Ἑλλήνων εὐρισσομένου ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος. Περιέχει 33 ᾠδα καὶ ἐν παραμῦθον (τ' ἀθάνατο νερό, παραμῦθι ἠθικώτατο σ. 70 κ.ε. Μέρος δεύτερον). Ἐκ τῶν ᾠμάτων τινὰ ἔχουν ληφθῇ ἐκ τῆς συλλογῆς Fauriel, δύο δ' ἐκ τούτων εἶναι λογίαις προελεύσεως²⁾.

Reise durch einige Gegenden des nördlichen Griechenlands von Dr. Ludolf Stephani mit sechs Steindrucktafeln. Leipzig, Druck und Verlag von Breitkopf und Härtel, 1843 (8ον μικρόν, σ. 107).

Περιγράφων ὁ συγγραφεὺς τὰς ἐντυπώσεις του ἐκ περιηγήσεως εἰς τὴν Εὐβοίαν, σημειώνει διαφόρους παρατηρήσεις περὶ τῆς μελωδίας τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, περὶ μουσικῶν ὀργάνων καὶ χοροῦ. Εἰς τὴν σελ. 31 παραθέτει ᾠσμα τῆς Ἀρβανιτοπούλας³⁾, ἀρχόμενον μὲ τὸν στίχον:

¹⁾ Βλ. M. Lascaris, Tommaseo, traducteur de chants serbes en grec. Communication faite à Prague, au Congrès des philologues Slaves le 7 octobre 1929. Extrait des Comptes rendus du premier Congrès des philologues Slaves. Prague, imprimerie de l'état. 1930.

²⁾ Κρίσεις βλ. περιοδ. Εὐτέρπη 6 (1853) σ. 388-9. Πρβλ. καὶ A. Steinmetz, Untersuchungen zu den klephtenliedern. Λαογραφία 10 (1932) σ. 311.

³⁾ Βλ. Passow Τραγ. ρωμαίικα, ἀρ. 509.

“Ολοι μὲ λὲν ἀρνήθηκες τὴν Ἀρβανιτοπούλα
καὶ πῶς νὰ τὴν ἐπαρνηθῶ τὴν Ἀρβανιτοπούλα,
πού’ν’ τὸ κορμί της μάλαγμα κ’ ἡ μέση της ἀσήμε...

Εἰς τὴν σελ. 32 δημοσιεύει παραλλαγὴν τοῦ ὕσματος Ὁ Μαυριανὸς καὶ ἡ ἀδερφή του, «Ἡ ἄπιστη γυναῖκα καὶ στρατιώτης», ὅπως τὸ ἐπιγράφει. Οἱ 8 τελευταῖοι παρρηθαρμένοι ἐρωτικοὶ στίχοι τοῦ ὕσματος δὲν ἀνήκουν εἰς αὐτό, ἀλλὰ προέρχονται ἐκ συμφυρμού.

La Grèce continentale et la Morée. Voyage, séjour et études historiques en 1840 et 1841 par J.—A. Buchon. Paris 1843. Ἐν σελ. 82 τὸ δίστιχον:

Νὰ χαμηλώναν τὰ βουνά, νὰ γλέπα τὴν Ἀθήνα
νὰ γλέπα τὴν ἀγάπην πῶς περπατεῖ σὰν χήνα¹⁾.

Ἐν σελ. 239 ἐπ’ εὐκαιρίᾳ περιγραφῆς γάμου δημοσιεύονται 8 στίχοι γαμηλίου ὕσματος:

Ἐβγαῖ’ ἐβγαῖτε πεθεροί,
γιὰ νὰ δεχθῆτε τὴν καλὴν ἀνέμωκα...

Γαλλικὰ μετάφρασις τοῦ τραγουδιοῦ «Ὁ Κάστρου τῆς Ὠριᾶς» δημοσιεύεται ἐν σελ. 401-2.

1844 *Neugriechische Anthologie. Original und Uebersetzung herausgegeben von Dr Theodor Kind. Erstes Bändchen. Leipzig, Verlag von F. A. Leo, 1844* (8^{ον} μικρὸν φ. 2 ἄ.ἄ + σ. XVI + 182). Περιλαμβάνει 38 τραγούδια κατατεταγμένα εἰς κατηγορίας ἦτοι: 1) 5 τραγούδια ἱστορικά: Ὁ ἄλως Κωνσταντινουπόλεως, Ὁ θάνατος τοῦ Διάκου, Ὁ θάνατος τοῦ Γεωργάκη καὶ Φαρμάκη, Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, Τοῦ Τσαμαδοῦ. 2) 6 κλέφτικα: Τοῦ Κουτσοχρήστου, Τοῦ Φώτη, Τοῦ Νικοτσάρα, Ὁ κλέφτης πληγωμένος, Ἡ βοή τοῦ μνήματος, Τοῦ Ὀλύμπου. 3) 4 πλαστὰ τραγούδια: Ἡ ὥραία τοῦ κάστρου, Ἡ νυκτερινὴ περπατησιά, Ὁ Χάρος καὶ ὁ ἰσοπάνης, Ἡ κόρη εἰς τὸν Ἄδην. 4) 23 διάφορα: Ὁ ἀναγνωρισμός, Ὁ ξενιτευμός, (εἰς δύο παραλλαγάς), Ἡ κατάρα τοῦ ἀγαπητικοῦ, Τὸ σταμνὶ τὸ τσακισμένον, Τῆς Ἀρβανιτοπούλας, Ἡ κόρη καμαρώνουσα, Ὁ ἔρωτας φανερωμένος, Ἡ βλαχοπούλα ἀποθνήσκουσα, Τῆς Ἑβραιοπούλας, Τοῦ Ἀναγνώστη, Ὁ κολοχέρης (εἰς δύο παραλλαγάς), Τραγούδι πρὸς τοὺς ξενιτευμένους, Τραγούδι χήρας πρὸς τὸν ξενιτευμένον υἱὸν της, Ὁ γεράλαφος καὶ τὸ ζαρκάδι, Οἱ Κλέφται, Χελιδόνισμα, Περπερούνας ἢ περπερίας ὕσματα (εἰς τρεῖς παραλλαγάς), Ναυαρίσματα (εἰς δύο παραλλαγάς).

Ἀκολουθοῦν μετὰ ταῦτα 13 ποιήματα λογίων (Π. Σούτσου, Ἰ. Καρασού-

¹⁾ Βλ. καὶ ἀνωτ. σ. 65.

τσα, Ἄ. Κάλβου, Ἄλ. Ὑψηλάντη, Ἀλεξ. Ρίζου Παγκαβῆ, Ἄλ. Σούτσου). Εἰς ἰδιαίτερον τμήμα (σ. 152-180) καταχωρίζονται ἐνδιαφέρουσαι παρατηρήσεις ἱστορικαὶ καὶ γλωσσικαὶ ἐπὶ τῶν ᾠμάτων.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ὁ Kind ἐξέδωκεν ἐν ἔτει 1861 νέαν ἀνθολογίαν πλουσιωτέραν, περιλαμβάνουσαν 85 ᾠσματα: *Anthologie neugriechischer Volkslieder im Original mit deutscher Übertragung, herausgegeben von Dr Theodor Kind, Leipzig 1861* (12^{ον} σ. XXV+232). Τὰ ᾠσματα τῆς ἀνθολογίας ταύτης, ἐρانیσθέντα, ὡς δηλώνει ὁ ἐκδότης (σ. XXVI-XXVII), κυρίως ἐκ τῶν συλλογῶν Ζαμπελίου, Τομμάσεο, Ξανθοπούλου (ἐν Φιλολογικῷ Συνεκδήμῳ 1849), τοῦ περιοδ. «Νέα Πανδώρα» καὶ τῆς συλλογῆς Γ. Εὐλαμπίου (βλ. ἀν. σ. 98), διαίρουνται εἰς ἱστορικά, τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ κλέφτικα τραγούδια, πλαστὰ τραγούδια, οἰκιακὰ καὶ τῆς οἰκογενείας τραγούδια, ἐρωτικά καὶ μοιρολόγια.

Daniel H. Sanders, Das Volksleben der Neugriechen dargestellt und erklärt aus Liedern, Sprichwörtern, Kunstproben, nebst einem Anhange von Musikbeilagen und zwei kritischen Abhandlungen. Mannheim 1844 (8^{ον} σ. XII + 358). Περιέχονται 68 δημοτικά τραγούδια καὶ 264 δίστιχα μετὰ μεταφράσεων εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν. Ἐκ τούτων ποικίλα ἔχουν ἀντιγραφὴ ἐκ προηγουμένων συλλογῶν, Fauriel, Kind κλπ., ἄλλα δὲ ἤκουσεν ὁ ἐκδότης ἀπὸ τὸν φίλον του Ἡρακλέα Μητσόπουλον ἐκ Πατρῶν, εἰς τὸν ἀκούον (καθὼς καὶ εἰς τὸν πατέρα του) ἀφιερώνει τὸ βιβλίον. Ἀκολουθῶν τὸν Fauriel, διαίρει τὰ τραγούδια εἰς Ἱστορικά (geschichtliche Lieder), Πλαστὰ (romantische Lieder), Οἰκιακὰ (häusliche Lieder). Ἐκ τῆς πρώτης κατηγορίας δημοσιεύει 17 (σ. 2-38), ἐκ τῆς δευτέρας 35 (σ. 40-101) καὶ ἐκ τῆς τρίτης 16 (σ. 104-141). Ἀκολουθοῦν μετὰ ταῦτα 264 δίστιχα (σ. 144-218) παροιμίαι καὶ αἰνίγματα (σ. 220-243), 15 ᾠσματα λογίων (Kunstprose σ. 246-297), κριτικὸν παράρτημα (σ. 299-330), μετρικαὶ παρατηρήσεις (σ. 331-350) καὶ μουσικαὶ σημειώσεις (σ. 351-358).

Ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ σημειώσεις τοῦ Sanders, ὡς καὶ αἱ συγκρίσεις τῶν ἑλληνικῶν ᾠμάτων μετὰ σερβικά (τῆς συλλογῆς Volkslieder der Serben, metrisch übersetzt und historisch eingeleitet von Talvj), γερμανικά, ἰουδαϊκά, ἰσπανικά.

Adolf Elissen, Versuch einer Polyglotte der europäischen Poesie in drei Bänden mit einer Völker- und Sprachenkarte Europa's. Erster Band: Poesie der Kantabrer, Kelten, Kymren und Griechen. Leipzig 1846.

Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο περιέχονται ᾠσματα μετὰ μεταφράσεων εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν εἰλημμένα ἐκ προηγουμένων δημοσιεύσεων, Fauriel, Pashley,

σ ο υ. Φυλλάδιον Α'. Ἐν Κερκύρα. Τυπογραφεῖον Ἑρμῆς Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφείως 1850. (8^{ον} σ. 32). Εἰς τὸ τεῦχος τοῦτο περιέχονται: «Πρὶν τοῦ προοιμίου» (διάλογος μεταξὺ ἀνθρώπου τοῦ λαοῦ, Ἐκδότου, Φίλου καὶ Πρησκολογᾶ, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ γνωστοῦ διαλόγου τοῦ Δ. Σολωμοῦ καὶ μὲ τὸν αὐτὸν σκοπόν, δηλαδὴ τὴν ὑποστήριξιν τῆς δημοτικῆς γλώσσης) «Ἡ ἀπατημένη κόρη, τραγούδι ἀνέκδοτο, ὑπαγορευμένο ἀπὸ μία κόρη τοῦ Σκριπεροῦ, χωριὸ τῆς Κερκύρας» καὶ ἡ ὑπόθεσις τοῦ τραγουδιοῦ «Τὸ στοιχειὸ τῆς Γέφυρας». Ἐν συνεχείᾳ ἐξεδόθη δεύτερον τεῦχος ἐκ σελ. 208 εἰς Κέρκυραν 1850. Μέρος Α' τραγούδια Κλέφτικα. Εἰς τὸ τεῦχος τοῦτο περιέχονται 111 τραγούδια, ὅχι ὅμως πάντα κλέφτικα, ὥς δηλοῦται, ἀλλὰ καὶ τινα ἱστορικά (σ. 176 κέ.), ὥς καὶ παραλογαὶ (σ. 182-198) καὶ ξενιτειᾶς (σ. 194). Εἰς τρίτον τεῦχος ἐκ σελ. 120 εἰς Κέρκυραν 1850. Μέρος Α' τραγούδια ἱστορικά, ἔρωτικά καὶ οἰκιακά, περιέχονται ἐν συνόλῳ 78 τραγούδια. Μεταξὺ τούτων ὅμως, παρὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ἐκδότου, περιλαμβάνονται καὶ παραλογαί.

Ὁ ἐκδότης τῶν τραγουδιῶν, γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τὸ 1828, ἔζησεν ἐπὶ μακρὸν ἐν Ἰταλίᾳ ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ Ἰταλικοῦ αἰρέτου καὶ ἀπεθάνεν ἐν Ἑνετίᾳ τὸ 1903¹⁾. Γνώστης εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ χρησιμοποιῇ τὰς ὑπὸ ξένων δημοσιεύσεις ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ ἀντὶ τούτου ἰδίαν ἐκδόσιν ἐπιυψημένην. Ποιητὴς ὁ ἴδιος²⁾, ἀνηκῶν εἰς τὴν ἐπτανησιακὴν σχολὴν καὶ ἐνθερμος ὁπαδὸς τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ἐπέθηκε τὴν γλωσσικὴν μορφήν τῶν κειμένων, ἀποφυγὼν τὰ καθαρογλωσσισμὰ τοῦ Fauriel καὶ ἄλλα σφάλματα ξένων ἐκδοτῶν.

Τὰ περισσότερα ἐκ τῶν ῥημάτων εἶχον ἤδη δημοσιευθῇ εἰς παλαιότερας συλλογὰς καὶ βιβλία καὶ κυρίως εἰς τὴν συλλογὴν Fauriel καὶ Tommaseo³⁾, εἰς τὰς ὁποίας ἐνίστε παραπέμπει. Παρὰ τὰ ὑπὸ Ι. Πολυλᾶ ἐν τῷ προλόγῳ (σ. 2) τῆς ἐκδόσεως λεγόμενα, ὅτι ὁ Μανουῆσος δὲν δημοσιεύει μόνον τὰ εἰς τὰς συλλογὰς Fauriel καὶ Tommaseo μὲ τροποποιήσεις καὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν πατρικῶν ῥημάτων, ἀλλὰ καὶ ἄλλα τόσα μετὰ κόπων καὶ θυσιῶν συλλεγέντα, αἱ προσοῖται δὲν εἶναι

¹⁾ Βλ. Ποίησις καὶ πεζογραφία τῆς Ἑπτανήσου. Ἐκδ. Βασικῆς Βιβλιοθήκης «Ἀετός», Ἀθῆναι 1953, σ. 344. (Ἐπιμέλεια Γ. Ζώρα).

²⁾ Συλλογαὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ: Ὁ θάνατος τῆς τυφλῆς, Ἑνετία 1848. Στεναγμοί, Ἀθῆναι 1858. Λυρικά ποιήματα — Ἀναμνήσεις, Ἀθῆναι 1876. Ποιήματά του ἔχουν δημοσιευθῇ ἐπίσης εἰς ἀνθολογίας: Βλ. Ἑλληνικὴ Ἀνθολογία ἥτοι συλλογὴ τῶν ἑλληνικῶν ῥημάτων ὑπὸ Ἀνέστη Κωνσταντινίδου. Ἐκδοσις νεωτάτη ἐπιυψημένη καὶ βελτιωμένη. Ἐν Ἀθήναις 1891, σ. 317, 320. Ἡρ. Ν. Ἀποστολίδης, Ἀνθολογία 1708-1940. Ἀθῆναι, ἔκδ. 4^η, σ. 286-288.

³⁾ Ἐκ σημειώσεών του (τευχ. Β', σ. 49, 182) φαίνεται ὅτι εἶχεν ὑπ' ὄψει του καὶ τὰς δημοσιεύσεις τραγουδιῶν ὑπὸ Kind καὶ Joss. (βλ. ἀνωτ. σ. 80, 81, 87, 88, 100, 102).

τόσον σημαντικά. Μόνον εις 16 παραλλαγὰς ᾠσμάτων ἐκ τῶν εις τὸ Β' τεύχος περιλαμβανομένων καὶ εις 41 τοῦ Γ' εὐρίσκομεν διαφορὰς τινὰς ἐν συγκρίσει μὲ προηγουμένως δημοσιευμένα ὅμοια ᾠσματα.

Τὰς ὑποθέσεις τῶν τραγουδιῶν μεταφράζει ἐκ τοῦ Fauriel ἢ Tommaseo αὐτολεξεῖ ἢ μὲ ἐπουσιώδεις περικοπὰς ἢ μεταβολάς. Χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι εις τὰς ἐξ ἰδίας συλλογῆς προερχομένας παραλλαγὰς σημειώνει ἐνίοτε τόπον προελεύσεως, ἀλλ' ἀφήνει ταύτας συνήθως ἄνευ εἰσαγωγικῶν σημειώσεων· ὅπου ὅμως ἐπιχειρεῖ νὰ γράψῃ σημείωμα σχετικὸν μὲ τὸ θέμα τοῦ τραγουδιοῦ, περιορίζεται εἰς ἀπλὴν ἀνάλυσιν καὶ ἐπαναλαμβάνει εἰς πεζὸν λόγον μὲ ρωμαντικὸν συχνὰ ὕφος, ὅσα περίπου λέγει τὸ τραγούδι· ἄλλοτε πάλιν δίδει ἀορίστους τινὰς χαρακτηρισμοὺς ἄνευ μεγάλης ἀξίας. Ἀναφέρομεν μερικὰ παραδείγματα: Εἰς τὸ Γ' τεύχος, σ. 37-42, δημοσιεύει τὸ τραγούδι «Ἡ ἄσπλαγχνι πεθερά. Ὑπαγορευμένο ἀπὸ μία νέα τοῦ Σκριπεροῦ, χωριὸ τῆς Κέρκυρας». Λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῶν πρώτων στίχων:

Ὁ Κωσταντῖνος ὁ μικρός, ὁ Μικρὸς Κωσταντῖνος

τὸ Μάη φυτιὰν ἐφύττει, τὸ Μάη φυτὰκι ἐπῆρε...

γράφει ὡς ὑπόθεσιν: «Ὅταν τὸ λουλούδι ἐφύττωι γειμᾶτο χάρι καὶ ζωή, ὅταν ἡ φύσις ὅλη, στολισμένη καὶ χαρούμενη, ὡς γὰρ ἐβγαίνε τότε ἀπὸ τὰ χεῖρα τοῦ Πλάστη μ' ἓνα γλυκὸ χαμόγελο, ἐμπνέη σὺν καρδίᾳ μας γλυκὰ καὶ τρυφερὰ αἰσθήματα, τότε καὶ ἡ καρδιά τοῦ μικροῦ Κωσταντῖνου ἐπεθύμησε ν' ἀποκτήσῃ γλυκειὰ καὶ ἀχώριστη συντροφιά...» καὶ συνεχίζων εἰς τὸν αὐτὸν τόνον, ἀναλύει τὸ τραγούδι. Εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ τραγουδιοῦ «Παράπον τοῦ βοσκοῦ» (τεύχ. Β' 93-94), ἀναλύων ὅσα λέγουν οἱ στίχοι, γράφει ὅτι: «οἱ Κλέφτες ἐπήγαιναν γι' ἄλογα, καὶ ὅταν δὲν τὰ εὕρισκαν, ἔκλεφταν ὅ,τι τοὺς ἐπαρουσιάζετο»... καὶ μὲ ρωμαντικὰς ἐκφράσεις προσπαθεῖ νὰ ἐξάρῃ τὴν ἀξίαν τοῦ τραγουδιοῦ.

Ὅμοιον εἶδους ἀνάλυσιν μὲ πομπώδεις φράσεις, ἄνευ θετικῆς πληροφορίας, εὐρίσκομεν εἰς τὸ τραγούδι «Στὲς Ἀθηναῖες» (τεύχ. Β' σ. 164-165): «Στίχοι γεμᾶτοι αἰσθημα χαριτωμένο, πάθος λύπης, ὅπου ξεχειλίζει ἀπὸ τὲς εὐγενικὲς ψυχὰς τῶν Ἑλληνίδων!...» Ἀγνοεῖ τὰς περὶ τοῦ ᾠσματος παρεχομένας εἰδήσεις παρὰ Δ. Σουρμελῆ, ὅστις περιέλαβε τοῦτο εἰς τὴν ἱστορίαν του δημοσιευθεῖσαν πρὸ 16 ἐτῶν (βλ. ἀν. σ. 88). Εἰς τὸ τραγούδι τοῦ Κατσαροῦ (τεύχ. Β' σ. 91-92), συμπλήμα στίχων, γράφει: «Τὸ πρόσωπον τούτου τοῦ τραγουδιοῦ δὲν εἶναι τόσο ἐπίσημο, ὅμως τὸ τραγούδι ὅπου εἰς αὐτὸ ἀναφέρεται, εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ ποιητικὴ χάρι καὶ ὁμορφάδα».

Ἡ ἐπιθυμία νὰ ἐξάρῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον τὴν ἀξίαν τῶν ποιημάτων, ὡς καὶ τὰς πατριωτικὰς καὶ ἠθικὰς ἀρετὰς τῶν δρώντων προσώπων, παρασύρει τὸν ἐκδότην εἰς ἀκρίτους ἐνίοτε παρατηρήσεις: Εἰς τὸ τραγούδι τοῦ Μπου-

κουβάλα (τευχ. Β' σ. 13 σημ. 2) μετ' ἀστόχους κρίσεις περὶ τοῦ στίχου: *Μετριοῦνται οἱ Τοῦρκοι τρεῖς φορές καὶ λείπουν πεντακόσιοι*, ὅτι δηλαδή «ὁ χαμὸς καὶ ὁ ἀφανισμός τους εἶναι τέτοιος ὅπου δὲν τοὺς καταπεῖθει τὸ πρῶτο οὐδὲ τὸ δεύτερο μέτρον», συνεχίζει μὲ ρητορικοὺς πατριωτικοὺς λόγους: «Ἀκατανόητα, τεράστια ἔπραξαν οἱ ἐλευθερωταὶ τῆς ἀγαπημένης μας Ἑλλάδος. Σώματα μικρά, διασκορπισμένα καὶ ἀδύνατα, μὲ τὴ μοναχὴ πίστι τῆς θρησκείας, μὲ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος των καὶ μὲ τὴν τόλμην καὶ μεγαλοψυχίαν ἐκείνων ὅπου καλύτερα προτιμοῦν τὸ θάνατο, παρὰ τὴν σκλαβίαν, ν' ἀντιπαραταχθῶν μὲ ἀμέτρητες χιλιάδες, νὰ τὶς χτυπήσουν νικώντας, καὶ νὰ κατατρομάξουν δύναμιν μυριοπλάσια τῆς ἐδικῆς των». Καὶ εἰς ἄλλων ἁσμάτων τὰς ὑποθέσεις, καὶ δὴ ἐκείνας, αἵτινες δὲν προέρχονται ἐκ μεταφράσεως, εὐρίσκομεν ὁμοίαν ρητορικὰς ἐκφράσεις ἐθνικοῦ περιεχομένου.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐπίσης, ὅτι τὰ μεταφραζόμενα παρὰ τοῦ Μανούσου σχόλια τῶν ξένων ἐκδοτῶν δὲν ἀποδίδονται πάντοτε πιστῶς, ὅπου δὲ ὁ ἴδιος παραθέτει ἰδικὰς του παρατηρήσεις ὑποπίπτει ἐνίοτε εἰς σφάλματα. Τὴν πληροφορίαν π.χ. τοῦ Fauriel (τ. 1^{ος} σ. 9) περὶ τοῦ τραγουδιοῦ καὶ Μπουκουβάλα, ὅτι ᾄδεται dans tout le continent de la Grèce, μεταφράζει (τευχ. Β' 11) «τὸ τραγούδι... τραγουδιέται ἀκόμη εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα». Εἰς τὰ σχόλια τοῦ ἐρωτικοῦ τραγουδιοῦ «Ἄνθρωποι μὰ τὰ μάτια (τευχ. Β' σ. 147), παραστροφόμενος ἐκ τοῦ στίχου νὰ μὲν κλέφτης, νὰ μὴ κλέφται (τὰ μάτια), ὁμιλεῖ διὰ τοὺς Κλέφτας καὶ τὸ ἦθος των... Διὰ τὸν τελευταῖον στίχον τοῦ τραγουδιοῦ Ἕλως Μεσολλογίου (τευχ. Β' 131) μὲν κλαῖνε γὰρ τὸ σκλαβωμό, πὺν θὲ νὰ σκλαβωθοῦνε, παρατηρεῖ ὅτι ὁ στερνὸς ἡμίστιχος εἶναι λαμπρότατος γὰρ τὸν δυνατότατον εὐφημισμόν του!» Συντέμνων τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Fauriel (I, 95) εἰς τὸ τραγούδι «ὁ Κίττος καὶ ἡ μητέρα του» γράφει ἀορίστως (τευχ. Β' σ. 144): «Ὁ ἥρωας τούτου τοῦ συμβάντος μένει ὅλως διόλου ἄγνωστος. Οἱ στίχοι ὅμως τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι γεμάτοι ἀπὸ ἐλληνικὴ χάρις καὶ δύναμις». Ἀβασανίστως ἐπίσης ἀποδέχεται τὴν γνώμην τοῦ Fauriel (τ. 2^{ος} σ. 349) ὅτι ὁ Σαλὶλ πασᾶς, υἱὸς τοῦ Ἀλῆ, ἐγνώριζε καλῶς τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν γλῶσσαν καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸν διάλογον τοῦ σχετικοῦ ἔσματος (τευχ. Β' σ. 113. Συμβούλιον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ) παρουσιάζονται λόγια λέξεις. Εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Κατσικογιάννη (τευχ. Β' 63), ἃν καὶ εἶναι προφανές, ὅτι τὰ ἐκεῖ ἀναφερόμενα Τρίκαλα εἶναι τὰ θεσσαλικά, λέγει ὅτι «ἦταν ἀπὸ τὸ Μοριά... εἶχεν ἀπλώσει τὰς δυνάμεις του εἰς ὅλα τὰ βιλαέτια ἀπὸ τὴν Ἄρτα ἐπάνω καὶ Ψομιά ἕως εἰς τὰ Τρίκαλα τοῦ Μορέως».

Ἄλλα τινὰ σφάλματα τῆς συλλογῆς Μανούσου προέρχονται πιθανώτατα ἐξ ἀβλεψίας: Ὁ Tommaseo εἰς τὸ τραγούδι τοῦ Ὀλύμπου (σ. 359) παραθέτει ἐν ὑποσημειώσει πίνακα τῶν ἀρματολῶν τοῦ Ὀλύμπου. Τὸν αὐτὸν πίνακα ὁ Μανούσος

ἀντιγράφει ἐν ὑποσημειώσει εἰς τὸ τραγούδι τοῦ Πλιάσκα (τεῦχ. Β' 37). Εἰς τὸ τραγούδι τοῦ Ζαχαράκη (τεῦχ. Β' 70), ἐνῶ σημειώνει «ἔχοντας καὶ ἄλλο ἀντίγραφο, μὲ ἀρκετὰς ἀξιοπαρατηρήτους τροπολογήσεις, τὸ τυπώνομε», δημοσιεύει παραλλαγήν ἐκ τοῦ Tommaseo σ. 199.

Καὶ ἄλλας ὁμοίας φύσεως ἐλλείψεις ἢ ἐσφαλμένας κρίσεις καὶ παρατηρήσεις θὰ εὕρῃ τις εἰς τὴν ἔκδοσιν Μανούσου. Ὅφειλονται αὗται κατὰ κύριον λόγον εἰς τὰς ρωμαντικὰς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὑπὸ τῶν ὁποίων βαθύτατα ἦτο ἐπηρεασμένος ὁ ἐκδότης, ὥς καὶ εἰς τὰς κρατούσας τότε ἰδέας περὶ ἔθνους καὶ περὶ τοῦ τρόπου καὶ τῶν μέσων προαγωγῆς τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων. Κύριος σκοπὸς καὶ ἐπιθυμία τοῦ Μανούσου ἦτο νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν τόνωσιν τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν πρόοδον τῆς ἀναγεννωμένης πατρίδος ἢ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα δι' αὐτόν, ὥς καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους ἐκ τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς του, εἶναι προπάντων μέσον ἐξυπηρετήσεως πατριωτικῶν ἐπιδιώξεων.

Πᾶσαι ὅμως αἱ σημειωθείσαι ἀνωτέρω ἐλλείψεις δὲν ἀναιροῦν τὴν σημασίαν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Κερκυραίου λογίου. Θα ἔχῃ αὐτὴ πάντοτε τὴν ἀξίαν της ὥς ἡ πρώτη πλουσία ποιητικῆ συλλογὴ με ἀρχαία εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν, περιέχουσα ὅχι μόνον τὰ ἐξυψηλότερα ἐκ τῶν μέγας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δημοσιευμένων τραγουδιῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνέκδοτα, αἵνα ὁ ἴδιος συνέλθῃ μετὰ τὸν διακρίνοντα αὐτὸν φλογερὸν ἐνθουσιασμόν καὶ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην.

20.12.1955

1)

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

Εἰς τὴν σελ. 68, σειρὰ 23 ἀντὶ : 90 ᾠσματα καὶ 71 δίστιχα, νὰ γραφῇ : 78 ᾠσματα, ὁ θούριος τοῦ Ρήγα, ἀπόπικσμα ἐκ τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ 71 δίστιχα.

Εἰς τὴν σελ. 73 σημ. 2, σειρὰ 1, μετὰ τὴν λέξιν ἐξεδόθη νὰ προστεθοῦν αἱ λέξεις : ὑπὸ Coriolano di Bagnolo (βλ. κατωτέρω σ. 94) καὶ

**ΠΙΝΑΞ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ
ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΩΤΕΡΩ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΝ**

1. Συλλογείς καὶ ἐκδότης δημοτικῶν τραγουδιῶν.

Bognolo Coriolano 95	Hughes Rev. Thos-Smart 66	Predl F.X.M.A von- 91
Bartholdy J.L.S. 62	Iken Carl 76	Quinet Edgar 85
Βέης N.A. 91	Joss Paul Maria Leopold 80	Ross Ludwig 96 κέ.
Belloc Luise Sw. 79	Kemminghausen βλ. Schulte	Sanders D.H. 101
Buchon J.-A. 100	Kind Th. 81, 87, 88, 100, 102	Schmidt - Fhiseldeck 82
Bybilakis G. 97	Klein B. 74	Schulte-Kemminghausen 63
Γαζής Γ. 82	Κουέας Σ. B. 67	Sheridan Charles Brinsley 76
Γκνέντιτς N. 77	Leake William Martin 85, 92	Σουρμελής Δ. 88
Δαούτης Ζήσης 64	Lemercier Néroniacène 42, 73	Soutzo Al. 84
Δαπόντε Καισάριος 60	Lüdemann W. F. 81	Σούτσος 'Αλέξ. 92
Δελγάνος 'Ι. 83	Μανούσος 'Α. 102 κέ.	Soyter G. 68
Delgaty J.-B. 83	Marshall F. H. 85	Stackelberg O.M. Baron von- 80
Dodwell Edward 65	Maurer Georg Ludwig von- 90	Stephani Ludolf 99
D'Orient de Bellegarde 83	Müller Wilhelm 78 κέ.	Stephanopoli Dimo et Nicolò 60
Δοριέντος Δε Βελλεγάρδος 83	Μύλλερους βλ. Müller	Theotoky B. 79
Elissen Adolf 101	Niebuhr Βαρθόλδος Γεώργιος 67	Tommaseo N. 98
Ευλάμπιος Γ. 99	Ξανθόπουλος 102	Τσοπανάκος Παναγ. 93
Fauriel C. 68 κέ.	Οικονόμος K. 87	Ukert F.A. 87
Firmenich J.M. 95	Pashley Robert 92	Ulrichs H.N. 95
Friedemann Friedrich Traugott 75, 1	Pouqueville F.C.H.L. 61, 65	Voutier 68, 78
Guys 58		Χριστοφίδης 'Ηλίας 94
Haxthausen, Werner von- 62 κέ.		

2. Περιοδικὰ καὶ συλλογαί.

'Αθηνᾶ, ἤτοι ἀνάλεκτα γεωγραφικά, φιλολογικά, ιστορικά, οἰκονομικά καὶ περὶ ἐφευρέσεων 86	'Ἀσματα διαφόρων ποιητῶν 89	Mittheilungen aus der Geschichte und Dichtung der Neugriechen 75
'Ανθολογία Κορομηλᾶ 89	Eunomia 81	Φιλολογικὸς Συνέκδημος 102
	'Ιόνιος 'Ανθολογία 88	
	Leukothea 76	

3. Τραγούδια.

(Ἀναγράφονται οἱ τίτλοι τραγουδιῶν ἢ τὰ ὀνόματα προσώπων καὶ τόπων εἰς τοὺς ὁποίους ταῦτα ἀναφέρονται. Εἷς τινα τραγούδια μὴ ἔχοντα τίτλον σημειοῦται ἡ κατηγορία, εἰς τὴν ὁποίαν, ἀνήκουν ἢ ἡ ἀρχὴ των)

Ἁγία Σοφία 102
 ἄγουρος πετροπελεκᾶ 88
 ἀδέρφια (τὰ δυό—) 80, 96
 Ἀδριανούπολις 92, 102
 Ἀθηναῖες (Ἀθηνιές) 87, 104
 Αἰτωλικὸν 78, 82
 Ἀλῆ πασᾶς 90
 Ἀλῆ Φαρμάκης 67
 ἄλωσης Κωνσταντινουπόλεως
 βλ. Κωνσταντινούπολις
 ἀναγνωρισμός - ἀναγνώρισις
 86, 89, 92, 100, 102
 Ἀναγνώστης 100
 Ἀνατολικὸν βλ. Αἰτωλικὸν
 ἀνδρείου ἕπνος 89, 91
 Ἀνδρικός 78, 89
 Ἀνδρονίκου υἱοὶ 102
 ἀνέβηκα στὸν Ὀλυμπο 82
 Ἀντώνης (καπετάν—) 85
 ἄπιστη γυναῖκα 89
 ἀποχαιρετισμός Κλέφτη 78,
 89, 91
 Ἀρβανίτες στ' Ἀνάπλι 89, 93
 Ἀρβανιτοπούλα 100
 ἀρπαγὴ 89, 91
 Ἄρτας γεφύρι 88
 Ἀρχοντόπουλο (Νοταρᾶς) 93
 ballade (Μανρογένε) 72
 Βέβρος 102
 Βεληγκέας 89, 91
 Βελῆ πασᾶς 86
 βλαχοπούλα ἀποθνήσκουσα
 100
 Βλαχώρι βλ. Βραχώρι
 βοῇ ἐκ τοῦ μνήματος 89, 100,

102. Βλ. καὶ φωνὴ ἐκ τοῦ
 μνήματος
 Βότσαρης βλ. Μπότσαρης
 Βραχώρι 78, 83
 Colokotronis βλ. Κολοκο-
 τρώνης
 γαμήλιον ἔσμα 91, 92, 100
 Γαρδικίου ὑποδούλωσις 91
 Γαρδικιώται 67
 γεράλαφος καὶ Ἰαρκάδης 96
 100
 Γέροντα ναυμάχοι 81
 Γεωργάκης 78, 83
 Γεωργάκης καὶ Φαρμάκης 89,
 100
 Γιώργης Γιάννης 78
 Γεωργοθῶμος 91
 Γιάννης παῖζων αὐλὸν-νε-
 ραῖδα 96
 Γιαννούλας ἀρπαγὴ 89
 Γιώτης 89
 Γλημίδης (ρίμα) 92
 Γραμποῦσα 92
 Γυφτάκης 78, 91
 Gyrhtakis 74
 Despo's Tod 74
 Δῆμος 78, 89, 91, 102
 Διάκος 90, 91, 94, 100
 Dimos (Das Grab des—) 74
 δίστιχα 59, 61, 64, 65, 67, 68,
 81, 91, 92, 95, 98, 101
 Δράμαλης 93
 ἐβγάτ' ἀγόρια στὸ χορὸ 92
 Ἐβραιοπούλα 96, 100

ἐλάφι καὶ ἥλιος 77
 ἐπιθαλάμια ἄσματα 91
 ἔρωτας φανερωμένος 100, 102
 ἐρωτικὸν ἔσμα 79, 82, 80, 91,
 92, 102, 105
 ἐσένα πρέπει, ἀφέντη μου 91
 Ἐρωτοκρίτου πάθη 76
 Ἰαρκάδι 96, 100. Βλ. καὶ γε-
 ράλαφος
 Ζαχαράκης 106
 Ζαχαριάς 87, 91, 93
 Ζερβοπούλα 97
 Ζήδρος 82
 Θεοδώρου ρίμα 92
 θρῆνος μητρικὸς 89
 Ἰώτης βλ. Γιώτης
 Καλιακούδας 78
 Καραϊσκάκης 93
 Κάστρο Ὠριάς 96, 97. Βλ. καὶ
 Ὠραία τοῦ Κάστρου
 κατάρια ἀγαπητικοῦ 89, 100
 Κατσαντώνης 85 κέ.
 Κατσαρὸς 104
 Κατσκογιάννης 105
 κάτω στὴ Ρόδο στὸ Ροδο-
 νήσι 97
 Κιαμὺλ μπες 89, 90, 91, 93
 94
 Κίσσαβος 87, 97
 Κίτσος 89
 Κλέφτες 66, 89, 91, 100
 Κλέφτη ἀποχαιρετισμός βλ.
 ἀποχαιρετισμός
 Κολοκοτρώνης 73, 82, 93, 94

- Κοντογιάννης 91, 93
 κολοχέρης 100
 κόρη εις τὸν Ἄδην 96, 100
 κόρη καμαρώνουσα 100
 Κουτσοχρήστος 100
 Κρήτη 79
 Κύπρου τραγούδια 67
 κυρά Χρυσή τὴν Κυριακὴν 91
 Κυρίσης Μιχάλης 89, 91
 Κωνσταντινούπολις 89, 91, 92
 Κώστας 80
 Λάζος 82
 λατρευτικὸν ἔσμα 102
 Λεπενιώτης 86
 Λιάκος 86, 89
 Λιάκου γυναίκα 89
 λυγερὴ στὸν Ἄδη 86
 λαγευμένοι 77
 μαγικό τραγούδι 90
 Μανόλης καὶ γιανίσαρος 91
 μάτια 105
 ματινάδες 92
 μαῦρα μάτια βλ. μάτια
 Μαυριανὸς 72
 Μαυρομιχάλης 93
 Μεσολόγγι 78, 79, 84, 85, 89,
 91, 92, 94, 105
 Μηλιόνης 89
 μισεμὸς 91
 μοιρολόγιον 83, 94, 98
 Μονεμβασιά 78, 82
 Μουσάγας 87
 Μπερατίου ἄλωσις 91
 Μπότσαρης 77, 82, 84, 89,
 91, 93, 95, 100
 Μπουκουβάλας 65, 72, 78, 89,
 91, 105
 Mutter (Die Klage der-) 74
 νανάρισμα 77, 100
 Νάνος 89, 91
 Ναύπλιον 89, 93, 94
 ναύτης 102
 Νεράιδα 96
 Νικοτσάρας 82, 89, 100
 Νοταρᾶς βλ. Ἀρχοντόπουλο
 νυκτερινὴ περπατησιὰ 89, 100,
 102
 ξενιτιά 80, 82, 91, 96, 100,
 102
 ὅλες οἱ μελαχρινές 90, 92
 Ὀλυμπος 78, 80, 87, 89, 91,
 100, 102, 105
 ὄνειρον Δήμου 78
 Παπᾶς 82
 Παπαφλέσσας 93
 pastoral (chant) 83
 πεθερὰ 85, 104
 Περιοτερούλα ἡ νύφη μας 81
 περπερούνα 100
 Πετμεζαῖοι 87
 πιστὴ σύζυγος 86
 Πλιάσκας 78, 91, 106
 ποιμενικὸν ἔσμα 83
 ποῖος εἶδε πράσινο δέντρο 80
 Πορφύρης 102
 πραγματευτὴς 80
 Ραψάνης καὶ Τυρνάβου σει-
 σμὸς 82
 ρουμανικὰ ποιήματα 95
 Ρούμελης τραγούδι 61
 Ρωμὸς καὶ Ἑβραιοπούλα 96
 Σάμος 89, 94
 σεισμός 82, 96
 Σκατόβεργας 91, 95
 Σκυλοδήμος 78, 88
 σουλιώτικο 66, 67, 89, 91, 92,
 93, 102
 Σταθᾶς 78, 89, 91
 σταμνὶ τσακισμένο 90, 100
 Stergios 74
 Στέργιος 89, 91, 102
 σωφροσύνη 88
 τάφος Δήμου 78, 89, 91, 102
 Βλ. καὶ Δήμος
 Τζελεπῆς 92
 τραγουδίστρια 89
 τρίκορφο βουνὸ 91
 Τρίπολη, Τριπολιτσά 61, 89,
 90, 94, 95
 Τσαμαδὸς 85, 100
 Tsavellina 74
 Τσέλιος 82
 τσοπάνης καὶ χάρος 96, 100
 Τυρνάβου σεισμός 82
 ὕπνος ἀνδρείου 89, 91
 Φροσύνη 80
 φωνὴ ἐκ τοῦ μνήματος 80, 82,
 92. Βλ. καὶ βοή ἐκ τοῦ μνή-
 ματος
 Φώτης υἱὸς τοῦ Ζήδρου 82,
 100
 Χάρος καὶ κόρη, 80, 89, 91
 Χάρος καὶ τσοπάνος 96, 100
 Χάρος καὶ ψυχαὶ 89
 Χατζῆ Μιχάλης 92
 Χατζησεκρέτης 92
 χελιδόνι - χελιδόνισμα 100, 102
 χίνα (περπατεῖ σά-) 65, 100
 Ψαρά 89, 94
 Ὡρα καλὴ σου, βασιλιά 97
 Ὠραία τοῦ Κάστρου 100. Βλ.
 καὶ Κάστρο Ὠριάς

ΠΕΡΙ ΤΟΝ ΚΑΤΑΡΤΙΣΜΟΝ
ΤΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΔΗΜΩΔΩΝ ΑΣΜΑΤΩΝ
ΤΗ. ΚΙΝΔ (1833) ΚΑΙ Γ. ΧΡ. ΧΑΣΙΩΤΟΥ (1866)

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

1. Ἡ συλλογὴ τοῦ Theodor Kind (1833)

Ὁ Θεόδωρος Κίνδ (1799-1868), γερμανὸς φιλέλλην, ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς τὸ δίκαιον, εἶτα δὲ ἀπὸ τοῦ 1821, διαμένων ἐν Αἰωνίᾳ, ἡσχολήθη καὶ μὲ τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν, τὴν σύγχρονον ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ γενικῶς τὴν φιλολογίαν καὶ δὴ τὴν δημώδη καὶ προσωπικὰ ποιήσας αὐτῆς. Οὕτως ὁ Kind, γνώστης τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῶν συγχρόνων τοῦ φιλολογικῶν ἐν γενεὶ ζητημάτων τῆς Ἑλλάδος, ἐξέδωκεν αὐτοτελῶς ἔργα, τὰ ὁποῖα περιέχον συλλογὰς δημοτικῶν ᾠσμάτων, ποιήματα συγχρόνων τοῦ ἐλλήνων ποιητῶν, φιλολογικὰ θέματα καὶ ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Τῷ 1827 ἐδημοσίευσεν τὸ πρῶτον ποιητικὴν συλλογὴν τοῦ¹⁾ εἰς τὴν ὁποίαν περιέλαβε 18 δημῶδη ᾠσματα καὶ 6 προσωπικὰ ποιήματα. Ἀργότερον, τῷ 1831, ἐξέδωκε δεύτερον ἔργον τοῦ περὶ συγχρόνων τότε φιλολογικῶν ζητημάτων τῶν Ἑλλήνων καὶ μάλιστα περὶ τῆς ποιήσεως τοῦ Σούτσου κ.ἄ.²⁾ εἶτα μετὰ διετίαν, τῷ 1833, νέαν συλλογὴν δημοδῶν ᾠσμάτων καὶ λογίων ποιημάτων, ἀργότερον δὲ καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ (ἀνθολογία δημοδῶν ᾠσμάτων κλπ.)³⁾

¹⁾ Τραγῳδία τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, συλλεχθέντα καὶ μεταφρασθέντα εἰς τὰ γερμανικά καὶ ἐξηγηθέντα διὰ σημειώσεων ὑπὸ Καρόλου Θεοδώρου Κίνδ. Neugriechische Volkslieder, gesammelt und mit deutscher Übersetzung, nebst Sach- und Worterklärungen, herausgegeben von Karl Theodor Kind in Leipzig. Grimma, bei Carl Friedrich Göschen Beyer, 1827. (Εὐνομία, Dritter Band). [8ον μικρ. σελ. 150+XXXII].

²⁾ Beiträge zur besseren Kenntniss des neuen Griechenlands in historischer, geographischer und literarischer Beziehung, von Dr. Theodor Kind. Neustadt a.d. O. 1831, bei Johann Karl Gottfried Wagner. [σχ. 8, σελ. 281+XXII].

³⁾ Βλ. καὶ Ν. Γ. Πολίτου, Βραχεῖα σημειώσεις περὶ τῶν προγενεστέρων συλλογῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων. Νεοελλ. Ἀνάλεκτα, τόμ. Α' (1870) σ. 66 ἀρ. 3.

Ἡ δευτέρα, ὡς ἄνω, συλλογή, δηλαδή ἡ τοῦ ἔτους 1833, φέρει τίτλον: «Τραγῳδία τῆς νέας Ἑλλάδος, ἐθνικὰ καὶ ἄλλα, τὰ μὲν τυπωμένα πρότερον, τὰ δ' ἀτύπωτα. Μὲ προλεγόμενα καὶ σημειώσεις ἐκδοθέντα ὑπὸ Θεοδώρου Κίνδ.— *Neugriechische Poesieen, ungedruckte und gedruckte, mit Einleitung und sowohl Sach- als Wort-Eckklärungen herausgegeben von Dr. Theodor Kind. Leipzig, in der Dyk'schen Buchhandlung 1833.* [σχ. 16. σελ. XXVIII + 94.].

Εἰς τὴν συλλογὴν καὶ ἔκδοσιν ταύτην δημοτικῶν τραγουδιῶν τῶν Ἑλλήνων, ὡς καὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς προηγουμένης συλλογῆς τοῦ ἔτους 1827, πιστεύω ὅτι ἐκινήθη ὁ Κίνδ ἐκ τῆς ἐκδοθείσης κατὰ τὸ 1824-25 ὑπὸ τοῦ Cl. Fauriel συλλογῆς δημοτικῶν ᾠσμάτων τῆς Ἑλλάδος εἰς δύο τόμους, ἥτις μετεφράσθη ἀμέσως τῷ 1825 εἰς τὴν γερμανικὴν καὶ ἐξεδόθη εἰς δύο τόμους: α') ὑπὸ τοῦ *Wilhelm Müller* (*Neugriechische Volkslieder, gesammelt und herausgegeben von C. Fauriel. Übersetzt... von — Leipzig 1825. Zwei Theile*)· β') ὑπὸ ἄνωνύμου, ὁμοίως εἰς δύο τόμους, μὲ τὸν τίτλον: *Mittheilungen aus der Geschichte und Dichtung der Neugriechen. Erster Band. Zweiter Band. Coblenz bei Jacob Hölscher, 1825*)¹.

Εἰς τὴν, ὡς ἄνωτέρω, τῷ 1833 δημοσιευθεῖσαν συλλογὴν τοῦ Κίνδ, περὶ ἧς θὰ γίνῃ λόγος ἐνταῦθα μόνον ὡς πρὸς τὸν καταρτισμὸν μέρους τῶν περιεχομένων δημοτικῶν ᾠσμάτων, περιέχονται (σελ. 1-16) τὰ κατωθὶ ἐν συνόλῳ δημοτικὰ ᾠσματα

I Τοῦ Ὀλύμπου [= τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Κισσάβου]²

II. Ἐλευθέρωσις τῆς γυναικὸς τοῦ *Λαίτρου* [= τῆς Λιάκαινας].

III. Ὁ ἀναγνωρισμὸς [= Ὁ γυρισμὸς τοῦ ξενιτεμένου].

IV. Ἡ ὥραία τοῦ *κάστρου* [= τοῦ Καστρου τῆς Ὠριᾶς].

V. Τοῦ *Δήμου* (ἄρχ.: Αὐτὰ τὰ μάτια Δῆμο μ' ε' εὖμορφα).

VII. *Χελιδόνισμα*.

VIII. [Περπερούνα].

IX. *Τραγῳδίων τοῦ γάμου* [= Φεγγάρι μου βασίλευσε, νὰ πάῃ ὁ νιὸς ὅπ' ἀγαπᾷ.]

(ἄρχ.: Φεγγάρι μου βασίλευσε, κατέβα παρακάτω).

X Τοῦ αὐτοῦ [= Κέρασμα δούλου· πέφτει τὸ ποτήρι εἰς τὰ γόνατα τῆς κυρᾶς.

XI [Κυνηγὸς καὶ Πέριδικα].

Ἡ λοιπὴ ποιητικὴ ὕλη ἀποτελεῖται ἐκ ποιημάτων συγχρόνων τοῦ Κίνδ ἑλλήνων ποιητῶν, ὡς τοῦ Γεωργίου Σακελλαρίου ἱατροῦ ἐκ Κοζάνης, τοῦ Ἀθανασίου Χριστοπούλου, τοῦ Ἀνδρέου Κάλβου κ. ἄ.

¹ Διὰ πλείονα περὶ τῶν δύο τούτων ἐκδόσεων βλ. *Δημ. Πετρόπουλον*, εἰς σ. 74-75 τοῦ παρόντος τόμου.

² Ἐντὸς ἀγκυλῶν ἀναγράφονται οἱ τίτλοι τῶν ᾠσμάτων, μὲ τοὺς ὁποίους εἶναι σήμερον συνήθως γνωστά.

Εἰς τὰ κείμενα ταῦτα, ποιήματα καὶ δημῶδη ᾠσματα, ἀκολουθοῦν ἀπὸ σ. 46-65 σημειώσεις τοῦ Kind ἐρμηνευτικαὶ καὶ πραγματικαὶ ὡς καὶ λεξιλόγιον (σ. 66-94) μεθ' ἐρμηνείας ἀντιστοίχως ἐκάστης λέξεως εἰς τὴν γερμανικὴν καὶ γλωσσικῶν σημειώσεων εἰς τὰς διαλεκτικὰς λέξεις.

Ὡς ἤδη εἴπομεν, θὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα ἐκ τῶν περιεχομένων τῆς συλλογῆς ταύτης ζητήματά τινα σχετικὰ μόνον πρὸς τὰ ἐν αὐτῇ δημοτικὰ τραγούδια καὶ συγκεκριμένως πρὸς τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἐπρομήθευσεν εἰς τὸν Kind δημῶδη ᾠσματα καὶ ἐβοήθησεν οὕτως εἰς τὸν καταρτισμὸν τῆς συλλογῆς, ὡς καὶ εἰς ἐρμηνευτικὴν ἐπεξεργασίαν τινῶν τῶν κειμένων τούτων καὶ μάλιστα τῶν δημοτικῶν, καθ' ὅσον ὁ ἴδιος ὁ ἐκδότης ἀορίστως μόνον ἀναφέρει περὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ χωρὶς καὶ νὰ τὸ ὀνομάξῃ¹⁾. Οὕτως ὁ Kind (σ. 47) εἰς τὸ ἐρμηνευτικόν του σημείωμα διὰ τὸ ἐν σελ. 1-2 δημῶδες ᾠσμα τοῦ μαλώματος τῶν βουνῶν Ὀλύμπου καὶ Κισσάβου σημειώνει ὅτι τοῦτο ἀνεκοινώθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ Ἑλλήνων ἐξ Ὀλύμπου²⁾, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἀναφέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ Ἑλλήνος τούτου. Ὁμοίως καὶ περὶ τοῦ ἐπάσματος κατὰ τὸ μαγικὸν ἔθιμον τῆς Πελοποννήσου (σ. 43, ἀρ. VIII) λέγει ὁ Kind (σ. 51) ὅτι ἀνεκοινώθη τοῦτο εἰς αὐτὸν ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ δὲ μὲ τὸ ᾠσμα καὶ περιγραφή τοῦ ἔθιμου τούτου³⁾.

Τὸ ζήτημα τοῦτο, δηλαδή ποίος ἦτο ὁ ἐξ Ὀλύμπου Ἕλλην, ὅστις ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Kind τὸ ᾠσμα τοῦτο τοῦ μαλώματος τῶν βουνῶν Ὀλύμπου καὶ Κισσάβου, πλὴν δὲ τούτου καὶ ἄλλα ᾠσματα, ὡς θὰ δεῖξῃ κατωτέρω, εἶτι δὲ καὶ τὸ ζήτημα τοῦ τόπου τῆς προελεύσεως ἀρκετῶν ἐκ τῶν δημῶδων τούτων ᾠμάτων, διαφωτίζουν δύο πρὸς τὸν Ἕλληνα τοῦτον ἐπιστολαὶ τοῦ Θεοδώρου Kind, αἱ ὁποῖαι εἶναι σχετικαὶ πρὸς τὴν συλλογὴν του ταύτης.

Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Σοφοκλῆ Οἰκονόμον (1809-1877), υἱὸν τοῦ πολλοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων.

Ὁ Σοφοκλῆς οὗτος ἐγεννήθη εἰς Τσαρίτσανην παρὰ τὴν Ἐλασσόνα τῆς Θεσσαλίας, ἐσπούδασε τὴν ἱατρικὴν εἰς Βιέννην καὶ Βερολίνον καὶ ἐταξίδευσεν εἰς

¹⁾ Διὰ τὰ προσωπικὰ μόνον ποιήματα σημειώνεται εἰς τὰ σχόλια ἐκάστου ἢ πηγῆ καὶ ἐνίοτε ὁ ἀνεκοινώσας τὸ ποίημα, ἐξαίρεσις τοῦ ὑπ' ἀριθμ. XII διὰ τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Kind (σ. 54) ὅτι τὸ κατέγραψεν ὁ ἴδιος ἐν Ἑλλάδι.

²⁾ ...das [= Gedicht] ich übrigens ganz unverändert, so wie ich es von einem Griechen von Olympos selbst erhalten, mitgetheilt habe.

³⁾ Ein Grieche selbst hat mir, mit dem Gedichte, auch die nachstehende Erklärung mitgetheilt.

Ἐν σελ. 56 ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι ἔλαβε καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. XVII (Ὁδοιποροῦντος) καὶ XVIII (Ξένου) (σ. 24-25), τὰ ὁποῖα θεωρεῖ, ὁρθῶς, ὡς μὴ δημοτικά.

διάφορα ἐπιστημονικά κέντρα τῆς Εὐρώπης, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ εἰς Παρισίους, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ χρονικὸν διάστημα· τέλος δ' ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1834, ἔνθα ἤσκησε τὴν ἱατρικὴν, συγχρόνως δ' ἀφιερώθη καὶ εἰς φιλολογικὰς γενικῶς μελέτας.

Μετὰ τοῦ Σοφοκλέους Οἰκονόμου, πιθαιώτατα ἀπὸ τοῦ χρόνου τῶν σπουδῶν του, ὁ Κῖνδ εἶχε φιλικὴν ἀλληλογραφίαν. Ἐκ ταύτης σώζονται δύο λίαν ἐνδιαφέρονσαι ἐπιστολαὶ ἐκ τοῦ ἔτους 1833, αἱ ὁποῖαι ἀπευθύνονται ὑπὸ τοῦ Κῖνδ ἐκ Λιψίας πρὸς τὸν Σοφοκλῆ, διαμένοντα τότε εἰς Βερολίνον.

Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται, τὰς ὁποίας δημοσιεύομεν ἐνταῦθα, ἀπόκεινται ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς οἰκογενείας τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων¹⁾, τοῦ ὁποίου, ὡς ἐλέχθη, υἱὸς ἦτο ὁ Σοφοκλῆς. Αὗται εὐρίσκονται εἰς τὸν ὑπ' ἀρ. ΧΙ φάκελον τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Σοφοκλέους καὶ ὑπ' αὐξ. ἀριθμ. 18 καὶ 19²⁾.

Α' (Φάκελος ΧΙ, ἀρ. 18)
Ἐκ Λιψίας τὴν 16 Μαρτίου 1833

Φίλε,

Ἐλάβα τὸ γράμμα σου τῆς 24 τοῦ Φεβρουαρίου καὶ σὲ εὐχαριστῶ διὰ τὴν καλοσύνην σου, ὅτι εἶσαι ἔτοιμος νὰ με βοηθήσῃς κατὰ τὴν συλλογὴν ἑλληνικῶν τραγούδιων, ἣν μὲν σκοπεύω. Μάλιστα μοι κίηται ὑποχρεῶς διὰ τὰ δύο τραγούδια, ἃ μοι ἐκοινοποίησες, καὶ σὲ παρακαλῶ σφοδρῶς νὰ μὴ ἐμπορῇς νὰ μοι κοινοποιήσῃς κ' ἄλλα ἐθνικὰ³⁾ τραγούδια, νὰ τὸ κάμῃς ὅσον τάχιστα καὶ μέχρι τοῦ μέσου τοῦ Ἀπριλίου. — Προσθετῶ νῦν τὰ ἐξῆς.

α. Σὲ παρακαλῶ, νὰ μοι ἐξηγηθῇς τὰς λέξεις αἱ εὐρίσκονται ἐν τοῖς δύο τραγούδιοις σου, τουντέστιν· Ἀργαλειός, ἀπανδέχω, ἀπέκει, ῥαζακίος, πτωχολο-

¹⁾ Βλ. περὶ τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ Ἀρχείου τούτου: Δ. Σ. Μπαλάνου, Ἀρχεῖον Κωνσταντίνου καὶ Σοφοκλέους Οἰκονόμου. Πρακτ. τῆς Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, τόμ. 23 (1948) σ. 405 ἐξ.

Τὸ Ἀρχεῖον τοῦτο τῶν Οἰκονόμων, δωρηθὲν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ὑπὸ τοῦ Ἀλ. Πάλη (Βλ. Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, τόμ. 23 (1948) σ. 417 καὶ 470, τόμ. 24 (1949), Γ' (Λόγοι) σ. 91, τόμ. 25 (1950) σ. 566), κατέταξα κατ' ἐντολὴν τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου-Δεκεμβρίου 1950 διάστημα, συνέταξα δὲ καὶ γενικὸν κατάλογον τῶν περιεχομένων του. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο μὲ ἐβοήθησαν προθύμως, διατεθέντες πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας, οἱ ὑπάλληλοι: α) ἡ Ἑλένη Βουραζέλη-Μαρινάκου, καθηγήτρια, ἀπεσπασμένη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου καὶ β) ὁ Πέτρος Πετρῆς, γραφεὺς τοῦ Ἀρχείου τούτου.

²⁾ Τῶν ἐπιστολῶν τούτων πρῶτος κάμνει μνηεῖαν ὁ Δημ. Μπαλάνος, ἐνθ' ἂν., τόμ. 23, σ. 416.

³⁾ Μὲ ἡραιωμένα στοιχεῖα δημοσιεύονται αἱ ὑπογραμμισμέναι ὑπὸ τοῦ Κῖνδ λέξεις.

γία, δαγκωματίτσα, Κονίανος, γυαλιά, ἄμε, γάντισος, εἶα—καὶ νὰ μοὶ εἰπῆς ἂν γράφεται Ἑλία ἢ Ἑλήα,—ἔπειτα, ποῖα εἶναι ἡ παραγωγή τοῦ Βαγία, καὶ πῶς γράφεται ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν δύο τραγουδίων σου ἡ τελευταία λέξις· γυαλῖν, ἢ πῶς ἄλλως.

β. Σὲ παρακαλῶ, νὰ μοὶ εἰπῆς, ἂν γνωρίσῃς τὸ παρακείμενον τραγούδιον μετὰς πρώτας λέξεις· Πυρπηροῦνα περπατεῖ, καὶ ἂν ἦναι πιστῶς γραμμένον, ἔπειτα δέ, νὰ μοὶ ἐξηγηθῇς τὰς ἐν αὐτῷ σημειωθείσας λέξεις.

γ. Τὸ αὐτὸ σὲ παρακαλῶ κατὰ τὸ χελιδόνισμα καὶ κατὰ τὸ τοῦ Δῆμου.

δ. Ὅλα τὰ παρακείμενα παρακαλῶ νὰ μοὶ ἀναπέμψῃς μετὰς σημειώσεις σου.

ε. Δὲν ἔπλασεν ὁ πατήρ σου Ποίημα πρὸς Ἀλέξανδρον, Ρωσσίας βασιλέα, κατὰ τὸ 1812, μετὰ τὴν ἀρχὴν

Νέος Ἄρης ἤδη τρέχει—;—

Καὶ αὐτὰ μὲν ἠθέλησα νὰ σὲ παρακαλέσω καὶ νὰ σ' ἐρωτήσω· σὺ δέ, φίλτατε, ἀκόμιν τοῦτο σὲ παρακαλῶ νὰ μοὶ συγγραψῇς ἅπας αὐτὰς καὶ παρακαλέσεις καὶ ἐρωτήσεις. Καὶ τοῦτο μὲν ἐλπίζω, ὅπου γράφεις τὰ περὶ τῆς νέας γλώσσης καὶ ποιήσεως, μάλιστα δὲ τῆς ἐθνικῆς, ἐπλεῖν μου.

Πρὸς τοὺς φίλους ἀσπάζομαι σὲ καὶ τὸν Γεαστόν, πάντα καλὰ καὶ ἀγαθὰ εὐχόμενος σὺς, καὶ πρὸς ἄλλων σταθερὰν ἐγὼ ἀσπάζομαι διὰ σου καὶ τὸν Siegfried καὶ τὸν Iken, καθὼς καὶ ὁ Χαῖνος ἀσπάζεται σὺς δύο

Τοῦ δὲ πατρὸς ἀκόμιν δὲν ἔλαβα ἀπόκρισιν—

Ἐγείνε κ' εὐδαιμόνει

Ὅ σ' ἀγαπῶν

Θεόδ. Κινδ.

Β'.

(Φάκελος XI, ἀρ. 19)

Χαῖρε

Ἐλπίζω, ὅτι ἀγαθῇ τύχῃ ἔλαβες τὸ γράμμα μου τῆς 16 Μαρτίου, καὶ προσμένω τὴν ἀπόκρισίν σου εἰς αὐτὸ μετ' ὀλίγον. Προσμένων ταύτην ἀπόκρισιν, ἀναγκαίαν μὲν διὰ τὴν μέλλουσαν νὰ προετοιμασθῇ ὑπὸ μου τραγουδίων (μὴν τραγουδίων, καθὼς ἔγραψα ἐν τῷ τελευταίῳ πρὸς σε γράμματί μου) συλλογὴν, σὲ παρακαλῶ δι' αὐτὴν καὶ τὰ ἐξῆς.

α'. νὰ μοὶ εἰπῇς, τίνα νοῦν ἔχει καὶ τίνα ἐν γένει σημασίαν τὸ μοὶ κοινοποιηθὲν ὑπὸ σου τραγούδιον μετὰ τὴν ἀρχήν. Ὅσα καστριά κ' ἂν ἴδα κ.τ.λ. ἐπειδὴ τοιοῦτο, οἷον εἶναι, δὲν τὸ καταλαμβάνω.

β'. ἂν γνωρίζῃς τὰ τοῦ Κάλβου καὶ τοῦ Σακελλαρίου ποιήματα, εἰπέ μοι, ποῖα αὐτῶν νομίζῃς πρὸ ἄλλων ἄξια νὰ τὰ ἐκλέξω εἰς τὴν συλλογὴν μου.—

Ταῦτα μὲν περὶ τούτου. Μετὰ ταῦτα δὲ σοὶ γνωστοποιῶ, ὅτι ἐτελείωσα ἱστορίαν τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅτι θέλω νὰ σοὶ στείλω σῶμα αὐτῆς διὰ μέσου τοῦ *Stieglitz* μετ' ὀλίγας ἡμέρας.

Τὸ προκείμενον γράμμα δὲς, παρακαλῶ, εἰς τὸ ταχυδρομεῖον, νὰ ἔλθῃ τοιουτοτρόπως πρὸς τὴν διεύθυνσίν του.

Ὑγιαίνειτε, σὺ μὲν καὶ ὁ Βλαστός, ὃν ἀσπάζομαι φιλικῶς, καὶ εὐδαιμονεῖτε!

Ἐκ Λειψίας

Ὁ σὸς

τὴν 2 Ἀπριλίου

Θεόδ. Κίνδ

1833

Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων γίνεται γνωστὸν ὅτι ὁ Κίνδ παρεσκεύαζε τὴν συλλογὴν ταύτην κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς, ἤτοι τῷ 1833, καὶ ὅτι δύο ἄσματα τῆς συλλογῆς του εἶχον ἀποσταλῆ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πρὸς ὃν ἀπευθύνονται αἱ ἐπιστολαὶ αὗται, δηλαδὴ ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Σοφοκλέους Οἰκονόμου, διαμένοντος τότε, ὡς θὰ λεχθῇ κατωτέρω, εἰς Βερολίνον.

Ἀποδέκτης τῶν ἐπιστολῶν τούτων τοῦ Κίνδ εἴκομεν ὅτι εἶναι ὁ ἱατρός Σοφοκλῆς Οἰκονόμος, ἂν καὶ δὲν ἀναγράφεται ἐπὶ ταύτων τὸ ὄνομα τοῦ φίλου τοῦ Κίνδ, τοῦ Σοφ. Οἰκονόμου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπεστέλλει ὁ Κίνδ, καὶ ὁ τρόπος ἔνθα οὗτος διέμενεν.

Ἡ ταύτις τοῦ ἀνωνύμου τούτου ἀποδέκτου πρὸς τὸν Σοφ. Οἰκονόμον πιστοποιεῖται ἐκ τῆς ἐ' παραγράφου τῆς πρώτης ἐκ τῶν δημοσιευομένων ἐνταῦθα ἐπιστολῶν, ἔνθα ὁ Κίνδ ἐρωτᾷ τὸν φίλον του, ἂν «ἔπλασεν» ὁ πατὴρ του, δηλαδὴ ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, ὡς φαίνεται εἰς τὰς σελίδας 32-33 καὶ 58 τοῦ ὡς ἄνω βιβλίου τοῦ Κίνδ, ποίημα τῷ 1812 πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ρωσίας μετὰ τὴν ἀρχὴν «Νέος Ἄρης ἤδη τρέχει»¹⁾.

Ποῖα τώρα εἶναι τὰ «δύο τραγούδια», τὰ ὅποια εἶχε στείλει εἰς τὸν Κίνδ ὁ φίλος του (= Σοφ. Οἰκονόμος) ἀπὸ τῆς 23 Φεβρουαρίου 1833, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὴν ἄνωτέρω πρώτην ἐπιστολὴν τοῦ Κίνδ, δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀντιληφθῶμεν, τόσον ἀπὸ τὴν εἰς τὴν δευτέραν ἐπιστολὴν παρατιθεμένην ἀρχὴν τοῦ ἐνὸς ἄσματος «Ὅσα καστριά καὶ ἴδα», ὅσον καὶ ἀπὸ τὰς εἰς τὴν πρώτην ἀναφερομένας πρὸς ἐρμηνείαν λέξεις: ἀργαλειός, ἀπανδέχω, ἀπέκει, ῥαζακιός, πτωχολογία, δαγκωματίσα, Κονίαρος, γυαλιά, ἄμε, γάντσος, εἶα, ἐλία ἢ ἐλήα, Βαγία, γυαλῖν.

¹⁾ Πιστεύω ὅτι καὶ ὁ ἀκαδημαϊκὸς Δημ. Σ. Μπαλάνος θὰ ἐστηρίχθῃ εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ Σοφοκλέους Οἰκονόμου ὡς ἀποδέκτου τῶν ἐπιστολῶν τούτων τοῦ Κίνδ (ἐνθ' ἀν., σ. 416), πλὴν τῆς ἐξωτερικῆς ἐνδείξεως, δηλαδὴ τῆς ὑπάρξεως τῶν ἐπιστολῶν τούτων εἰς τὸ Ἄρχεῖον τοῦ Σοφ. Οἰκονόμου, καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο κυρίως τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τοῦ Κίνδ.

Αἱ λέξεις αὗται ἀπαντοῦν εἰς τὸ ἔσσημα ΙΙΙ (σ. 4-5) «Ὁ ἀναγνωρισμός» [= Ὁ γνωρισμός τοῦ ξενιτεμένου] εἰς τοὺς στίχους 1, 11, 23, 25, 27, 31 καὶ 32 καὶ εἰς τὸ ΙV (σ. 6-7) «Ἡ ὥραία τοῦ κάστρου» [= Τὸ κάστρο τῆς Ὠριᾶς] εἰς τοὺς στίχους 7, 14, 21, 24, 27, 31, 33, 37 καὶ 38. Τοῦ δευτέρου ἄλλωστε ἐκ τούτων ἀρχικὸς στίχος εἶναι ὁ παρατιθέμενος εἰς τὴν δευτέραν ἐπιστολὴν «Ὅσα καστριά κᾶν ἴδα». Εἰς τὴν ἀπάντησίν του ὁ Σοφ. Οἰκονόμος θὰ διώρθωσεν καὶ διεσάφησεν δι' ἐρμηνείας τὰς λέξεις ταύτας, διότι ἔχουν αὗται ὀρθῶς εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Kind, ὡς π. χ. ἡ λ. Κονίαντος ὡς Κόνιαντος (σ. 6, στ. 7, 21, 24), ἡ λ. εἶα ὡς εἶα (= γιὰ) (σ. 7, στ. 27, 31, 33). γυαλὶν ὡς γυαλὸν (σ. 7, στ. 38), πτωχολογία ὡς πτωχολογία (σ. 5, στ. 27), ἐλία ἢ ἐλῆα ὡς ἐλῆα (σ. 5, στ. 30), Βαγία ὡς Βάγιας (σ. 5, στ. 32).

Ὡς τόπον προελεύσεως τῶν ἑσσημάτων τούτων νομίζω ὅτι πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν Τσαρίτσανην εἰς τὴν περιοχὴν Ἑλασσόνος, γενέτειραν τοῦ ἀποστολέως τούτων Σοφοκλέους Οἰκονόμου, ἢ πλησιόχωρον τῆς Τσαριτσάνης τόπον. Περὶ τούτου συνηγορεῖ καὶ τὸ εἰς τὸ ἔσσημα τοῦ κάστρου τῆς Ὠριᾶς θέμα τῆς μεταμφίσεως εἰς μοναχὸν τοῦ ἐξαπατήσαντος τὴν ὥραϊαν τοῦ κάστρου τὴν Ὠριάν, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰς παραλλαγὰς ἐκ τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου καὶ μάλιστα ἡ εἰς τὸ ἔσσημα τοῦτο λέξις Κόνιαντος, δηλωτικὴ τῶν ἐκ Ἑλλάδος εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν νοτίαν Μακεδονίαν ἐποικισθέντων Τούρκων.

Ὁ Kind εἰς τὴν πρώτην, ὡς ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ζητεῖ παρὰ τοῦ Σοφοκλέους Οἰκονόμου τὴν ἀποστολὴν καὶ ἄλλων δημοσίων ἑσσημάτων: «ἂν ἐμπορῆς νὰ μοὶ κοινοποιήσης καὶ ἄλλα ἐθνικὰ τραγούδια». Εἶναι πιθανὸν μετὰ τὴν νέαν αὐτὴν αἴτησιν τοῦ Kind νὰ τοῦ ἀπέστειλεν ὁ Σοφ. Οἰκονόμος καὶ τὸ εἰς τὴν συλλογὴν ἐν σ. 1-2 δημοσιευόμενον ἔσσημα τοῦ μαλώματος τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Κισσάβου. Οὕτως δὲ ὁ ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Kind ἀνωνύμως Ἑλλήν ἐξ Ὀλύμπου¹⁾ θὰ εἶναι ἀσφαλῶς ὁ Σοφοκλῆς Οἰκονόμος.

Εἰς τὴν πρώτην ἐπιστολὴν ζητεῖ ἔτι ὁ Kind πληροφορίας πρὸς λύσιν ἐρμηνευτικῶν εἰς λέξεις καὶ πραγματικῶν ἀποριῶν του διὰ τὰ ἔσσημα τῆς συλλογῆς του «Περπηροῦνα», «Χελιδόνισμα» καὶ «τοῦ Δῆμου». Ἐν τούτοις εἰς τὰς σημειώσεις του περὶ τῶν ἑσσημάτων τούτων μόνον εἰς τὸ ἔθιμον τῆς Περπερούνας (σ. 51) ἀναφέρει ὁ Kind ἀορίστως περὶ Ἑλληνὸς τινος, ὅστις ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὸν περὶ τοῦ ἐθίμου τούτου. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὁ Ἑλλήν οὗτος εἶναι ὁ Σοφοκλῆς Οἰκονόμος.

Παρὰ τὴν συμβολὴν αὐτὴν τοῦ Σοφ. Οἰκονόμου εἰς τὸν καταρτισμὸν τῆς ἐκ 10 δημῶδων ἑσσημάτων συλλογῆς αὐτῆς τοῦ Kind, ὡς καὶ εἰς ἐρμηνευτικὰς καὶ πρα-

¹⁾ Βλ. ἀν. σ. 112.

γματικὰς διευκρινήσεις ἐπὶ τούτων, οὗτος, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὴν δευτέραν ἐπιστολήν, παράγρ. β', θὰ ὑπέδειξεν ἔτι εἰς τὸν Κινδ καὶ τὰ περιληφθέντα εἰς τὸ βιβλίον του τοῦτο ποιήματα τοῦ Γεωργίου Σακελλαρίου καὶ τοῦ Ἀνδρέου Κάλβου.

Ὑπολείπεται ἔτι νὰ ἐξετασθῇ τὸ ζήτημα, εἰς ποῖον τόπον εὕρισκετο ὁ Σοφοκλῆς Οἰκονόμος κατὰ τοὺς μῆνας τούτους, Φεβρουάριον ἕως Ἀπρίλιον τοῦ 1833, τῆς ἀλληλογραφίας του μετὰ τοῦ εἰς Λυρίαν διαμένοντος Θεοδώρου Κινδ.

Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι ὁ Σοφ. Οἰκονόμος διέμενε τότε εἰς Βερολίνον· ἤχθην δὲ εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἀφ' ἐνὸς ἑξ ἐπιστολῶν του ἐν ἀντιγράφῳ, εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν συντεταγμένων, αἱ ὁποῖαι ἀποστέλλονται ἐκ Βερολίνου καὶ χρονολογοῦνται κατὰ τοὺς μῆνας Φεβρουάριον ἕως Ἀπρίλιον τοῦ 1833¹⁾ καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὰς δύο αὐτὰς ἐπιστολὰς τοῦ Κινδ προσώπου τοῦ Stieglitz, τὸν ὁποῖον ὁ Κινδ εἰς τὴν πρώτην ἐπιστολήν του ἀσπάζεται διὰ τοῦ Σοφοκλέους Οἰκονόμου.

Περὶ τοῦ Stieglitz τούτου γνωρίζομεν ὅτι εἰσῆλθε εἰργάζετο τότε εἰς Βερολίνον ὡς βιβλιοφύλαξ²⁾. Πλὴν τοῦ Stieglitz, ἀποσπόμενα ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κινδ, διέμενον εἰς Βερολίνον, φιλικῶς συνδεόμενοι μὲν τὸν Κινδ, ὁ Βλαστός καὶ ὁ Iken· εἰς δὲ τὴν Λυρίαν ὁ Χαΐνιος, ὅστις εἰς τὴν πρώτην ἐπιστολήν πέμπει τοὺς φίλους ἀποκαταίει του πρὸς τὸν Σοφοκλῆ Οἰκονόμον καὶ τὸν Βλαστόν.

Ὡς πρὸς τὸν Βλαστόν, ὑποπτεῖται ὅτι προέβη ἐνταῦθα διὰ τὸν φίλον καὶ σπουδαστὴν τοῦ Σοφ. Οἰκονόμου, τὸν Ἀ. ἢ Σοφ. Βλαστόν, ὅστις φαίνεται ὅτι θὰ ἐσπούδαζε τότε, Φεβρουάριον – Ἀπρίλιον 1833, εἰς Βερολίνον τὴν ἱατρικὴν, εἴτα δ' ἀργότερον, τῷ 1834, εἰς Παρισίους. Τοῦτο συμπεραίνω ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Σοφοκλέους Βλαστοῦ (Ἀρχεῖον Σοφ. Οἰκονόμου, φάκ. XI, ἀρ. 25) ἐκ Παρισίων τῇ 18 Ἀπριλίου 1834 πρὸς τὸν Σοφοκλῆ Οἰκονόμον, διατρίβοντα πιθανώτατα εἰς Βιέννην. Εἰς τὴν ἐπιστολήν ταύτην προσφωνεῖ οὗτος τὸν Σοφ. Οἰκονόμον ὡς ἑξῆς: «Φίλτατέ μου συσπουδαστὰ καὶ συγκατόικε καὶ ὁμότεχνε καὶ σύντροφε, χαῖρε».

Ὁ Iken εἶναι ὁ γνωστὸς γερμανὸς φιλέλλην Κάρολος Iken (1789-1841), ὅστις, γνώστης τῆς ἑλληνικῆς, ἐξέδωκε κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἐπαναστάσεως ποικίλας φιλολογικὰς πραγματείας του δι' ἑλληνικὰ πράγματα, μὲν τὸν σκοπὸν νὰ κι-

¹⁾ Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται εὕρισκονται εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Σοφοκλέους Οἰκονόμου ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ (φάκελος XI, ἀριθμ. 11, 13, 14, 15).

²⁾ Ὁ Stieglitz ἐξ οἰκογενειακοῦ ἀτυχήματος ὑπέστη ἀργότερον ψυχικὸν νόσημα. Περὶ τῆς ἐκ τῆς ἀσθενείας καταστάσεώς του πληροφορεῖ τὸν Σοφοκλῆ Οἰκονόμον, εὕρισκόμενον ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1834 ἐν Ἑλλάδι, ὁ φίλος του φιλόλογος Mullach (Φρ. Γ. Αὐγ. Μουλλάχιος) εἰς ἐπιστολήν του ἐκ Βερολίνου ὑπὸ ἡμερομηνίαν 24 Δεκεμβρίου 1834. (Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ὑπάρχει εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Σοφοκλέους, ἐνθ' ἀν., εἰς τὸν φάκελον ὑπ' ἀριθμ. XI, ἀρ. 29).

νήση τὸ διαφέρον τῶν ὁμοεθνῶν του ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των Ἑλλήνων.

Ὁ Χαϊνσιος τέλος νομίζω ὅτι εἶναι ὁ Karl August von Hase (1800 - 1890), ὅστις ἡσχολήθη περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν καὶ κατεῖχεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1830-1836 ἑκτακτον ἔδραν καθηγητοῦ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας.

2. Ἡ συλλογὴ τοῦ Γ. Χασιώτου (1866) καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν συλλογὴν τοῦ Παύλου Λάμπρου.

Ἡ νόθευσις τῶν φιλολογικῶν γενικῶς κειμένων, τὰ ὅποια ἡ κριτικὴ ἐπιζητεῖ ν' ἀποκαθάρσῃ καὶ ἀποδώσῃ εἰς αὐτὰ τὴν γνησίαν αὐτῶν μορφήν, δὲν παρατηρεῖται μόνον εἰς τὴν φιλολογικὴν παραδόσιν διὰ τὰ παλαιότερα ἔργα, τὰ παρ' ἄλλων εἶτα ἀντιγραφόμενα καὶ ἐκδιδόμενα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σύγχρονα καὶ ἐκ τούτων καὶ εἰς τὰ δημῶδη κείμενα, τὰ ἐκ στόματος τοῦ λαοῦ καταγραφόμενα.

Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν οἱ συλλογεὶς τῶν δημοδῶν κειμένων (ᾠμάτων, παραδόσεων, παραμυθίων κλπ.) εἶναι δυνατόν να παραποιῶν καὶ οὕτω νοθεύουν ταῦτα, τὸ μὲν ἀνεπίγνωτος ἔνεκα ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως τοῦ ὑπαγορευμένου εἰς αὐτοὺς θεματος, π.χ. ᾠματος, παραμυθίου κ. ἄ., ἢ κακῆς ἐκλογῆς τοῦ τόπου τῆς συλλογῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ προσώπου τοῦ ἑαυτὸν ὑπεγόρευσε εἰς τὸν συλλογέα, τὸ δὲ καὶ ἐνσυνειδήτως διὰ τῆς παρεμβολῆς τῶν αὐτῶν διορθώσεων εἰς τὸ μέτρον καὶ δὴ τὴν φράσιν, ὥστε οὕτω νὰ τεθῇ, κατὰ τὴν κρίσιν των, καλύτερον νόημα εἰς τὴν ἰδιωματικὴν γλῶσσαν τοῦ κειμένου, ἀκόμη δὲ καὶ μὲ τὴν ὑποβολὴν προσωπικῶν τοῦ συλλογέως ἢ ἄλλων συνθέσεων, π.χ. ᾠμάτων, ὡς δημοδῶν. Ἐκ τούτου ἐπιβάλλεται, ὡς ἀναγκαία προεργασία διὰ τὴν χρησιμοποίησιν καὶ τῶν λαογραφικῶν συλλογῶν, ὁ ἔλεγχος τῆς ἀξιοπιστίας αὐτῶν.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἰς τὸν κλάδον εἰδικῶς τῶν δημοτικῶν ᾠμάτων ἔχουν ἐξετασθῇ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τοῦ Γιάννη Ἀποστολάκη αἱ συλλογαί: α) ᾠματα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκδοθέντα μετὰ μελέτης περὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ Σπυρίδωνος Ζαμπελίου, Λευκαδίου. Κέρκυρα 1852¹⁾. β) Συλλογὴ δημοδῶν ᾠμάτων τῆς Ἡπείρου ὑπὸ Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐκδιδόμενη ὑπὸ τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Ἐν Ἀθῆναις 1880²⁾.

¹⁾ Βλ. Γιάννη Ἀποστολάκη, α) Τὰ δημοτικά μας τραγούδια. Μέρος Α'. Οἱ συλλογές. Ἀθῆναι 1929. [Περὶ τῆς συλλογῆς τοῦ Ζαμπελίου, σελ. 12 - 133.] β') Τὸ τραγούδι τῆς Ἀγιά Σοφίᾶς, Θεσσαλονίκη 1939, σ. 15.

²⁾ Γιάννη Ἀποστολάκη, Ἡ συλλογὴ τοῦ Ἀραβαντινοῦ (Τὸ κλέφτικο τραγούδι). Ἀθῆναι 1941. [Ἐξετάζονται μόνον τὰ κλέφτικα τραγούδια τῆς συλλογῆς].

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, δηλαδὴ τῆς ἐξετάσεως τῆς γνησιότητος τῶν λαογραφικῶν κειμένων, ἀσχολοῦμαι ἐνταῦθα μὲ τὴν συλλογὴν δημοτικῶν ᾠμάτων ἐξ Ἡλείου ὑπὸ Γ. Χρ. Χασιώτου: «*Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἡπειρον δημοτικῶν ᾠμάτων ὑπὸ Γ. Χρ. Χασιώτου, ἐκδίδοντος Κ. Τεφαρίκη. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ραδαμάνθυος (ὁδὸς Ἀχαρνῶν ἀριθ. 7) 1866*» σελ. κη' + 247, 8^{ον} μικρ., καὶ τὴν σχέσιν αὐτῆς πρὸς τὴν ἀνέκδοτον ἐτι συλλογὴν δημοτικῶν ᾠμάτων τοῦ Παύλου Λάμπρου.¹⁾

Ὁ Χασιώτης εἰς τὸν πρόλογον τῆς συλλογῆς του ταύτης (σελ. κτ' - κζ'), ἀναφέροντων περὶ τοῦ τρόπου τῆς καταρτίσεως αὐτῆς, λέγει μεταξὺ ἄλλων ὅτι ἡ συλλογὴ του περιλαμβάνει ἡπειρωτικὰ ᾠσματα, τὰ ὅποια συνέλεξεν ὁ ἴδιος ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ. Εἶτα δ' ἐν ἐπιμέτρῳ (σ. 187-223) δημοσιεύων ἀκόμη 45 ᾠσματα καὶ προλογίζων εἰς τοῦτο (σ. 187 - 190) προσθέτει ἐν σ. 190 τὰ ἐξῆς: «*Μετὰ τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐρχόμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ ἄλλα τινὰ τῆς Ἡλείου ᾠσματα, ἅπερ οἱ ἐνταῦθα παρεπιδημοῦντες Ἡπειρώται, ἐν οἷς οὐκ ὀλίγα καὶ ὁ ἀξιοτίμος κύριος Παῦλος Λάμπρος, ἐφιλοτιμήθησαν ἅμα μετὰ τὴν συλλογὴν ἡμῶν νὰ μᾶς δώσωσιν...*»

Διὰ παραβολῆς τῶν δημοσιευμένων ἐν τῇ ἐπιμέτρῳ τοῦτο 45 ᾠμάτων πρὸς τὰ εἰς τὸ χειρόγραφον τοῦ Παύλου Λάμπρου, μερίστως ὅτι ὁ Χασιώτης ἔχει δημοσιεύσει ἐκ τοῦ χειρογράφου τούτου 14 μόνον ᾠσματα, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα.

Π. Λάμπρου ἀρ. 2616 ²⁾	=	Χρ. Χασιώτης σ. 191, ἀρ. 1
» ἀρ. 2723	=	» σ. 191, ἀρ. 2
» ἀρ. 2648	=	» σ. 194, ἀρ. 12
» ἀρ. 2566	=	» σ. 199, ἀρ. 19
» ἀρ. 2592	=	» σ. 200, ἀρ. 20
» ἀρ. 2577	=	» σ. 201, ἀρ. 21

¹⁾ Ἡ συλλογὴ αὕτη, περιλαμβάνουσα 164 ᾠσματα, ἀπόκειται νῦν ἐν χειρογράφῳ εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ὡς γνωστόν, ἐκ τῆς συλλογῆς ταύτης τοῦ Π. Λάμπρου, ἥτις κατηρτίσθη ἐν Κερκύρᾳ, παρέλαβεν ἀρχικῶς ὁ Σπυρ. Ζαμπέλιος εἰς τὴν συλλογὴν του (ᾠσματα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκδοθέντα μετὰ μελέτης ἱστορικῆς περὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Κέρκυρα 1852.), ἀργότερον δὲ καὶ ὁ Νικ. Πολίτης εἰς τὴν δημοσιευθεῖσαν παρ' αὐτοῦ συλλογὴν «*Δημοτικὰ ᾠσματα*» (Νεοελλ. Ἀνάλεκτα, τόμ. Α' (1870) σ. 70-128. Ἐν σ. 128 σημειοῦνται τὰ δημοσιευόμενα ἐκ τῆς συλλογῆς Π. Λάμπρου.) Βλ. καὶ *Γιάννη Ἀποστολάκη*, τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια. Μέρος Α'. Οἱ συλλογές. Ἀθῆναι 1929, σ. 17.

²⁾ Οἱ ἀριθμοὶ εἰς τὴν συλλογὴν Π. Λάμπρου παραπέμπουν εἰς τὴν γενικὴν ἀρίθμησην τῶν ᾠμάτων τῆς ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχεῖῳ Ὑλῆς Ν. Πολίτου, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνεται καὶ τὸ χειρόγραφον τοῦτο.

Π. Λάμπρου	ἀρ. 2609	=	Σπ. Χασιώτης	σ. 201, ἀρ. 22
»	ἀρ. 2669	=	»	σ. 202, ἀρ. 23
»	ἀρ. 2646	=	»	σ. 204, ἀρ. 26
»	ἀρ. 2673	=	»	σ. 215, ἀρ. 37
»	ἀρ. 2693	=	»	σ. 217, ἀρ. 38
»	ἀρ. 2688	=	»	σ. 217, ἀρ. 39
»	ἀρ. 2638	=	»	σ. 219, ἀρ. 42
»	ἀρ. 2704	=	»	σ. 220, ἀρ. 43

Συμφώνως πρὸς ὅσα λέγει ὁ Χασιώτης ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ τῆς συλλογῆς, ὡς ἄνωτέρω, πρέπει νὰ ἀντιληφθῶμεν ὅτι μόνον ἐνταῦθα περιέλαβεν ἄσματα ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Παύλου Λάμπρου καὶ ἐπομένως τὰ εἰς τὸ κύριον μέρος τῆς συλλογῆς αὐτοῦ μέχρι τῆς σελ. 185 ἄσματα ὅτι συνελέγησαν παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἀληθές, διότι ἐκ τῆς παρεξέτασews καὶ τῶν ἁσμάτων τούτων πρὸς τὰ τῆς συλλογῆς Π. Λάμπρου παρρησιασάμενος ὅτι καὶ εἰς τὸ κύριον τοῦτο μέρος τῆς συλλογῆς του ὁ Χασιώτης περιέλαβεν ἐκ τοῦ Π. Λάμπρου τὰ εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα ἄσματα περὶ τῶν ὁποίων οὐδὲν σχετικῶς ἀναφέρει, οὕτω δὲ θεωροῦνται καὶ ταῦτα ἄσματα τῆς ἰδίας του συλλογῆς.

Π. Λάμπρου	ἀρ. 2708	=	Σπ. Χασιώτης	σ. 150, ἀρ. 26
»	ἀρ. 2615	=	»	σ. 151, ἀρ. 27
»	ἀρ. 2617	=	»	σ. 151, ἀρ. 28
»	ἀρ. 2622	=	»	σ. 152, ἀρ. 30
»	ἀρ. 2628	=	»	σ. 153, ἀρ. 31
»	ἀρ. 2630	=	»	σ. 154, ἀρ. 32
»	ἀρ. 2631	=	»	σ. 155, ἀρ. 33
»	ἀρ. 2632	=	»	σ. 155, ἀρ. 34
»	ἀρ. 2633	=	»	σ. 156, ἀρ. 35
»	ἀρ. 2636	=	»	σ. 156, ἀρ. 36
»	ἀρ. 2639	=	»	σ. 157, ἀρ. 37
»	ἀρ. 2651	=	»	σ. 158, ἀρ. 39
»	ἀρ. 2656	=	»	σ. 159, ἀρ. 40
»	ἀρ. 2658	=	»	σ. 160, ἀρ. 41
»	ἀρ. 2663	=	»	σ. 160, ἀρ. 42
»	ἀρ. 2668	=	»	σ. 160, ἀρ. 43
»	ἀρ. 2696	=	»	σ. 163, ἀρ. 45
»	ἀρ. 2700	=	»	σ. 163, ἀρ. 46
»	ἀρ. 2709	=	»	σ. 165, ἀρ. 48

Πλὴν τούτου πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ἔτι ὅτι ὁ Χασιώτης, παραλαμβάνων τὰ ᾄσματα ταῦτα εἰς τὴν συλλογὴν του, προέβη συγχρόνως καὶ εἰς φθογγικὰς καὶ λέξεων μεταβολὰς ἐπ' αὐτῶν καὶ εἰς παραλείψεις στίχων ἢ συμπληρώσεις, ὥστε τὸ κείμενόν των παρὰ τῷ Χασιώτῃ νὰ παρουσιάζῃ οὕτω διαφορὰς ἀπὸ τὸ εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Π. Λάμπρου.

Περὶ τῶν μεταβολῶν τούτων περιορίζομαι εἰς παράθεσιν αὐτῶν ἔκ τινων μόνον ᾄσμάτων.

α') Συλλογὴ Π. Λάμπρου, ᾄσμα ἀρ. 2709 = Χασιώτου, σ. 165 - 166, ἀρ. 48.

Π. Λάμπρου

Γ. Χασιώτου

- στ. 1 πάσχω
 » 2 νὰ τὸ φέρ' εἰς πόθο
 » 3 ἀφόντις
 » 4 κ' ἐρχόταν
 » 5 ἔφθασ' ἡ φύσις
 » 6 στοῦ ἔρωτος
 » 7 τὰ ὄρη
 » 8 δένδρα
 » 10 δένδρα — μὴν ἔφας τὸν
 » 11 ἐδῶ ἔρχονται... πίνουν τὸ
 » 12 τρώνε τὸν
 » 13 μὴ λάχει
 » 14 καὶ σὸ
 ὁ στίχος 15 τῆς συλλογῆς τοῦ Λάμπρου παραλείπεται ὑπὸ τοῦ Χασιώτου.
 » 16 τὸ κορμὶ — κι' ἀργυρο τὸ κε-
 φάλι
 » 17 χρυσοπράσινες εἶχε
 » 18 κι ὅθε... κι ὅθε μοσκοβολᾶν
 » 19 καὶ 'στὸ στήθι

- = στ. 1 θέλω
 = » 2 νὰ τὸ καμαρώσω
 = » 3 ἀφ' ὄντας
 = » 4 ἔρχονται
 = » 5 φθᾶν ἡ ὥρα
 = » 6 στοῦ ἔρωτα
 = » 7 τῶνε δρόμους
 = » 8 δέντρα
 = » 10 δέντρα — μὴν ἔφας 'π' τὸν
 = » 11 ἐδῶ ὀρχονται... πίνουν 'π' τὸ
 = » 12 τρώνε τὰ τὸν
 = » 13 μὴ λάχει
 = » 14 καὶ σὸ
 = » 15 'χει κορμὶ — καὶ ἀργυρὸ κεφάλι
 = » 16 χρυσοκέντητες ἔχει
 = » 17 κι ὅπου... κι ὅπου μοσκοβολοῦν
 = » 18 καὶ στ' ἀστήθι

β') Συλλ. Π. Λάμπρου, ἀρ. 2630 = Χασιώτου, σ. 154 - 155, ἀρ. 32.

Π. Λάμπρου

Γ. Χασιώτου

- στ. 5 βλέπει
 » 6 πατρός μου
 » 10 φθάσουν κι οὐδὲ κι αὐτὰ

- = στ. 5 γλέπει
 = » 6 ἀντρός μου
 = » 10 φτάσουν κι οὐδ' αὐτὰ

Ὁ παρὰ Χασιώτῃ στίχ. 11 «πουλῶ καὶ τὰ παπούτσια μου, πουλῶ καὶ τὰ σκουτιά μου» εἶναι συμπλήρωσις περαιτέρω τοῦ στίχου τῆς συλλογῆς Λάμπρου: «πουλῶ καὶ τὸ κορδέλαις μ' (παπούτσια)»

γ') Συλλ. Π. Λάμπρου, ἀρ. 2658 = Χασιώτου, σ. 160, ἀρ. 41.

Π. Λάμπρου

Γ. Χασιώτου

- στ. 3 ἐγὼ — χαίρωμαι

- = στ. 3 'γὼ — χαίρουμαι

στ. 4 μάν — νά ἤμαν	= στ. 4 μουν — νά ἤμουν
» 5 πίστομα	= » 5 πίστουμα
» 6 γιαλὸ	= » 6 γιαλὸς
» 7 νά ἔλθουναι ἢ εὐμορφαις	= » 7 νᾶρχουνται ἢ ὠμορφαις

Εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Π. Λάμπρου τὸ ᾄσμα τελειώνει εἰς τοὺς στίχους 8-9 ὡς ἑξῆς.

*νά πλένουν τὰ ποδάρια τους, τὸν ἄσπρο τὸν λαιμό τους
κ' ἐγὼ σὲ ἀγνάντιο νά ταῖς ἰδῶ.*

Ὁ Χασιώτης παρενέβαλε μεταξύ τῶν δύο τούτων στίχων ἴδιον αὐτοῦ στίχον, συνεπλήρωσε δὲ καὶ τὸ τέλος αὐτοῦ ὡς κάτωθι.

*νά πλένουν τὰ ποδάρια τους, τὸν ἄσπρο τὸ λαιμό τους,
νᾶρχεται κ' ἡ ἀγάπη μου, ἡ ἀγαπητικιά μου
κ' ἐγὼ π' ἀγνάντια νά τὴν ἰδῶ, δὴτὸ λόγια νά τῆς κρίνω.
«σὰν τί τὰ θέλω τὰ φλωρεὰ, σὰν τί τὰ θέλω τ' ἄσπρα
σὰν δὲ φιλῶ τὰ μάτια σου, τὸν πορὸ τὸ λαιμό σου;»*

δ') Συλλ. Π. Λάμπρου, ἀρ. 2663 = Χασιώτου, σ. 160-161, ἀρ. 42.

Π. Λάμπρου

Γ. Χασιώτου

στ. 1 θλιβερή	= στ. 1 θλιβερή
» 4 σοκάκι	= » 4 σουκάκι
» 5 ὠργιον	= » 5 ὠρη
» 8 σκιαζομαι, Κόντω μ'... μπέτη - ἀφέντη	= » 8 σκιαζομαι, Κόντω... μπέτη - ἐφέντη
» 11 τζακώσου	= » 11 σκαλώσου

Οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι (16-17) ἐλλειπῆς εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Π. Λάμπρου:

Μηδὰ εἶσαι...

ἐσὺ σαι κοιζιάμ Νταρβίσας...

συμπληροῦνται ὑπὸ τοῦ Χασιώτου ὡς ἑξῆς:

*μηδὰ εἶσαι δεντρολίβανο στὸν κόρφο νά σὲ βάλω,
εἶσαι κοιζιάμ ντερβίσας, δὲ μ πόρω νά σὲ κρύψω*

ε') Συλλ. Π. Λάμπρου, ἀρ. 2696 = Χασιώτου, σ. 163, ἀρ. 45.

Π. Λάμπρου

Γ. Χασιώτου

στ. 1 εὐμορφα κι' ὁμοφοτορνεμένα	= στ. 1 ὠμορφα κι' ὠμορφοκαμωμένα
» 2 πέτε	= » 2 πέστε
» 6 χαρίσω	= » 5 χωρίσω

Τὸν 5^{ον} στίχον «καὶ τὴν ἀγάπη πῶχουμε τὴν πέρνω συντροφιά μου» παραλείπει ὁ Χασιώτης.

Πλὴν τῆς συλλογῆς ταύτης τοῦ Παύλου Λάμπρου, τὴν ὁποῖαν οὕτως ἐξη-

σιμοποίησεν ὁ Χασιώτης, φαίνεται ὅτι παρέλαβεν οὗτος καὶ ἐνέταξεν εἰς τὴν συλλογὴν του, περὶ ἧς ὁ λόγος, καὶ ἄλλα ῥήματα καὶ μάλιστα ἐξ ἐντύπων. Σχετικὴ παραβολὴ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς θέλει δείξει ποῖα τραγούδια δημοσιευμένα ἤδη περιέλαβεν οὗτος εἰς τὴν συλλογὴν του παρασιωπῶν τὸ πρᾶγμα.

Ἐνταῦθα περιορίζομαι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης νὰ σημειώσω μόνον ὅτι τὸ παρὰ Χασιώτη, σ. 206 ἀρ. 28, ῥῆμα μὲ τὸν τίτλον «Ὁ Ζάχος, ὁ Μαρασλῆς καὶ ὁ Μάρκος Πούλιος» παρελήφθη ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Χρυσάλλις» ἔτ. Δ' (1866) σ. 117 μὲ μεταβολὰς μόνον εἰς τοὺς στίχους: α'. ὅπου ἀντικατεστάθη ἡ λέξις τ' ἀηδόρια διὰ τῆς λ. οἱ κοῦκοι καὶ τὸν ε'. ἐνθα ἡ λ. ὅσο διὰ τῆς ὅσον. Τὸ ῥῆμα τοῦτο, τὸ χαρακτηριζόμενον οὕτως ὑπὸ τοῦ Χασιώτου ἡπειρωτικόν, ἔχει δημοσιεύσει εἰς τὴν «Χρυσάλλίδα», ὡς ἀνωτέρω, ὁ Κωνστ. Σάθας, ὅστις σημειώνει εἰς τὴν σελ. 116β ὅτι τὸ κατέγραψεν ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι παρ' ἀτόμου ἐξ Ἀκαρνανίας.

25-11-1955

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ο ΣΥΖΥΓΟΣ ΕΙΣ ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΓΕΝΝΗΣΙΝ ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΠΕΡΙ ΑΡΡΕΝΟΛΟΧΕΙΑΣ

ΥΠΟ

ΔΗΜ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΥ

Ἔχει ἤδη ἀπασχολήσει ἐθνολόγους καὶ λαογράφους τὸ ζήτημα, ἐὰν τὰ εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς ἀπαντῶμενα ἔθιμα μιᾶς συμβολικῆς συμμετοχῆς τοῦ συζύγου εἰς τὸν τοκετὸν εἶναι ἐπιβιώσεις καὶ προεκτάσεις τῆς πρωτογόνου ἀρρενολοχείας (couvade) ἢ συμπτωματικαὶ ἐκδηλώσεις ἐξισοδότημονιῶν καὶ προλήψεων¹⁾.

Ἡ καθ' αὐτὴν ἀρρενολοχεία (couvade) ἀντίσταται, ὥς γνωστόν, εἰς τὴν ἀμέσως μετὰ τὸν τοκετὸν κατάκλισιν τῶν συζύγων, ὅστις ἐπιφορτίζεται τῶν τῆν περαιτέρω λεχίαν τῆς συζύγου τοῦ παραμένοντος εἰς τὴν κλίνην καὶ λαμβάνων ὅλας τὰς προφυλάξεις τῆς λεχοῦς, ἐνῶ ἐκεῖνη δύναται νὰ ἐγερθῇ ἀμέσως καὶ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς οἰκοκυρικὰς ἀσχολίας.

Τοιαύτη εἶναι ἀκριβῶς ἡ περιγραφὴ, τὴν ὁποίαν μᾶς δίδουν ἤδη συγγραφεῖς τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος, ὁμιλοῦντες περὶ συγχρόνων των ξένων λαῶν. Οὕτως Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος (3^{ος} αἰ. π.Χ.), ἀναφέρον εἰς τὰ «Ἀργοναυτικά» του (II, 1012) τὴν «Τιβαρηνίδα γαῖαν»²⁾, γράφει περὶ αὐτῆς:

—Ἐνθ', ἐπεὶ ἄρ κε τέκωνται ὑπ' ἀνδράσι τέκνα γυναῖκες,
αὐτοὶ μὲν στενάχουσιν ἐνὶ λεχέεσσι πεσόντες,
κράατα δησάμενον τὰ δ' εὐκομέουσιν ἐδωδῇ
ἀνέρας, ἡδὲ λοετρὰ λεχώια τοῖσι πέπονται³⁾.

¹⁾ Βλ. Arnold van Gennep, Manuel de Folklore français contemporain. Τόμ. Α, 1 (Paris 1943) σελ. 121, καὶ Raffaele Corso, La covata (separata de « Douro - Litoral » N° III-IV σειρά 6^η, Porto (Ἰταλία) 1952 (:) σελ. 6-7 σημ. 4.

²⁾ Τὴν ἄλλως «χώραν τῶν Τιβαρηνῶν», παρὰ τὰ παράλια τοῦ Πόντου, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ καὶ ὁ Ξενοφῶν (Κύρ. ἀνάβ. V, 5, 1-3). Οἱ Τιβαρηνοὶ ἐθεωροῦντο λαὸς Σκυθικῆς καταγωγῆς.

³⁾ Στίχ. 1013-1016 (ἐκδ. J. Shaw (1779) σελ. 236. Πρβλ. καὶ Ζηνόβ. 5,25 (CPG I σελ. 127), ὅπου: «Τιβαρηνοί, τῶν γυναικῶν τεκονσῶν, αὐτοὶ τὰς κεφαλὰς δέονται καὶ κατακλίνονται».

Ὁμοίως καὶ ὁ Στράβων (1^{ος} αἰ. π. Χ.) ὁμιλῶν περὶ τῶν Ἰβήρων τῆς Ἰσπανίας λέγει περὶ τῶν γυναικῶν αὐτῶν, ὅτι «τεκοῦσαι τε διακονοῦσι τοῖς ἀνδράσιν, ἐκείνους ἀνθ' ἑαυτῶν κατακλίνασαι» (βιβλ. Γ' C 165). Καὶ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (1^{ος} αἰ. π. Χ.) ἀναφερόμενος εἰς τοὺς κατοίκους τῆς νήσου Κύρνου (τῆς σημερινῆς Κορσικῆς), γράφει: «Παραδοξότατον δ' ἐστὶ παρ' αὐτοῖς τὸ γινόμενον κατὰ τὰς τῶν τέκνων γενέσεις. Ὅταν γὰρ ἡ γυνὴ τέκῃ, ταύτης μὲν οὐδεμία γίνεται περὶ τὴν λοχείαν ἐπιμέλεια, ὁ δ' ἀνὴρ αὐτῆς ἀναπεσὼν ὡς νοσῶν λοχεύεται τακτὰς ἡμέρας, ὡς τοῦ σώματος αὐτῇ κακοπαθοῦντος» (βιβλ. Ε' 14, 2).

Κατὰ τὸν Μεσαίωνα μνεῖται τοῦ ἐθίμου παρέσχεν ὁ περιηγητὴς Μάρκο Πόλο (13^{ος} αἰ.) ἀνευρὼν τοῦτο εἰς τοὺς Μογγολικοὺς λαοὺς τῆς Νοτίου Κίνας: «Προχωρῶντας μακρότερα ὁ Μάρκο Πόλο ἐφθάσε σιτὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ζαρταντάν, (δουτικὸ Γιουνάν), ὅπου... ὁ σύζυγος μετὰ τὸ ξελεχώνισμα τῆς γυναίκας του, ἔπεφτε κ' αὐτὸς σὺν κρεβάτι καὶ ἀναστέναζε δυνατὰ, δεχόμενος ἐπισκέψεις καὶ συγχαρητήρια, δείχνοντας σημεῖα ἐξαιρετικῆς ἀδυναμίας καὶ ἐλαττώσεως, γιὰ τὴν ἀποδείξει ἔτσι πὺς τὸ νεογέννητο ἦταν πραγματικὰ δικό του». (βλ. Γ. Ζακώβσκι: «Τὸ ταξίδι τοῦ Μάρκο Πόλο». Μετάφρασις Κώστα Η. Κασιανέου [Λατίνια, 1950] σελ. 163-164).

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὸ ἔθιμον εἰς ἀπογεωλογεῖς ἀναφέρεται συζόμενον, ἐν Εὐρώπῃ μὲν εἰς τὴν Ἰσπανίαν (πρὸς τὰς Βάσκους) καὶ τὴν Κορσικὴν, ἐν Ἀσίᾳ δὲ εἰς τὴν βόρειον Γεωργίαν, τὴν νότιον Κίναν καὶ τὰς Ἰνδίας, ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Μαλάκκας, τὰς Φιλιππίνας, τὴν Βόρνεο καὶ τὴν Μελανησίαν. Ἐν Ἀφρικῇ ἀνεφέρετο παλαιότερον μετὰ τῶν ἰθαγενῶν τοῦ Κογκό, ἐν δὲ τῇ Β. Ἀμερικῇ εἰς ἰθαγενεῖς τῆς Καλιφορνίας. Περισσότερον ὅμως ἐπιχωριάζει σήμερον εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, κυρίως παρὰ τὸν νότιον τροπικόν, ὅπου τὸ ἔθιμον θεωρεῖται ὑπάρχον κατ' ἐξοχὴν¹⁾.

Γενικὰς ἐργασίας πραγματευομένης θεωρητικώτερον περὶ τοῦ ἐθίμου ἀναφέρονται τὰς ἐξῆς: *J. J. Bachofen*, *Das Mutterrecht*. Stuttgart 1861, 3^η ἔκδοσις, Basel 1948, τόμ. II σ. 629 κ.ε. *E. B. Tylor*, *Researches into the Early History of Mankind*, London 1878. (Εἰς τὴν ἐργασίαν του ταύτην ὁ Tylor ἐχρησιμοποίησε πρῶτος τὸν ὅρον *couvade*, ἐμπνευσθεὶς ἀπὸ τὸν ἐπωαστικὸν ρόλον τῆς ἄρρενος περιστερεῶς καὶ ἄλλων πτηνῶν). *E. B. Tylor*, *A method of investigating the Development of Institutions*. *Journal of the Anthropological Institute*, London τόμ. 18 (1889) σελ. 245-272. *H. L. Roth*, *The Signification of*

¹⁾ Βλ. *Raffaele Corso* ἔ. ἀ. σελ. 1 καὶ 8, 23. *A. van Gennep* ἔ. ἀ. 121. *A. Lefèvre*, *La Religion* (Paris 1921) σελ. 150. *Encyclopédie Française* τόμ. VII (L'espèce humaine) Paris 1936 σελ. 7. 40. 7. *Funk and Wagnalls*, *Standard Dictionary of Folklore. Mythologie and Legend*. New York, 1949-50 τόμ. I σελ. 256, ἄρθρ. *Couvade*.

Couvade. Journal of the Anthropol. Institute, τόμ. 22 (1893) σ. 204-241. *E. S. Hartland*: The Legend of Perseus, London 1894-1896 τόμ. II σελ. 400 κ.ε. *E. Crawley*, The Mystic Rose London, Β' έκδοσις 1927, τόμ. II σελ. 177-188. *J. G. Frazer*, Totemism and Exogamy, London, τόμ. 4^{ος} σελ. 244-255. *B. M. Woodbridge*, A folk-lore motif in antiquity. Modern Language Notes, τόμ. 14 (1919) σ. 422 κ.ε. Ἐπίσης τὴν ἤδη ἀναφερθεῖσαν συγκεντρωτικὴν μελέτην τοῦ *Raffaele Corso*, La covata (ἔ.ἀ.) καὶ τὸ εἰδικὸν ἄρθρον «Couvade» εἰς τὸ Λαογραφικὸν Λεξικὸν τῶν Funk καὶ Wagnalls (ἔ.ἀ.)¹⁾.

Παρὰ τὰς γενικωτέρας ταύτας μελέτας ἔχουσι γραφῇ καὶ εἰδικώτεραι περὶ τῶν κατὰ τόπους σχετικῶν ἐθίμων ἐργασίαι, οἷαι π.χ. ἡ γαλλικὴ: *T. Brissaud*, «La couvade en Béarn et chez les Basques» (Revue des Pyrénées 1900, σελ. 225-239) καὶ ἡ ἰσπανικὴ: *J. Caro Baroja*, Los Pueblos del norte de la península ibérica, Madrid 1943, κ.ἀ.

Ἀναγραφὴν τοῦ ἐθίμου εὐρίσκομεν καὶ παρὰ *N. Γ. Πολίτη*, «Τὰ κατὰ τὴν γέννησιν» (Λαογραφικὰ Σύμμεικτα, τομ. Γ', ἐν Αθήναις 1931, σελ. 217-218), ὅπου δίδεται καὶ ἡ παλαιότερα βιβλιογραφία. Ὁ Πολίτης ἀποδίδει τὸν ὄρον «couvade»

μετὰ τὴν περίφρασιν *λοχεία συζύγου*. Νομίζει ὅτι ὁ μονολεκτικὸς ὅρος ἀπορροπαχία τὸν ἀποκρίνεται ἀπὸ τοῦ ἐθιμοτυπικοῦ ἀντικειμένου καὶ θεωρεῖται καταλληλότερος.

Τὸ ἔθιμον θεωρεῖται δημιουργηθὲν κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, ὅτε εἰς τὴν περίοδον τῆς μεταβίβασης ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ πατριάρχικου ὁ σύζυγος μόνον διὰ τῆς πλάσματικῆς ταύτης λοχείας ἔπειθεν ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ γεννωμένου τέκνου πατρότητος αὐτοῦ. Οὕτω διὰ τοῦ συμβολικοῦ τούτου τοκετοῦ υἱοθέτει καὶ ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως τὸ τέκνον του²⁾.

Ἐξ ἄλλου ἡ συνειδήσις τῆς ἀπὸ τῆς ἐγκυμοσύνης πατρότητος τοῦ συζύγου ἐβράδυνεν νὰ διαμορφωθῇ, τὸσον εἰς τὸν ἴδιον ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ἡ ἀγνοία τοῦ φυσιολογικοῦ αἰτίου τῆς συλλήψεως καὶ τῆς ἐγκυμοσύνης διήρκεσεν ἐπὶ αἰῶνας εἰς τὸν πρωτόγονον ἄνθρωπον, ἀποτέλεσμα δὲ ταύτης ὑπῆρξαν αἱ ποικίλαι περὶ μαγικῆς ἢ θεϊκῆς συλλήψεως τῆς γυναικὸς ἀντιλήψεις. Οὕτω καὶ ὁ σύζυγος, τουλάχιστον εἰς τὴν μητριαρχικὴν κοινωνίαν, δὲν εἶχε ποτὲ τὸ αἶσθημα τῆς φυσικῆς εὐθύνης διὰ τὸ τέκνον του³⁾.

¹⁾ Στοιχειώδης βιβλιογραφία περὶ τοῦ ἐθίμου παρέχεται καὶ ὑπὸ τοῦ Stith Thompson: Motif Index of Folk-Literature, ἐν FF Communications, τόμ. 116 (Helsinki 1935) σ. 318 (T. 583, 1).

²⁾ *J. J. Bachofen*, ἔ. ἀ. *E. Crawley*, ἔ. ἀ. σελ. 180-181. *A. Lefèvre*, ἔ. ἀ. σελ. 146 καὶ 150. *L. R. Farnell*, The Cults of the greek States, τόμ. V (Oxford 1909) σελ. 110 καὶ σημ. b.

³⁾ Βλ. σχετικῶς: *E. S. Hartland*, Primitive Paternity, London 1909 τόμ. I σελ. 150-

Αἱ ἐρμηνεῖαι, αἵτινες δίδονται εἰς τὸ πρωτόγονον τοῦτο ἔθιμον τῆς couvade εἶναι πολλαί. Βασικαί εἶναι αἱ ὑποστηριχθεῖσαι ἐναλλάξ ὑπὸ τῶν ἀνθρωπολόγων Bachofen καὶ Tylor. Κατὰ τὴν πρώτην (τὴν ὁποίαν τελικῶς ἐδέχθη καὶ ὁ Tylor), ἡ πλασματικὴ πρῶξις τῆς ἀρρενολοχείας ἀπέβλεπεν εἰς συμβολικὴν νύοθεσίαν τοῦ γεννωμένου, ὥστε τοῦτο ν' ἀνήκῃ (νομικῶς καὶ κοινωνικῶς) οὐ μόνον εἰς τὴν μητέρα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν πατέρα. Ὅπουδήποτε λοιπὸν ᾤ σήμερον τὸ ἔθιμον, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπιβίωσις τοῦ παλαίου ἐκείνου σταδίου ἀλλαγῆς ἀπὸ τοῦ μητριαρχικοῦ κληρονομικοῦ συστήματος εἰς τὸ πατριαρχικόν¹⁾.

Κατὰ τὴν δευτέραν ἄποψιν, τὴν ὁποίαν διετύπωσεν ὁ Tylor ἀλλ' ἀπηρνήθη, (τὴν ὑπεστήριξαν ὅμως οἱ Hartland, Crawley καὶ Frazer), ἡ ἀρρενολοχεία εἶναι σύνολον ἐθίμων μαγικο-συμπαθητικῆς μορφῆς, τὰ ὁποῖα στηρίζονται κυρίως εἰς τὸν φυσικὸν δεσμόν, ὅστις ὑφίσταται μεταξὺ πατρὸς καὶ τέκνου, καὶ πηγάζουν ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ πρώτου διὰ τὴν εὐνοχὴν γέννησιν τοῦ δευτέρου. Οὕτω τὰ ἔθιμα ταῦτα ἐμφανίζονται ὡς ἐπέκτασις ἐκ τοῦ πατρὸς τῶν ὑπὸ τῆς μητρὸς φυσιολογικῶς τελουμένων, ὡς τοιαῦτα δὲ θεωροῦνται οὐ μόνον μετὰ τὸν τοκετόν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐγκυμοσύνης²⁾.

Τρίτη, καὶ σχεδὸν προέκτασις τῆς δευτέρας ταύτης ἀπόψεως, εἶναι ἡ ὑποστηρίξουσα τὴν τριπλὴν ἀλληλεξάρτησιν καὶ συνοχὴν (connection) μεταξὺ πατρὸς, μητρὸς καὶ τέκνου, ἥτις ἐξηγεῖ τὰς ἀπὸ κοινοῦ ἐκ τῶν δύο γονέων λαμβανομένας προφυλάξεις διὰ τὸ καλὸν τοῦ κυοφορουμένου ἢ τεχθέντος τέκνου των. Εἰς τὴν περίπτωσηί ταύτην ἔχομεν τὴν κοινὴν στοργὴν καὶ τὸ συνυπεύθυνον τῶν γονέων (parental affection and responsibility), ὡς καὶ τὴν ἀλληλεγγύην μεταξὺ αὐτῶν, ἀποτέλεσμα τοῦ βαθυτέρου δεσμοῦ των (contact), ὅστις ὁδηγεῖ εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ἀρρενολογικῶν ἐθίμων³⁾.

155 καὶ 253-256, τόμ. II. σ. 249 κ.έ. Ὁ σοφὸς ἐρευνητὴς ὑποστηρίζει μάλιστα ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ μητριαρχικὸν δίκαιον εἶναι πιθανῶς ἀποτέλεσμα τῆς ἀγνοίας καὶ ἀβεβαιότητος περὶ τὴν πατρότητα (I σελ. 325). *J. G. Frazer*, Folk-lore in the old Testament, τόμ. II London 1919 σ. 204 καὶ σημ. 2 καί: *The Golden Bough*, τόμ. V (London 1936) σελ. 99 - 107. *R. Briffault*, *The Mothers*, τόμ. II, New York 1927, σελ. 443 κ.έ. ὅπου τὸ εἰδικὸν κεφάλαιον: «Ignorance concerning the physiology of generation».

¹⁾ Βλ. *J. J. Bachofen*, *Das Mutterrecht* II 629 κ.έ. *E. B. Tylor*, *A Method* κτλ. σ. 256. *E. Crawley*, *The Mystic Rose* II 180-181.

²⁾ *E. B. Tylor*, *Researches* κτλ. σελ. 288. *E. S. Hartland*, *The Legend of Perseus*, II, 400 κ.έ. *E. Crawley* *The Mystic Rose* II, 182-183. *J. G. Frazer*, *Totemism and Exogamy* IV, 244 κ.έ.

³⁾ Βλ. *E. Crawley*, *The Mystic Rose* II σελ. 183-184. Τόσον ὁ *Crawley* (σελ. 182) ὅσον καὶ ὁ *Corso* (ἔ. ἀ. σελ. 3) δισμαρτύρονται σχεδόν, ἐπειδὴ αἱ διάφοροι θεωρίαι περὶ τοῦ φυ-

Τετάρτη σοβαρά ἐρμηνεία, ἣτις δίδεται εἰς τὸ ἔθιμον τῆς ἀρρενολοχείας, εἶναι ἡ ἐξηγοῦσα τὴν κατάκλισιν τοῦ συζύγου ὡς προσπάθειαν ἐξαπατήσεως καὶ ἐκδιώξεως τῶν δαιμόνων ἀπὸ τῆς λεχῶς καὶ τοῦ τέκνου. Εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τὸν τοκετὸν συρρέουν, κατὰ τὰς λαϊκὰς ἀντιλήψεις, ἔτοιμα νὰ βλάψουν τὴν λεχῶ καὶ τὸ βρέφος, πλῆθος κακοποιὰ πνεύματα καὶ ἐπήρειαι¹⁾. Ἡ ὑποκατάστασις (substitution) λοιπὸν ἄλλου προσώπου εἰς τὴν λεχῶ, καὶ δὴ τοῦ προστατευτικοῦ καὶ ἰσχυροῦ ἀρρενος (συζύγου καὶ πατρὸς), εἶναι ὁ ἀσφαλέστερος τρόπος ἀπασχολήσεως καὶ ἐξαπατήσεως τῶν δαιμόνων²⁾.

Ὑπῆρξαν καὶ οἱ ὑποστηρίξαντες τὸ θεολογικὸν συνυπεύθυνον τοῦ συζύγου, τὸ δημιουργηθὲν μετὰ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα³⁾. Ἄλλοι δὲ εἶπον ὅτι πρόκειται περὶ τρομοκρατήσεως τοῦ συζύγου, ὅστις ἀναγκάζεται νὰ κατακλιθῇ τιμωρούμενος⁴⁾.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι μόνον ἐπὶ τῶν τεσσάρων πρώτων ἐκτεθεισῶν ἀπόψεων δύναται τις νὰ συζητήσῃ. Ἡ διαδοχικὴ ὁμῶς διατύπωσις των καὶ ἡ συχνὴ ἐναλλαγὴ τῶν ὑποστηρικτῶν των δεικνύουσι ὅτι πρῶτα ἐκ τῶν ἀπόψεων τούτων εἶναι ἀποκλειστική, ἀλλ' ὅτι τὰ αἷτια τῆς δημόσιας τῶν ἀρρενολογικῶν ἐθίμων εὐρίσκονται εἰς ἀπάσας. Ἡ ἀνάγκη τῆς συμβολικῆς νύθεσις τοῦ γεννωμένου καὶ ἡ διὰ ταύτης ἐπίδειξις ἡ κατοχυρῶσις τῆς παροδότητος εἶναι γεννῶνς τὰ ὅποια καὶ ἡ κοινωνικὴ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ καὶ ἡ μυθολογία ἐπιμαρτυροῦν⁵⁾. Ἐξ ἄλλου τὸ φυσικὸν ἐνδιαφέρον πατρὸς πατρὸς διὰ τὸν γόνον του δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὰς μαγικὰς ἐνεργείας καὶ πράξεις, τὰς ὁποίας λαμβάνει ὁ σύζυγος

σικοῦ δεσμοῦ μετὰ πατρὸς καὶ τέκνου ἡγνόνησαν τὸν συνυπάρχοντα δεσμὸν τῆς μητρός. Πράγματι διὰ τοῦ τριγώνου πατὴρ - μήτηρ - τέκνον φωτίζονται καθαρώτερον καὶ δύναται νὰ ἐρμηνευθῶσι σαφέστερον αἱ ἐκδηλώσεις καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ ἀρρενολογικοῦ κύκλου. Ὁ σύζυγος ἐνεργεῖ, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἀποβλέπων εἰς τὸ καλὸν καὶ θέλων νὰ βοηθήσῃ οὐ μόνον τὸ τέκνον του, ἀλλὰ καὶ τὴν σύζυγόν του.

¹⁾ Βλ. σχετικῶς Ν. Γ. Πολίτου, «Ὁκυτόκια» (Λαογραφία, τόμ. ΣΤ' σελ. 336 - 338 = Λαογρ. Σύμμ. Β' σελ. 309-310) καὶ «Τὰ κατὰ τὴν γέννησιν» (Λαογρ. Σύμμ. Γ' σελ. 219).

²⁾ Βλ. E. Crawley, ἔ. ἀ. σελ. 185-186 καὶ E. Samter, Geburt, Hochzeit und Tod, Leipzig 1911 σελ. 95, 1.

³⁾ J. F. Lafitau Moeurs des sauvages américains. Τόμ. I (Paris 1724) σ. 259.

⁴⁾ Max Müller, «Chips from a german Workshop» II 28r (παρὰ R. Corso ἔ. ἀ. σελ. 7, 6).

⁵⁾ Ὅρθῶς π.χ. ἐπικαλεῖται διὰ τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μυθολογίας, ὁ R. Corso τὴν ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς γέννησιν τῆς Ἀθηνᾶς, τὴν ὅποιαν θεωρεῖ ἀρρενολογικὴν πρᾶξιν νύθεσις (Βλέπε Raffaele Corso, «Il mito della nascita di Minerva ed un racconto popolare della Corsica» εἰς τὸ περιοδ. Folklore, ἔτος 5ον [Napoli 1950] ἀρ. 1-2).

διὰ τὸν εὐτυχῇ τοκετόν, ἡ δὲ συζυγικὴ ιδιότης του τὸν προστατευτικὸν ρόλον, τὸν ὁποῖον ἀναλαμβάνει κατὰ τῶν βλαπτικῶν τῆς λεχοῦς καὶ τοῦ βρέφους δαιμόνων. Τὸ συννιπεύθυνον ἐπίσης τοῦ συζύγου διὰ τὴν αἰσίαν ἔκβασιν τοῦ τοκετοῦ, ὁ συμμερισμὸς τῶν πόνων τῆς συζύγου του καὶ ἡ πρὸς βοήθειαν αὐτῆς διάθεσίς του, εἶναι παράγοντες ἡθικοί, τοὺς ὁποίους δὲν δυνάμεθα νὰ παραβλέψωμεν.

Ὅφειλόμεν λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν συνδυασμὸν τῶν ἐκτεθεισῶν ἀπόψεων, προκειμένου νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὰ ἐμφανιζόμενα ὡς ἀρρενολογικὰ νεοελληνικὰ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα ἄλλωστε μαρτυροῦν ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν περὶ τῆς παρουσίας ὄλων τῶν ὡς ἄνω παραγόντων¹⁾.

Ὅμιλοῦμεν ἤδη περὶ ἀρρενολογικῶν ἐθίμων (coutumes de couvade) καὶ οὐχὶ περὶ τοῦ ἐθίμου τῆς ἀρρενολοχείας (la couvade). Ἀφ' ὅτου διευτυπώθη ἡ ἄποψις περὶ τοῦ μαγικοσυμπαθητικοῦ χαρακτήρος τοῦ ἐθίμου τούτου, οἱ ἀνθρωπολόγοι παρηκολούθησαν καὶ τὴν πρὸ τοῦ τοκετοῦ περίεχον, ὡς καὶ τὴν μετ' αὐτόν²⁾. Συμπεριέλαβον εἰς τοῦτο καὶ τοὺς δαιμονιακτοῦς περιορισμοὺς τοῦ συζύγου κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐγκυμοσύνης, τὰς προφειδίας καὶ τὰς μαγικὰς ἐνεργείας αὐτοῦ πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ τοκετοῦ καὶ τὴν ἐπιμετησίαν καὶ ἑπείτα εἰς τὴν φύλαξιν τοῦ βρέφους καὶ τῆς λεχοῦς³⁾.

Ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἐγχείρημα τῆς παραστήσεως μέλει, νὰ συγκεντρώσῃ καὶ παρουσιάσῃ ὡς συναφῇ ἀρρενολογικὰ ἔθιμα ἡ ἐπιδείξις αὐτῶν ὅλα τὰ παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ ἐθιζόμενα, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς ἐνεργείας καὶ τὴν συμπαράστασιν τοῦ συζύγου κατὰ τὸν τοκετόν, ἀπὸ τῆς ἐγκυμοσύνης μέχρι τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς λοχείας τῆς συζύγου του.

Ὅσον καὶ ἂν δὲν ἐμφανίζεται ἐν Ἑλλάδι αὐτὸ καθ' αὐτὸ τὸ ἔθιμον τῆς ἀρρενολογικῆς κατακλίσεως (couvade), ὅμως τὸ πλῆθος τῶν περὶ τὸν τοκετόν ὑποχρέωσεων καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ συζύγου εἶναι τοσοῦτον καὶ οὕτως ἐνδεικτικὸν τῆς

¹⁾ Ὁμοίως καὶ ὁ Ἰσπανὸς λαογράφος Cago Baroja, στηριζόμενος εἰς διεθνεῖς καὶ ἰσπανικὰς περιπτώσεις, ἐπιχειρεῖ συνδυασμὸν τῆς μαγικῆς καὶ νομικῆς ἐρμηνείας τῶν ἀρρενολογικῶν ἐθίμων, ἐφ' ὅσον εἰς ταῦτα ὁ σύζυγος ἀφ' ἐνὸς μὲν φοβεῖται νὰ παραβῇ ὀρισμένους μαγικὰς ἀπαγορεύσεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ προσπαθεῖ νὰ βεβαιώσῃ ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους περὶ τῆς αὐθεντικῆς του πατρότητος. [«Mater semper certa ... pater etiam!»] ἔ.ἀ. σελ. 179.

²⁾ Βλέπε κυρίως: J. G. Frazer, Totemism and Exogamy, τόμ. 4^{ος} σ. 254-255.

³⁾ Οὕτω π.χ. εἰς τὸ περὶ τῆς ἀρρενολογικῆς κεφάλαιον τοῦ βιβλίου τοῦ Crawley, (ἐνθ' ἂν.) γίνεται λόγος περὶ ἐθίμων, οἷα: ἡ ἀποφυγὴ ὀρισμένων τροφῶν ὑπὸ τοῦ συζύγου κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐγκυμοσύνης (σ. 178-179), αἱ κινήσεις καὶ ἐνεργεαὶ του εἰς περιπτώσιν δυστοκίας (σ. 187), ἡ τοποθέτησις ἐνδυμάτων του ἐπὶ τῆς λεχοῦς (σ. 187-188) καὶ ἄλλαι ἀποδιωκτικαὶ τῶν δαιμόνων ἐνεργεαὶ αὐτοῦ.

ψυχολογικής, μαγικής και σχεδόν οργανικής συμμετοχής αὐτοῦ εἰς τὸ γεγονός τῆς γεννήσεως, ὥστε θὰ ἦτο ἔξω τῆς λαογραφικῆς πραγματικότητος, ἂν ἐλέγομεν ὅτι οὐδόλως ἀπαντῶνται ἀρρενολογικὰ ἔθιμα παρ' ἡμῖν.

Ἡ ὑπαγωγή ἄλλωστε τῶν ποικίλων τούτων ἐθίμων ὑπὸ τὸν γενικὸν κύκλον τῆς ἀρρενολογείας εἶναι καὶ ἡ πλέον σκόπιμος μεθοδολογικὴ ἐνέργεια, ἐπειδὴ βοηθεῖ εἰς τὴν καλυτέραν συγκέντρωσιν καὶ τὴν συγκριτικὴν μελέτην τῶν στοιχείων, ὅσα παρὰ τὸν φυσικὸν ρόλον τῆς μητρὸς καταδεικνύουν καὶ τὴν συγκινητικὴν συμμετοχὴν τοῦ ἀρρενος γονέως εἰς τὸν τοκετόν.

Συνεκέντρωσα στοιχεῖα ἐξ ὅλων σχεδὸν τῶν ἐλληνικῶν τόπων, χρησιμοποιήσας πρὸς τοῦτο ἀφ' ἐνὸς μὲν τὰ ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας κατατεθειμένα χειρόγραφα¹⁾, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰς δημοσιευμένας λαογραφικὰς συλλογὰς, ἐπίσης δὲ καὶ ἰδίας πληροφορίας, τὰς ὁποίας δι' εἰδικῶν ἐρωτημάτων συνέλεξα²⁾.

Τὴν σχετικὴν ὕλην θὰ παρουσιάσω ἀντὶ τῆς με πορείαν σύμφωνα πρὸς τὰ κατὰ τὴν γέννησιν χρονολογικῶς ἐθιμικά, ἀπὸ διασρέσω ταύτην εἰς τρεῖς βασικοὺς σταθμούς: πρὸ τοῦ τοκετοῦ, κατὰ τὸν τοκετόν καὶ μετὰ τὸν τοκετόν. Ἀπὸ τὴν συχνότητα καὶ τὸ εἶδος τῶν εἰς ἑκάστην ἀναφέροντων ἐθίμων θὰ διακρίνῃ ὁ ἀναγνώστης τὴν συμπεράνῃ πρὸς τὴν σημασίαν, ἣν ἔχει παρὰ τὸ λαὸν ἡ ἐκαστοτε συμπαραστάσις τοῦ συζύγου εἰς τὸν τοκετόν, ὅτι δὲ καὶ νὰ κρίνῃ περὶ τῆς λαογραφικῆς φύσεως καὶ τῆς σκοπιμότητος τῶν ἐθιζομένων. Διότι ἡ παρούσα μελέτη, συγκεντροῦσα ἅμα καὶ προσφέρουσα τὰ παρὰ καὶ ἐν πολλοῖς ἄγνωστα νεο-ἐλληνικὰ ἔθιμα τῆς συμβολικῆς συμμετοχῆς τοῦ συζύγου εἰς τὸν τοκετόν, εἶναι συγ-

¹⁾ Πλουσιώτερα ὥς πρὸς τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ὑπῆρξαν τὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰσαχθέντα εἰς τὸ Ἀρχεῖον χειρόγραφα, τὰ σταλέντα ὑπὸ δημοδιδασκάλων κ.ἄ., ὅσοι παρεκινήθησαν καὶ καθωδηγήθησαν εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν ἐρωτηματολογίων τοῦ Ἀρχείου, τῶν συνταχθέντων ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ αὐτοῦ. (Βλ. Γεωργίου Α. Μέγα, Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, τευχὸς πρῶτον (ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἑλετηρίδος τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου 1939) σελ. 24-34).

²⁾ Ὅφειλω νὰ εὐχαριστήσω τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς ἐν Ἀθήναις Σχολῆς Μαιῶν «Βιργινία Σκυλίτση», τὸ ὁποῖον ἐπέτρεψε νὰ διανείμω εἰς τὰς μαθητρίδας, κατὰ τὸ ἔτος 1953, ἐρωτήματά μου καὶ εὐγενῶς μοι μετεβίβασε τὰς ἀπαντήσεις των. Ἐπίσης εὐχαριστῶ τοὺς συμπολίτας μου Ἐπιθεωρητὰς τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως, Κονίτσης κ. Εὐάγγελον Μακρῆν καὶ Λευκάδος κ. Δημήτριον Γερούλανον, οἵτινες κατὰ τὸ ἔτος 1953 ἐνδιεφέρθησαν διὰ τὸ θέμα μου καὶ συνεκέντρωσαν παρὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς δημοδιδασκάλων σημαντικωτάτας πληροφορίας, τὰς ὁποίας μοι ἀπέστειλαν. Εὐχαριστῶ ὁμοίως καὶ τοὺς ἐκ Κρήτης πληροφοριοδότας μου: τὴν λαογράφον κυρίαν Εὐαγγελίαν Φραγκάκη καὶ τὸν ἐν Κρουσῶνι Ἡρακλείου δημοδιδάσκαλον κ. Κωνσταντῖνον Μανουράν, ἐν τέλει δὲ καὶ τὰς ἐκ διαφόρων ἐλληνικῶν ἐπαρχιῶν καταγομένας μαθητρίδας τῆς Σχολῆς Στελεχῶν Κοιν. Προνοίας ΧΕΝ τοῦ ἔτους 1955-56, τὰς ὁποίας ἠρώτησα.

χρόνος καὶ συλλογὴ, ἀποβλέπουσα εἰς τὸν κατατοπισμὸν καὶ τὴν παροχὴν στοιχείων πρὸς περαιτέρω ἔρευναν καὶ μελέτην.

Α' Ο ΣΥΖΥΓΟΣ ΠΡΟ ΤΟΥ ΤΟΚΕΤΟΥ

Ὁλόκληρος ὁ χρόνος τῆς ἐγκυμοσύνης τῆς γυναικὸς σημειοῖ διὰ τὸν σύζυγον τὴν πρώτην περίοδον τῶν πατρικῶν συναισθημάτων, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἀναλαμβανόμενων ὑπ' αὐτοῦ φυλακτικῶν μέτρων διὰ τὸν ἀναμενόμενον τοκετόν.

Ἡ ἀλληλεγγύη πρῶτον καὶ τὸ σχεδὸν συνυπεύθυνον διὰ τὴν ἐγκυμοσύνην τῆς συζύγου του ἐκδηλοῦνται πολλάκις κατὰ τρόπον ὀργανικόν. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ φράσις, τὴν ὁποίαν μεταχειρίζονται οἱ Ἑπτανήσιοι προκειμένου νὰ ὁμιλήσωσι περὶ συζύγου, τοῦ ὁποίου ἡ γυνὴ εἶναι ἐγκυος: «*Αὐτὸς εἶναι τώρα γαστρωμένος ἄθρωπος*. Καί: *Τί θέλω ἐγὼ μαζί σας σὰς ταβέρνες, γαστρωμένος ἄθρωπος*;» (Ζάκυνθος, ἀνακοίνωσις κ. Ι. Παμπούκα).

Εἰδικώτερον ὅμως ἡ ψυχικὴ ἢ καὶ σωματικὴ συμπαράστασις καὶ συνευθύνη τοῦ συζύγου καταφαίνεται εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τῆς κατὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἐκδήλωσης τοῦ ἐκδήλωσης καὶ τὴν προ-
φυλάξιν ἀπὸ ἄλλας πιθανὰς ἀφομοιώσεις τοῦ ἐκδήλωσης.

1. Τὰ ἐκδηλώματα.

Εἶναι γνωστὴ ἡ παγκόσμιος ἀντίληψις—ἀνταποκρινομένη καὶ εἰς φυσιολογικὰς ἱατρικὰς διαπιστώσεις—ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐγκυμοσύνης ἡ γυνὴ δύναται νὰ παρουσιάσῃ ἀσυγκράτητον ἐπιθυμίαν πρὸς τινὰ τροφήν, καὶ ὅτι ἡ μὴ ἐκανοποίησις αὐτῆς δύναται νὰ ἐπιφέρῃ κάκωσιν εἰς τὸ ἔμβρυον¹⁾. Διὰ τὴν ἐκανοποίησιν τῶν ἐπιθυμιῶν τούτων τῆς ἐγκύου ἀμεσώτερον ἐνδεδειγμένος εἶναι ὁ σύζυγος, ὅχι μόνον ἐπειδὴ εἶναι πλησιέστερος πρὸς τὴν σύζυγόν του, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ εἶναι συνυπεύθυνος εἰς τὴν ἐγκυμοσύνην τῆς. Ἰδοὺν τὶ διδάσκουν αἱ σχετικαὶ νεοελληνικαὶ εἰδήσεις.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐγκυμοσύνης.... ὁ σύζυγος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐκπληρῇ ὅλας τὰς ἐπιθυμίας τῆς γυναικὸς του. Ὁτιδήποτε ζητήσῃ, πρέπει νὰ τῆς δοθῇ. Κύθνος 1897, H. Hauttecoeur. (βλ. Α. Γούναρη, Ἡ Κύθνος. Ἀθήναι 1938, Παράρτημα, σελ. γ').

Τοὺς μῆνες πού εἶναι ἐγκυος ἡ γυναῖκα του, ὁ ἄντρας πρέπει νὰ τὴν προσέχη,

¹⁾ Βλ. σχετικῶς Ν. Γ. Πολίτου, Τὰ κατὰ τὴν γέννησιν, ἔ. ἀ. σελ. 217. Γ. Α. Μέγα, Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, ἔ. ἀ. σελ. 26. Arnold van Gennep, Manuel de Folklore français contemporain. Τόμ. Α 1, σ. 115-116 («les envies»).

νά τῆς πηγαίνῃ νά τρώῃ ὅ,τι ἐπιθυμῇ. Ὁ,τι βγῇ φρέσκο στήν ἀγορά τῆς ἐποχῆς, πρέπει νά τῆς τ' ἀγοράσῃ, γιά νά μὴν τὸ ἐπιθυμῇ καὶ τῆς λείψῃ (Κομοτινὴ 1956, Ε. Ζαφειριάδου, μαθήτρια ΧΕΝ).

Ὅσο εἶναι ἔγκυος ἡ γυναῖκα, ὁ ἄντρας τῆς πρέπει νά τῆς πηγαίνῃ κάτω « ξαφνικὸ » φαγώσιμο (φροῦτο, γλυκό, μεζέ, ὅ,τι νά 'ναι). Τὰ « ξαφνικά » τ' ἀγαπάει κ' ἡ ἴδια, ἀλλὰ τὰ θέλει καὶ τὸ παιδί. (Ἅγιος Νικόλαος Κρήτης 1956, Μ. Βουκικλάρη, μαθήτρια ΧΕΝ).

Σελίδας ὅλας ἤθελον πληρώσει, ἐὰν ἐπιχείρουν νά ἀπαριθμήσω τὰς θυσίας, εἰς ἃς ὑποβάλλεται ὁ ἀνὴρ πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς « κακοφυχούσης » συζύγου του. (Σκοπὸς Θράκης 1890, Λ. Α. 155, 21 Α. Χρηστίδης).

Λένε... τοῦτον τὸ μῦθο: Κάποιος τῆς θυμῆθηκε (=ἐπεθύμησε) τὸ βράδυ κρέας, καὶ μὴ βρίσκοντάς το ἔκοψε λίγη σγόρτσα (=τὴ βρώμικη πέτσα) ἀπ' τὴν πατοῦσα τοῦ ἀντρα τῆς, τὴν ἔφαγε καὶ τὴν ἔφαγε. Ἡ λιγούρα ὅμως μεγάλωσε, καὶ γιά νά ξελιγουριαστῇ θέλησε νά κόψῃ κ' ἄλλο σκόρτο. Ὁ ἄντρας τῆς φυνικά δὲν τὴν ἄφησε, καὶ τὴν ἄλλη μέρα ἀπόβαλε ὅσο σκόρτο ἔπρεπε τὸ στόμα βρέθηκε ἡ φαγωμένη σγόρτσα, ἐνῶ στοῦ ἄλλου δὲν βρέθηκε τίποτα, γιὰ δὲν πρόλαβε νά φάῃ κ' ἄλλο, καὶ γιὰ τοῦτο ἀπόρριξε. (Ἡστορία 1960, Λαογραφία τόμ. II, σελ. 348, Ν. Α. Ψυχογιός¹⁾).

2. Τὰ σημάδια.

Ἐπίσης γνωστὴ καὶ παγκόσμιος εἶναι ἡ πρόληψις, καθ' ἣν ὥρισμένοι ἐπαφαὶ καὶ χειρονομίαι, γινόμεναι ὑπὸ τῆς μητρὸς κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐγκυμοσύνης, δύνανται ν' ἀποτυπωθοῦν ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἐμβρύου, κατὰ τρόπον ἐπιφέροντα πολλάκις δυσμορφίαν²⁾. Ἐν Ἑλλάδι ἡ πρόληψις αὕτη ἔχει συνδεθῇ παρετυμολογικῶς μὲ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Συμεῶν (Συμιός, Σημιός, σημειώνω, σημάδι) ἣτις ἄγεται τετράκις τοῦ ἔτους³⁾ καὶ τῆς ὁποίας τὴν ἐκάστοτε ἀργίαν τηροῦσιν αὐστηρότατα αἱ ἔγκυοι γυναῖκες. Ὁ,τιδήποτε ἐγγίσωσιν ἐργαζόμεναι κατὰ μίαν τῶν ἡμερῶν αὐτῶν, δύναται ν' ἀποτυπωθῇ (σημαδευτῇ) ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ κυοφορουμένου τέκνου των⁴⁾.

Ἐνδιαφέρουν ὅμως ἡμᾶς ἐνταῦθα αἱ περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας καὶ ὁ

¹⁾ Βλ. παρομοίαν διήγησιν καὶ ἐκ Μεσσηνίας (Λ. Α. 1566 σελ. 6, Μ. Τσάκωνα, 1944).

²⁾ Βλ. σχετικῶς: *A van Gennep* ἔ. ἀ. σελ. 115-116.

³⁾ 1η Σεπτεμβρίου: Συμεῶν τοῦ Στυλίου, 3η Φεβρουαρίου: Συμεῶν τοῦ Θεοδοχίου, 24η Μαΐου: Συμεῶν τοῦ ἐν τῷ Θαυμασιῷ Ὁρει, καὶ 21η Ἰουλίου: Συμεῶν τοῦ διὰ Χριστὸν Σαλοῦ.

⁴⁾ Βλ. σχετικῶς: Ν. Γ. Πολίτου «Ὡκυτόκια», Λαογραφία τόμ. ΣΤ' σ. 344-5 (=Λαογρ. Σύμμ. Β' σελ. 314-315) καὶ Γ. Α. Μέγα Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, τεύχος Α' σελ. 27, ὅπου ἀναφέρονται καὶ ἄλλων ἁγίων αἱ ἀργίαι.

σύζυγος συμερίζεται τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην καὶ τηρεῖ συννυπευθύνως μετὰ τῆς γυναικὸς τοῦ τὰς ἀργίας τῶν ἡμερῶν αὐτῶν.

Ἐκ Θράκης ἰδίως ἔχομεν πληροφορίας, ὅτι:

Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Συμεῶν (3 Φεβρ.), οὐ μόνον ἡ ἔγκυος γυνή, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς πρέπει νὰ ἀπέχῃσι πάσης ἐργασίας, διατηροῦντες τὴν ἡμέραν τοῦ Συμεῶν... διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει οἱ ἐργασθέντες κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν θὰ κάμωσι παιδιὰ σημειωμένα. (Ἀλμαλὶ Μαλγάρων 1891, Λ. Α. 151 σελ. 7. Ν. Κωνσταντινίδης).

Τὸ νέον ἀνδρόγυνον μετὰ λεπτολόγον ἀργίας ἐορτάζει τὴν μνήμην ἀφοτέρων τῶν Συμεῶν, τοῦ τε Θεοδόχου (3 Φεβρ.) καὶ τοῦ Στυλίου (1 Σ/βρίου), καὶ τοῦτο ἵνα μὴ τὸ κυοφορηθησόμενον γεννηθῇ σημειωμένο, τουτέστιν ἀνάπηρον. (Καλλιπόλις, Α. Οἰκονομίδης, Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Θησαυροῦ, τόμ. Γ' 1936-7 σ. 91).

Καὶ ὁ ἄνδρας, ὅταν ἡ γυναῖκα του εἴναι ἔγκυος, πρέπει καὶ αὐτὸς νὰ μὴν ἐργασθῇ φανερά [τὶς 3 ἡμέρες τῶν «Συμεῶν», 1-3 Φεβρ.] μήπως τὸν δῇ ἄλλος καὶ τὸ μελετήσῃ, (Ἑλληνικὴ Σταμούλη-Σαραντῆ, περιόδ. Θρακικά τόμ. Α' [Ἀθῆναι 1928] σελ. 128. Πρβλ. καὶ σελ. 403).

Τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Συμεῶν, ἡ ἔγκυος καὶ ὁ συζυγὸς τῆς δὲν ἔπαιον ἐργαζέσθαι χεῖρα τους, γὰρ νὰ μὴ γεννῶνται τὸ παιδί με σημάδι, σὰν τὸ ἐργαζέσθαι αὐτό. (Πρόσφυγες Ἀδριανουπόλεως, 1953, Καλλιπὴ Φριλάκου, μαθήτρια Σχολῆς Μαιῶν).

Τ' ἁγίου Συμεῶν δὲν δουλεύουν, αἵτε ἡ γυναῖκα ποὺ εἶναι ἔγκυος, οὔτε ὁ ἀντὴρ της, γὰρ θὰ γεννηθῇ τὸ παιδί τους σημειωμένο (Κομοτινὴ 1956, Ε. Ζαφειριάδου, μαθήτρια ΧΕΝ).

Ὅμοίως ἐν Θάσῳ:

Ἄμα εἶναι ἡ γυναῖκα ἀγκαστρωμένη, τὸ ἀντὶρόγυνο δὲν κάνει νὰ πιάσῃ τίποτε τὴν ἡμέραν τ' αἱ Συμιοῦ... Κάποιον... ποὺ κρατοῦσε χιαπόδι στὸ χέρι, τὸν ρώτησε μιὰ γειτόνισσά του. «Καλά, χιαπόδ' ἔπιασες σήμερα, ποὺ εἶναι τοῦ Συμιοῦ καὶ ἔχ' ἀγκαστρωμέν' γυναῖκα;» Καὶ τὸ παιδί ἔβγαλε χιαπόδι στὸ ποδάρι. (Ν. Ἀργυρίου 1953, Λ. Α. 1806 σελ. 29-30).

Τοιαῦται χαρακτηριστικαὶ ἀφηγήσεις μᾶς παραδίδονται συχναί:

«Ὁ ἀδελφός μου πῆγαινε στὸ κυνήγ' τ' αἱγιου Σύμιου, κι' ἡ γυναῖκα τ' τὸν ἐμπόδιζε. «Ἄ, γυναῖκεία λόγια δὲν ἀκούω», εἶπε, καὶ πῆγε. Σκότωσε δυὸ λαγούς, καὶ σὰν τοὺς πῆγε στὸ σπῖτ', τὴν γυναῖκα τ' ὅλο τὴν ἔτρωγε ἡ ὑποψία. Τὸ παιδί ὕστερα γεννῆθ' κε τὸ πρόσωπό τ' ἴδιος λαγός, μὲ τὴ μούρ' καὶ τ' ἀφτιά λαγοῦ, καὶ τρώμαξε ὅλο τὸ χωριὸ καὶ θάμαξε». (Ἑλπ. Σταμούλη-Σαραντῆ, περιόδ. Θρακικά, τόμ. Α' σ. 403. Πρβλ. ὁμοίας ἀφηγήσεις καὶ εἰς τὰς σελ. 128-129). Ἐπίσης:

Εἰς τὴν Καλλιπόλιν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης κάποιος τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου

Συμεών περιποιόταν (καθαίριζε) τὸ ἄλογό του, τὸ ὁποῖον εἶχε ἄσπρο χρῶμα. Πέρασε κάποιος ἄλλος κ' ἀφοῦ τὸν εἶδε τοῦ εἶπε: — Σήμερα, ἡμέρα πὺν εἶναι, ἐργάζεσαι, ἀφοῦ ἔχεις γυναικα ἔγκυο; — Τί ὠραιότερο πράγμα θέλω ἀπ' αὐτό, εἶπε ἐκεῖνος, νὰ γίνῃ τὸ παιδί μου ἄσπρο; Τὸ παιδί, ὅλα τὰ τριχωτὰ μέρη τοῦ σώματός του τὰ εἶχε κατάλευκα: φρύδια, μαλλιά, τοῖνονορα. (Γ. Πρωτόπαπας 1953, Λ. Α. 1956 σελ. 10).

Ἐνας γεωργός, τὴν ἡμέρα τοῦ ἁγίου Συμεών δὲν πῆγε στὸ χωράφι νὰ ἐργασθῇ, παρὰ πῆρε νὰ πελεκᾷ κάποιο στραβόξυλο, γιὰ νὰ κἀνῃ ποδάρι τοῦ ξύλινου ἀλειτριοῦ του. Ἡ γυναικα του, ἔγκυος, καθισμένη λίγο πὺν πέρα, τὸν σεργιανοῦσε γιὰ νὰ περάσῃ τὴν ὥρα της. Ἀκούει ὁ γείτονάς του τὸν κρότο τοῦ σκεπαρινοῦ πὺν χτυποῦσε, πηγαίνει κοντὰ νὰ ἰδῇ, καὶ λέει: «Νιὲ Γιάννη νιέε, σήμερα βρῆκες νὰ κἀνης τὸ ἀλέτρι σου;» Ἀποτέλεσμα: ὅταν γέννησε ἡ γυναικα, τὸ κοριτσάκι γεννήθηκε μὲ στραβά πόδια, ἀπ' τὸν ἀστράγαλο καὶ κάτω. (Β. Δεληγιάννη, Λαογραφικά Κουβουκλίων Προύσης, Μικρασιατικά Χρονικά, τόμος Ε΄, Ἀθῆναι 1952, σελ. 195).

Ἡ τελευταία ἐκ Μικρῶς Ἀσίας ἀφήνει ἀποτυχεῖ ὅτι ἡ ἰδέα τῆς κοινῆς εὐθύνης τοῦ συζύγου εἰς τὴν τήρησιν τῆς ἐσότητος τοῦ ἁγίου Συμεών δὲν ἐπιχωριάζει μόνον ἐν Θράκῃ. Ἐχομεν ἄλλωστε καὶ ἐν ἄλλων τόπων ὁμοίας εἰδήσεις. Π.χ.:

Τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Συμεών, ἡ ἔγκυος γυναικα καὶ ὁ ἀνδρῆς της δὲν πρέπει νὰ κάνουν καμιά ἐργασία, μὰ νὰ μὴ γεννηθῇ σημειωμένο τὸ παιδί τους. (Λέσβος. Ἐφημ. «Ταχυδρόμος Μυτιλήνης», 12 Δεκ. 1929). Καί:

Στὶς 3 τοῦ Φλεβάρη καὶ στὶς 29 τοῦ αὐτοῦ ἡ ἡγαστρωμένη δὲν πρέπει νὰ δουλέψῃ, οὔτε κ' ὁ ἄνδρας της, γιὰτὶ τότε τὸ παιδί βγαίνει σημειωμένο. (Ὑδρα. Ν. Χιλιορῆ, Ὑδρεῖκα λαογραφικά. Πειραιεὺς 1931, σελ. 58-9).

Ἡ συννποχρέωσις τοῦ συζύγου ν' ἀποφεύγῃ μετὰ τῆς συζύγου του ὅ,τι θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ κυοφορουμένου δὲν περιορίζεται εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ ἁγίου Συμεών, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλου χρόνου ἐκδηλώσεις καὶ ἐνεργείας.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐγκυμοσύνης πρέπει νὰ προσέχῃ ἡ κυοφοροῦσα νὰ μὴν κοροιδέψῃ ἢ παραξενευτῇ εἰς τὴν θέαν ὀρισμένων ἀνωμάτων καταστάσεων, π.χ. νὰ μὴν παρατηρῇ ἐπὶ πολλή ὥρα τὶς πάπιες πὺν κολυμποῦν, διότι τὸ παιδί της θὰ γεννηθῇ μὲ συνδακτυλία νὰ μὴ ὅτῃ σακάτη καὶ γελᾶσῃ εἰς βάρος του, γιὰτὶ τὸ παιδί της θὰ γεννηθῇ ἐλαττωματικό. Τὸ αὐτὸ ἐπιβάλλεται καὶ εἰς τὸν σύζυγον. (Καλὸς Ἀγρός Δράμας 1953, Εὐαγγελία Χατζηαθανασίου, μαθήτρια Σχολῆς Μαιῶν)¹⁾.

Καὶ τοὺς συζύγους των δὲν ἐπιτρέπουν οἱ ἐγκυμοῦσες νὰ ἀνάπτουν τὸ τσι-

¹⁾ Τοιαύτας γενικωτέρας ἀπαγορεύσεις ἐπιβαλλομένας εἰς τὰς ἐγκύους «πρὸς ἀποτροπὴν ἐνδεχομένης βλάβης τοῦ παιδίου», συναντῶμεν πολλὰς καὶ ποικίλας εἰς τὰ ἑλληνικά ἔθιμα.

γάρο ἀπὸ τὸ λύχνον ἢ τὴν λάμπα, γὰρ νὰ μὴ γίνῃ τοιμπλιασμένο τὸ παιδί. (Σάμος 1956, Λαογραφία, τόμ. ΙΣΤ' σ. 215, Ἀναστάσιος Βρόντης)¹⁾.

3. Ἄλλαι ἐνέργειαι.

Ὑπάρχει μία κατηγορία ἐνεργειῶν ἢ ἀποφυγῶν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐγκυμοσύνης, ἀφορωσῶν ἐπίσης εἰς τὸν σύζυγον, τὰς ὁποίας δὲν δυνάμεθα νὰ ἐντάξωμεν εἰς τὰς προεκτεθείσας «σωματολογικάς». Προέκειται περὶ «μαγικωτέρων» ἀποφυγῶν ἢ ἐπεμβάσεων, αἵτινες προϋποθέτουν ἄλλας ἐπηρείας²⁾. Εἶναι π.χ. περίεργος ἢ περίπτωσις τὴν ὁποίαν πληροφορούμεθα ἀπὸ δύο ἐλληνικοὺς τόπους:

Ἐφ' ὅσον εἶναι ἔγκυος [ἡ γυναῖκα], δὲν πρέπει νὰ βάζῃ [=νὰ φορῇ] τὰ παπούτσια τοῦ ἀντρός της, διότι τότε, ἂν ὑποφέρῃ στὴ γέννα, θὰ πρέπει νὰ βάλῃ μέσα νερὸ νὰ πιῇ. (Ἀμοργός 1953, Λ. Α. 1953 Α' σ. 37 Λ. Σῆμος. Πρὸβλ. καὶ Λ. Α. 1954 Α' σελ. 40).

Μιὰ ἔγκυος δὲν πρέπει ... νὰ φορέσῃ ἀπαρχὴν παντούφλα, καὶ ἂν ποτε φορέσῃ, πρέπει νὰ πιῇ νερὸ μὲ παντούφλα τοῦ ἀνδρός, διὰ τὰς δυσκόλους στιγμὰς τοῦ τοκετοῦ. («Πέργαμος» ἔκδ. Κοινότητος Περναφίων Μυτιλήνης 1929 σελ. 244).

Ν. Γ. Πολίτης γράφει περὶ τῆς ἀνηθείας τοῦ προσφύρου ὕδατος (μετὰ διαλελυμένον ἅλατος) ἐντὸς ὑποδημάτων εἰς τὴν δυστοκίαν³⁾· δὲν ἔχει ὑπ' ὄψιν του τὴν συσχέτισιν ταύτην πρὸς τὴν κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνην ἀπαγόρευσιν, οὐδὲ φαίνεται γνωρίζων πλείονας τῆς ἐξ Οἰνουπόλεως τῆς Χακωνίας μνημονευομένης ὑπ' αὐτοῦ εἰδήσεως. Ὡς θὰ ἴδωμεν ὅμως, ἡ πρὸς λύσιν τῆς δυστοκίας ἐνέργεια ἐκείνη συνηθίζεται πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἡ δὲ ἐξηγηθεῖα τῆς δύναται νὰ στηριχθῇ καὶ εἰς

(Βλ. Ν. Γ. Πολίτου: «Τὰ κατὰ τὴν γέννησιν» Λαογραφ. Σύμμ. Ι' σ. 216-7 καὶ Γ. Α. Μέγα, Ζητήματα Ἑλλ. Λαογραφίας, τεύχος Α' σελ. 26-27). Δὲν ἔχομεν ὅμως πάντοτε μαρτυρίας ὅτι αὗται ἐπιβάλλονται ἐξ ἴσου καὶ εἰς τὸν σύζυγον. Πιθανῶς δὲν ἐδόθη εἰς τοῦτο ἡ δέουσα προσοχὴ παρὰ τῶν συλλογέων. Ἀντιθέτως διὰ ξένα παρόμοια ἔθιμα μαρτυρεῖται συχνότατα ἡ συνευθύνῃ τοῦ συζύγου. (Βλ. E. Crawley, τόμ. II σελ. 177-179).

¹⁾ Εἰς τὸ κείμενον ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη φαίνεται ἀναφερομένη εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἀγ. Συμεών. Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο δὲν καθορίζεται σαφῶς, εἶναι πιθανόν ὅτι ἐκτείνεται εἰς ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐγκυμοσύνης.

²⁾ Γενικῶς διὰ τὰς ὑπερφυσικάς ἐπηρείας τῆς περιόδου τῆς ἐγκυμοσύνης ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν συζύγων, ὁ Α. van Gennep γράφει: Chez les peuples de l'antiquité et chez les peuples dits primitifs, la grossesse constitue l'un de ses stades de marge, dont il vient d'être parlé, la femme enceinte et souvent le mari étant entachés d'impureté, très sensibles aux influences surnaturelles dangereuses et en quelque sorte extraits de la vie sociale ordinaire (Manuel de Folklore français contemporain, τόμ. Α, 1 σελ. 111-115).

³⁾ Βλ. Λαογραφίαν, τόμ. ΣΤ' σελ. 314-316 (= Λαογρ. Σύμμ. τόμ. Β' σελ. 294).

ἄλλα αἷτια, ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ Πολίτου ἐκτιθεμένων (βλ. κατωτέρω). Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον μένει δυσεξήγητον εἶναι ἡ ἀναφερομένη ἐνταῦθα ἀπαγόρευσις τῆς κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐγκυμοσύνης χρήσεως τοῦ ἀνδρικοῦ ὑποδήματος ἢ τῆς παντούφλας. Θὰ ἔλεγέ τις ὅτι πρόκειται περὶ ἁμαρτήματός τινος τῆς συζύγου ἀπέναντι τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνδρός, διὰ τὸ ὁποῖον τιμωρεῖται κατὰ τὴν ὥραν τοῦ τοκετοῦ, ἀπαλλασσομένη μόνον δι' ἐξιλεωτικῆς πράξεως (βλ. καὶ κατωτέρω).

Β' Ο ΣΥΖΥΓΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΤΟΚΕΤΟΝ

1. Ἠθικὴ συμπαράστασις.

Ἡ σημασία τῆς παρουσίας τοῦ ἀνδρός παρὰ τῇ τικτούσῃ συζύγῳ του εἶναι αὐτονόητος καὶ ἡτιολογημένη. Ἡ γυνή, ἰδίᾳ ὅταν τίκτη διὰ πρώτην φοράν, αἰσθάνεται ὀργανικῶς σχεδὸν τὴν ἀνάγκην τῆς βοηθείας καὶ συμπααραστάσεως τοῦ συζύγου της, τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ μὲ τὸν ἄνδρα, ὅστις θέλει νὰ παρίσταται ὡς συμπάσχων καὶ ἀναδέχεται προθύμως τὰ ὅλα, ἀποβλέποντα εἰς τὴν βοήθειαν τῆς συζύγου καὶ τὴν αἰσίαν περὶ τὸν τοκετὸν.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι ἐν προκειμένῳ ἡ ἀντιφάσις τοῦ βιβλίου τῆς Ἑλένης Κομνηνῆς, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἡ μητέρα αὐτῆς, προκειμένου νὰ τὴν γεννήσῃ, ἐπειδὴ ἀπουσιάζει ὁ πατὴρ της... *ἐπὶ τοῖς ἡμέρας τῆς τοῦ βασιλέως εἰς τὰ ἀνάκτορα εἰσελεύσεως... τὰς ὁδοὺς διὰ τὴν πόλιν, σταυροῦ τύπον τῇ γαστρὶ ἐνσημήνασα ἔφη «μεῖνον ἔτι, παιδίον, ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἄφικιν».* (Ἀλεξιάς, VI, 8, 15. Βόννη τόμ. Α' σελ. 295).

Εἰς τὰ νεοελληνικὰ ἔθιμα ἡ ἀνάγκη τῆς ἠθικῆς συμπααραστάσεως τοῦ συζύγου κατὰ τὸν τοκετὸν ἐξαίρεται εἰς ὅλας τὰς σχετικὰς εἰδήσεις, σημειουμένη ἀπὸ τῆς στοιχειώδους πρωτοβουλίας του διὰ τὴν πρόσκλησιν τῆς μαίας μέχρι τῆς παρὰ τὴν κλίνην τῆς λεχοῦς παραμονῆς του.

Μόλις θ' ἀρχίσουν οἱ πόνοι, ἀμέσως εἰδοποιεῖται ἡ μαμμὴ καὶ ὁ πατέρας, ἀνλείπει πονθενά. (Πλαγιά Λέσβου 1955, Λ. Α. 2152 σελ. 58, Ἑμμ. Σαρέλλης).

Ὁ σύζυγος συνήθως εἰδοποιεῖ τὴν μαμμήν (Ἑρμιονίς 1953, Λ. Α. 1898 σελ. 38, Δήμητρα Μερεμέτη).

Πάει ὁ ἄντρας καὶ ὁδοιοῦναι τὴ μαμμή (Μανιάκι 1947, Λ. Α. 1566 σελ. 10 Μαγδαληνὴ Τσάκωνα)¹⁾.

¹⁾ Τὸ χρέος τοῦ συζύγου τὰ τρέξῃ αὐτοπροσώπως ὅπου δεῖ, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐπίτοκον σύζυγόν του, μαρτυρεῖται καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἐκ τοῦ σατιρικοῦ στίχου τοῦ Ἀριστοφάνους (Θεομοφοριάζουσαι 504): *«ὁ δ' ἄνθρωπος περιέρχεται ὠκυτόκι ὠνούμενος»*, ἐνθα *ὠκυτόκια* = μαγικά περιάπτα διδόμενα εἰς τὰς τικτούσας (βλ. καὶ Λαογρ. Σύμμ. Β' σελ. 298,1).

Ὁ σύζυγος κατὰ τὴν ὥραν τοῦ τοκετοῦ εὐρίσκεται ἔξωθεν τῆς θύρας τοῦ δωματίου. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς του ἐκεῖ, παραμένει ἀμίλητος. (Ἡλιοφράχη Κονίτσης 1953, Κ. Φράγκος, δημ/λος).

Ὁ σύζυγος μπορεῖ νὰ παρευρίσκεται κατὰ τὴν ὥραν τοῦ τοκετοῦ εἰς τὸ δωματίον τῆς ἐγκυμονούσης (τοῦ τὸ ἐπιτρέπουν). (Πινακοχώρι Λευκάδος 1953, διὰ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κ. Δ. Γερουλάνου).

Ὁ σύζυγος πρέπει νὰ παρευρίσκεται εἰς τὸν τοκετόν, καὶ μὲ λόγια νὰ δημιουργῇ εὐχάριστον ἀτμόσφαιραν. (Παλαιοσέλιο Κονίτσης 1953, Δ/λος Παπαχορίστος).

Ἀσφαλῶς ἡ παρουσία τοῦ συζύγου, μὴ ἐνδεικνυμένη συνήθως σήμερον, ἐνέπνεε τότε θάρρος καὶ ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ὠδίνουσαν, συγχρόνως δὲ ὁ σύζυγος γινόμενος μάρτυς τῶν ὠδίνων τοῦ τοκετοῦ συνεμερίζετο τὴν ἀγωνίαν τῆς συζύγου του, ἀνεπτύσσετο δ' οὕτω στενότερος ὁ δεσμός. (Ἄνω Ἐξάνθεια Λευκάδος 1953, διὰ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κ. Δ. Γερουλάνου).

Ἀποκαρδιώνει πρᾶγματι σήμερον τὰς ἐργάστους, ὥς καὶ τὰς τιχτούσας, ἡ ἐπιστημονικῶς μὲν δικαιολογημένη, ἀλλὰ συναισθηματικῶς σκληρὰ ἀπαγόρευσις τῆς συμπαραστάσεώς των κατὰ τὴν ὥραν τοῦ τοκετοῦ. Εἰς τὰ Μαιευτήρια καὶ τὰς Κλινικὰς ἡ ἀπομόνωσις εἶναι πολλάκις τοιαύτη, ὥστε οὐδεὶς τὰς κοινὰς τῆς τιχτοῦσας δυνάμεις ἢ ἀκούσῃ ὁ σύζυγος. Καὶ ὅπως ὁ ἐκ τοῦ σύζυγος συνεμεριζόμενος καθίσταται κατὰ τὰ ψυχολογικὰ καὶ λαογραφικὰ τεκμήρια, τοιοῦτον ἔστιν καὶ περισσότερον φυσιολογικὴν τὴν δημιουργίαν τοῦ αἰσθημάτων τῆς πατρότητος. Χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ λόγοι συζύγου τινὸς ἐκ Σύρου, περιγράφοντος τὴν ψυχολογίαν καὶ τὸν ρόλον του κατὰ τὴν ὥραν τοῦ τοκετοῦ:

Τὸ γιό μου τὸν ἐγέννησα κι' ἐγώ, γιατί ὅση ὥρα κοιλοπονοῦσε ἡ γυναίκα μου, μοῦ κρατοῦσε τὸ χέρι καὶ τὸ δάγκωνε ἀναλόγως. Αἰσθανόμουν λοιπὸν μαζί της ὅλους τοὺς πόνους! (Ὀμιλία του πρὸς τὸν κ. Πέτρον Γλέζον).

Ἀκριβῶς ὅμως πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ συναισθηματικοῦ τούτου συμμερισμοῦ τῶν ὠδίνων τῆς συζύγου του ἐμποδίζεται πολλάκις καὶ παρὰ τῷ λαῷ ὁ σύζυγος νὰ παρίσταται κατὰ τὸν τοκετόν.

Παλιότερα ὁ ἄνδρας δὲν ἐγνώριζε πότε θὰ γεννήσῃ ἡ γυναίκα του· κι' αὐτὸ τοῦ τὸ ἔκρυβαν ἐπίτηδες, γιὰ νὰ μὴν προσθέτῃ καὶ τὸν δικό του πόνο στοὺς πόνους ποὺ θά'χῃ κι' ἡ γυναίκα του στὸν τοκετό. (Δίστρατο Κονίτσης 1953, διὰ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κ. Ε. Μακρῆ).

Κατὰ τὸν τοκετόν ἐπιδιώκεται ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ συζύγου, διὰ νὰ μὴ ἐποφέρῃ καὶ συμπάσχη μετὰ τῆς γεννώσης συζύγου του. (Γοργοπόταμος Κονίτσης 1953, Δ/λος Χ. Γεωργιάδης).

Προσθέτω εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας τῆς ἠθικῆς συμπαραστάσεως τοῦ συ-

ζύγου κατὰ τὸν τοκετόν, καὶ μίαν σχετικῶς εὐτράπελον, ἀλλὰ χαρακτηριστικὴν τῶν περὶ τῆς εὐθύνης του λαϊκῶν ἀντιλήψεων.

Δίπλα [στὴν ἐτοιμόγεννη] κάθονται δυὸ γυναῖκες, μιὰ δεξιὰ καὶ μιὰ ξερβιά καὶ τὴν κρατοῦν ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τῆς λένε: "Αἰ, παιδάκι μου, κουράγιο! κτλ. ἡ δὲ ἔγκυος λέγει τοῦ ἀνδρός της: «Ἐλα νὰ τὸ βγάλῃς, ἐκεῖ ποὺ τὸ ἔβαλες». (Δολιανὰ Κυνουρίας 1952, ΛΑ. 1762, 5 Γ. Α. Παπαηλιοῦ).

2. Φυσικὴ βοήθεια

Ἐνδιαφέρει κυρίως ἐνταῦθα ἡ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συζύγου ὑποβάστασις τῆς τι-
κτούσης γυναικός. Εἶναι γνωστὸν ὅτι παλαιότερον, ἢ καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τινα
μέρη, αἱ γυναῖκες ἔτικτον εἰς ὀρθίαν στάσιν, ὑποβασταζόμεναι. Φυσικὸν ἦτο τὴν
ὑποβάστασιν αὐτὴν ν' ἀνελάμβανον στιβαραὶ χεῖρες, τοιαῦται δέ, περισσότερον
ἐνδεδειγμέναι, ἦσαν αἱ τοῦ συζύγου. Ἡ παρέμβασις καὶ ἡ βοήθειά του ἐζητοῦντο
ἴσως ὄχι μόνον ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀνεπάρκτους ἀρμοδιότητος καὶ ὑπόδειξις
κατήκοντος συζυγικοῦ. Ἐχομεν ἐξ αὐτῆς σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος μαρτυρίας, ὅτι πρὸ
πάντων ὁ σύζυγος ἐκαλεῖτο νὰ κρατήσῃ εἰς τὴν χεῖρα του τὴν τίκτουσαν, ἡ δὲ βοή-
θειά του αὕτη ὅπου καὶ ἂν φαίνεται ἐπὶ τὴν φυσικὴν, παρέχει τὴν εἰκόνα μιᾶς
ἀνεπάρκειας τῶν δύο γονέων κατὰ τὴν ὥρην ἐκείνην, ἐνὸς ἀμοιβαίου ἀνιμερι-
σμοῦ τῆς προσπάθειάς διὰ τὴν ἐξώθησιν.

Παλαιστάτη εἶναι ἡ σχετικὴ κλίση αὐτῶν περιηγητῶν Stephanopoli
περιγραφόντων τὰ κατὰ τὴν γέννησιν ἐν Μάνη, κατὰ τὴν ὁποίαν: *la femme se met
debout entre les bras de son mari, qui se tient également debout, mais le dos
appuyé sur le lit, pour avoir plus de force.* (Voyage de Dimo et Nicolò Sté-
phanopoli en Grèce, pendant les années 1797 et 1798. Tome I (à Londres
1800), σελ. 292). Ἀλλὰ καὶ νεώτεραι:

Νῦν δηλαδὴ ἐν Μάνη, Ἀνδρισαίῃ, Σμύρνῃ καὶ Καλλιπόλει, ἡ μέλλουσα
νὰ γεννήσῃ στηρίζεται ἐπὶ τῶν ὤμων ἢ τοῦ συζύγου (Μάνη παλαιότερον), ἢ μιᾶς
ὕψηλῃς γυναικός..... κλπ. (Φ. Κουκουλέ: Βυζαντ. βίος καὶ πολιτισμός, τόμ. Δ'
(Athènes 1951) σελ. 23).

*When the woman is to be supported in an upright posture, she is
often held by her husband or by some male relative such as her brother.*
(Πυργὶ Χίου 1949, Ph. Argenti-H. Rose, The Folklore of Chios, τόμ. I
(Cambridge 1949) σελ. 265.

Βάζουν τὴν ἐπίτοκο νὰ κρεμασιῇ στὸν τράχηλο τοῦ συζύγου της, καὶ δια-
ἐλθῃ ἡ ὥρα τὴν ξαπλώνουν. (Πλαγιά Λέσβου 1955, Λ.Α. 2152, σελ. 58, Ἑμμ.
Σαρέλλης).

Παλιότερα τὴν κάθιζαν σὶ τὸ σκαμνὶ καὶ τὴν κρατοῦσαν ἀπ' τὴς μασκάλης δυνὸ γυναῖκες ἢ ὁ ἄντρας της. (Ἡλεία 1953, Λαογραφία τόμ. ΙΕ', σελ. 248, Ν.Δ. Ψυχολιός).

Ἡ θέσις τῆς γυναίκος κατὰ τὸν τοκετὸν εἶναι ὀρθία, ἐνῶ ὁ ἄνδρας της ἢ ὁ πενθερὸς κραταίει ἐκ τῶν ὀπισθεν ἀμφοτέρως τὰς χεῖρας τῆς γυναίκος (ὀρθοβάσταμα). (Δορυτοὰ Νυνπακτίας 1953, Λ.Α. 1798 σ. 10, Χ. Παπαϊωάννου).

Κατὰ τὸν τοκετὸν ἡ ἐπίτοκος στηρίζεται εἰς τὸν σύζυγόν της ἢ κρεμᾶται πολλὰς φορὲς ἀπ' αὐτόν, γιὰ νὰ γεννήσῃ εὐκόλα. (Ἐλεύθερον Κονίτσης 1953, Δ/λος Α. Μπάμπας).

Ὁ ἄντρας φορτώνεται τὴ γυναῖκα σὶς πλάτες του γιὰ νὰ διευκολυνθῇ ὁ τοκετός. (Ἀηδονοχώρι Κονίτσης 1953, Δ/λος Ν. Παπανικολάου).

Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἡ γυνὴ ἔτεκεν ὀρθία, υποβασταζομένη ἐκ τῶν ὀπισθεν διὰ τῶν χειρῶν ὑπὸ τοῦ πατέρος αὐτῆς, μέχρι πέρατος τοῦ τοκετοῦ. (Ἄνω Ἐξάνθεια Λευκάδος 1953, διὰ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κ. Δ. Γερουλάνου).

Σπανίως ἐξακολουθεῖ ἐφαρμοσμένη ἡ καλαιστέρα συνήθεια, καθ' ἣν ἡ ἐν τοκετῷ τελοῦσα σύζυγος κρατεῖται ὀρθία ἐκ τῶν ὀπισθεν διὰ τῶν χειρῶν τοῦ συζύγου της, καθ' ὅλην τὴν διάρκεια τῶν πόνων καὶ μέχρι τῆς πύξης τοῦ παιδιοῦ. (Καβαλὸς Λευκάδος 1953, Δ/λος Ν. Ραπτοῦ).

3. Μαγικαὶ ἐνεργεῖαι

α' Χρησιμοποίσεις τῶν ἐνδυμάτων τοῦ συζύγου

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ συμβολικὴ χρησιμοποίησις τῶν ἐνδυμάτων, ὑποδημάτων, πύλων κλπ., τῶν ἀνηκόντων εἰς τι πρόσωπον, ἐπέχει θέσιν οὐσιαστικῆς παρουσίας του καὶ ἐνεργεῖται ἀναλόγως¹⁾. Συχνότατον ἐν Ἑλλάδι εἶναι τὸ ἔθιμον τῆς ἐπιθέσεως τῶν ἐνδυμάτων τοῦ συζύγου ἐπὶ τῆς λεχοῦς εἴτε κατὰ τὴν ὥραν τοῦ δυσκόλου τοκετοῦ, εἴτε καὶ μετ' αὐτόν. Καὶ διὰ μὲν τὴν πρὸ τοῦ τοκετοῦ ὥραν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἐνδυμάτων τοῦ συζύγου ὡς ἐπικλήσιν τῆς ἀνδρικῆς ἰσχυρᾶς βοηθείας του εἰς τὴν δύσκολον ἐκείνην στιγμήν, διὰ δὲ τὴν μετὰ τὸν τοκετὸν (περὶ τῆς ὁποίας βλέπε κατωτέρω) ὡς φρόνητρον κατὰ τῶν βλαπτόντων τὴν λεχῶ καὶ τὸ νεογέννητον δαιμονίων.

Εἰς ἀμφοτέρως τὰς περιπτώσεις ταύτας ἔχομεν ἐνεργὸν καὶ ἀρχαιολογικὴν συμμετοχὴν τοῦ συζύγου διὰ τὴν αἰσίαν ἔκβασιν καὶ τὴν καλὴν φύλαξιν τοῦ τοκε-

¹⁾ Βλέπε J. G. Frazer, The Golden Bough, τόμ. Ι σελ. 205-206. Πρβλ. καὶ E. Crawley ἑ.ἀ. σελ. 187-8. «Εἰς τὴν πρωτόγονον σκέψιν, γράφει ὁ δεύτερος, τὰ ἐνδύματα περιέχουν τὰς ιδιότητας τοῦ φοροῦντος, ὥς ἡ μηλωτὴ τοῦ Ἡλίου περιέκλειε τὴν δυνάμιν του. Καὶ τότε μεταδίδουν εἰς τοὺς ἄλλους τὴν ὑγίαν, τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀντοχὴν τοῦ κατόχου των» (σελ. 187).

τοῦ, παρέχω ὅμως ἐνταῦθα μόνον τὰς ἀφορώσας εἰς τὴν εὐτοκίαν σχετικὰς εἰδήσεις:

Κατὰ τὴν ὥραν τοῦ τοκετοῦ θέτουν εἰς τὴν κοιλίᾳ τῆς ἐπιτόκου ἓνα ἔνδυμα τοῦ συζύγου (πουνκάμισο, μαντήλι κλπ.) καὶ σὲ περίπτωσιν πού ὁ σύζυγος ἀπουσιάζει, τὸν εἰδοποιοῦν νὰ στείλῃ ἓνα μαντήλι γὰρ τὴ διευκόλυνση τοῦ τοκετοῦ. (Καλὸς Ἄγρὸς Δράμας 1953, Εὐαγγελία Χατζηαθανασίου, μαθήτρια Σχολῆς Μαιῶν).

Ὅταν ἡ ἐπίτοκος εὐρίσκεται εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐξωθήσεως, τότε ρίχνουν ἐπάνω σὴν ἐπίτοκο ἓνα ἐπανωφόριον ἢ καὶ ἄλλο ἀντικείμενον τοῦ συζύγου. (Ἀρτάκη Μ. Ἀσίας, πρόσφυγες 1953, Θεοφανὴ Χριστοφορίδου, μαθήτρια Σχολῆς Μαιῶν).

Πρέπει ἡ ἐπίτοκος νὰ εἶναι σκεπασμένη μὲ ροῦχα τοῦ συζύγου της. (Φορτέτσα Ἡρακλείου Κρήτης 1953, Χ. Χουτᾶ, μαθήτρια Σχολῆς Μαιῶν).

Ἄμα τυρανᾷται ἡ γυναῖκα, παίρνοντας τὸ σκουφο τ' ἀντροῦς τῆς καὶ τρίβουνε τὴ μούρη τῆς καὶ γεννᾷ πιά εἰς αὐτὴν. (Μαρία Λαογραφία Κρήτης 1939, Λ.Α. 1381 Β', σελ. 152, Μαρία Λαοδάκη)¹⁾.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ὁνομάζω οὕτω τὰς μαγικὰς ἐνεργείας, αἵτινες ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ προσηγηθείσας γνωστὰς ἢ ὑπατιθεμένας κατάδεσεις. Εἰδικώτερον, προκειμένου περὶ ἐπιτόκων, ὁ φόβος περὶ μαγικῶν καὶ φρικτῶν ἐμποδίων, αἵτινα θὰ ἠδύναντο νὰ δυσχεράνουν τὸν τοκετόν, ὡδήγησεν εἰς πλῆθος ἐνεργειῶν ἀποδεδευστικῶν τῆς πιθανῆς καταδέσεως. Πρόκειται, ὅπως γράφει ὁ Ν. Γ. Πολίτης, περὶ τῆς ἰδέας ὅτι «πᾶν τὸ συμπεπλεγμένον ἢ συνδεδεμένον ἢ κεκλεισμένον παρακαλύει τὴν ἐλευθέραν λειτουργίαν τῆς φύσεως»²⁾.

Τὰ σχετικὰ ἑλληνικὰ ἔθιμα εἶναι πολλὰ· θὰ περιορισθῶ ὅμως ἐνταῦθα εἰς ἐκεῖνα, ὅπου ἐνεργεῖ τὴν ἀπόδεδιν ὁ ἴδιος ὁ σύζυγος, ἢ χρησιμοποιοῦνται πρὸς τοῦτο τὰ εἰς αὐτὸν ἀνήκοντα ἀντικείμενα.

Στὴ γέννα ἀπάνου, ἐὰν ὁ ἄνδρας εἶναι παρὼν, βγάζει τὰ κουμπιὰ τοῦ ὑποκαμίσου του. (Πολύχνιτον Λέσβου 1955, Λ.Α. 2153 σ. 9, Π. Παπαμανώλης).

¹⁾ Περὶ παρομοίων ἐθίμων ἐπιθέσεως ἐνδυμάτων ἢ ἄλλων ἀντικειμένων τοῦ συζύγου ἐπὶ τῆς ἐπιτόκου παρ' ἄλλοις λαοῖς. βλ. E. Crawley ἔ.δ. σελ. 187 (νῆσοι τοῦ Πάσχα) καὶ P. Sebillot: Le paganisme contemporain chez les peuples celto-latins (Paris 1908) σ. 26-7 (Ἰρλανδία).

²⁾ Βλ. Λαογραφίαν ΣΤ' σελ. 322 (=Λαογρ. Σύμμ. Β' σελ. 299), ὅπου καὶ περιπτώσεις ἀντιστοιχῶν μαγικῶν ἐνεργειῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ νεωτέροις λαοῖς (σελ. 321-325). Καταδέσμους τοκετοῦ ἐγνώριζον καὶ κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους (πρβλ. Φ. Κονκουλέ: «Μεσαιωνικοὶ καὶ Νεοελληνικοὶ κατάδεσμοι» ἐν Λαογραφίᾳ, τόμ. Θ' 1926-28, σελ. 65 καὶ 473).

Ξεκουμπώνουν τυχόν κουμπωμένα ξωόρουχα καὶ ξεόρουχα, πὺν ἀνήκουν στὸν σύζυγο. (Χιονιάδες Κονίτης 1953, Δ/λος Στέφ. Ζωγράφος).

Διὰ τὰ γεννήση εὐκολα ἢ σύζυγος, ἐπιβάλλουν εἰς τὸν σύζυγον ν' ἀνοίξη (τὰ ξεκλειδώση) ὅ,τι ἔχει κλειδωμένα· ἦτοι μπαῦλα, ντουλάπες, κιβώτια, κασέλες καὶ δωμάτια. (Ἀσημοχώρι Κονίτης 1953, Δ/λος Δούτσος)¹⁾.

Ἄν δὲν ξελευτερωθῇ ἡ γυναῖκα σὲ 24 ὥρες, τότε ὁ σύζυγος ρίχνει μὴ ἢ δυνὸ κλειδαριὰς κλειδωμένες στὴ φωτιά νὰ χαλάσουν, γιὰ νὰ χαλάσῃ καὶ ἡ γυναῖκα, ν' ἀνοίξη, γὰρ βγῇ τὸ μικρὸ. (Πιστεύουν πὺς ἡ γυναῖκα δὲν «ἀποκτίνει» εὐκολα, γιατί εἶναι κλειδωμένη ἀπὸ κάποιον πὺν τὴ μισοῦσε). (Ἀηδονοχώρι Κονίτης 1953, Δ/λος Ν. Παπανικολάου).

Ὅταν ἡ γυναῖκα δυσκολεύεται νὰ γεννήσῃ, ἀνοίγουν τὰς [παγκομεριὰς (= ἀποθήκες σιτηρῶν) καὶ πετοῦν τὰ ποδήματα τοῦ συζύγου ἔξω, διότι νομίζουν πὺς ἔτσι εὐκολύνεται ὁ τοκετός. (Μαριτσὰ Ρόδου 1937, Λαογραφία τόμ. ΙΑ', σ. 568, Α. Βρόντης).

Ὅταν δυσκολευόταν ἡ γέννα, ἐπαιρναν τὸν πατέρα καὶ τοῦ ἔβγαζαν τὰ σιβάγια (=ποδήματα) γιὰ νὰ γοργαβῇ καὶ τὸ παιδί. (Γόρτυς Κρήτης 1952, Λ.Α. 1693 σ. 14, Εὐμ. Χριστοδουλάκης).

Ἀποσυνδέουν (λύνουν) τὸ ὄπλο ἢ τὰ ὄπλα πὺν ἀνήκουν στὸν σύζυγο. (Χιονιάδες Κονίτης 1953, Δ/λος Στέφανος Ζωγράφος).

Γιὰ νὰ κάρῃ εὐκολὴ τὴ γέννα τῆς γυναῖκας του, ὁ ἄντρας κοίταζε τὸ τουφέκι του· ἂν ἦταν ἐμωσμένο (=γεμάτο) πυροβολοῦσε καὶ τ' ἄδειαζε. (Φάρασα Καππαδοκίας, Κέντρον Μικρασιατικῶν Σπουδῶν, Χ/φα Δ. Λουκοπούλου).

Κατὰ τὴν ὥραν τοῦ τοκετοῦ ἐπικρατοῦσε ἄλλοτε ἢ συνήθεια: ὁ σύζυγος με φίλους του ἐπαιρναν τὰ ὄπλα τους, καὶ ἰστάμενοι εἰς μίαν γωνίαν τῆς οἰκίας ἐπυροβολοῦσαν στὸν ἀέρα, γιὰ νὰ τρομάξῃ τὸ παιδί καὶ νὰ βγῇ. (Χέρσον Κιλκίς 1953, Μαργαρίτα Ἐλευθεριάδου, μαθήτρια Σχολῆς Μαιῶν).

Αἱ δύο τελευταῖαι περιπτώσεις, ἐκτὸς τῆς ἀποσκοπούσης εἰς τὴν ἀπόδεισιν ἐνεργείας των (ἀπογέμισις ὄπλου), στηρίζονται καὶ εἰς τὸ στοιχεῖον τοῦ ἐκφοβισμοῦ ἢ τοῦ τρόμου, τὸν ὁποῖον δύνανται νὰ ἐπιφέρουν εἰς τὰ κακὰ πνεύματα τὸ ὄπλον καὶ ὁ πυροβολισμός. Χαρακτηριστικὴ εἶναι σχετικὴ πληροφορία ἐκ Κρήτης, κατὰ τὴν ὁποίαν: Στὸ κρεβάτι τῆς ἐπιτόκου κρεμοῦν πολεμικὸν ὄπλον, νὰ διώχνῃ τὰ κακὰ πράγματα (sic) πὺν ἐμποδίζουν τὸν τοκετόν. (Μύρτος Ἱεραπέτρας 1952, Λ.Α. 1789Α

¹⁾ Ὑποχρεώσεις τοῦ συζύγου, παρὰ τοῖς διαφοροῖς λαοῖς, νὰ μὴ δένη δεσμοὺς ἢ κόμβους καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐγκυμοσύνης τῆς συζύγου του, βλέπε παρὰ J. G. Frazer, The Golden Bough, τόμ. ΙΙΙ σελ. 294 - 295.

σελ. 43, Α. Παπαδημητρόπουλος)¹⁾. Ἀξιοσημείωτος εἶναι πάντως καὶ ἡ φυσικὴ αἰτιολογία, τὴν ὁποίαν δίδουν εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ πυροβολισμοῦ, «*τὰ τρομάξῃ τὸ παιδί καὶ τὰ βγῇ*», ἂν καὶ πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἐπίτοκος καὶ οὐχὶ τὸ βρέφος τρομάζει ἐκ τοῦ αἰφνιδίου θορύβου²⁾.

Ἀναγράφω τελευταίαν μίαν ἐνέργειαν, ἣτις δύναται μὲν νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὰς μαγικὰς πράξεις τῆς ἀποδέσεως, εἶναι ὅμως χαρακτηριστικὴ καὶ ἰσχυρῶς ἀντιπροσωπευτικὴ τῶν ἐξεταζομένων ἐθίμων ἀρρενολοχείας:

Ἐκ προσωπικῆς πείρας καὶ κατὰ τὴν παρουσίαν μου εἰς τέσσαρας τοκετοὺς τῆς συζύγου μου, ἡ ἔμπειρος μαῖα (πρακτικὴ), ἡ παρισταμένη κατ' αὐτοὺς, μοὶ συνίστα διαρκῶς νὰ μὴ κἀθῇμαί κάτω, ἀλλὰ νὰ ἴσταμαι ὄρθιος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τοκετοῦ. (Ἡλιοχώρι Ζαγορίου Ἡπείρου 1953, Δ/λος Μιχαὴλ Πασχάλης).

Θεωρῶ ἀποδεικτικὴν τὴν ζητουμένην ἐνταῦθα ὄρθιαν στάσιν τοῦ συζύγου, ἐπεὶ αὕτη ἐν σχέσει μὲ τὴν στάσιν τοῦ καθήμενου, εἶναι ἐλευθέρα καὶ λυτὴ. Εἶναι γνωστὸς ὁ μῦθος περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Πρωτόγονου ἐκ τῆς Ἀλκμήνης, τὴν ὁποίαν πρὸς χάριν τῆς Ἥρας παρημποδίζον αἱ Μοῖραι κρατοῦσαι συμπεπλεγμένας τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν γονάτων, καὶ ἐπομένως κατῃμέναι³⁾. Ἐπίσης γνωστὴ εἶναι καὶ ἡ σήμερον ἰσχύουσα ἀναγνώρισις, καθ' ἣν δὲν πρέπει νὰ κἀθῇται μὲ συμπεπλεγμένους τοὺς δακτύλους⁴⁾. Ὁ ἀνὴρ λοιπόν, εἰς τὸ ἀνέπεσε παρὰδειγμα, ἴσταμενος ὄρθιος ἐνεργεῖ ὁμοιοπαθητικῶς ἐπὶ τῆς καθοδῆς καὶ εὐχεροῦς ἐξωδήσεως τοῦ τέκνου του ἀπὸ τὸ σύζυγον σῶμα⁵⁾.

¹⁾ Ὁ πυροβολισμὸς ἀπομακρύνει τὰ βλαπτικὰ δαιμόνια, ὅχι μόνον διὰ τὸ φονικὸν του ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν τρομακτικὸν του θόρυβον. Συγκαταλέγεται καὶ οὗτος μεταξὺ τῶν ποικίλων ἀποτρεπτικῶν θορύβων, οἵοι οἱ κωδωνισμοί, τὰ κτυπήματα, αἱ θραύσεις ἀγγείων κλπ. (Βλ. σχετικῶς: Ν. Γ. Πολίτου. Τὸ ἔθιμον τῆς θραύσεως ἀγγείων κατὰ τὴν κηδεῖαν, Λαογρ. Σύμμ. Β', ἰδίᾳ εἰς τὰς σελίδας 280 - 281). Κωδωνοκρουσίαι πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ τοκετοῦ εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς ἀναφέρει ὁ Γάλλος λαογράφος Paul Sebillot, ἐνδιαφέρον δ' ἡμᾶς ἐνταῦθα δύο ἀναγραφόμεναι περιπτώσεις: ἐν Νεαπόλει, ὅπου «*ὁ σύζυγος ἐπιφορτίζεται συχνάκις τὸν ῥόλον αὐτόν*» καὶ ἐν Πορτογαλίᾳ, ὅπου «*ἐὰν ὁ κρούων τὸν κώδωνα εἶναι ὁ σύζυγος, ὁφείλει νὰ κρατῇ τὸ σχοινίον διὰ τῶν ὀδόντων του*». (Le paganisme etc σελ. 27).

²⁾ Πρβλ. καὶ Ξενοφ. Κ. Ἀκολού: Λαογραφικὰ Κοτυώρων (Ἀθήνα 1939) σ. 125.

³⁾ Παρὰ Ν. Γ. Πολίτη: Ὠκυτόκια (Λαογραφία ΣΤ' σελ. 321-322, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία).

⁴⁾ Αὐτόθι σελ. 322.

⁵⁾ Ἀναφέρω ἐνταῦθα παρόμοιον ἔθιμον Ἰθαγενῶν τῆς Αὐστραλίας, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ σκοπὸς τοῦ εὐχεροῦς τοκετοῦ καθορίζεται σαφέστερον. «*Ἐπὶ ἰσχυρᾷ δυστοκίας, ὁ σύζυγος περιπατεῖ μίαν ἢ δύο φορὰς πέραν ἀπὸ τὸν χώρον τῆς μητρὸς, καὶ τοῦτο διὰ νὰ παρασύρῃ πρὸς αὐτὸν τὸ ἔμβρυον, νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ*» (Ε. Crawley ἔ. ἀ. σελ. 187).

γ'. Ἀπομάκρυνσις τῶν ἀντικειμένων τοῦ συζύγου

Εἶναι ὅλως περίεργος ἡ ἀντίθετος πρὸς τὰ προηγούμενα συμπεριφορὰ τῶν τοκετοῦ ἀπέναντι τοῦ συζύγου τῶν, τὸν ὅποιον κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμήν τῶν ἰσχυρῶν πόνων καὶ τῆς ἐξωθήσεως δὲν θέλουν νὰ βλέπουν οὔτε νὰ σκέπτονται. Τὰ ἀντικείμενα τοῦ συζύγου (ἐνδύματα, ὑποδήματα κλπ.), τὰ ὅποια πρὸ καὶ μετὰ τὸν τοκετὸν θεωροῦνται προστατευτικὰ ἢ πολύτιμα, κατὰ τὴν στιγμήν τῆς ἐξωθήσεως κρίνονται ἀποδιοπομπαῖα.

Παραθέτω τὰς σχετικὰς νεοελληνικὰς εἰδήσεις.

Τὴν στιγμήν ἐκείνην (τοῦ τοκετοῦ) δὲν πρέπει ἡ γυναῖκα νὰ βλέπῃ οὐδὲν ἐνδύμα ἢ σημάδι τοῦ ἀνδρός της. (Κρυόβρυση Ἑλασσῶνος 1953, ΛΑ 1971 σελ. 13 Κ. Τσέλιος). — Μιὰ πὺν κοιλοπόναε σὴν Πεσσάδα (χωριὸ τῆς Λιβαθοῦς) δὲ μπορούσε νὰ ὑποφέρῃ νὰ βλέπῃ τὸ βρακὶ τοῦ ἀντρός της καὶ φώναζε: Βγάρτε το, νὰ μὴν τὸ βλέπω! (Κεφαλληνία, πληροφορία 1954). — Σὲ περίπτωσιν δυστοκίας... πετοῦν ἔξω τὰ σιβάγια (=ὑποδήματα) τοῦ ἀντρός της. (Κοντομαρὶ Χανίων Κρήτης 1952, Λ. Α. 1778 σελ. 12, Λ. Μαυρομάκης). — Τὴν δὲν πρέπει νὰ βροῖσκειται σὶ δωματίῳ τοῦ τοκετοῦ ὅ,τιδήποτε ἀνήκει σὶ τοῦ ἀντρός. (Χιονιάδες Κονίτης 1953, Δ/λος Στ. Ζωγράφος). — Ὅταν τυραννάται ἡ γυναῖκα, βγάζουν τὰ σιβάγια τ' ἀντρός της ὄξω, γιὰ νὰ γεννήσῃ πλὴ ἀπκαῖα. (Διαπούδα Κρήτης 1939, ΛΑ. 1381 Β σ. 152, Μαρία Λιουδάκη). — Τὴν ὥρα πὺν κοιλοπόνα ἡ γυναῖκα, βγάνουν ἔξω ἀπὸ τὸ σπῖν τὰ σιβάγια τ' ἀντρός της. (Μακρὸ Εὐόρτυνος Κρήτης 1952, ΛΑ. 1792 σ. 6, Κ. Κουρτικάκης). — ... Τὴν ὥρα τοῦ πόνου πετοῦν τὰ σιβάγια τοῦ συζύγου ἔξω, βγάζουν τῆς ἐπιτόκον τὰ βραχιόλια καὶ δαχτυλίδια. (Νεριανὰ Χανίων 1952, ΛΑ. 1779, 7-8 Ὀλγα Κουνδούρου). — Βγάζουν τὰ σιβάγια τοῦ ἀνδρός ἔξω ἀπὸ τὴν αἶθουσα τοῦ τοκετοῦ, ἴσως, ὅπως μοῦ εἶπαν, ἀπὸ θυμὸ ἢ γιὰ νὰ τιμωρήσουν τὸν ἀνδρα, πὺν εἶναι συνυπεύθυνος καὶ ὅμως δὲν ὑποφέρει αὐτός. Τὸ ἔθιμο αὐτὸ τείνει νὰ ἐξαλειφθῇ. (Κρουσῶνας Ἡρακλείου 1955, Δ/λος Κωνσταντῖνος Μανουράς).

Καὶ ἐπεισοδιακῶς: — «Βγάλετε ὄξω τὸ σιβάνι τοῦ ἀντρός μου», φωνάζει ἡ γυναῖκα πρὶν γεννήσῃ, μὲ τοὺς πόνους. Κι ἴσπερα λέει: «Βάλετέ το πάλι μέσα». (Γδόχια Ἱεραπέτρας Κρήτης 1952, ΛΑ. 1788, 12 Ἑμμ. Παπαμιχαλάκης). — Ἡ ἴδια ἡ γυναῖκα φωνάζει τὴν ὥρα πὺν πονάει: «Βγάλτε τον τὰ παπούτσια ἔξω, νὰ μὴν τὰ βλέπω», ἐνῶ, μόλις ἀπογεννήσῃ καὶ συνέλθῃ, λέει: «Προσέχτε, νὰ μὴ χαθοῦν τὰ παπούτσια». (Χιονιάδες Κονίτης 1953, Δ/λος Στ. Ζωγράφος). Καὶ: — Ληγοῦνται ὅτι μιὰ γυναῖκα, τὴν ὥρα πὺν γεννοῦσε, εἶδε τὰ τσαρούχια τ' ἀντρός της κι εἶπε: «Πάρτε τὰ τσαρούχια του ἀπὸ δῶ, δὲ θέλω νὰ τὰ βλέπω». Ἀλλὰ μόλις ἐγέννησε, τ' ἀποζήτησε κι εἶπε: «Φέρτε τὰ τσαρούχια τ' ἀντρα μου, γιὰ νὰ τὰ βλέπω». (Μόλιστα Κονίτης 1953, Δ/λος Ἰω. Γέγιος).

Διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ὑποδημάτων τοῦ συζύγου ἐκ τοῦ δωματίου τοῦ τοκετοῦ, δυνάμεθα καὶ εἰς τὴν περιπτώσιν αὐτὴν νὰ δεχθῶμεν τὴν ἀποδεδειγμένην πρᾶξιν, ἐφ' ὅσον ἔχομεν καὶ τὰ παραδείγματα 5 καὶ 6 τοῦ κεφαλαίου «Ἀποδέσεις» (σελ. 141) ὡς καὶ τὸ 7^{ον} τοῦ παρόντος κεφαλαίου, συνηγοροῦντα εἰς τοῦτο. Τὸ ὑπόδημα ἄλλωστε, ἐκ τῶν ἰσχυρῶς προσηροσμένων εἰς τὸ σῶμα φορητῶν εἰδῶν, μὲ τὴν γνωστὴν ἀνακούφισιν τὴν ὁποίαν προσφέρει ἐκβαλλόμενον, ἦτο φυσικὸν νὰ χρησιμοποιηθῇ συμβολικῶς διὰ τὴν ὁμοιοπαθητικὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἐπιτόκου.

Ἀπομένει ὅμως πρὸς ἐξήγησιν τὸ γεγονός τῆς πλήρους ἀποβολῆς τῶν ὑποδημάτων τοῦ συζύγου ἔξω τοῦ δωματίου ἢ καὶ τῆς οἰκίας, ἔτι δὲ καὶ ἡ γενικὴ ἀπομάκρυνσις τῶν ἐνδυμάτων του ἀπὸ τὰ βλέμματα τῆς τίκτους. Ἡ πιθανωτέρα ἐξήγησις, τὴν ὁποίαν ὑπαινίσσεται καὶ ἡ 8^η μαρτυρία, εἶναι, ὅτι ἡ τίκτουσα ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ὠδίνων τῆς ἀποστρέφεται καὶ μισεῖ σχεδὸν τὸν κύριον ὑπεύθυνον τῆς καταστάσεώς της, τὸν σύζυγον. Ἡ θέα οἰουδήποτε ἐνδύματός του, καὶ δὴ ἐξ ἐκείνων τὰ ὅποια οὗτος ἀφαιρεῖ κατὰ τὴν παρατάξισιν, τὴν ἐξοργίζει. Ἀλλὰ μόλις καταπαύσων αἱ ὠδῖνες, ἐπαγενομένη τὴν ἀσθένειαν καὶ αἰσθάνεται ἰσχυροτέραν τὴν ἀνάγκην τῆς προστασίας τοῦ συζύγου της. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἀναζήτησις τῶν ἐκβαλλέντων ὑποδημάτων, ὅπως τὴν παραδείξουσιν τὰ εὐτράπελα παραδείγματα¹⁾.

δ. Κτυπήματα

1. Διὰ τοῦ ὑποδήματος τοῦ συζύγου.

Ὅταν δὲ ἡ γυνὴ δοκιμάζῃ δυσκολίας καὶ ὠδῖνας πολλὰς κατὰ τὸν τοκετόν, ὁ σύζυγός της, κατὰ προτροπὴν τῆς μαίας, τύπει διὰ τοῦ ὑποδήματός του τὴν ἀσθενή τρεῖς τὰ νῶτα, ἐκφωνῶν: «Ἐγὼ σὲ φόρτωσα κι' ἐγὼ σὲ ξεφορτώνω» ἢ... «κι' ὁ Θεὸς νὰ σὲ ξεφορτώσῃ». (Μαρτυρία τοῦ περιηγητοῦ Ch. Sonnini ἐν ἔτει 1801, παρὰ Ν. Γ. Πολίτη: Λαογρ. Σύμμ. Γ' σελ. 207. Πρβλ. καὶ Λαογρ. Σύμμ. Β' σελ. 302.).

Τὴν κτυπᾶνε μὲ τὸ παπούτσι τ' ἀντρός της καὶ λένε: «Ἐγὼ σὲ φόρτωσα κι' ἐγὼ σὲ ξεφορτώνω». (Πετρὶ Λέσβου 1940, ΛΑ. 1446Α σ. 149, Δ. Λουκᾶτος).

Τὴν κτυπᾶ [ἢ μαμμὴ ἢ ὁ σύζυγος] τρεῖς φορές στὴ ράχη μὲ μιὰ παπούτσια (παλιοπάπουτσο)... (Μεσαναγρὸς Ρόδου 1953, ΛΑ. 1985 σελ. 57, Ι. Μπίλλης).

Ὁ Ν. Γ. Πολίτης ἀναφέρων τὴν ὥς ἄνω χρῆσιν τοῦ ὑποδήματος διὰ τὸ κτύπημα τῆς ἐπιτόκου, οὐδὲν παρατηρεῖ περὶ ἰδιαίτης σημασίας αὐτοῦ. Ὑπάγει ἀδιακρίτως τὴν πρᾶξιν ταύτην εἰς τὰ δι' ἄλλων μέσων (π.χ. τῆς ζώνης) καὶ κατ' ἄλλον χρόνον ἐνεργούμενα κτυπήματα ἐπὶ τῶν γυναικῶν, τὰ ὅποια μετὰ τοῦ Mannhardt

¹⁾ Ὁμοίως καὶ διὰ τὴν τίκτουςαν Ἑβραίαν ἀναφέρεται ἡ σατιρικὴ παροιμία, ὅτι ἐφ' ὅσον ἐκοιλοπῶνει, ἐπεκαλεῖτο τὴν Παναγίαν (—Μέσα, Μαρία—), ὅταν δὲ ἐγέννησε, δὲν τὴν ἠθελε (—«Ἐξω, Μαρία»). Βλ. Π. Π. Μαρία ἀριθ. 1-6.

θεωρεῖ ὡς μεταβεβλημένας μορφὰς τοῦ διὰ χλωρῶν κλάδων ἀρχηγόνου κυττήματος, ἀποσκοποῦντος εἰς τὴν μετάδοσιν τῆς γονιμοποιουῦ δυνάμεως καὶ ἐπομένως εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς εὐτοκίας. (βλ. Ὡκυτόκια, Λαογραφίας ΣΤ' σ. 330=Λαογρ. Σύμμ. Β' σελ. 305)¹⁾.

Νομίζω ὅμως ὅτι πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸ ὑπόδημα ἡ ἰδιαιτέρα καὶ αὐτοτελὴς σημασία, τὴν ὁποίαν ἔχει ὡς κατ' ἐξοχὴν φορεὺς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ ἐπομένως ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς «τριοδικὸν» ἀντικείμενον, μεταφέρον ἐκ τῶν τριόδων τὰς κακὰς καὶ ἀγαθὰς ἐπιηρείας. Εἶναι πιθανὸν τὰ διὰ τούτου κυττήματα ἐπὶ τῆς ἐπιτόκου, ἐνεργούμενα κατ' ἀρχὴν πρὸς εὐγονίαν, νὰ συνδυάζουν μὲ μαγικὴν σκοπιμότητα καὶ τὰς δύο ὡς ἄνω ιδιότητας, ἐξασφαλίζοντα τὴν παρὰ τοῦ συζύγου βοήθειαν καὶ τὴν ἐκ τῶν τριόδων ἀγαθὴν τύχην²⁾.

2. Διὰ τῆς ζώνης τοῦ συζύγου.

«Ὅταν ἡ ἐπίτοκος δυσκολεύεται νὰ γεννήσῃ, ὁ σύζυγος παίρνει τὴ ζώνη του καὶ τὴ δένει στὰ νεφρὰ λέγοντας συγχρόνως: «Ἐγὼ ποὺ σὲ φόρτωσα, δὰ σὲ ξεφορτώσω κιόλας». (Χωριὰ Μεραμπέλου Κρήτης 1951, Μανώλη Πιτυκάκη: «Γύρω ἀπὸ τὸν τοκετό». Περιοδ. Ἀρῆος, Νεάπολις Κρήτης, ἔτος Α' σ. 102).

«Ὅταν πυραυλίζεται νὰ γεννήσῃ ἡ γυναῖκα, λέει οἱ ἄλλες, στὸν ἄνδρα της: «Ξεζώσου! Αὐτὸς βγάζει τὴ ζώνη του, πάλι κατὰ τὴν γυναῖκα του, τὴ χτυπᾷ μὲ τὴ ζώνη καὶ λέει: «Ἐγὼ σ' ἐφόρτωσα, ἐγὼ τὴ ξεφορτώνω». (Ἀλάγνι Ἡρακλείου καὶ Φουρνὴ Μεραμπέλου Κρήτης 1954. Πληροφορία Κ^ας Εὐαγγελίας Φραγκάκη).

«Ὁ ἄνδρας χτυπᾷ μὲ τὸ λουρί του τὴν πλάτη τῆς γυναικὸς του καὶ τῆς λέει: Ἐγὼ σὲ φόρτωσα, ἐγὼ θὰ σὲ ξεφορτώσω. (Ἀγγέρια Πάρου 1953, ΛΑ. 1956, 11 Γ. Πρωτόπαπας).

Τὴν ὥρα τοῦ τοκετοῦ, γιὰ νὰ γεννηθῇ γρήγορα τὸ παιδί, βγάζει ὁ ἄνδρας

¹⁾ Χαρακτηριστικὸν δεῖγμα συγχρόνου κυττήματος διὰ χλωροῦ κλάδου, πρὸς μετάδοσιν τῆς γονιμοποιουῦ του δυνάμεως, ἀποτελεῖ ἡ ἐκ Λέσβου κατὰ τὸ ἔτος 1940 πληροφορία μου, καθ' ἣν: Τ'ν ὥρα ποὺ νάλλει [ὁ παπὰς] «τὰς θύρας, τὰς θύρας, ἐν σοφία πρόσχωμεν», χτυπᾷ τὴν κοιλιά τ'ς [τῆς στείρας] μ' ἓνα κονμμάτι ρουμάνι (=βάτο), γιὰ νὰ ρουμανιάσῃ κοιλιά τ'ς (=νὰ μείνῃ ἐγκυος). (Χωρίον Πετρί, ΛΑ 1446 Α σελ. 120). Ἐνταῦθα ἡ λειτουργικὴ φράσις «τὰς θύρας, τὰς θύρας» ἀκούεται παρὰ τοῦ λαοῦ ὡς «τὰς στείρας, τὰς στείρας».

²⁾ Εἰς τὴν ἐρμηνείαν ταύτην δύναται νὰ προστεθῇ καὶ τὸ στοιχεῖον τῆς ἀποδέσεως ἐφ' ὅσον, ὡς εἶδομεν, τὸ κενὸν ὑπόδημα ἐπιφέρει ὁμοιοπαθητικῶς καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς ἐγκύου ἀπὸ τοῦ φόρτου της. Ἀπομένει πρὸς ἐξήγησιν ἡ ἐν τῷ 3ῳ παραδειγματι ἀναγραφομένη προτίμησις παλαιοῦ υποδήματος, ἀνήκοντος πιθανῶς εἰς τὸν σύζυγον. Ἡ παλαιότης σημαίνει συνήθως ἀντοχήν, πλήρες βίωμα καὶ δεδοκιμασμένην πεῖραν, στοιχεῖα κατάλληλα διὰ τὴν κατοχύρωσιν νέων ἐνεργειῶν

τῇ ζώνῃ του καὶ χτυπᾷ τὴ γυναῖκα του στὶς πλάτες, καὶ τῆς λέει συγχρόνως ἐπὶ τρεῖς φορές: «Ἐγὼ σέ φόρτωσα, ἡ Παναγία γὰρ σέ ξεφορτώσῃ». (Καλὸ Χωριὸ Μεραμπέλου Κρήτης 1953, ΛΑ. 1942 σελ. 9-10 Ἑλένη Πιτυκάκη).

Παλαιότερα ὁ σύζυγος ἔβγαζε τὸ ζωνάρι του καὶ τὸ πηδοῦσε τρεῖς φορές, καὶ τὸ ἔδιδε εἰς τὴν σύζυγόν του, γὰρ γεννήσῃ εὐκολα. (Χέρσον Κιλκίς 1953, Μαργαρίτα Ἑλευθεριάδου, μαθήτρια Σχολῆς Μαιῶν).

Περὶ τῶν κτυπημάτων διὰ ζώνης πρὸς εὐγονίαν διέλαβεν ἐπίσης ὁ Ν. Γ. Πολίτης εἰς τὰς προμνησθείσας μελέτας αὐτοῦ. Ἡ χρησιμοποίησις τῆς ζώνης ἢ τοῦ «λουρίου» ὡς ὀργάνων κτυπήματος ἐνθυμίζει καὶ τὰς ἀναγραφόμενας ἐκεῖ ἀρχαίας μαστιγώσεις¹⁾.

Ὡς φαίνεται ὁμως καὶ ἐκ τοῦ τελευταίου ὡς ἄνω παραδείγματος, ἡ ζώνη δὲν εἶναι πάντοτε μαστιγωτικὸν ἢ τυπτικὸν ὄργανον, ἀλλὰ καὶ μαγικῶς περιζωστικόν. Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Πλινίου (1^{ος} αἰ. μ.Χ.) ἡ χρησιμοποίησις τῆς ζώνης τοῦ συζύγου ἐγένετο κατὰ τρόπον ἥρεμον καὶ συμβολικόν. «Ἐπιταχύνει τὸν τοκετὸν ὁ ἀνὴρ ἐκ τοῦ ὁποίου συνέλαβεν ἡ γυνή, ἐὰν λείψῃ τὴν ζώνην του περιζώσῃ τὴν γυναῖκα, καὶ ἔπειτα τὴν λύσῃ λέγων, ὅτι ὁ ἴδιος ὤσπερ τὴν ἔδεσσε γὰρ τὴν λύσῃ»²⁾.

Ὁμοίαν συμβολικὴν περιζώσιν πρὸς εὐτοκίαν ἐνέχοι καὶ οἱ Βυζαντινοί: «Περιέβαλλον τὴν κοιλίαν [τῆς δυστοκοῦσας] διὰ ζώνης, δι' ἧς εἶχον περιζώσει κίονα ἐκκλησίας». (Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινὸν βίος καὶ πολιτισμὸς τόμ. Δ', Athènes 1951, σελ. 24). Δὲν μαρτυρεῖται ἂν ἡ ζώνη αὕτη ἐνῆλθεν εἰς τὸν σύζυγον, εἶναι ὁμως χαρακτηριστικόν, ὅτι εἰς ὁμοίας νεοελληνικὰς περιπτώσεις, ὡς «ἱερὰ» ἢ «ἁγιασμένη» ζώνη χρησιμοποιεῖται ἡ ζώνη τοῦ ἱερέως, δηλ. ἱεροῦ ἀλλὰ ἄρρενος προσώπου³⁾. Χρησιμοποιεῖται βεβαίως καὶ πᾶσα ἱερὰ ζώνη, οἷα ἡ τῆς εἰκόνης τῆς Θεοτόκου («τῇ Παναγίας τὸ ζωνάρ»)⁴⁾ ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ἔχομεν συνήθως παρέμβασιν τοῦ συζύγου:

Μιά οἰκογένεια διατηροῦσε στὸ χωριὸ μιὰ ζώνη, ποὺ τὴν ἔλεγαν «ζώνη τῆς Παναγίας». Τὴν εἶχαν, λέει, φέρει ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ ἦταν λειτουργημένη 40 μέρες

¹⁾ Βλ. «Ὠκυτόκια» (Λαογραφία ΣΤ' 330-335 = Λαογρ. Σύμμ. Β σελ. 305-306).

²⁾ «Partus adcelerat hic mas, ex quo quaeque conceperit, si cinctu suo soluto feminam cinxerit, dein solverit adjuncta precatatione se vinxisse, eundem et soluturum, atque abierit». (Nat. Hist. 28,42). Πρβλ. καὶ Ν. Γ. Πολίτου Ὠκυτόκια. (Λαογραφία ΣΤ' 326 = Λαογρ. Σύμμ. Β' σελ. 303) καὶ Γ. Κ. Σπυριδάκη: Τὰ κατὰ τὴν γέννησιν κλπ. ἔθιμα τῶν Βυζαντινῶν ἐκ τῶν ἀγιολογικῶν πηγῶν. Ἑπετηρ. Λαογρ. Ἀρχ. τόμ. Ζ' (1953) σ. 108.

³⁾ [Ζωννύουσι τὴν δυστοκοῦσαν] διὰ τινος ἐκκλησιαστικῆς ζώνης ἱερέως. Πόντος 1896, ΛΑ. 242, 168, Ε. Παπαναυιάδης. Βλ. καὶ Φ. Κουκουλέ ἑ.ἀ. σελ. 24, ὑπόσημ. 5.

⁴⁾ Βλ. Ξ. Ἀκογλου Λαογραφικὰ Κοτυώρων, σελ. 126. Ἐπίσης καὶ ἐν Κρήτῃ.

στην ἐκκλησιά. Τὴν ὥρα τοῦ τοκετοῦ ὁ σύζυγος πῆγαινε καὶ ζητοῦσε τὴ ζώνη, τὴν ἔδινε στὴ γυναῖκα του νὰ ζωστῇ, ὥσπου νὰ καλογεννήσῃ. (Ἀηδονοχῶρι Κονίτσης 1953, Δ/λος Ν. Παπανικολάου)¹⁾.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ μαγικὴ σημασία τῆς λυομένης ζώνης εἶναι κυρίως ἀποδεδεικτὴ. Εἰς ὅσας περιπτώσεις χρησιμοποιεῖται αὕτη, ἀποβλέπει εἰς λύσιν δεσμῶν εἴτε στενωπέως²⁾, εἴτε δυσκόλου τοκετοῦ, ὡς ἐνταῦθα. Ὁ ἀφαιρῶν τὴν ἰδικὴν του ζώνην σύζυγος, ἀσχέτως τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῆς εἰς κυπήματα ἢ διασκελισμούς, ὡς εἰς τὰ ἀναγραφέντα παραδείγματα, προβαίνει κατ' ἀρχὴν εἰς συμβολικὴν δι' αὐτῆς λύσιν τῶν κωλόντων τὸν τοκετὸν δεσμῶν. «Ξεζώσου», τοῦ παραγγέλλουν ἐν χορῷ αἱ παριστάμεναι γυναῖκες, ἐν Κρήτῃ. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς ἐντολῆν, ἢ οἰαδήποτε χρῆσις τῆς ζώνης προϋποθέτει ἀφαίρεσιν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ φοροῦντος³⁾. Εἶναι λοιπὸν εἰς τὴν βάσιν τῆς ἀπαλλακτικῆς τῶν ἐμποδίων ἢ ἐνέργεια αὕτη τοῦ συζύγου, καθισταμένη ἔπειτα καὶ γονιμοποιός, διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῆς ζώνης εἰς κυπήματα καὶ μαστίγιασιν. Ἡ συνοδεύουσα τὰς ἐνεργείας ταύτας ἐπὶ τῇ «*Εγὼ σὲ φόρτωσα, ἐγὼ σὲ ξεφόρτωσα*» δεικνύει συγχρόνως τὴν ὁμολογίαν τῆς εὐθύνης τοῦ συζύγου διὰ τὴν ἐγκυμωσίνην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκ ταύτης ὁμοιοτήτά του νὰ ἐπέμβῃ πρὸς εὐκολοῦν τοκετοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἀναφερομένην ἐνέργειαν καὶ ἐπὶ τῇ, ὅπου τὴν λύσιν τοῦ συζύγου ἀκολουθεῖ προζώσας καὶ ἔπειτα πάλιν λύσις τῆς συζύγου, ἐκεῖ ἡ πράξις τῆς ἀποδέσεως μεταφέρεται καὶ ἐκτελεῖται ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτῆς τῆς γυναικός.

Ἀξιοπρόσεχτος εἶναι εἰς τὰ ἐκτεθέντα παραδείγματα καὶ ἡ ἐναλλαγὴ τῶν σημείων ἐπὶ τοῦ σώματος τῆς ἐπιτόκου, τὰ ὁποῖα κυτῶν ὁ σύζυγος. Ἡ «πλάτη» εἶναι φυσικῶς δεκτικὴ κυπημάτων, τὰ «νεφρὰ» ὅμως εἶναι ἢ βιβλικὴ «ὄσφυς», ἥτις δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ἔδρα τῆς κύσεως ἢ γονιμοποιήσεως τῆς γυναικός. Τὰ ἐπ' αὐτῆς κυπήματα τοῦ κρητικοῦ παραδείγματος ἔχουν πιθανῶς σχέσιν μὲ τὴν ἐκ τοῦ μέρους ἐκείνου ἀρχικὴν λύσιν τῆς παρθενικῆς ζώνης⁴⁾.

¹⁾ Τοιαῦται χρησιμοποιήσεις ἱερῶν ζωνῶν πρὸς εὐτοκίαν ἀναφέρονται καὶ εἰς τὰ ἔθιμα τῶν Δυτικῶν χριστιανικῶν λαῶν. (Βλ. P. Sebillot: *le Paganisme etc*, σελ. 25 καὶ A. Van Gennep: *Manuel* κτλ. Α' 1 σελ. 116), ὡς ἐπίσης καὶ τῶν Ἑβραίων. (Βλ. R. Roussel: *Le pèlerinage à travers les siècles* (Paris 1954) σελ. 216.

²⁾ Βλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, ἐνθ' ἀν. σελ. 106 - 107.

³⁾ Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ δι' οἰανδήποτε ἄλλην ζώνην (ἱερὰν κλπ.), τῆς ὁποίας γίνεται χρῆσις. Ὑποτίθεται ὅτι αὕτη ἐλύθη ἀπὸ κάποιον σῶμα.

⁴⁾ Σχετικὴ εἶναι καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Crawley ἀναγραφομένη περίπτωσις, καθ' ἣν εἰς τὴν Κεντρικὴν Αὐστραλίαν, ὅταν ὁ τοκετὸς εἶναι δυσχερής, λαμβάνουν τὴν ζώνην τοῦ συζύγου καὶ τὴν δένουν περὶ τὸ στήθος τῆς ἐπιτόκου (ἐ. ἀ. σελ. 187).

Μίαν ἄλλην ἐκτεθεῖσαν ἐνέργειαν τοῦ σύζυγου, ἦτοι τὸν διασκελισμὸν τῆς προοριζομένης διὰ τὴν σύζυγον ζώνης, θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἐξηγήσωμεν εἰς τὰ ἐπόμενα παραδείγματα.

ε'. Διασκελισμοὶ

Κατὰ τὴν ὥραν τῶν ὠδίνων ὁ σύζυγος ἐπιβάλλεται νὰ πηδήσῃ τρεῖς φορὰς ἐπάνω ἀπὸ τὴν κοιλίαν τῆς ἐπιτόκου. (Καλὸς Ἀγρὸς Δράμας 1953, Εὐαγγελία Χατζηθανασίου, μαθήτρια Σχολῆς Μαιῶν).

Ὅταν ἡ γυναῖκα πονᾷ, βάζουν τὸν σύζυγό της νὰ τὴν δρασκέλισῃ, γιὰ νὰ βγῇ τὸ παιδί εὐκολότερα. (Αἰγιαλεία 1953, Στέλλα Γαλάνη, μαθήτρια Σχολῆς Μαιῶν).

Ὅταν ἡ ἔγκυος γυναῖκα ἐδυσκολεύετο νὰ γεννήσῃ, ἐκαλεῖτο ὁ ἄνδρας της, καὶ ἡ μαμμη τὸν ἔβαζε νὰ περάσῃ πάνω της (νὰ πηδήσῃ). Πρόσφυγες Σεβαστείας 1953, (Λ.Α. 1824, 8 Ἀνατολὴ Ἰωαννίνων, Ν. Πελέσης).

Ἐὰν δυσκολεύεται νὰ γεννήσῃ ἡ γυναῖκα, καὶ ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι αἰτία τῆς δυσκολίας εἶναι ὁ ἄνδρας της... τὸν βάζουν καὶ περνᾷ ἀπὸ ἐπάνω της τρεῖς φορές. Ἔτσι ἐλευθερώνεται. (Καπνόφυτον Σερδῶν 1954, ΛΑ. 2058, 4 Ἰωάνν. Καροῦντζος).

Ἡ τελευταία μαρτυρία παρέχει συγχρόνως καὶ ἐξήγησιν τῆς εἰρωνικῆς καὶ τῆς ἐνεργείας τῶν διασκελισμῶν. Προκύπτει, κατὰ τὴν παῖκην ἀντίληψιν, περὶ ἐπανορθωτικῆς ἐνεργείας καὶ ἐπομένως ἀποδοτικῆς. Εἶναι γνωστόν, ὅτι εἰς πλείστας περιπτώσεις δὲν ἐπιτρέπεται νὰ «δρασκέλισῃ» ἢ νὰ «πηδᾷ» ἢ νὰ «πατῇ» κανεὶς ἄτομον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἐξηπλωμένον. Ἄν ἐκ λάθους τὸ διασκελίσῃ, θὰ πρέπῃ νὰ ἐπαναλάβῃ ἐπίτηδες τὴν προᾶξιν αὐτὴν, διὰ νὰ προλάβῃ καὶ ἐξουδετερώσῃ τὸ κακόν¹⁾.

Ἰδιαιτέρως διὰ τὴν ἔγκυον, ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ διασκελισμοῦ καὶ αἱ ἐκ τῆς παραβάσεως αὐτῆς συνέπειαι εἶναι σοβαραὶ:

Πολὺ κακὸν ἦτο νὰ διασκελίσῃ τις ἔγκυον γυναῖκα, ἔστω καὶ καθημένην, ἐξηπλωμένους δ' ἔχουσιν τοὺς πόδας· τοῦτο ἔφερε δυστοκίαν· ἰδίως δ' ἦτο ἐπικινδυνωδέστατον διὰ τὸ τέκνον, ὅπερ θ' ἀπεπνίγετο κατὰ τὸν τοκετόν. Ὁ ἀπρόσεκτος διασκελιστὴς ὑπεχρεοῦτο νὰ ξαναδιασκελίσῃ ἀντιθέτως· τοῦτο ἐμετρίαζε κάπως τὸ κακόν. (Δημ. Γρ. Καμπούρογλου, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων. Τόμ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1896 σελ. 62).

Ὅταν [ἡ γυναῖκα] εἶναι ἔγκυος, ἂν τὴ διασκελίσῃ κανεὶς, βγαίν' ἀνάποδα τὸ παιδί. Ἡ πρέπει νὰ τὴν περάσ' τρεῖς φορές. (Ἀγία Ἄννα Εὐβοίας 1942, ΛΑ. 1479 Γ' σ. 59, Μαρία Ἰωαννίδου).

¹⁾ Βλ. σχετικὰς, ἐλληνικὰς καὶ ξένας δοξασίας, παρὰ Ν. Γ. Πολίτη: Μετεωρολογικοὶ μῦθοι. Λαογρ. Σύμμ. Γ' (1931) σελ. 31-32, ὅπου ὁ διασκελισμὸς θεωρεῖται ἐνέργεια ὕβριστικῆ.

«Ἴσως νὰ ἐν πατεμέντσα ἀσ' σὸν ἄντραν ἀτς», δηλ. ἴσως νὰ τὴν ἔχη δρασκελίσει ὁ ἄντρας της, ποὺ σηκωνόταν νωρίτερα τὸ πρωῒ, γιὰ νὰ πάη στὴ δουλειά του, μὴ ἔχοντας χῶρο νὰ περάσῃ, καὶ τῆς ἦρθε κακό. (Ξενοφ. ᾽Ακογλου, Λαογραφικά Κοτυώρων, σ. 125).

Ἀκόμη καὶ ὁ ὑπὸ ζῶου διασκελισμὸς τῆς ἐγκύου ἠδύνατο νὰ ἔχῃ συνεπείας:

«Ὅταν κύων ἢ γαλῇ διασκελίῃ ἔγκυνον, κινδυνεύει αὕτη ν' ἀποθάνῃ, ἐὰν μὴ συλλαβόντες τὸ ζῶον φέρωσιν ἐκ νέου ἄνωθεν αὐτῆς. (Κρήνη Ἑρυθραίας Μ. Ἀσίας 1889, ΛΑ. 312, 35, 11 Ἀντ. Γ. Πουλάκης).

Ἐπίσης προσέχει (ἢ ἔγκνος), ὅταν κάθεται καὶ ἔχη ἀπλωμένες τὶς ἀρτίδες της, νὰ μὴν περάσῃ ἀπὸ πάνω της σκύλος ἢ γάτος, διότι, ὡς νομίζουν, τὸ παιδί στὴν κοιλιά τῆς μάννας τότε γυρίζει ἀνάποδα καὶ δυσκολεύεται ὁ τοκετός. (Σάμος 1956, Λαογραφία, τόμ. ΙΣΤ', σ. 215, Ἀναστ. Βρόντης)¹⁾

Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ διασκελισμοῦ δὲν εἶναι μόνον ἐπανορθωτική ἀλλὰ καὶ μαγικῶς γονιμοποιητική. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ παραδείγματα διασκελισμοῦ στείων γυναικῶν, ἐνεργουμένου εἴτε ἐκ αὐτῶν ὑπὸ ἄλλου προσώπου, εἴτε ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπὶ ἄλλου πράγματος.

Στὸ Ζαγόρι Ἡπείρου, ἂν μὴ δὲν ἀποχτήσῃ παιδιά, παρακαλεῖ μὴ ἄλλῃ ἔγκνο νὰ τὴν πηδήσῃ τρεῖς φορές, μὴλὲς γενήσῃ καὶ πρὶν κατακλιθῇ. (ΛΑ. 1571 σελ. 299 Δ. Παπᾶ, 1940).

Ἐν Πύργῳ τῆς Ἠλείας μία γυνή, ὅτε ἀποκτήσῃ τέκνον, ὑπεχρεώθη νὰ διασκελίῃ τεσσαροντάκις τὴν ἀνεστραμμένην πυρροσιά, μετὰ τοῦ ἄνωθεν αὐτῆς ἀνηρτημένου ξυλοκτένου τοῦ ἐργαλειοῦ. (Λαογραφία, τόμ. Ε' (1915) σελ. 409, Θ. Ι. Ἀθασόπουλος).

Μεταξὺ ἀποδεσμευτικῆς καὶ γονιμοποιου ἐνεργείας εἶναι καὶ ἡ ἐκτεθεῖσα ἐν σελίδι 146 πρᾶξις, ὅπου ὁ σύζυγος πρὶν ἢ παραδῶσῃ εἰς τὴν ἐπίτοκον τὴν ζώνην του, τὴν ἐπήδα τρεῖς φορές. Πρὸς τὴν γονιμοποιὸν ἐπίδρασιν τῶν πηδημάτων τούτων, εἴτε πρὸς εὐτοκίαν εἴτε πρὸς παιδοποιάν, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ξένη καὶ ἡ κυρία σωματικὴ ἰδιότης τῶν σκελῶν²⁾. Ὅπως δὲ ποτε, ὅπου ἐμφανίζεται ἐνεργῶν ἢ ἀποφεύγων τὴν πρᾶξιν ταύτην ὁ σύζυγος, ἡ ἐνέργειά του αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μία συνυπεύθυνος ἀρρενολογικὴ ὑποχρέωσις.

¹⁾ Ἀπαγόρευσις διασκελισμοῦ ὑπὸ γαλῆς, κυνὸς καὶ ἄλλων ζῶων ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰ ἔθιμα τελευτῆς, κατὰ τὰς ὥρας τῆς προθέσεως τοῦ νεκροῦ. (Βλ. Λ. Ἀρχ. 1378 Β', 75 [Μεσσηνία], 1105, 288 [Κρήτη], 1432, 229 [Ἡπειρος], 1358, 201 [Κυδωνία Μ. Ἀσίας]. Ἐπίσης παρὰ Πολίτη: Λαογρ. Σύμμ. Γ' σελ. 3).

²⁾ Διασκελισμοὺς μὲ εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν ἀναφέρει ὁ J. G. Frazer παρὰ διαφόροις λαοῖς (The Golden Bough τόμ. III, 112 καὶ 164, I. VIII 64 καὶ 70, I. X, 23).

ς'. Χρήσις ὕδατος

1. Ἐπιχύσεις.

“Όταν δυσκολεύεται ἡ γυναίκα νὰ γεννήσῃ κι’ εἶναι ἐκεῖ ὁ σύζυγος, τοῦ λένε νὰ βγάλῃ τὸ σακκάκι του, κι’ ἀπὸ τὸ μανίκι του χύνουν νερὸ λέγοντας: «Ὅπως χύνεται τὸ νερὸ ἀπὸ τὸ μανίκι τοῦ συζύγου, ἔτσι νὰ πέσῃ καὶ τὸ μικρό». (Γοργοπόταμος Κονίτης 1954, Δ/λος Χαράλ. Γεωργιάδης).

Διὰ τὴν διευκόλυνσιν τοῦ τοκετοῦ, ὁ ἄνδρας πρέπει ν’ ἀνέβῃ στὴν καπνοδόχο, νὰ χύσῃ νερὸ καὶ νὰ πῇ: «Ὅπως χύνεται τὸ νερὸ εὐκόλα καὶ πέφτει, ἔτσι νὰ πέσῃ καὶ τὸ παιδί». (Μαρμάρι Εὐβοίας 1953, ΛΑ. 2042 σελ. 5, Ἄναστ Βλάχος).

Ἡ ἐπὶ τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐκτέλει τῆς ἐπιχύσεως ὕδατος ἐπὶ τῆς τικτούσης, εἰς τὰ ὧς ἄνω παραδείγματα, δεικνύει σαφέστατα ὅτι πρόκειται περὶ ἐνεργοῦ ὁμοιοπαθητικῆς μαγείας πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ τοκετοῦ. Τὸ ὕδωρ χρησιμοποιεῖται κυρίως ἐνταῦθα ὡς ρέον ὑγρὸν, τοῦ ὁποῦ ἡ εὐκόλος πτώσις θὰ ἐπιφέρῃ καὶ τὴν κατολισθήσιν τοῦ βρέφους. Ὅσον ἐπιβότατον ἀναβαίνει ὁ μέλλων νὰ ρίψῃ τοῦτο (β’ παράδειγμα), τοσοῦτον τὸ μαγικὸν ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ἰσχυρότερον. Ἡ καπνοδόχος, καὶ τὸ «μανίκι» τῶν παρατεθέντων χειμῶν ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὸν μητρικὸν κόλπον τῆς κατολισθήσεως τοῦ νεογνοῦ. Θὰ ἐλεγε τις, ὅτι εἰς τὰ παραδείγματα ταῦτα ὁ σύζυγος ἐνεργεῖ συμβολικῶς, ὡς νὰ εἴπῃ ὁ ἴδιος, καὶ διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν περίπτωσιν του ὡς ὁμοιοπαθητικὴν ἀρρενολογίαν.

Οὐχ ἥτιον χρησιμοποιεῖται τὸ ὕδωρ ὡς εὐτοκικὸν μέσον καὶ παρ’ ἄλλων προσώπων ἐκτὸς τοῦ συζύγου. Π.χ.:

Ἡ μαμμη γεμίζει τὸ στόμα της μὲ νερό, καὶ πηγαίνει καὶ τὸ φτύνει μέσα ἀπὸ τὴν τραχηλιά τῆς ἐπιτόκου, κατὰ τρόπον ποὺ νὰ φύγῃ ἐλεύθερα μέχρι κάτω, καὶ τῆς λέγει: “Ὅπως τρέχει τὸ νερό, ἔτσι νὰ γίνῃ καὶ τὸ παιδί. (Σπερχειὰς Φθιώτιδος 1949, ΛΑ 1598 σελ. 26, φοιτήτρ. Ἑλένη Κατσιμάνη. Πρβλ. καὶ Λαογραφίας Η’ 1921 σελ. 29, καὶ Λαογρ. Σύμμ. Β’ σελ. 302, 3).

Καὶ δύο συμβολικώτεραι προσφυγαὶ εἰς τὸ ὕδωρ:

“Αὐα δὲ γεννᾷ εὐκόλα μιὰ γυναίκα, ἕνας σπιτικός της χύνει γυρ’βολιὰ μέσα στὸ σπίτι νερό. Ἀπάνω στὸ βρέμα ἀδρασκελαίει ἡ κοιλοπονεμένη. Ἐκεῖνος ποὺ χύνει τὸ νερό, λέει: “Ὅπου χύνεται τὸ νερό, νὰ χυθῇ καὶ τὸ παιδί. (Αἰτωλία 1927, ΛΑ. 867 σελ. 237, Δ. Λουκόπουλος). Καί: —Ἐν περιπτώσει δυστοκίας, περνοῦν τὴν γυναῖκα ἀπὸ νερό, γιὰ νὰ ξελεωνέψῃ εὐκόλα. (Ἄγραφα 1928, ΛΑ. 916 σ. 620 Δ. Λουκόπουλος).

Ἡ εἰδικὴ αὐτὴ σημασία τοῦ ὕδατος διὰ τὴν εὐγονίαν καὶ τὸν αἵσιον τοκετὸν στηρίζεται κυρίως εἰς τὴν βασικὴν ἰδιότητά του τῆς ροῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς γο-

νιμικὰς ἀρετάς του, τὰς ὁποίας ἀνευρίσκομεν εἰς τὰς πίστεις περὶ τῆς ἀποτελεσματικότητος ὠρισμένων πηγῶν καὶ ἀγιασμάτων ¹⁾.

Ἀξιοσημεῖωτος εἶναι καὶ μία παραπλησία ἀρρενολογικὴ ἐνέργεια πρὸς κατολισθήσιν τοῦ βρέφους, τελουμένη δι' ὕδου καὶ οὐχὶ δι' ὕδατος :

Παίρνουν τὸ ποκάμισο τοῦ συζύγου, κι' ἀπὸ τὸ μανίκι του ρίχνουν ἓνα ἀβγό, βρασμένο ἢ ἄβραστο, νὰ πέσῃ πάνω στὸ κρεβάτι. Ὅπως περνάει αὐτό, ἔτσι νὰ περάσῃ καὶ τὸ μικρό. (Γοργοπόταμος Κονίτης 1954, Δ'λος Χαράλ. Γεωργιάδης).

Τὸ ἀρρενολογικὸν στοιχεῖον ἐνταῦθα καθίσταται ἔτι ἐναργέστερον διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ὕδου, ἀφιεμένου μάλιστα νὰ κατολισθήσῃ ἐπὶ τῆς κλίνης.

2. Ραντισμός.

Κατὰ τὸν τοκετὸν τῆς συζύγου του, ὅταν αὕτη παρουσιάξῃ δυστοκίαν, ὁ σύζυγος διατάσσεται νὰ φέρῃ ἀμίλητο νερὸ ἀπὸ τὴν πηγὴ. Νὰ γεμίσῃ τὸ στόμα του ἀπ' αὐτὸ καὶ νὰ πάῃ στὸ δωμάτιο τῆς συζύγου τῶν, νὰ τὸ ρίψῃ ἐπάνω στὰ ροῦχα της, γὰρ νὰ γεννήσῃ μὲ εὐκολίαν. (Μεγάλο Πάπυρο Κονίτης 1953, διὰ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κ. Ε. Μακροῦ).

Τὴν ᾧρα πὰν γεννᾷ ἡ γυναῖκα, ὁ ἄνδρας παίρνει ἀπὸ τὴν βρύση ἢ ἀπὸ τὸ σπίτι νερὸ εἰς τὸ στόμα, καὶ τὸ ρίχνει εἰς τὴν κοιλίαν τῆς γυναικὸς του. (Μεγάλο Πάπυρο Κονίτης 1953, διὰ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κ. Ε. Μακροῦ).

Ὅταν ὁ τοκετὸς εἶναι δύσκολος, καὶ ἐπ' ὅσον παρευρίσκεται ἐκεῖ, ὁ σύζυγος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ράνῃ τὴν ἐπίτοκον εἰς τὸ σῶμα μὲ νερὸν διὰ τοῦ στόματός του. (Ἀρμασί Κονίτης 1953, Δ'λος Παπαπέτρος).

... Ἡ δὲ μαμμὴ τινάσσει τὴν ἀγγαστρωμένη καὶ βάζει τὸν ἄνδρα, ἂν βαρῇ ἡ καρδιά του μὲ τὴν γυναῖκα του, νὰ τὴν ραντίσῃ μὲ νερό, στὸ ὅποιον ἔχει διαλυθῇ ἅλατι. (Μεσαναγρὸς Ρόδου 1953, Λ.Α. 1985, 57 Ι. Μπίλλης).

Ὁ ραντισμὸς τῆς ἐπίτοκου μὲ ὕδωρ ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ συζύγου, δὲν ἐνεργεῖται μόνον ἐνταῦθα ὡς ὁμοιοπαθητικὴ μαγικὴ πρᾶξις τῆς ἐπιδιωκομένης ἐξολισθήσεως, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐξιλαστικὴ καὶ καθαρτικὴ. Τὸ ὕδωρ, καὶ μάλιστα ὅταν ἀντλήται παρθένον ἀπὸ τὴν πηγὴν, φέρεται δὲ σιωπηρῶς εἰς τὸν οἶκον, ἔχει μαγικὴν καὶ καθαρτικὴν δύναμιν, ἀποπλύνουσαν ἀπὸ παντὸς ρύπου ἢ ἁμαρτήματος τὴν νοσοῦσαν καὶ ἀποδιώκουσαν τὰ ἐμποδίζοντα τὸν τοκετὸν δαιμόνια. Διὰ τὴν ἐρμηνείαν

¹⁾ Βλέπε Ν. Γ. Πολίτου, Ὁκυτόκια (Λαογραφία ΣΤ' σελ. 312-314 = Λαογρ. Σύμμεικτα Β' σελ. 293-294) καὶ Π. Λεκατσά, Ἡ καταγωγή τῶν θεσμῶν, τῶν ἐθίμων καὶ τῶν δοξασιῶν (Ἀθήνα 1951) σελ. 63-69. Ἐπίσης βλ. τὴν γενικωτέραν βιβλιογραφίαν περὶ τῆς λαογραφικῆς σημασίας τῶν ὑδάτων (le folklore des Eaux) παρὰ Arnold van Gennep, Manuel de Folklore français Contemporain, τόμ. III (Paris 1937) σελ. 524-537.

ταύτην συνηγορεῖ καὶ τὸ τελευταῖον παράδειγμα, ὅπου ὁ ραντισμὸς γίνεται ἐφ' ὅσον «βαρῆ» (= εἶναι λυπημένη, ὀργισμένη) ἡ καρδιά τοῦ συζύγου μὲ τὴν γυναῖκα του, καὶ ὅπου ἐντὸς τοῦ ὕδατος ῥίπτεται ἄλας, καθαυτήριον καὶ ἐξιλαστικόν ¹⁾.

3. Ποτίσματα.

1. Ἀπὸ τὸν σύζυγον.

Λυστοκοῦσαν γυναῖκα ποτίζει ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ὕδωρ. (Πόντος 1883, Λ.Α. 179, 47, 4. Ἰ. Βαλαβάνης).

Γιὰ νὰ κάνῃ εὐκολὴ τὴ γέννα τῆς γυναίκας του ὁ ἄντρας ἔβαζε νερὸ «οὐν κόφρα, σὸ περάφτερό του» (= στὸν κόλπο τοῦ ρούχου του) καὶ ἔδινε στὴ γυναῖκα του νὰ πιῇ (Φάρασα Καππαδοκίας, Κέντρον Μικρασιατικῶν Σπουδῶν, Δ. Λουκόπουλος).

Ἐὰν δυσκολεύεται νὰ γεννήσῃ [ἡ γυναῖκα] καὶ ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι αἰτία τῆς δυσκολίας εἶναι ὁ ἄνδρας τῆς, βάζουν νερὸ σὺν παπούτσι τοῦ ἀνδρός τῆς, τὸ ταράζουν λίγο, καὶ ἡ ἐπίτοκος τὸ πίνει. (Καπνόφυτον Σερχῶν 1954, Λ.Α. 2058, 4 Ἰω. Καροῦντζος).

Παῖρναν τὸ παπούτσι τοῦ ἀνδρός καὶ βάζαν μέσα λίγο νερὸ, ἀπὸ τὸ ὁποῖον, ὕστερ' ἀπὸ λίγη ὥρα (10 ὡς 20 λεπτά) ἔδιδαν στὴ γυναῖκα νὰ πιῇ «πότισμα». (Πρόσφυγες Σερβαστείας 1953, Λ.Α. 1824, 8 Ἀντολὴ Ἰωαννίνων, Ν. Πελέσης).

Βάλτε τ' ἀντροῦ ἀτς τὸ ποσιάν' (= τὰ παπούτσι) μέσα νερόν καὶ ποῦσι' αἰν καὶ νὰ χαλαρύν'νε τὰ μέσα τς. (Ἀρχεῖον Πόντου Α' 1928 σελ. 222, Χαλδία, Γ. Κανδηλάπτης).

Βάζανε νερὸ σὲ παλιὸ παπούτσι τ' ἀνδρός τῆς καὶ τῆς δίνανε νὰ πιῇ τρεῖς φορὲς. Λέγαν: Ἰσως νὰ ἔν πατεμέντσα ἀσ' οὐν ἄντραν ἀτς (= ἴσως νὰ τὴν ἔχη δρασκελίσει ὁ ἄντρα τῆς...) Ξεν. Ἀκογλου, Λαογρ. Κοτιώρων (1939) σελ. 125 - 126.

Ἄμα γεννήῃ δύσκολα [ἡ γυναῖκα], φοτοῦνε μέσα στὸ παπούτσι τ' ἄντρα καὶ ρίχν'νε καὶ λιγάκι νεράκι καὶ τὸ πίν' ἡ λεχώνα. (Ἁγία Ἄννα Εὐβοίας 1942, Λ.Α. 1479 Γ' 33, Μαρία Ἰωαννίδου).

Γιὰ νὰ διευκολυνθῇ ὁ τοκετός, [ἡ γυναῖκα] πίνει νερὸ ἀπὸ τὸ παπούτσι τοῦ ἀνδρα τῆς. (Κιρκάσιοι χωριῶν Κοζάνης 1953, Λ.Α. 1815, 7 Ἡ. Τύμπας).

Τῆς δίν'νε καὶ πίν' νερὸ μέσ' στ' ἀντροῦ τς τὸ παπούτσ'. (Πετρί Λέσβου 1940, Λ.Α. 1446 Α' σελ. 144, Δ. Λουκάτος).

Ποτίζουν τὴν ἐτοιμόγεννη μὲ νερό, ποὺ μέσα ἔχουν ξύσει ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ καπέλου τοῦ ἀνδρός τῆς. (Χιονιάδες Κονίτης 1953, Δ/λος Στέφανος Ζωγράφος). Καί: — Ποτίζουν τὴν ἐτοιμόγεννη μὲ νερό, ποὺ πέρασε μέσ' ἀπὸ τὴν κάννη τοῦ τουφεκιοῦ τοῦ ἀνδρός τῆς (αὐτόθι).

¹⁾ Βλ. κατωτέρω, σελ. 154-5. Ραντισμὸς ἐπίσης «ἀγιωτικὸς» πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ τοκετοῦ γίνεται καὶ μὲ τὸ καλούμενον «χέρι τῆς Παναγίας» (βλ. Λαογρ. Σύμμ. Γ' σελ. 206).

Τὸ πότισμα τῆς δυστοκούσης μὲ ὕδωρ, ρυπανθὲν ἀπὸ διαφόρους ἐκκρίσεις ἢ ἐξιδρώσεις τοῦ σώματος τοῦ συζύγου τῆς, ἐνέχει ἐπίσης μαγικὸν χαρακτῆρα. Κατὰ κύριον λόγον χρησιμοποιεῖται τὸ ὕδωρ διὰ τὰς εὐγονικάς του ιδιότητας, περὶ τῶν ὁποίων ἤδη ὠμιλήσαμεν, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον, ρυπαινόμενον, ἐμποτίζει τρόπον τινὰ τὴν ἐπίτοκον μὲ ἀνδρικήν δύναμιν, ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν κρισίμων στιγμῶν καὶ τῆς πάλης πρὸς αἰσίαν ἔκβασιν τοῦ τοκετοῦ· (χαρακτηριστικὸν εἶναι καὶ τὸ παράδειγμα τῆς κάννης τοῦ τυφεκίου). Ἡ ρύπανσις ὅμως αὕτη δύναται νὰ ἔξη καὶ ἐξίλαστικὸν χαρακτῆρα, καθ' ὅσον ἡ σύζυγος τιμωρουμένη καὶ ταπεινουμένη μέχρι τοῦ νὰ πῇ ὕδωρ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ὑποδήματος τοῦ συζύγου τῆς, ἐξιλεοῦται καὶ ἀπαλάσσειται οἰουδήποτε ἁμαρτημάτων τῆς ἀπέναντι αὐτοῦ. Ἡ δοξασία τῆς ἐξ ἁμαρτιῶν δυστοκίας ὁδηγεῖ πιθανῶς ἐνταῦθα εἰς ἐνεργείας ταπεινώσεως τῆς ἐπιτόκου καὶ ἐξίλαστικῆς τιμωρίας αὐτῆς παρὰ τοῦ συζύγου ἢ ἄλλων προσώπων, ὡς θέλομεν ἶδει καὶ κατωτέρω. Ἀλλὰ καὶ αἱ περὶ τῆς κυριαρχικῆς δυνάμεως καὶ ἐξουσίας τοῦ συζύγου παλαιότεραι κοινωνικαὶ ἀντιλήψεις δὲν ἐλλείπουν ἀπὸ τὰς συνηθείας αὐτάς. Πρακτικώτερον, ὅσοι ἐξετάζομεν αἱ ἐνέργειαι αὗται ἐξηγοῦνται λατρολογικῶς μὲ τὴν ἐπιδοῦσαν προσήλωση ἐμετοῦ πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ τοκετοῦ. Ὁ ἴδιος ὁ λαὸς γνωρίζει τὰ εὐτοκικά ἀποτελέσματα τοῦ ἐμετοῦ:

Κι' ἅμα δυσκολεῖσθ' ἔμετε (ἢ γυναικα), τῆς γένανε καὶ μαλλιά τῆς στὸ στόμα, τῆς ἐρχότανε 'μετό, τανιότανε καὶ γέναγε. (Μαρούσι 1944 Α.Α. 1566, 11 Μαγδ. Τσάκωνα).

Τῆς δὲ νὰ δαγκάσῃ τὰ μαλλιά τῆς· αὐτὰ καὶ τὸ προηγούμενον μέτρο (νερὸ σὲ παλιὸ παπούτσι τ' ἀντρός τῆς) προκαλοῦσαν τὸν ἐμετό... Ἡ μαμὴ (τότε) ἔλεγε: Μὴ φογοῦστων (=φοβᾶστε)· τὸ μωρὸν γυρίζ' ἀπὸς' αὐς κ' ἐφτάει ἀτην καὶ στρεῦ' (=τῆς κάνει τὸν ἐμετό). Ξ. Ἀκογλου, Λαογραφικὰ Κοτυώρων 1939, σελ. 125-126.

2. Ἀπὸ τοὺς γονεῖς τοῦ συζύγου.

(κυρίως τὴν πενθεράν)

Ἐν καιρῷ δυστοκίας πίνει ἡ δυστοκοῦσα ὕδωρ, εἰς ὃ πλύνει προηγούμενος ἡ πενθερά τῆς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, ἐπὶ τῷ λόγῳ οὗ τυχὸν κατηράσθη αὐτήν. (Ἡπειρος 1877, Λ.Α. 395, 65 Σωφρόνιος, ἡγούμενος Μονῆς Λιγγιστάδων).

Ὅταν δὲ δυσχερὲς ὁ τοκετὸς προμηνύεται, ἡ πενθερά θέτουσα ἐντὸς τοῦ ὑποδήματος τῆς ὕδωρ, ἐν ᾧ ἔχει διαλυθῇ ἅλας, τὸ προσφέρει εἰς τὴν νύμφην, ὡς ἀλεξιτήριον κατὰ τῆς δυστοκίας. (Λακωνία, Φ. Κουκουλέ, Οἰνουντιακὰ (ἐν Χανίοις 1908) σελ. 82. Πρβλ. καὶ Λαογραφίας ΣΤ' 314=Λαογρ. Σύμμ. Β' σελ. 294).

Εἰς περιπτώσεις δυστοκίας, δίδουν εἰς τὴν ἐπίτοκον νὰ πῇ ἅλας διαλελυμένον εἰς τὸ ὑπόδημα τῆς πενθερᾶς, διὰ νὰ διαλυθῇ κάθε κακία ποὺ κρατᾷ ἡ πενθερά τῆς νύμφης. (Ἀγ. Δημήτριος Ναυπακτίας 1953, Λ.Α. 1799, 5 Δ/σσα Β. Σακελλαρίου).

Ἡ ἐπίτοκος πίνει νερὸ καὶ ἀλάτι ἀπὸ τὸ παπούτσι τῆς πενθερᾶς τῆς, [ὥστε]

ἂν τὴν ἔχῃ καταρασθῇ, νὰ γίνουν νερὸ κι' ἄλατι οἱ κατάρες, καὶ νὰ γίνῃ εὐκόλα τὸ παιδί. (Σπερχειᾶς 1949, Λ.Α. 1598 σ. 26 Ἑλένη Κατσιμάνη).

Ἡ ἐπίτοκος, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ τοκετοῦ, ἐφόσον εὐρίσκοντο ἐν διαστάσει μετὰ τῆς πενθερᾶς της, καλοῦσε ταύτην καὶ ἦτοι συγχώρησιν, ἐκείνη δὲ τῆς προσέφερε νερὸ διὰ τῆς παλάμης (χούφτας) τῆς δεξιᾶς χειρὸς της, τὸ ὅποιον καὶ ἔπινε. (Πρόσφυγες Μουδανιῶν Προύσης 1953, Λ.Α. 1804, 3 Γ. Ἡλιόπουλος, Νέα Μουδανιά Χαλκιδικῆς).

Ἐπὶ δυστοκίας παλαιότερον ἔδιδον ἀπόπλυμα τῆς ποδιᾶς τῆς πενθερᾶς ἡτοῦ ρινομάκτρον, ἢ κλοῦβιο ἄβγo. (Μαρμάρης Ἰωαννίνων 1953, Λ.Α. 1832, 26 Α. Κατσιούμης).

Ἐὰν ἡ ἔγκυος εἶναι ἐν διαστάσει μὲ τὴν πενθερὰν της, πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ τοκετοῦ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτόν, θὰ πιῇ ἁλατόνερο, μὲ τὸ ὅποιον ἡ πενθερά της ἔπλυνε τὰ χέρια της. (Καπνόφυτον Σεργῶν 1954, Λ.Α. 2058, 4 Ἱ. Καραῦντζος).

Σὰν εἶναι μαλλωμένοι μὲ κανένα ἄνθρωπον τὴν πενθερά, τὴ φωνάζουν νὰ πῇ ν' ἀναλύσῃ ἄλατι στὸ νερὸ καὶ νὰ πόσῃ τὴν λεχώνας νὰ πιῇ, γιὰ ν' ἀναλύσουν οἱ κατάρες καὶ νὰ γεννήσῃ εὐκόλα. (Νίκη Περόπουλου, Σκύρος τόμ. Α' (1940) σ. 85).

Εἰς τὴν περίπτωσιν δυστοκίας τοκετοῦ ὁ πενθερὸς καὶ ἡ πενθερά πλένουν τὰ χέρια τῆς καὶ τὴν δακτυλὸν νὰ τὰ πιῇ. (Σπερχειᾶς Βερροίας 1953, Λ.Α. 1816, 7 Δ. Λοῦκας Β. Λιακόπουλος).

Ἡ παρουσία τῆς πενθερᾶς (ἢ καὶ τοῦ πενθεροῦ) εἰς τὰ ὡς ἄνω ἔθιμα, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐκπροσωποῦσα τὸν ἀπέναντον, καὶ ἐπομένως ἀρρενολογική. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ συζύγου ἀπαγορεύει περισσότερον παντὸς ἄλλου ἐπὶ τῶν καθηκόντων τῆς νύμφης της καὶ ὑποκαθιστᾷ συνήθως τὸν υἱὸν της εἰς τὰ κυριαρχικά του δικαιώματα ἐπὶ τῆς συζύγου.

Τὰ εἰς τὴν πενθερὰν διαπραττόμενα ἁμαρτήματα ἀντανακλοῦν καὶ ἐπὶ τοῦ συζύγου, ἐντεῦθεν καὶ αἱ ἐξιλεωτικαὶ ἐνέργειαι τὰς ὁποίας μαρτυροῦν τὰ ὡς ἄνω παραδείγματα. Γενικῶς ὅμως, κατὰ τὴν ἐκτεθεῖσαν ἀρχὴν τῆς «ἐξ ἁμαρτιῶν» δυστοκίας, ἡ πρὸς οἰαδήποτε σεβαστὰ πρόσωπα ὀφειλὴ (βλέπε καὶ κατωτέρω) θὰ πρέπη νὰ ἐξοφληθῇ διὰ ταπεινώσεως. Ὁ ἐξίλασμός θὰ ἐπέλθῃ, ἐὰν ἡ δυστοκοῦσα πῇ τὸ ἀηδὲς ὕδωρ, τὸ ρυπανθῇ ἀπὸ τὰ ὑποδήματα, τὰ ἐνδύματα, τὰ ρινομάκτρα ἢ τὰς ἀκαθάτους χεῖρας καὶ τοὺς πόδας των¹⁾.

Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἐνταῦθα καὶ ἡ συμβολικὴ χρησιμοποίησις ἄλλας εἰς τὸ «πότισμα» τῆς γυναικός. Ὁ Ν. Γ. Πολίτης, λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν σχετικὴν ἐξ Οἰνοῦντος πληροφορίαν τοῦ Φ. Κουκουλῆ (βλ. ἄνωτέρω β' παράδειγμα), ὁμιλεῖ

¹⁾ Παρὰλλήλως πρὸς τὴν ταπεινώσιν ταύτην ἐξυπηρετεῖται, ὡς εἵπομεν, καὶ ἡ φυσιολογικὴ σκοπιμότης τῆς διὰ τοῦ ἐμέτου διευκολύνσεως τοῦ τοκετοῦ.

περὶ τῆς καθαρτηρίου δυνάμεως τοῦ ἄλατος, κατὰ τὰς λαϊκὰς δοξασίας, καὶ θεωρεῖ τὸ ἔθιμον τοῦτο πρᾶξιν συμβολικὴν πρὸς ἀποτροπὴν τῶν κακῶν. (Βλ. Λαογραφίας ΣΤ' 315 - 316 = Λαογρ. Σύμμ. Β' σελ. 294 - 295).

Ἦδη ὅμως, μὲ τὴν παράθεσιν τῶν ποικίλων ἐξ Ἑλλάδος εἰδήσεων καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν λαϊκὰς ἐρμηνείας, δεικνύεται σαφῶς ὅτι δὲν πρόκειται μόνον περὶ καθαρτηρίου ἄλατος, ἀλλὰ καὶ ἐξιλαστικοῦ, διαλύοντος καθ' ὁμοιοπαθῆ συμβολικὸν τρόπον τὰς ἐχθρότητας καὶ τὰ ἁμαρτήματα, τὰ δυσχεραίνοντα τὸν τοκετόν. Εἶναι ἄλλωστε κοινὰ καὶ πασίγνωστοι αἱ συνοδεύουσαι γενικῶς τὰς συμφιλιώσεις ἢ συγχωρήσεις λαϊκαὶ φράσεις: *Ὁ, τι εἶπαμε, νερό κι' ἄλατι κ. ἄ.*¹⁾

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν χοῆσιν τοῦ ὑποδήματος ὡς δοχείου διὰ τὸ ὕδωρ (ἔθιμον, τὸ ὁποῖον ὁ Ν. Γ. Πολίτης ἀναφέρει ἀσκούμενον καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις, εἰς ἄλλους Εὐρωπαϊκοὺς λαούς)²⁾, δυνάμεθα καὶ ἐνταῦθα νὰ σημειώσωμεν ὅτι πρόκειται περὶ ἀντικειμένου «τριοδικοῦ» καὶ ὅτι τὸ ὑπόδημα γενικῶς, ὡς «φορεὺς» τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, εἶναι τὸ περισσότερο ἐνδεδειγμένον ἐκ τῶν ἐνδυμάτων νὰ ἐκπροσωπήσῃ τὸν ἐν αὐτῷ ζῶντα καὶ κινούμενον ὄργανισμόν.

3. Ἀπὸ ἄλλων πηρῶν

Ἄμα ἔχει κατὰ ἀπὸ μάννα ἢ πατέρα, πίνει τὰ ἀποπλύνματα τῶν χειρῶν τὸν, νὰ συχωρεθῇ. (Κοστί Θράκης 1954, Λ.Α. 2086, Ε. Σαρακινίδης).

Ἐὰν ἔχη μαλλώσει μὲ τὴ μάννα τῆς ἢ τὴν πατέρα τῆς, τῆς δύνουν τὰ ἀποπλύνδια τῶν χειρῶν καὶ ποδιῶν των καὶ τὰ πίνει. (Βάρος Λήμνου 1953, Λ.Α. 1844 Α, 7 (Δ/λος χωρίου).

Ἄμα μιὰ γκαστρωμένη γυναῖκα δυσκολεύεται νὰ γεννήσῃ, βάνουν νερό σ' ἓνα ποτήρι. Μέσ' στὸ νερό βουτοῦν μιὰ ἄκρη ἀπὸ τὸ πανωφόρι τοῦ μεγαλύτερου ἀδερφοῦ τῆς γυναίκας. Τὸ νερό αὐτὸ τὸ δύνουν καὶ τὸ πίνει ἡ δυσκολογέννητη καὶ τότε γεννάει. (Τριχωνία 1938, Δ. Λουκόπουλος, Λαογραφία τόμ. ΙΒ, σελ. 18).

Ἄμα ἡ γυναῖκα εἶναι μὲ κάποια ἄλλη μαλλωμένη, δὲ γεννᾷ εὐκολα. Τότε φέρουν τὴν ἄλλη γυναῖκα, κείνη δίνει λίγο νερό στὴν ἔγκυο νὰ τὸ πιῇ, καὶ τῆς λέει: «Μὲ τὸ καλὸ νὰ βγῇ ἀπὸ πάνω σου». (Σιγὴ Βιθυνίας, πρόσφυγες 1938, Λ.Α. 1140, 77 Μ. Λιουδάκη. Πρβλ. καὶ Ε. Ἀχογλου, Λαογραφικὰ Κοτυώρων σελ. 126).

¹⁾ Βλέπε περὶ τῶν φράσεων τούτων καὶ τῶν σχετικῶν δοξασιῶν: Ν. Γ. Πολίτου Παροιμίαι, τόμ. Α' σελ. 440 (ἄλλας 8) καὶ ἐν Λαογραφίᾳ τόμ. Β' (1910) σελ. 168 - 169).

²⁾ Βλ. Λαογραφίαν, τόμ. ΣΤ' σελ. 316 (=Λαογρ. Σύμμ. Β' σ. 295).

³⁾ Εἰς τὴν παράθεσιν τῶν φαινομενικῶς ἀσχέτων πρὸς τὴν ἀρρενολοχείαν περιπτώσεων τούτων προβαίνω καὶ διὰ λόγους συγκρίσεως ἢ ἐρμηνείας τῶν προηγηθεισῶν. Ἄλλωστε, ὡς καὶ ἐν ἀρχῇ ἐσημείωσα, ἡ παρούσα ἐργασία μου ἀποβλέπει καὶ εἰς τὴν διὰ τῆς παραθέσεως τῶν εἰδήσεων ἐλευθέραν κρίσιν τοῦ ἐπιστήμονος ἀναγνώστου.

“Όταν γεννάη καμιά και τυραγνᾶται, τότε καλοῦν κείνη πού ἔχει τσακωθῇ μαζί της. Αὐτὴ πάει, βάζει νερὸ στὴν ποδιά της, καὶ σκύβει ἡ λεχώνα καὶ πίνει ἀπὸ ’κεῖ νερό, ἢ τῆς τὸ βάζει στὸ ποτήρι καὶ τὸ πίνει, καὶ τότε γεννᾷ. (Λοζέτσι Ἡπειρώου 1940, Λ.Α. 1432, 177 Μ. Λιουδάκη).

Ἡ ἔγκυος γυναίκα στέλνει, 8 ἡμέρας νωρίτερα, νερὸ στὴν ἐκκλησιά. Τοῦτο, ἀφοῦ τὸ εὐλογήσῃ ὁ ἱερεὺς, τὸ παίρνει πάλιν εἰς τὸ σπῖτι της ἡ λεχώ. Ἀπὸ τὸ νερὸ αὐτὸ ἡ λεχὼ πίνει καὶ νίβεται. Τοῦτο τὸ κάμνει, ὡς λέγουν, διὰ νὰ καθαρισθῇ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας της καὶ ὁ τοκετὸς νὰ γίνῃ εὐκολώτερος. (Ἐπισκοπικὸ Ἰωαννίνων 1953, Λ.Α. 1827, 5 Ἰω. Σεΐδης).

Βάζουν τὸν ἱερέα καὶ πλύνεται, καὶ ἡ ἔγκυος πίνει τὸ νερὸ αὐτό, γιὰ νὰ λαφρώσῃ, μὴ τῆς ἔχῃ βαρυνκαρδίσει. (Καβούσι Ἱεραπέτρας Κρήτης 1953, Λ.Α. 1786, 1 Μαρία Σηφάκη).

Εἶναι ἀξιοπρόσεκτος ἡ ὁμοιότης τῶν δοξαρίων καὶ τῶν ἐθίμων κατὰ τὰς δύο ἀκραίας στιγμὰς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, τὸν τοκετὸν καὶ τὸν θάνατον. Διότι καὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς τελευτῆς, ἐὰν ἡ ἔξοδος τῆς ψυχῆς γίνεται μετὰ βασανιζούσης τὸν ἐτοιμοθάνατον δυσκολίας, αἱ αὐταὶ συγχωρητικαὶ καὶ ἐξιλαστικαὶ ἐνέργειαι ἐπιβάλλονται, καὶ ὁ ἀγωνιῶν καλεῖται νὰ συμπαινεθῇ με ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἐβλάψεν, ὥστε νὰ τύχῃ τῆς συγγνώμης των καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τῶν κατατρυχουσῶν αὐτὸν ἁμαρτιῶν του ¹⁾.

Εἰς τὰ ἐκτεθέντα παραδείγματα, πρῶτον ἀνομόδια ἐκτὸς τοῦ συζύγου καὶ τῆς μητρὸς του νὰ συγχωρήσουν τὴν ἐπιτόκον εἶναι καὶ ἡ μήτηρ της καὶ ὁ πρεσβύτερος ἀδελφός της, ὡς καὶ πᾶν ἄτομον μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἔλθει εἰς προστριβάς. Ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐνταῦθα καὶ ἡ περίπτωσις τοῦ ἱερέως, ὅστις ἐκπροσωπεῖ τὴν Ἐκκλησίαν, συγχωροῦσαν γενικώτερον τὰ ἁμαρτήματα. Αἱ μαγικαὶ ἐνέργειαι διὰ τὴν συγγνώμην (ποτισμὸς διὰ ρυπαροῦ ὕδατος) ἀπητήθησαν ὁμοίως καὶ παρ’ αὐτοῦ. Καὶ ὅπως προκειμένου περὶ ἐπιθέσεως τῆς ζώνης, ἐγίνε μετὰβασις ἀπὸ τῆς ζώνης τοῦ συζύγου εἰς τὴν ζώνην τοῦ ἱερέως, (βλ. σελ. 146), οὕτω καὶ κατὰ τὸ πότισμα τῆς ἐπιτόκου, τὸ ρυπαρὸν ὕδωρ τῶν ποδῶν τοῦ συζύγου ἀντικατεστάθη ἀπὸ τὰ «ἀποनिψίδια» τοῦ ἱερέως ²⁾.

¹⁾ Βλέπε Ν. Γ. Πολίτου, Τὰ κατὰ τὴν τελευτὴν (Λαογρ. Σύμμ. Γ’ σελ. 323-324). Μαρίας Λιουδάκη, Ἡ τελευτὴ στὴν Κρήτη (Ἑπετ. Ἑταιρ. Κρητ. Σπουδῶν, τόμ. Β’ 1939, σελ. 404). Δημ. Σ. Λουκάτου: Λαογραφικὰ περὶ τελευτῆς ἐνδειξεις παρὰ Ἰω. τῷ Χρυσοστόμῳ (Ἑπετ. Λαογρ. Ἀρχεῖον, τόμ. Β’ 1940 σελ. 45).

²⁾ Εἰς τοὺς Μασοὶ τῆς Νέας Ζηλανδίας ἔχομεν κοινὴν ἐνέργειαν συζύγου καὶ ἱερέως. Ὁ Crawley ἀναφέρει ὅτι εἰς περίπτωσιν δυστοκίας οἱ σύζυγοι ρίπτονται εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ, ἐνῷ οἱ ἱερεῖς τοὺς ἀναγινώσκουν εὐχὴν (The Mystic Rose II, 184).

Γ' Ο ΣΥΖΥΓΟΣ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΤΟΚΕΤΟΝ

1. Προσωπικαὶ ἄμεσοι ἐνέργειαι

Εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἔθιμα, οὐδαμοῦ ἀναφέρεται κατάκλισις τοῦ συζύγου, συμπαράμενοντος ἐν τῇ κλίνῃ μετὰ τῆς λεχοῦς ἢ ἀναπληροῦντος αὐτὴν κατὰ τὰς πρώτας μετὰ τὸν τοκετὸν ἡμέρας. Τόσον αἱ προσωπικαὶ ἀναζητήσεις μου, ὅσον καὶ αἱ εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον συγκεντρωθεῖσαι εἰδήσεις, οὐδόλως παρέσχον τοιαύτην περίπτωσιν ¹⁾. Μόνη εἵδησις, ἥτις πρὸς στιγμὴν παρέχει εἰκόνα ἀρρενολογικῆς κατακλίσεως, εἶναι ἡ ἑξῆς:

Ἔντρας πρέπει νὰ πλαγιάσῃ δίπλα τῆς, νὰ τὴν φυλάῃ ὥς τις 9 μέρες τὰ σίγoura. (Πλαγιά Λέσβου 1955, Λ.Α. 2152, 61 Ἑμμ. Σαρέλλης).

Ἀσφαλῶς ὅμως πρόκειται περὶ τῆς γνωστῆς ἀπαραιτήτου φυλάξεως τῆς λεχοῦς κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας, ἐνεργουμένην ἀπὸ οἰονδήποτε πρόσωπον ²⁾, ὁπότε τὸ «δίπλα τῆς» σημαίνει παρακειμένην κλίνην ἢ στοῦμα.

Ὁ σύζυγος πάντως ὑπόκειται εἰς αὐστηροτάτους περιορισμούς, οἵτινες, καίτοι ὀφείλονται εἰς ἄλλα αἰτία, τουλάχιστον ὥς πρὸς τὴν ὑποχρέωσίν του νὰ παραμένῃ περισσότερο ὥρας ἐν τῇ οἰκίᾳ, συνιστοῦσι μορφήν ἀρρενολογίας. Τρεῖς δὲ κατὰ συνέχειαν ἐσπέρας ὁ αὐτὸς ὀφείλει νὰ μεταβαίῃ οἴκαδε πρὸς τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, διὰ νὰ μὴ «ταλαπαιθεθῇ» καὶ ἡ λεχὼ καὶ τὸ νεογέννητο. (Μάδυτος Θράκης 1891, Λ.Α. 185, 156, 3 Ἀ. Οἰκονομίδης).

Ὁ πατὴρ κατὰ τὰς 40 ἡμέρας ἀπὸ τῆς γεννήσεως πρέπει νὰ προσέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν του πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ σκότους. (Χαλκιδικὴ 1953, Λ.Α. 1805 σελ. 16 Μ. Παπαθανασίου).

(Στὶς 40 μέρες πού εἶναι λεχὼνα ἡ γυναῖκα) ὁ ἄντρας γυρίζει νωρὶς, νὰ μὴ φέρῃ δαιμονικά, καὶ μόλις μπῇ στὸ σπίτι, λιβανίζεται. (Ἀράχοβα 1938, Λ.Α. 1153 Β' σ. 129 Μαρία Ἰωαννίδου).

Ὁ ἄντρας πρέπει νὰ γυρίῃ νωρὶς στὸ σπίτι του, ὅσο ἡ γυναῖκα του εἶναι λεχὼνα. Μετὰ τὴ δύση δὲν κάνει νὰ μπῇ οὔτε αὐτὸς οὔτε ἄλλος στὸ δωμάτιο ἀπ' ἐξω. Καὶ ἂν ξαργήσῃ, θὰ πρέπει ν' ἀφήσῃ ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο τὰ ἐξώρρουχά του

¹⁾ Σημειωτέον, ὅτι εἰς τὰ εὐρέως κυκλοφορήσαντα Ἑρωτηματολόγια τοῦ Ἀρχείου, τὰ συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ αὐτοῦ κ. Γ. Α. Μέγα, ἔχει διατυπωθῇ σαφῶς ἡ σχετικὴ ἐρώτησις: «Ἐξέρχεται ποθεν ἡ συνήθεια, ἐπὶ τινος ἡμέρας μετὰ τὸν τοκετὸν νὰ μένῃ ὁ σύζυγος κατακλιμένος, ἢ νὰ μὴν ἐξέρχεται καθόλου εἰς τὸ κοινόν;» (βλ. Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, τευχ. Α' σελ. 34).

²⁾ «Κοντὰ στὴ λεχὼνα καὶ στὸ παιδί κάθεται πάντα ἓνας τρεῖς ἡμέρες, γιὰ νὰ μὴν πάῃ ξωτικό». (Ἀμοργὸς 1940, Λ.Α. 1438, 45 Μ. Λιουδάκη).

παλιτό ἢ σακκάκι ἢ τὰ παπούτσια του. (Κομοτηνὴ 1956, Ἑλένη Ζαφειριάδου, μαθήτρια Χ.Ε.Ν.).

Ὅσο εἶναι λεχώνα ἡ γυναῖκα, ὁ ἄντρας της δὲν πρέπει νὰ μένῃ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τῇ νύχτα. Ἄν κάποτε ξαργήσῃ, πρέπει ν' ἀφήσῃ τὰ παπούτσια του ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο τῆς λεχώνας. (Πυργὶ Χίου 1954, Λ.Α. 2070, 5 Ἰσιδωρος Σαράφης).

Αἱ δύο τελευταῖαι εἰδήσεις μαρτυροῦν ἐναργέστερον περὶ τοῦ φόβου διὰ τὴν μετὰ τοῦ βραδύνοντος συζύγου εἰσοδον δαιμονικῶν ὄντων εἰς τὴν οἰκίαν, φερομένων διὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. Ὅπωςδήποτε ὁ σύζυγος περιορίζεται εἰς τὴν οἰκίαν του κατὰ τὴν περίοδον τῆς λοχείας καὶ ἀποφεύγει τὰς ψυχαγωγίας καὶ τὰς διασκεδάσεις μέχρι τοῦ σαραντισμοῦ τῆς συζύγου του.

Ὅσο εἶναι λεχώνα ἡ γυναῖκα, 40 μέρες ὁ ἄντρας της δὲν κάνει νὰ πηγαίῃ στὰ καφενεῖα, οὔτε νὰ μεθᾶ καὶ καὶ νὰ γλεντήῃ. (Σέρραι 1956, Ἡλέκτρα Φουφούτη, μαθήτρια Χ.Ε.Ν.)¹⁾

Ἄλλαι τινὲς εἰδήσεις μαρτυροῦν χαρακτηριστικώτερον περὶ τῆς λοχειακῆς ιδιότητος καὶ τῆς ἀντιστοίχου ψυχολογίας τοῦ συζύγου κατὰ τὰς ἀμέσους μετὰ τὸν τοκετὸν ἡμέρας. Ἰδιαζούσης, ὡς νομίζω, σημασίας εἶναι αἱ ἐκ Θράκης πληροφορίες, καθ' ἃς:

Τὴν τρίτην νύκτα (μετὰ τὸν τοκετὸν), ὁ πατήρ τοῦ νεογεννήτου δίδει συμπόσιον εἰς τὰς νεάνιδας τῆς γειτονίας, ὡς καὶ εἰς τὰς συγγενεῖς αὐτοῦ τε καὶ τῆς νεαρᾶς συζύγου του, ἐν ᾗ ὁρχοῦνται ὅσοι τοῦς ἤχους μουσικῆς, πολλάκις ἄχρι πρωῒας· ἀπαγορεύεται δὲ ἡ παρουσία νέων κατὰ τὴν ἐσπερίδα ταύτην, ἥτις καλεῖται «κνιάσματα». (Μάδυτος Θράκης 1891, Λ.Α. 185,156,3 Ἀπόστ. Οἰκονομίδης).

Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ τοκετοῦ, γίνεται εἰς τὸ σπίτι τῆς λεχοῦς ἓνα τραπέζι, καλούμενο τραπέζι τῆς Παναγιάς. Ὁ σύζυγος ἢ οἱ οἰκεῖοι τῆς λεχοῦς στέλλουν εἰς ὄilon τοῦ χωριοῦ τὰ σπῖτια 2-3 κορίτσια, τὰ ὁποῖα καλοῦν μόνον τὰς γυναῖκας εἰς τὸ τραπέζι τοῦτο τῆς Παναγιάς. Αἱ γυναῖκες μεταβαίνουν κατὰ μάζας καὶ συγκεντρούμεναι ἅπασαι εἰς τὸ σπίτι τῆς λεχοῦς, τὰς κερνοῦν 2-3 ρακιά καὶ κατόπιν τρώγουνσαι εὐχονται πολλά, κυρίως ὅμως νὰ ὁμοιάσῃ τοῦ μπαμπᾶ του. (Καρωτὴ Διδυμοτείχου 1922 Λ.Α. 1499,17 Δ/λος Ἰ. Ξανθάκης).

¹⁾ Περιορισμοὺς τοῦ συζύγου κατὰ τὸ διάστημα τῆς λοχείας πληροφοροῦμεθα διὰ τοὺς κατὰ φύσιν λαοὺς, ὡς ἐξῆς: Εἰς τοὺς Ἰνδοὺς τῆς Καλιφορνίας ὁ σύζυγος ὑπεβάλλετο εἰς ὥρισμένους περιορισμοὺς, π.χ. νὰ μὴ φύγῃ ἀπὸ τὸ σπίτι, ἢ νὰ μὴ φάγῃ ψάρι ἢ κρέας μετὰ τὸν τοκετὸν... Εἰς τὴν Μαλαισίαν, κατὰ τὸ διάστημα τῶν 40 ἡμερῶν τῆς λοχείας ὁ σύζυγος δὲν κάνει νὰ κουρευθῇ οὔτε νὰ κνηγήσῃ, ἢ νὰ σκοτώσῃ... Εἰς τὴν νέαν Γουϊνέαν ὁ σύζυγος, ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν τοκετὸν τοῦ πρώτου του τέκνου, κλείεται εἰς τὴν οἰκίαν μόνος καὶ δὲν τρώγει. (Crawley ἔ. ἀ. II, 178).

Τὸ γεγονός ὅτι ὁ σύζυγος τῆς λεχοῦς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παρακάθεται μόνος εἰς κύκλον αὐστηρῶς γυναικεῖον, δεικνύει τὴν ἀνάγκην πρὸς στιγμὴν ιδιότητά του, ἐξ αἰτίας τῆς λοχειακῆς του καταστάσεως. Αἱ δὲ εὐχαὶ τῶν γυναικῶν συνδαιτημόνων του, αἱ ἀφορῶσαι κυρίως εἰς αὐτόν, δεικνύουσι τὸν κατὰ τινα τρόπον πρωτεύοντα ἐν τῇ λοχείᾳ ρόλον του.

Ἐξ ἄλλου εἰς τὸν Πόντον, ἡ ἡμέρα τοῦ τοκετοῦ λέγεται «*παραμόνια*» (τά). Ἐπειδὴ κατὰ ταύτην ἐγίνετο καὶ ἡ ἐστίασις τῶν φίλων, ἐπεκράτησε ν' ἀπευθύνεται πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς γονεῖς, ἡ εὐχή. «*Νὰ τρώγω τὰ παραμόνια σ'*» ἦτοι νὰ σὲ ἴδω πατέρα ἢ μητέρα τέκνου. (Πόντος 1870 ΛΑ. 31.534 Ἰ. Βαλαβάνης)¹⁾.

Ἐν Ζακύνθῳ τέλος, εἶναι ἀπαραίτητον ὁ σύζυγος νὰ μένῃ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τοῦ τοκετοῦ ἐντὸς τῆς οἰκίας του καὶ νὰ δέχεται συγχαρητήρια. *Κάθειται κι' αὐτὸς στὴν κάμαρα τῆς λεχῶνας, κι' ἕνας - ἕνας πὺν ἔρχεται, τότε χαιρετάει.* (Πληροφορία μου 1954.)

Ἡ χαρὰ τῆς πατρότητος ὀδηγεῖ τὸν σύζυγον καὶ εἰς ἄλλας ἐκδηλώσεις, αἵτινες μαρτυροῦν περὶ τῆς ἱκανοποιήσεως καὶ ἡπυστοφάνειας αὐτοῦ διὰ τὸν γόνον του, (ἰδίᾳ ἂν τὸ τεχνὲν εἶναι ἄρρεν).

Ἡ μαμμη, μόλις τὸ παιδί θὰ τὸ δῶσ' πρῶτα στὴν μαμμή νὰ τῆς δώσ' βαξίσι'. Ἐπειτα στὴν μητέρα. (Παπαὶ Λέσβου 1940, ΛΑ. 1446 Α, 161 Δ. Λουκάτος).

Ἀφοῦ δὲ τὸ φασκιώσουν... τὸ παραδέχουσι στὰ χέρια τοῦ πατέρα, ὁ ὁποῖος τὸ ἀγκαλιάζει καὶ τὸ φιλᾷ. (Ρόδος 1937, Λαογραφία τόμ. ΙΑ' σελ. 569 Ἀ. Βρόντης)²⁾.

Ὁ σύζυγος, μόλις γεννήσῃ ἡ γυναῖκα του, πανευτυχῆς τρέχει καὶ κερνᾷ τοὺς πάντας στὶς ταβέρνες καὶ τὰ καφενεῖα, δεχόμενος τὰς σχετικὰς εὐχὰς ὄλων. (Μύτικας 1954, ΛΑ. 2005, 154 Ν. Μόσολας).

Μόλις γεννηθῇ τὸ παιδί, ὁ πατέρας του πρέπει νὰ πάῃ ἀμέσως νὰ τὸ ἀσημώσῃ. Πάει καὶ παίρνει καὶ γλυκὰ νὰ κεράσῃ τοὺς ξένους. (Φθιώτις 1956, Στέλλα Γκίκα, μαθήτρια Χ.Ε.Ν.).

Μετὰ δὲ τὸν τοκετόν, εἰς τὴν πρώτην λοῦσιν τοῦ βρέφους, ὁ πατὴρ κρεμᾷ ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς λεχοῦς χρυσοῦν τι νόμισμα ὡς φυλακτόν, καὶ ῥίπτει ἐντὸς τῆς

¹⁾ Περὶ τῶν κατὰ τὴν γέννησιν συμποσίων, βλέπε παρὰ Πολίτη: Λαογρ. Σύμμικτα Γ' σελ. 213 καὶ σημ. 4.

²⁾ Τὴν παρουσίαν ταύτην τοῦ νεογεννήτου εἰς τὸν ἀναμένοντα πατέρα συνηθίζουν, ὡς γνωστόν, καὶ εἰς τὰ Μαιευτήρια. Εἶναι καὶ τοῦτο μία ἐντὸς τῆς λαϊκῆς παροδόσεως πράξις, δι' ἧς ἀναγνωρίζονται κατὰ τρόπον ἄμεσον ἡ πατρότης καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἄρρενος γονέως ἐπὶ τοῦ τεχθέντος.

λεκάνης, ἐν ᾗ λούεται τὸ βρέφος, ἀργυροῦν τι νόμισμα δῶρον τῆς μαίας. (Μάδντος Θράκης 1891, Λ.Α. 185, 156, 3 Α. Οἰκονομίδης).

(Τὴν τρίτη μέρα, πού ἔρχετ' ἡ μαμμη καὶ πλένει τὸ παιδί...) οὐ ἄντρας το' λιχῶνας χαρίζ' σι' μαμμη καὶ παπούτσια. (Αἰτωλία 1921, Δ. Λουκόπουλος, Λαογραφία τόμ. Η' σ. 30).

(Κάνει καὶ στη γυναίκα του δῶρο) ἡ φόρεμα ἢ κανένα κόσμημα. (Πρόσφυγες Κυδωνιῶν 1939, Λ.Α. 1358, 37 Μ. Λιουδάκη).

Ὅσον διὰ τὴν παλαιότεραν ἐντονώτερον ἐκδηλουμένην ὑπερηφανίαν ἐπὶ τῇ γεννήσει ἄρρενος τέκνου, ἀναφέρομεν τὴν ἀπὸ ἔτους 1797 πληροφορίαν τῶν Stephanopoli:

La naissance d'un garçon s'annonce par un coup de fusil, que tire le père. (D. et N. Stephanopoli, Voyage en Grèce 1797-98 τόμ. Ι σ. 293)¹⁾.

2. Ἐμμεσοὶ ἐνέργειαι, διὰ τῶν ἐνδυμάτων τοῦ συζύγου.

Τὸ πρῶτον πονκάμισον, ὅπερ φοροῦν εἰς τὸ παιδί διὰν ἐγεννᾶτο, ἔπρεπε νὰ μὴ εἶναι καινούργιον· κατεσκευάζετο δὲ ἀπὸ τυλίγιον τοῦ πατρός του. (Δημ. Γρ. Καμπούρογλου, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων, τόμ. Γ' (1896) σ. 65).

Τὸ χουν γιὰ καλὸ καὶ κόψουν ἀπ' τοῦ πατέρα τὸ ροῦχο, καὶ κάνουν π' καμίσκι στὸ πρῶτο παιδί, εἴτε ἀγόρ' εἴτε κορίτ'. (Ἀρχ. Ἀννα Εὐβοίας 1942, Λ.Α. 1479 Γ' σ. 46 Μ. Ἰωαννίδου).

Ὅταν γεννιέται τὸ παιδί, τὸ περνᾶνε ἀπὸ παλιὸ σῶβρακο (τοῦ πατέρα;), γιὰ νὰ μὴ τὸ πιάνη μάτι. (Ἄνω Δρόπολις Β. Ἠλείου 1951, Λ.Α. 1665 Α' σ. 13 Δ. Οἰκονομίδης).

Χαλοῦν ἐν ὑποκάμισον τοῦ συζύγου καὶ μὲ αὐτὸ φτιάχνουν ἐν ὑποκαμισιάκι καὶ ντύνουν τὸ νεογέννητον. (Καρυὰ Λευκάδος 1953, διὰ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κ. Δ. Γερουλάνου).

Μόλις γεννηθῇ τὸ μωρό, τὸ τυλίγουν ἀμέσως μὲ ἓνα ὑποκάμισον τοῦ πατέρα του, εἰς δὲ τὴν κούνιαν του τοποθετοῦν ἓνα ἐσώβρακον τοῦ πατέρα του, σφραγίδα, ὀλίγον ἀντίδωρον καὶ λιβάνι, διὰ νὰ φυλάγεται τὸ μικρὸ ἀπὸ κακῆ ὥρα. (Πινακοχώρι Λευκάδος 1953, διὰ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κ. Δ. Γερουλάνου).

(Τοῦ μωροῦ, μόλις γεννηθῇ,) τοῦ φοροῦν τὸ ποκάμισο τοῦ πατέρα του. (Κοντομαρὶ Χανίων 1952, Λ.Α. 1778, 13 Α. Μαυριδάκης).

Ἄμα γεννηθῇ τὸ παιδί, κάνουν κουλλούρα τὸ βρακὶ τοῦ πατέρα του καὶ τὸ περνοῦν 'πὸ μέσα. (Σκανδαλὴ Λήμνου 1938, Λ.Α. 1160 Β' σελ. 127 Γ. Μέγας).

¹⁾ Βλ. καὶ Ν. Γ. Πολίτου: Τὰ κατὰ τὴν γέννησιν. Λαογρ. Σύμμ. Γ' σελ. 210, ἔνθα πληροφορίαι καὶ περὶ τῶν παρ' ἄλλοις λαοῖς τελουμένων.

Τὸ πρῶτο πουνκαμισάκι ποὺ θὰ κόψουν καὶ θὰ βάλῃ τὸ παιδί, πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ πουνκάμισο τοῦ πατέρα. Αὐτὸ τὸ πουνκαμισάκι τὸ κρατοῦν καὶ τὸ βάζουν ὅλα τὰ παιδιά. (Πολίχνιτον Λέσβου 1955, Λ.Α. 2153 σ. 7 - 8, Π. Παπαμανώλης κ. ἄ.).

Κατὰ τὴ λοχεία τοποθετοῦν κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι τῆς λεχώνας ἓνα μαχαίρι μαυρομάνικο, ποὺ πιστεύουν πὼς σκοτώνει τοὺς ἐχθρούς, κι' ἓνα πανταλόνι τοῦ συζύγου, γιὰ νὰ δείξῃ ἡ γυναῖκα πὼς τὸ παιδί της εἶναι νόμιμο. (Μυτιλήνη 1953, Χρυσούλα Παναγιωτίδου, μαθήτρια Σχολῆς Μαιῶν).

Ὅταν γεννηθῇ τὸ παιδί, τὸ τυλίγουν σ' ἓνα ποκάμισο τοῦ πατέρα του. (Βροντάδος Χίου 1954, Λ.Α. 2074, 10 Λ. Καρούσης).

Τὸ τυλίουν ἔπειτα στὰ κωλόπαννα, ποὺ κάμνουν ἀπὸ παλιὰ ροῦχα τοῦ πατέρα, ἂν εἶναι ἀρσενικό, καὶ ἀπὸ ροῦχα τῆς μάνας, ἂν εἶναι θηλυκό. (Ρόδος 1937, Λαογραφία τόμ. ΙΑ' σ. 569, Α. Βρόντης).

Μόλις γεννηθῇ τὸ παιδί, τὸ ἐνδύουν μὲ πουνκάμισο τοῦ πατέρα ἢ τῆς μητέρας, διὰ νὰ πάρῃ «ποὺ λλόον τους» (Γ. Χ. Παπαπαράλαμπος: Ἔθιμα, προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι τῶν Κυπρίων. Ἐκ Λεγκωσίας 1937, σελ. 9).

Οἱ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους ἐνεργοῦνται ἀκριβῶς μετὰ τὸν τοκετόν, αἱ ἄνω-τέρω μαγικαὶ πράξεις ἐπὶ τοῦ βρέφους, τιθεμένων ἢ φερόμενων εἰς αὐτὸ τῶν παλαιῶν ἐνδυμάτων καὶ ἰδίως ὑποκαμίσου καὶ περισκελίδων τοῦ πατρὸς, παρέχονται ἐν πολλοῖς εἰς τὰ ὧς ἄνω παραδείγματα τῶν κατὰ τὴν πληροφορητῶν. Οὗτοι εἶναι: α) *Γιὰ νὰ μὴ τὸ πιάσῃ μάτι* (τὸ παιδί), διὰ νὰ μὴ προκαλέσῃ τὸ βρέφος τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν βασκανίαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον προλαμβάνεται ἢ ἀποτρέπεται διὰ τῶν πεπαλαιωμένων καὶ ρακωδῶν ἐνδυμάτων. β) *Γιὰ νὰ φυλάγεται τὸ μικρὸ ἀπὸ κακῆ ὥρα*. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ πατρικὸν-ἀνδρικὸν ἐσώρρουχον, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸ ἀντίδωρον καὶ τὸ λιβάνι, ἢ ἀλλαχοῦ τὸ «μαυρομάνικο μαχαίρι», ἀποδιώκουν τοὺς βλαπτικοὺς δαίμονας¹⁾. γ) *Γιὰ νὰ δείξῃ ἡ γυναῖκα πὼς τὸ παιδί της εἶναι νόμιμο*. Μὲ τὴν ἐξήγησιν ταύτην, ἡ τοποθέτησις τοῦ πατρικοῦ πανταλονίου ἐπὶ τοῦ βρέφους λαμβάνει χαρακτῆρα σαφέστερον ἀρρενολογικόν. Ὁ ἀνὴρ διὰ τῆς

¹⁾ Διὰ τὸν προστατευτικὸν ρόλον τῶν ἐνδυμάτων τοῦ συζύγου οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ βρέφους ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς λεχοῦς, περὶ τοῦ ὁποίου ἤδη ὠμιλήσαμεν (βλ. σελ. 139-140) ὁ Crawley γράφει: «Τὰ ἐνδύματα τοῦ πατρὸς χρειάζονται συχνάκις καὶ διὰ τὴν ἐξαπάτησιν τῶν δαιμόνων. Τὰ βλαπτικὰ δαιμόνια ἀπατῶνται εὐκόλως πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ νὰ θέσῃ τις ἄνωθεν τοῦ βρέφους ἢ ἐπὶ τῆς κλίνης, πλησίον τῆς λεχοῦς, μερικά ἀπὸ τὰ ἐνδύματα τοῦ πατρὸς, διὰ ν' ἀπατηθοῦν τὰ δαιμόνια. Καὶ μόνῃ ἢ θέᾳ τῶν τὰ ἀναγκάζει νὰ σκεφθοῦν, ὅτι κάποιον ἐκεῖ εὗρίσκειται φύλαξ ἄρρην». (The Mystic Rose II σ. 187-188). Καὶ ἀναφέρει διὰ τὴν Κίαν, ὅτι «ἀμέσως μετὰ τὸν τοκετὸν κρεμοῦν εἰς ὑψηλὸν μέρος τοῦ δωματίου τὰς περισκελίδας τοῦ πατρὸς, ὥστε πᾶσα δαιμονικὴ ἐπήρεια νὰ εἰσέρχεται εἰς αὐτὰς καὶ ὄχι εἰς τὸ βρέφος». (Αὐτόθι σελ. 188).

περισκελίδος του λαμβάνει θέσιν παρὰ τὴν κλίνην τῆς λεχοῦς καὶ διακηρύσσει ὅτι τὸ τεχθὲν εἶναι τέκνον του. Εἰς τὴν ἐρμηνείαν ταύτην δύνανται κατὰ τινὰ τρόπον νὰ ὑπαχθῶσι καὶ αἱ ἐνέργειαι «τυλίγματος» ἢ «περάσματος» τοῦ βρέφους ἀπὸ τὸ ἐσώβρακον τοῦ πατρός. Τὸ ἔνδυμα τοῦτο, συμβολικὸν τῆς κατ' ἐξοχὴν γενεσιουργοῦ ἐστίας τοῦ πατρικοῦ σώματος, εἶναι τὸ πλέον ἐνδεδειγμένον ν' ἀντιπροσωπεύσῃ παρὰ τῷ παιδί τὸν πατέρα, νὰ μεταδώσῃ εἰς τὸ βρέφος τὴν πατρικὴν δύναμιν καὶ οὐσίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ¹⁾.

Ἄλλως ἔχει τὸ ζήτημα προκειμένου περὶ τοῦ ὑποκαμίσου τοῦ πατρός. Μὲ τὴν ἐκ Κύπρου ἐρμηνείαν: «διὰ τὰ πάρη (τὸ παιδί) πὺν λλόου τους», δηλ. νὰ μοιάσῃ εἰς τοὺς γονεῖς του, ὀδηγούμεθα εἰς τὴν υἱοθετικὴν σημασίαν τῆς συγχῆς εἰς τὰ ἐλληνικὰ ἔθιμα χρήσεως τοῦ ὑποκαμίσου (τῆς μητρὸς εἰδικώτερον), γνωστῆς καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν²⁾. Ἡ διὰ τοῦ ὑποκαμίσου τοῦ πατρός ἐνταῦθα περιτύλιξις τοῦ βρέφους, παραλλήλως πρὸς τὴν προστατευτικὴν ἢ ἐνδυναμωτικὴν αὐτῆς σκοπιμότητα, ἀποβλέπει καὶ εἰς τὰς συγκοινωνίας περιπτώσεις υἱοθεσίας, ὅπου ὁ θετὸς πατὴρ «περνᾷ ἀπὸ τῆς μάνας του» τὸ υἱοθετούμενον τέκνον³⁾.

3. Ἡ ἀποκατάστασις τῆς ὑγείας τῆς λεχοῦς

Ἡ ἀποκατάστασις τῆς ὑγείας καὶ τῆς ὡραιότητος τῆς λεχοῦς ἐπιδιώκεται συνήθως δι' ἐνεργειῶν, αἵτινες ἐκτὸς τῆς φυσικολογικῆς αὐτῶν σκοπιμότητος παρουσιάζουν καὶ τὸ μαγικὸν στοιχεῖον τῆς ἀνδρογυνῆς συμμετοχῆς καὶ τῆς συζυγικῆς ἀποδεσμεύσεως. Μορφή καὶ τοῦτο ἀρρενολοχείας, ἐκδηλουμένη διὰ τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἐνδυμάτων τοῦ συζύγου, καὶ δὴ ἐκείνων τὰ ὅποια ἔχουσιν ἄμεσον σχέσιν μὲ τὴν γενετήσιον εὐθύνην του.

Τόσον διὰ τὴν ἐπανάταξιν καὶ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ γεννητικοῦ συ-

¹⁾ Διὰ τὴν συμβολικὴν σημασίαν τῆς περισκελίδος εἰς τὸν ἐξουσιασμόν τοῦ τεχθέντος, χαρακτηριστικὴ εἶναι μία παλαιὰ εἰδησις ἐκ Κύπρου, ἀφορῶσα ὅμως εἰς τὴν μητέρα: *Λέσασα δ' ἡ μαία τὸ βρέφος, θέτει αὐτὸ ἐν τῇ κλίνῃ ἐπὶ τινος τῆς μητρὸς του περισκελίδος παρὰ τὸ προσκεφάλαιον, ἵνα ὑπὲρ αὐτοῦ τῇ μητρὶ αὐτοῦ γένηται.* (Α. Σακελλαρίου, τὰ Κυπριακά, τόμ. Α' (1890) σ. 734-5. Πρβλ. καὶ Λαογρ. Σύμμ. Γ' σ. 208). Ἐξεταστέον μήπως ἡ περισκελὶς συμβολίζει ἐνταῦθα καὶ τινὰ πρὸς ὑποταγὴν διασκελισμόν, ἐνεργούμενον ὑπὸ τοῦ φοροῦντος.

²⁾ Βλ. σχετικῶς Στ. Π. Κυριακίδην, ἐν Λαογραφίᾳ, τόμ. ΙΑ' σελ. 715 - 717.

³⁾ *Κεῖνος πὺν ἤθελε νὰ υἱοθετήσῃ παιδί, τὸ περνοῦσεν ἀπὸ τῆς μάνας του. Ἐκανε φόρμα μὲ πλατὺ μανίκι (ἢ ἔκανε μόνο πλατὺ μανίκι καὶ τὸ κολλοῦσε στὸ πὸ κάμισό του), ὥστε νὰ χωρῇ τὸ μωρὸ νὰ περάσῃ. Ἐπαιρνε τὸ παιδί καὶ τὸ περνοῦσε τρεῖς φορὲς ἀπὸ τὴν ἄκρην τοῦ μανικιοῦ πρὸς τὸ στήθος. (Λατσίδα Κρήτης 1937. Λ.Α. 1105, 132 - 3 Μ. Λιουδάκη). Πρβλ. καὶ τὴν παροιμίαν: Τὸ πέρασε τὸ παιδί ἀπὸ τῆς μάνας του. (Μάνη 1923 Λ.Α. 487, 348 Α. Κουκουλέ).*

στήματος τῆς τεκούσης, ὅσον καὶ διὰ τὴν κάθαρσιν τοῦ προσώπου αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ τοκετοῦ στιγμάτων ἢ πανάδων (τοῦ «μητρικοῦ χλοάσματος» κατὰ τὴν ἐπισημονικὴν ὁρολογίαν), χρησιμοποιοῦνται ἡ ζώνη καὶ τὰ ἐσώρρουχα τοῦ συζύγου, κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον.

1. Διὰ τὴν ἐπανάταξιν τῆς μήτρας.

Τὸ πρῶτο ποὺ τῆς κάνει (τῆς λεχώνας ἢ μαμμῆ, ὕστερ' ἀπὸ τὴ γέννα), εἶναι ἡ ζώση μὲ τὸ ζωνάρι τοῦ ἀνδρός τῆς τὴν κοιλιὰ τῆς, διὰ τὴν προλάβῃ τὴν χαλάρωσιν τῶν σπλάγγων· ἡ ἐπανέλθῃ δηλ. ἡ κοιλία εἰς τὴν πρὸ τῆς ἐγκυμοσύνης κατάστασιν. (Ἀρχεῖον Σάμου, τόμ. Δ', Ἀθῆναι 1955 σελ. 181, Πολυξένη Ζαφειρίου).

Τὴν κοιλίαν τῆς λουχούνας ζώνουν μὲ ζώνην τοῦ συζύγου, καὶ τῆς φοροῦν τὸ ποκάμισό του. (Κάμποι Κυδωνίας Κρήτης 1953, Λ. Α. 1776, 39 Ἰ. Ἀθουσακῆς).

Ἄμα συγγυρίσουν τὸ παιδί καὶ τὴ μάννα, θὰ συγγυρίσῃ καὶ τὴν κοιλίαν τῆς μάννας ἢ κυρούλα (=μαμμῆ). Θὰ τῆς ζώσῃ τὴν κοιλίαν τῆς, γιὰ τὴν πέσουν οἱ κακωσιεῖς καὶ τὴν μὴν τῆς μείνῃ κοιλία· θὰ τὴ ζώσῃ καὶ ἐν πενήνῃ ἢ μὲ τὴ ζώστρα τ' ἀντρός... (Μανιάκι Μεσσηνίας 1944, Λ. Α. 1566, 12 Μαγδ. Τσακωνα).

Πρὸς ἀπόκτησιν δυνάμεως ὑπὸ τῆς λεχοῦς ζώνουν ταύτην διὰ τοῦ ζωστήρος τοῦ ἀνδρός. (Δοξοβιτὰ Ναυπακτίας 1953, Λ. Α. 1798, Γ. Χ. Παπαϊωάννου).

Παλαιότερον ἡ λεχώνη ἐζώνετο εἰς τὴν κοιλίαν μὲ τὸ ζωνάρι τοῦ συζύγου τῆς, πρὸς ἀποφυγὴν μεγάλης κοιλίας. (Ἐγκλιονῆ Λευκάδος 1953, διὰ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κ. Δ. Γερουλάνου).

Ἡ διὰ δευτέραν φορὰν κατὰ τὸν τοκετὸν χρησιμοποιήσις ἐνταῦθα τῆς ζώνης τοῦ συζύγου, (βλ. περὶ τῆς πρώτης, ἐν σελ. 145-6) ἔχει πρακτικὴν μὲν σκοπιμότητα τὴν σύσφιγξιν τῶν χαλαρωθέντων μελῶν τοῦ σώματος τῆς λεχοῦς, συμβολικὴν δὲ τὴν ἀποκατάστασιν τρόπον τινὰ τῆς διακοπείσης παρθενίας αὐτῆς. Θὰ ἐλεγέ τις ὅτι ἐκκρεμῇ παρὰ τῷ συζύγῳ ὁ ρόλος τῆς διὰ τῆς ἰδίας ζώνης ἐπαναζώσεως τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς ὁποίας τὴν εἶχε συμβολικῶς λύσει κατὰ τὴν ὥραν τῶν ὠδίνων. Τὴν ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἀναγραφομένην διὰ τὴν ὥραν ἐκείνην φράσιν: «Ὁ ἴδιος ὅστις σὲ ἔδεσα, θὰ σὲ λύσω πάλιν» (βλ. σελ. 146), θὰ ἡδυνάτο τις νὰ συμπληρώσῃ ἐνταῦθα διὰ τῆς ἀντιστοίχου: «Ὁ ἴδιος ὅστις σὲ ἔλυσα, σὲ ζώνω πάλιν».

Ἀξιοπρόσεκτος ὅμως εἶναι καὶ ἡ περὶ ἐνδυναμώσεως τῆς λεχοῦς ἐρμηνεία, ἣτις δίδεται εἰς τὴν περιζωστικὴν ταύτην ἐνέργειαν τοῦ συζύγου (πληροφορία ἐκ Ναυπακτίας), πρὸς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ συσχετίσωμεν καὶ τὴν διὰ τοῦ ὑποκαμίσου τοῦ ἀνδρός περιβολὴν τῆς λεχοῦς, (πληροφορία ἐκ Κρήτης), ἀποβλέπουσαν προφανῶς εἰς ὁμοίαν ἐνίσχυσιν καὶ προστασίαν.

2. Διὰ τὴν ἀπάλειψιν τῶν στιγμάτων:

Ὅταν γεννήσῃ (ἡ γυναίκα), γιὰ τὴν φύγουν τὰ πολλὰ σημάδια τοῦ προσώπου,

τὴν σπογγίζουν μὲ τὴ σέλλα τοῦ ἐσώβρακου τοῦ ἀνδρός. (Μαρμάρες Ἰωαννίνων 1953 Λ.Α. 1832,27 Α. Κατσιούνης).

Σκουπίζουν τὸ πρόσωπο τῆς λεχοῦς μὲ καθαρὸ ἐσώβρακο τοῦ ἀνδρός της, γιὰ νὰ καθαρίσῃ ἀπὸ τὴν πάνα. (Ξεχασμένη Βερροίας 1953, Λ.Α. 1816,7 Β. Λιακόπουλος).

Φέρνουν εἰς τὴν λεχὼ τὴν σκούφιαν τοῦ ἀνδρός της, νὰ σκουπίσῃ τὸν ἰδρώτα καὶ νὰ ἐξαλειφθοῦν οἱ πανάδες (μπαλώματα). (Πινακωχώρι Λευκάδος 1953, διὰ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κ. Δ. Γερουλάνου).

Ὅταν ἡ μητέρα ἔχῃ «νεφέλα» (=εἶδος πανάδες) στὸ πρόσωπο ἀπὸ τὴν ἐγκυμοσύνη της, τῆς φεύγει ἂν τριήνη, ὥστερ' ἀπὸ τὸν τοκετό, τὸ πρόσωπό της μὲ βάμμα (=νῆμα χρωματιστὸ τοῦ ἀργαλειοῦ) ἢ μὲ τὸ φέσι τοῦ συζύγου της. (Χωριά Μεραμπέλου Κρήτης, Περιοδ. Δρῆρος Α' (1937) σ. 131, Μαν. Πιτυκάκης).

Ἐὰν ἡ λεχὼ ἔχῃ πανάδες στὸ πρόσωπο, σκεπάζουν καλὰ τὸ πρόσωπό της ὥστε νὰ ἰδρώσῃ, καὶ κατόπιν τὸ σκουπίζουν μὲ τὴν σκούφι (=σώβρακο) τοῦ ἀνδρός της, καὶ βγαίνουν. (Ἐλατόβρυνση Ναυπακτίας 1953, Λ.Α. 1904,36 Θ. Παπαδογεωργόπουλος).

Ἐὰν ἡ λεχὼ ἔχῃ στὸ πρόσωπο τῆς πανάδες, περνᾶν ἀπ' αὐτὸ ἄλλοτο ἐσώβρακο τοῦ ἀνδρός της, γιὰ νὰ ἐξαλειφθοῦν. (Παλαιὰ Ἀγιάλεια 1953, Λ.Α. 1887,3 Ἰωάννα Χάρτζη).

Ἡ λεχὼ παλαιότερον ἐκαθαρίζετο μὲ τὸ ἐσώβρακον τοῦ ἀνδρός της, διὰ τὸν καθαρισμὸν τῆς πάνας. (Ἀγ. Νικόλαος Κυνουρίας 1953, Λ.Α. 1811,17 Ἀ. Κωνσταντοῦρος).

Καθαρίζουν τὸ πρόσωπο τῆς λεχοῦς μὲ τὸ ὑποκάμισο τοῦ ἀνδρός της. (Κυρτομάδο Κυδωνίας Κρήτης 1953, Λ.Α. 1780,13 Ἀ. Νικολαΐδου).

Τὸ πρόσωπον (τῆς λεχοῦς) σκουπίζουν μὲ τὴν πετοέτα (μαντήλι τῆς κεφαλῆς) τοῦ συζύγου της. (Κάμποι Κυδωνίας Κρήτης 1953, Λ.Α. 1776,39 Ἰ. Ἀθουσάκης).

Γιὰ νὰ καθαρίσουν τὸ πρόσωπο τῆς λουχούνας ἀπὸ τὴν πάνα, χύνουν λαντουρίδι (=χυλὸ μὲ ἀλεύρι καὶ ζάχαρι), ἀπ' αὐτὸ ποὺ τῆς δίνουν καὶ τρώει τίς πρῶτες μέρες, πάνω στὸ ἰδρωμένο ποκάμισο τοῦ ἀνδρός της, καὶ τῆς ἀλείφουν τὸ πρόσωπο. (Κοντομαρὶ Χανίων Κρήτης 1952, Λ.Α. 1778,13 Α. Μανριδάκης).

ΠΑΪΡΝΟΥΝ ἓνα λερωμένο ποκάμισο τοῦ ἀνδρός της, φτύνουν πάνω στὸ γιακά, ποὺ ἔχει περισσότερο λερός, καὶ τῆς καθαρίζουν τὸ πρόσωπο «μὲ τ' τὴν λέρα τ' ἀντροῦ της». (Πετρί Λέσβου 1940, Λ.Α. 1446 Α', 154 Δ. Λουκάτος).

Θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι ἡ τόσον ἀηδῶς ἐπιδιωκομένη ρυπαρότης τῶν ἐσωρούχων τοῦ συζύγου πρὸς καθαρισμὸν τοῦ προσώπου τῆς λεχοῦς ὀφείλεται εἰς εἰδικὴν γνῶσιν περὶ χημικῶν καὶ φαρμακευτικῶν ἰδιοτήτων τῆς χρησιμοποιουμένης ἀκα-

θαρσίας¹⁾. Ἴσως τίθεται εἰς ἐφαρμογὴν ἐνταῦθα καὶ μαγικὴ τις ἀρχὴ περὶ τῆς «διὰ τοῦ ὁμοίου ἀποδιώξεως τοῦ ὁμοίου», θεωρουμένων τῶν στιγμάτων τοῦ προσώπου τῆς λεχοῦς ὡς ἀποτελεσμάτων τῆς γεννητικῆς ἀκαθαρσίας. Εἶναι πάντως γνωστὸν ὅτι τουλάχιστον ὁ ἰδρῶς, τὸν ὁποῖον βλέπομεν εἰς τὰς ὥς ἄνω περιπτώσεις νὰ χρησιμοποιῆται ὑπὸ τε τῆς λεχοῦς καὶ τοῦ συζύγου, θεωρεῖται εἰς τὰ παγκόσμια ἔθιμα ὡς ἀπόκριμα καθαριστικόν²⁾.

Ἐνδιαφέρει ὅμως περισσότερο ἐνταῦθα ἡ εἰδικὴ ἐπιδιώξις, ὅπως τὰ ρυπαρὰ ταῦτα ἐνδύματα καὶ αἱ ἐκκρίσεις προέρχονται ἀπὸ τὸν σύζυγον. Πρόκειται περὶ ἀποκριμάτων (ἰδρῶτος καὶ οὔρων), ἅτινα ἐντόνως χαρακτηρίζουσι τὸ ἀνδρικὸν σῶμα συλλεγόμενα δὲ ἐπὶ τῶν ἐσωρούχων τῆς πρώτης ἐπαφῆς (ὑποκαμίσου, περισκελίδος ἢ πύλου), ἀντιπροσωπεύουσι κατ' ἐξοχὴν τοῦτο. Εἰς τὴν τοιαύτην ἐπέμβασιν τοῦ συζύγου δυνάμεθα νὰ διδῶμεν καὶ στοιχεῖα καθαριστικοῦ ἐξυγασμοῦ τῆς λεχοῦς (πρβλ. καὶ τὸ ἐν σελ. 152-3 πότισμα τῆς ἐπιτόκου ἐντὸς ὑποδήματος τοῦ συζύγου), ὡς ἐπίσης καὶ ἀρρενολογικὴν συμπεριποίησιν αὐτοῦ διὰ τὴν ἀποδιώξιν τῶν βλαπτικῶν ἐπηρεϊῶν ἀπὸ τῆς συζύγου.

4. Ὁ σύζυγος εἰς τὰ πρώτα βήματα τῆς λεχοῦς.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ πρώτη σκέψις διὰ τὴν νέαν περίοδον τῆς ζωῆς καὶ τὰ πρώτα βήματα τῆς ἀναρρωννυούσης λεχοῦς στρέφεται κυρίως περὶ τὴν ἐνδυνάμωσιν καὶ τὴν εὐσταθεὴν ὑγείαν αὐτῆς. Ἡ συνήθης εὐχὴ τὴν ὁποίαν τῆς ἀπευθύνουν, «Σιδερένια!» εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς ἐπιδιώξεως ταύτης, τὸ δὲ ἔθιμον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ ἐγειρομένη ἐκ τῆς κλίνης λεχὼ ὀφείλει νὰ πατήσῃ ἐπὶ σιδήρου ἢ ἄλλου συμβολικοῦ ἀντικειμένου³⁾, εἶναι ἐνδεικτικὸν τῆς καὶ διὰ μαγικῶν τρόπων κατοχυρώσεως τῆς εὐχῆς.

Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐπιδιώξις, ὅπως ἡ ἐγειρομένη ἐκ τῆς κλίνης λεχὼ στηρίζεται τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς προστασίας τοῦ συζύγου αὐτῆς. Ὁ ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ ἄρρενος προστατὸς φόβος τῶν κακοποιῶν δαιμόνων φαίνεται καὶ ἐνταῦθα συνεχιζόμενος.

Καλὸ εἶναι, ὅταν πρωτοσηκώνεται ἡ λεχὼνα, νὰ εἶναι κοντά της καὶ ὁ ἄντρας της, νὰ πιάνει ἀπὸ τὸ μπράτσο του, καὶ νὰ πατῇ σὲ σίδερον. (Κεφαλληνία, 1954).

Ἡ λεχοῦσα σηκώνεται σὲ τρεῖς μέρες... Τὸ πρῶτο πράγμα ποὺ θὰ πιάσῃ, θὰ

¹⁾ Ἐν Λέσβῳ «μπορεῖ καὶ μὲ τὰ πρωτοκατουρημένα ρούχα τοῦ παιδιοῦ νὰ καθαρίσουν τὸ πρόσωπον τῆς λεχοῦς» (ἔ. ἄ.).

²⁾ Βλέπε σχετικὰ παραδείγματα παρὰ J. G. Frazer: *The Golden Bough*, τόμ. III («Taboo and the perils of the Soul») σελίδες 142, 156 καὶ 184.

³⁾ Βλέπε Γ. Α. Μέγα: *Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας*, τεύχος Α' σελ. 33.

είναι ροῦχα τ' ἀντροῦ της, καὶ τὰ ρίχνει στὸ κεφάλι της. Λέει: «Ἐχω κορόνα τὸν ἄντρα μου!» (Μερικὲς ὅμως, ἀπὸ φόβο νὰ μὴν κάτση πάνω στὸ κεφάλι των ὁ ἄντρας, ρίχνουν τὸ ροῦχο σὴν πλάτη τους). Πετρὶ Λέσβου 1940, Λ.Α. 1446 Α' σελ. 168, Δ. Λουκάτος.

Τὴν λεχώ, ὅταν ἠδύνατο νὰ ἐγερθῇ, περιέζωνον μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς διὰ τῆς αὐτῆς ζώνης χαλαρῶς, λέγοντες καταλλήλους ρήσεις· χαλαροῦντες δὲ τὴν ζώνην ἔτι μᾶλλον, ἄφηνον αὐτὴν νὰ καταπέσῃ στεφανοειδῶς εἰς τοὺς πόδας των. (Δ. Γ. Καμπούρογλου, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων τόμ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1896, σελ. 63).

Καὶ εἰς τὰ τρία ὡς ἄνω παραδείγματα ἡ παρουσία τοῦ συζύγου ἐνδείκνυται διὰ τὴν ἀσφαλῆ ἀντιμετώπισιν τῆς νέας ζωῆς ὑπὸ τῆς λεχῶς. Ἰδιαιτέρως εἰς τὸ τρίτον παρουσιάζεται πιθανῶς καὶ τὸ στοιχεῖον τῆς ἐκ νέου συζεύξεως τοῦ ἀνδρογύνου, ἥτις εἶχε κατὰ τινα τρόπον διακοπῇ.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο παύουν νὰ ἐμφανίζονται τὰ δηλωτικὰ μιᾶς ἀρρενολοχείας ἑλληνικὰ ἔθιμα. Ἡ λεχώ μετὰ τὴν ἐγέρσιν ἐκ τῆς κλίνης ἐπαναλαμβάνει τὴν τακτικὴν ζωὴν της καὶ προχωρεῖ πρὸς τὸν σιγαντισμὸν καὶ τὴν νέαν ἐλευθερίαν της, ἄνευ ἄλλης ἐθιμικῆς συμμετοχῆς τοῦ συζύγου. Θὰ ἀνέμενε τις τὴν συμπαράστασιν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐκκλησιασμοῦ τῆς λεχῶς διὰ τὸ «σισαντισμα», ἀλλὰ τοιαύτην περίπτωσιν, εἰδικῶς ἐπιβαλλομένην, δὲν ἀνεῦρον εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἔθιμα.

Συμπεράσματα.

Συγκεκριμένην περίπτωσιν ἀρρενολοχείας, ὑπὸ τὴν κυρίαν αὐτῆς ἔννοιαν τῆς ἐπφαστικῆς κατακλίσεως (couvade), δὲν συναντῶμεν εἰς τὰ νεοελληνικὰ ἔθιμα. Ἐκδηλώσεις ὅμως ἐνεργοῦ συμμετοχῆς καὶ συμπαραστάσεως τοῦ συζύγου εἰς τὸν τοκετὸν, παρακολουθοῦντος μετὰ πατρικοῦ καὶ συζυγικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀλλὰ καὶ ἐθιμικῶν ὑποχρεώσεων τὸ γεγονός τῆς γεννήσεως, ἔχομεν ἀρκετὰς καὶ ἰδιαζούσας. Μὲ βάσιν τὰ παρὰ τοῖς ἄλλοις λαοῖς καὶ ὑπὸ τῶν ξένων μελετητῶν διαπιστούμενα, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν καὶ ἡμεῖς ὁλόκληρον τὴν σειρὰν τῶν ἑλληνικῶν τούτων ἐκδηλώσεων, ἀπὸ τῆς συλλήψεως μέχρι τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς λοχείας, ὡς ἔθιμα ἀρρενολοχικοῦ κύκλου. Γενικώτερον ὅμως εἶναι ἀπαραίτητον νὰ συγκεντρώνωνται ὑπὸ χωριστὴν κατηγορίαν καὶ κατὰ τὰς ἀφορῶντας εἰς τὸν ρόλον τοῦ συζύγου κατὰ τὸν τοκετὸν ἔθιμα, ἐφ' ὅσον ταῦτα εἶναι πολλὰ καὶ σημαντικά, διαπιστούμενα εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ τὰς ἐποχάς, ἀφ' ὅτου ὁ ἄρρην ἐγνώρισε τὴν ὑπερφηανίαν, τὴν στοργὴν καὶ τὸ συμφέρον τῆς πατρότητος.

Μάρτιος 1956

ΟΝΟΜΑΤΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΕΩΝ ΑΝΑΓΡΑΦΟΜΕΝΑ ΕΝ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ.

- α) Συγγραφεῖς:
- Ἀπολλώνιος Ρόδιος σ. 124
 Ἀριστοφάνης σ. 136
 Bachofen J. J. σ. 125, 126, 127
 Baroja Caro J. 126, 129
 Briffault R. 127
 Brissaud T. 126
 Corso R. 124, 125, 126, 127, 128
 Crawley E. 126, 127, 128, 129, 135, 139, 140, 142, 147, 156, 158, 161
 Διόδωρος Σικελιώτης σ. 125
 Farnell L. R. 126
 Frazer J. G. 126, 127, 129, 139, 141, 149, 165
 Funk (Dictionary) 125, 126
 Gennep A. van 124, 125, 131, 132, 135, 147, 151
 Hartland E. S. 126, 127
 Κομνηνὴ Ἄννα σ. 136
 Κουκουλὲς Φ. 140, 146
 Κυριακίδης Στ. 162
 Lafiteau J. F. 128
 Lefèvre A. 125, 126
 Λεκατοῦς Π. 151
 Mannhardt W. 144
 Μέγας Γ. Α. 130, 131, 132, 135, 157, 165
 Müller M. 128
 Πλίνιος σ. 146, 147, 163
 Πολίτης Ν. Γ. 126, 128, 131, 132, 135, 136, 140, 142, 144, 146, 148, 149, 151, 152, 154, 155, 156, 159, 160
 Roth H. L. 125
 Roussel R. 147
 Samter E. 128
 Sebillot P. 140, 142, 147
 Σκλόβσκι Β. Τ. 125
 Σπυριδάκης Γ. Κ. 146, 147
 Στράβων σ. 125
 Thompson St. 126
 Tylor E. B. 125, 127
 Wagnalls (Dictionary) 125, 126
 Woodbridge B. M. 126
 Ξενοφῶν σ. 124
 Ζηνόβιος σ. 124
- β) Συλλογεῖς
- Ἀθανασόπουλος Θ. Γ. 143
 Ἀθουσάκης Γ. 163, 164
 Ἀκογλου Ε. Κ. 142, 146, 148, 152, 153, 156
 Argenti Ph. 133
 Αργυρίου Ν. 133
 Βαλαβάνης Τ. 152, 159
 Βλάχος Α. 150
 Βουκιλάκη Μαρία 152
 Βρόντης Α. 135, 141, 149, 159, 161
 Γαλάνη Στέλλα 148
 Γέγιος Γ. 143
 Γερουλᾶνος Δ. 130, 137, 139, 160, 163, 164
 Γεωργιάδης Χ. 137, 150, 151
 Γκίκας Στέλλα 159
 Γλέζος Π. 137
 Γούναρης Α. (Hauteceur A.) 131
 Δεληγιάνης Β. 134
 Δούσης — 141
 Ἐλευθεριάδου Μαργαρίτα 141, 146
 Ζαφειριάδου Ἑλένη 132, 133, 158
 Ζαφειρίου Πολυξένη 163
 Ζωγράφος Στ. 141, 143, 152
 Ἡλιοπούλος Γ. 154
 Ἰωαννίδου Μαρία 148, 152, 157, 160
 Καμπούρογλους Δ. Γ. 148, 160, 166
 Κανδηλάπτης Γ. 152
 Καροῦντζος Γ. 148, 152, 154
 Καρούσης Α. 161
 Κατσιμάνη Ἑλένη 150, 154
 Κατσιούμης Α. 154, 164
 Κουκουλὲς Ἀναστασία 162
 Κουκουλὲς Φ. 138, 146, 153, 154
 Κουνδούρου Ὀλγα 143
 Κουρτινάκης Κ. 143
 Κωνσταντίνου Ν. 133
 Κωνσταντινίδης Α. 161
 Λιακόπουλος Β. 154, 164
 Λιουδάκη Μαρία 140, 143, 155, 156, 157, 160, 162
 Λουκάτος Δ. 143, 144, 145, 152, 156, 159, 164, 165, 166
 Λουκόπουλος Δ. 141, 150, 152, 155, 160
 Μακρῆς Ε. 130, 137, 151
 Μανουράς Κ. 130, 143
 Μαυριδάκης Α. 143, 160, 164, Μέγας Γ. 160
 Μερεμέτη Δημήτρα 136
 Μόσολας Ν. 159
 Μπάρμπας Α. 139
 Μπίλλης Γ. 144, 151
 Νικολαΐδου Α. 164
 Ξανθάκης Γ. 158
 Οἰκονομίδης Α. 133, 157, 158, 160
 Οἰκονομίδης Δ. 160
 Παμπούκης Γ. 131

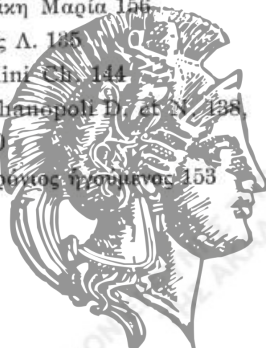
Παναγιωτίδου Χρυσή 161
 Παπᾶ Δ. 149
 Παπαδημητρώπουλος Α. 142
 Παπαδογεωργόπουλος Θ. 164
 Παπαηλιοῦ Γ. Α. 138
 Παπαθανασίου Μ. 157
 Παπαϊωάννου Χ. 139, 163
 Παπαμανώλης Π. 140, 161
 Παπαμιχαλάκης Ε. 143
 Παπανασιάδης Ε. 146
 Παπανικολάου Ν. 139, 141, 147
 Παπαπέτρος — 151
 Παπαχαλαράμπους Γ. Χ. 161
 Παπαχρίστος — 137
 Πασχάλης Μ. 142
 Πελέσης Ν. 148, 152
 Πέρδικα Νίκη 154
 Πιτυκάκη Ελένη 146

Πιτυκάκης Μ. 145, 164
 Πουλάκης Α. 149
 Πρωτόπαππας Γ. 134, 145
 Ράπτης Ν. 139
 Rose H. 138
 Σακελλάριος Α. 162
 Σακελλαρίου Β. 153
 Σαρακινίδης Ε. 155
 Σαραντῆ Σταμούλη Ἑλπινίκη 133
 Σαράφης Ι. 158
 Σαρέλλης Ε. 136, 138, 157
 Σεΐδης Ι. 156
 Σηφάκη Μαρία 156
 Σίμος Α. 135
 Sonnini Ch. 144
 Stephanopoli D. et N. 138
 160
 Σωφρόνιος ἡσυχαστής 153

Τσάκωνα Μαγδαληνή 132, 136, 153, 163
 Τσέλιος Κ. 143
 Τύμπας Η. 152
 Φουφούτη Ἡλέκτρα 158
 Φραγκάκη Εὐαγγελία 130, 145
 Φράγκος Κ. 137
 Φωτιάδου Καλλιόπη 133
 Χαλιορῆς Ν. 134
 Χάρτζη Ἰωάννα 164
 Χατζηθανασίου Εὐαγγελία 134, 140, 148
 Χουτᾶ Χ. 140
 Χρηστίδης Α. 132
 Χριστοδουλάκης Ε. 141
 Χριστοφορίδου Θεοφανή 140
 Ψυχγιός Ντίνος 132, 139

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1948-1953

ΥΠΟ

Γ. Α. ΜΕΓΑ ΚΑΙ Δ. Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

Ἡ κατωτέρω δημοσιευμένη βιβλιογραφία ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς βιβλιογραφίας τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1939-1947, τῆς καταχωρηθείσης εἰς τὴν Ἑπετηρίδα τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου τῶν ἐτῶν 1945-1949. Εἰς τὴν κατάταξιν τῶν ἀρθρῶν ἠκολουθήσαμεν τὴν χρονολογικὴν σειρὰν καὶ ἐν γένει τὸ αὐτὸ διάγραμμα ὡς εἰς τὴν προηγουμένην βιβλιογραφίαν.

Ὁ βελὸς εἰς τὴν ἀρχὴν βιβλιογραφικῆς σημειώσεως ἐμφαίνει ἐπανάληψιν τοῦ ἐν τῇ προηγουμένη σημειώσει ὀνόματος τοῦ συγγραφέως.

Ἀστερίσκος πρὸ τοῦ βιβλιογραφουμένου λήμματος δηλοῖ, ὅτι τοῦτο παρελήφθη ἐξ ἄλλου βιβλίου.

(...) Ἐντὸς παρενθέσεως: α) ἀναπτύσσεται ἐν ἀρχῇ τοῦ λήμματος τὸ ἐν βραχυγραφίᾳ ὄνομα τοῦ συγγραφέως ἢ παρατίθεται ἐπὶ ψευδωνύμου τὸ πραγματικὸν ὄνομα, ἐπὶ ἀωνύμου δὲ δημοσιεύματος τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶναι γνωστόν, β) ἀναγράφεται ἡ χρονολογία καὶ ὁ τόπος ἐκδόσεως ἐπὶ αὐτοτελῶν δημοσιευμάτων, ὅταν ταῦτα δὲν περιέχονται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, ἀλλὰ λαμβάνονται ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀναγραφομένου βιβλίου.

[...] Ἐντὸς ἀγκυλῶν τίθενται προσθῆκαι τοῦ βιβλιογράφου σχετικαὶ μὲ τὸ βιβλιογραφούμενον δημοσίευμα, ὡς καὶ ἀναγραφή τῆς περιεχομένης εἰς τὸ δημοσίευμα λαογραφικῆς ὕλης, ἥτις δηλοῦται καὶ διὰ μικροτέρων στοιχείων.

(!) Τὸ θαυμαστικὸν δηλοῖ τὴν ἀπαράλλακτον ἀντιγραφὴν τυπογραφικοῦ σφάλματος.

Ἡ κατάταξις ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου μὲ τὴν ἐξῆς ἀντιστοιχίαν τῶν γραμμάτων τοῦ λατινικοῦ:

v=β	h=χ	f=φ	th=θ
w=β	ca=κα	g=γ	x=ξ
ch=χ	co=κο	ph=φ	

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΕΡΕΥΝΗΘΕΝΤΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΝ
ΚΑΙ ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΑΙ ΑΥΤΩΝ

- Ἀγγλ'Επ** Ἀγγλοελληνική Ἐπιθεώρηση. Μηνιαία ἔκδοση πνευματικῆς καλλιτεργείας. Ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ Βρετανικὸ Συμβούλιο. Ἀθήνα 1948-1953.
- Ἀθηνᾶ** Σύγγραμμα περιοδικὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. NB-NZ (1948-1953).
- Αἰξωνή** Αἰξωνή. Μηνιαῖον περιοδικὸν ἑλληνικῆς πνευματικῆς καλλιτεργείας. Ὅργανον τοῦ ὁμωνύμου συνεταιρισμοῦ [Ἀθῆναι] τόμ. Α' - Γ' (1950-1953).
- Ἀκτ** Ἀκτίνες. Ὅργανον τῆς «Χριστιανικῆς ἐνώσεως ἐπιστημόνων». [Ἀθῆναι] 1948-1953.
- Annali del Museo Pitre** I (1950) Palumbo.
- ἈρχΘεΘησ** Ἀρχεῖον τοῦ Θερρακοῦ λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ θησαυροῦ. Διευθυντῆς Πολ. Παπαχριστοδούλου. Ἐν Ἀθήναις. Τόμ. 15-18 (1948-1953).
- ἈρχΠόντ** Ἀρχεῖον Πόντου. Σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Ποντιακῶν μελετῶν. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 13-18 (1948-1953).
- ἈρχΣάμ** Νικολάου Ἰ. Ζαφειρίου, Ἀρχεῖον Σάμου. Σύγγραμμα περιοδικὸν κατὰ τριμηνίαν ἐκδιδόμενον. Ἀθῆναι. Τόμος τρίτος, τεύχη Α' - Δ' (1948-1954).
- BS** Byzantinoslavica. Prague. 1947-1948, 1949-1950.
- BZ** Byzantinische Zeitschrift. Begrunder von Karl Krumbacher, hrsg. von Franz Dölger. Leipzig u. Berlin. 1950-1953.
- BYZ** BYZANTION. Revue Internationale des Etudes Byzantines publiée sous la direction de H. Grégoire. Bruxelles. Fondation Byzantine et Néogrecque. Τόμ. 18 (1946-48), 19 (1949), 20 (1950), 21 (1951), 22 (1952), 23 (1953).
- ΓέραςΚεραμ** Γέρας Ἀντωνίου Κεραμοπούλου. Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Ἐπιστημονικαὶ πραγματεῖαι. Σειρὰ Φιλολογικῆ καὶ Θεολογικῆ. 9]. Ἀθῆναι 1953.
- Γορτ'Ημερ** Γορτυνιακῶν Ἡμερολόγιον. [Ἀθῆναι]. Τεύχος 3 (1948), 4 (1949), 5 (1950).
- Γυμν** Ἡ Γυμναστικὴ. Δελτίον τοῦ Συλλόγου τῶν Ἑλλήνων Γυμναστῶν. [Ἀθῆναι]. Ἔτ. Α', τεύχη 1-10 (1952), ἔτ. Β', τεύχη 11-14 (1953).
- Δωδ'Επιθ** Δωδεκανησιακὴ Ἐπιθεώρησις. Πολιτικὴ, ἐπιστημονικὴ καὶ κοινωνικὴ. Διευθυντῆς Παν. Γ. Κρητικός. Ἐν Ἀθήναις. Τόμ. Β' (1948).
- Ἐκλ** Ἐκλογή ἀπὸ τὰ δημοσιεύματα ὅλου τοῦ κόσμου. Μηνιαῖο περιοδικό. [Ἀθῆναι] 1948-1953.
- ΕΛΑ** Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Ἐπετηρὶς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου ἐκδιδομένη ἐπιμελείᾳ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀρχείου (Γ. Α. Μέγα). Τόμ. πέμπτος, ἔτη 1945-1949. Ἐν Ἀθήναις 1950. Τ. ἔκτος, ἔτη 1950-1951. Αὐτόθι 1951. Τ. ἑβδομος, ἔτος 1952. Αὐτόθι 1953.
- ΕλλΔημ** Ἑλληνικὴ Δημιουργία. Δεκαπενθήμερη ἔκδοση. Διευθυντῆς: Σπύρος Μελάς. Ἀθῆναι 1948-1953.
- ΕλλΚύπρ** Ἑλληνικὴ Κύπρος Μηνιαία ἔκδοσις τοῦ Γραφείου Ἐθναρχίας Κύπρου. Λευκωσία Κύπρου 1949-1953.
- Ἑλληνικά** Φιλολογικόν, ἱστορικόν καὶ λαογραφικόν περιοδικὸν σύγγραμμα [Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν]. Διευθύνται τῆς συντάξεως: Στίλβων

- Π. Κυριακίδης-Λίνος Πολίτης, καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Τόμος 12. 'Εν Θεσσαλονίκῃ [1952].
- 'ΕλλΧρον** 'Ελληνικά Χρονικά. 'Εβδομαδιαία πολιτική, οἰκονομική καὶ πνευματικὴ ἐπιθεώρησης. 'Αθήναι 1952-1953.
- ΕΜΑ** 'Ακαδημία 'Αθηνῶν. 'Επετηρὶς τοῦ Μεσαιωνικοῦ 'Αρχείου, ἐκδιδομένη ἐπιμελείᾳ τοῦ Διευθυντοῦ αὐτοῦ (Μ. 'Ι. Μανούσακα). 'Εν 'Αθήναις 3 (1950), 4 (1952).
- 'ΕπΒυξΣπ** 'Επετηρὶς 'Εταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. 'Αθήναι, τόμ. 18-23 (1948-1953).
- 'Επ'ΙστΔικ** 'Ακαδημία 'Αθηνῶν. 'Επετηρὶς τοῦ 'Αρχείου τῆς 'Ιστορίας τοῦ 'Ελληνικοῦ Δικαίου. 'Εκδίδεται ἐπιμελείᾳ τοῦ Διευθυντοῦ αὐτοῦ (Τακ. Τ. Βισβίζη). 'Εν 'Αθήναις, τευχ. 1-4 (1948-1951).
- 'ΕπΦιλΣχΘεσο** 'Επιστημονικὴ 'Επετηρὶς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης [Μνημόσυνον Ν. Γ. Παπαδάκι] Τόμος 6. 'Εν Θεσσαλονίκῃ 1950.
- 'ΕπΦιλΣχ'Αθ** 'Επιστημονικὴ 'Επετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν. Διευθυντὴς Γεώργιος Θ. Ζώρας. Περίοδος δευτέρα, τόμ. Δ'. 'Εν 'Αθήναις 1953-1954.
- 'ΕπτανΣάλπ** Σπύρου Σκηνωτάτου, 'Επτανησιακὸν Σάλπωμα. 'Αθήναι (1950), Ληξούριον Κεφαλληνίας (1952).
- 'ΕπτανΦύλλα** 'Επτανησιακὰ Φύλλα. Περιοδικὴ Φιλολογικὴ, Λαογραφικὴ καὶ 'Ιστορικὴ ἔκδοσις γραμμένη ἀπὸ τὸν Ντῖνο Κονόμο. Δόξατος, 3α, φ. 1 (1945), 2-3, 4, 5 (1946), 6, 7, 8, 9, 10, 11 (1947), 12, 13 (1948), 14, 15 (1949), 16, 17 (1951), 18 (1952). Περίοδος Β', φ. 1 (1952), 'Αθήναι καὶ 2 (1953).
- 'Εργ'Εστ** 'Εργατικὴ 'Εστία. Περιοδικὴ ἔκδοσις τοῦ ὁμοτίμου ὁργανισμοῦ. ['Αθήναι] 1948.
- ΕὐβΓράμμ** Εὐβοϊκὰ Γράμματα, μηνιαῖο περιοδικὸν καλλιτῆς - μελέτης καὶ τέχνης 'Αθήνα 1948.
- 'Η Γυναικα** καὶ τὸ σπίτι. 'Αθήναι 1950-1953.
- 'Ηλειακά** Τριμηνιαῖο Λαογραφικὸ-γλωσσικὸ-ἱστορικὸν περιοδικόν. Διευθυντὴς: Ντῖνος Δ. Ψυχογιός. Λεχαινὰ 'Ηλείας 1951-1953.
- 'Ηλιος** 'Ο 'Ηλιος, ἑβδομαδιαία ἐγκυκλοπαιδικὴ ἐπιθεώρησης. Διευθυντὴς Ι. Δ. Πασσάς. Περίοδος Β'. 'Αθήναι 1948-1953. ['Η σελίδωσις μεταβάλλεται τρεῖς ἢ δις τοῦ ἔτους].
- 'Ηπειρ'Εστ** 'Ηπειρωτικὴ 'Εστία. Μηνιαία 'Επιθεώρησης ἐν 'Ιωαννίνοις 'Εκδόται: Ε. Α. Φακατσέλης, Μιχ. Χαρ. Μάνος. 'Ετος 1 (1952)-2 (1953).
- 'Ηχώ** 'Η 'Ηχώ τοῦ 'Ιονίου. Μηνιαία ἐπιθεώρησης. 'Οργανον ἐπικοινωνίας καὶ ἀλληλεγγύης τῶν 'Επτανησίων. 'Ιδιοκτήτης-Διευθυντὴς Φώτιος Κονιδάρης. ['Αθήναι]. 'Αρ. 22-23, 24-25, 26-27, 28-29, 30-31 (1948), 32-33, 35-36, 37, 38, 39-41 (1949), 42, 43-44, 45, 46-47 (1950), 60-62, 63-65 (1951), 66-68, 69-71, 72-74, 75-77 (1952), 78-80, 81-86, 87-89 (1953).
- Θεολογία** 'Επιστημονικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον κατὰ τρίμηνον. 'Εν 'Αθήναις, τόμ. 19-24 (1948-1953).
- Κάλυμνιακὸς Παλμός** 'Ετ. Α', τευχ. 1. Κάλυμνος 1951.
- Κερκ Χρον** Κερκυραϊκὰ Χρονικά. Κέρκυρα Α' (1951) Β' (1952).
- ΚῆρΑῖγ** Κῆρυξ τῆς Αἰγίνης. Μηνιαῖον ὄργανον τῶν ἀπανταχοῦ Αἰγινητῶν. 'Εν Πειραιεῖ. 'Εκδοσις-ἰδιοκτησία Γ. Β. Λυκούρη. 'Επιμέλεια συντάξεως: 'Ιω. Β. Λυκούρη 'Ετος Β' (1948), Γ' (1949).

- Κρητ'Εστ** Κρητική 'Εστία. Χανιά. Διευθυντής: Γ. Α. Σήφακας. Χρόνος πρώτος (1949) — Χρόνος Ε' (1953).
- Κρητ'Χρον** Κρητικά Χρονικά. Τετραμηνιαία επιστημονική έκδοσις. 'Εκδότης: 'Ανδρέας Γ. Καλοκαιρινός. 'Ηράκλειον Κρήτης. τ. 1-7 (1947-1953).
- Κρίκος** Μηνιαία πνευματική έκδοση του ἀποδήμου 'Ελληνισμοῦ. Διευθύνεται ἀπὸ συντακτική 'Επιτροπή. 'Αθήναι.
- ΚυνΝέα** Κυνηγετικά Νέα. Μηνιαῖον περιοδικόν. 'Αθήναι 1948-1953.
- ΚυπρΓράμμ** Κυπριακά Γράμματα. Μηνιαῖο περιοδικὸ μελέτης καὶ τέχνης. Διευθυντής Ν. Ι. Κρανιδιώτης. Λευκωσία-Κύπρος. Τόμ. 13-18 (1948-1953).
- Κυπριόπουλο** Περιοδικὸ γιὰ παιδιά καὶ νέους. Λευκωσία 1948-1952.
- ΚυπρΣπ** Κυπριακαὶ Σπουδαί. Δελτίον τῆς 'Εταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν. 'Εν Λευκωσίᾳ Κύπρου, τόμ. ΙΒ' (1948), ἔτ. δημ. 1949, ΙΓ' (1949), ἔτ. δημ. 1950, ΙΔ' (1950), ΙΕ' (1951), ἔτ. δημ. 1952, ΙΣΤ' (1952), ἔτ. δημ. 1953, ΙΖ' (1953), ἔτ. δημ. 1954.
- ΛΔ** 'Ακαδημία 'Αθηνῶν. Λεξικογραφικὸν Δελτίον ἐκδιδόμενον ἐπιμελείᾳ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ 'Ιστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας 'Ελληνικῆς ('Ανθ. Α. Παπαδοπούλου). 'Εν 'Αθήναις, 4 (1942/1948), 5 (1950), 6 (1953-1954).
- Λαογγ** Λαογραφία. Δελτίον τῆς 'Ελληνικῆς Λαογραφικῆς 'Εταιρείας ἐκδιδόμενον ἐπιμελείᾳ Στίλπωνος Π. Κυριακίδη. Τόμ. ΙΓ' 'Εν Θεσσαλονίκῃ (1950-1951). Τόμ. ΙΔ' 'Εν 'Αθήναις 1952 [Ἐπιτροπὴ ἑκδόσεως: Φίλιππος Δραγούμης, Στίλπων Π. Κυριακίδης, Γεώργιος Α. Μένας, Μάρια 'Ιωαννίδου-Μπαμπανίδου]. Τόμ. ΙΕ', τεύχος Α', ἐν 'Αθήναις 1953.
- L'Hell Cont** L'Hellénisme Contemporain. Revue bimestrielle. Directrice: Henriette Avatanghélos. Athènes 2ème année—3ème année—7ème année (1948-1953).
- Λουλ** Λουλούδια. Μηνιαῖο μαθητικὸν περιοδικὸν τοῦ Γυμνασίου Φιλιατρῶν. Διευθυντής: Θ. Γρ. Κανελόπουλος, καθηγητής. 'Εκδίδεται στὸ τυπογραφεῖο δωρεᾶς Μπάμπη Φουρνάρᾳ. 'Ετ. 1-4. Φιλιατρά (1948-1951).
- Μαθ'Εστ** Μαθητικὴ 'Εστία. Περιοδικὸν τῶν μαθητῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, ἔτος Α' 1950-Δ' 1953, Λευκωσία-Κύπρου.
- Μακεδ** Μακεδονικά. Σύγγραμμα περιοδικόν τῆς 'Εταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. 'Εν Θεσσαλονίκῃ, τόμ. 2 (1941-1952).
- *Μακεδ'Ημερ** Μακεδονικὸν 'Ημερολόγιον. 'Ιδρυτής-Διευθυντής Νικόλ. Α. Σφενδόνης. Θεσσαλονίκη 1950 καὶ 1951.
- Μεσσ'Ημερ** Διονυσίου 'Ι. Βογοπούλου. Μεσσηνιακὸν 'Ημερολόγιον, ἔτ. Α', 'Αθήναι (1950). ἔτ. Β' (1951).
- Μετ** Μετέωρα. Διμηνιαῖο περιοδικὸ ἐκδιδόμενον στὰ Τρίκκαλα-Θεσσαλίας ἀπὸ τὸν «'Εκδρομικὸ καὶ Μορφωτικὸ Ὁμίλο Τρικκάλων-Ε.Μ.Ο.Τ.». Διευθυντής: 'Αχιλ. Γ. Καρανάσιος. Τόμ. Β' (1948)-τόμ. Γ' (1949).
- Μητέρα καὶ Παιδί** μηνιαῖο περιοδικὸ γιὰ τοὺς γονεῖς καὶ τὶς ἐπιτόκους. 'Αθήναι 1947-1949.
- Μικρ'Χρον** Μικρασιατικά Χρονικά. Σύγγραμμα περιοδικόν, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ τμήματος Μικρασιατικῶν Μελετῶν τῆς 'Ενώσεως Σμυρναίων. 'Αθήναι, τόμ. 4 (1948), 5 (1952).
- Μορφές** Μηνιαῖο περιοδικὸ. Λογοτεχνία-Τέχνη-Φιλοσοφία. Θεσσαλονίκη 1948-1953.

- Ναξ' Αρχ** Ναξιακόν 'Αρχεῖον. Μηνιαῖο ἱστορικόν καὶ λαογραφικόν περιοδικόν. Ἐκδίδεται ἀπὸ τὸν «Προοδευτικὸν Ὀμίλον Νάξου». Νάξος 1948-1949.
- Ναυτ' Ἑλλ** Ναυτική 'Ελλάς. Μηνιαία εἰκονογραφημένη ἐπιθεώρησις τῆς Ε.Θ.Ε. Διευθυντῆς Ἑπαμεινώνδας Μπαμπούρης. [Ἀθῆναι] 1948-1953.
- Νεοελληνικά** Περιοδικὸν σύγγραμμα ἐκδιδόμενον προνοίᾳ καὶ ἐπιμελείᾳ Φαίδωνος Κ. Μπουμπουλίδου. Τόμος πρῶτος. Τεύχος πρῶτον. Ἀθῆναι 1950.
- Νέος Καλλιτέχνης** Περιοδικὸν γραμμάτων καὶ τέχνης 1950. Ἀθῆναι, τεύχη 1-3.
- Ν' Ἑστ** Νέα Ἑστία. Ἐκδίδεται τὴν 1^{ην} καὶ 15^{ην} κάθε μηνός. Διευθυντῆς Πέτρος Χάρης. Ἀθῆναι, 1948-1953.
- Ὁ Αἰώνας μας** Μηνιαῖο λογοτεχνικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ περιοδικόν. Ἀθῆνα 1948-1950.
- ONOMATA** Revue d'Onomastique Grecque, No 1. Juillet 1952 (Athènes). Ἐκδ. John A. Thomopoulos.
- ΠΑΑ** Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τόμ. 19 (1949)-27 (1953). Ἐν Ἀθήναις.
- Παιδεία** Μηνιαῖο περιοδικὸν μελέτης — ἔρρενας — διαφωτισμοῦ. Διευθυντῆς: Ε. Π. Παπανούτσος. Ἀθῆναι 1948-1953.
- Πάν,δ,** Ὁ Πάν. Μηνιαῖο φυσιολατρικὸν περιοδικόν. Ἐκδοσις τοῦ Φυσιολατρικοῦ Συνδέσμου «Ὁ Πάν». Ἀθῆναι 1-Ἑ. 1948-1953.
- Πελοπ' Ἑστ** Πελοποννησιακὴ Ἑστία. Μηνιαῖα λαογραφικὰ καὶ λογοτεχνικὰ Ἐπιθεώρησις. Ἀθῆναι Ἔτος Α' 1953.
- Περ' Ἀργ** Περιοδικὸν τοῦ ἐν Χίῳ Συλλόγου Ἀργέντης ἐκδιδόμενον καθ' ἑξαμηνίαν. Ἰδρυτῆς Φίλιππος Π. Ἀργέντης. Διευθυντῆς Στέφανος Δ. Καββάδας. Χίος, τόμ. Δ' (1951), τεύχος 1-2.
- Πλάτων** Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων φιλόλογον. Ἔτος 1 (1949)-5 (1953) Ἀθῆναι.
- Πνευμζωή** Πνευματικὴ Ζωή, μηνιαῖο μορφωτικόν, λογοτεχνικόν καὶ καλλιτεχνικὸν περιοδικόν. Διευθυντῆς Μελέης Νικολαΐδης. Ἀθῆνα. Περίοδος Β', Χρόνος Α', 1952, Β', 1953.
- Ποντ' Ἑστ** Ποντιακὴ Ἑστία. Μηνιαῖον λαογραφικὸν περιοδικόν. Ἐκδίδεται τῇ συνεργασίᾳ πολλῶν Ποντίων. Διευθυντῆς: Φίλων Κτενίδης. Θεσσαλονίκη. [Ἔτος 1-4 (1950-1953)].
- ΠοντΘέατρο** Ποντιακὸν θέατρο, περιοδικὸν τοῦ θεάτρου καὶ τῆς τέχνης. Ἐκδοσις Ν. Καπᾶ-Γ. Λαμπρίδης. Καλλιθέα-Ἀθῆναι. 1950-1951. [Ἀπὸ τοῦ τεύχ. 4 κέ. ἀλλάσσει τίτλον: *Τὸ Ποντιακὸν Θέατρο* - Τέχνη - Γράμματα - Ζωή].
- Πόντος** Πόντος. Revue Internationale des études Pontiques, dirigée par J. T. Pamboukis. Tome I (1953) Fascicule I. Athènes 1953.
- Πρόσπερος** Ἐκδοσις Λόγου καὶ Τέχνης τοῦ Βρετανικοῦ Συμβουλίου. Κέρκυρα 1949-1953, φ. 1-8.
- ΠροσφΚυριακ** Προσφορὰ εἰς Στίλωνα Π. Κυριακίδην ἐπὶ τῇ εἰκοσιπενταετηρίδι τῆς καθηγεσίας αὐτοῦ (1926-1951) [Ἑλληνικά, περιοδικὸν σύγγραμμα Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Παράρτημα 4]. Θεσσαλονίκη 1953.
- ΣερΧρον** Σερραϊκὰ Χρονικά. Σύγγραμμα περιοδικόν. Τόμος πρῶτος. Ἀθῆναι 1953.
- Σκῦρος** Τοπικὴ Ἐπιθεώρησις Ἐκδίδεται ἀπὸ Ἐπιτροπὴν νέων τῆς Σκύρου. Ἀθῆναι.

[Χρόν. Α'. Νοέμβρ.- Δεκέμβρ. 1947, τεύχ. 5. Αύγουστος 1948].

Studi Bizantini e Neoellenici. Roma. Pubblicazioni dell' «Istituto per l'Europa Orientale» in Roma. Istituto di Studi Bizantini e Neoellenici. Vol. VII - VIII (1953).

Συνετ 'Ο Συνεταιριστής, μηνιαίο συνεταιριστικό περιοδικό. 'Ιδιοκτήτης - Διευθυντής: Θ. Τζωρτζάκης. 'Αθήνα 1948 - 1953.

Τὰ Νέα 'Ελληνικά Λογοτεχνικό περιοδικό 'Ηρ. καὶ Ρ. 'Αποστολίδη. 'Αθήναι 1952.

Τὸ Μέλλον τῆς 'Υδρας. Μηνιαῖον δημοσιογραφικὸν ὄργανον τῶν ἀπανταχοῦ 'Υδραίων. 'Ιδιοκτήτης - Διευθυντής 'Αντ. Α. Μανίκης. ['Αθήναι]. "Ετ. 9 (1949), 10 (1950), 11 (1951), 12 (1952), 13 (1953).

ΦιλΠρωτ Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά. 'Ετησίᾳ λογοτεχνικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἔκδοσι. Διευθυντής: 'Α. Μαυρίδης. 'Αθήναι 1948 - 1953.

ΧρονΚυν Χρονικά τῶν Κυνουριατῶν. Τόμ. Α' 'Αθήνα (1951), Β' (1952).

ΧρονΠαλΚυν Χρονικά Παλαιοχωρίου Κυναυρίας. Κεραυθός Μ. Οἰκονόμου - Θάνου Κ. Βαγενᾶ. "Εκδοσις «Νεο-Ίστορικῶν Ἀργείων». 'Αθήνα, 1949.

ΧρονΜορ Χρονικά τοῦ Μοριᾶ. Περιοδικὸν δημοσίευμα ἱστορίας - λαογραφίας, τέχνης καὶ ζωῆς. [Επιμελητὴς ἐκδόσεως: Θάνος Κ. Βαγενᾶς]. 'Αθήνα. Τόμ. Α' (1952) Β' (1953).

ΧρονΠόντ Χρονικά τοῦ Πόντου. Μηνιαῖο λαογραφικὸν περιοδικό. "Όργανο τοῦ Συλλόγου «'Αργοναῦται - Κομνηνοί». 'Αθήνα. [Χρόν. Β' (1946) τεύχη 21 - 24 (τὰ τεύχη 23 - 24 ἐξεδόθησαν τὸ 1954)].

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ι Γ Ε Ν Ι Κ Α

1. **Μιχαηλίδου Σόλωνος** Τὸ διεθνὲς συνέδριο λαϊκῆς μουσικῆς. ΚυπρΓράμμ 13 (1948) 378-380.
2. **Κούμαρη Ἰ. Γ.** Ἡ ἀνυπαρξία ἐθνολογικοῦ μουσείου καὶ ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη ἀποκτήσεως. Ἡλῖος ἔτ. 9 (1949) 365, 407-408.
3. **Μανρακάκη Γιάννη** Ἡ ἐπιστήμη τῆς Λαογραφίας καὶ ἡ Κρητικὴ Λαογραφία. Κρητ᾽Εστ 1 (1949) τευχ. 1, 20-22, τευχ. 2, 19-20, τευχ. 3, 26, τευχ. 4, 21-22, τευχ. 5, 21-22, τευχ. 6, 21-22, τευχ. 7, 21-22, τευχ. 8, 21-22.
4. **Λαζαρίδη Κώστα** Δάσκαλος καὶ λαογραφία. Παιδεία 4 (1950) 175-176.
5. **Δουκάτου Δημ. Σ.** Ἡ λαογραφικὴ ἔρευνα τὰ πρῶτα πενήντα χρόνια τοῦ αἰῶνα μας. Ν᾽Εστ 48 (1950) τευχ. 563, 287-297.
6. — Σύγχρονα προβλήματα Λαογραφίας. Ν᾽Εστ 48 (1950) 1376-1379.
7. **Μιχαηλίδου Σόλωνος** Τὰ φεστιβάλ μουσικῆς τῆς Οὐαλλίας καὶ τῆς Βενετίας. ΚυπρΓράμμ 15 (1950) 69-76.
8. **Π(απαχριστοδούλου) Π(ολυδ.)** Τὸ διεθνὲς λαογραφικὸν συνέδριον τοῦ Μπλούμινγκτον. ἈρχΘροΘησ 16 (1951) 257-258.
9. **Ρίπολ Roger** Le folklore musical à l'école (ἀνὰτ. ἀπὸ τοῦ Βελγικοῦ περιοδικοῦ La vie Wallonne, τόμ. 24, τευχ. 2, σ. 91-108) Λιέγη 1950.
Κρίσι.: Παδεία 5 (1951) 142-144 (Δ. Δουκάτος).
10. ***Τόμπα Ἀγγ.** Λαογραφία καὶ δίκαιον. Ἡ θεωρία καὶ ὁ ἐλληνικὸς λαός. Μακεδ᾽Ημερολ 20 (1950) 298-303.
11. **Ρωμαίου Κ. Α.** Λαογραφία καὶ Ἀρχαιολογία. Λαογρ 13 (1950-1951) 1-11.
12. **Δεκατοῦ Παναγ.** Ἡ καταγωγὴ τῶν θεσμῶν, τῶν ἐθίμων καὶ τῶν δοξασιῶν. Κεφάλαια τῆς κοινωνικῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἄλλων λαῶν. «Βιβλίον Νεοελληνικοῦ Λόγου», Ἀθήνα 1951, 8^{ον} μέγα, σελ. 312.
13. **Μέγα Γ. Α.** Ἡ σπουδὴ τῆς Λαογραφίας. Σκοπὸς καὶ ἔργον αὐτῆς. Πλάτων 3 (1951) 3-34. Καὶ ἀνάτ. σχ. 8^{ον}, σ. 32.
14. **Μιχαηλίδου Σόλ.** Τὸ φεστιβάλ μουσικῆς στὴν Οὐαλλία καὶ Γιουγκοσλαβία. ΚυπρΓράμμ 17 (1952) 6-15.
15. **Κυριακίδου Στίλπ.** Τρεῖς διαλέξεις: Β'. Ἡ λαογραφία καὶ ἡ σημασία της. Γ'. Ἡ σημασία τῆς Λαογραφίας διὰ τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα. (Μακεδονικὴ Λαϊκὴ Βιβλιοθήκη, 13. Δημοσιεύμ. Ἑταιρείας Μακεδ. Σπουδῶν). Θεσσαλονίκη 1953 8^{ον} 19-45. 49-53.
16. **Δουκάτου Δημ. Σ.** Τὰ 80 χρόνια ἐνὸς Γάλλου λαογράφου (Α. v. Genneper). Ν᾽Εστ 54 (1953) 1284.

17. **Μιχαηλίδου Σόλ.** Καλλιτεχνικό ταξίδι στην Ίσπανία. Τὸ διεθνὲς συνέδριο λαϊκῆς μουσικῆς στὸ Λονδῖνο. Κυπρ. Γράμμ 18 (1953) 11-18.
18. **Τωμαδάκη Ν. Β.** Ἡ Λαογραφία μόνη καὶ ἔναντι τῆς φιλολογίας. (Νεοελληνικά, Δοκίμια καὶ μελέται, Ἀθῆναι 1953, 25-28).

II ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Α' Βιβλιογραφία.

19. **Βαγιακάκου Δικαίου Β.** Συμβολὴ εἰς τὴν γλωσσικὴν βιβλιογραφίαν τῶν ἐτῶν 1939-1947. ΛΔ 4 (1942-1948) 155-176.
Χρήσιμος καὶ ἀπὸ λαογραφικῆς ἀπόψεως.
20. Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique 1946: Fascicules I-II (-III) (Collection de l'Institut Français d'Athènes) Athènes 1947, 8^{ov}, σ. 61+112+56.
Ἰδία fasc. I, σ. 51, fasc. II, σ. 109-101.
—1947: Fascicules I-II. V. Athènes 1948, 8^{ov} σ. 399.
Ἰδία σ. 97-98, 281-282.
Κρίσις: Κυπρ. Γράμμ 13 (1948) 343-333, 14 (1949) 329-323 (Κ. Σπυριδάκης).
—1948, Athènes 1949, 8^{ov} σ. 447.
Ἰδία σ. 244-248, I-XXXI (μετὰ τὴν σ. 271) καὶ XXXIII-XLIV.
Κρίσις: Κυπρ. Γράμμ 15 (1950) 155-159 (Κ. Σπυριδάκης).
—1949, Athènes 1950, 8^{ov} σ. 402.
Ἰδία σ. 237-240.
—1950, Athènes 1951 (tome XI-année 1950), 8^{ov}, σ. 447.
Σελ. 258-260 λαογραφικὴ βιβλιογραφία.
—1951, Athènes 1952 (tome XII-année 1951), 8^{ov}, σ. 193-435.
Σελ. 243-249 λαογραφικὴ βιβλιογραφία.
—1952, Athènes 1953, 8^{ov} σ. 484.
Ἰδία σ. 24, 36, 59, 68, 274-277.
—1953, Sciences Humaines.-II, Athènes 1955, 8^{ov} σ. 223-588.
21. Internationale Volkskundliche Bibliographie. International Folklore Bibliography. Bibliographie Internationale des Arts et Traditions Populaires. Ouvrage publié par la C.I.A.P. sous les auspices du Conseil Internationale de la Philosophie et des Sciences Humaines et avec le concours de l'Unesco, rédigé, avec l'assistance des collaborateurs, par Robert Wildhaber, années 1948 et 1949 avec supplément d'années antérieures, Bâle 1954, 8^{ov} σ. XXIV+467.
Βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ὑπὸ Στ. Π. Κυριακίδου

22. **Παπακώστα Ἀγγ. Ν.** Βιβλιογραφία Γιάννη Βλαχογιάννη. Ν'Εστ 44 (1948) τεύχ. 515, 171-174: Κοινωνικά, λαογραφικά, δημοτικό τραγούδι.
23. **Spyridakis G.** Le folklore en Grèce. Chronique bibliographique pour les années 1940-1947. (Bulletin analytique de Bibliographie Hellénique. Année bibliographique 1948. Athènes 1949, σ. I-XXXI).
24. **Καφαμπέλη Ι.** Συμβολή στην ἑλλην. σπηλαιογραφία. Ὁ Πάν 20 (1950) 26-30. Βιβλιογρ. σπηλαιογραφίας ἐτῶν 1925-1949 σχετική μὲ τοπωνύμια καὶ παραδόσεις.
25. **Μέγα Γ. Α.-Σπυριδάκη Γ. Κ.** Βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1939-1947. ΕΛΛ 5 (1945-1949), 159-266 [1571 ἀριθμοί].
26. **Μπουμπουλίδου Φ.** Συμβολή εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τῶν δημοδῶν ᾠσμάτων. ἙλλΔημ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 369-374.
27. ——— Αἱ συλλογαὶ δημοδῶν ᾠσμάτων. Συμπληρωματικὸς βιβλιογραφικὸς πίναξ. ἙλλΔημ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 139-143.
28. **Πλατάκι Ἐλευθ. Κ.** Σπηλαιολογικά. Συμπληρωματικὴ βιβλιογραφία. Ὁ Πάν 20 (1950) 83-85.
29. **Βρανούση Α. Ι.** Χρῖστος Σούλης. Ἀθηνά 55 (1951) 378-382.
Σελ. 380, 2: ἀναγραφὴ καὶ τῶν λαογραφικῶν μελετῶν Χρ. Σούλη
"Ἐργα καὶ μελέται". Ἀντ. Δ. Κερασιπούλου. Γένος Κεραμ. (1953) 674-690.
Περιλαμβάνονται καὶ λαογραφικαὶ μελέται.
31. **Λαζαρίδου Ἐλένης** Βιβλιογραφία Στάσιου Π. Κυριακίδου (1910-1953).
Προσφ εἰς Κυριακ (1953) θ' - ξβ'.
32. **Παμπούκη Ι. Τ.** Βιβλιογραφία Φαίδωνος Ί. Κουκουλῆ (1905-1954). ἘπΒυζ Σπ 23 (1953) κ' - λγ'.
33. **Théodoridès Jean** Introduction à l'étude de la Zoologie Byzantine. Actes du Septième Congrès International d'Histoire des Sciences. Jérusalem, Août 1953, σ. 601-609. Ἀνάτυπον.
Περιέχει βιβλιογραφίαν δημῶδους ζωολογίας.
34. **Πολίτη Δίνου** Νεοελληνικὴ Βιβλιογραφία 1950-1951, II 2: Λαογραφία. Ἑλ-ληνικά 14 (1955) 246-254.

Β' Γενικά καὶ σύμμεικτα

α) Γενικά.

35. **Ἀλυσανδράτου Γιώργου Γ.** Λαογραφικά. ΚῆρΑἰγ ἔτ. Β' (1948), ἀρ. φ. 23, 177-179.
36. **Βαμβάκου Σ.** Ἡ ἵδρυσις καὶ ἡ δρᾶσις τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρείας τῶν Θεσσαλῶν» καὶ οἱ ἐπιδιωκόμενοι σκοποί. Μετ Β' (1948) 31-32.

37. **Durrell Laurence** Ἡ λαογραφία τῆς Ρόδου. Δωδ'Επιθ 2 (1948) 81-82.
Ἀναδημ. ἐκ τῆς ἔφημερ. «Τὰ Νέα» τῆς 22 Ὀκτωβρ. 1947.
38. **Γεωργούλη Κ. Δ.** Ὁ ἐθνισμὸς τοῦ Βλαχογιάννη. Ν'Εστ 44 (1948) 16-31.
Σελ. 29-30: Ὁ λογοτέχνης καὶ λογογράφος.
39. **Κουχτσόγλου Γιάν.** Τὸ «ἀφιέρωμα Ἀποστολάκη». Ν'Εστ 43 (1948) 190-191.
40. Λαογραφία. Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας ἐκδιδόμενον ἐπιμελείᾳ Στίλπωνος Π. Κυριακίδου. Τόμ. IB' τεύχος ΓΔ' (τμήμα Β'). Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1948, 8^{ον}, σ. 465-612.
Κρίσι: ΚυπρΓράμμ 14 (1949) 134-136 (Κ. Π. Χατζηϊωάννου).
41. **Μέγα Γ. Α.** Τὸ «ἀφιέρωμα Ἀποστολάκη». Ν'Εστ 43 (1948) 189-190.
42. **M(erlier) O(ctave)** Les archives musicales de Folklore et le centre d'études Micrasiatiques (1930-1949). (Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique 1948, Athènes 1949, σ. XXXIII-XLIV).
43. **Μερλιέ Μέλπω**ς Τὸ Ἀρχεῖο τῆς Μικρασιατικῆς Λαογραφίας. Πῶς ιδρύθηκε — πῶς ἐργάστηκε. (Collection de l'Institut Français d'Athènes 7. Archives de musique populaire et de folklore d'Asie Mineure dirigées par Madame Merlier) Athènes 1949, 8^{ον}, σ. 56.
Κρίσι: Λαογρ. 13 (1950-1951) 154-157 (Στ. Π. Κυριακίδης).
44. **Πολίτη Δίνου** Ἡ βυζαντινὴ κληρονομία καὶ ἡ λαϊκὴ παράδοση Ν'Εστ 44 (1948) 901-906.
45. **Σπυριδάκι Κωνστ.** Λογοδοσία τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν. Πεπραγμένα 1947. ΚυπρΣπ 12 (1948) IX-XIII. — 1948ΚυπρΣπ 13 (1949) VIII-XIII. — 1949. ΚυπρΣπ 14 (1950) IX-XV. — 1950. ΚυπρΣπ 15 (1951) IX-XV. — 1951. ΚυπρΣπ 16 (1952) IX-XIII.
46. **Παπαχριστοδούλου Πολ.** Θράκες λαογράφοι τοῦ ΙΘ' αἰῶνα καὶ τῶν τελευταίων χρόνων. ἈρχΘρΘησ 15 (1948-49) 177-200.
47. Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, τόμος IB'. Ἐν Ἀθήναις 1945-46, 8^{ον} σ. 361.
Κρίσις: ΠΑΑ τόμ. 23 (1949) 10-12 (Κ. Ἀμαντος).
48. **Βασιλοπούλου Στεφ. Δ.** Νικόλαος Πολίτης, ὁ μέγας ψυχογράφος τῆς φυλῆς μας. Ἡλῖος ἔτ. 9 (1949) 68, 108.
49. — Τί εἶναι καὶ πῶς ἐργάζεται τὸ «Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον». Ἡλῖος ἔτ. 9 (1949) 472.
50. **Καψαμπέλη Γιάννη** Ἡ φυσιολογία εἰς τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Κρητ'Εστ 1 (1949) τεύχ. 8, 17-19.
51. Ἐρωτηματολόγιο γιὰ τὶς Κοινότητες, τὴν ὁργάνωσιν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν τους. Προσωρινὴ μορφή. (Κέντρο Μικρασ. Σπουδῶν). Ἀθήνα 1949, 8^{ον} σ. 15.

52. **Μπίρη Κ. Η.** Ἀρβανίτες στὸ Μενίδι καὶ στὸ Μαρούσι. Ν'Εστ 45 (1949) 89-90.
53. **Μωραΐτη - Βάσσου Εὐ.** Ὅταν ἀνθίζε ἡ ζωὴ στὸ Καστελλόριζο. Ν'Εστ 45 (1949) 303-305.
54. **Παπαχριστοδούλου Πολ.** Ὁ Γ. Βιζυηνὸς λαογράφος. Ἑλλ.Λημ. ἔτ. Β' τόμ. 4 (1949) 611-612.
55. Προκήρυξη διαγωνισμοῦ. Κρητ'Εστ 1 (1949), τεῦχ. 5, 6. Ὁ διαγωνισμὸς τοῦ ἀνεκδότου. Αὐτόθι τεῦχ. 9, 10.
56. **Γ'ος Χ.** Ἀγγελικὴ Χατζημιχάλη. Ἡ Γυναίκα ἀρ. 18 (1950) 17.
57. **Διομήδη Νίτσας** Ἡ πνευματικὴ κίνησις στὴν Κύπρο. Κυπρ.Γράμμ 15 (1950) 367-368.
Περιέχονται καὶ λαογ. εἰδήσεις.
58. Εἰδήσεις. Κυπρ.Γράμμ 15 (1950) 63.
Περὶ λαογραφ. διαγωνισμῶν τῆς Ἑταιρ. Κυπρ. Σπουδῶν.
59. **Ἡλιάδου Γεωργίου Σ.** Ἡ σημασία καὶ ἡ ἀξία τῆς Κυπριακῆς Λαϊκῆς Τέχνης. Κυπρ.Γράμμ 15 (1950) 352-360.
60. **[Ἰωαννίδου - Μπαρμπάριου Μαρίας]** Ἀνακρίσεις καὶ ἀγγέλματα. Ἑλλ.Λημ. Λαογραφικὴ Ἑταιρεία. Ἱστορημένα τοῦ 1948. Λαογρ 13 (1950-1951) 144-149 — τοῦ ἔτους 1949. Λαογρ 13 (1950-1951) 195-199 — τοῦ ἔτους 1950. Λαογρ 13 (1951) 366-370 — τοῦ ἔτους 1951. Λαογρ 14 (1952) 362-366 — τοῦ ἔτους 1952. Λαογρ 15 (1953) 169-171.
61. **Κακούρη Κατερίνας** Ἡ Λαογραφία μας καὶ ἡ Αἰξωνή. Αἰξωνή 1 (1950-1951) 63-64.
62. — Προβλήματα τῆς Νεοελλην. λαογραφίας. Αἰξωνή 1 (1950-1951) 119-120.
63. **Κρανιδιώτη Νικ.** Μιά λαϊκὴ γιορτὴ. Κυπρ.Γράμμ 15 (1950) 195-196.
Λαϊκὴ ἐορτὴ διοργανωθεῖσα τὴν 4ην Ἰουνίου 1950 ὑπὸ τῆς Ἑταιρ. Κυπρ. Σπουδῶν.
64. **Κυριακίδου Στίλπ.** Ὀμηρικὰ καὶ Ἡσιόδεια. ΕΠΘ 6 (1950) 363-444.
Καὶ ἀνάτυπον. Θεσσαλονίκη 1948.
Κρίσις: Κυπρ.Γράμμ 14 (1949) 96-97 (**Κ. Σπυριδάκης**).
65. **Δ.** Ποντιακοὶ λαογραφικοὶ σύλλογοι. Ποντ.Θέατρο 1950, 22.
66. **Παράσχου Κλ.** Τὰ γεγονότα καὶ τὰ ζητήματα. Ἡ δράσις δυὸ ἐκλεκτῶν ἀνθρώπων (Oct. καὶ M. Merlier). Ν'Εστ 47 (1950) 196-198.
Ἐν σ. 197-198 περὶ τοῦ Μουσικοῦ Λαογρ. Ἀρχείου διευθυν. ὑπὸ Μέλπως Merlier.
67. **Σαλαμάγκα Δ.** Περίπατοι στὰ Γιάννινα. Σειρὰ Α'. Ὁ βράχος. (Ἱστορικολαογραφικὰ ραδιοφωνικὰ δεκάλεπτα). Γιάννινα 1950, 8ον μικρὸν σ. 79.
68. Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία. Καταστατικὸν τῆς Ἑλλ. Λαογρ. Ἑταιρ. Λαογρ 13 (1950-1951) 361-365.

69. Ἡ τεσσαρακονταετηρὶς τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας. Λαογρ 13 (1950-1951) 169-192. Εἰσήγησις ὑπὸ **Φιλίππου Δραγούμη**, προέδρου τῆς Ἑλλην. Λαογρ. Ἑταιρείας, Αὐτόθι 170-173. Τὸ χρονικὸ τῆς ιδρύσεως ὑπὸ **Σπ. Ι. Θεοδωροπούλου**, Αὐτόθι 174-178. Ὁμιλία ἐπὶ τῇ τεσσαρακονταετηρίδι ὑπὸ **Γ. Α. Μέγα**, Αὐτόθι 179-192.
70. Τὰ Σαραντάρηνα τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας. Ὁμιλία τοῦ **Φ. Δραγούμη**, προέδρου τῆς Ἑταιρείας. Τὸ Χρονικὸ τῆς ιδρύσεως τῆς Ἑταιρείας ὑπὸ **Σπ. Θεοδωροπούλου**. Λόγος τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας **Γ. Ἀθανασιάδης-Νόβα**. Λόγος τοῦ καθηγητοῦ **Γ. Α. Μέγα**. Ν' Ἔστ 47 (1950) 666-675.
71. Τὰ Σαραντα Χρόνια τῆς «Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας». Ἡ εἰσήγησις τοῦ κ. **Φιλ. Δραγούμη**. Ἡ ὁμιλία τοῦ κ. **Γεωργίου Μέγα**. ἙλλΛημ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 784-792.
72. **Π. Μιλτ.** Τὰ 40 χρόνια τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας. Ἡλῖος ἔτ. 10 (1950) 528.
73. **Μέγα Γ. Α.** Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας. Κεφάλαιον ἑνδέκατον: Λαϊκὴ Λαογραφία. ἙλλΛημ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 325-331. Ἡλῖος 1943-44 σ. 26-144. τ. Ε' 1949-50 σ. 3-190.
74. — Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας. Τεῖχος τρίτον. 8^{ον} σ. 170 (ἀνάτυπον).
75. — Ἐκθέσεις τῶν ὑπὸ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου πεπραγμένων κατὰ τὰ ἔτη 1945-1949. ἙΛΛ 5 (1950) 267-282. Κατὰ τὰ ἔτη 1950 καὶ 1951. ἙΛΛ 6 (1951) 325-331. Κατὰ τὸ ἔτος 1952. ἙΛΛ 7 (1952, δημοσ. 1953) 161-163.
76. **Μελᾶ Σπ.** Στὶς πηγὰς τῆς ἐθνικῆς Τέχνης. ἙλλΛημ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 325-328.
77. **Παμπούκη Ι. Τ.** Φωνοληψίαις ποντιακῆς μουσικῆς ἀπὸ τὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. ΠοντΘέατρο 1950, 39-40.
78. **Παπαδοπούλου Ἀνθίμου Α.** Λαογραφικὰ ζητήματα. [Ἑρωτηματολόγιον]. ἈρχΠόντ 15 (1950) 254-259.
79. **Πικιώνη Δ.** Τὸ πνεῦμα τῆς παράδοσης. Αἰξωνή 1 (1950-1951) 5-6.
80. **Πουλιοπούλου Ν. Δ.** Παράδοση καὶ κοινωνικὴ ζωή. Αἰξωνή 1 (1950-51) 7-9.
81. **Σκαφιδᾶ Βασ.** Σαρακατσάνοι ἢ Σαρακατσαναῖοι. ἙλλΛημ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 361-366.
82. **Σοφοκλέους Θ. Α.** Ὁ θησαυρὸς τῆς λαϊκῆς παραδόσεως. ἙλλΚύπρ 2 (1950) ἀρ. 15, 190, 194.
83. **Σπυριδάκη Γεωργ. Κ.** Ὁ Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης καὶ ἡ λαογραφία τῆς Σκιάθου. ἙλλΛημ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 531-534.

84. **Φραγκάκη Ε. Κ.** Ἡ Λαογραφία καὶ ἡ ἐπίδραση τῆς Κρήτης στὰ λαογραφικά τῆς Δωδεκανήσου. Κρητ'Εστ 2 (1950) τευχ. 13, 17-18.
85. Χρονικά. ἈρχΠοντ 15 (1950) 268-271.
Ἀγγέλματα καὶ κρίσεις ἀφορῶσαι εἰς τὴν λαογραφ. κίνησιν τῶν Ποντίων.
86. **Διαμάντη Κων. Ἀθ.** Ἡ πάλι κατὰ τῆς λήθης. Αἰξωνή 1 (1950-1951) 203.
87. **Γριτσοπούλου Τάσου Ἀθ.** Τὸ πνεῦμα τῆς ἐλληνικῆς παραδόσεως. Αἰξωνή 1 (1950-1951) 154-158.
88. ***Ἀκριτά Τάκη** Ἡ Θράκη, Ἀθήνα 1951, 8^{ον}, σ. 64.
89. [**Ἀνωνύμου**] Σόλων Μιχαηλίδης. ΚυπρΓράμμ 16 (1951) 328-329.
Εἰδήσεις περὶ λαϊκῆς μουσικῆς τῆς Κύπρου.
90. [**Ἀνωνύμου**] Τὸ μουσεῖον λαϊκῆς τέχνης τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν. ἙλλΚύπρ 3 (1951) ἀρ. 22, 40-41.
91. **Ἀποκορωνιάτη Ἰωάν.** Τὰ Λαογραφικά Κρήτης. Κρητ'Εστ 3 (1951) τευχ. 22, 6.
92. Κυπριακαὶ Σπουδαὶ [τόμ. IB', II', 1A', 1B', 12T' (1948-1952)].
Κρίσι.: ΚυπρΓράμμ 14 (1949) 271-274, 339-360 (**Κ. Χατζηψάλτης**), αὐτόθι 15 (1950) 156-157 (**Γ. Πα. Μιχαηλίδης**), 17 (1952) 303-1 (**Θ. Σαφοκλέους**).
93. **Βαριακάκου Δ. Β.** Ὁ γέρο-Μανιάτης. Ὁ Πόντ 21 (1951) 58-59.
94. **Γ-ος Χ.** Νίκη Πέρδικα. Ἡ Γυναικα ἀρ. 46 (1951) 28.
95. **Δρουδάκη Ἀλ.** Κρήτη, Χανιά 1951, 8^{ον}, σ. 53.
96. **Κακούρη Κατερίνας** Ἑρώτημα λαογραφικὸν γὰρ τὸν «Κάνναβο». ἈρχΠόντ 16 (1951) 267.
97. **Κελαῖδῃ Σταύρου** Τὸ ἔργον τοῦ Παύλου Βλαστοῦ. Ἡ συμβολή του στὴν Κρητικὴ Λαογραφία. Κρητ'Εστ 2 (1951) τευχ. 20, 7.
98. **Loucatos D. S.** La tradition populaire et l'unité du caractère Grec. L'Hell Cont 1951, 51-58.
99. **Merlier Melpo** Présentation du Centre d'Études d'Asie Mineure. Recherches d'ethnographie. Byzantion 21 (1951) 189-200.
100. **Μπουμπουλίδου Φ. Κ.** Ἐπισκόπησις τῆς λαογραφικῆς κινήσεως. ἙλλΔημ ἔτ. Δ' τόμ. 7 (1951) 23-29.
101. **Π(απαχριστοδοῦλου) Π(ολυδ.)** Ἡ Ἑλληνικὴ λαογραφία. ἈρχΘεΘησ 16 (1951) 258-259.
102. **Παρασκευαῖδῃ Μιλτ.** Ἡ λαογραφία τῆς Θράκης. Ἡλιος ἔτ. 11 (1951) 779.
103. **Pétropoulos Démétr.** La contribution française au développement de la science du folklore en Grèce (Tirage à part du Bulletin de l'Association Guillaume Budé, Juin 1951, Paris) 1951, 8^{ον} σ. 85-98.

104. **Seemann Erich** [Σημείωμα περί τοῦ ἐν Lüneburg Μουσικολογικοῦ συνεδρίου]. Λαογρ 13 (1951) 360.
105. **Σούλη Γεωργίου Χρ.** Γύρω ἀπὸ τὴ συλλογὴ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τοῦ Haxthausen. Ν'Εστ 50 (1951) 1218-1220.
106. **Σπυριδάκη Γεωργίου** Ὁ Καρκαβίτσας ὡς λαογράφος. Ἑλλημ ἔτ. Δ' τόμ. 8 (1951) 45-49.
107. **Σπυριδάκι Κωνστ.** Λόγος τοῦ προέδρου τῆς Ἑταιρείας [Κυπριακῶν Σπουδῶν] κ. Κ. Σπυριδάκι ἐπὶ τοῖς ἐγκαινίοις τοῦ Μουσείου Λαϊκῆς Τέχνης Κύπρου (28. 12. 1950) ΚυπρΣπ 15 (1951) XVII-XVIII μετὰ 2 πινάκων.
108. **Ψυχογιῶ Ντίνου Δ.** Ἡ Λαογραφία. Ἡλειακά, ἔτ. Α', τευχ. 1 (1951) 3-4. Ἡ Ἡλειακὴ Λαογραφία. Αὐτόθι, ἔτ. Α', τευχ. 2 (1951) 19. Ἐρωτήματα. Αὐτόθι, ἔτ. Α', τευχ. 2 (1951) 32-33.
109. — Ἀνδρέας Καρκαβίτσας ὁ λαογράφος. Ἡλειακά, ἔτ. Α', τευχ. 3 (1951) 35, ἔτ. Β', τευχ. 4-5 (1952) 56-57.
110. Ἐκθεσις περὶ τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1952 τελεσθέντος διαγωνισμοῦ τῆς ἐν Ἀθῆναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας. Ἀθῆναι 33 (1952) 361-374.
Γίνεται λόγος καὶ περὶ συλλογῆς καθημερινῆς λαογραφικοῦ υἱικοῦ.
111. **Θωμοπούλου Γ. Α.** Τὸ 4^ο παγκόσμιον ὀνομασολογικὸν Συνέδριον στὴν Uppsala Ν'Εστ 52 (1952) 1244-1245.
112. — «Comité International des Sciences Onomastiques». — Τὸ 4^{ον} Παγκόσμιον Ὀνομαστικὸν Συνέδριον. Ὀνόματα 1 (1952) 31.
113. **Κληρίδη Ν.** Τὸ ζῆν κατὰ τὰ πάτρια. ἙλλΚύπρ 4 (1952) ἀρ. 41, 152.
114. **Λουκάτου Δημητρ.** Τί εἶναι τὰ ὑπαίθρια μουσεῖα. Τὸ Σουηδικὸ πρότυπο τοῦ Skansen. Τί μπορεῖ νὰ γίνῃ γιὰ τὸ Ὑρακικὸ Πολιτισμὸ. ἈρχΘρΘησ 17 (1952) 374-377.
115. — Ἑλληνικὰ ἐθνογραφικὰ ἀντικείμενα στὸ Musée de l'Homme τοῦ Παρισιοῦ. (Extrait des Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier). Ἀθῆναι 1952, 8^{ον}, σ. 16+11 εἰκ.
116. **Μέγα Γ. Α.** Ἡ σημασία τῆς ἰδιαίτερας πατρίδος. Προμηθεύς. Ἐπιστημον. περιοδ. Διευθ.: Γ. Σακελλαρίου, ἔτ. Α' τευχ. 2 (Ἀθῆναι) 1952, 87-90.
117. **Μελανοφρύδη Η. Π.** Πόντος-Μακεδονία-Θράκη. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 10-11 (34-35) 1707-1709.
118. **Μηλιώτου Σοφ.** Ὁ Βαλαωρίτης καὶ ἡ δημοτικὴ ποίησις. Ἑλλημ ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 241-242.
119. **Μπουμπουλίδου Φ. Κ.** Ἡ δημώδης ποίησις καὶ τὸ ἔργον τοῦ Τυπάλδου. Ἑλλημ ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 233-236.

120. **Μυρίδου Χρυσοστόμου** Είκοσιπενταετηρίς Ἐπιτροπῆς Ποντιακῶν μελετῶν. ἈρχΠόντ 17 (1952) 3-14.
121. **Ξενία Σ.** Λαογραφικά Μουσεία. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 36, 1787-1788.
122. — Πλάνη καὶ ξενηλασία. Λαογραφικά θέματα. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 6-7 (30-31) 1520-1523.
123. **Σύδη Θ.** Μικρασιατικὲς καὶ Θρακικὲς ἐκδόσεις. Παιδεία 1 (1952) 431-432.
124. **Παπαγεωργίου Γ. Γ.** Ὁ Α' λαογραφικὸς διαγωνισμὸς τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας». Λαογραφικά Ἐραníσματα. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 1 (1952) 699-702.
125. **Petropoulos Demetr.** The study of Ethnography in Greece (Reprinted from Midwest Folklore, vol. II, N° 1 (1952) σ. 15-20).
126. **Ρωμαίου Κ.** Λαογραφία καὶ Σικελιανός. [«Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆς»]. Ν'Εστ 52 (1952) 137-175.
127. **Χιονίδη Χάρη** Ὁ καθηγητὴς R. M. Dawkins. Κρίκος Β' (1952) 19-21.
128. **Κοτζιούλα Γ.** Δημήτρης Λουκόπουλος. Ὁ Μάγν 23 (1953) 124-126.
129. Ὁ ἑορτασμὸς τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος τοῦ καθηγητοῦ κ. **Στίλπωνος Π. Κυριακίδου**. Προσφ. εἰς Κυριακὴν (1953) 1-25.
 Περιεχόμενα: Ὁ λόγος τοῦ κοσμητῆρος τῆς Ἐταιρείας Σχολῆς [τοῦ Μανευτ. Θεσσαλον.] κ. **Σ. Γ. Καίρωνμένου**, 1-5. Ὁ λόγος τοῦ καθηγητοῦ κ. **Γ. Θ. Κακριδῆ**, 5-13. Ὁ λόγος τοῦ κ. **Α. Γ. Πολυμένη**, 15-16. Ὁ λόγος τῆς δος **Ἑλένης Σγουροῦ**, 16-20. Ὁ λόγος τοῦ Γεν. Γραμματέως τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν κ. **Ἀλεξ. Δέτσα**, 20-21. Ὁ λόγος τοῦ καθηγητοῦ κ. **Στίλπωνος Π. Κυριακίδου**, 21-25.
130. Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τῆς Ἐταιρείας. Μακεδ 2 (1953) 802-855.
 Ἀνακοίν. **Στ. Π. Κυριακίδου** ἀφορῶσα καὶ εἰς τὴν λαογραφίαν.
131. Ὁ Α' Λαογραφικὸς διαγωνισμὸς τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας». Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 2 (1953) 717, 814, 975, 1159.
132. **Δαούρδα Βασ.** Γιάννης Ἀποστολάκης ὁ ποιητὴς καὶ ὁ ἐρμηνευτής. ἙλλΔημ ἔτ. ΣΤ' τόμ. 12 (1953) 457-471.
 Ἀπὸ τῆς σελ. 467 κέ. ἐξετάζεται ὡς μελετητὴς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν.
133. **Loucatos Demétrios** La formation des ethnologues en Grèce. Bulletin du «Centre de Formation aux Recherches Ethnologiques». Paris (Musée de l'Homme) Juin 1953, ἀρ. 6, σ. 22-25.
134. **Λουκάτου Δημ. Σ.** Γκρεμισμένες πατρίδες. Ἀγγ'Επ ΣΤ' (1953) 2, 176-178.
 Ὑποδείξεις διὰ τὴν διάσωσιν λαϊκῶν κειμηλίων.
135. **Μάνου Μ.** Οἱ λαογραφικοὶ μας θησαυροί. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 2 (1953) 878.
136. **Μέγα Γ. Α.** Ἰδρυσις καὶ ὀργάνωσις λαογραφικῶν μουσείων. Ἡ ἀνάγκη τῆς

- υπάρξεως αὐτῶν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὰς ἐπαρχίας. (Ὁδηγία διὰ τοὺς φίλους τῆς Λαογραφίας). "Ἡλιος ἔτ. 12 (1953) ἀρ. φ. 435, σ. 778.
137. — Adolf Spramer. Λαογρ 15 (1953) 172-174.
138. — Ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς ὡς λαογράφος. ἘπΒυζΣπ 23 (1953) 99-109.
139. **Μελᾶ Σπ.** Ὁ Γιάννης Ἀποστολάκης καὶ τὸ κλέφτικο τραγούδι. ἙλλΔημ ἔτ. ΣΤ' τόμ. 12 (1953) 453-456.
140. **Μπουμπουλίδου Φ. Κ.** Ἐπισκόπησις πνευματικῆς κινήσεως κατὰ τὸ 1952. ἙλλΔημ ἔτ. ΣΤ' τόμ. 11 (1953) 49-55.
Σελ. 53-54: Περί Λαογραφικοῦ Ἀρχείου καὶ λαογραφικῶν ἐκδόσεων.
141. **Πετροπούλου Δ. Α.** Λαογραφία καὶ λαογραφικὲς συλλογές. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 2, 4-5.
142. — Γιάννης Ἀποστολάκης (1886-1947). Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 6, 8-11.
143. — Ὁ Γιάννης Ἀποστολάκης καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι. ἙλλΔημ ἔτ. ΣΤ' τόμ. 12 (1953) 487-492.
144. **Πουλιοπούλου Νίκου Δ.** Νὰ ἀναστήσουμε τὰ σύμβολα τῆς ἐπανησιακῆς παραδόσεως. Ἀξωνή Γ' (1953) 141-143.
145. **Σκαρλάτου Γεωργίου** Ἀπὸ τὴν ἡπειρωτικὴ λαογραφία. Νικόλαος Νήσος. Ὁ συγγραφεὺς καὶ τὸ ἔργον του. Ἑλλ'Εστ ἔτ. 2 (1953) 51-53.
146. — Ἡ λαογραφία στὴ Θεσπρωτία. Ἑλλ'Εστ ἔτ. 2 (1953) 389-391.
147. **Χρυσάνθη Κ.** Ἡ «Ἑταιρεία Ἑλληνικῶν χορῶν καὶ τραγουδιοῦ» καὶ ἡ Κύπρος. ΚυπρΓράμμ 18 (1953) 227-229.

β) Σύμμεικτα.

148. **Μαρτίνου Ἀθ.** Τὰ λαογραφικά μας. Προλήψεις — παροιμίες — αἰνίγματα — νανουρίσματα. Μητέρα καὶ Παιδί 1 (1947) 20.
149. **Ρήγα Λάμπρου Κ.** Ἔντομα, ζῶα καὶ πουλιά. Ἐμμετροὶ μῦθοι. Παιδικὴ Βιβλιοθήκη Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου. Λευκωσία—Κύπρος. ἄ. ἔ. 8^{ον}, σ. 50.
Διασκευὴ Κυπριακῶν μύθων καὶ παροιμιῶν.
150. Ὁ Ἑλληνικὸς Πόντος. Μορφές καὶ εἰκόνες ζωῆς. Εἰκόνες: **Χρήστου Γ. Δημάρχου.** Κείμενο: **Νίκου Ι. Καπνᾶ.** (Ἐκδοτικὸ τμήμα Ἰνστιτούτου Λαμπαδία). Ἀθῆναι 1948, 8^{ον} σ. 64.
Κρίσ.: Παιδεία 2 (1948) 431 (Θεόδωρος Ξύδης).
151. **Κανδηλάπη Γ.** Σύμμεικτα λαογραφικά Χαλδίας. ἈρχΠόντ 13 (1948) 61-133.
ἄσμ. 39, παροιμ. 196, παρμύθ. 4, ἀνέκδ. 5, μαγικ. καὶ δεισιδ. συνήθ., παραδ. 2, αἰνίγμ. 73, γλωσσοδ. 7, ὄρκοι 28, εὐχαὶ 26, κατάραι 80.

152. **Καράμποδος Βασιλείου (Μανυρίδου)** Τὸ Γούρδονος καὶ τὸ Ἀραβανὶ (Κωνσταντινούπολις) 1948, 8^{ον} σ. 96.
153. **Καψάλη Γερασίμου Δ.** Ὁ Ταύγετος πλάστης καὶ δημιουργὸς ἐμπνευστὴς καὶ ὁδηγός. Ἀθήνα 1948, 8^{ον} σ. 171.
Σελ. 106-144 : Ὁ Ταύγετος καὶ ἡ Λακωνικὴ Λαογραφία.
154. **Κουκουλὲ Φαίδωνος** Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός. Ἐν Ἀθήναις 1948-1952 (Collection de l'Institut Français d'Athènes 10-13. 43. 73. 76). Τόμ. Α' I: Τὰ τῶν ἱερῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐγκυκλίου παιδεύσεως σχολεῖα. Ἡ τῶν ἀνέβων τροφή καὶ ἐπιμέλεια. Τὰ παιδικὰ παίγνια. Παίγνια ἀνδρῶν. Ἐν Ἀθήναις 1948, 8^{ον} σ. 231 πίν. 3.—II: Μνημεῖα τοῦ λόγου. Σχήματα Προλήψεις. Ἐν Ἀθήναις 1948 8^{ον} σ. 292 πίν. 2. Τόμ. Β' I: Ἑορταὶ καὶ πανηγυρισμοί. Ἔργα εὐποιίας. Ἐπαγγέλματα καὶ μικροεμπόριον. Ἐν Ἀθήναις 1948, 8^{ον} σ. 284 πίν. 2.—II: Περὶ τὰ βυζαντινὰ φορέματα. Οἰκιακὰ ἐπιπλα καὶ σκεύη. Αἱ πάνδημοι γυναῖκες. Ὁ βίος μιᾶς βυζαντινῆς. Ἐν Ἀθήναις 1948, 8^{ον} σ. 238 πίν. 5. Τόμ. Γ'. Ὁ ἱπποδρόμος καὶ οἱ ἱπποδρομικοὶ ἀγῶνες. Οἱ ἀγῶνες καὶ τὰ ἀγωνίσματα. Οἱ βυζαντινοὶ ἀγχιπώτοι. Ἡ διαπόμευσις. Οἱ ἀλέτες καὶ αἱ φυλάκαί. Τὰ λαϊκὰ θεάματα καὶ αἱ λαϊκαὶ δόξασεσσις. Αἱ ἐμπορικαὶ πανηγυρεῖς. Αἱ ἐριθεῖς καὶ αἱ ἰσοεῖς. Αἱ ἀραί, αἱ εὐχαὶ καὶ οἱ ὄρκοι. Ἐν Ἀθήναις 1949, 8^{ον} σ. 404 πίν. 8. Τόμ. Δ'. Ἡ γέννησις. Ἡ βάπτισις. Ὁ γάμος. Ἡ τελευτὴ καὶ ἡ ταφή. Ἡ οἰκία. Αἱ ὁδοὶ καὶ οἱ ἔμβολοι. Ἡ κόμμωςις. Ἡ ὑπόδεσις. Τὰ λουτρά. Ἐν Ἀθήναις 1951, 8^{ον} σ. 499 πίν. 19. Τόμ. Ε'. Αἱ τροφαὶ καὶ τὰ ποτά. Τὰ γεύματα, τὰ δεῖπνα καὶ τὰ συμπόσια. Ὁ χορός. Ὁ γεωργικὸς βίος. Ἡ μελισσοκομία. Ἡ ἀμπελοργία. Τὰ ποιμενικά. Ἡ ἀλιεία. Ὁ ναυτικὸς βίος. Ἡ θήρα. Ἐν Ἀθήναις 1952, 8^{ον} σ. 467 πίν. 18. Παράρτημα: Ἡ νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὰ βυζαντινὰ καὶ μεταβυζαντινὰ ἔθιμα. Ἐν Ἀθήναις 1952, 8^{ον} σ. 118.
- Κρίσεις: (Α' Τόμου I-II): ΚυπρὸΓράμμ 13 (1948) 307-309 (**Κ. Σπυριδάκης**). Ν'Εστ 43 (1948) 734-736 (**Γ. Θ. Ζώρας**). ΠΑΑ τόμ.23 (1949) 281-283 (**Ἀν. Ὁρλάνδος**). Ὁ Αἰώνας μας 1949, 30 (**Ν. Β. Τωμαδάκης**). (Β' Τόμου I-II): ΚυπρὸΓράμμ 14 (1949) 133-134 (**Κ. Σπυριδάκης**). BZ 45 (1952) 59-62 (**F. Dölger**). (Τόμου Γ'): ΚυπρὸΓράμμ 15 (1950) 153-155 (**Κ. Σπυριδάκης**). Ἑλληνιμ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 548-549 (**Σπ. Μελάς**). (Ὁμοῦ τῶν τριῶν Τόμων): Ἀθηνα 53 (1949) 334-339 (**Ὁδ. Λαμπρίδης**). (Τόμου Ε'): Ἑλληνιμ ἔτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 501 (**Φ. Κ. Μπουμπουλίδης**). (Τόμου Ε' καὶ τοῦ Παραρτήματος): ΚυπρὸΓράμμ 18 (1953) 182-183 (**Κ. Π. Χατζηϊωάννου**). (Ὁλοκλήρου τοῦ ἔργου): Λαογρ 14 (1952) 356-361 (**Γ. Α. Μέγας**). BZ 46 (1953) 162-165 (**F. Dölger**). I. Hell Cont 1953, 185-187 (**Θ. Κ. Spyridakis**). ΚυπρὸΓράμμ 18 (1953) 57-58 (**Φρ. Π. Βραχάς**).
155. **Λέτσα Ἀλ.** Ἡ μυθολογία τῆς γεωργίας (μελέτη). Ἑλληνιμ ἔτ. Α' τόμ. 2 (1948) 543-550.

156. **Μυρίδου Χρυσ.** Λαογραφικά Λιβεράς 1. Κτηνοτροφία. 2. Ἀμφίεσις. 3. ἄσματα [23, δίστ. 286]. ἈρχΠόντ 13 (1948) 137-207.
157. **Παπαδοπούλου Χ. Ν. — Δεμερτζή Κ. Π.** Τραγούδια καὶ παραμύθια τῆς Ἀνατολῆς. ΜικρΧρον 4 (1948) 209-280.
ἄσματα 2, νανουρίσμ. 8, δίστιχα 148, παραμύθια 16, προσευχαὶ 2.
158. **Παπαχαλαράμπους Γ. Χ.** Πρόκλησις μαντικῶν ὀνείρων καὶ λατρεία τοῦ Ἀδώνιδος ἐν Κύπρῳ. (Ἀνατ. ἐκ τοῦ Ι' τόμου τῶν «Κυπριακῶν Σπουδῶν» (Πανηγυρικοῦ τεύχους)). Ἐν Λευκωσίᾳ 1948, 8^{ον} σ. 13.
159. **Πατσέλη Νικολάου Β.** Τὸ Δελβινάκιον τῆς Ἡπείρου (Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἡρωϊκῆς κωμοπόλεως) [Ἀθῆναι 1948] 8^{ον}, σ. 256.
ἔθιμα λατρευτικά, γαμήλια, ἄσματα κτλ. (σ. 130-1, 155-6, 219-238).
160. **Πίτσιον Κώστα** Καρυαὶ (Ἀράχοβα) Λακεδαίμονος: Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ μελέτη. Ἀθήνα 1948, 8^{ον} σ. 388.
Σελ. 333-383 ὡς παράρτημα: «ἦθη, ἔθιμα, γαστρές, παραδόσεις, παροιμίαι, τραγούδια, μοιρολόγια».
Κρίσεις: Ἑλληνικὴ ἐτ. Α' τόμ. 2 (1948) 315-317 (Ἀστέρης Κοββατζῆς). Ὁ Αἰώνας μας (1948) 223 (Χ.Α.Λ.)
161. **Προυσή Κ.** Ἀπὸ τῆς λαογραφίας τῶν Δωδεκανήσων. «Ἡ Ἑλληνικὴ Δωδεκάνησος», Λευκωσία 1948, 85-108.
162. **Σπυριδάκη Γεωργ. Κ.** Βιβλιογραφία τῆς ἐπισκοπῆς. Δωδ'Επιθ 2 (1948) 115-118.
ἄσματα 4, δίστιχα 14, αἰνίγμ. 2.
163. **Σταμούλη - Σαραντιῆ Ἑλπινίκης** Ἀπὸ τῆς Συλλογῆς [τῆς]—ΜικρΧρον 4 (1948) 280-300.
ἄσμ. 2, παραδ. 2, παραμύθ. 4, ἀνέκδ. 1.
164. **Ταρσούλη Ἀθ.** Δωδεκάνησα. Τόμ. Α' [Ἀθῆναι] [1947], 4^{ον} σ. 332. Τόμ. Β' [Ἀθῆναι] [1948], 4^{ον} σ. 356 μετὰ πολλῶν εἰκόνων καὶ σχεδίων.
165. — Δωδεκάνησα. Τόμ. Γ' [Ἀθῆναι] [1950] 4^{ον} σ. 427 μετὰ πολλῶν εἰκόνων καὶ σχεδίων.
Κρίσι.: Ὁ Αἰώνας μας 1949, 158-159 (Μιχ. Α. Στασινόπουλος). Ν'Εστ 43 (1948) 602-603 (Γιάννης Χατζίνης).
166. **Φωτάκη Εὐαγγ.** Κρητικὲς κουβέντες τοῦ Ἀνεζηνιοῦ. (Βιβλιοθήκη πνευματικῆς ἑστίας 1). Ρέθυμνον 1948, 8^{ον} μικ. σ. 158.
Μικραὶ διηγήσεις ἐνδιαφέρονσαι λαογραφικῶς.
167. **Χαβιαρᾶ Ν. Δ.** Λαογραφικά ἐκ Σύμης. Δωδ'Επιθ 2 (1948) 10-11, 164-165
168. **Χριστοπούλου Μηνᾶ** Πατριδογραφία. ΜικρΧρον 4 (1948) 126-144.
Κοινων. ὄργάν., γαμ. ἔθιμα, παραδόσεις.

169. **Ἀνδρουτσοπούλου Γ.** Πάρος-Σπηλιά Ἀντιπάρου. Ὁ Πάν 19 (1949) 40-42.
170. [**Ἀωνύμου**] Μνημόσυνο: Βαγγέλης Τζιάτζιος (1905-1948). Μορφές 1949, 259-261.
Δημοσιεύονται καὶ 2 δημ. ῥσμ., παροιμ. 7, αἰνίγματα 5.
171. **Argenti Philip P. and Rose H. J.** The Folk-lore of Chios. Vol. I. σ. 594 +XIV. Vol. II. σ. 595-1199+X. Cambridge University Press 1949, 8^{ον}.
Κρίσεις: ἘπΒυζΣπ 19 (1949) 344-350 (**Αἰμιλία Σάρου**). Folk-Lore LXI-LXII (1950-1951) 38-40 (**R. M. Dawkins**). Man 50 (1950) 82 (**J. L. Myres**). Amer. Anthropologist 52 (1950) 404-405 (**C. Kluckhohn**). ΝἘστ 47 (1950) 134-135 (**Κ. Ἀμαντος**). Λαογρ 13 (1951) 396-405 (**Στ. Π. Κυριακίδης**).
172. **Δημητράκου - Μεσιςκλή Δημητρίου Β.** Οἱ Νυκλιάνοι. Τόμ. Α'. Ἀθῆναι (1949) 8^{ον}, σ. 284.
Παρεμβάλλεται καὶ ποικίλη λαογρ. ὕλη.
173. **Καζαβῆ Γ. Ν.** Νισύρου λαογραφικά. Ν. Ὑόρκος 1949, 8^{ον} σ. 210.
Κρίσεις: ἘπΒυζΣπ 19 (1949) 342-344 (**Μαχ. Δηγαλιώτης - Νουάρος**). Μετ Γ' (1949) 97 (**Π. Γρίσπος**). Ὁ Αἰώνας μας 1949, 255 (**Ἄγιος Θεόδωρος**). Κρητ'Εστ 2 (1950) τεύχ. 19, 29 (**Σ. Μοτάκις**).
174. **Λέτσα Αἰλέ.** Μυθολογία τῆς Γεωργίας. τόμ. Α' Θεσσαλονίκη 1949, 4^{ον}, σ. 536. Τόμ. Β' Αὐτόθι 1952, 4^{ον}, σ. 522.
175. **Νυμφοπούλου Μιλτιάδου Κ.** Λαογραφικά Σάντας. ἈρχΠόντ 14 (1949) 240-247. [ῥσμ. 5, ἀνέκδ. 10].
176. **Πομόνη Μίμη** Ἡ Μεγίστη (Καστελλόριζο). ἙλλΔημ ἔτ. Β' τόμ. 1 (1949) 179-182.
177. — Σχεδιάσματα. Λαογραφικά-Γλωσσικά (Δωδεκανήσου). ἙλλΔημ ἔτ. Β' τόμ. 3 (1949) 945-948.
178. **Τζατζάνη Γεωργ.** Ὁμαλός. Ὁ Πάν 19 (1949) 110-111.
179. **Τσαμίσση Παντελῆ** Ἡ Καστοριά καὶ τὰ μνημεῖα τῆς. Ἀθῆναι 1949, 8^{ον} σ. 255.
Ἐν σ. 179-219 δημοσιεύονται εἰδήσεις περὶ ἀρχοντικῶν σπιτιῶν, ἐνδυμασιῶν, βιοτεχνίας γουναρικῶν, ὡς καὶ γαμήλια ἔθιμα.
180. **Φραγκάκη Εὐαγγελίας Κ.** Συμβολὴ στὰ Λαογραφικά τῆς Κρήτης. Ἀθῆναι 1949, 8^{ον} σ. 188+δ.
Κρ.: ΚρητΧρον 5 (1951) 433 (**Μ. Γ. Π.**). ἙλλΔημ ἔτ. Β' τόμ. 4 (1949) 165 (**Β. Μουστάκης**).
181. **Χατζηκώστα Ἰσμήνης Κ.** Cyprus and its Life. Morals and Customs of Cyprus, Folksongs, etc. «Ἡ Κύπρος καὶ ἡ ζωὴ τῆς» ἦτοι ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου, λαϊκὰ τραγούδια, δίστιχα, μοιρολόγια, αἰνίγματα, παροιμίαι, παραμύθια κτλ. Λονδίνον 1943 8^{ον} σ. 48, +πίν. εἰκόν. IX+ σ. 93.

- Κρίσι.: ΚυπρΓράμμ 14 (1949) 324 (*Νικ. Κρανιδιώτης*).
182. **Ἀγαθαγγέλου, μητροπολίτου Νευροκοπίου** Ποικίλα λαογραφικά τοῦ χωρίου Χόψα. ἈρχΠόντ 15 (1950) 137-169.
Λαϊκὴ λατρ., τελευτή, γάμ., δεισ. συν., ἀστρολ., παραμ. 2, εὐχ. 39, κατάρ. 61, παροιμ. 28.
183. **Ἀθανασοπούλου Μαγδ.** Λαογραφικά. Λουλ ἔτ. 3 (1950) τευχ. 12, 16.
184. **Ἀκογλου Ξενοφ.** Λαογραφικά Κοτυώρων. ἈρχΠόντ 15 (1950) 195-205.
Παραμ. 1, ἀνέκδ. 6.
185. [**Ἀωνύμου**] Ἡ Ἑλλάδα στὸ στόμα τοῦ λαοῦ. Ἡχὼ 44-45 (1950) 14.
186. **Βρόντη Ἀν.** Ροδιακὰ λαογραφικά. Τόμος δευτέρος. Ρόδος 1950 8^{ον}, σ. 122.
Παραδόσεις, τραγούδια, παροιμίες, εὐχαί, ἐπιδεί. παραμύθια, ἦθη καὶ ἔθιμα.
Κρίσις: ἘπΒυζΣπ 20 (1950) 356-358 (*Κ. Διαμάντης*).
187. **Ζαρράφη Ἰακ. Σ.** Λαογραφικά ἐκ Κῶ ἐκδιδόμενα ὑπὸ **Δημητρ. Β. Οἰκονομίδου**. Λαογρ 13 (1950-1951) 285-339.
Χαιρετισμοὶ 18, εὐχαί 17, ἀραι καὶ βλασφημίες 61, παροιμ. 148, αἰνίγμ. 18, ἐπιδ. 11, δίστιχα 412, νανουρ. 11, μοιρολ. 10.
188. **Ζευγώλη Τάσου Μ.** Λαογραφικά ἀπὸ τὸν Ἰόνιο. Ἐκκλησιαστικαὶ παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις, εὐχαί, ὄσμ., ἀπειροί, ὕβρεις, βλασφημίες, κατάραι, παραδόσεις καὶ ἔθιμοι. Τόμ. Α'. Ἀθήναι 1950 8^{ον}, σ. 206.
189. **Ἡλιάδου Κωνστ.** Ἡ Χάλκη τῆς Δωδεκανήσου. (Ἱστορία—Λαογραφία—Ἡθὴ καὶ ἔθιμα). Τόμ. Α', Ἀθήναι 1950 8^{ον}, σ. 560 μετὰ χάρτου.
Κρίσι.: Λαογρ 15 (1953) 213-217 (*Μ. Μιχαηλίδης-Νουάρος*).
190. **Κανδηλάπη Γεωργ.** Λαογραφικά Χωλιδίας. ἈρχΠόντ 15 (1950) 98-136.
Παροιμ. 145, παραμύθ. 5, ἀνέκδοτα καὶ εὐθυμογραφήματα 16, αἰνίγμ. 23, ἔσματα 5.
191. ***Καραχάλιου Χρ.** Ὁ Γουλινᾶς, τὰ χωριά του καὶ τὰ Καμπιά. Ἀθήναι 1950, 12^{ον} σ. 32.
192. **Καψάλη Γεωργ.** Σύμμεικτα λακωνικά λαογραφικά. Λαογρ. 13 (1950-1951) 115-124, 243-262.
Εὐτράπ. διηγήσ. 10, μετεωρολογ. παροιμ. καὶ παροιμ. φράσεις 48 (μετὰ παρατηρήσ. **Στ. Π. Κυριακίδου**, ἐν σ. 262).
193. **Κολαξιζέλη Στρατῆ Π.** Θρύλος καὶ ἱστορία τῆς Ἀγιάσου τῆς νήσου Λέσβου. Τεύχη Α'-Δ'. Μυτιλήνη 1947-1950, 8^{ον} σ. 423.
Σελ. 393-409: ζητήματα ἀφορῶντα εἰς τὴν κοινων. ὁργάνωσιν, τὴν λατρείαν, τὸν γάμον, τὴν μαντικὴν κτλ.
194. **Κουκουλὲ Φαίδ.** Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου τὰ Λαογραφικά. Ἀθήναι 1950. [Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Ἐπιστημονικαὶ πραγματεΐαι. Σειρὰ φιλολογικὴ καὶ θεολογικὴ 5 καὶ 6]. Τόμος Α' 8^{ον} σ. 493 πίν. 5. Τόμος Β' 8^{ον} σ. 437 πίν. 2.

- Κρίσ.: 'Ελληνικ. ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 627-630 (*Γ. Κ. Σπυριδάκης*). ΠΑΑ τόμ. 25 (1952) 499-500 (*Ἀν. Ὁρλάνδος*). Λαογρ 14 (1952) 357-359 (*Γ. Α. Μέγας*).
195. ——— Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου τὰ γραμματικά [*Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Ἐπιστημονικαὶ πραγματεῖαι. Σειρὰ φιλογολικὴ καὶ θεολογικὴ 8*]. Ἐν Ἀθήναις 1953. 8^{ον} σ. 166.
196. *Λουκοπούλου Δημ.* Σύμμικτα. Λαογρ 13 (1950-1951) 141-144.
Ἄσματα 2, ἐπὶ 1, παραδόσ. 2, εὐτρ. διηγ. 2, ἔθ. γάμ., μαγεία, γεωργ., δεισιδ., συνήθ.
197. *Μεϊντάνη Παρασκευᾶ Ι. — Μεϊντάνη Ἰωάννου Π.* Καρυατικά. Διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Καρυῶν - Ἀραχώβης Λακωνίας καὶ τῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν Ἀρα-χωβιτῶν. [*Ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ*] 1950, 4^{ον}, σ. 654.
Σελ. 113-5 παραδόσεις, ἄσμα, σ. 225-228 πεζὰ καὶ ἔμμετρα ἀνέκδοτα, ὀνόματα βαπτιστικά, ἐπωνύμια, σελ. 271-310 ποικίλον λαογραφικὸν ὕλικόν, ἀναφερόμενον εἰς τὴν γέννησιν, βάπτισιν, γάμον, τελευτήν, προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας, μετεωρολογίαν, λατρείαν. Πλὴν τούτων περιλαμβάνει ναυτομαγικά, θαλασσίματα, δίστιχα, εὐχάς, κατάρτας, παροιμίας, γνωμικά, παιγνίδια, γροῦς, ἄσματα ποικίλα. περὶ ἐνδυμασιῶν καὶ λαϊκῆς χειροτεχνίας, σ. 339-351 τοπονηματ., σ. 369-378 γεωργ., κτηνοτροφικ., μελισσοκομικ. βίον κτλ.
198. *Μουσοῦρη Σπύρου Ν. (Γιοφύλλη Φωτοῦ).* Ἡ γλῶσσα τῆς Ἰθάκης, Ἀθήναι 1950 [Συλλογὴ δημῶδ. γλωσσικ. ὕλικου ἐκ τῆς πόλεως Ἰθάκης], 8^{ον}, σ. 119.
Περιέχει καὶ εἰδήσεις ἀφορώσας εἰς τὴν δημῶδη λαϊκὴν, τὴν ἐνδυμασίαν καὶ ὑπόδεισιν, τὸν οἶκον, τὰ ἐπιπλα καὶ σκεύη, τὴν ἀγροτεργίαν, ἐλαιουργίαν, γεωργ. καὶ ποιμεν. βίον, ὑφαντικὴν, χειροτεχνίαν, ναυτικὸν βίον, μετεωρολογίαν, παιδίον, γάμον τελευτήν, ἀράς, παιδιάς, παραμῦθια 2, χαιρετισμοὺς 3, μοιρολόγια 61. Τὰ μοιρολόγια ἐδημοσιεύθ. τὸ πρῶτον εἰς τὸ Ἡμερολ. τῆς Μεγ. Ἑλλάδος τοῦ 1926.
199. *Νυμφοπούλου Μιλτ.* Λαογραφικά Σάντας. ἈρχΠόντ 15 (1950) 170-194.
Παραδόσ. 11, ἀνέκδ. 20, εὐθυμογραφήματα 20, μοιρολόγι 1.
200. *Βογιατζίδου Ι. Κ.* Γλῶσσα καὶ λαογραφία τῆς νήσου Ἄνδρου (ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιτοπίου μελέτης) Τόμ. Α'. Ἐκδοσις Ἀνδριακοῦ Ὁμίλου 1951. (Ἀνδριακά Χρονικά 4) [*Ἐν Ἀθήναις 1949-1951*] 8^{ον} σ. 256.
Κρίσ.: BZ 45 (1952) 148 (*F. I. Dölger*).
201. *Δημητροπούλου Εὐ. Κ.* Ἐθιμα. Λουλ. ἔτ. 4 (1951) τευχ. 16, 16.
Ἐθιμα σχετ. μὲ τὸ παιδί καὶ τὴν λατρείαν.
202. *Ἐνισλείδου Χρήστου Μ.* Ἡ Πίνδος καὶ τὰ χωριά της. Σπήλαιον — Γρεβενά — Σαμαρίνα. Ἐκδοσις α'. Ἀθήναι 1951, 8^{ον}, σ. 164.
Σελ. 97-102: ἦθη καὶ ἔθιμα, δημ. ἄσματα. Σελ. 103-144 κλέφτικα τραγούδια.
203. *Ἰωαννίδου Σάββα* Μῦθοι δημῶδεις καὶ ἄσματα Τραπεζοῦντος. ἈρχΠόντ 16 (1951) 69-79.
Ἀναδημοσιεύονται ὑπὸ *Ἀ(νθίμου) Π(απαδοπούλου)* ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Σάββα Ἰωαννί-

δου, Ίστορία καὶ στατιστ. τῆς Τραπεζ. (σελ. 264-7, 275, 284, 286-288, 290-292) 7 δη-
μώδεις μῦθοι καὶ 8 ἔσματα μὲ γλωσσικὴν ἀποκατάστασιν τῶν κειμένων.

204. **Καββάδα Στεφ.** Χιακὰ ἀνάμεικτα. Χίος 1951, 8^{ον} σ. 28.
205. **Κανελοπούλου Γεωργ. Κ.** Λαογραφικά. Λουλ ἔτ. 4 (1951) τεύχ. 16, 15-16.
Ἔσματα 3, παράδ. 1
206. **Καργώτου Γ. Ι.** Δύο χειρόγραφα τῆς ἐν Κύπρῳ ἱερᾷ μονῆς τῆς Παναγίας
τοῦ Μαχαιρᾶ. ΚυπρΣπ 15 (1951) Λαογραφικὸν παράρτημα ΙΙ, μζ'-ση'.
Ίατροσόφιον καὶ καλενδάριον.
207. **Κουκουλὲ Φ.** Οἱ Ἕλληνες τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ τὰ Βυζαντινὰ ἔθιμα. Ἑλλ
Δημ ἔτ. Δ' τόμ. 8 (1951) 173-175.
208. **Κουρμούλη Γ. - Καλλέρη Ι.** Ἐκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους
1951. Ἀθηνᾶ 55 (1951) 344-369.
Περιέχονται καὶ λαογραφικαὶ τινες εἰδήσεις.
209. **Μιχαηλίδου - Νουάρου Μ.** Περί τινων ἰδιωμάτων φαινομένων τοῦ γλωσ-
σικοῦ ἰδιώματος τῆς Καρπάθου. Ἀθηνᾶ 55 (1951) 19-42.
Περιέχονται καὶ ἀρχαὶ παραμύθοι, ἀπὸ ἀνέκδοτα, τοπωνύμια, ὀνόματα γεωργ. ἐρ-
γαλείων κ.τ.λ.
210. **Ορφανάκη Λωάν.** Λαογραφικά. Κορη ἔστ. 3 (1951), τεύχος 23, 19.
Περιέχει ἀράν, παραδόσιν, 2 ἐπὶ δὲ καὶ ἑτήματα σχολικῆς ζωῆς ἐπὶ τουρκοκρατίας.
211. **Παπαδοπούλου Δημητρίου Κ.** Παραδόσεις καὶ ἀνέκδοτα τοῦ χωρίου Σταυ-
ρίν. ἈρχΠόντ 16 (1951) 198-204.
212. **Ἀ(ναστασιάδου) Γ. Ι.** Τσιφλίκι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. ΜικρΧρον 5 (1952)
278-294.
Λατρευτικὰ καὶ γαμήλια ἔθιμα
213. **Δεληγιάννη Βασ.** Λαογραφικά Κομβουκλίων Προύσης. ΜικρΧρον 5 (1952)
178-196.
214. **Ἰωακειμίδου Σάββα** Τὸ Χαπὲς μὲ τὰ εἴκοσι χωριά του. Ποντ'Ἑστ. ἔτ. 3
(1952) τεύχ. 8-9 (32-33) 1582-1583, τεύχ. 10-11 (34-35) 1705-1706, ἔτ.
4 (1953) τεύχ. 1 (37) 1856-1858, τεύχ. 4 (40) 1996-1998, τεύχ. 6 (42)
2084-2086, τεύχ. 11-12 (47-48) 2314.
Τοπωνύμια καὶ εἰδήσ. ἀναφ. εἰς τὴν κοιν. ὀργάνωσιν.
215. **Μακρῇ Ἰπποκράτους Κ.** Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν χωρίων Βάτκα καὶ Χα-
βουτσι. ΜικρΧρον 5 (1952) 197-215.
Παροιμ. 14, παραμύθ. 2.
216. **Μελανοφρύδη Π. Η.** Φαγίν, ποτὴν, ἀνάπανσιν, κ' εὐώραν καλωσύναν. Ποντ'
Ἑστ ἔτ. 3 (1952) τεύχ. 8-9 (32-33) 1579-1581.
Πλὴν τῆς ἀνω παροιμίας παρατίθενται δημ. ὀνόματα φυτῶν καὶ γλῶσσαι.

217. **Μερκάτη Σιλβίου-Ίωσήφ** Δημοτικά κείμενα ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ Ἀλλατίου. Ἑλληνομ. ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 711 - 714.
218. **Πιλαβάκη Κ.** Συμβολὴ στὴν ἐρμηνεύει Νεοελληνικῶν κειμένων. Κυπρ. Γράμμ. 17 (1952) 350 - 352, 389 - 390.
Περιέχει στίχ. δημοτ. ᾠσμάτων καὶ τινὰς παροιμίας.
219. **Σπάλα Πάνου** Παροιμίες καὶ τραγούδια μετὰ βάση τὴ δουλειά. Ἀθῆναι 1952, 16^{ον} σ. 42. (Βιβλιοθήκη «Ἑργατικῆς Ἑστίας» 4).
220. **Φωστέρη Δημητρ. Π.** Τὸ Ἀραβάνιον. Μικρὸ Χρον. 5 (1952) 133 - 160.
Τοπωνύμ., λατρεῦτ. ἔθιμα καὶ εἰδήσ. σχετ. μετὰ τὴν κοιν. ὄργάν., τὸ παιδί, τὸν γάμον, τὴν τελευτήν καὶ 1 παιδικ. ἔθιμα.
221. [**Ἀνωνύμου**] Λαϊκὲς παραδόσεις. Πελοπ. Ἑστ. ἔτ. 1 (1953) τεύχ. 1, 25.
Εὔτρ. διήγ. καὶ παραδόσεις.
222. **Βαφείδου Νικ. Ἀρχιμανδρίτου** Ἐξορκισμοί, χαϊμαλιά, νουσχᾶδες, κουρμπάνια στὴ Θράκη. Β' διάλεξι Ἑταιρείας Ἑλληνικῶν μελετῶν (1952 - 1953), ἀρ. 19. Ἐν Ἀθῆναις 1953, 8^{ον} σ. 16.
Κρίσι.: Ἀρχ. Θεοθ. 18 (1953) 395 - 396 (**Δ. Οἰκονομάδου**). Αὐτόθι (Σημειώματα) 401.
223. **Bourboulis Photeine P.** Studies in the History of modern Greek story motifs. Thessaloniki 1953 (Ἑλληνικά. Συγγράμμα Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Παράρτημα 2). Part I. The custom of the imperial Bride show in Byzantium, its origin and its creation into a story motif in Folk Literature. Part II. The Legend of Lucretia and its survivals in modern Greek poetry.
Κρίσι.: Λαογρ. 15 (1953) 199 - 206 (**Μ. Ἰωαννίδου - Μπαρμπάργιου**). BZ 46 (1953) 419 - 420 (**G. Soyter**). Folk - Lore, London, vol. LXV (1954) 118 (**R. M. Dawkins**).
224. **Γιαννακάκη Γεωργ. Ι.** Ἱστορία τῆς γενετήρας μου, τοῦ χωρίου Ἰντζέκιοῦ. Ἀρχ. Θεοθ. 18 (1953) 221 - 258.
Εἰδήσεις σχετ. μετὰ τὴν κοιν. ὄργάνωσιν, τὸ δίκαιον, τὴν λατρείαν καὶ παρωνύμια.
225. **Ἡλιοπούλου Ἀγ.** Μεγαλοπολιτικά. Ἐπιμελεία - Τεύχ. Α', Ἀθῆναι 1953, 8^{ον}, σ. 74.
226. **Ἰωάννου Νικολάου Γ.** Ὁ ἅγιος Γεώργιος Πέγειας. Μαθ. Ἑστ. Δ' (1953) ἀρ. 10, 39 - 40.
227. **Δουκάτου Δημ. Σ.** Ἡ Πόλι στὴ γλῶσσα καὶ τὰ κείμενα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ν. Ἑστ. 53 (1953) 833 - 840.
228. **Μέγα Γ. Α.** Ἡ ἀλώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὰ τραγούδια καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ. L'Hell Cont 1453 - 1953. Ἡ πεντακοσιοστὴ ἐπέτειος ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀναμνηστικὸς τόμος. Ἀθῆναι 29 Μαΐου 1953, 245 - 255 (= L' Hell Cont 2ème série - 7ème année - Fas-

cicule hors série. 1453 - 1953 Le cinquantième anniversaire de la prise de Constantinople. Athènes 29 Mai 1953, 125 - 133.

229. **Μελανοφρύδη Π. Η.** Τὸ κύλισμα τῶν αὐγῶν. Τὸ πουλὶν τὸ κόκκινον. Δικέφαλος ἀετός. Χιὼν τρώει καὶ κί νεστεύ'. Σ' ἐσὲν π' ἑκατεθάρρεσεν. Τὰ φῶτα χωρὶς κερὶν ἐπέμνευ. Τρίψον τὸ δάλ'. Ποντ' ἔστ. 4 (1953) τεύχ. 8 - 9 (44 - 45) 2169 - 2172.
230. — Σιαμάλα. Ἀνάμικτα. Ποντ' ἔστ. 4 (1953) τεύχ. 7 (43) 2130.
231. **Νικήτα Παν.** Τὸ Λεσβιακὸ Μηνολόγιον. Μυτιλήνη. 1953 (Λεσβιακά. Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Λεσβιακῶν Μελετῶν. Τόμος Α', τεύχος Α'), 8^{ον} σ. 280 + 6. Ἐν σελ. γ' - στ' : Ἡ Ἑταιρεία Λεσβιακῶν Μελετῶν καὶ οἱ σκοποὶ τῆς. Περιέχει καὶ ἄσματα, ἰδίᾳ λατρευτικά, παροιμίας, δίστιχα, παραδόσεις καὶ ζητήματα σχετικὰ μὲ τὸ παιδίον κ.ἄ.
Κρίσι. Λαογρ. 15 (1953 - 54) 479 - 482 (Γ. Α. Μέγας).
232. **Νικολάου Χαράλ.** Πῶς θεραπεύουν τὸν πόνον τῶν ζώων οἱ χωρικοί. Ἡ γηθ-
κιά ἢ τὸ κουρτζούνιν τῶν μωσῶν. Οἱ ἄσπισοι τοῦ ἁγίου Μάμαντος. Μαθ
ἔστ. Γ' (1953) ἀρ. 9, 174.
233. **Π(αμπούκη) Ι. Τ.** Miscellanea 2. Τα κείμενα τῶν παλαιῶν Ποντίων λαογρά-
φων 1, 3. «Σαμνῶντα, Κερασούντα, Τραπεζούντα». Πόντος (1953) 68 - 74.
234. **Παπαθανασίου Ε.** Λαογραφικὰ στοιχεῖα παρμένα ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν κατοίκων
τοῦ χωρίου Χανδρά. Ἀρχ.Θρησ. 15 (1953) 259 - 288.
Ἔθιμα λατρευτ., ἔθ. σχετ. μὲ τὸ παιδ. λαογρ. ἄσματα 15.
235. **Παπαθανασίου Θ.** Σύμμεικτα λαογραφικὰ ἐκ Ρουμλουκίου. Μακεδ 2 (1953)
346 - 384.
Παραδ. 3, εὐτρ. διηγ. 2, προλήψ. καὶ δεισιδαιμ., μετεωρολ., λατρευτ. ἔθιμα, παροιμ. 306.
236. **Παπαθεοδώρου Θεοδ. Μ.** Ἀξέχαστα ἀπὸ τὸν Πόντον, Κερασούντος καὶ
περιφερείας (Ἀνατολικῆς Τζενικιάς). Ἀθῆναι 1953, 8^{ον} σ. 104.
237. **Παπαστεργίου Εὐαγγ.** Λαογραφικὰ ἀπὸ τὸν Αὐγερινό. Μακεδ 2 (1953)
385 - 394.
Ἔθιμα γάμον (μετὰ γαμηλ. ἁσμάτων) τελευτῆς καὶ μαγείας.
238. **Παπαμιχαήλ Κ.** Λαογραφικὰ Λελόβου. Ἠπειρ' ἔστ. 2 (1953) 45 - 46.
Δημοσιεύονται γαμήλια καὶ λατρευτικά ἔθιμα.
239. **Πέτροβιτς Νατάλη** Λαογραφικὰ σύμμεικτα Σεροῶν. Σερχρον Α' (1953)
97 - 160.
240. **Ράμφον Ἰωάννου Σπ. - Παπαδοπούλου Κ. Ι.** Λαογραφία τῆς Κιμώλου
Ἔκδοσις τοῦ Συνδέσμου τῶν ἀπανταχοῦ Κιμωλίων «Ἡ Ὁδηγήτρια». Πει-
ραιεὺς 1953, 8^{ον}, σ. 52 + κή.
Λατρευτικά ἔθιμα, ἀνέκδοτα, 1 ρίμα, παροιμίας 48 x ἄ.

241. **Ρωμαίου Κ.** Ταξίδι στην Ίθάκη. 'Ο Πάν 23 (1953) 109-111.
 242. **Σαλαμάγκα Δημ.** Λαογραφικά Σχεδιάσματα. 'Ηπειρ'Εστ. 2 (1953) 167-170, 599-601, 704-707.
 243. ——— Λαογραφικά σύμμιχτα. Τὸ ζμπουρολίθαρο. 'Ηπειρ'Εστ. 2 (1953) 1055-1058, 1163-1166.
 244. **Σταυροπούλου Κωνσταντίνου** 'Ο κεκρυμμένος θησαυρὸς τῶν λαϊκῶν παραδόσεων. Ἀθῆναι, 1953, 8^{ον}, σ. 128.
 245. **Τσιάκου Τάκη** Πάργα. 'Ο θρύλος—ἡ ἱστορία—τὸ δημοτικὸ τραγούδι της. 'Ηπειρ'Εστ. 2 (1953) 54-59, 175-178.

Γ' Ὑλικὸς βίος καὶ τέχνη τοῦ λαοῦ.

1. Συννοικισμός, οἰκία καὶ αὐλή. "Επιπλα καὶ σκευή.

246. **Βαγιακάκου Δ(ικαίου) Β.** Μανιάτικοι τῶνον. 'Ο Πάν 18 (1948) 66-68.
 247. **Lancaster Osbert** 'Η ἐντόπια ἀρχιτεκτονικὴ τεχνοτροπία στὸ Αἰγαῖο. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, 9 (1949) ἀρ. 12, 247-249, 10 (1950) ἀρ. 1, 8-9 [Μετάφρ. ἀπὸ τὰ Ἀγγλικά].
 248. **Μαρίνη Κ.** Τ' Ἀντιπατικά. Φύλλοι 1948, 100-104.
 'Ιστορία καὶ περιγραφή παλαιᾶς Κηκλαδικῆς οἰκουμένης τῶν Ἀθηνῶν.
 249. **Biris Costas E.** L' architecture de l' Athènes modernes. L' Hell Cont 1948, 487-497 (ἀνάτυπον, 1949, 8^{ον} σ. 171).
 250. **Νικήτα Χρ. Γ.** Οἱ Λαγκαδινοὶ μαστόροι κατὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821. (Ἀπὸ δυὸ ἀνέκδοτα ἔγγραφα). Γερτ'Ημερ τεύχ. 3 (1948) 23-26.
 251. **Νυμφοπούλου Μιλτ.** Σπιτικά, ἐκκλησιαστικά καὶ σχολικά ἔπιπλα τῶν Σανταίων. ΧρονΠόντ Χρόν. Β' (1946) 514-516.
 252. **Σωτηριανοῦ - Γέροντα Α. Ηρ.** Τὰ Ἀναφιώτικα καὶ ἡ ἱστορία των. 'Ηλιος 8 (1948) 312.
 253. **Καλλιγᾶ Μαρ.** Προβλήματα τῆς Νεοελληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. 'Εκλ. Ε' (1949) 685-689.
 254. Πινακοθήκη τῆς τέχνης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Α'. Ἀρχιτεκτονικὴ τῶν κοσμικῶν μνημείων. Τεύχος 1. Ἀρχοντικά Καστοριάς. Χορηγία Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος. Ἀθῆναι 1948. (Ἐκδόσεις Συλλόγου Ἑλληνικῆ Λαϊκῆ Τέχνης), 40 πίν. μεθ' ἐνὸς προλόγου, εἰς φύλλον 4^{ον}.
 Κρίσις: Λαογρ 13 (1951) 372-3 (Σ. Π. Κυριακίδης).
 254α. ——— Τεύχος 2. Σπίτια Ζαγορεῶς Πηλίου. Ἀθῆναι 1949, 85 πίν. μετὰ προλόγου ὑπὸ **Γ. Α. Μέγα**, εἰς φύλλον 4^{ον}.
 255. **Λυγίζου Ι.** Ἑλληνικὴ νησιωτικὴ ἀρχιτεκτονική. Ἀθῆναι 1943, 8^{ον} μέγ., σ. 141.

Κρίσις: ΠΑΑ τόμ. 20 (1949) 172-174 (Δ. Λαμπαδάριος).

256. **Μιχαήλ Π.** Ὁ χωροχρόνος καὶ ἡ σύγχρονη ἀρχιτεκτονική. [Ἀθῆναι] 1950, 8^{ον} σ. 16. (Ἀνατ. ἐκ τῆς Ν' Εστ 47 (1950) 801-812).

257. **Παπαδάκη Εἰρήνης** Τὸ ἐλληνικὸ λαϊκὸ σπίτι. Ἡ Γυναῖκα ἀρ. 3 (1950) 23.

258. **Μέγα Γ. Α.** Ἡ ἐλληνικὴ οἰκία. Ἱστορικὴ αὐτῆς ἐξέλιξις καὶ σχέσις πρὸς τὴν οἰκοδομίαν τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς. Ἀθῆναι 1949. (Σειρὰ ἐκδόσεων τοῦ Ὑπουργείου Ἀνοικοδομήσεως ἀρ. 37), 8^{ον} σ. ι' + 133, πίν. ΙΗ'.

Κρίσις: ἘπΒυξΣπ 19 (1949) 353-360 (Σπ. Μαρινάτος). Ἀθηναϊκὰ Τετράδια. Ἐπιθεώρηση Λόγου καὶ Τέχνης 1950 σ. 51-58 (Δ. Ε. Εὐαγγελίδης). Ν' Εστ 47 (1950) 413-419 (Ἀγγ. Χατζημιχάλη). Λαογρ 13 (1950-1951) 373-380 (Σ. Π. Κυριακίδης). ΒΖ 43 (1950), 397 (F. Dölger). Ist Hell Cont 1949, 589-590. ΚυπρΓράμμ 15 (1950) 297-298 (Κ. Σπυριδάκης).

259. **Megas G. A.** The Greek house. Its evolution and its relation to the houses of the other Balkan peoples. Athens 1951. (Series of Publications of the Ministry of reconstruction, No. 37). 8^{ον} σ. 134, π. 18.

Κρίσις: Folk-Lore 64 (1953) 373-374 (R. M. Dawkins). Lares 19 (1953) 116-117 (Fr. Bonasera). Rivista di Etnografia τ. VIII, IX (1954-55) (Giovanni Tucci). Mitteilungen der Anthropol. Gesellschaft in Wien τ. 83, 1954 σ. 241-242 (Arthur Haberland). Antiquity τ. 29, 1955, No. 116 σ. 240 (Jan R. Whitaker). Schweiz. Archiv f. Volkskunde τ. 52 (1956) 181-182 (R. Wildhaber).

260. **Μέγα Γ. Α.** Ἡ λαϊκὴ κατοικία τῆς Δωδεκανήσου. Ἀθῆναι 1949, 8^{ον} σ. 60 + πίν. ις'. (Ἀνάτυπ. ἐκ τοῦ Β' τόμου τῆς μελέτης «Ἡ Δωδεκάνησος». Τὸ οἰκιστικὸ καὶ πλαστικὸ πρόβλημα. Σειρὰ ἐκδόσεων Ὑπουργείου Ἀνοικοδομήσεως, ἀρ. 22).

Κρίσις: Ν' Εστ 47 (1950) 413-419 (Ἀγγ. Χατζημιχάλη).

261. — Ζητήματα λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ν' Εστ 47 (1950), 677-681.

262. **Hatjimichali Anghéliki** La maison grecque. L'Hell Cont 1949, 169-190, 250, 265. (Καὶ ἀνάτ.) Collection de l'Hell. Contemp. 1, 8^{ον} σ. 44.

263. **Βρόντη Ἀν.** Παλιὰ σπίτια τῆς Ρόδου. Λαογρ. μελέτη. Ρόδος 1950, 8^{ον} σ. 48. Κρίσις: ἘπΒυξΣπ 20 (1950) 356-358 (Κ. Διαμάντης).

264. **Κωνσταντινίδη Ἀρῆ** Δυὸ «χωριά» ἀπ' τὴ Μύκονο καὶ μερικὲς πιὸ γενικὲς σκέψεις μαζί τους. Ἀθήνα, 1947 σελ. 37 + VIII φύλ.

Κρίσις: Ν' Εστ 43 (1948) 800-801 (Κ. Δασηθιωτάκης).

265. — Τὰ παλιὰ ἀθηναϊκὰ σπίτια. Ἀθήνα, 1950. 16^{ον} σ. 62, πίν. 100.

Κρίσις: Ἑλλ. Δημ. 5 (1950), 948-949 (Μίνως Ἀργυράκης). Ἐφημ. Ἐλευθερία 13 Ἰουν. 1950 (Μαν. Χατζηδάκης). Λαογρ 14 (1952) 318-320 (Γ. Α. Μέγας). ΚυπρΓράμμ 17 (1952) 224-225 (Α. Διαμαντῆς). Μορφῆς 1951, 102 (Π. Α. Κομνηνός).

266. **Νυμφοπούλου Μ. Κ.** Σπιτικά σχολικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ἔπιπλα τῶν Σαν-

- ταίων. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 4, 224-225, τευχ. 5, 283-284, τευχ. 6, 350-351.
- 266α. **Πικιώνη Δ.** Ἡ ἑλληνικὴ ἀρχιτεκτονικὴ. Αἰξωνή 1 (1950-1951) 71-72.
267. **Πομόνη Μίμη** Φρύγανα - Παναγίες Ἀθηνιώτικες. Ν'Εστ 48 (1950) 1055-1056.
268. **Σεφεριάδη Περικλ.** Τὰ μαγκαλοτροπέζα τῆς Ὑδρας. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 10 (1950) ἀριθ. 9, 194.
269. **Ἀμποτ Γ. Ν.** Σπίτια [παλιὰ καὶ νέα]. Ν'Εστ 49 (1951) 220-222.
270. **Δάφνη Κ.** Τὰ κάστρα τῆς Κερκύρας. ΚερκΧρον Α' (1951) 17-24.
271. **Djéléry Panos N.** L'architecture populaire en Grèce. Paris 1951 (Editions Albert Morancé) 4^{ον}, ἀναρ. σ. 66.
Περιλαμβάνονται α) Πρόλογος τοῦ Christian Zervos, β) χάρτης τῆς Ἑλλάδος, γ) κείμενον καὶ 50 πίνακες μὲ σχέδια οἰκιῶν ἀπὸ τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς ἐπαρχίας.
272. **Ἰωαννίδου - Μπαρμπαρίου Μαρ.** Καλύβαι Σαρακατσαναίων. ΕΛΑ 6 (1951) 231-244.
273. **Καραντινοῦ Σ.** Ὁ γιοῦκος (παλιὰ λαογραφ. ἐντύπωση). ΧρονΚυν Α' (1951) 49.
274. **Κασσάνδρα Βασ.** Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ στὴ Ρόδον. Ν'Εστ 49 (1951) 682-685.
275. **Κόλλα Ιω. Δ.** Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἀφαιρέσις τῆς προστασίας. ΚερκΧρον Α' (1951) 30-34.
276. **Μάργαρη Δ.** Ζακυνθινὰ καμπαναριά. Ἱστορία καὶ λαογραφία. Ν'Εστ 49 (1951) 383-386.
277. **Μαρίνου Π. Ι.** Ἡ ἐκκλησίαι τῆς Φανερωμένης στὴ Ζάκυνθο. ἙπτανΦύλλα φ. 2-3 (1946) 23-26, φ. 4 (1946) 50-51, φ. 5 (1946) 65-68, φ. 16 (1951) 255-259.
278. **Σακελλαρίου Ι.** Ἀρχιτεκτονικὲς μορφὲς τῆς Κερκύρας. ΚερκΧρον Α' (1951) 25-29.
279. **Ταρσούλη Αθ.** Παναγία ἡ Κυρὰ ψηλὴ στὴν Κάλυμνο. ΦιλΠρωτ 1951, 147-149.
280. **Ἰωαννίδου - Μπαρμπαρίου Μαρ.** Οἰκίαι Ἀγίας Ἀννης Εὐβοίας. Λαογ 14 (1952) 133-168.
281. **Κόλλα Ι. Δ.** Κερκυραϊκὴ κληρονομία. ΚερκΧρον Β' (1952) 11-20.
282. **Μέγα Γ. Α.** Ζητήματα Ἑλληνικῆς λαϊκῆς Ἀρχιτεκτονικῆς. Λαογ 14 (1952) 304-317.
283. **Svoronos-Hadjimichalis Jeanne.** Notes sur la maison rurale grecque dans l'antiquité et aujourd'hui. L' Hell Cont 1952, 53-56.
284. **Σταμούλη - Σαγαντῇ Ἑλπιν.** Οἱ Λουτροὶ τῆς Σηλυβρίας. Ἑλλάδα ἔτ. Ε', τόμ. 10 (1952) 113-114.

285. **Χαλιορῆ Νικολάου Γ.** Τὸ Ὑδρεῖκο σπίτι. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας ἔτ. 12 (1952) ἀριθ. 1, 5-7, ἀριθ. 2, 31-34, ἀριθ. 3, 49-51, ἀριθ. 4, 72-75, ἀριθ. 5, 93-95, ἀριθ. 6, 113-116, ἀριθ. 7, 138-140.
286. **Djéléry Rapos** L'architecture populaire grecque. L'Hell Cont 1953, 376-382.
287. **Γεωργιάδου Κωνσταντίνου Α.** Τὸ ἀγροτικὸ σπίτι τῆς περιοχῆς Κυρηναίας Κύπρου. Λαογρ 15 (1953) 111-146.
288. **Ζήβα Διονυσίου Α.** Τὰ Ζακυνθινὰ κωδωνοστάσια. Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν μνημείων τῆς Ἑπτανήσου. Αἰξωνή. Γ' (1953) 77-86.
289. **Κανδηλάπη Γ. Θ.** Κάστρα καὶ καστέλλια Χαλδίας. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 1 (37) 1848, τευχ. 2-3 (38-39) 1907-1908.
290. **Κωνσταντινίδη Ἀρη** Ξωκλήσια τῆς Μυκόνου. Φωτογραφίες, σχέδια. Ἀθήνα 1953, 16^{ον} 46 πίνακες.
291. **Μέγα Γ. Α.** Τὸ ἀρχοντικὸν Σκοῦροσσι τῆς Καστορίας. Γέρας Κεραμ (1953) 503-509.
292. **Μελανοφρύδη Π. Η.** Οἱ ναὶ τοῦ Πόντου. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 2-3 (38-39) 1891-1895.
- Εἰδησεις σχετικαὶ μετὰ τὴν κατασκαφὴν τῶν (αὐτῶν) τὰ νεκροταφεῖα καὶ τὴν λαϊκὴν λατρείαν
293. **Ταρσοῦλη Ἀθηνᾶς** Τὸ Καρπάθικο σπίτι. Ἡ Γυναῖκα, ἀρ. 94 (1953) 25, 58.
294. — Παλιὰ σπίτια τῆς Λευκωσίας. ἙλλΚρο 5 (1953) ἀρ. 51, 150-151, 158.
295. **Χρηστομάνου Δ. - Καλίνσκη** Τὸ ἀρχοντικὸ τῶν Μπάμπουρα εἰς τὸ Μελένικον. ΣερΧρον Α' (1953) 181-185.

2. Ἐνδύματα.

296. **Δ(εληγιάννη) Β(ασιλείου)** Ἡ ντυμασιὰ τῆς γυναίκας στὴ Θράκη. ἈρχΘρ, Θησ 14 (1947-48) 358-359.
297. Ἑλληνικαὶ ἐθνικαὶ ἐνδυμασίαι ἐκδιδόμεναι ἐπιμελεία **Ἀντωνίου Ε. Μπενάκη**. Κείμενον **Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη**. Πίνακες **Νικολάου Σπέρλιγκ**, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1948 (Μουσεῖον Μπενάκη, ἀριθ. ἀντιτύπου 47). Σχ. 4^{ον} σελ. 24 + πίν. 55.
298. **Gulland R.** Les chapitres relatifs au costume et à la coiffure du traité «Sur les dignitaires du palais de Constantinople» du Pseudo-Codinos. Byzantion 18 (1946-1948) 127-138.
299. **Μακρῆ Κίτσου Π.** Ἡ γιορτινὴ Σκοπελίτικη φορεσιά. Ὁ Αἰώνας μας 1948 114-117.
300. **Μάργαρη Δ.** Ὁ θάνατος τῆς φουστανέλλας. ἙλλΔημ ἔτ. Α' τόμ. 1 (1948) 608-610.

301. **Παπαχριστοδούλου Πολ.** Ἡ ντυμασιὰ τῆς γυναίκας στὴ Θράκη. ἈρχΘρΘησ 14 (1947-48), 358-359.
302. **Στεφάνου Νικ. Μ.** Ἡ νυμφικὴ ἐνδυμασία τῆς Μεγίστης. Δωδ'Επιθ 2 (1948) 112-113.
303. **Χατζημιχάλη Ἀγγελικῆς** Ἡ φορεσιὰ τῆς Σουφλιώτισσας. ἈρχΘρΘησ 15 (1948-49) 209-224.
304. **Μακρῇ Κίτσου Α.** Πηλιορείτικες φορεσιές. Βόλος 1949, 4^{ον} σ. 32+9 σχέδ.
305. **Ἀποστολάκη Ἀννης** Λάσια καὶ τὰ ἔχοντα σχετικὸν σχηματισμὸν ἐν τοῖς μνημείοις πτυχωτά. ΕΠΘ 1950, 283-289.
306. Αὐθεντικαὶ ποντιακαὶ ἀμφιέσεις. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 4, 221 [μετὰ εἰκόνας Τραπεζουντίας οἰκοκυρᾶς].
307. **Bellinger Louisa** Κρητικὰ κεντήματα τοῦ «Μουσείου Ὑφαντῶν» τῆς Washington. ΚρητΧρον 4 (1950) 264-267 [μετὰ 4 εἰκόνων].
308. **Στεφανίδου Βασ.** Ἡ τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐνδυμάτων τοῦ Βυζαντίου ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν ἀρχιερατικῶν ἀμφίων. Θεολογία 21 (1950) 19-25.
309. **Γρηγόρη Γερ.** Λευκαδίτικη ἀμφίση. Λέσβος 1 (1950-1951) 91-92.
310. **Δάτσα Τάκη** Τὰ ῥηπανά τῆς Ἀρσινόης. Φιλίπποι 1951, 204-207.
311. **Montessanto-Jacopi M.** Art et tradition dans la forematique Neo-hellénique. L' Hell Cont 1951, 414-421.
312. **Παπαβασιλείου Ἑλένης** Ἀναμνήσεις Κριμαναίας. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 14, 803-4.
Εἰδήσεις περὶ ἐνδυμάτων.
313. **Ταρσούλη Ἀθηνᾶς (Tarsouli Athena)** Κεντήματα καὶ φορεσιές τῆς Δωδεκανήσου, Embroideries and costumes of Dodecanese. Ἀθῆναι 1951, Athens 1951, 4^{ον} σ. 14+68 πίν., σ. 14+68 pl.
314. — Ἡ Νεοελληνικὴ φορεσιά. Κρίκος Β' (1951-1952) ἀρ. 14 9-13.
315. **Λουκάτου Δημ. Σ.** Μιὰ ἐνδιαφέρονσα διάλεξις γιὰ τὴν Κεφαλονίτικη λαϊκὴ φορεσιά. Ἠχώ 75-77 (1952) 15-16.
316. Νησιώτικες ἐνδυμασίες. Ναυτ'Ελλ (1952) τευχ. 228, 29.
317. **Παλαιοῦ** Ἡ βράκα. Κρητ'Εστ 4 (1952) τευχ. 30, 22.
318. Ἀπὸ τὰς Ποντιακὰς ἀμφιέσεις. Ἀρχόντισσα οἰκοκυρὰ (1880-1920). Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 11-12, 2341. (Μετὰ εἰκόνας ἐνδυμασίας ἀρχοντικῆς).
319. **Argenti Philip** The costumes of Chios their Development from the XV th to the XX th Century. London [1953], 8^{ον}, σ. XII + ἀναρ. 5 + 338 + Plate CXI.
Κρίσις: Ν'Εστ 54 (1953) 1287-1288 (Κ. Ἀμαντος).

320. **Jacopi M. Monte Santo** Arte e tradizione nella forematica neoellenica. Studi bizantini e Neoellenici VIII (1953) 218-219.
321. **Κοσμετάτου - Φωκά Κ. Π** Κεφαλληνιακά. Α' φορεσιές [Ἀθήναι] 1953, 4^{ον} σ. 50 + 1 ἐκτὸς κειμένου + πίν. 8.
Κρίσις: Ἐθν. Κήρυξ 13-12-1953 (Γ. Ἀννίνος). ἙπτανΦύλλα φ. 2 (1953) 51-52.
322. **Kukules Ph. I.** Greci dell' Italia Meridionale ed i costumi bizantini Atti VIII Congr. Int. di Studi Biz. (1951) I (=Studi Biz. e Neoell. 7) (1953) 394.

3. Τροφαὶ καὶ ποτά.

323. **Δαγκιᾶ Σπ.** Τὸ λεξιλόγιο τοῦ μάγειρα. Ναυτ'Ελλ 1952, τεύχ. 227, 20.
Τροφαὶ συνήθεις τῶν ναυτικῶν.
324. **Λουκάτου Δημ. Σ.** Μιά ἐκθεση τροφίμων (λαογραφικὸ καὶ γλωσσολογικὸ κάταγμα). Ν'Εστ 52 (1952) 956-959.
325. **Μαριανθοπούλου Κ.** Ξενικαὶ λέξεις ἐν Ἑλλάδι. ΚυπρΣπ 12 (1948) 111-121.
Πλὴν τῶν ἄλλων καὶ ὀνόματα φαρμάκων.
326. **Χαλιορῆ Νικολ. Γ.** Ὑδρεῖκα λαογραφικά. «Ἀπ' τὸ καράβι στὸ κασόνι καὶ στὸ φούρνο». Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 11 (1951) ἀρ. 41, 217-219.
Πῶς παρασκευάζεται καὶ πίνεται τὸ ποτὶ εἰς τὴν Ὑδραν.
327. **Καλλέρη Ἰω.** «Τροφαὶ καὶ ποτά» εἰς πρωτοβυζαντινοὺς παπύρους. ἙπΒυζ Σπ 23 (1953) 689-715.
328. **Παπαγεηγοράκη Ἰδομ.** Ἡ Παχούντα. Κρητ'Εστ ἔτ. 5 (1953) τεύχ. 38, 21.
Εἶδος φαγητοῦ.

4. Βίοι

(γέωργικός, ποιμενικός, μελισσοκομικός, ναυτικός, ἀλιευτικὸς κλπ.).

329. **Μελέντη Γιάννη Κ.** Βαφή καὶ συντήρηση διχτυῶν. Σκῦρος 1947, τεύχ. 5, 121.
330. **Διαλυνᾶ Εὐαγγ.** Ἀπ' τὸ Κρητικὸ ἀλώνισμα. ἙλλΔημ ἔτ. Α' τόμ. 2 (1948) 430.
331. **Κουκουλὲ Φαίδωνος Ι.** Ἐκ τοῦ ἀλιευτικοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν. ἙπΒυζ Σπ. 18 (1948) 28-41.
332. **Μάνεση Στ.** Ψάρεμα μὲ καλαμίδι. Ὁ Πᾶν 18 (1948) 73-74, 80.
333. **Μαρσέλλου Θ. Ν.** Τὸ ψάρεμα καὶ τὰ ψάρια. Τέχνη - Θεωρία - Πρακτικὴ Ἑφαρμογὴ μὲ λεπτομερεῖ μελέτη περὶ τοῦ καιροῦ. Πρακτικὴ πρόγνωσις καὶ σημερινὴ ἐξέλιξις τῆς μετεωρολογικῆς ἐπιστήμης. Ἀθήναι 1948, 8^{ον} σ. 285 μετὰ σχεδίων **Κλειῶς** καὶ **Ν. Θ. Μαρσέλλου**.
Κρίσις: ΠΑΑ τόμ. 25 (1952) 249-251 (Σπ. Δοντᾶς).
334. ——— Τὰ πρῶτα ψαρέματα. ΚυνΝέα 1948 ἀρ. 201 (11) 342-3.

- 335 ———Τὸ ψάρεμα μὲ παραγάδια. ΚυνΝέα 1948, ἀρ. 202 (12) 373-375.
336. ———Ἀκόμα λίγα γιὰ τὰ παραγάδια. ΚυνΝέα 1948, ἀρ. 203 (1) 23-24.
337. ———Πῶς πιάνωμε τὰ ζωντανὰ δολώματα. ΚυνΝέα 1948, ἀρ. 204 (2) 55-56.
338. ———Τὰ ψιλοπαράγαδα. ΚυνΝέα 1948, ἀρ. 206 (4) 119, ἀρ. 207 (5) 151.
339. ———Πότε καὶ πῶς δολώνονται τὰ ψιλοπαράγαδα. ΚυνΝέα 1948, ἀρ. 209 (7) 217.
340. **Μαυρακάκη Γιάννη** Ποιμενικὰ Δυτικῆς Κρήτης. Χανιά 1948, σχ. 8^{ον} σ. 112.
341. **Μπαμπούρη Ἑπαμ.** Τὸ σκάρωμα καὶ ρίξιμο τῶν καραβιῶν στὴ θάλασσα. Ὡραῖα ἦθη καὶ ἔθιμα. Ναυτ'Ελλ 1948, τευχ. 194, 7.
342. **Μπάου Νικ.** Κυνηγετικὴ λαογραφία. Ὁ σκύλος. ΚυνΝέα 1948, ἀρ. 205 (3) 80, ἀρ. 207 (5) 147-148.
343. ———Τὸ μπαρμπουνί. [Πῶς γίνεται τὸ ψάρεμα τοῦ μπαρμπουνιοῦ. Καὶ λίγη λαογραφία]. Κυν Νέα 1948, ἀρ. 206 (4) 120.
344. ———Ὁ σκάρος (ἡ μεκάτσα τῆς θαλάσσης). Κυν Νέα 1948, ἀρ. 207 (5) 150.
345. **Παναρέτου Π.** Κυπριακὲς γεωγραφικὲς ἀρεταί. ΚυπρΣπ 12 (1948) 57-100.
346. **Παπαλέκα Ἡρ.** Ἡ πέρδικα καὶ τὸ κυνήγι τῆς. Ἡλιος ἔτ. 8 (1948) 76.
347. **Ποιμενίδης Ἀγγέλου Σ.** Οἱ ποιμένες. Κυν Νέα 1948, ἀρ. 199 (9) 265-267, ἀρ. 200 (10) 301-303, ἀρ. 201 (11) 335-336, ἀρ. 202 (12) 365-368, ἀρ. 203 (1) 13-15, ἀρ. 204 (2) 44-46, ἀρ. 205 (3) 74-76, ἀρ. 206 (4) 105-107, ἀρ. 207 (5) 137-139.
348. **Ποταμιάνου Θεμ.** Ἡ τράτα καὶ οἱ τραυιήθες. Ἡλιος ἔτ. 8 (1948) 656.
349. **Σπάλα Πάνου** Τράτες στὸ Σαρωνικόν. Ἑργ'Εστ 1948, ἀρ. 3 (15) 58.
350. **Σπυριδάκη Γ.** Ἀπὸ τὰ ἔθιμα τοῦ θερισμοῦ. Ἑργ'Εστ 1948 ἀρ. 12, 283-284.
351. [**Ἀνωνύμου**] Ὁ θερισμὸς στὰ νησιά μας. Ναυτ'Ελλ 1949 τευχ. 200, 7.
352. **Γεροντοπούλου Ι.** Σφουγγαράδικα ἔθιμα καὶ γράμματα. Ναυτ'Ελλ (1949) τευχὸς 202, 6.
353. **Δημητριάδης Ι.** Ρωμαϊκὸς νόμος καὶ σύγχρονα ἔθιμα. Κυν Νέα 1949, ἀρ. 217 (3) 103.
Κυνηγετικὸς βίος.
354. **Κουκουλὲ Φαίδωνος.** Ἐκ τοῦ ποιμενικοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν. ἘπΒυζΣπ 19 (1949) 272-291.
355. **Κουλούρα Γκίκα Ν.** Συνθῆκαι καὶ ὄροι τῆς ζωῆς τῶν ἱστιοφόρων. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 9 (1949), ἀριθ. 4, 71-72.
Ναυτικὸς βίος.
356. **Μπάου Νικ.** Κυνηγετικὴ λαογραφία. Ἡ ἀλεπού. Κυν Νέα 1949, ἀρ. 216 (2) 65-66, ἀρ. 218 (4) 142-145.

357. **Πετρη Π. Π.** Σὲ μιὰ στάνη κοντὰ στὰ Γιάννενα. 'Ο Πάν 19 (1949) 45-47.
358. **Ρ. Γ.** 'Ο τρύγος τῆς σταφίδας. 'Ηχώ 35-36 (1949) 15.
359. **Ράλλη-Τζελέπη Ζωῆς.** Πῶς «ψαρεύεται» καὶ πῶς καλλιεργεῖται ὁ ἄστακος. 'Ηλῖος ἔτ. 9 (1949) 552.
360. **Συρίου 'Αγγ.** Τὰ θαλασσινά. Ναυτική νησιώτικη λαογραφία. Σύρα 1949, 8^{ον}, σ. 40.
361. **Φωστηροπούλου 'Αγαθαγγέλου** Γεωργία καὶ κτηνοτροφία 'Ιμέρας. 'Αρχ Πόντ 14 (1949) 161-167.
362. **['Ανωνύμου]** 'Η ζωὴ στὰ παλὰ καράβια. Ναυτ'Ελλ 1950, τευχ. 215, 7.
363. **Βοντυρά Μιχ.** Γαλακτοκομικά Κρώμνης. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) 278-280.
364. **Διαμαντοπούλου Κωνστ. Γ.** Λαογραφικὴ οἰκονομική. Α'. Λαογραφικὴ κοινωνικὴ οἰκονομική. Εἰσαγωγή. Αἷτια τῆς γενέσεως τῶν ἀναγκῶν. Παραγωγή. Τιμαί. [Ἀθῆναι] 1945, 8^{ον} σ. 45.
Κρίσι.: Λαογρ 13 (1950-1951) 162-165 (Στ. Π. Κυριακίδης).
365. — Λαογραφικὴ Οἰκονομική Β. Λαογραφικὴ οἰκονομικὴ τῆς ἐπιχειρήσεως. Τί εἶναι ἐπιχειρήσεις καὶ πῶς λειτουργοῦν ἱστολογισμός. Τελικὸς λογαριασμός. Θεωρία ἐξόδων καὶ κοστολόγησις. [Ἀθῆναι] 1950, 8^{ον} σ. 60.
366. — Λαογραφικὴ Οἰκονομική Γ'. Λαογραφικὴ οἰκονομικὴ κοινωνιῶν. Καθορισμός κοινωνικῶν ἀναγκῶν καὶ πολιτικὴ δαπάνων. Μέσα πρὸς κάλυψιν τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν. Προβλεπόμενος ἀπολογισμός. 'Επίλογος. [Ἀθῆναι] 1952, 8^{ον} σ. 59.
367. **Θεοπούλου Ν.** Οἱ ναυτικοὶ τοῦ Πόντου. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 7-8, 434-437, τευχ. 2, 511-512, τευχ. 10, 553-560, τευχ. 11, 617-619, τευχ. 12, 705-707, ἔτ. 2 (1951) τευχ. 14, 795-6, τευχ. 15, 847-849, τευχ. 17-18, 942-943.
368. **Κουκουλὲ Φαίδωνος Ι.** 'Η ἀμπελοργία παρὰ Βυζαντινοῖς. 'ΕπΒυζΣπ 20 (1950) 17-32.
369. **Μάνεση Σιαύρου** 'Απὸ τὰ θέληττρα τῆς ψαρικῆς. Μὲ τὸ μπράγκο καὶ μὲ τὸ καλαμίδι. 'Ο Πάν 21 (1950) 165-166.
370. **Παπαδεροῦ 'Εμμ. Στ.** Τὸ κυνήγι τοῦ Κρητικοῦ ἀγριμοῦ. Κρητ'Εστ 2 (1950) τευχ. 15, 14.
371. **Παναρέτου Π.** Κυπριακὸ γεωργικὸ διήγημα: 'Η ἀλεπού πὺν γεννᾷ λαγούς καὶ τὸ σιτάρι πὺν γίνεται κουντούρα. ΚυπρΓράμμ 15 (1950) 89-90.
Εἰδήσεις ἐκ τοῦ κυνηγετικοῦ καὶ γεωργικοῦ βίου τῶν Κυπρίων.
372. **Κακουλὲ Ρη.** 'Η μελισσοκομία παρὰ Βυζαντινοῖς. ΒΖ 44 (1951) 347-357.
373. **Κουκουλὲ Φαίδωνος Ι.** 'Εκ τοῦ ναυτικοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν. 'ΕπΒυζΣπ 21 (1951) 3-48.

374. *Δουκάτου Δημ.* Εἰκόνες τοῦ πρᾶματευτῆ ἀπὸ τῆ λαϊκῆ μας ποίηση καὶ τὶς παροιμίες. Ὁ Συναε 1951, 85 - 86, 109 - 111.
375. *Μάνεση Σταύρου* Ἀλπινιστικὴ περιπέτεια στὴ Μύκονο. Ὁ Πάν 21 (1951) 52 - 53. [Ἀλιευτικὸς βίος].
376. *Μελανοφρύδης Π. Η.* Τὰ μελεσσιδία. Ποντ'Εστ. ἔτ. 2 (1951) τεῦχ. 23, 1191 - 1192. [Μελισσοκομικὸς βίος].
377. *Παναρέτου Α.* Κυπριακὴ γεωργικὴ λαογραφία. ΚυπρΣπ 15 (1951) Λαογραφικὸν παράρτημα II, ιε' - λε'.
378. *Καραναστάση Ἀναστασίου Μ.* Οἱ ζευγαῖδες τῆς Κῶ. Ἡ ζωὴ καὶ οἱ ἀσχολίες των. Λαογρ 14 (1952) 201 - 303.
379. *Μπάου Νικ. Π.* Ἡ μπεκάτσα. ΚυπΝέα 1952, ἀρ. 254 (4) 136 - 137, ἀρ. 255 (5) 176 - 177, ἀρ. 256 (6) 215 - 216, ΚυπΝέα 1953, ἀρ. 257 (7) 262, ἀρ. 258 (8) 311, ἀρ. 259 (9) 358 - 359, ἀρ. 260 (10) 402 - 403.
380. — Κυνήγια στὴ Μικρασία. ΚυπΝέα 1952, ἀρ. 250 (12) 456 - 457, ἀρ. 251 (1) 18 - 19, ἀρ. 252 (2) 58 - 59.
381. *Σαλαμάγκα Δημ.* Οἱ ἀβτζῆδες. Ἡπειρ'Εστ. ἔτ. 1 (1952) 262 - 268.
382. *Βασιλάη Ἠλία* Ἀποκτασία εἰς τὴν ἑσπέρην. Ἡπειρ'Εστ. ἔτ. 2 (1953) 837 - 838.
383. *Γρηγόρη Κλεονίκης* Ἀγροτικὰ ἔθιμα Λευκάδος. Λαογρ 15 (1953) 161 - 164.
384. *Ζευγώλη Γ. Δ.* Ποιμενικὰ τῆς ὀρεινῆς Νάξου. Λαογρ 15 (1953) 61 - 110.
385. *Ρωμαίου Κ.* Γεωργικὴ ζωὴ: ἡ σπορὰ καὶ τὸ ὕφος τῆς. Ὁ Πάν 23 (1953) 129 - 130.
386. *Σαμαρά Μοδέστου* Ἀγροτικὰ ἔθιμα στὴν Κύπρο. Λαογρ 15 (1953) 164 - 168.
387. *Σγουρίτσα Ἀγγελιάου Γ.* Ὁ μύλος. Χρον Μορ Β' (1953) 63 - 64.
388. *Φραγκίδης Ε.* Μελισσοουργεῖο. Ποντ'Εστ. ἔτ. 4 (1953) τεῦχ. 10 (46) 2260 - 2261.

5. Βιοτεχνία καὶ λαϊκὴ τέχνη.

(Ἀρχιτεκτονικὴ, χειροτεχνία, ὑφαντικὴ, κεντητικὴ, ξυλογλυπτικὴ, ἀγγειοπλαστικὴ, μεταλλουργικὴ, λαϊκὰ ἐπιτηδεύματα)

389. *Κυριακίδης Εὐτυχίας* Μουστιές. ΚῆρΑἰγ. ἔτ. Β' (1948) ἀρ. φ. 22, 164 - 165. Προπαρασκευὴ καὶ συντήρησις βαρελίων.
390. *Μακρῇ Κίτσου Ἀ.* Τὰ Σκοπελίτικα μαχαιράκια. ΕὐβΓράμμ 1948, ἀρ. φ. 52 - 53 - 54, σ. 7 - 8.
391. *Μερεμέτη Α.* Ἡ τέχνη εἰς τὰ Δωδεκάνησα. (Ἡ Ἑλληνικὴ Δωδεκάνησος. Ἐν Λευκωσίᾳ 1948, σελ. 35 - 66). (Ἐκδοσις Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου).

392. ——— Τὰ ἱστορικά καὶ λαογραφικά κειμήλια. Παιδεία 2 (1948) 89 - 90.
393. *Βυζαντινίου Περ.* Ἡ πανελλήνιος ἔκθεσις χειροτεχνίας καὶ λαϊκῆς τέχνης. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας ἔτ. 9 (1949) ἀριθ. 12, 243 - 244.
394. *Μακρῇ Κίτσου Ἀ.* Νησιώτικη ἀγγειοπλαστική. ΦιλΠρωτ 1949, 135 - 136.
395. *Τσαμπάση Πασχάλη* Ἡ λαϊκὴ τέχνη καὶ οἱ συνεταιρισμοί. Συνετ 1949, 27-28.
396. *Φραγκοῦδη Τάκη Μ.* Ἡ ἔκθεση Λαϊκῆς Τέχνης στὴν Ἀθήνα. ΚυπρΓράμμ 14 (1949) 205 - 206.
397. Ἡ λαϊκὴ χειροτεχνία. Ν᾽Εστ 47 (1950) 89.
Μετὰ εἰκόνας πλαισίου ὕφαντοῦ ἐκ Μετσόβου.
398. *Κερασσώτη Πάνου* Ὁ ἀργαλειὸς καὶ ἡ ὕφαντικὴ στοὺς θρούλους καὶ τὰ τραγοῦδια. Ἀν. τ. ἐκδ. 1950, 8^{ον} σ. 32+32.
399. *Μακρῇ Κίτσου Ἀ.* Παραλλαγὲς ἑνὸς ζωγραφικοῦ θέματος. Ὁ Αἰώνας μας 1950, 174 - 178. (Καὶ ἀνάτυπον), Ἀθήνα 1950, 8^{ον} σ. 16+εἰκ. 12 ἐντὸς κειμ.
400. *Παλαμίδη Νίκου* Στεμνιτισῶται Ἀστυνοδόχοι. Γορτῆμερ 1950. Ἀθῆναι 1950, 52 - 54.
401. *Παπαδάκη Εἰρήνης* Ἡ ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη. Ἡ Γυναῖκα ἀρ. 3 (1950) 50, ἀρ. 4, 42.
402. *Παπαδοπούλου Δ. Κ. (Σταυρίωτη)* Ἀπὸ τὴν ζωὴ τῆς πειραστικῆς Σταυρίων Βιοτεχνικά. Ποντ᾽Εστ ἔτ. 1 (1950) τεῦχ. 3, 134 - 152, τεῦχ. 4, 210 - 211.
403. ——— Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων Σταυρίων. Αὐτόθι τεῦχ. 5, 293 - 4.
404. *Πασχαλίδου Ἀγγελικῆς* Κυπριακὴ λαϊκὴ τέχνη. ΚυπρΣπ 14 (1950) 161 - 184, πίνακ. 20.
405. *Πετράκη Σ. Α.* Παλαιὸν ὑπαίθριον ἐλαιοτριβεῖον. Κρητ᾽Εστ 2 (1950) τεῦχ. 17, 12.
406. *Φραγκάκη Ε. Κ.* Ἡ ἔκθεσις λαϊκῆς χειροτεχνίας καὶ βιοτεχνίας. Κρητ᾽Εστ 1 (1950) τεῦχ. 10, 25 - 26.
407. *Hadzimichali Anghéliki* L'art populaire de la Grèce. La sculpture sur bois. L'Hell Cont 1950 103 - 139, 227 - 244.
408. *Χατζημιχάλη Ἀγγελικῆς* Ἡ λαϊκὴ τέχνη μέσα στὰ πενήντα χρόνια. Ν᾽Εστ 48 (1950) τεῦχ. 563, 280 - 286.
409. *Γριτσοπούλου Τάσου Ἀθ.* Ὁ ποντισμένος ἀργαλειός. Αἰξωνή 1 (1950-1951) 68-70.
410. *Ζωγράφου Μίνας* Μαγδαληνός: Ἕνας λαϊκὸς τεχνίτης. Αἰξωνή 7 (1950 - 1951) 180 - 183.
411. *Φέρτη Ἥλια* Αἰξωνή. Παράδοση καὶ λαϊκὴ τέχνη. Αἰξωνή 1 (1950 - 1951) 87 - 88.

412. **Βράχα Φρ. Π.** Θησανροὶ λαϊκῆς τέχνης Κυπρὸ Γράμμ 16 (1951) 366.
413. **Γαλανοῦ Ἀλεξάνδρου Δ.** Βιοτεχνικά Ἐργ. Γεωργίου Συκούση. Περὶ Σ' Ἀργ. Δ' (1951) 39 - 58.
Κατεργασία αἰγείων τριχῶν Διαλογὴ «διάλεγμα» τῶν τριχῶν. Στοίβασμα. Κατασκευὴ τριχίνων ἰνῶν. Ἀργαλειός. Ἐργαλεῖα διὰ τὴν ὕφανσιν. Ὑφανσις τριχίνων ὕφασμάτων. Βιοτεχνικά προϊόντα ἐκ τριχῶν. Πλοκὴ ἢ στρίψιμον τριχίνων σχοινίων.
414. **Γιοφύλλη Φώτου** Ἡ Ἑλληνικὴ ξυλογραφία 1821 - 1950. Ἀθήνα 1951, 8^{ον} σ. 34.
415. **Καλλέρη Ἰω.** Αἱ πρῶται ὕλαι τῆς ὕφαντουργίας εἰς τὴν Πτολεμαϊκὴν Αἴγυπτον. ΕΛΑ 6 (1951) 78 - 230.
Κρίσι. : Bulletin Analytique de Bibliographie Hellenique 1952, 223 - 224. Chronique d'Égypte XXVIII (1953) 179 - 180 (*J. Bingen*). Journal of Jurist. Papyrology VII - VIII (1953 - 54), 381 (*Paph. Taubenschlag*).
416. **Χατζημιχάλη Ἀγγ.** Τὰ Σιφνέικα κεντήματα. Ἡ Γυναῖκα ἀρ. 26 (1951) 42 - 43.
417. — Τὰ κεντήματα τῆς Ἀττικῆς. Αὐτὴ ἀρ. 27 (1951) 26 - 27.
418. — Τὸ ἡπειρωτικὸ κέντημα. Αὐτὴ ἀρ. 28 (1951) 42 - 43 καὶ 65.
419. — Τὰ Ἀμβροσιανὰ κεντήματα. Αὐτὸ ἀρ. 29 (1951) 43 - 44.
420. — Κεντήματα τοῦ Τρίκερι. Ἐκδ. Ἐργοεὶστος 1951. 8^{ον} σ. 47 + εἰκ. 20
421. [**Ἀνωνύμου**] Λαογραφία καὶ μοντέλλα. Ναυτ' Ἑλλ 1952, τευχ. 228, 29.
422. **Ἀποστολάκη Ἀννης** Βαφικὴ. Βαφικαὶ ὕλαι καὶ χρῆσις αὐτῶν. Λαογρ 14 (1952) 71 - 124.
423. **Δεληγιάννη Β.** Τὸ ἀμπατζηλήκι καὶ φερεμεντζηλήκι στὴ Μικρὰ Ἀσία. Μικρὸ Χρον 5 (1952) 117 - 132.
424. Διακοσμητικὴ τέχνη στὰ Σκυριανὰ κεντήματα καὶ ἐπιπλα. Εἰκόνες ἱστορικῶν πλοίων σὲ ἀγγεῖα. Ναυτ' Ἑλλ 1952, τευχ. 228, 29.
425. **Ἰωακεϊμίδου Σάββα** Τὸ χαπὲς τῆς ἐπαρχίας Χαλδίας. Ποντ' Ἑστ ἔτος 3 (1952) τευχ. 6 - 7 (30 - 31) 1499 - 1500.
Περὶ ἀσχολιῶν τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας Χαπὲς.
426. **Κρητικοῦ Παν. Γ.** Τὰ «σκολεῖα τῆς κάρτσας» εἰς τὴν Πάτιμον. Λαογρ 14 (1952) 125 - 132.
427. **Μακρῇ Κίτσου** Δύο λαϊκοὶ ζωγράφοι, Γιάννης καὶ Θανάσης Παγώνης. Βόλος 1952, 8^{ον} σ. 32 + πίνακ. 20.
428. **Σφαέλου Κ.** Τὸ Αἰγινήτικο κέντημα. Ἡ Γυναῖκα, ἀρ. 74 (1952) 22 - 23.
429. **Χατζημιχάλη Ἀγγελ.** Τὰ χρυσοκλαβάρικα συρματεῖνα - συρμακέσικα κεντήματα (Extrait des Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier) Ἀθῆναι 1952, 8^{ον} σ. 52 + εἰκ. 32 ἐκτὸς κειμένου.

430. **Ε.** "Ενας μελετητής της λαϊκής τέχνης. Ν'Εστ 53 (1953), 939.
431. **Ζάππα Τάσου** "Η λαϊκή τέχνη στην Κύπρο. ΦιλΠρωτ 1953, 299-302.
432. **Ίωαννίδου Φρόσως Ι.** "Η ήπειρωτική οίκοτεχνία. "Ηπειρ'Εστ έτ. 2 (1953) 603-607.
433. **Μακρῆ Μίμη Π.** "Η λαϊκή δημιουργία. Πελοπ'Εστ έτ. 1 (1953) τευχ. 3,22.
434. **Πάλλη Α. Α.** "Η λαϊκή τέχνη. Κρίκος Δ' (1953) αρ. 35-36, 17-18.
435. **Παπαφωτίου Κ.** "Η αισθητική δύναμις της έλλην. λαϊκής διακοσμητικής τέχνης. "Ηπειρ'Εστ 2 (1953) 266-268.
436. **Παπαχριστοδούλου Πολυδ.** Τὸ Σουφλί, έστία λαϊκῶν τεχνῶν καὶ παραδόσεων, διάλεξις. "Εκδοσις τῆς "Εταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν, ἀριθ. 18. "Εν "Αθήναις 1953, σχ. 8^{ον}, σ. 20.
Κρίσις: "ΑρχΘρΘησ 18 (1953) 394 (**Δ. Οί.**).
437. **Σπαθοπούλου Θ. Η.** Τὰ μεταλλεῖα τῆς Γαράσαρης. Ποντ'Εστ έτ. 4 (1953) τευχ. 4 (40) 1979-1980, τευχ. 6 (42) 2076-2077.
438. **Σφαέλου Κ.** "Η ύφαντική στην "Ηπειρὸν. "Η Γυναῖκα, αρ. 98 (1953) 48.
439. **Χατζηδάκη-Βέη Εὐγενίας** "Εκκλησιαστικὰ κέντηματα (Κατάλογος ἐκκλησιαστικῶν κεντημάτων). Μουσείον Μπενάκη "Αθήναι 1953, 2β, σ. 78, 1 φρ. πιν. 32.
- Κρίσις: "ΑρχΠόντ 18 (1953) 307-311 (**Οδ. Αμνιδης**).
440. **Ζαφειρίου Νικολάου Ι.** "Η βυροποιία εν Σάμω. "ΑρχΣάμ 3 (1948/1954) 84-89.

Δ' Πνευματικὸς βίος.

1. Λαϊκὴ πίστις.

α'. Θρησκευτικαὶ καὶ δεισιδαίμονες δοξασίαι τοῦ λαοῦ.

441. **"Αναγνωστοπούλου Αἰκ.** Προλήψεις. Λουλ έτ. 1 (1948) τευχ. 4, 15.
442. **Γαϊτανάρου Πανταζ. Β.** Προλήψεις. Λουλ έτ. 1 (1948) τευχ. 2, 15.
443. **Κούμαρη Ίωάννου** "Ο ἄνθρωπος καὶ αἱ δεισιδαιμονίαι. "Ηλιος έτ. 8 (1948) 514, 575, 628, 684, 740, 792, 848, 904.
444. **Μπάου Νικολάου "Α.** Κυνηγετική λαογραφία. Προλήψεις. ΚυνΝέα 1948, αρ. 201 (11) 329.
445. **Πανταζοπούλου Ν.** Προλήψεις. Λουλ έτ. 1 (1948) τευχ. 3, 14.
446. **Πούρλου Γ. Δ.** Κυνηγετική λαογραφία. Προλήψεις. ΚυνΝέα 1948, αρ. 202 (12) 358.
447. Προλήψεις γιὰ τὰ παιδιά. Μητέρα καὶ Παιδί, 15 (1948) 12.
448. **Σπάλα Πάνου** Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες. "Εργ'Εστ 1948 αρ. 11, 261.

449. **Λυκούδη Στυλ. Ἑμμ.** Συνήθειαι καὶ προλήψεις τῶν παλαιῶν θαλασσινῶν. "Ἡλιος ἔτ. 9 (1949) 418.
450. ———— Ὁρυλήματα καὶ προλήψεις τῶν ναυτικῶν. Αὐτόθι 493, 568, 631, 671.
451. **Strömberg Reinhold** Om Plutarchos' skrift ΠΕΡΙ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑΣ. Ett bidrag till skildringen av senantikens religiositet. Särtryck ur Festskrift till Axel Boëthius 1949; Sverige-Italien. Ny följd, H. 3 (Göteborg 1949), 141 - 149.
452. [**Φραγκάκι Εὐαγ.**] Αἱ προλήψεις εἰς τὴν Κρήτην. "Ἡλιος ἔτ. 9 (1949) 312. Ἀπόσπ. ἐκ τοῦ βιβλίου Φραγκάκι Εὐ. «Συμβολὴ στὰ Λαογραφικὰ τῆς Κρήτης».
453. **Ἀθανασιάδης Εὐστ.** Δεισιδαιμονίες Σάντας. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 5, 287-288, τευχ. 6, 341-343, τευχ. 10, 575-576, τευχ. 11, 638-9, ἔτ. 3 (1952) τευχ. 2 (26) 1329-1330, τευχ. 3 (27) 1377-8, τευχ. 4-5 (28-29) 1440-1442.
454. "Ενα μικρὸ λεξικὸ γιὰ τὶς προλήψεις. Π. Γράμμα, ἀρ. 4 (1950) 22-23.
455. **Ραϊσάκης Χαρίλ.** Οἱ δεισιδαιμονίες. Κρητ'Εστ 1 (1950) τευχ. 11-12, 19.
456. **Νυμφοπούλου Μιλτιάδου** Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες Σάντας. ἈρχΠόντ 16 (1951) 246-251.
457. **Σαραντὴ-Σταμούλη Ἑλπιν.** Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες τῆς Θράκης. Λαογρ 13 (1951) 100-114, 201-236, 14 (1952) 169-200, 15 (1953) 429-430.
458. **Χριστοδουλίδου Ν. Δ.** Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι στὴ Μαραθάσα. Μαθ'Εστ Α' (1951) ἀρ. 2, 79-80.
459. [**Ἀωνόμου**] Προλήψεις καὶ μυστικὰ τῶν θαλασσοπόρων. Ναυτ'Ελλ 1952, τευχ. 226, 14.
460. **Ἀνν. Μπ.** Προλήψεις καὶ βασκανίες στὴ θάλασσα. Ναυτ'Ελλ 1953, τευχ. 232, 12.
461. **Μελανοφρύδης Π. Η.** Τὸ φίδι. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 2-3 (38-39) 1924-1925.
462. **Πομόνη Μ.** Βοτανολογήματα. Ν'Εστ 53 (1953) 236.
463. **Σταυριώτης (Κ.Δ.Π.)** Τ' ὀφίδ'. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 6 (42) 2075-2076.

β'. Μαγεία. Ἐπωδαί.

1. Μαγεία.

464. **Παπαδοπούλου Ἀνθίμου Ἀ.** Τὸ μαγικὸ δαχτυλίδι. ἈρχΠόντ 13 (1948) 3-34.
465. **Παπαχαλαλάμπους Γ. Χ.** Ἐπιρρήματα ἐξ ὀνομάτων ζώων εἰς τὴν Κυπριακὴν διάλεκτον. ΚυπρΣπουδ 12 (1948 ἔτ. ἐκδ. 1949) 171-172.
Μαγικὸς τρόπος ἀποτροπῆς τοῦ τυφῶνος.

466. Μαγεία καὶ ἀπόκριφοι ἐπιστῆμαι. Ἡλῖος ἔτ. 10 (1951) 689-690, 733.
467. **Τατάκη Β. Ν.** Τὸ χρονικὸ τοῦ Ἀγίου Κυπριανοῦ. Ἀγγλ. Ἐπιθ τόμ. 5 (1951) 276-279.
468. **Ζέγγελη Κ.** Ἐπιστήμη καὶ μαγεία. (Περὶλήψις ἀνακοινώσεως εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν). Ἡλῖος ἔτ. 12 (1952) 755.
469. **Μελανοφρύδη Π. Η.** Τὰ γαλανὰ μάτια. Ποντ. Ἐστ. ἔτ. 3 (1952) τευχ. 3 (27) 1374.
470. **Pétropoulos Dém.** Le rôle des femmes et de la terre dans quelques pratiques magiques (Extrait des Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier). Athènes 1952, 8^{ον} σ. 11.
471. **Eitrem S.** Mana und «Ausfluss» in griechischer Magie. Προσφ. Κυριακ. (1953) 192-197.
472. **Μηλιώνη Χριστοφόρου Μ.** Βασκανία (Παρατηρήσεις πρὸς ἔγιναν στὸ Περιστέρι (Μέγκουλη) Παγωνίου). Ἡπειρ. Ἐστ. 2 (1953) 47-49.
473. Μάγια καὶ δεισιδαιμονίαι. Ἡλῖος ἔτ. 12 (1952) 962.
474. **Παπαδοπούλου Δημητρίου Κ.** Μαγικά, μαγήθαι καὶ δεισιδαιμονίαι τοῦ χωρίου Στανούν. Ἀρχ. Πόντ. 18 (1953) 269-273.
475. **Παπ. Ρέας** Ἡ βασκανία. Ἡ Τριτάκη, ἀρ. 38 (1953) 25.
476. **Παπακώστα Ἀγγ.** Ἡ πρόκληση βροχῆς στὴν Ἡπειρο. Αἰξωνή Γ' (1953) 49-52.
477. **Χατζηνικολάου Ἀννης** Μετάλλινα μαγικά εἰκονίδια Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης. Ἐπ. Βυζ. Σπ. 23 (1953) 508-518.

2. Ἐπωδαί.

478. **Σπάλα Πάνου** Τὸ «μάτιασμα» καὶ τὰ «ξόρκια». Ἐργ. Ἐστ. 1948, ἀρ. 12, 285.
479. **Συγγελλάκη Ν.** Γητεῖς καὶ σαραντίσματα. Κρητ. Ἐστ. 1 (1949) τευχ. 5, 20.
480. **Βαβουλὲ Π.** Γητεῖα γιὰ κάθε ἀρρώστια. Κρητ. Ἐστ. 2 (1950) τευχ. 13, 29 — γιὰ τὶς ἀρρώστειες τῶν ματιῶν 14, 26 — γιὰ τὴ σπλῆνα 15, 24.
481. **Γιαννοπούλου Ἐπιτανησίας Μαριέττας Ε.** Ζακυνθινὰ ξόρκια. Λαογρ. 13 (1950-1951) 263-276.
482. **Χατζηϊωάννου Κ. Π.** Ξόρκια ἀπὸ τὴν Κύπρο. Λαογρ. 13 (1950-1951) 12-27.
483. Γητεῖς. Κρητ. Ἐστ. 4 (1952) τευχ. 29, 23.
484. **Ψυχογιῶ Ντίνου Δ.** Περὶ γοητειῶν καὶ μαντείας. Ἡλειακά, ἔτ. Β', τευχ. 4-5 (1952) 62-64.
485. **Παρασκευαΐδη Παν. Σ.** Βασκανία. Ξεμέτρημα ἢ ξεμάτιασμα. Ἐπωδαί. Λαογρ. 15 (1953) 153-155.

486. **Χριστοδούλου Βάσου** Πῶς «γητεύουν» τὶς ἀμυγδαλές. Μαθ'Εστ Γ' (1953) ἀρ. 8, 106.

γ'. Μαντική.

487. **Χατζηπαυστόλου 'Αντ.** Αἱ μαντικαὶ τέχναι εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ρώμην. Πρόλογος Ἀγγέλου Τανάγρα. Ἀθῆναι 1948, 8^{ον} σ. 270.
488. **Παπαχριστοδούλου Πολ.** Τὰ νεύρατα καὶ οἱ γυναῖκες στὴ Θράκη. ΦιλΠρωτ 1949, 165-168.
489. **Γριτσοπούλου Τάσου 'Αθ.** Ὀνειροκριτικά. Αἰξωνή 1 (1950-1951) 41-43.
490. **Μητροπούλου Κων.** Ἱπποκράτους περὶ ἐνυπνίων. Εἰσαγωγή. Αἰξωνή 1 (1950-1951) 104-110. Μέρος Β'. Αὐτόθι 197-202.
491. **Ξενίτα Ξένου** Εὐχή. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 1, 39-41.
Πρόκλησις μαντικοῦ ὄνειρου περὶ γάμου.
492. **Π(απαχριστοδούλου) Π(ολυδ.)** Ὁ Ἀγαθὸς ἄγγελος καὶ οἱ χρησμοί. ἈρχΘρ Θησ 16 (1951) 247-251.
493. **Νικολάου Χαραλ.** Πῶς οἱ ἄνθρωποι κατακρίνονται ἂν θάνατι καλοχρονία. Μαθ'Εστ Δ' (1953) ἀρ. 10, 41.
494. **Ποιμενίδη Ἀγγ.** Τα προγενέστερα τῶν περασμάτων τῶν ὁρμητικῶν καὶ τὰ παιδρά τους. ΚυνΝέα 1953, ἀρ. 268 (4), 232-233.

2. Λαϊκὴ κοσμοθεωρία καὶ ἐπιστήμη.

α'. Κοσμογονικοὶ καὶ ἀστρολογικοὶ μῦθοι.— Μετεωρολογία.

495. **'Αλλῶ Ρενέ** Ὁ Νοστράδαμος καὶ τὰ ἀπίθανα προσόντα ποὺ τοῦ ἀποδίδονται. Ἡλῖος ἔτ. 8 (1948) 158.
496. **Eisler Robert** Ἀστρολογία-ἐπιστήμη ἢ πρόληψις; Ἑκλ Δ' (1948) 694-698.
497. **Καρ. 'Ηρ.** Μετεωρολόγοι ἄριστοι τὰ ζῶα. Αἱ προβλέψεις των. Ἡλῖος ἔτ. 8 (1948) 207.
498. **Λευκαδίτη Γ.** Πρόγνωσης τοῦ καιροῦ. ΚυνΝέα 1948, ἀρ. 200 (10), 310.
499. **Μαρσέλλου Θ.** Πῶς θὰ μπορῆτε νὰ ξέρετε καὶ νὰ προβλέπετε τὸν καιρὸ. Ἡλῖος ἔτ. 8 (1948) 276.
500. **Παπαδοπούλου 'Ι.** Περὶ τῶν ἀποφράδων ἡμερῶν. ἘπΒυζΣπ 18 (1948) 238-244.
501. **Πετροπούλου Παντ.** Μετεωρολογικά. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ. 4, 15.
502. **Σταυρουλάκη Ἀνδρ.** Γέμωση-λίγωση. Κρητ'Εστ 1 (1949) τευχ. 8, 22.
503. **Μ.Ν.Α.** Κυνηγετικὴ λαογραφία. Ἡ Πούλια. ΚυνΝέα 1950, ἀρ. 229 (3), 92.
504. **Κληρίδη Ν.** Κυπριακὴ Λαογραφία. Καιρικὲς προβλέψεις. ΚυπρΓράμμ 16 (1951) 291-292.

505. **Sadnik L.** Der regenbogen in der Vorstellung der Balkanvölker. BZ 44 (1951) 482-486.
506. **Weinstock St.** Catalogus Codicum Astrologorum Graecorum. Codices Britannicos descripsit—. Tomi IX pars prior: Codices Oxonienses. Bruxellis, In Aedibus Academiae 1951. VIII, σ. 209, 1 Bl.
Κρίσις: BZ 46 (1953) 194-196 (*F. Dölger*).
507. ——— Pars altera: Codices Londinenses, Cantabrigienses, bibliothecarum minorum. Accedunt Codices Batavi, Danenses, Sueci. Tomi IX Pars II. Bruxellis, In Aedibus Academiae 1953. VIII, σ. 208.
Κρίσις: BZ 46 (1953) 406-407 (*F. Dölger*).
508. Ὁ ἀστρολόγος Νοστράδαμος. Ἡλιος ἔτ. 12 (1952) 994.
509. **Dölger Franz** Antike Zahlenmystik in einer Klosterregel. ΠροσφΚυριακ (1953) 183-189.
510. **Κυριακίδου Στίλπωνος Π.** Τὸ ἀποφάνειν τοῦ ἀριθμοῦ 13. ΓέρΚεραμ (1953) 551-566.
511. **Πεντελικού Κ.** Πολιτισμὸς καὶ ἀστρολογία. Ἄκτ 1953, 447-449.
Β. Μῦθοι περὶ ζώων καὶ φυτῶν.
512. **Ρωμαίου Κ.** Ἡ ἱστορία ἐνὸς κακίου καὶ ἐνὸς λουλουδιοῦ. Ἐργ'Εστ 1948, ἀριθ. 2 (14) 48-49.
513. **Τσιτσᾶ Σ.** Ὁ Πλάτανος. Ὁ Πάν 18 (1948) 56-57, 76-78.
514. ——— Ὁ ἔλατος. Ὁ Πάν 19 (1948) 87-89, 96.
515. ——— Ἡ τριανταφυλλιά. Ὁ Πάν 19 (1948) 112-113.
516. **Τ. Φ. Θ.** Ἡ Δάφνη. Συνετ 1948, 109.
517. ——— Ὁ Πλάτανος. Συνετ 1948, 129-131.
Ποικίλα λαογρ. στοιχεῖα διὰ τὰ ἀνωτέρω φυτά.
518. ——— Ἡ Συκιά. Συνετ 1948, 50-51.
Ποικίλαι λαογρ. εἰδήσεις περὶ συκιάς.
519. ——— Ἡ μηλιά. Συνετ 1948, 87-89.
Ποικίλα λαογρ. στοιχεῖα περὶ μηλιάς.
520. **Τσιτσᾶ Σεραφεῖμ Κ.** Στὰ ἄγρια ὄρη. Ἐκδοσις Β'. Λαμία 1949, 8^{ον} μικ. σ. 14
Κρίσις: Παιδεία 3 (1949) 238 (*Μ. Ἀγγελόπουλος*).
521. **Μπάου Ν.** Κυνηγετική λαογραφία. Ὁ λύκος. ΚυνΝέα 1949, ἀρ. 213 (11) 347-348, ἀρ. 214 (12) 380-381.
522. ——— Κυνηγετική λαογραφία. Ὁ ἀγριολαγός. ΚυνΝέα 1949, ἀρ. 219 (5), 182-183, ἀρ. 220 (6), 220-221.
523. **Τ. Φ. Θ.** Ἡ βελανιδιά. Συνετ 1949, 16-18.

524. — Τὸ κυπαρίσσι. Συνετ 1949, 56 - 57.
525. — Ἡ λευκα καὶ ἡ λιτά. Συνετ 1949, 77 - 78.
526. — Ὁ βάτος. Συνετ 1949, 99 - 100.
527. *Γρίσπου Πάνου* Ὁ δοῦς. Συνετ 1952, 28 - 29, 79 - 81, 94 - 97.
528. *Μπάου Νικ. Α.* Κυνηγετικά μελετήματα. Τὸ γεράκι. ΚυνΝέα 1950, ἀρ. 230 (4), 137, ἀρ. 231 (5), 165 - 166, ἀρ. 232 (6), 201 - 202, 1951, ἀρ. 233 (7), 234 - 235, ἀρ. 234 (8), 283 - 284.
529. — Κυνηγετική Λαογραφία. Ἀγριμικά τοῦ ἐλληνικοῦ λόγγου. Ἡ πέρδικα. ΚυνΝέα 1950, ἀρ. 221 (7), 252 - 253.
530. — Κυνηγετική λαογραφία. Ὁ λαγός. ΚυνΝέα 1950, ἀρ. 223 (9), 344 - 345, ἀρ. 224 (10), 384 - 385, ἀρ. 225 (11), 422 - 423, ἀρ. 226 (12), 467 - 468.
531. *Καραλέκα Ἡρ.* Ὁ σκύλος. Ἡλιος ἔτ. 11 (1951) 82.
Παραδόσεις, προλήψεις καὶ παροιμίες περὶ σκύλου.
532. *Μπάου Νικ.* Ὁ κοῦκος. ΚυνΝέα 1951, ἀρ. 236 (10), 353, ἀρ. 247 (11), 389.
533. — Ὁ τρυγονοσούρτης. ΚυνΝέα 1951, ἀρ. 239 (1), 18.
534. — Τὸ δοῦντι. ΚυνΝέα 1951, ἀρ. 242 (4), 133 - 136.
535. *Βασιλοπούλου Στ. Α.* Ὁ τζίτζικας, ἀσπιδάρι καὶ παραδόσεις. Ἡλιος ἔτ. 12 (1952) 979.
- 535α. *Μηλιοπούλου Παρασκευᾶ Ι.* Ὁ Κόταρος, ὁ Κόρ - Κώστας καὶ ἄλλα Μακεδονικά. Θεσσαλονίκη 1952, 8^α σελ.
536. *Μπόγκα Εὐαγγ.* Ἡ ἀρκούδα στους μαγειρικοὺς θρύλους (τὸ χρέος τῶν κυνηγῶν μας). Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 2 (1953) 270 - 274.
537. Παραδόσεις. Γιὰ ζῶα καὶ πουλιά. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 4, 16.
538. *Σιουραϊτη Δημ.* Ἡ πέρδικα. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 4, 29.

γ'. Δημόδης ἱατρική.

539. *Καραλέκα Ἡρ.* Ὅλα τὰ ζῶα ἔχουν ἀλάνθαστες γνώσεις ἱατρικῆς. Ἡλιος ἔτ. 8 (1948) 208.
540. *Χρυσάνθη Κύπρου* Εὐθύνες καὶ ποινὲς ἱατρῶν κατὰ τὶς Ἀσίξεις. ΚυπρΣπ 12 (1948) 173 - 184.
541. *Ζαφειροπούλου Κ. Ν.* Τὸ «Γεωπονικόν» Ἀγαπίου Μοναχοῦ. Ἡλιος ἔτ. 9 (1949) 752.
542. *Σπεράντσα Στ.* Ἡ ἱατρικὴ στὸ Εἰκοσιένα. ἙλλΔημ ἔτ. Β' τόμ. 3 (1949) 413 - 4.
543. *Χρυσάνθη Κύπρου* Συμπεράσματα ἀπὸ τὶς ὀνομασίες τῶν ἀσθενειῶν στὴν Κύπρο. ἙλλΚύπρ 1 (1949) ἀρ. 2, 15.
544. *Παναγιωτοπούλου Π.* Ἡ λαϊκὴ ἱατρική. Μαθ'Εστ Α' (1950) ἀρ. 1, 40.

545. **Χρυσάνθη Κύπρου** Ἡ κατὰ κεφάλαια διαίρεση τῆς δημόδους ἱατρικῆς. ΚυπρΣπ (1950) 205 - 209.
546. — Ἡ σημασία καὶ οἱ δικαιοδοσίαι τῆς δημόδους ἱατρικῆς (Reprinted from The Cyprus Medical Journal vol. III, N° 8 (1950). Σχ. 8^{ον} σ. 24.
547. **Οἰκονομίδου Δημητρ. Β.** Δημόδης ἱατρικὴ ἐν Θράκῃ. ἈρχΘρΘησ 16 (1951) 181 - 228.
548. **Παπαχριστοδούλου Πολυδ.** Ἡ γιατρικὴ στὴ Θράκῃ τὸν ΙΘ' αἰῶνα. ἈρχΘρΘησ 16 (1951) 165 - 180.
549. — Ἡ γιάτρισσα. Θρακικὴ ἡθογραφία. ΦιλΠρωτ 1951, 189 - 192.
550. **Χρυσάνθη Κύπρου** Ἐνα Κυπριακὸ γιαιτροσόφι. ΚυπρΣπ 15 (1951). Λαογραφικὸν παράρτημα II, γ' - ιδ'.
551. **Βαφείδου Νικολ.** ἀρχιμ(ανδρείου) Λαϊκὴ γιαιτρικὴ. ἈρχΘρΘησ 17 (1952) 264 - 267.
552. **Ἐφτανησιώτη Χάρη** Θαλασσινὰ γιαιτροσόφια. Ναυτ'Ελλ 1952, τευχ. 229,31.
553. **Κουκουλὲ Φ.** Διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἱατρικῆς κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Ἀκαδημαϊκὴ Ἱατρικὴ 16, τευχ. 3 (1952) 3 - 24.
554. **Δουμάτου Δημ. Σ.** Λαογραφικὰ τῆς Κρητικῆς Β' Ἀσρώσεις καὶ λαϊκὰ γιαιτροσόφια (Συλλογὴ τοῦ φιλότητος Γρ. Α. Μοσχοπούλου). Ἡχώ 69-71 (1952) 10 - 12.
555. **Μητροπούλου Κ.** Ἡ ἐνότης τῆς ἐλλαδικῆς φυλῆς δεικνυομένη ἐκ τῆς λαϊκῆς ἱατρικῆς. Αἰζωνή Β' (1952) 43-48, 75-76.
556. **Μοσχοπούλου Γρ. Α.** Ἀσρώσεις καὶ λαϊκὰ γιαιτροσόφια. Ἡχώ 75-77 (1952) 13-15, 81-86 (1953) 9-10.
557. **Πατσέλη Νικολάου Β.** Οἱ κομπογιαννίτες ἱατροὶ τοῦ Ζαγορίου. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 1 (1952) 49-53, 161-167.
558. **Πομόνη Μίμη** Βοτανολογήματα. Ν'Εστ 52 (1952) 1219, 1306, 1356-1357.
559. **Ρωνᾶ Σωκρ.** Ἀγυρτεία καὶ γιαιτροσόφια στὴ Σμύρνη. ΜικρΧρον 5 (1952) 268-271.
560. **Τσιτσᾶ Σερ.** Καστάνης ὁ παλὶς δόκτορας τῶν θεσσαλικῶν Ἀγρᾶφων. Ἑλλ Δημ ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 737-739.
561. **Χιάλη Γ.** Λαϊκὴ Ποντιακὴ Ἱατρικὴ. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 10-11 (34-35) 1703-1704.
562. **Χρυσάνθη Κ.** Ἡ δημόδης ἱατρικὴ. Κρίκος Β (1952) ἀριθ. 17, 25-26.
563. **Ἀθανασιάδη Σ.** Ἡ Σάρα (ἐπιληψία). Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 8-9 (44-45) 2172.
564. **Ζώη Λεωνίδα Χ.** Γιαιτροσόφια. Ἡχώ 78-80 (1953) 7.

565. **Δανίτη Γεωργ. Ν.** Λαϊκή ιατρική. Μαθ'Εστ Γ' (1953) ἀρ. 9, 173.
 566. **Χαβάκη Ἰωάν. Ε.** Ἡ ἀρρώστια, ὁ γιατρός καὶ τὰ φάρμακα στὴν Κρητικὴ μουσα. Ἐκδόσεις Κωστῆ Φραγκούλη, Ἡράκλειο [1953] 8^{ον}, σ. 151.
 Κρίσις: Ἑλληνομ ἔτος ΣΤ' τόμ. 12 (1953) 122 (*Στέλιος Σπεράντσας*).
 567. **Ζαφειρίου Νικολάου Ι.** Πῶς θεραπεύουν αἱ χωρικά τὴν ἄφτρα (ἀρχ. ἄφθα).
 ἈρχΣάμ 3 (1948/1954) 242.

3. Δημώδης φιλολογία καὶ γλῶσσα.

α' ᾠσματα.

1. Συλλογαί.

568. **Ἀπατσίδη Νίκου** Ἐθνικὸ μοιρολόγι Κερασούντας. ΧρονΠόντ χρόν. Β' (1946) 507 [σ. 525 μουσική].
 569. [**Κονόμου Ντίνου**] Ἡ ζακυνθινὴ δημοτικὴ ποίησις. Ἑπταν Φύλλα φ. 2-3 (1946) 40, 44, φ. 5 (1946) 76, φ. 11 (1947) 171 [ᾠσματα 7].
 570. **Τσιρκινίδη Ἠλία Α.** Ὁ Δῆμον ὁ ἀειμνήστῃς. ΧρονΠόντ χρόν. Β' (1946) 526.
 571. ——— Στανρέτ'κον μοιρολόγια. ΧρονΠόντ χρόν. Β' (1946) 587.
 572. **Γρίβα Α.** Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς πείρας. Λευκωσία ἄ. ἔ. 8^{ον} σ. 7.
 Στίχοι λαϊκοῦ ποιητάρη τῆς Κύπρου.
 573. **Παρασκευᾶ Κωστῆ** Ὁ τραγικὸς θάνατος τοῦ Δημητράκη Μάρκου... Βαρώσια (Κύπρου) ἄ. ἔ. 32^{ον} σ. 6.
 574. Ἡ μάνα στὴ λαϊκὴ μουσα. Μητέρα καὶ Παιδί 1 (1947) 12, 23 (1949) 29 [ᾠσμ. 4].
 575. **Βόγκα Δημ.** Λαογραφικά. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ. 4, 15 [ᾠσμ. 2].
 576. **Γιαννοπούλου Σωτηρ. Γρ.** Μοιρολόγι. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ. 1, 16.
 577. ——— Τραγούδια. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ. 2, 14-15 [ᾠσμ. 2].
 578. **Γκίκα Ἀσπασίας Γ.** Λαϊκὴ ποίησις. ΚῆρΑῖγ ἔτ. Β' (1948) ἀρ. φ. 24, 201 [ᾠσμα 1].
 579. **Γρίβα Ἀναστάση Ι.** Ἡ τραγικὴ συζυγοκτονία ἦτοι ὁ σουβλισμός τῆς Ἀνδριάνας Ἰωάννη Χανιώτη ὑπὸ τοῦ συζύγου τῆς Ἰωάννου Χανιώτη (γενομένη εἰς τὴν νῆσον Πάρον). Λευκωσία 1948, 8^{ον} σ. 7.
 580. **Διαλυνᾶ Εὐαγγέλου** Οὐ νηὸς κ' ἡ λυγερή. Ἑλληνομ ἔτ. Α' τόμ. 2 (1948) 221 [ᾠσμα 1].
 581. **Καλιαρδῆ Στέλιον** [ᾠσμα λαϊκόν]. ΚῆρΑῖγ ἔτ. Β' (1948) ἀρ. φ. 24, 201.
 582. **Καρακάση Δαιλίου** Λαϊκὰ τραγούδια καὶ χοροὶ τῆς Σμύρνης. ΜικροΧρον 4 (1948) 301-316 [ᾠσμ. 31].
 583. **Κονόμου Ντίνου** Ρίμνες. ἙπτανΦύλλα φ. 12 (1948) 180-181.

Ἀνέκδοτον δημῶδες ἕσμα τοῦ 17^{ου} αἰῶνος ἀπὸ χειρόγραφον τῆς καταστροφείης Βιβλιοθήκης Ζακύνθου.

584. **Κυριακίδη Εὐτυχίας** Ἐπιτύμβια τῆς Αἰγίνης. ΚῆρΑἰγ ἔτ. Β' (1948) ἀρ. φ. 18, 94, ἀρ. φ. 19, 132.
585. **Λάππα Τάκη** Ἡ ἀρραβωνιαστικιά τοῦ Θανάση Διάκου. Ὁ Αἰώνας μας 1948 φ. 11, 333.
Στίχοι ἀπὸ τὸ τραγούδι τοῦ Σκαλτσοδήμου.
586. **Μανουσακίδου Ἡρ.** Ποντιακὰ τραγούδια. Ἀθῆναι 1948, 8^{ον} σ. 32.
587. **Μπεκρῆ Ὀλγ. Κ.** Λαογραφικά. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ. 2, 13 [ἕσμα 1].
588. Ὁ παλαιὸς περιηγητής. ΚῆρΑἰγ ἔτ. Β' (1948) ἀρ. φ. 17, 79 [ἕσμα 1].
589. **Παγάνη Ἀντ. Ε.** Τραγούδι. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ. 4, 15.
590. **Παπαγεωργίου Εὐστ. Φ.** Μοιρολόγι. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ. 4, 15.
591. **Παπαδοπούλου Δημητρ. Κ.** Ἄσματα τοῦ χωρίου Σταυρίν. ἈρχΠόντ 13 (1948) 215 - 220. [ἕσμ. 12].
592. **Πετρίδη Μιχ. Γ.** Δημῶδες Καστελλορίζου. Δωδ' Ἐπιθ 2 (1948) 143 [ἕσμα 1].
593. **Ρούντου Ἀλίκ. Π.** Τοῦ Ντεσπερέ. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ. 2, 15 [ἕσμα 1].
594. **Σακελλαριάδου Χαρίλ. Γ.** Ἀποσπασμα μοιρολόγιου Γορτυνίας. Γορτ' Ἡμερ τευχ. 3 (1948) 75 - 81 [9 μοιρολόγια].
595. **Σαμπαζιώτη Δημ. Γ.** Μοιρολόγια. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ. 5, 15 [ἕσματα 2].
596. **Σιγούρου Μαρίνου** Μουρούζης καὶ Κατσίφης. Ἔργ' Ἐστ 1948 ἀρ. 12, 282.
597. **Σπάλα Πάνου** Τὸ τραγούδι τοῦ «ἀποπλανημένου». Ἔργ' Ἐστ 1948, ἀρ. 1 (13) 10.
598. **Σύλλα Διονυσ. Κ.** Μοιρολόγι. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ. 1, 16.
599. **Ταρσούλη Ἀθηνᾶς** Ὁ γάμος στὴ Λέρο. Δωδ' Ἐπιθ 2 (1948) 82. [ἕσμα 1].
600. **Τουλούπα Νικολ.** Τοῦ Παπαφλέσσα. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ. 3, 13.
601. **Τσάφου Σακ. Α.** Λαογραφικά. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ. 2, 13 [μοιρολόγ. 2].
602. **Ἀκογλου Ξενοφ. Κ.** Τῆς Σούσας τὸ τραγούδι. ἈρχΠόντ 14 (1949) 192 - 195.
603. **[Ἀνωνύμου]** Δημοτικὴ ποίηση. Μετ Γ' (1949) 115 [ἕσμ. 2].
604. **[Ἀνωνύμου]** Τῆς Παναγίας τὸ κλάμα (δημοτικὸ τραγούδι). ἙλλΔημ ἔτ. Β' τόμ. 3 (1949) 535 - 536.
605. **Ἀξίνου Χ. Μ.** Ἡ ζωγραφικὴ τῆς φτώχειας. Ποίημα κοινωνικόν. Βαρῶσια 1949, 32^{ον} σ. 7.
606. **Βαγενᾶ Θάνου** Σελίδες ἀπὸ τὴν Γορτυνιακὴ κλεφτουριά. Γορτ' Ἡμερ τευχ. 4 (1949) 17 - 29.
Ἀναδημοσιεύονται 8 γνωστὰ κλέφτικα τραγούδια.
607. **Βαγιακάκου Δικαίου Β.** Ἐθελοντικὰ σώματα Μανιατῶν στὴν Κρήτη. Ὁ Πάν 19 (1949) 103 - 106. [ἄσματα 2].

608. **Γκίκα Ἀσπασίας** Ἀποκρηάτικο τραγούδι τοῦ παλαιοῦ καιροῦ. ΚῆρΑῖγ ἔτ. Γ' (1949) ἀρ. φ. 30, 92.
609. **Καραμάνου Κ.** Παινέματα τῆς ἀγαπητικιάς. ἙλλΔημ ἔτ. Β' τόμ. 4 (1949) 250 - 254.
610. **Καραπάνου Ἀποστ.** (λαϊκοῦ ποιητοῦ). Ταπεινά πνεύματα. Τόμ. Ε' (Στίχοι). Ἄρτα 1949, 8^{ον} σ. 80.
611. **Κυθρεώτη Ἰαν. Μ.** Τὸ «Μητσιοπούλλον». ἙλλΔημ ἔτ. Β', τόμ. 4 (1949) 900 - 905 [ἐκτενὲς δημ. ᾄσμα].
612. **Κώνστα Κ. Σ.** Ἡ 28^η Ὀκτωβρίου στὴν Αἰτωλικὴ δημοτικὴ ποίηση. Ν'Εστ 46 (1949) 1400 - 1404.
613. **Ξηροκόστα Δημ. Α.** Λαογραφικά. Λουλ ἔτ. 2 (1949) τευχ. 10, 16. [ᾄσμα 1].
614. **Παπαδοπούλου Δημητρίου Κ.** ᾄσματα [19] τοῦ χωρίου Σταυρίν. ἈρχΠόντ 14 (1949) 64 - 74.
615. **Παπαχαλαλάμπους Γ. Χ.** Κυπριακὰ ἐρωτικά τραγούδια. ΚυπρΓράμμ 14 (1949) 51 - 52 [ᾄσμα 1].
616. — Τὸ ἀλφάβητον τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ Χάρου. ΚυπρΓράμμ 14 (1949) 260 - 264 [στίχοι 216].
617. **Σκαφιδά Β.** Ἡ πέτρα τοῦ Τσαύρου. Μετ'Ε 1 (1949) 94 [ᾄσμα 1]. Βλάχικα τραγούδια. Αὐτόθι 123 [ᾄσμα 1].
618. **Σεφερλή Π. Δ.** Παλιὰ τραγούδια τῆς Αἰτίας. ΚῆρΑῖγ ἔτ. Γ' (1949) ἀρ. φ. 32, 125 [ᾄσμα 1].
619. **Ἀναγνωστοπούλου Ἐλ. Γ.** Λαογραφικά. Λουλ ἔτ. 3 (1950) τευχ. 14, 15 [ᾄσμα 1].
620. **[Ἀωνόμου]** Δημοτικὰ τραγούδια. Γιάννης Γκούρας (1826). ἙλλΔημ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 438.
621. **[Ἀων.]** Ὁ θάνατον τῇ ξενιτέα (δημοτικό). Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 2, 36. Ἀναδημ. ποντιακὸν ᾄσμα ἐκ τοῦ «Εὐξείνου Πόντου», ἔκδ. Τραπεζοῦντος 1880.
622. **[Ἀων.]** Ὁ Γιάννης ὁ Καλόγιαννης (δημοτικό). Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 3, 164 - 165.
623. **[Βαλαβάνη Ι.]** Ὁ θάνατον τῇ Κωσταντῇ. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 1, 53. Ἄσμα ἀναδημοσιεύμενον ἐκ τοῦ «Εὐξείνου Πόντου» τοῦ 1881.
624. — Ὁ θάνατον ὁ σὸ μεσοστράτ'. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 5, 300 [ᾄσμα 1].
625. **Βρόντη Ἀναστασίου** Ἡ ἀγάπη στὴ Ρόδο. Δημοτικὰ τραγούδια τῆς ἀγάπης. Ρόδος 1950, σχ. 16^{ον} σ. 48 [ᾄσμ. 23, δίστ. 11].
626. **Βωβοῦ Χαρ. Ἀρ.** Λαογραφικά. Λουλ ἔτ. 3 (1950) τευχ. 11, 16, 13, 16 [ᾄσμ. 2]
627. ***[Γκανούλη Γ.]** Δημοτικὰ τραγούδια. Ὁ ἀρματωλὸς τῆς Σαμαρίνας Γιάννης

- τοῦ Παπᾶ - (Πρίφτης). Μακεδ'Ημερ 21 (1951) 174. — Ἡ πυρπόλησις τῆς Ναούσης. Αὐτόθι 199.
628. **Γρίβα Α. Ι. - Μάμπουρα Α. Π.** Τὸ τερατῶδες κακούργημα τοῦ Φλαμουδίου ποῦ ἀναστάτωσεν τὴν Κύπρον... ὑπὸ Φώτῃ Λουκᾷ Πέτσα τὴν 29.1.1950 κτλ. Λευκωσία (1950) 8^{ον}, σ. 8.
629. **Γρίβα Α. Ι.** Τὰ ἐρωτικά πάθη καὶ ἡ αὐτοκτονία τῶν δύο ἐραστῶν Κώστα καὶ Ἄννας γενομένη εἰς τὴν τοποθεσίαν Φρεατίδες (sic) (Πειραιῶς). Ἐκδοσις 6^η, Λευκωσία 1950, 8^{ον} σ. 10.
630. Δημοτικά τραγούδια. Κρητ'Εστ 2 (1950) τευχ. 13, 26, 3 (1952) τευχ. 24, 9, τευχ. 26, 28, 4 (1952) τευχ. 33-34, 26, 31 [ἄσμ. 8].
631. **Ζαγορίτη Δήμου** Ἡ ἀρραβωνιαστικά. Ἀπὸ τὰ διαμάντια τῆς δημοτικῆς ποιήσεως. Ἡ Γυναῖκα ἀρ. 10 (1950) 41.
632. **Ζώρα Γ. Θ.** Ἄγνωστα δημοτικά ποιήματα (ἐκ τοῦ Κώδικος III, Β. 27 τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Νεαπόλεως). Ἑλλάς. ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 781-783.
633. Ἡ καλὴ-ν- Ἑσπέραν. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 12, 709 [ἄσμα 1].
634. **Καζαντζάκη Γαλάτ.** Ὁ ἄρχοντας ὁ Μανδρινάκης καὶ ἡ ἀδερφή του (παραλλαγή ἀπὸ τὰ δημοτικά τραγούδι τοῦ Μανδρινάκη). Ὁ Λάιος μας 1950, 34-36 [διασκευή].
635. **Καραντώνη Ἀντ.** Κορφολαγώνις δημοτικὸς στίχος. Ἑλλάς. ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 777-780.
636. **Κοκκινίδη Σταύρου** Σατυρικό ἄσμα τοῦ Ὀφρεως. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 9, 496.
637. — Ὀφιουντιακά Σημειώματα. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 10, 584. [ἄσμα 1]. [Στίχοι μοιρολογίου] τευχ. 11, 651.
638. ***Κουλουνκάση Γιάγκου**, Δημοτικά τραγούδια Καταφυγίου Πιερίων. Μακεδ'Ημερ 20 (1950) 249-250.
639. **Κτενίδη Φίλωνος** Τῇ Ἀρετῇς... (δημοτικό). Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 4, 230-2.
640. **Κυθρεώτη Ἰακ.** Τοῦ Διγενῆ καὶ τοῦ Χάροντα. Ἑλλάς. ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 24-27.
641. **Διγγοννοῦ Γωγοῦς** Λαογραφικά. Λουλ ἔτ. 3 (1950) τευχ. 13, 16 [μοιρολόγι].
642. **Μάμπουρα Α. Π.** Ὁ τραγικὸς θάνατος τοῦ Μιχαήλ Γ. Παπᾶ... ἐπισυμβὰς τὴν Τετάρτην τῆς Λαμπρᾶς 12.4.50 εἰς Ἀμιάντον. Λευκωσία 1950, 8^{ον} σ. 8.
643. **Μελανοφρύδη Π. Η.** Ἡ τρυγώνα. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 12, 696-7. [ἄσμ. 4, παρὰδ. 1].
644. **Μεταλλεῖδη Μιχ. Α.** Ποντιακά μοιρολόγια [8]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 4, 236, 304, 361.

645. **Μιχαλακέα Σοφ. Χρ.** Λαογραφικά. Λουλ. έτ. 3 (1950) τευχ. 13, 16. [ἄσμα 1].
646. Οἱ Προσκυνητάδες. Ποντ'Εστ. έτ. 1 (1950) τευχ. 7-8, 447 [ἄσμα 1].
647. Ὁ Μωροκωνσταντῖνον. Ποντ'Εστ. έτ. 1 (1950) τευχ. 9, 519. [ἄσμα 1]. Ὁ Χάρων. Αὐτόθι τευχ. 11, 645 [ἄσμα 1].
648. **Παμπούκη Ι. Τ.** Τοῦ Πόντου. Ἑλλημ. έτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 761-763.
649. **Παναγιωτοπούλου Π.** Ὁ ξενιτεμένος. Μαθ'Εστ. Α' (1950) ἀρ. 1, 40.
650. **Παπαδοπούλου Κ. Α.** Ἐντῶκαν σὸ νοῦ μ'... Ποντ'Εστ. έτ. 1 (1950) τευχ. 6, 366. [ἄσμα 1].
651. **Παπακώστα Ἀγγέλου** Μωρὴ Δροπολίτισσα [Ἕνα ἱστορικὸ βορειοηπειρωτικὸ τραγούδι]. Ν'Εστ. 47 (1950) 518-519.
652. **Περάνθη Μιχ.** Τραγούδια ἀπὸ τὴν Ἡπειρο. Ἑλλημ. έτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 358-360.
653. ——— Ποιητικὰ κάλλαντα. Ἑλλημ. έτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 909-910.
654. **Πιμπλή Ν. Β.** Ἕνα ἀνέκδοτο Κρητικὸ (Λαογραφικὸ) τραγούδι. Κρητ'Εστ. 2 (1950) τευχ. 15, 19.
655. **Ρουμελιώτη Γιάννη Χ.** Μαντάκια ποταμιῶνα. Ἑλλημ. έτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 195-202.
656. **Σαμπαζώτη Γ. Ε.** Λαογραφικά. Λουλ. έτ. Β' (1950) τευχ. 11, 16. [μοιρολ. 1].
657. **Σαρεγιάννη Φ[ανῆς]** Κούνια, μπάλα, Λαῖκα τραγούδια καὶ παιχνίδια γιὰ πολὺ μικρὰ παιδιὰ διαλεγμένα ἀπὸ τῆς ———. Εἰκονογράφηση τῆς **Δ. Μοντεσάντον**. Ἀθήνα 1950, 8^{ον} σ. ἀνάρ. 15.
658. **Σκαφιδᾶ Βασ. Κ.** Δημοτικὰ τραγούδια. Ἑλλημ. έτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 374-380 [ἄσμ. 3].
659. **Σουμελίδου Γεωργ.** Ἀσματα συλλογῆς Ε. Κούση. ἈρχΠόντ. 15 (1950) 241-253. [ἄσμ. 15 μετὰ παρατηρήσεων].
660. **Σταματελάτου Χαραλάμπ. Σ.** Ἡ Τασούλα (τραγούδι). Ἀθήναι 1950, 16^{ον} σ. 16.
661. **Σταματελοπούλου Α.** Λαογραφικά. Λουλ. έτ. 3 (1950) τευχ. 12, 16 [μοιρολόγι].
662. Σύγκεται τὸ δρακοντικόν... Ποντ'Εστ. έτ. 1 (1950) τευχ. 6, 357 [ἄσμα 1]. Ὁ Στὸν Ἀδην (δημοτικὸ). Αὐτόθι τευχ. 10, 587. Τὸ μόνασμαν. Αὐτόθι, τευχ. 12, 708.
663. **Théros Agis.** Trois diamants de notre poésie populaire. L'Héll. Cont. 1950, 374-378.
664. **Τεργιότση Γ.** Τὸ παράπονο τοῦ πεθαμένου (δημοτικὸ). Ἑλλημ. έτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 598.

665. *Τσιτσά Σερ*. Σατυρική κυνηγετική μουσα των Ἀγράφων. Ὁ Μῆτρο - Φούντας. ΚυρΝέα 1950, ἀρ. 221 (7), 269.
666. *Τσορώνη Γεωργ. Κ.* Λαογραφικά. Λουλ ἔτ. 3 (1950) τευχ. 14, 15 [ἄσμα 1].
667. *Χατζηϊωάννου - Κουρρά Ν.* Τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ. ΚυρΓράμμ 15 (1950) 116-118.
668. *Dawkins R. M.* Τραγούδια τῶν Δωδεκανήσων. Λαογρ 13 (1950-1951) 33-99 [ἄσμ. 43].
669. *Διαμάντη Κων. Ἀθ.* Τὰ τραγούδια τοῦ Λαζάρου στὴ Νησίστα τῶν Τζουμέρκων. Αἰξωνή 1 (1950-1951) 137-143.
670. *Θέρου Ἀγι* Δυὸ ἀκριτικὰ τραγούδια. Λαογρ 13 (1950-1951) 135-140.
2 ἄσμ. μετὰ παρατηρ. ὑπὸ *Στ. Κυριακίδου*.
671. *Τσοπανάκη Ἀγαπητοῦ* Ὁ κάουρας. Λαογρ 13 (1950-1951) 347-348.
Μετὰ παρατηρήσ. *Στ. Π. Κυριακίδου*.
672. *Ἀβραμάντη Ι.* Ὁ ξενητέας. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 14, 810.
973. *Ἀδράστου Μένου* Τί ἔχουν τῆς Μάνας τὰ βουγά... (δημοτικό). ἙλλΔημ ἔτ. Δ' τόμ. 7 (1951) 435. Κόρη Καλαματιανῆ. Αὐτόθι 458.
674. *Ἀθανασοπούλου Ἀγγ.* Λαογραφικά. Λουλ ἔτ. 4 (1951) τευχ. 16, 16.
Ταχτιστήματα 2, μορφολόγ. 2.
675. *Ἀναστασιάδης - Δεληγιάννης - Γαφρούλης* Τὰ καλάντα. Ἡ Γυναῖκα ἀρ. 51 (1951) 53 [ἄσματα λατρευτικά].
676. *Ἀξίνου Χ. Μ.* Τὰ ἐρωτικά πάθη τοῦ Ντίου καὶ τῆς Στέλλας... συμβάν (!) ἐν Ἀθήναις 1951. Βαρύσια ἄ. ἔ. 32^{ον} σ. 8.
677. *Βλαστοῦ Π.* Ἀδερφοχτὸς - Κουμπάρος. Κρητ'Εστ 2 (1951) τευχ. 20, 7.
678. *Γαλάνη Ἰω. Δ.* Λαογραφικά. Λουλ ἔτ. 4 (1951) τευχ. 15, 16 [ἄσμα 1].
679. *Δαφέρμου Δ.* Ἡ ἀρπαγὴ τῆς Περσεφόνης. Ρέθυμνον 1951, 12^{ον}, σ. 16.
680. Ἡ Τριγόνα. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 19-20, 1010. Ἡ κατάρα τῆς μάνας. Αὐτόθι, τευχ. 23, 1199. Ὑταιρον κι' ἡ Λυγερή. Αὐτόθι, τευχ. 24, 1241.
681. *Ζυμπρῆ Α. Θ.* Ὑρωτες, φιλιά, ἀντιζηλεῖς, φόνοι, μακελιά, αὐτοκτονίες μετὰξὺ δύο ἀδερφῶν ἀντεραστῶν Πέτρου καὶ Στέλιου κτλ. Λευκωσία 1951, 8^{ον} σ. 8.
682. *Καββάδα Στ.* Τραγούδια χιώτικα. ΠερΣ'Αργ Δ' (1951) 106-119.
Ἄσματα 13 καὶ δίστιχα 6.
683. *Κανακάρη Ἀντ.* Ὁ Καγκελάριος καὶ ἡ κόρη τοῦ Δημογέροντα. Ν'Εστ 49 (1951) 471-472.
684. *Κανελοπούλου Θεοδ. Γρ.* Ἡ πυρπόλησις τῆς Κυπαρισσίας τὸ 1863. Μεσσ' Ἡμερ ἔτ. Β' (1951) 117-123.
Δημοσιεύονται καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὸ γεγονός δημοτικά τραγούδια.

685. — Τοῦ Παπαφλέσσα (δημοτικό). Ἑλλημ ἔτ. Δ' τόμ. 7 (1951) 440.
686. **Καρκαβίτσα Α.** Ὁ θάνατος τοῦ Καπετὰν Βέρρα (δημοτικό). Ἑλλημ ἔτ. Δ' τόμ. 8 (1951) 37.
687. **Κυριακίδου Στίλπ.** Στίχοι νεαροῦ συζύγου πρὸς τὸν πολεμιστὴν σύζυγον. Λαογρ 13 (1951) 348.
688. **Κυφωνίδου Ι.** Κρωμέτ'κα τραγωδίας. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τεῦχ. 17-18, 978. ᾠσματα 2, δίστιχα 2
689. **Δονκοπούλου Δ.** Ὁ Ὀλυμπος. Κυπριόπουλο 1951, 16.
690. **Μαντζαφάρη Χαρ. Π.** Λαογραφικά. Λουλ ἔτ. 4 (1951) τεῦχ. 16, 15 [ᾠσμα 1].
691. **Μιχαηλίδου - Νουάρου Μιχ.** Χρονικὸν τῆς νήσου Καρπάθου ἀπὸ τοῦ ἑλληνοῖταλικοῦ πολέμου (28 Ὀκτωβρίου 1940) μέχρι τῆς ἐνσωματώσεως αὐτῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα (1948). Πιττσβοῦργον Πεννσυλβανίας 1951, σχ. 8^{ον} σ. 80. Δημοσιεύονται καὶ τινὰ ᾠσματα καὶ μαντινάδες τῆς Καρπάθου.
692. Ὁ Κωνσταντῖνον. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τεῦχ. 13, 761. Ὁρώματα. Αὐτόθι, τεῦχ. 17-18, 977. ᾠσματα 2.
693. **Παπαδοπούλου Π. Π.** Λαογραφικά. Λουλ ἔτ. 4 (1951) τεῦχ. 16, 15 [ᾠσμα 1].
694. **Παπασταματίου Εὐαγγέλου** Δημοτικά τραγούδια Ἀμαδών. Περσ'Αργ Δ' (1951) 37-38 [ᾠσμ. 2].
695. **Παπαχαλαλάμπους Γ. Χ.** Τὸ ποίημα τοῦ Σταυράκογλου Σπαθαρέα Κωνσταντινουπολίτου κατὰ Κυπριακὸν χειρόγραφον. ΚυπρΣπ 15 (1951). Λαογρ. Παράρτημα II λθ' - με'.
696. **Σωτηριάδου Εὐτ.** Κρωμέτ'κα τραγωδίας. Ὁ ξενιτέας. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τεῦχ. 23, 1200 [ᾠσμα 1].
697. **Σωτηριάδου Εὐτυχίας** Τῇ Δρουβανῇ τὸ τραγῶδ. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τεῦχ. 14, 810 [ᾠσ. 2].
698. Τ' ἀγρέλαφον. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τεῦχ. 14, 809.
699. **Τεμπένη Θεοδ. Χ.** Λαογραφικά. Λουλ ἔτ. 4 (1951) τεῦχ. 16, 15 [ᾠσ. 1].
700. Τὸ φίλεμαν. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τεῦχ. 16, 15 [ᾠσμα]. Τὸ χαμόμηλον. Ἡ Δεσποινὴ. Αὐτόθι τεῦχ. 19-20, 1070 [ᾠσμ. 2].
701. **Τσιτσᾶ Σερ.** Ἡ φουντουκιά. Ὁ Πάν 21 (1951) 50-52 [ᾠσ. 1].
702. Ὑδραϊκὰ λαϊκὰ τραγούδια. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 11 (1951) ἀριθ. 10, 206 [ᾠσμα 1].
703. **Φραγκάκη Ἀναστ.-Τρέμπελη Ἀντ.** Εὐχετήριον ἀδόμενον κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1904 ὑπὸ τῶν κλητῆρων τῶν ἐν Χίφ ὀρθοδόξων δημοσίων σχολείων πρὸς Χίους διὰ φιλοδώρημα. Περσ'Αργ Δ' (1951) 96.

704. **Χηνάρη Σίας Γ.** Λαογραφικά. Λουλ έτ. 4 (1951) τευχ. 16, 15 [ἄσ. 1].
705. **Χριστοφορίδου Περ.** Τὰ τραγούδια τοῦ λαοῦ μας. Ἀθ. 1951, 8^{ον}, σ. 72, 16 π.
706. **Ψυχογιού Ντίνου Δ.** Ἡλειώτικα δημοτικά τραγούδια. Ἡλειακά, έτ. Α', τευχ. 1 (1951) 10-12, τευχ. 2, 28-29, τευχ. 3, 46-47.
707. Τὰ τραγούδια τῶν Ἑλλήνων. Α'. Ἀκριτικά. Τῆς ἀγάπης. Παραλογές. **Ἅγις Θέρος** ἐσύναξε κ' ἐρμήνευσε. Ἐκδοση ἐθνική. Ἀετός. Ἀθήνα (1951) 8^{ον} μέγ. σελ. 349. — Β'. Τῶν ἀρμάτων. Τῆς ξενιτειᾶς. Τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῶν γιορτῶν. Τοῦ θανάτου. Διάφορα. Λιανοκράγουνδα. Τοῦ Μεσαίωνα καὶ τῆς Ν. Ἰταλίας. Ἐπίμετρο. **Ἅγις Θέρος** ἐσύναξε κ' ἐρμήνευσε. Ἐκδοση ἐθνική. Ἀετός. Ἀθήνα (1952) 8^{ον} μέγ. σελ. 331.
- Κρίσι.: ἈρχΠόντ 16 (1951) 268. Αὐτόθι 17 (1952) 256-257 (**Α. Α. Παπαδόπουλος**). Λαογρ 14 (1952) 320-356 (**Μ. Ἰωαννίδου-Μπαρμπαρίου**). ΚυπρΓερόμμ 17 (1952) 259-262 (**Ν. Χ. Κονομής**). Κρητ'Εστ 4 (1952) τευχ. 33-34, 68-71 (**Πέτρος Χατζιδάκης**). Ν'Εστ 52 (1952) 1108-1111 (**Δημ. Σ. Δουμάκος**). ἙλλΔημ έτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 749-750 (**Γ. Κ. Σπυριδάκης**). Αὐτόθι 166, 170 (**Φ. Μπουμπουλίδης**). Αὐτόθι 197-201 (**Σπ. Μελάς**). Ἡπειρ'Εστ έτ. 1 (1952) 102 (**Γ. Ι. Παπαγεωργίου**). Παιδεία 1 (1952) 238-240, 2 (1953) 126-127 (**Θεόδωρος Σόλης**). ἙλληνΧρον έτ. 1 (1952) ἀρ. φ. 125 (**Παναγιώτης Βρεττάκος**). Αὐτόθι 25-26 (**Τάσος Λιγνιάδης**). Τὰ Νέα Ἑλληνικά, τόμ. Α', τευχ. 6 (1952) 395-403, τευχ. 7, 486-491 (**Χαρίτ. Σακελλαριάδης**). Ἀγγλ'Επιθ τόμ. ΣΤ' (1954) 413-419 (**Χ. Γ. Σακελλαριάδης**).
708. **Θέρου Ἄγι** Τὰ τραγούδια τῶν Ἑλλήνων. ἙλλΔημ έτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 205-208. [Γενικαὶ σκέψεις].
709. [**Ἀωνόμου**] Λαογραφικά. Δεῖγμα λαϊκῆς στιχουργίας. Ὁ διωγμὸς καὶ ὁ θρῆνος τοῦ Σκοποῦ 1915. ἈρχΘρΘησ 17 (1952) 252-263.
Ρίμα ἐκ 414 στίχων.
710. **Ἀξίνου Χ. Μ.-Μάμπουρα Α. Π.** Τὸ θαλασσινὸ δροᾶμα στὲς ἀκτὲς τοῦ Ἁγίου Ἐπικτήτου Κυρηνείας. Λευκωσία 1952; 32^{ον}, σ. 8.
711. **Βαλαβάνη Ἰωάν.** Ἄσμα Κερασούντος. ἈρχΠόντ 17 (1952) 254-255.
Ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 69 χ/φ τοῦ Ἱστορ. Λεξ., σ. 206.
712. Γιὰ πέ με, πέ με... Ποντ'Εστ έτ. 3 (1952) τευχ. 10-11 (34-35) 1717.
713. **Γρίβα Α. Ι.** Τὸ ἱστορικὸν τῆς ἰδρύσεως τῆς ἱερᾶς μονῆς Κύκκου τὸ 1090. Τρίτη ἔκδοσις. Λευκωσία 1952, 8^{ον} σ. 8.
714. — Τὸ πρωτάκουστον θαῦμα τῆς Λαμασκοῦ. Ἡ τύφλωσις τοῦ δεκαπενταετοῦς Κιαμήλ Σουλεμὰν καὶ ἡ διὰ θαύματος τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου θεραπεία αὐτοῦ τὴν 30 Νοεμβρίου 1948 κτλ. Βαρῶσια (Κύπρου) 1952, 32^{ον} σ. 8.
715. Ἡ Χώνιτσα. Ποντ'Εστ έτ. 3 (1952) τευχ. 2 (26) 1333.
716. **Καλαματιανοῦ Γιώργου Ν.** Ἡ Ἀνθολογία μας. ΠνευμΖωή 1952, ἀρ. φ. 1,

13-14, ἀρ. φ. 2, 36, 1953, ἀρ. φ. 12, 255, ἀρ. φ. 14, 289.

Ἀναδημοσιεύσεις.

717. Κρητικό ριζίτικο. Κρητ'Εστ 4 (1952) τευχ. 30, 12. Αὐτόθι τευχ. 31-32, 6, τευχ. 33-34, 18 [ἄσμ. 3].
718. **Λαμπρίδου Χ.** Τῇ Κρωμῇ τὰ ραζία. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 3 (27) 1379.
719. **Δεβέντη Κ.** Δημοτικά τραγούδια τοῦ Ἀλιβερίου Εὐβοίας. Ἑλλην. ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 735-736.
720. **Μανούσου Ἀν.** Ἡ ἀπατημένη κόρη. (Κερκυραϊκὸ δημοτικὸ τραγούδι). Κερκ Χρον Β' (1952) 20.
Ἀναδημοσιεύσεις.
721. **Μάμπουρα Α. Π.** Τῆς ὀρφανιᾶς τὰ βάσανα, τοῦ ἔρωτα τὰ πάθη ἃς δώσῃ μὴν ἀκρόασιν καθένas νὰ τὰ μάθῃ τῆς Ἀνδριάνas καὶ τοῦ Κώστα ποίημα συγκλονιστικὸν... Λευκωσία 1952, 8^{ον} σ. 8.
722. **Μάμπουρα Α. Π.-Αξίνου Χ. Μ.** Τὸ τραγικὸν θανατηφόρον αὐτοκινητικὸν δυστύχημα. Ἡ μεγάλη συμφορὰ πρὸς ἑλπίδα τὴν κοινότητα τῆς Φασούλλas (Λεμεσοῦ). Λεμεσὸς 1952, 32^{ον} σ. 2.
723. Ὁ τραγικὸς θάνατος τοῦ Δημήτρη Μ. Λαγού (Τζιωνῆ) γενόμενος τῇ 18/2/1952 εἰς τὴν τοποθεσίαν Δοξίανες. Βαρώσια 1952, 16^{ον} σ. 8.
724. Νερόν. Ὀλιγόστιχα. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 6-7 (30-31) 1525 [ἄσμ. 3].
725. **Νικολάου Μαργ.** Τὸ τραγούδι τοῦ Καραϊσκάκη [Ἡ Γιαννιώτισσα]. [Κεῖμ. καὶ μουσ.]. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 1 (1952) 204. Ἡ Σαμαρίνα. Αὐτόθι 306.
726. Ὁ γεροβοσκός. Δημοτικόν. Κρητ'Εστ 4 (1952) τευχ. 31-32, 2.
727. Ὀφίτικα τραγωδίας. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 25, 1298 [2 σατιρ. ἁσματία].
728. **Πολυχρονίδου Π. Α.** Ὀφίτικα τραγωδίας. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 25, 1291 [ἄσ. 2].
729. **Πτωχοπούλου Χ. Ν.** Τὸ μέγα καὶ πρωτάκουστον θαῦμα τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέα τοῦ Πρωτοπάλτου κτλ. Βαρώσια (Κύπρον) 1952, 16^{ον} σ. 8.
730. **Σαλβάνου Γερ.** Ἀπὸ τὰ γαμήλια ἔθιμα Ἀργυράδων Κερκύρας. Ἑλλην. ἔτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 369-370 [2 ἄσμ.].
731. **Siapkarakas-Pitsillidés Thémis.** Le Pétrarquisme en Chypre; Poèmes d'amour en dialecte chypriote d'après un manuscrit du XVIe siècle. Texte établi et traduit avec le concours de Hubert Pernot. Athènes 1952. 8^{ον} σ. VII+446. Collection de l'Institut Français d'Athènes 74. Κρίσ.: ΚυπρΓράμμ 17 (1952) 182-185 (**Ν. Χ. Κονομῆς**).
732. **Σκαφιδᾶ Βασ. Κ.** Κουτσοβλάχικα τραγούδια [2]. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 1 (1952) 580.

733. Στα Βέρβена, στα Δολιανά. ΧρονΜορ Α' (1952) 32.
734. **Σταμούλη-Σαραντῆ Ἐλπιν.** Θρακικά Λαογραφικά. Τραγούδι τοῦ Χριστοῦ στὸν Ἐπιτάφιο. Ἑλλάδην ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 501-502.
735. **Σταυρουλάκη Χρ. (Ἀγελάτη)** Στὸ θάνατο τοῦ παλῆκαριου. Κρητ'Εστ 4 (1952) τεῦχ. 29, 16-17. Ριζίτικο. Ἀπὸ τῆ μάχης τῆς Κρήτης. Αὐτόθι τεῦχ. 28, 18-19, 28.
736. **Τρακάκη Ἀντων.** Πνευματικά μνημεῖα τῆς ὀρεινῆς Κρήτης. Κρητ'Εστ 3 (1952) τεῦχ. 26, 17-18, τεῦχ. 27, 23-24 [ἄσμ. 2].
737. Τὸ νυφέπαρμαν. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τεῦχ. 25, 1289.
738. **Χ.** Πῶς πάσθηκε ἡ Πόλη. Ἡ Γυναῖκα ἀρ. 61 (1952) 44.
Δημῶδη ἄσματα περὶ τῆς ἀλώσεως.
739. **Χατζιδάκη Π. Ν.** Ριζίτικα τραγούδια. Κρητ'Εστ 4 (1952) τεῦχ. 33-34, 5-12.
740. **[Ψυχογιῶ Ντ. Δ.]** Μοιρολόγια, Ἠλεικιά, ἔτ. Β', τεῦχ. 4-5 (1952) 72 [μοιρολ. 3].
741. **Ἀγγελομάτη Χρ. Ἑμμ.** Οἱ θαῖνοι τῆς ἀλώσεως [τῆς Κων/πόλεως]. ἙλλΚύπρ 5 (1953) ἀρ. 51, 152.
742. **Ἀναγνώστου Νικ.** Ὁ Κοντοβουναῖος. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τεῦχ. 8, 25.
743. **Ἀξίνου Χ. Μ.** Ποίημα σατυρικόν, ἐκδ. 91, Λεμεσός 1953, 32^{ον} σ. 7.
744. — Τὰ νέα ἐρωτικά τραγούδια. Δίστιχα καὶ τετράστιχα. Φιλοῦσα Πάφου 1953, 32^{ον} σ. 7.
745. **Ἀξιῶτου Πέτρου Ι.** Ἡ Θάσος (Μυθολογία - Ἀρχαιολογία - Περιγραφή - Λαογραφία - Ποίησις). Θεσσαλονίκη 1953, 8^{ον} σ. 236.
Ἐν σ. 155-160 ἄσματα 9.
746. **Ἀργυρίου Νικολ.** Ἀνέκδοτος ἐκ Θάσου παραλλαγή τοῦ ἄσματος Μιχαὴλ τοῦ Γενναίου. Λαογρ 15 (1953) 168.
747. **Βαρδουνιώτη Δημ.** Ὁ Νικηταρᾶς στὰ Δερβενάκια. Δημοτικό. ΧρονΜορ Β' (1953) 143.
748. **Βέη Νίκου Α.** Δημῶδη ἄσματα Φιγαλίας. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τεῦχ. 7, 8 [ἄσμα 1].
749. **Γατοπούλου Δ.** Καντάδα. Ναντ'Ελλ 1953, τεῦχ. 239, 10.
750. **Γιαννακάκη Γ.** Οὐ π'θαμὸς τ' Γιάν' (Γιανοχωρίτικο). ἈρχΘρΘησ 18 (1953) 301
751. **Γκλαβάνη Ζωῆς** Ἑφτὰ Ροδίτικα δημοτικά τραγούδια. Ἑκλ Θ' (1953) τεῦχ. 87, 100-104.
752. Δημοτικά τραγούδια Βούρμπιανης. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 2 (1953) 384-385 [ἄσμ. 3].
753. Δημοτικά τραγούδια γιὰ τὸν Νικηταρᾶ. ΧρονΜορ Β' (1953) 6.
Ἀναδημοσίευσis 3 ἄσμ.

754. Δράκοι, δρακοντόπουλα (δημοτικὸν τῆς Κρώμνης). Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 5 (41) 2045.
755. **Εὐθυμίου' Αν.** Νανουρίσματα - ταχταρίσματα. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 2 (1953) 491-492.
756. **Ζηκίδου Γ. Δ.** Δημοτικά τραγούδια [2]. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 2 (1953) 146, 162.
757. **Ζώρα Γεωργίου Θ.** Κάρολος ὁ Ε' τῆς Γερμανίας καὶ αἱ πρὸς ἀπελευθέρωσιν προσπάθειαι. [Στιχούργημα ἐκ τοῦ ἀνεκδότου Βατικανοῦ κώδικος 2614]. Ἐν Ἀθήναις 1953, σχ. 8^{ον} σ. 19.
758. **Ἡλιάδης Χρ.** Ἡ Μαρουδικιά. Μαθ'Εστ Δ' (1953) ἀρ. 10, 40-41.
759. Ἡ πέρδικα κι' ὁ θηρευτής. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 8-9 (44-45) 2181. Ἡ Σοφίτσα. Αὐτόθι τευχ. 11-12 (47-48) 2340.
760. **Θ. Α.** Ἕνα παράδοξο δημοτικὸν τραγούδι. Ν'Εστ 54 (1953) 1827-1828.
761. Θέλω νὰ πᾶ' στήν Ἀραπιά (δημοτικό). ΧρονΜορ Β' (1953) 62.
762. **Θεοχάρη' Αριστ.** Ὁ πόθος τῶν Κυπρίων ποίημα συνταχθὲν ὑπὸ—. Λευκωσία 1953, 32^{ον}, σ. 4.
763. **Καλαματιανοῦ Γ. Ν.** Τὸ πάροισμα τῆς Πάλης καὶ ἡ ποίησή μας. ΠνευμΖωή 1953 ἀρ. φ. 15, 299.
764. **Καραχάλιου Α.** Ὁ Νταβέλης στὰ Βελβενά. ΧρονΜορ Β' (1953) 229.
765. **Κληρίδης Ν.** Ἀνεκδοτὰ Κυπριακά τραγούδια. ΚαποΓράμμ 18 (1953) 220 [ῥῆμα 1].
766. **Κουρούζια Γ. - Μάμπουρα Α. - Ζαχαρούλα Χ.** Τὸ αὐτοκινητικὸν δυστύχημα. Ὁ τραγικὸς θάνατος τοῦ Σπύρου Παπαχαραλάμπους (Τρουλλιώτη) γενόμενον τὴν 7.2.53. [Κύπρος 1953] 32^{ον} σ. 8.
767. Λαϊκὴ ποίησις τῆς Τριφυλίας. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 3, 21.
768. **Μ. Μ.** Βορειοηπειρωτικὰ δημοτικά τραγούδια [2]. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 2 (1953) 44.
769. **Μαν. Ἀντ. Ν.** Τὸ τραγούδι τοῦ κιόρ-Μανώλη. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 13 (1953) ἀριθ. 2, 48.
770. Μανιάτικα μοιρολόγια [4]. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 2, 26.
771. **Μάμπουρα Α. Π.** Μία τραγωδία τῆς τιμῆς. Πρωτάκουστον δράμα ποῦ' γινεν ἐν Θεσσαλίᾳ. Λεμεσὸς 1953, 16^{ον}, σ. 8.
772. **Μέντζου Ἀκλ.** Δημοτικά τραγούδια. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 2 (1953) 1241 [ῥῆμα 1].
773. **Μηλιῶν Χριστοφ.** Δημοτικά τραγούδια [4]. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 2 (1953) 259, 718, 923, 1255.
774. Μοιρολογῶ κι' Ἀγία Σοφία. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 5 (42) 2018.
775. **Νικολάου' Αριστ.** Ἕνας ἀγνὸς ἔρως. Μία ἀληθινὴ ἀγάπη. Ἡ αὐτοκτονία τῶν δυὸ ἑραστῶν Τάκη Κυπρίου ἐκ Κτήματος καὶ Ἀντιγόνης Γεωργίου ἐκ Πειραιῶς. Λευκωσία 1953, 8^{ον} σ. 8.

776. — Τὰ νέα θαύματα τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ μεγαλομάρτυρος εἰς Ἀκάμα δίπλα πού τὴν Πέγια κτλ. Λευκωσία 1953, 16^{ον}, σ. 7.
777. — Τὰ νέα θαύματα τῆς Παναγίας τοῦ Κύκκου καὶ τῆς ἁγίας Εἰρήνης τοῦ Φαρμακᾶ κτλ., Λευκωσία 1953, 8^{ον} σ. 8.
778. Ὁ Γιάννης κι' ὁ Δράκον. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τεῦχ. 1 (37) 1865. Νύφε καὶ ἀντραδέλφ'σα. Αὐτόθι τεῦχ. 2-3 (38-39) 1953. Σημαίνει ὁ θεός. Αὐτόθι τεῦχ. 5 (41) 2020. Ὁ Πόρφυρας. Αὐτόθι τεῦχ. 6 (42) 2091-2092. Ὁ γέρον πάντα γέρος ἔν. Ἰκλάφον ἀτὸν π' ἐγέρασεν. Αὐτόθι τεῦχ. 10 (46) 2276 [ἄσμ. 6].
779. **Παπᾶ Νίκου** Ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια ἐπιμέλεια καὶ ἐκλογή — Ἑκδοτικὸς οἶκος Γεωργίου Παπαδημητρίου (100 ἀθάνατα ἔργα) Ἀθῆναι (1953) 8^{ον} μικ. σ. 182.
780. **Παπαγεωργίου Γ. Κ.** Μωραίτικα μοιρολόγια [2]. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τεῦχ. 6, 5. Ἡ λαϊκὴ μοῦσα γιὰ τοὺς ἔθνη. Αὐτόθι [2]. Τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια. Αὐτόθι, τεῦχ. 2, 20, τεῦχ. 4, 14, τεῦχ. 5, 16, τεῦχ. 7, 11 [ἄσμ. 13].
781. **Σαρεγιάννη Φανῆς** Νανουρίσματα, Ταχτισίσματα, Παιχνιδάκια. Ἀνθολόγημα με ἀσημειωθεῖς. Νεοελληνικὴ Βιβλιοθήκη. Τεῦχος 1, Ἀθήνα (1953) 8^{ον} σ. 46. Εἰς: Ἀγγλ'Εστ 27 (1953) 3, 292-297. (Κ. Ρωμάιος). Κυπρ. Γράμμα 18 (1953) 271-273 (Κ. Χρυσάνθης).
782. **Σκαφιδᾶ Βασιλείου Κ.** Ἡπειρωτικὰ δημοτικὰ τραγούδια. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 1 (1952) 808-809, ἔτ. 2 (1953) 35, 633, 641, 697, 834, 928, 1166 [ἄσμ. 11].
783. **Σκοπετιέα Σταύρου Χ.** Μωραίτικα τραγούδια. Τῆς Πόλης καὶ τῆς Ἀγίας-Σοφίας. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τεῦχ. 5, 11 [ἄσμ. 2].
784. Στὰ Δερβενάκια (δημοτικό). Χρον.Μορ Β' (1953) 13.
785. **Στανριώτη (Δ.Κ.Π.)** Κρωμέτ'κα τραγωδίας. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τεῦχ. 4 (40) 2002.
786. **Συλλέκτου** Σατιρικὰ δημοτικὰ τραγούδια. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τεῦχ. 1, 21 [ἄσμ. 4].
787. Τῆς Τρίχας τὸ γεφύρι. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τεῦχ. 7 (43) 2142.
788. Τραγούδι τῆς ἀγάπης. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τεῦχ. 6, 5.
789. Τραγούδια τοῦ Πύργου [5]. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τεῦχ. 4, 16, τεῦχ. 5, 16.
790. **Τσάκωνα Ἡλίας** Μωραίτικα μοιρολόγια. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τεῦχ. 3, 25.
791. **Τσιάνκου Τάκη** Πάργα. Ὁ θρῦλος — ἡ ἱστορία — τὸ δημοτικὸ τραγούδι τῆς. Ἡπειρ'Εστ 2 (1953) 272-274.
792. **Τσούρκα Κωνστ.-Κυριακίδου Στ. Π.** Τραγούδια Βαλλαχάδων. Μακεδ 2 (1953) 461-471.

- *Άσματα 5. Ἱστορικαὶ παρατηρ. **Στ. Π. Κυριακίδου** περὶ Βαλλαχάδων ἢ Βαλλαάδων.
 793. **Χαλιορῆ Ν. Γ.** Τί τραγουδιέται στὴν Ὑδρα. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 13 (1953) ἀρ. 10, 223-224, ἀριθ. 11, 249-251, ἀριθ. 12, 273-275.
 794. Χριστὸς γεννέθη. Ποντ' Ἔστ. ἔτ. 4 (1953) τεύχ. 11-12 (47-48) 2353.
 795. **Πιμπλῆ Ν. Β.** Κάλαντα πρωτοχρονιάτικα Ζήρου καὶ Ζάκρου Σητείας. Κρητ' Ἔστ 5 (1953-1954) τεύχ. 40, 10.
 796. **Π. Ἰδ. Ι.** Ριζίτικο. Κρητ' Ἔστ 5 (1953-1954) τεύχ. 40, 27.
 797. **Ζαφειρίου Νικολάου Ι.** Τὰ Θεοφάνεια (ἢ Φῶτα) στὴ Σάμο. ἈρχΣάμ 3 (1948/1954) 232-234 [ἄσμ. 3].

2. Μελέται.

798. **Καλογρηᾶ Ἀνδρ. Χρ.** Ἡ Σάτυρα στὴν Κεφαλονιά. Τόμ. Β', Ἀθῆναι 1946, 201-250: Οἱ Ριμαδόροι ἢ ριμαδόροι τῆς Κεφαλονιάς.
 799. **Μουξευιδῆ Π. Δ.** Τὰ Κάλαντα στὴν ἐπικράτη Χαλδίας. Κριτικὴ ἀνάλυση. Χρον Πόντ χρόν. Β' (1946) 511-513.
 800. **Σουμειλίδη Γ.** Τὸ τραγούδι τῶν νεκρῶν αὐτοφθοῦσας Ποντιακῆς παραλλαγῆς. Χρον Πόντ χρόν. Β' (1946) 509-511.
 *Αναδημοσιεύσεις ἐκ Νέας Ἑστίας 1-2, 1946, τεύχ. 446.
 801. **Ἀλεξάκη Ι. Σ.** Ὁ Τσουλῆς καὶ τὰ τραγούδι του. Κρητ Χρον 2 (1948) 167-179.
 802. **Βασδραβέλλη Ἰω. Κ.** Ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες εἰς τὴν Μακεδονίαν. Θεσσαλονίκη 1948 [Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη 8. Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν], σχ. 8^{ον}, σ. η + 116 [μετὰ 8 ἄσμ.].
 803. **Γριτσοπούλου Τάσου Ἀθ.** Ἀράχοβα ἢ Γορτυνιακὴ καὶ τὸ περὶ αὐτῆς δημῶδες ἄσμα τοῦ Κλέφτου Δήμου. Γορτ' Ἡμερ τεύχ. 3 (1948) 30-42 (= Ἀνάτυπον μετὰ συμπληρωμάτων ἀπὸ τὸ Γορτυνιακὸν Ἡμερολόγιον (1948) καὶ τὴν ἐπιθεώρησιν «Ἡὼς» τεύχ. 3 (1947). Ἐν Ἀθήναις 1948, 8^{ον}, σ. 23).
 804. **Θεοδωρακάκου Νίκου** Ἱστορικὰ τραγούδια τῆς Τουρκοκρατίας. Τὸ τραγούδι τοῦ Ἀληδάκη. Ὁ Αἰώνας μας (1948) 108-111.
 805. **Ἰωαννίδου-Μπαρμπαραγίου Μαρίας** Τὸ τραγούδι τῆς κουμπάρας-νύμφης (μελέτη). ἙλλΔημ. ἔτ. Α' τόμ. 1 (1948) 641-644.
 806. **Καψάλη Γερ.** Τὰ Μανιάτικα μοιρολόγια. Μορφές, 1948, 225-260, 298-301.
 807. **Κυριακίδου Στυλ. Π.** Ἡ δημῶδης ἑλληνικὴ ποίησις καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους (διάλεξις). Λαογρ 12 (1948), 465-502.
 Κρίσ.: ΚυπρΓράμμ 14 (1949), 134-136 (**Κ. Π. Χατζηϊωάννου**).
 808. **Lüdeke Hedwig**, Im Paradies der Volksdichtung. Erinnerungen an

- meine volkscundlichen Sammel-und Forschungsreisen im griechischen Sprachgebiet. Berlin, Minerva Verlag, 1948, 8^{ov}, σ. 224.
809. **Μέγα Γ. Α.** Ἡ ξένη δεσποτεία καὶ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα. Ἑλληνικὸν ἔτ. Α', τόμ. 1 (1948) 473-476 (=Le Dodécanèse libre. L'Hell Cont 1948, 116-120). Ἐξέτασις διστίχων σατυριζόντων τοὺς Ἰταλοὺς κατακτητὰς τῆς Δωδεκανήσου.
810. — Ἀδριανούπολις ἢ πολυκρουσμένη. (Τὸ παλαιότερον ἱστορικὸν μας τραγούδι). Ἑλληνικὸν ἔτ. Α', τόμ. 1 (1948) 92-94.
811. **Μιχαλέτου Γιάννη** Αἰσθητικὴς ἀναλύσεις. Τεύχ. Α'. Ἡ λήθη — τὸ τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ. Ἀθῆναι 1948, 8^{ov} σ. 32.
812. **Νομικοῦ Ἀνδρέα** Μοιρολόγια. Ἑλληνικὸν ἔτ. Α' τόμ. 2 (1948) 13-16.
813. **Σπάλα Πάνου** Ἡ σημασία τῶν λαϊκῶν τραγουδιῶν μας. Ἐργ' Ἑστ 1948, ἀρ. 8, 153.
814. **Σπαταλᾶ Γερ.** Τὸ γέλιο στὰ δημοτικὰ μας τραγούδια. Ἑλληνικὸν ἔτ. Α' τόμ. 1 (1948) 770-774.
815. **Σταθάτου Ν.** Ἡ θάλασσα στὰ τραγούδια μας. Ναυτ' Ἑλλ 1948, τευχ. 186, 14, τευχ. 187, 10, τευχ. 189, 21.
816. **Συναδινού Θ. Ν.** Τὸ δημοτικὸν βυζαντινὸν τραγούδι συγκριτικόμενον πρὸς τὰ ἑλληνικά. Ἐργ' Ἑστ 1948, ἀρ. 9, 203-204.
817. **Τόμπορη Χρυσ.** Ἡ κέρδικα στὰ δημοτικὰ μας τραγούδια. Ὁ Πάν 18 (1948) 7-8.
818. **Τωμαδάκη Ν. Β.** Τὸ τραγούδι τοῦ Ἀλκμή. Ὁ Αἰώνας μας, 4 [Ἰούν. 1948] 908-911 (=Νεοελλ (1953) 84-93).
819. **Βαγενᾶ Θάνου** Σελίδες ἀπὸ τὴν Γορτυνιακὴ κλεφτουριά. Γορτ' Ἡμερολ 4 (1949) Ἀθῆναι (Ἀνάπτυπον, 8^{ov} σ. 15).
820. **Βαγιακάκου Δικ. Β.** Οἱ ἐθνικοὶ ἀγῶνες στὸ Μανιάτικο μοιρολόγι. Ν' Ἑστ 46 (1949) 1077-1080.
821. **Baud-Bovy Sam.** La chanchon cleftique. J. int. Folk-Music Council I (1949), 44-45.
822. **Καρπᾶ Δ.** Μιά μαντινάδα. Κρητ' Ἑστ 1 (1949) τευχ. 5, 16.
823. **Δινάρδου Πέτρου Ν.** Ἡ Ἑλληνίδα σὲ τρεῖς κύκλους τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Ἑλληνικὸν ἔτ. Β' τόμ. 1 (1949) 163-167.
824. **Lüdeke Hedwig** Griechische Volksdichtung. Arch. Lit. Volksdichtung I (1949), 196-250. Αὐτόθι, 251-254. **[Sfeemann] E[rich]**, Vergleichende Hinweise zur vorstehenden Abhandlung.
825. **Μέγα Γ. Α.** Τὸ πάρσιμον τῆς Πόλης εἰς τὰ τραγούδια τοῦ Πόντου. Ἑλληνικὸν ἔτ. Β' τόμ. 3 (1949) 899-901.

826. *Νικολαΐδη Μελέη* Ἡ κυπριακὴ ποίηση. ΚυπρΓράμμ 14 (1949) 236-237.
827. *Παμπούκη Ι. Τ.* Διγενὴς ὁ Κιόρογλου. ἘπΒυζΣπ 19 (1949) 315-322.
828. *Παπαχρυσοστόμου Χρήστου* Οἱ σημερινοὶ Κύπριοι ποιητὰρῆδες. Ἑλληνικὴ ἔτ. Β' τόμ. 4 (1949) 897-899.
829. *Πολίτη Δίνου* Τὰ κυπριακὰ ἔρωτικά τραγούδια. ΚυπρΓράμμ 14 (1949) 268. Ἀπόσπασμα ἀπὸ ἑναρκτήριον μάθημα.
830. *Σκίπη Σωτήρη* Τὸ εἰκοσιένα καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ἑλληνικὴ ἔτ. Β' τόμ. 3 (1949) 352-359.
831. *Ἀθανασιάδη-Νόβα Γ.* Ἡ μάνα στὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ἑλληνικὴ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 737-745.
832. *Ἀνδρικοπούλου Γιάννη* Ὁ ἀργαλειὸς καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ἑλληνικὴ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 376-378.
833. *Ἀποστολάκη Γιάννη Μ.* Τὸ κλέφτικο τραγούδι. Τὸ πνεῦμα κ' ἡ τέχνη του. Ἐν Ἀθήναις. Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἑστίας» 1950, 8^{ον} σ. 184. (Ἀνατύπ.). Κρ.: ΚυπρΓράμμ 17 (1952) 223-224 (*Κώστας Παρουῆς*).
834. — Τὸ πνεῦμα τοῦ κλέφτικου τραγουδιοῦ. Ἑλληνικὴ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 329-336. [Ἀναδημοσίευσις].
835. *Baud-Bovy S.* Sur la strophe de la chanson «leffrique». Bruxelles 1950, σ. 80ν, σ. 28. (Extrait de l'Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves, tome X (1950). Παγκάρπεια. Mélanges Henri Grégoire, II. Bruxelles 1950, σ. 53-78).
836. *Βλαχογιάννη Γιάννη* Δημοτικὴ ποίηση υπερβολικὴ. ΦιλΠρωτ 1950, 269-278.
837. *Βολονάκη Μιχαὴλ Δ.* Τὸ ἔρωτικὸν συναίσθημα εἰς τὴν δημώδη ποίησιν τῆς Δωδεκανήσου. Ἑλληνικὴ ἔτος Γ' τόμ. 5 (1950) 203-208.
838. *Cocchiara Giuseppe* Il ponte di Arta e i sacrifici di costruzione. Annali del Museo Pitre I (1950), Palumbo, 38-81.
839. *Cohen G.* épopée byzantine et épopée française. Παγκάρπεια. Mélanges H. Grégoire II (=Annuaire Phil. et Hist. Or. et Sl. 10 (1950) 143-160). Κρίσις: BZ 45 (1952) 124 (*F. Dölger*).
840. *Gáldi L.* Les echos Roumains des Μοιρολόγια Neo-Helleniques. BS 1950, 1-5.
841. *Γιαννοπούλου-Ἐπιτανησίας Μαριέττας Ε.* Ζακυνθινὰ λαϊκὰ ἔμμετρα τοῦ Καρναβαλιού. Ἑλληνικὴ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 351-354.
842. *Γκρέκα Ἰωσήφ* Τὰ τραγούδια τοῦ ἀγερμού. Αἰξωνή 1 (1950-1951) 152-3.
843. *Γρίσπου Πάνου* Περὶ τοῦ ὅρου «ἀνθίζω» στὴ δημοτικὴ ποίηση. Ἑλληνικὴ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 373-375.

844. **Δελή Τριαντ.** Ἀρεταὶ καὶ προσόντα νυμφευομένων εἰς τὸν Διγενῆ Ἀκρίταν καὶ τὴν δημοτικὴν ποίησιν. Ἑλλημ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 833 - 838.
845. **Δελμούζου Α. Π.** Τὰ Νέα Ἑλληνικά στὸ σχολεῖο τοῦ Βόλου. Παιδεία 4 (1950) 412 - 418.
Μελέτη περὶ δημοδῶν ᾠμάτων.
846. **Διαμαντῆ Φλώρας Χαρ.** Ἡ φυσιολατρία στὸ δημοτικὸ μας τραγούδι. Ἑλλημ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 189 - 192.
847. **Ζώρα Γεωργίου Θ.** Ἡ περὶ τὴν ξενιτεῖαν δημοτικὴ ποίησις καὶ τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη. Ἑλλημ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 177 - 188.
848. **Θωμαζαίου** Μιὰ λησμονημένη κρίση γιὰ τὴ δημοτικὴ μας ποίηση. Ἑλλημ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 193 - 194.
849. **Ζώρα Γεωργίου Θ.** Ὁ Διγενὴς ἐν τῇ Νεοελληνικῇ ποιήσει. Ἑλλημ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 839 - 843.
850. **Jannacone S.** Philological Notes on some Byzantine Texts. BS 1950, 161 - 166.
Παρατηρήσεις εἰς δημῶδη βυζαντινὰ ποιήματα, ὡς π.χ. εἰς τὸν Πτωχοπρόδρομον, τὰ Ἑρωτοπαίγνια, Διγενῆ Ἀκρίταν κλπ.
851. **Impellizzeri S.** La morte di Digenis Akritas. Annali del Museo Pitag. I (1950), Palumbo, σ. 82 - 119.
Κρίσεις: Λαογρ 15 (1953) 192 - 199 (Μ. Ἰωαννίδου-Βλαχουπαρίγου). BZ 45 (1952) 125 (F. D(ölger)).
852. **Καιροφύλα Κ.** Τὰ κάλαντα τοῦ ἀγνώστου. Ἑλλημ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 41-42.
853. — Πῶς ὁ Φωριὲλ μάζεψε τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Ἑλλημ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 217 - 222.
854. **Καιροφύλα Γιάννη** Τὸ τραγούδι τοῦ ξενιτεμένου στὴ δημοτικὴ μας ποίησι. Ἡχῶ 46 - 47 (1950) 15 - 16.
855. **Καλονάρου Π. Π.** Σχέσεις τοῦ Ἀκριτικοῦ ἔπους πρὸς τὰ Αἰθιοπικὰ τοῦ Ἡλιοδώρου. Πρακτ' Ἀκαδ' Ἀθην 18 (1943 ἔτ. ἐκδ. 1950) 33 - 39.
856. **Καραντώνη Α.** Τὸ ἐθνικὸ σύμβολο τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα ἀπὸ τὰ Ἀκριτικὰ ἔπη ὡς σήμερα. Ἑλλημ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 29 - 34.
857. — Μερικοὶ στοχασμοὶ γιὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ἑλλημ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 335 - 336.
858. **Κατσαροῦ Χαράλ. Π.** Ἡ λεβεντιά καὶ ὁ Χάρος εἰς τὴν ἀκριτικὴν καὶ τὴν ἄλλην ἑλληνικὴν ποίησιν. Ἑλλημ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 825 - 832.
859. **Κόντογλου Φώτη** Τὰ ἔμορφα τραγούδια μας. Ἑλλημ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 169 - 175.
860. **Κουγέα Σωκρ.** Ἡ παλαιολάτρη συλλογὴ ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν

- τοῦ Γερμανοῦ βαρῶνου Werner von Haxthausen. Ἑλλημ. ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 329 - 334.
861. **Κυριακίδου Στίλπ. Π.** Παρατηρήσεις εἰς τὰ Ἀκριτικά ἔπη. Ἑλλημ. ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 35 - 54.
Ἀναδημοσ. ἐκ Λαογραφίας, τ. 10, 623-662.
862. **Δαβανίνι Μπροῦνο** Ὁ Ντ' Ἀννούντισιο καὶ τὰ ἑλληνικά δημοτικά τραγούδια. Μετάφρ. Γ. Θ. Ζώρα. Ἑλλημ. ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 353 - 357.
863. **Δάππα Τάκη** Ὁ καπετὰν Ἀντροῦτσος. Ἑλλημ. ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 428 - 432.
864. **Διναρδάκη Ἐλευθ.** Τὸ Κρητικὸ τραγούδι. Κρητ' Ἔστ 2 (1950) τευχ. 15, 5-6.
865. **Δινάρδου Πέτρου Ν.** Τῆς ἀγάπης τραγούδια. Ἑλλημ. ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 379 - 382.
866. **Μαμώνη Κ.** Ὁ Ὀμηρος, ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας καὶ ἡ ἄλλη δημοτικὴ βυζαντινὴ ποίηση. Ἑλλημ. ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 817 - 819.
867. **Μέγα Γ. Α.** Ὁ λεγόμενος κοινὸς βαλκανικὸς πολιτισμός. Ἡ δημώδης ποίησις. Ἑλλημ. ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 747 - 760. ΕΛΛΑ 6 (1951) 297 - 324 = La civilisation dite balkanique. La poésie populaire des pays des Balkans. L'Hellen Cont 4 (1956) 8 - 39.
Κοίφ.: BZ 43 (1950) 394 (*F. Dölger*). Zeitschrift f. Volkskunde 51 (1954) 303. (*Erich Seemann*).
868. **Μελά Σπ.** Ὁ ἄγνωστος τραγουδιστής. Ἑλλημ. ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 165-168.
869. ——— Ὁ δρόμος τῆς αὐτογνωσίας. Ἑλλημ. ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 325-327.
Γενικά περὶ δημώδους ποιήσεως.
870. ——— Ὁ Ἀκριτικὸς κύκλος καὶ τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ. Ἑλλημ. ἔτος Γ' τόμ. 6 (1950) 5-8.
871. ——— Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας. Ἑλλημ. ἔτος Γ' τόμ. 6 (1950) 805-808.
872. **Μελανοφρύδη Π. Κ.** Συμπλήρωμα. Ποντ' Ἔστ ἔτος 1 (1950) τευχ. 2, 26 - 27.
Παρατηρήσεις εἰς ἀκριτικὸν ἄσμα, δημοσ. εἰς ἈρχΠόντ 1 (1928) 70 - 72.
873. **Μουστάκη Βασ.** Ὁ Φωριέλ καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ἑλλημ. ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 222 - 223.
874. **Παβολίνι Παύλου Α.** Σκέψεις περὶ τῆς μελέτης τῆς ἑλληνικῆς δημοτικῆς ποιήσεως (μετάφρ. Γ. Θ. Ζώρα). Ἑλλημ. ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 337 - 346.
875. **Παμπούκη Ι. Τ.** Διγενὴς ὁ Κιόρογλου. Ἑλλημ. ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 821-824.
876. **Παπαδᾶ Παν.** Τὰ κάλαντα στὴ δημώδη ποίηση. Ἑλλημ. ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 53 - 54.
877. **Παπαχρήστου Κλεοπάτρας** Ἡ λεβεντιά τοῦ κλέφτη στὴ δημοτικὴ ποίηση. Ἑλλημ. ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 337 - 352.

878. **Πατριαρχία Β.** Ἡ λαϊκὴ μουσα τῆς Μάνης καὶ ὁ θρῆνος τοῦ νεκροῦ. "Ανευ τόπου ἐκδ., 1950, 8ον σ. 58.
879. **Πολίτου Ν. Γ.** Περὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Ἑλλημ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 9 - 15.
Ἀναδημοσιεύεται ἐκ τῶν Λαογραφικῶν Συμμερίτων Α', 237 - 260.
880. **Πτίνη Κώστα Ι.** Τὸ Σαμιώτικο δημοτικὸ τραγούδι. Ἑλλημ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 199 - 204.
881. **Σπαταλᾶ Γερ.** Συνθηματικὲς λέξεις στὰ δημοτικὰ τραγούδια. Ἑλλημ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 364 - 368.
882. ——— Ἡ φυσιολατρία στὰ δημοτικὰ μας τραγούδια. Νέος Καλλιτέχνης, τεύχ. 1 (1950) 4 - 7.
883. ——— Τὰ ὄνειρα στὰ δημοτικὰ μας τραγούδια. Ἑλλημ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 55 - 58.
884. **Σπεράντισα Στέλιον** Τὸ νανούρισμα. Ἑλλημ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 209 - 212.
885. **Σταύρου Πατρόκλου** Τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Μαθ' Ἔστ Α' (1950) ἀρ. 1, 24.
886. **Trenkner Sophie** Les aventures de Sarkis Charzanis dans le folklore grec antique. Byzantion 20 (1950) 259 - 266.
Κριτικ.: BZ 45 (1952) 124 (F. Dölger).
887. **Φραγκάκι Εὐαγγ. Κ.** Τὸ δημοτικὸ τραγούδι τῆς Κρήτης. Ἑλλημ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 768 - 772.
888. **Φραγκάκι Μιμῆς Κ.** Ὁ Διαλυνομιχάλης. Ἑλλημ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 697 - 700.
889. **Βουρλάκη Ἀρ. Γ.** Ὁ Διαλυνομιχάλης ὁ νεώτερος ἐθνικὸς ἐπικολυρικὸς ποιητὴς τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης. Κρητ' Ἔστ 2 1950 - 1951, τεύχ. 19, 21 - 22.
890. ***Χατζηδάκη Μάνου** Ἑρμηνεῖα καὶ θέση τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ (ρεμπέτικο). Κριτ.: Ἑλλημ ἔτ. Β' τόμ. 3 (1949) 459 - 462 (B.).
891. **Χατζῆ Α. Χ.** Εὐστάθιος Μακρομβολίτης καὶ Ἀκριτής. Ἀθηνᾶ 54 (1950) 184 - 226· 317· 55 (1951) 189 - 224.
Κρ.: BZ 45 (1952) 433 - 4 (F. Dölger).
892. **Βαγενᾶ Θάνου** Θανάσης Καράμπελας ὁ Βεοβενιώτης κλεφτοκαπετάνιος. ΧρονΚυν Α' (1951) 81 - 82.
893. **Δρόσου Ἀνδρέα** Τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ στὴ λαϊκὴ ποίηση. Ἑλλημ ἔτ. Γ' τόμ. 7 (1951) 679 - 680.
894. **Κακαβούλια Ι. Γ.** Ἡ Κυνοῦρία καὶ οἱ κάτοικοί της διὰ μέσου τῶν κυνοῦριακῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. ΧρονΚυν Α' (1951) 22 - 26.
895. **Κυριακίδης St. P.** Σημειώματα. Α' Οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ ἀκριτικὸν ἔπος. Β' Ἀπαργιάζω. BZ 44 (1951) 358 - 361.

896. **Κυριακίδου Στίλπ.** Γαμήλιον δημῶδες βυζαντινὸν ἔσμα. *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves* 11 (1951). Mélanges Henri Grégoire, 179 - 183.
897. **Κώνστα Κ. Σ.** «Χρυσὸς ἀητὸς καθόντανε» (Δημοτικό). Ν'Εστ 50 (1951) 1196 - 1198.
898. **Loucatos D.** Les mal mariés en Grèce: Στῆς ἀκρίβειας τὸν καιρό... *Bulletin Folklorique d'Ile de France, Paris, Janvier - Mars 1951*, σ. 201 - 202.
899. **Δουλούδη Κ.** Τὰ ἄγρη τοῦ λαοῦ. *ΚυπρΓράμμ* 16 (1951) 163 - 164.
Ἑρμηνεία φράσεως δημοτ. τραγουδιοῦ.
900. **Μαρίνη Κώστα** Ἦνοχος ἀγάπες. *ΦιλΠρωτ* 1951, 150 - 154.
901. **Μανούσακα Μ. Ι.** Ἡ Ρεθυμνιώτισσα Σουλτάνα Εὐμενία Βεργίτση στὶς εὐρωπαϊκὰς χαλκογραφίες καὶ στὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια. *ΚρητΧρον* 5 (1951) 349 - 384.
902. **Μελανοφρύδη Π. Η.** Ἀπαρδάλ'. *Κοινὸν Ποντ'Εστ* ἔτ. 2 (1951) τεύχ. 19 - 20, 1044 - 1045.
Ἑρμ. φράσ. δημοτ. τραγουδιῶν.
903. **Νικολαΐδου Κώστα** Ἡ ἄγρη τοῦ λαοῦ. *ΚυπρΓράμμ* 16 (1951) 126 - 127.
904. **Notopoulos James A.** Continuity and interconnexions in Homeric Oral Composition (Extracted from *Transactions of the American Philological Association*, vol. LXXXII (1951), 81 - 101).
905. **Παμπούκη Ι. Τ.** Βυζαντινὰ κάλαντα ἐν Πόντῳ. ἈρχΠόντ 16 (1951) 174 - 178.
906. **Σπυριδάκη Γ. Κ.** Τὸ ἔσμα τοῦ ἀσκητοῦ καὶ τοῦ διαβόλου. *ΕΛΛ* 6 (1951) 57 - 67.
Κρίσ.: ἙλλΔημ ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 696 (Φ. Κ. Μπουμπουλίδης).
907. ——— Ποιεῖται δημοδῶν ἁσματῶν εἰς Τραπεζοῦντα κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. ἈρχΠόντ 16 (1951) 263 - 266.
Κρίσ.: Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τεύχ. 2 - 3 (38 - 39) 1915 - 1917 (Σένος Ξενίτας [=Σ. Ἀκογλου]). ἙλλΔημ ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 696 (Φ. Κ. Μπουμπουλίδης)
908. **Théros Aghis** La poésie populaire grecque et la mort. *L'Hell Cont* 1951, 225 - 240.
909. **Χατζηϊωάννου Κ. Π.** Γλωσσολογικά. *ΚυπρΓράμμ* 16 (1951) 193 - 195.
Περὶ τῆς φράσεως «ἄγρη τοῦ λαοῦ».
910. ——— Δυὸ δημοτικὰ τραγούδια τῆς Κύπρου μὲ θέμα τὸ Χάρο. *ΚυπρΓράμμ* 16 (1951) 69 - 79. [Καὶ ἀνάτυπον, *Λευκωσία - Κύπρος* 1951, σχ. 8ον, σ. 13].
911. *** Μιά ποιητικὴ ἀπογευματινὴ τοῦ κ. Γιαγκου Ἀργυροπούλου. Τὸ δημοτικὸ τραγούδι. ἙλλΔημ ἔτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 60 - 61.

912. **Ἀθηναίου Μ.** Τὸ ἡρωϊκὸ στοιχεῖο στὰ δημοτικά μας τραγούδια. Ἀκτ 1951, 402 - 405.
913. **Β(αγενᾶ) Θ.** Ἡ μάχη τῶν Δολιανῶν στὸ δημοτικὸ τραγούδι. ΧρονΚυν 2 (1952) 39 - 42 (= ΧρονΜορ Α' (1952) 39 - 42).
914. — «Τσοπανᾶκος», ὁ Δημητσανίτης Παν. Κάλλας. Γορτ'Ἡμερ Ζ' (1952) 12 - 13.
915. **Βαργάβα Ἰω. Β.** Ἀρχαῖαι ἑλληνικαὶ ἀντιλήψεις περὶ θανάτου καὶ κάτω κόσμου εἰς τὰ δημοτικά μας τραγούδια. ἙλλΔημ ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 741 - 745.
916. **Γιαλλουράκη Μ.** 70 ποιητὲς διεκδικοῦν ἓνα ποίημα τοῦ Διαλλινομιχάλη. Κρητ'Εστ 3 (1952) τεῦχ. 24, 8 - 9.
917. **Γριτσοπούλου Τάσου Ἀθ.** Ἐνα δημοτικὸ τραγούδι τοῦ ἀλβανικοῦ μετώπου. ἙλλΔημ ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 733 - 734.
918. **Goossens R.** Sur trois passages de Digenis Akritas, version de l'Escorial. Byzantion 22 (1952/53) 257 - 265.
919. **Grégoire Henri** Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτης. ἙλλΔημ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1952) 809 - 816.
920. **Δεδούση Βασ.** Τὸ τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ. Τὸ βαθύτερο νόημά του. Μορφές 1952, 143 - 146, 322 - 324.
921. **Ζώρα Γεωργίου Θ.** Ἡ ξενιτεία ἐν τῇ ἑλληνικῇ ποιήσει. Ἀθῆναι 1953 (Σπουδαστήριον Βυζαντινῆς καὶ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν). Σχ. 8ον, σ. 85.
922. **Καιροφύλα Κώστα** Ὁ Σολωμὸς καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι. ἙλλΔημ ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 209 - 212.
923. **Καλοκαιρινοῦ Ἀγγέλου** Τὸ Κρητικὸ τραγούδι. Κρητ'Εστ 4 (1952) τεῦχ. 33 - 34, 71.
924. **Κανονίδη Σταύρου** Νιώτερος ὄχι ἑταιρος. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τεῦχ. 2 (26) 1322 - 1324.
925. **Κελαϊδῆ Σταύρου** Τὰ δημοτικά μας τραγούδια. Κρητ'Εστ 4 (1952) τεῦχ. 31 - 32, 7 - 8.
926. **Κκόλη Λεοντίου** Ὁ Ἄης Γιώργης στὸ δημοτικὸ μας τραγούδι. Μαθ'Εστ Β' (1952) ἀρ. 5, 76 - 78.
927. **Κτενίδου Φιλ.** Ὁ «Μάραντον», ἓνα ἐξαιρετικὸ τραγούδι τοῦ Πόντου. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τεῦχ. 4 - 5 (28 - 29) 1411 - 1419.
928. **Κυριακίδου Στίλπωνος Π.** Κόρη ταξιδεύτρια (Extrait des Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier) Ἀθῆναι 1952, 8ον σ. 4.

929. **Κωνσταντινίδη Κ. Ν.** Τὸ Ροδίτικο δημοτικὸ τραγούδι στὸν ΙΔ' αἰῶνα. Ἑλλ. Δημ. ἔτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 237-240.
930. **Μαγκλιβέρα Διονύση Κ.** Ἡ μορφή τῆς γυναίκας στὰ δημοτικὰ τραγούδια. Πνευμ. Ζωή 1952, ἀρ. φ. 7, 148.
931. **Μακριδάκη Ἀνέστη** Στὸν ἄγνωστο τραγουδιστή. Κρητ' Εστ 4 (1952) τευχ. 33-34, 29-30.
932. **Μανούσακα Μ. Ι.** Τὸ ἑλληνικὸ δημοτικὸ τραγούδι γιὰ τὸ βασιλιά Ἑρρῆκο τῆς Φλάντρας. Λαογρ 14 (1952) 3-52.
933. ——— Ἑλληνικὰ ποιήματα γιὰ τὴ σταύρωση τοῦ Χριστοῦ. *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier*. Ἀθῆναι 1952, 8^{ον} σ. 26.
934. **Μαρκαντώνη Ἰω.** Τὰ ἀδύνατα ἢ ἀμήχανα εἰς τὴν δημοτικὴν ποίησιν. Ἑλλ. Δημ. ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 725-731.
935. **Μηλιώτου Σοφίας** Τὸ λουλούδι στὴ δημοτικὴ ποίησιν. Ἑλλ. Δημ. ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 746-748.
936. **Μοιάκη Σ.** Ὁ ἔρωτας καὶ ἡ γυναίκα στὰ Κρητικὰ τραγούδια. Κρητ' Εστ 4 (1952) τευχ. 33-34, 19-25.
937. **Μουσιάνη Βελισσαρίου** Ἡ γυναίκα στὰ Κρητικὰ δημοτικὰ τραγούδια. Κρητ' Εστ 4 (1952) τευχ. 33-34, 57-64.
938. **Νικολαΐδη Μελέη** Ἡ Κυπριακὴ ποίησιν. Πνευμ. Ζωή 1952, ἀρ. φ. 1, 18-19.
939. **Notopoulos James A.** Homer and Cretan heroic poetry: A study in comparative oral poetry. I. The Song of Daskaloyannes. «*American Journal of Philology*», vol. LXXIII, 3, 1952, 225-250.
Κρίσις: Κρητ. Χρον 6 (1952) 291-295 (*Βασ. Λαούρδας*).
940. ——— The Warrior as an Oral Poet: A Case History. *The Classical Weekly*, vol. 46, N^ο 2, 1952, 17-19.
941. **Οικονομίδου Δημητρίου Β.** Μιχαήλ ὁ «γενναῖος» καὶ τὰ δημοτικὰ περὶ αὐτοῦ ἔσματα Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Λαογρ 14 (1952) 53-70.
942. **Παντελίδου Τηλ.** Λαογραφικὰ τῆς Κύπρου. Κυπρ. Γράμμ. 17 (1952) 342-343.
Παρατηρήσεις εἰς τὰς φράσεις ἀπελατεύω - πελατεύω - ἄγρη τοῦ λαοῦ.
943. **Παπαγεργογάκη Ἰδομ.** Πηγαὶ καὶ συλλογαὶ τῶν Κρητικῶν δημοδῶν ἔσματων. Κρητ' Εστ 4 (1952) τευχ. 33-34, 13-17.
944. **Παπαδάκη Ἐλευθερίας** Κρητικὰ δημοτικὰ τραγούδια. Κρητ' Εστ 3 (1952) τευχ. 24, 20-21.
945. **Παπαδοπούλου Α. Α.** Ὁ ζάροπη Κωνσταντῖνον. Ἀρχ. Πόντ. 17 (1952) 226.
946. **Πατριαρχέα Β. Α.** Ὁ ἔμμετρος λόγος ἐν Μάνη. Ἡ Μανιάτισσα δημιουργὸς

- καὶ πλάστης τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ — μυρολογιοῦ. Ἑλληνικὸν ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 715 - 723.
947. — Τὸ ἡρωϊκὸν καὶ πατριωτικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν λαϊκὴν ποίησιν τῆς Μάνης. Ἑλληνικὸν ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 337 - 342.
948. **Ρωμαίου Κ.** Τὰ ἀκριτικά τραγούδια τοῦ Πόντου. ἈρχΠόντ 17 (1952) 155 - 171.
949. **Σιωμοπούλου Τάκη** Τὸ «τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ» (καὶ ἡ «Λεονώρα» τοῦ Burger). Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 1(1952) 289 - 294, 632 - 634.
950. **Soloviev A.** La date de la version Russe du Digénis Akritas. Byzantion 22 (1952) (1953) 129 - 132.
951. **Σπανδωνίδη Πέτρου Σ.** Τὸ κλέφτικο τραγούδι καὶ ἡ ἀρχαϊκὴ τέχνη. Θεσσαλονίκη 1952, σχ. 8^{ον} σ. 108 + ἀν. 2.
Κρίσεις: Μορφές 1952. 372 - 374 (**Β. Δεδούσης**). Πλάτων 4 (1952) 361 - 363 (**Κ. Δ. Γεωργούλης**). Πνευμζωή 1952, ἀρ. φ. 8, 178 (**Ν. Καραματιανός**). Κρητ'Εστ 4 (1952) τευχ. 33 - 34, 72 (**Σ. Μοτάκης**). ἙλλΧρον'Ετ. 1 (1952) ἀρ. φ. 36, 23 (**Ν. Βρεττάκος**). Ν'Εστ 53 (1953) 137 - 138 (**Γιάννης Χατζιδάκης**). Ἑλληνικὸν ἔτ. ΣΤ' τόμ. 11 (1953) 309 (**Φ. Κ. Μπουμπουλίδης**). Ἡπειρ'Εστ 2 (1953) 317 (**Γ. Α. Μεγά**). Λαογρ 15 (1953) 206 - 213 (**Δημ. Α. Πατρόπουλος**). ΚυπρΓράμμ 18 (1953) 347 - 348 (**Ν. Χαλκίδης**). Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 5, 29 (**Γ. Κ. Παπαγεωργίου**).
952. **Σπαντιδάκη Θρασ.** Ὁ θάνατος ὡς θέμα τῆς Κρητικῆς δημώδους ποιήσεως. Κρητ'Εστ 4 (1952) τευχ. 33 - 34, 41 - 50.
953. **Τσίβη Ι. Δ.** Ριζίτες καὶ Κατωμεριῖτες. Κρητ'Εστ 4 (1952) τευχ. 33 - 34, 32 - 41.
954. **Χατζιδάκη Πέτρου Ν.** Τὸ συναίσθημα στὸ ριζιτικό τραγούδι. Κρητ'Εστ 4 (1952) τευχ. 31 - 32, 5 - 6.
955. **Ἀλέτρη Γιώργη** Τὸ ἐρωτικὸ δημοτικὸ τραγούδι. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 5, 12.
956. **Ἀντωνιάδου Ι. Δ.** Τὸ ἀκριτικὸν ἔπος. Μαθ'Εστ Γ' (1953) ἀρ. 9, 147 - 152.
957. **Ἀποστολάκη Γιάννη** Τὸ πνεῦμα τοῦ κλέφτικου τραγουδιοῦ. Ἑλληνικὸν ἔτ. ΣΤ' τόμ. 12 (1953) 476 - 486.
Ἀναδημοσίευσis.
958. **Ἀργυροπούλου Γιάγκου** Τὸ δημοτικὸ τραγούδι καὶ ὁ σουρρεαλισμός. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 4, 5.
959. **Baud-Bovy Samuel** Sur la prosodie des chansons cleftiques. Προσφ Κυριακ (1953) 95 - 103.
960. **Boehm Fritz** Die neugriechische Totenklage. Minerva Verlag, Berlin. Σχ. 8^{ον} σ. 99.
Κρίσεις: Λαογρ 15 (1953) 175 - 179 (**Γ. Α. Μεγά**).

961. **Ἐνεπεκίδη Π. Κ.** Τρία ἑλληνικά δημῶδη ἄσματα μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως καὶ σχολίων τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραΐ καὶ ἓνα μετάφρασμα τῆς παραβολῆς τοῦ ἀσώτου υἱοῦ εἰς τὴν διάλεκτον τῶν Ἑλλήνων τῆς Κορσικῆς. (Ἐκ τῶν ἀνεκδότων γαλλικῶν κωδίκων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων). *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves*, Tome XII (1952). Παγκάρπεια. *Mélanges Henri Grégoire*, Bruxelles 1953, 133-150. [Ἡ ἀρπαγή. Θρηῆνος μητρικός. Ἡ κόρη ταξιδεύτρια].
962. **Zarouhas Costas** Chants folkloriques de Grèce. T. II, Paris, s. i. ed., 4^{ον}, σ. 44.
963. **Ζήση Χρ.** Τὸ κλέφτικο τραγούδι. ἙλλΔημ ἔτ. ΣΤ' τόμ. 12 (1953) 496-501.
964. **Ζώρα Γεωργ. Θ.** Κάρολος ὁ Ε' τῆς Γερμανίας καὶ αἱ πρὸς ἀπελευθέρωσιν προσπάθειαι. [Στιχοῦργημα ἐκ τοῦ ἀνεκδότου ἑλληνικοῦ βατικανοῦ κώδικος 2614]. Ν'Εστ 53 (1953) 755-767.
965. **Jacopi G.** L'aquila dicefala dei Paleologi nella tradizione artistica e poetica neoellenica. *Studi bizantini e Neocellenici* VIII (1953) 151-161.
966. **Κοντοῦ Κ.** Τὸ Μεσολόγγι στὴ δημοτικὴ ποίησι καὶ τὸ Σολωμικὸ ἔργο. ἙλλΔημ ἔτ. ΣΤ' τόμ. 11 (1950) 469-474.
967. **Κουγέα Σ. Β.** Ἡ πρὸς τοὺς Ἑλληνας καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῶν Ἑλλήνων ἀγάπη τοῦ Niebuhr. ἙλλΔημ 12 (1953) 273-300.
968. **Κυπριανοῦ Χρυσ. Στ.** Ὁ Δημήτριος Ἀσκούης μέσα εἰς τὴν νεωτέραν Κυπριακὴν ποίησιν. ΚυπρΓράμμ 18 (1953) 197-202.
969. **Lavagnini Bruno** Alle fonti di un canto popolare: La ballata neo-greca del fratello morto e il miracolo dei Santi confessori di Edessa. *ΠροσφΚυριακ* (1953) 399-404.
970. **Λυκαίου Γιώργη** Τὸ κλέφτικο δημοτικὸ τραγούδι. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τεῦχ. 4, 7.
971. ——— Ἡ ξενιτειὰ καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Πελοπ'Εστ ἔτ. 2 (1953) τεῦχ. 3, 10.
972. **Μαλεβοῦ Πέτρου** Ὁ Νικητηρᾶς στὸ δημοτικὸ τραγούδι. ΧρονΜορ Β' (1953) 20-22.
973. **Μαρκάκη Πέτρου** Τὸ λατρευτικὸ δημοτικὸ τραγούδι. ΠνευμΖωή 1953, ἀρ. φ. 9-10, 329-330.
974. **Μάσβουλα Μαρίνας** Τὸ Μανιάτικο μοιρολόϊ. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τεῦχ. 6, 22-23.
975. **Mavrogordato John** Some notes on the Escorial and Russian versions of Digenes Akritas. *ΠροσφΚυριακ* (1953) 463-468.

976. **Μελανοφρύδη Π. Η.** Τὰ ὄρα. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τεύχ. 11-12 (47 - 48) 2348 - 2349.
977. ——— Οἱ βάρδοι τοῦ Πόντου. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τεύχ. 5 (41) 2033 - 2037.
978. **Μουχιώτη Χαρ.** Ἡ μητέρα στὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ἡ Γυναῖκα, ἀρ. 80 (1953) 11, 52.
979. **Μοσκόβη - Βαρίκα Εὐρής** Τὸ δημοτικὸ τραγούδι στὰ Δωδεκάνησα. Ἡ Γυναῖκα, ἀρ. 94 (1953) 10, 39.
980. **Ξενίτα Ξένου** Ποιηταὶ δημοδῶν ῥομάτων εἰς Τραπεζοῦντα κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τεύχ. 2 - 3 (38 - 39) 1915 - 1917.
981. **Οἰκονομίδου Δ. Β.** Τὰ δημοτικὰ ῥήματα τῆς «Θλιμμένης τρυγόνας». ΕΛΛ 7 (1952, δημοσ. 1953) 45 - 56.
982. **Οἰκονόμου Μάνθου** Ἡ Ἀναγνώσταινα (δημοτικὸ τραγούδι). Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 2 (1953) 172 - 174.
983. **Παπαδοπούλου Α. Α.** Πορτάρει δολιχάται. ἈρχΠόντ 18 (1953) 96.
984. **Παπαθεοδώρου Τριανταφύλλου** Τὸ δημοτικὸ τραγούδι (μελέτη). Ἐκδ. Β'. Θεσσαλονίκη (1953) 8ον, σ. 30.
985. **Ραπταγγέλι Ο.** Il «Canto della passione» presso i Greci del Salento. ΕΛΒυΣπ 23 (1953) 491 - 507.
986. **Περιστέρη Σπ. Δ.** «Ἀκρίτας ὄντας ἑλαμνεύς» μουσικὴ μελέτη. ΕΛΛ (1952, 1953) 148 - 158.
Κρίσι.: Λαογρ. 15 (1954) 477 - 9 (S. Baud-Bovy).
987. **Πετροπούλου Δημ. Α.** Στερεότυποι στίχοι δημοτικῶν τραγουδιῶν. Προσφ Κυριακ (1953) 532 - 545.
988. **Πιλαβάκη Κ. Α.** Συμβολὴ στὴν ἐρμηνεία Νεοελληνικῶν κειμένων. Κυπρ Γράμμ 18 (1953) 8 - 9.
Ἑρμηνεία στίχων δημοτικῶν τραγουδιῶν.
989. **Ρωμαίου Κ.** Ἡ Κρητικὴ παραλλαγή τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ. ΚρητΧρον 7 (1953) 394 - 408.
990. ——— Τὸ τραγούδι τῆς ἀπαρνημένης. (Extrait des Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier). Ἀθῆναι 1953, σχ. 8ον, σ. 36.
991. ——— La chanson populaire neogrecque «le retour de l'Expatrié». L'Hell Cont 1953, 38 - 57.
992. ——— Τὸ τραγούδι τῆς Ἀγιά - Σοφιάς. Ν'Εστ 53 (1953) 860 - 866.
993. ——— Τὸ τραγούδι τῆς ἀντρειωμένης λυγερῆς. ΠροσφΚυριακ (1953) 581-595.
994. ——— Δυὸ περίεργα ἱστορικὰ τραγούδια. ἈρχΘρΘησ 18 (1953) 237 - 374.
995. **Σκοπετέα Στ. Χ.** Ὁ Παπουλάκος καὶ ἡ δημοτικὴ μας ποίησις. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τεύχ. 7, 16 - 17.

996. — 'Η Δέσποινα τῆς Μαλεβῆς καὶ ἡ ἐθνικὴ μας παράδοσις. Πελοπ'Εστ
 ἔτ. 1 (1953) τευχ. 6, 4 - 5.
997. **Σουμελίδη Γ.** Πάλι τὸ τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ. Μορφές 1953, 69 - 71.
998. **Σταυριώτη (Δ.Κ.Π.)** Τὰ ὄρα. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 11 - 12 (47 - 48)
 2349 - 2350.
999. **Σταυροπούλου Κώστα Ι.** 'Ο Κοντοβουνήσιος καὶ ἡ Πλατιάνα. Πελοπ'Εστ
 ἔτ. 1 (1953) τευχ. 4, 13.
1000. **Τσολομήτη Δημ.** Τὰ τραγούδια τοῦ Κοσμά. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ.
 5, 21.
1001. **Φωτιάδου Εὐδᾶ.** Ἀρματωλοί. Ἑλλημ ἔτ. ΣΤ' τόμ. 12 (1953) 493 - 495.
1002. **Χατζηγεωργίου Ἀνδρ.** 'Ο Τριτσιμπίδας καὶ ἡ Μπαρμπάσαινα. Πελοπ'Εστ
 ἔτ. 1 (1953) τευχ. 6, 12.
1003. **Χρυσάνθη Κ.** Ἡ συνίζησις στὴν Κυπριακὴν διαλεκτικὴν ποίησιν. ΚυπρΓράμμ
 18 (1953) 268 - 270.

β' Δίστιχα.

1. Συλλογὰς.

1004. **Σταυριώτη (Δ.Κ.Π.)** Δίστιχα περιοχῆς Σουαί [68]. Σχολ.Πόντ. χρόν. Β' (1946) 507 - 8.
 569 - 570.
1005. **Ἀργυροπούλου Παν. Αν.** Ταχταρίσματα [13 δίστ.]. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ.
 3, 15.
1006. **Βρόντη Ἀναστ. Γ.** Ἡ Ρόδος μὲ χαρὰ τραγουδᾷ τὸ βασιλιά. Συλλογὴ
 λαϊκῶν διστίχων ἐπιμελεία —. Ρόδος 1948, 8^{ον} μικρὸν σ. 64.
1007. **Διπλάρη Ἰω.** Ταχταρίσματα [7]. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ. 5, 15.
1008. **Δαζάρου Μαρδικούλας Γ.** [Δίστ. 3]. ΚῆρΑῖγ ἔτ. Β' (1948) ἀρ. φ. 24, 201.
1009. **Δέρα** [Γαμήλια δίστιχα 2]. ΚῆρΑῖγ ἔτ. Β' (1948) ἀρ. φ. 13 - 14, 19.
1010. **Μιχαηλίδου - Νουάρου Μ.** Μιὰ γιορτὴ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Καρπά-
 θου. Δωδ'Επιθ 2 (1948) 20.
 'Επίκαιρες Καρπαθιακὲς μαντινάδες 15.
1011. — Μαντινάδες Ἀστυπαλιτίτικες [76]. Δωδ'Επιθ 2 (1948) 101 - 102. Αὐτόθι
 155 - 156.
1012. Αἰγινητικὰ δίστιχα [7]. ΚῆρΑῖγ ἔτ. Γ' (1949) ἀρ. φ. 27, 42.
1013. **Γκίκα Ἀσπασίας Κ.** Σύγχρονη λαϊκὴ ποίησις. Οἱ ἥρωες τῆς Αἰγίνης. Κῆρ
 Αῖγ ἔτ. Γ' (1949) ἀρ. φ. 29, 76. [Δίστ. 6].
1014. **Σήφακα Γεωργίου Α.** Ἡ δημοτικὴ ποίησις στὴν Κρήτη. Μαντινάδες - Ριζί-
 τικὰ τραγούδια. Ἑλλημ ἔτ. Β' τόμ. 3 (1949) 298 - 299, 487 - 490, 826 - 828,
 990 - 993, τόμ. 4 (1949) 45 - 48.

1015. **Ἀβραμάντη Ι.** Τὰ χωριά τῆς Ματσούκας. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τεύχ. 10, 582 - 3.
Σατιρικά δίστιχα.
1016. **Βαβουλέ Παντελῆ Π.** Ὁ Κρητικὸς τραγουδιστής. Συλλογὴ κρητικῶν μαντινάδων καὶ δημοτικῶν τραγουδιῶν τάβλας, στράτας κτλ. Χανιά (1950), 8^{ον}, σ. 240.
1017. **Βουντρέα Μ.** Κρωμέτ'κα τραγωδίας. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τεύχ. 4, 239 [δίστ. 11].
1018. **Κανδηλάπτη Γ. (Κάνι)** Κρωμέτ'κα τραγωδίας. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τεύχ. 12, 712 [δίστ. 12].
1019. **Κλοκκάρη Α.** Ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ λαοῦ μας. Μοιρολόγια [δίστ. 11]. Κυπρ Γράμμ 15 (1950) 104.
1020. Κρωμέτ'κα τραγωδίας [4]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τεύχ. 3, 174, τεύχ. 5, 306 [δίστ. 10], τεύχ. 6, 360 [δίστ. 9], τεύχ. 10, 594 [δίστ. 9], ἔτ. 2 (1951) τεύχ. 13, 762 [δίστ. 13], ἔτ. 3 (1952) τεύχ. 10, 11 (34 - 35) 1718, τεύχ. 36, 1802 [δίστ. 22].
1021. Λαϊκὰ ὕδασιὰ τραγούδια [4]. Τὰ Μεγάλον εἰς Ὑδρας ἔτ. 10 (1950) 80^{ον}.
1022. **Παναγίδη Γ.** Ἐπφοδοὶ [6]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τεύχ. 3, 174.
1023. Ποντιακὴ ποίηση. Δίστιχα [11]. Πανθεατρὸν 1950, 43, 61.
1024. **Φίκα** Κρωμέτ'κα τραγωδίας [δίστ. 102]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τεύχ. 2, 44, 3, 174, 4, 239, 5, 306, 6, 360, 7 - 8, 448, 9, 523, 10, 594, 11, 648, 12, 712, 2 (1951) τεύχ. 13, 762.
1025. **Φωστηροπούλου Α.** Κρωμέτ'κα τραγωδίας [δίστ. 11]. Ποντ'Εστ ἔτος 1 (1950) τεύχ. 11, 648.
1026. Κρητικὲς μαντινάδες [144]. Κρητ'Εστ 1 (1949) τεύχ. 1, 29, τεύχ. 2, 28, τεύχ. 3, 29, τεύχ. 8, 28, τεύχ. 10 (1950) 28, τεύχ. 11 - 12 (1950) 27, 2 (1950) τεύχ. 13, 26, τεύχ. 14, 27, 15, 24, τεύχ. 17, 23, τεύχ. 18, 22, τεύχ. 19, 26, 3 (1951), τεύχ. 21, 22, 3 (1952), τεύχ. 26, 27, 4 (1952), τεύχ. 29, 26, τεύχ. 30, 30, τεύχ. 31 - 32, 36, τεύχ. 33 - 34, 64, 65, 5 (1953), τεύχ. 37, 24, τεύχ. 39, 23.
1027. **[Ἀωνόμου]** Λαϊκὰ δίστιχα τῆς Λέρου [13]. Καλυμνιακὸς Παλμός, ἔτ. Α', τεύχ. 1, Κάλυμνος (1951) 20.
1028. **[Ἀωνόμου]** Νανουρίσματα τῆς Ἀστυπαλῆας [13]. Καλυμνιακὸς Παλμός, ἔτ. Α', τεύχ. 1, Κάλυμνος (1951) 21.
1029. **Ζερβοῦ Γιάννη** Δίστιχα [10]. Καλυμνιακὸς Παλμός, ἔτ. Α', τεύχ. 1, Κάλυμνος (1951) 25.

1030. Ποντιακή ποίηση. ΠοντΘέατρο 1950, 100, 1951, 128, 193 [δίστ. 14].
1031. **Βασιλειάδη Ν.** Καπίκιοι καὶ Λιβερά. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952), τευχ. 3 (27) 1379 [δίστ. 3].
1032. **Οἰκονομίδου Δ. Η.** Δίστιχα Χαλδίας καὶ Τραπεζοῦντος. ἈρχΠόντ 17 (1952) 222 - 225.
Ἀναδημοσ. 37 δίστιχα ἐξ ἔργου τοῦ συγγ. Lautlehre des Pontischen ..., σ. 131 κ. ἐ., μεθ' ἔρμην. ὑπομνημάτων.
1033. **Π. Ι. (Κ.)** Κρητικὸς σωρεΐτης. Κρητ'Εστ 4 (1952) τευχ. 28, 6.
Ἑμμετρος διάλογος μεταξὺ προξενητοῦ καὶ ὑποψηφίου γαμβροῦ.
1034. **Σαλλαλίδη Στεφ.** Κρωμέτ'κα τραγωδίας. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 25, 1290 [δίστ. 6, ἄσμα 1].
1035. **Βαβουλὲ Π.** Κρητικὲς μαντινάδες [7]. Κρητ'Εστ 4 (1953) τευχ. 35 - 36, 27.
1036. Λαϊκὰ ἐρωτικὰ δίστιχα [10]. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 3, 22.
1037. **Παπαδοπούλου Γιάννη Κ.** Ἀνέκδοτα χιπριακὰ δημοτικὰ δίστιχα. Πνευμ Ζωὴ 1953, ἀρ. φ. 19 (1953) 384.
1038. **Σταυριώτη (Δ. Κ. Π.)** Κρωμέτ'κα τραγωδίας. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 1 (37) 1866 [δίστ. 12].
1039. **Τάντου (Βρακλή) Κωσμέτ'κα** τραγωδίας. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 6 (42) 2092 [δίστ. 4].

2. Μελέται.

1040. **Ρωμαίου Κ.** Οἱ μαντινάδες τῆς Κρήτης. Ὁ Πάν 19 (1949) 111 - 116.
1041. **Σαραφοπούλου Ρόζας** Τὰ ἐρωτικὰ λιανοτραγουδά. Ἑλληνομ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 355 - 363.
1042. **Βαβουλὲ Παντελῆ** Κρητικὲς μαντινάδες. Κρητ'Εστ 4 (1952) τευχ. 33 - 34, 42 - 47.
1043. **Ρωμαίου Κωνσταντίνου** Τραγουδία δίστιχα τοῦ Πόντου. ἈρχΠόντ 18 (1953) 279 - 284.

γ' Ἐπὶ δαὶ (βλ. Μαγεία).

δ' Μῦθοι ζώων.

1044. **Σταυριώτη (Δ. Κ. Π.)** Μῦθοι Σταυρί. [3] ΧρονΠόντ χρόν. Β' (1946) 520. 581.
1045. **Sbordone F.** Une rédaction inédite de la fable du paysan et du rosignol. BS 1947 - 1948, 177 - 181.
1046. Αἰσώπου Μῦθοι. Ἡλῖος ἔτ. 8 (1948) 512, 568, 624, 680, 736, 790, 846, 902,

- 958, 6, 62, 118, 174, 234, 302, 358, 414, 470, 526, 582, 638, 694, 734, 774, 814, 870, 966, 6, 48, 102, 142, 198, 238, 280, 336, 374, 430, *ἔτ.* 9 (1949) 24, 26, 66, 98, 143, 183, 223.
1047. **Κοραή Α.** [Αἰσώπου] Μῦθοι. "Ἡλιος *ἔτ.* 8 (1948) 538, 596, 634, 692, 748, 806.
1048. **Αἰσώπου** μῦθοι. Ἐκλογή **Ἀντιγ. Μεταξά.** Εἰκονογρ. **Κ. Δ. Καρυωτάκη.** «Τὰ βιβλία τῆς θείας Λένας». Σειρὰ Β', ἀρ. 2. Ν. Ἀλικιώτης καὶ Υἱοί. Ἀθῆναι (1949), 8ον, σ. 32 δεμένον.
1049. **Αἰσώπου** μῦθοι. Μετάφραση **Θρασυβούλου Σταύρου.** Ἐκδοτικὸς οἶκος Γεωργίου Παπαδημητρίου. Ἀθῆναι (1950). (100 ἀθάνατα ἔργα, ἀρ. 2), 8ον μικρ. σ. 160.
1050. **Φίλιππα Γ. Θ.** Ὁ Αἰσώπος σὲ στίχους. Ἐκδόσεις Γ. Σ. Βλέσσα. Ἀθῆναι [1950]. 8ον, σ. 48. Πρόλογος Ν. Σημηριώτη. Εἰκονογράφ. Ἀθαν.
1051. **Χατζηϊωάννου Κυριάκου** Κυπριακοὶ μῦθοι. Λευκωσία 1948. 8ον, σ. 96.
Κρίσ.: Λαογρ. 13 (1950-1951) 394-396 (**Στ. Π. Κυριακίδης**). ΚυπρΓράμμ 14 (1949) 32-33 (**Νικ. Κρανιδιώτης**). Νέα Ἑστία 47 (1950) 134 (**Κ. Ἀμαντος**).
1052. [**Αἰτωλοῦ Γεωργίου**] Ἑλληνικοὶ μῦθοι. Ἡλιος *ἔτ.* 9 (1949) 796.
1053. **Γεωργοπούλου Γ. Χ.** Ὁ Αἰσώπος καὶ οἱ Αἰσώπειοι μῦθοι. Ψυχολογικὰ καὶ διδακτικὰ. (Στ. στίχους). Τεύχ. Α'. Σεπτέμβριος 1949. Ἀργύριον, 8ον, σ. 34 Τεύχ. Β', Ἀργύριον 1950, 8ον σ. 69.
1054. **Γκίκα Ἀσπασίας** Ἡ ἐκδίκησις τοῦ ἀλεποῦς. ΚῆρΑἰγ ἔτος Γ' (1949) ἀρ. φ. 31, 109.
1055. **Κληρίδη Νεάρχου** Ἱστορίες τῶν ζῶων τῆς Κύπρου. ΚυπρΣπ 13 (1949) V + ρμá (καὶ ἀνάτυπον 1950).
Κύπρος καὶ μῦθοι. Βιβλιογραφία Κυπριακῶν μύθων. Δοξασίαι καὶ ἱστορίες γιὰ τὴν ἀλεποῦ, τὸ γάδαρο, τὴν κουκουβάγια, τὴν πέρδικα, τὰ χελιδόνια, τὴν κόττα, κατσικο-ρώνα, τσαλαπετεινὸ, κοῦκκο, τὰ βόδια, γάτα, σκύλο, βατράχους, φίδι κτλ. Μῦθοι 71. Δεξιλόγιον.
Κρίσ.: ΚυπρΓράμμ 15 (1950) 253-4 (**Κ. Χρυσάνθης**).
1056. **Ξενοπούλου Γρ.** Τὰ ζῶα τοῦ Αἰσώπου (μελέτη). ΦιλΠρωτ 1949, 9-12.
1057. **Χαριτωνίδου Χαρ.** Παρατηρήσεις εἰς τοὺς Αἰσωπεῖους μύθους. Πλάτων 1 (1949) 185-200.
1058. **Α. Η.** Folklore chypriote. L'Hell Cont 1950, 393-400.
4 μῦθοι περὶ ζῶων.
1059. **Laurent V.** Une fable d'Esop dans Photius. Les trois grappes. Annuaire de l'Institut de Philologie et de l'Histoire orientales et slaves, XI, 1951, 129-132.
Κρίσ.: ἘπΒυζΣπ 22 (1952) 299-300 (**Β. Λαοῦρδας**).

1060. *Πολυκάτεχον* Ἡλειώτικοι μῦθοι. Ἡλειακά, ἔτ. Β', τευχ. 4 - 5 (1952) 68 - 69 [μῦθ. 3].
1061. *Ἀβραμάντη Ι.* Ἡ κατά κι' ὁ πεντικόν. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 8 - 9 (44 - 45) 2173.
1062. *Καρτινοῦ Δημ.* Ζευγᾶς καὶ ἄλεποῦ. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 3, 19.
1063. ——— Κῦρ - Μέντιος ζευγᾶς κι' ἄλεποῦδες. Πελοπ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 5, 24.
1064. *Νικολαΐδη Α.* Τὸ γροῦν θέλ' ἄτον... Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 2 - 3 (38 - 39) 1935.
1065. *Παπαδοπούλου Σάββα* Τὸ φακᾶ τ' ἐκλῶσθεν μωρόν... Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 2 - 3 (38 - 39) 1933 - 1934.
1066. *Παρασκευοπούλου Δ.* Ἀτώρα δι καὶ παίρ'... Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 2 - 3 (38 - 39) 1935 - 1936.
1067. *Perry B. E.* Aesopica. A series of texts relating to Aesop or ascribed to him or closely connected with the literary tradition that bears his name collected and critically edited, in part translated from oriental languages, with a commentary and historical essay. Vol. I. Greek and Latin Texts. Urbana, The University of Illinois 1932, σ. XXIII, 1 Bl. σ. 765.
Κρίσις: BZ 46 (1953) 373 - 378 (*F. Dörrie*)
1068. ——— An Aesopic fable in Photius. BZ 46 (1953) 308 - 313.
1069. *Ἀβραμάντη Ι.* Ἄρκον, ὁ λύκον κι' ἄλεπόν. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 7 (43) 2149.
1070. *Κληρίδη Ν.* Ἀνέκδοτες ἱστορίαι τῶν ζώων. Κυπρ.Γράμμα 18 (1953) 254.
1071. Μωραΐτικες παραδόσεις. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 2, 11.
Δύο μῦθοι περὶ ζώων.
1072. *Παπαδοπούλου Α. Α.* Βυζαντινὸν ἔπος ἐξ Αἰσωπείου μύθου. Ἐπ.Βυζ.Σπ 23 (1953) 386 - 391.
1073. Τὸ φεῖδι κι' ὁ κάβουρας. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 1, 26.

ε' Παραμύθια.

1. Συλλογαί.

1074. *Κανδηλάπη Γ. Θ.* Ὁ Θεὸν ντὸ γράφτ' κι' ἀπογράφεται. Χρον.Πόντ χρόν. Β' (1946) 579 - 581.
1075. «*Λαογράφου*» Ζακυθινὰ παραμύθια: Ὁ παπᾶς καὶ οἱ μακελλαρέοι. Ἐπ.τ.Φύλλα φ. 2-3 (1946) 34 - 37.
1076. *Ξενίτα Ξένου* Παραμῦθι Κοτυώρων. Χρον.Πόντ χρόν. Β' (1946) 517 - 519.

1077. *Σταυριώτη (Δ.Κ.Π.)* Παραμύθια. ΧρονΠόντ χρόν. Β' (1946) 577 - 579 [παρ. 1].
1078. *Ρουσιᾶ Μαρίας* Τὸ μαῦρο παλληκάρι ποὺ πῆγε νὰ βρεῖ τὸ Θεό. Κυπρ Γράμμ 13 (1948) 324 - 327.
1079. *Σταθοπούλου Μαρ.* Παραμύθι. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τεῦχ. 3, 14.
1080. *Ἀθανασιάδου Εὐσταθίου* Παραμύθι Σάντας. ἈρχΠόντ 14 (1949) 196-199.
1081. *Γκίκα Ἀσπασίας Κ.* Οἱ Κολοτσέντες κ' ἡ γριά. ΚῆρΑῖγ ἔτ. Γ' (1949) ἀρ. φ. 29, 76.
1082. — Οἱ Κολοτσέντες κι ὁ γέρος. ΚῆρΑῖγ ἔτ. Γ' (1949) ἀρ. φ. 36, 199.
1083. *Κληρίδη Νεάρχου* Κυπριακὰ παραμύθια [3]. ΚυπρΓράμμ 14 (1949) 315 - 317.
1084. *Ἀνωνύμου* Ὁ ὀρφανὸν ὁ τζιοπάνον. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τεῦχ. 4, 219 - 220, τεῦχ. 5, 298 - 299, τεῦχ. 6, 367 - 369, τεῦχ. 7 - 8, 461 - 464, τεῦχ. 9, 530 - 534.
1085. *Ἀκογλου Ξενοφ.* Λαογραφικὰ Κοτυώρων. ἈρχΠόντ 15 (1950) 195 - 205. [Παραμ. 1, ἀνέκδ. 6].
1086. *Dawkins R. M.* Forty-five Stories from the Dodecanese edited and translated from the Mss. of Jacob Zairaffis by —. Cambridge 1950, 8^η μέγα, σ. XII + 560.
Κρίσι.: Folk - Lore 62 (1951), 270 (*E. Q. Windstedt*). ἘπΒυξΣπ 21 (1951) 315 - 320 (*Γεώργ. Κ. Σπυριδάκης*). Λαογρ 13 (1951) 380 - 389 (*Στ. Π. Κυριακίδης*). Ν'Εστία 48 (1950) 1304 - 1307 (*Π. Γ. Καλλίνικος*). ΚυπρΓράμμ 17 (1952) 44 - 50. 91 - 95 (*Κ. Προυσῆς*).
1087. *Ἑπτανησίας Μαριέττας* Ἐνα Ἑπτανησιακὸ παραμύθι γιὰ τὴν Ἑνωσῆ. ἙπτανΣάλπ (1950) 21 - 26.
1088. *Μηλιοπούλου Παρασκευᾶ Ι.* Μακεδονικὰ παραμύθια. Θεσσαλονίκη 1950, 8^{ον}, σ. 79.
Κρίσι.: ἙλλΔημ ἔτ. Γ' τόμ.5 (1950) 386 - 387 (*Σπ. Μελάς*), ἔτ. Δ' τόμ. 8 (1951) 607 (*Ω*).
1089. *Miliopoulos Paraskevas I.* Mazedonische Märchen gesammelt von —, übertragen von Dr. Bernard Vonderlage. Cram, De Gruyter u. Co. Hamburg 1951, σχ. 8^{ον} μικρ., σ. 112.
Κρίσι.: Ν'Εστία 51 (1952) 137 (*Ε. Γ. Πρωτοπαλάτης*).
1090. *Ξένιτα Ξένου* Τ' ἀθάνατον νερόν, παραμύθι Κοτυώρων. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τεῦχ. 1, 21 - 23.
1091. — Ὁ ἦλον καὶ ὁ φέγγον. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τεῦχ. 3, 154 - 156, τεῦχ. 4, 212 - 215.
1092. *Παπακώστα Ἀγγ. Ν.* Ἐνα ἄγνωστο ἡπειρωτικὸ παραμύθι γιὰ βρυκόλακες ἀπὸ ἓνα παλιὸ κώδικα τῶν Ἀρχείων Βλαχογιάννη. ΦιλΠρωτ 1950, 259 - 263.

1093. **Rohlf G.** Ἀπὸ τὰ παραμύθια τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Καλαβρίας: Τὸ μέτρον τοῦ πονδδίου Γρυφούνη. ΚυπρΓράμμ 15 (1950) 83 - 85.
Παραμῦθι ἐκ Μπόβας μετὰ μεταφράσεως εἰς τὴν κοινὴν ἑλληνικὴν καὶ παρατηρήσεων ὑπὸ *Κ. Χατζηγιωάννου*, αὐτόθι σ. 82 - 83.
1094. **Lee Dorothy D.** Three Romances from the Pontos. Folk-Lore LXI-LXII (1950 - 1951), 388 - 397. 449 - 453.
1095. **Μινώτου Διονυσ. Σ.** Ζακυνθινὰ παραμύθια τῆς τύχης. Λαογρ 13 (1950 - 1951) 277 - 284.
Παραμύθια 4 μετὰ παρατηρήσ. *Στ. Π. Κυριακίδου*. Κρίσις: Ἑλλαμ ἔτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 694 (*Φ. Κ. Μπουμπουλίδης*).
1096. **Ἀκογλου Ξενοφ.** Παραλλαγές ποντιακοῦ παραμυθιοῦ. ἈρχΠόντ 16 (1951) 238 - 244.
Παραλλαγὰι παραμυθιοῦ δημοσιευθέντος αὐτ. 3, 111 - 113, ἀρ. 4, ὑπὸ *R. M. Dawkins*.
1097. **Dawkins R. M.** Λαϊκὲς ἱστορίαι (παραμύθια 5) ἀπὸ τὴν Ἱμέρα καὶ τὴ Σάντα. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 16, 849 - 900, τευχ. 17 - 18, 956 - 957, τευχ. 19 - 20, 1046 - 1047, τευχ. 21 - 22, 1102 - 1103, τευχ. 23, 1180.
1098. **Κιουρτσίδου Ι.** Τὰ δύο ἀδελφὰ Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 19 - 20, 1049.
1099. **Νυμφαροπούλου Μιλτιάδου.** Ποντιακὰ Σάντα [2]. ἈρχΠόντ 16 (1951) 252 - 254.
1100. **Παμπούκη Ι. Τ.** Παραμύθια τῆς Θύρας [2]. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 15, 857 - 862, τευχ. 16, 905 - 910.
1101. **Παρχαρίδου Ἰωάν.** Ποντικά παραμύθια. ἈρχΠόντ 16 (1951) 80 - 114.
Ἀναδημοσιεύονται 11 παραμύθια ἐκ τοῦ Α' τόμου τοῦ «Ἀστέρος Πόντου».
1102. **Ἀκογλου Ξενοφ.** Παραμύθια Κοτιώρων [2]. ἈρχΠόντ 17 (1952) 172 - 183.
1103. **Ξενίτα Ξένου** Τῇ χόρας ὁ γιόν... Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 25, 1277 - 1280.
1104. — Τὸ ποντιακὸ παραμῦθι. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 36, 1796 - 8 [παραμ. 1, μῦθ. 1].
1105. Τὸ γυναικίσμαν. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 4 - 5 (28 - 29) 1445 - 1446.
Ἀναδημοσιεύσεις ἐκ τοῦ «Ἀστέρος Πόντου» 1885.
1106. Τὸ ποντιακὸ παραμῦθι. Ἀναδημοσιεύσεις ἐξ «Ἀστέρος Πόντου» 1885. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1942) τευχ. 10 - 11 (34 - 35) 1719 - 1720 [παραμ. 1, ἀνέκδ. 2].
1107. **Φραγκάκι Εὐαγγελίας** Τὸ Κρητικὸ παραμῦθι (Μελέτη καὶ συλλογή). Ἀθήνα 1952, 8^{ον} σ. 71 [παραμ. 22].
Κρίσις: Ἑλλαμ ἔτ. ΣΤ' τόμ. 11 (1953) 58 (*Μαριέττα Ε. Γιαννοπούλου*).
1108. **Φωστέρη Δημητρ. Π.** Ἀραβανιώτικα παραμύθια [4]. ΜικρΧρον 5 (1952) 161 - 177.

1109. **Ἀπογλου Ξενοφώντος** Παραμύθια Κοτυώρων [4]. ἈρχΠόντ 18 (1953) 285 - 296.
1110. **Dawkins R. M.** The two Bets: A reconstructed Greek Folktale. Λαογρ 15 (1953) 144 - 150.
1111. ——— Modern Greek Folktales. Chosen and translated by —. Oxford, Clarendon Press 1953, σ. XXXVIII, 492.
Κρίσεις: BZ 46 (1953) 205 (*F. D(ölger)*). ἘπΒυζΣπ 24 (1954) 391 - 395 (*Κ. Ρωμαῖος*).
Λαογρ 15 (1953) 182 - 187 (*Στίλπων Π. Κυριακίδης*).
1112. **Παπαδοπούλου Χ. Ν. - Δεμερτζή Κ. Π.** Τραγούδια καὶ παραμύθια τῆς Ἀνατολῆς. ΜικρΧρον 4 (1948) 225 - 279 [Παραμ. 16].
1113. **Ζάχου Ἑλλης** Ὁ τσιτσιπρόκος. Πελοπ᾽Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 6, 26.
1114. **Μοσκόβη Εἰρήνης** Παραμύθια τῆς πατρίδος μου. Σχέδια Κώστα Μαλάμου. [Ἀθῆναι 1953], 8^{ον} σ. 125.
14 Παραμύθια ἐκ Σύμης.
1115. **Νικολαΐδης Ἰωάνν. Ν.** Ἡπειρωτικὰ παραμύθια [2]. Ἡπειρ᾽Εστ ἔτ. 2 (1953) 386 - 388.
1116. **Ξενοπούλη Δημ.** Ἡ Ἀργόναυς (Παραμύθη). Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρός, ἔτ. 13 (1953) ἀριθ. 8, 176.
2. Μελέται.
1117. **Γιάκου Δημ. Κ.** Ἡ ἀξία τοῦ παραμυθιοῦ. Ἡλῖος ἔτ. 8 (1948) 514.
1118. **Μαντζουρίδης Μανώλης** Τὸ παραμύθι στὴν ἀγωγή. Μητέρα καὶ Παιδί, 9 (1948) 29.
1119. **Παπαδοπούλου Ἀνθίμου Α.** Ἡθογραφία παραμυθίων. ἈρχΠόντ 14 (1949) 36 - 41.
Ἀναδημοσίευσις ποντιακοῦ παραμυθιοῦ με ἠθογραφικὰς τινὰς παρατηρήσεις.
1120. **Ταρσοῦλη Γεωργίας** Τὸ παραμύθι καὶ ἡ προσαρμογὴ του στὴ σημερινὴ ζωὴ. Ν᾽Εστ 45 (1949) 33 - 36.
1121. **Γεδεὼν Σ(οφίας) Μ.** Τὸ παραμύθι κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ψυχολογίας. Παιδεία 4 (1950) 3 - 13.
1122. **Δάγκ Κίκας** Τὸ λαϊκὸ μυθιστόρημα ὡς λογοτεχνικὸν εἶδος. ΚυπρΓράμμ 15 (1950) 315 - 322.
1123. **Σούρλα Εὐρυπίδου** Παραμύθι καὶ συμβολισμός. Παιδεία 4 (1950) 152 - 160.
1124. **Σπαταλᾶ Γερασ.** Τὸ γέλιο στὰ δημοτικὰ μας παραμύθια. ἙλλΔημ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 773 - 776.
1125. **Φραγκάκη Ε. Κ.** Τὸ Κρητικὸ παραμύθι. ἙλλΔημ ἔτ. Γ' τ. 6 (1950) 679-681

1126. **Γραμματικοπούλου Λένας** Τὸ παραμῦθι. Ἡ πρώτη ποίησις τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡλῖος ἔτ. 11 (1951) 490.
1127. **Ζιαζιοπούλου Ἑλενθερ**. Παραμῦθια καὶ παραμυθᾶδες στ' Ἀγραφα τῆς Θεσσαλίας. Λαογρ 13 (1951) 348 - 350.
1128. **Κακριδῆ Ι. Θ.** Ἡ γυναῖκα τοῦ Κανδαύλη. Μιὰ ἄγνωστη τραγωδία. Ἑλληνικά 12 (1952) 1 - 14.
1129. **Καλλινίκου Π. Γ.** Ἡ «Γυναίκα τῆς Ζακυνθος» καὶ ἡ «Λυσσιασμένη Πεινα». Πρόσπερος, φύλ. 7 (1952) 227 - 230.
Συγκρίνει τὸ ποίημα τοῦ Διον. Σολωμοῦ πρὸς δωδεκανησιακὸν παραμῦθι, δημοσιευθὲν ὑπὸ R. M. Dawkins.
1130. **Μέγα Γ. Α.** Καλλιμάχου καὶ Χρυσορρόης ὑπόθεσις (Extrait des Melanges offerts à Octave et Melpo Merlier). Ἀθῆναι 1952, 8^{ον} σ. 26.
1131. **[Ἀωνόμου]** Ὁ μέγας Ἀλέξανδρος στὰ παραμῦθια. Ἑκλ. Θ' (1953) τεῦχ. 89, 59 - 68.
1132. **Dawkins R. M.** The grateful dead and the poison maid. ΠροσφΚυριακ (1953) 148 - 167.
1133. **The world below in Greek Folktales.** ἙλΒυζΣπ 23 (1953) 312 - 322.
1134. **Ζώρα Γ. Θ.** Ἱστορία τοῦ Παναγιωτοῦ Κρητάρου 7 (1953) 267 - 295.
1135. **Hepding Hugo** Ein Märchen aus Syrak. ΠροσφΚυριακ (1953) 267 - 276.
1136. **Μάνου Δημ.** Τὸ παραμῦθι καὶ ἡ παιδαγωγικὴ του σημασία. Παιδεία 2 (1953) 11 - 14, 35 - 43.
1137. **Μαρινάτου Σπ.** Ἰφίκλος καὶ Μελάμπους. Λαογρ 15 (1953) 44 - 49.
1138. **Μέγα Γ. Α.** Ὁ λόγος παρηγορητικὸς περὶ δυστυχίας καὶ εὐτυχίας καὶ τὰ παραμῦθια τῆς πρὸς τὴν τύχην ὁδοιπορίας. Λαογρ 15 (1953) 3 - 43.
Κρίσις: BZ 46 (1953) 417 - 418 (F. Dölger).

3. Συλλογαὶ μύθων καὶ παραμυθίων ἐλληνικῶν καὶ ξένων διὰ παιδιὰ.

1139. Ἡ Κρινούλα καὶ ἄλλα διαλεχτὰ παραμῦθια. Ἑκδοτικὸς οἶκος «Ἀστὴρ» Ἀλ. καὶ Ε. Παπαδημητρίου. Ἀθῆναι, ἄ. ἔ., 16^{ον} σ. 32. Τὸ ἐλαφάκι καὶ ἄλλα διαλεχτὰ παραμῦθια. Αὐτόθι σ. 32. Ἡ Νεραΐδα τῆς θάλασσης καὶ ἄλλα διαλεχτὰ παραμῦθια. Αὐτόθι σ. 32. Τὸ μαγικὸ σουράβλι καὶ ἄλλα διαλεχτὰ παραμῦθια. Αὐτόθι σ. 32. Ἡ ἄλεπού στὸ πανηγύρι καὶ ἄλλα διαλεχτὰ παραμῦθια. Αὐτόθι σ. 32.
1140. **Ρήγα Λάμπρου Κ.** Τὸ βασιλόπουλο τῆς Βενετίας. Λευκωσία - Κύπρος ἄ. ἔ., σχ. 8^{ον} σ. 26.
Τρίπρακτο παιδικὸ δραματάκι ἀπὸ Κυπριακὸ παραμῦθι.

1141. *Ταρσούλη Γεωργίας* Ἡ Μαρουλίτσα (παραμύθι). Μητέρα καὶ Παιδί, 1 (1947) 18 - 19. Τὸ γουρουνάκι (παραμύθι). Αὐτόθι 2 (1947) 18.
1142. *Τσουκαλᾶ Δανάης* Τὰ παραμύθια τῆς νεφέλης. Οἱ φίλοι τοῦ βιβλίου. Ἀθήνα 1947, 8^{ον}, σ. 229.
Κρίσι: ΚυπρΓράμμ 14 (1949) 68 (*Κ. Προουῆς*).
1143. *Γιαννιᾶ Δημ. Ν.* Μύθια - μύθια παραμύθια. Σειρὰ Α', Ἀθήνα (1948), 8^{ον}, σ. 72.
1144. *Γιαννοπούλου Κατ.* Τικ - τὰκ καὶ ἄλλα τρία παραμύθια. Εἰκόνες Α. Μεταξῶ. Ἀθήνα 1948, 8^{ον}, σ. 73.
1145. *Λαφονταῖν* Παραμύθια. Διασκευὴ Κώστα Νικολακάκη, Ἀθήναι 1948. 8^{ον}, σ. 96.
1146. Ὁ μυγοσκοτόνης (τὸ παραμύθι μας). Μητέρα καὶ Παιδί, 17 (1948) 24 - 25.
1147. Τὸ ἀηδόνι τοῦ βασιλιᾶ. Παραμύθι εἰκονογραφημένο (Ἀθήναι 1948) 4^{ον}, σ. 16.
1148. Τὸ φυλαχτὸ τῆς μάννας. Παραμύθι, ἔκδ. Γ. Σιδέρη (Ἀθήναι 1948) 4^{ον}, σ. 16.
1149. *Αἰνεῖα Γ.* (ἐπιλογή, ἐπιμέλεια). Εἰς θύματα ἑλληνικὰ λαϊκὰ παραμύθια. Σειρὰ πρώτη. Ἀθήνα 1949, 8^{ον} σ. 64.
Κρίσις: Μητέρα καὶ Παιδί 22 (1949) 28 (*Εἰρήνη Παϊδοῦση*).
1150. *Κάποιοι* Ἱστορίες καὶ παραμύθια. Ἡ παπια καὶ ὁ λαγός. Κυπριόπουλο ἔτ. Ε' (1949) ἀρ. 3, 47 - 48.
1151. *Νονάρα Ἀντρέα* Τὰ ψέμματα (Διασκευὴ ἀπὸ ἡπειρωτικὸ παραμύθι). Κυπριόπουλο ἔτ. Ε' (1949) ἀρ. 1 - 2, 23 - 24.
1152. *Παπαδημητρίου Ρούλας* Τὸ μυρμήγκι καὶ τὸ περιστέρι (παραμυθᾶκι γιὰ μικρὰ παιδιὰ). Μητέρα καὶ Παιδί, 23 (1949) 31.
1153. *Ρήγα Δάμπρου Κ.* Ὁ πετεινὸς ὁ γούμενος (κωμωδιούλα ἀπὸ κυπριακὸ παραμύθι). Κυπριόπουλο ἔτ. Ε' (1949) ἀρ. 3, 52 - 58, ἀρ. 4, 98 - 143.
1154. *Ταρσούλη Γεωργίας* Τὸ ἀντρειωμένο τσαγκαράκι. Συλλογὴ καὶ διασκευὴ — Εἰκονογρ. Παύλου Βαλασάκη. («Τὰ βιβλία τῆς θείας Λένας» Ν. Ἀλικιώτης καὶ Υἱοί) Σειρὰ Α'. (Ἀθήναι 1952) σ. 32 δεμένον.
1155. — Τὰ πρῶτα μου παραμύθια. Συλλογὴ καὶ διασκευὴ — Εἰκονογρ. Ἑλένης Περάκη - Θεοχάρη. («Τὰ βιβλία τῆς θείας Λένας» Ν. Ἀλικιώτης καὶ Υἱοί) Σειρὰ Α', ἀρ. 3 (Ἀθήναι 1949) σ. 32 δεμένον [β' ἔκδ. 1954].
1156. *Αἰνεῖα Γ.* (ἐπιλογή, ἐπιμέλεια). Εὐθύμα ἑλληνικὰ παραμύθια. Σειρὰ δεύτερη. Ἀθήνα 1950. 8^{ον} σ. 64.
1157. *Δ. Γ. Α.* Ὁ λαγὸς καὶ τὸ λιοντάρι. Ἡ Γυναικὰ ἀρ. 8 (1950) 63.

1158. **Νουάρου Ἀνδρ. Μ.** Τὸ τριανταφυλλάκι καὶ ἡλιακτίνη. Παραμυθία. Κυπριόπουλο ἔτ. Ε' (1950) ἀρ. 9 - 10, 194 - 196.
1159. **Ρήγα Δάμπρου Κ.** Τὸ κίτρινο χρυσάνθεμο. Κυπριόπουλο ἔτ. ΣΤ' (1950) ἀρ. 1 - 2, 3 - 5, ἀρ. 3, 37 - 39, ἀρ. 4, 60 - 62, ἔτ. ΣΤ' (1951) ἀρ. 8 - 9, 147 - 148.
1160. **Λιουδάκι Μαρία** Στοῦ παπποῦ τὰ γόνατα. Εἰκονογράφηση Λουίζας Μοντεσάντου. Τὸ βιβλίο τοῦ παιδιοῦ, 10. Ἐκδοτικὸς οἶκος Ν. Ἀλικιώτης καὶ Υἱοί. [Ἀθῆναι] [1951], 8^{ον} μέγα, δεμένον σ. 185.
1161. **Αἰνεία** Ὁ καθένas στὴ δουλειά του, Τὸ φακένιο καὶ τὸ ἀλατένιο σπίτι. Ὁ μεθυσμένος καὶ τὸ φεγγάρι, παραμῦθια. (Τὰ βιβλία τῆς θείας Λένας. Σειρὰ Α' ἀρ. 10). [Ἀθῆναι 1952], 8^{ον} δεμένον σ. 32.
1162. **Λιουδάκι Μαρία** Γύρω στὸ μαγγάλι. Εἰκονογρ. Ἑλένης Περάκη - Θεοχάρη. Ἀθῆναι 1952, 8^{ον} σ. 32, δεμένον.
Ἐκτὸς παραμυθιῶν γὰ τὰ παιδιά περιέχονται αἰτήματα καὶ γλωσσοδέτες.
1163. **Grimm** Ἡ Χιονούλα καὶ ἡ Ροδονύλα, με πολυχώμες εἰκόνες. «Τὰ χρυσὰ βιβλία» ἔκδ. Μ. Πεχλιβανίδη, 8^{ον} σ. 36, δεμένον (ἄν. ἔτ.).
1164. — Ἡ Σταχτοπούτα, με πολυχώμες εἰκόνες. «Τὰ χρυσὰ βιβλία» ἔκδ. Μ. Πεχλιβανίδη καὶ Σίας, 8^{ον} σ. 52, ἄν. ἔτ.
1165. **Perrault Charles** Ὁ Κοντορβιδούλης, με πολυχώμες εἰκόνες. «Τὰ χρυσὰ βιβλία». Ἐκδ. Μ. Πεχλιβανίδη καὶ Σίας, 8^{ον} σ. 50, δεμένον, ἄν. ἔτους.
1166. **Παπαδάκη Εἰρήνης** Ἐλεύθερα παιδικὰ ἀναγνώσματα. Ἀθήνα 1952, 8^{ον}, σ. 32.
1167. — Ἄς γίνουμε φιλενάδες πέρδικα (Ἐλεύθερα παιδικὰ ἀναγνώσματα 2^{ον}), Ἀθήνα 1952, 8^{ον} σ. 32.
1168. **Τσουκαλὰ Δανάης** Ὁ Χρυσομύτης καὶ ἄλλα παραμῦθια. Εἰκον. Λ. Μοντεσάντου. [Ἀθῆναι 1952], 8^{ον} σ. 110, δεμένον.

Στ' Εὐτράπελοι διηγήσεις. Ἀνέκδοτα. Περιπαιγμένα.

1169. **Ἀβραμάντη Ι.** Ἀνέκδοτα [4]. ΧρονΠόντ χρόν. Β' (1946) 523 - 524.
1170. **Ζερζελίδης Γ.** Ἀνέκδοτα. ΧρονΠόντ χρόν. Β' (1946) 582 - 583.
1171. **[Κονόμου Ντίνου]** Ζακυνθινὰ ἀνέκδοτα [3]. Ἑπταφύλλα, φ. 5 (1946) 74, φ. 15 (1949) 246.
1172. **Ξενίτα Ξένου** Ἀνέκδοτα [3]. ΧρονΠόντ χρόν. Β' (1946) 584 - 585.
1173. **Παπαδοπούλου Ι.** Ἀνέκδοτα. ΧρονΠόντ χρόν. Β' (1946) 521 - 523.
1174. **Ποπολάρου** Ζακυνθινὰ σατιρικά ἀνέκδοτα τῆς κατοχῆς. Ἑπταφύλλα, φ. 5 (1946) 56-58.
1175. **Σταυριώτη (Δ.Κ.Π.)** Ἀνέκδοτα [2]. ΧρονΠόντ χρόν. Β' (1946) 583.
1176. **Υψηλάντη Π. Β. — Σαλαπατσίδη Π. Β.** Ἀνέκδοτα. ΧρονΠόντ χρόν. Β' (1946) 524.
1177. **Ψωμιάδης Χαρ.** Ἀνέκδοτα [5]. ΧρονΠόντ χρόν. Β' (1946) 583 - 584.

1178. [Ἀνέκδοτα 6]. Λουλ. ἔτ. 1 (1948), τεύχ. 2, 5, τεύχ. 3, 15, τεύχ. 6, 16, ἔτ. 3 (1950), τεύχ. 12, 16, ἔτ. 4 (1951), τεύχ. 15, 16.
1179. *Θωμάκου - Ἡρειώτου Πολύμνιος* Ἀνέκδοτα τῆς Αἰγίνης. ΚῆρΑἰγ ἔτ. Β' (1948) ἀρ. φ. 23, 179.
1180. *Μπάου Νικ. Α.* Κυνηγετική λαογραφία. «Ὁ Τοῦρκος τὸν λαγὸν τὸν πιάνει μὲ τὸν ἀραμπᾶ». ΚυνΝέα 1948, ἀρ. 197(7) 198.
1181. *Ἀνεξιχνιάστου Ἀνιχνευτοῦ (Ἰδ. Παπαρηγοράκη)* Τὸ τσεκούρι καὶ τὸ μανὰρι. Κρητ'Εστ 1 (1949) τεύχ. 9, 10.
1182. [*Ἀωνόμου*] Κρητικά ἀνέκδοτα [4]. Κρητ'Εστ 1 (1949) τεύχ. 1, 19 - 25, τεύχ. 2, 22, τεύχ. 2, 24.
1183. *Γιαννοπούλου - Ἐπιανθσίας Μαριέττας* Ζακυνθινὰ λαογραφικά γιὰ τὸ Μεγάλο Ναπολέοντα. ΦιλΠρωτ 1949, 147 - 149.
1184. *Ριζίτη Γ.* Κρητικά ἀνέκδοτα [2]. Κρητ'Εστ 1 (1949) τεύχ. 3, 27, τεύχ. 6, 22.
1185. *Σπυριδάκη Γ. Δ.* Ἡ παπαδιά καὶ ὁ Πάσχος. ΚῆρΑἰγ ἔτ. Γ' (1949) ἀρ. φ. 30, 98.
1186. *Ἀβραμάντη Ι.* Ἀνέκδοτα. Ποντ'Εστ 1 (1950) 718, 719 - 720, 2 (1951) 819, 1206.
1187. [Ἀνέκδοτα Ποντιακά 57]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950), τεύχ. 2, 45 - 46, 49, τεύχ. 3, 175 - 6, τεύχ. 4, 243, τεύχ. 6, 374, 375, 376, τεύχ. 7 - 8, 469, τεύχ. 9, 535 - 6, 537, τεύχ. 10, 598, τεύχ. 11, 663, 664, τεύχ. 12, 717, 718, 720, τεύχ. 13, 775, 776, 777, ἔτ. 2 (1951), τεύχ. 15, 871 - 2, τεύχ. 16, 919, 920, 921, 922, 988 - 9, 991, τεύχ. 23, 1207, τεύχ. 24, 1249, ἔτ. 3 (1952), τεύχ. 25, 1299, 1301, τεύχ. 2 (26), 1339 - 1340, 1341, τεύχ. 3 (27), 1388, 1389, 1390, τεύχ. 4 - 5, (28 - 29), 1472, τεύχ. 6 - 7 (30 - 31), 1534, 1536, 1537, τεύχ. 8 - 9 (32 - 33), 1596, τεύχ. 10 - 11 (34 - 35), 1730, τεύχ. 36, 1810, ἔτ. 4 (1953), τεύχ. 1 (37), 1874, τεύχ. 5 (41), 2051, τεύχ. 6 (42), 2095 - 6, τεύχ. 7 (43), 2147 - 8, τεύχ. 10 (46), 2283, 2284, τεύχ. 11 - 12 (47 - 48), 2354 - 6. Ἀνέκδοτα Ποντιακά [8]. ΠοντΘέατρο, ἔτ. 1950, 81, 111, ἔτ. 1951, 163, 164, 203.
1188. [Ἀνέκδοτα Κρητικά] Κρητ'Εστ 1 - 2 (1950), τεύχ. 10, 27, τεύχ. 11 - 12, 16, 19, τεύχ. 13, 29, 25, τεύχ. 14, 25, τεύχ. 15, 17 - 18, τεύχ. 17, 26.
1189. *Ἀβραμάντη Ι.* Ἀνέκδοτα [19] Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τεύχ. 12, 718, 719 - 720, ἔτ. 2 (1951) τεύχ. 14, 819, τεύχ. 23, 1206, ἔτ. 3 (1952) τεύχ. 2 (26) 1342, τεύχ. 10 - 11 (34 - 35) 1729 - 1730, τεύχ. 36, 1809, ἔτ. 4 (1953) τεύχ. 1 (37) 1874 - 1875, τεύχ. 4 (40) 2008, 2010, τεύχ. 5 (41) 2052, 2053, τεύχ. 7 (43) 2148, τεύχ. 8 - 9 (44 - 45) 2183, τεύχ. 10 (46) 2284, τεύχ. 11 - 12 (47 - 48) 2354.

1190. **Ἀθανασιάδου Ε.** Ἀνέκδοτα Σάντας [6]. Ποντ'Εστ 1 (1950) τεύχ. 1, 34 - 35.
1191. **Ἀκριτίδου Ε. Θ.** Τοξάνγιαλαντς. Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τεύχ. 2, 49 - 50, τεύχ. 11, 666 [ἀνέκδ. 2].
1192. **[Ἀωνόμου]** Ὑδραϊκά ἀνέκδοτα. Παναγία μου, θὰ χαθῆς κι ἐσύ. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, έτ. 10 (1950) ἀριθ. 1, 20.
1193. **[Ἀωνόμου]** Κρητικὰ ἀνέκδοτα τοῦ Κονδυλάκη. Κρητ'Εστ 2 (1950) τεύχ. 18, 13, τεύχ. 19, 19.
1194. **[Ἀωνόμου]** Ἀπὸ τ' ἀνέκδοτα τοῦ Ναυάρχου. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, έτ. 10 (1950) ἀριθ. 10, 202.
1195. **Βαφειάδου Γ. Τ.** Ἀνέκδοτα. Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τεύχ. 3, 176, τεύχ. 4, 242, τεύχ. 5, 308, τεύχ. 6, 374, τεύχ. 10, 601, τεύχ. 11, 664, τεύχ. 12, 718, έτ. 2 (1951) τεύχ. 13, 777, τεύχ. 16, 921, τεύχ. 23, 1207.
1196. **Βουτυρά Μ.** Ἀνέκδοτα [6]. Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τεύχ. 2, 46 - 47, τεύχ. 4, 241, τεύχ. 6, 372, τεύχ. 7 - 8, 466 - 467, έτ. 4 (1953) τεύχ. 10 (46) 2284.
1197. **Δαβιδοπούλου Μαγδ.** Ἀνέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τεύχ. 6, 373, τεύχ. 7 - 8, 465.
1198. **Δερίδη Καρ.** Ἀνέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τεύχ. 12, 719.
1199. **Διονυσιάτη Ε.** Ἀνέκδοτα. Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τεύχ. 9, 526 - 537, έτ. 2 (1951) τεύχ. 17 - 18, 989, έτ. 4 (1953) τεύχ. 7 (44) 2147, τεύχ. 10 (46) 2283, τεύχ. 11 - 12 (47 - 48) 2355 - 2356.
1200. **Καζαντζίδη Α.** Ὁ ἀγράμματον ὁ... διδάσκαλον. «Πᾶς Σουρμενίτης ψάλτης...» Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τεύχ. 2, 47 - 49, έτ. 4 (1953) τεύχ. 4 (40) 2010, τεύχ. 6 (42) 2096.
1201. **Κακουλίδου Ε.** Ἀνέκδοτα [5]. Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τεύχ. 5, 310, έτ. 2 (1951) τεύχ. 15, 872, έτ. 3 (1952) τεύχ. 6 - 7 (30-31) 1536, έτ. 4 (1953) τεύχ. 4 (40) 2008 - 2009.
1202. **Κανδηλάπτου Γ. Θ. - Κανέως** Ἀνέκδοτα [9]. Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τεύχ. 1, 49, τεύχ. 2, 46, τεύχ. 3, 176, τεύχ. 4, 243, τεύχ. 12, 720, έτ. 2 (1951) τεύχ. 23, 1205 - 6, έτ. 3 (1952) τεύχ. 2 (26) 1342.
1203. **Κτενίδου Φ.** Ἀνέκδοτα Κρώμνης. Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τεύχ. 1, 30, 43-45,
1204. **Λαζαρίδου Ματ.** Ἀνέκδοτα [3]. Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τεύχ. 5, 309 - 310, τεύχ. 6, 373 - 4, τεύχ. 7 - 8, 468.
1205. **Λιανίδου Σίμου** Ἀνέκδοτα [3]. Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τεύχ. 4, 242 - 3, τεύχ. 6, 373.
1206. **Λυπηρίδου Ξενοφ.** Ἀνέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τεύχ. 6, 375, τεύχ. 7 - 8, 469.

1207. **Μανίκη** 'Ο Γιούδας ὁ Ἀντρίκος καὶ ἡ Ἀγγέλω. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 10 (1950) ἀρ. 4, 71 - 72.
1208. **Μελανοφρύδη Π. Η.** Ἀνέκδοτα [32]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 3, 176, τευχ. 4, 244, τευχ. 5, 309 - 310, τευχ. 7 - 8, 468 - 9, τευχ. 10, 598 - 599, τευχ. 11, 663, ἔτ. 2 (1951) τευχ. 15, 871, τευχ. 16, 921, τευχ. 17 - 18, 987 - 988, τευχ. 21 - 22, 1164, τευχ. 23, 1206, τευχ. 24, 1248, ἔτ. 3 (1952) τευχ. 25, 1301, τευχ. 4 - 5 (28 - 29) 1469, 1472, τευχ. 6 - 7 (30 - 31) 1535.
1209. **Μεταξᾶ Παν.** Ἀνέκδοτα [3]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 3, 175, τευχ. 6, 374 - 5, ἔτ. 2 (1951) τευχ. 13, 776.
1210. **Μισσηλίδου Δ.** Ἀνέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 10, 600, τευχ. 12, 719.
1211. **Ξενίτα Ξένου** Ἀνέκδοτα [16]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 2, 47, τευχ. 6, 370 - 371, τευχ. 9, 535, τευχ. 10, 597 - 8, τευχ. 11, 666, ἔτ. 3 (1952) τευχ. 2 (26) 1339, 4 - 5 (28 - 29) 1467 - 1468, τευχ. 30, 1808.
1212. **Παπουλίδου Παν.** Κύριε ἐλεησόν. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 4, 242, τευχ. 11, 665, ἔτ. 3 (1952) τευχ. 25, 1300 - 1.
1213. **Σαββινοπούλου Γρηγ.** Ἀνέκδοτα [6]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 11, 664, ἔτ. 2 (1951) τευχ. 14, 820, τευχ. 23, 1206 - 7, ἔτ. 3 (1952) τευχ. 4 - 5 (27 - 29) 1471, ἔτ. 4 (1953) τευχ. 1 (37) 1872 - 3.
1214. **Σαλαπασίδη Π. Β.** Ἀνέκδοτα [14]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 12, 716 - 717, ἔτ. 2 (1951) τευχ. 14, 817 - 8, τευχ. 17 - 18, 989 - 990, τευχ. 21 - 22, 1163 - 4, τευχ. 24, 1205, τευχ. 24, 1246 - 7, 1249, ἔτ. 3 (1952) τευχ. 25, 1301, τευχ. 3 (27) 1375 - 1376, τευχ. 4 - 5 (28 - 29) 1469 - 1470, τευχ. 6 - 7 (30 - 31) 1537.
1215. **Σαλιτση Ι.** Ἐγὼ ἀβουῖτο ἐθέλνα το. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 3, 176 - 7, τευχ. 10, 600.
1216. **Σαπίδη Λεων.** Ἀνέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 9, 583, ἔτ. 2 (1951) τευχ. 14, 819 - 820.
1217. **Σιδηροπούλου Χρυσ.** Ἀνέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 7 - 8, 467, τευχ. 9, 537 - 8.
1218. **Σωτηριάδου Εὐτ.** Ἀνέκδοτα [5]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 5, 308 - 9, τευχ. 7 - 8, 467, τευχ. 9, 538, τευχ. 10, 599 - 600.
1219. **Τομπούλη Ε.** Ποντιακά ἀνέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ 1950, 81, 111.
1220. **Τοπαλίδου Νικ.** Ἀνέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 3, 175, τευχ. 6, 372 - 3.
1221. **Τουντουλίδου Ν.** Ἀνέκδοτα [8]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 4, 241, τευχ. 5,

- 309, τευχ. 9, 537, τευχ. 10, 600 - 1, έτ. 2 (1951) τευχ. 13, 778 - 8, τευχ. 17 - 18, 992.
1222. **Τσαβδαρίδη Ι. Α.** 'Ανέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τευχ. 3, 177, τευχ. 7 - 8, 467 - 468.
1223. **Φίκα** 'Ανέκδοτα. Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τευχ. 3, 177, τευχ. 4, 243, έτ. 2 (1951) τευχ. 13, 778, έτ. 3 (1952) τευχ. 3 (27) 1387 - 1388, έτ. 4 (1953) τευχ. 10 (46) 2283.
1224. **Φωτίου Ι.** Κυθηραϊκά ανέκδοτα. 'Ελλάδη έτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 875 - 878.
1225. **Χατζηλιάδη 'Ιορδ.** 'Ανέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τευχ. 7 - 8, 465 - 6, έτ. 3 (1952) τευχ. 6 - 7 (30 - 11) 1534 - 1535.
1226. **Βασιλειάδου Ν.** 'Ανέκδοτα [4]. Ποντ'Εστ έτ. 2 (1951) τευχ. 14, 818, έτ. 3 (1952) τευχ. 8 - 9 (32 - 33) 1598, έτ. 4 (1953) τευχ. 2 - 3 (38 - 39) 1957.
1227. **Γιουλιουρίδη Γ.** 'Ανέκδοτα [4]. Ποντ'Εστ έτ. 2 (1951) τευχ. 14, 818, τευχ. 17 - 18, 991, τευχ. 21 - 22, 1165, έτ. 3 (1952) τευχ. 10 - 11 (34 - 35) 1728 - 1729.
1228. **Δημοπούλου Κων.** Τò άδοκον τέλος... του 'Ιούδα. Τò Μέλλον της 'Υδρας, έτ. 11 (1951) άριθ. 4, 78.
1229. **Καραγιαννίδου Γ.** 'Ανέκδοτα [5]. Ποντ'Εστ έτ. 2 (1951) τευχ. 24, 1249, έτ. 3 (1952) τευχ. 4 - 5 (28 - 29) 1469, τευχ. 36, 1809, έτ. 4 (1953) τευχ. 1 (37) 1875.
1230. **Καρυοφύλλη Ι.** 'Ανέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ έτ. 2 (1951) τευχ. 23, 1207, έτ. 3 (1952) τευχ. 2 (26) 1342.
1231. **Κυριακίδη Ε.** 'Ανέκδοτα [3]. Ποντ'Εστ έτ. 2 (1951) τευχ. 24, 1248, έτ. 3 (1952) τευχ. 2 (26) 1342, έτ. 4 (1953) τευχ. 2 - 3 (38 - 39) 1957.
1232. **Λαζαρίδου Σ.** 'Ανέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ έτ. 2 (1951) τευχ. 15, 872, τευχ. 17 - 18, 990 - 991.
1233. **Μαν. Αντ. Ν.** 'Από τ' ανέκδοτα του 'Αν. Μιαούλη. Τò Μέλλον της 'Υδρας, έτ. 11 (1951) άριθ. 5, 108.
1234. **Παπαδοπούλου Γεώργ - μπεη** 'Ανέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ έτ. 2 (1951) τευχ. 17 - 18, 987, τευχ. 21 - 22, 1165.
1235. **Παρασκευοπούλου Δημ.** 'Ανέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ έτ. 2 (1951) τευχ. 13, 776, έτ. 4 (1953) τευχ. 4 (40) 2010.
1236. **Πολατίδη Σπ.** 'Ανέκδοτα [3]. Ποντ'Εστ έτ. 2 (1951) τευχ. 24, 1247, έτ. 3 (1952) τευχ. 10 - 11 (34 - 35) 1730, έτ. 4 (1953) τευχ. 2 - 3 (38 - 39) 1958.
1237. **Πολυχρονίδη Π. Δ.** 'Ανέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ έτ. 2 (1951) τευχ. 16, 920, έτ. 3 (1952) τευχ. 25, 1291.
1238. **Σαλαπασίδη Π. Β. ('Υψηλάντη)** 'Ηθογραφία 'Αργυρουπόλεως. 'Ιστορικόν ανέκδοτον. Ποντ'Εστ έτ. 2 (1951) τευχ. 13, 750 - 2.

1239. **Σαχτούρη Θεοδ. Α.** Ὑδραϊκὰ ἀνέκδοτα. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 11 (1951) ἀρ. 3, 64, ἀρ. 4, 77, ἀρ. 5, 94, ἀρ. 6, 122.
1240. **Σπυριδοπούλου Ἰωάν.** Ἀνέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τεύχ. 17-18, 992, τεύχ. 24, 1247.
1241. **Σταυριώτη (Δ. Κ. Π.)** Ἀνέκδοτα [7]. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τεύχ. 24, 1246, ἔτ. 3 (1952) τεύχ. 25, 1300, ἔτ. 4 (1953) τεύχ. 1 (37) 1872.
1242. **Τσομίδη Θ.** Ἀνέκδοτα [3]. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τεύχ. 15, 871, τεύχ. 21-22, 1165, τεύχ. 24, 1248.
1243. **Χαλαμπίδου Κ.** Ἀνέκδοτα [3]. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τεύχ. 13, 777, ἔτ. 3 (1952) τεύχ. 25, 1299-1300, τεύχ. 4-5 (28-29), 1471-1472.
1244. **Χαριτοπούλου Χ. Κ.** Ἀνέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τεύχ. 17-18, 992, τεύχ. 4-5 (28-29), 1470.
1245. **Χιάλη Γ.** Ἀνέκδοτα [14]. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τεύχ. 14, 821, τεύχ. 16, 922, τεύχ. 17-18, 981-982, 988, τεύχ. 19, 29, 1047-1048, τεύχ. 24, 1246, ἔτ. 3 (1952) τεύχ. 25, 1299, τεύχ. 2 (26) 1331, τεύχ. 3 (27) 1388-9, 1390-1391, ἔτ. 4 (1953) τεύχ. 4 (40) 2001.
1246. **Χλωρίδου Ἀρ.** Ἀνέκδοτα [6]. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τεύχ. 13, 778, τεύχ. 14, 820.
1247. **Χρυσοχοϊδου Λαζ.** Ἀνέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τεύχ. 17-18, 987, τεύχ. 21-22, 1164-5, τεύχ. 23, 1205, τεύχ. 24, 1247, ἔτ. 3 (1952) τεύχ. 25, 1300, ἔτ. 3 (1952) τεύχ. 2 (26), 1331-1332, τεύχ. 3 (27), 1389-1390, ἔτ. 4 (1953) τεύχ. 11-12 (47-48), 2354.
1248. **[Ψυχογιού Ντίνου Δ.]** Ἠλειώτικα περιπαίγματα. Ἠλειακά, ἔτ. Α', τεύχ. 3 (1951) 40.
1249. — Εὐτράπελοι Ἠλειακαὶ διηγήσεις. Τοῦ ἡγούμενου τὸ πάθημα. Ἠλειακά, ἔτ. Α', τεύχ. 2 (1951) 25-26.
1250. **Ἰωαννίδη Κ.** Ἀνέκδοτα [3]. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τεύχ. 4-5 (28-29), 1470-1471, τεύχ. 10-11 (34-35), 1729, ἔτ. 4 (1953) τεύχ. 11-12 (47-48), 2354.
1251. **Κριεζῆ Ἀλεξάνδρας** Ἀνέκδοτα Ἀντωνίου Γ. Κριεζῆ [2]. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας ἔτ. 12 (1952) ἀριθ. 1, 20.
1252. **Κρόκου Γ.** Εἶντα γίνεται στὴ Χιό. Ἀθῆναι 1952, 12^{ον} σ. 112.
1253. **Μακριδάκη Α.** Ὁ Σαφίκος Μπουμπουρομάχος. Κρητ'Εστ 4 (1952) τεύχ. 30, 28-29.
1254. **Μελανοφρύδη Π. Η.** Ἀνέκδοτα [9]. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τεύχ. 3 (27), 1387, τεύχ. 8-9 (32-33), 1597-8, τεύχ. 10-11 (34-35), 1729, τεύχ. 36,

- 1808 - 1809, ἔτ. 4 (1953) τευχ. 1 (37), 1875, τευχ. 5 (41), 2053, τευχ. 8-9 (44-45), 2184.
1255. **Νικολαΐδου Ἀν. Ν.** Ἀνέκδοτα [13]. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 3 (27), 1388, τευχ. 4-5 (28-29), 1472, τευχ. 10-11 (34-35), 1728, 1730, τευχ. 36, 1809-1810, ἔτ. 4 (1953) τευχ. 1 (37), 1873-1874, τευχ. 2-3 (38-39), 1958, τευχ. 5 (41), 2051-2052, τευχ. 8-9 (44-45), 2182-2183, 2184, τευχ. 11-12 (47-48), 2356.
1256. **Παλαιοῦ** Ἐνα ἀληθινὸ παραμῦθι. Κρητ'Εστ 4 (1952) τευχ. 27, 28-29.
1257. **Σαλαπασιδῆ Π. Β.** Ἀνέκδοτα [6]. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 8-9 (32-33), 1597-1598, τευχ. 10-11 (34-35), 1727-1728, ἔτ. 4 (1953) τευχ. 4 (40), 2008, τευχ. 8-9 (44-45), 2182.
1258. **Τζορτανᾶ Ἀ.** Ἀνέκδοτα [4]. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 2 (26), 1340, ἔτ. 4 (1953) τευχ. 1 (37), 1874, τευχ. 8-9 (44-45), 2183, τευχ. 11-12 (47-48) 2354.
1259. [Ἀνέκδοτα Πελοποννησιακὰ 6]. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 1, 27-28, τευχ. 2, 25-26, τευχ. 3, 22, 25, τευχ. 4, 13, τευχ. 6, 21.
1260. **Αλέξανδ. Π.** Λαϊκὲς ἱστορίαι [2]. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 5, 17.
1261. [**Ανωνύμου**] Μωραΐτικα εὐθύμα [3]. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 5, 31.
1262. — Λαϊκοὶ μῦθοι καὶ παραδόσεις [3 ανέκδ.]. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 1, 8.
1263. — Σατιρικά ἀποφθέγματα. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 2, 11.
1264. — Λαϊκὲς ἱστορίαι [2]. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 5, 18.
1265. — Εὐθύμα [3]. Ναυτ'Ελλ 1953, τευχ. 235, 29.
1266. **Β(αγενᾶ) Θ(άνου)** Ἡ εἰσφορὰ τοῦ Νικηταρᾶ. Ἀνέκδοτο. ΧρονΜορ Β' (1953) 19.
1267. — Ὁ Νικηταρᾶς στὰ Δολιανά. ΧρονΜορ Β' (1953) 28.
1268. **Γιαννοπούλου Λεων.** Τὸ ξύλο τῆς χρονιάς της [εὐτρ. διήγ.]. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 4, 28.
1269. **Γραμματικοπούλου Ἀ.** Ἀνέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 1 (37), 1873, τευχ. 4 (40), 2010.
1270. **Θωΐδου Μ. Γ.** Ἀνέκδοτα [3]. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 1 (37), 1873, τευχ. 7 (43), 2148.
1271. **Παπαγεωργίου Γ. Κ.** Ἡ ἐξυπνάδα τῆς Βασίλως [εὐτρ. διήγ.]. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 1, 30.
1272. **Παπαδοπούλου Ρόδης Κ.** Ἀνέκδοτα [2]. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 4 (40), 2009, τευχ. 5 (41), 2051.

1273. **Σκιαδαρέση Σπύρου** Ἡ βλοσημένη τράπουλα. Κεφαλονίτικη παράδοση γραμμένη στὸ τοπικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα. (Extrait des Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier) Ἀθήνα 1953, 8^{ον} σ. 17.
1274. **Φίκα** Ἀνέκδοτα [4]. Ποντ' Ἔστ. 4 (1953) τευχ. 5 (41), 2052 - 2053.
1275. **Weinreich Otto** Zwei Epigramme des Nikarchos und die Volksschwänke über schwerhörige. Προσφ Κυριακ (1953) 692 - 725.

ζ'. Παροιμίας καὶ γνῶμαι. Παροιμιώδεις ἐκφράσεις.

1. Συλλογαί.

1276. **Ψωμάδη Χαρ.** Παροιμίες - Γνωμικά. Χρονιόντ χρόν. Β' (1946) 581.
1277. **Μάνεση Σταύρου** Πούντα - πουντί, κάβος. Δωδ' Ἐπιθ 2 (1948) 137 - 139.
Γλωσσ. μελέτη μετὰ πολλῶν παροιμιῶν καὶ παροιμ. φράσεων.
1278. **Παπ/θοπούλου Ἀρ.** Λαογραφικά. Λουλ. ἔτ. 1 (1948) τευχ. 5, 15 - 16 [παροιμ. 3].
1279. **Χατζηϊωάννου Κ. Π.** Οἱ ἐκπαιδευτικὲς παροιμίες τῶν Κυπρίων. Ἀγωγή. Ἐκπαιδευτ. Ὁργανον τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινωνικοῦ Ἀμμοχώστου 1947 - 1948, τευχ. 2ον, 4 - 5.
1280. **Ζευγώλη Τάσσου Μ.** Ὁ πόντος εἰς τὴν Ναξοκήν λαογραφίαν. Ναξ' Ἀρχ 2 (1948) 179 - 182 [παροιμ. 42].
1281. **Κίτσου Χρυσοστ.** Παροιμίες [6]. Λουλ. ἔτ. 1 (1948) τευχ. 1, 16.
1282. **Καραλέκα Ἡρ.** Παροιμίες γιὰ τοὺς σκύλους. Κυπ' Νέα 1948, ἀρ. 211 (9), 286 [παρ. 68].
1283. **Κοντοράβδη Γεωρ. Ε.** Βλάχος στὸ βουνὸ μπανάτσα στὸ γιालό. Λουλ. ἔτ. 1 (1948) τευχ. 1, 10 - 11.
1284. **Κορόβιλα Διον. Κ.** Λαογραφικά [παρ. 14]. Λουλ. ἔτ. 1 (1948) τευχ. 2, 13.
1285. **Λονκάτου Δ.** Καλαντάρι τοῦ 1948 μὲ παροιμίες τῶν μηνῶν. Ξυλογραφίες Σπύρου Βασιλείου. Ἀθῆναι 1948, 16ον, σ. 84.
1286. **Παναρέτου Α.** Κυπριακὲς γεωργικὲς παροιμίες. ΚυπρΣπ 12 (1948) 27 - 56 [παρ. 157].
1287. **[Διαφόρων συλλογῶν]** Παροιμίας. Ἥλιος ἔτ. 8 (1948) 54, 110, 166, 222, 350, 406, 518, 574, 630, 686, 726, 766, 806, 862, 874, 894, 918, 958, 987, 1012, 38, 94, 134, 190, 230, 270, 326, 366, 422, 462, 518, 558, 614, 654, 710, 766, 822, 860, 900, 940, ἔτ. 9 (1949) 980, 34, 36, 76, 116, 156, 196, 236, 276, 316, 356, 396, 436, 476, 516, 550, 596, 636, 676, 716, 756, 996, 196.
Δημοσιεύονται 1645 ἐν ὄλφ παροιμίας ἐκ διαφορῶν τόπων τῆς Ἑλλάδος ἀποσταλεῖσαι ὑπὸ διαφορῶν προσώπων.

1288. Παροιμίες [2]. Λονλ. ἔτ. 1 (1948) τεύχ. 3, 5, τεύχ. 6, 16.
1289. *Ρωμαίων Κ.* Παροιμίες γύρω ἀπὸ τὸ ἄλωνισμα. Ἐργ'Εστ 1948, ἀρ. 1 (13), 2-3.
1290. *Τσάφου Σακ. Ἄνδρ.* Λαογραφικά. Λονλ. ἔτ. 1 (1948) τεύχ. 2, 13 [παρ. 7].
1291. [*Ἀωνόμου*] Παροιμίες τοῦ τόπου μας [11]. Κρητ'Εστ 1 (1949) τεύχ. 7, 20.
1292. *Μανρακάκη Ι.* Παροιμίες σχετικὲς μὲ τὰ ποιμενικὰ Κρήτης [9]. Κρητ'Εστ 1 (1949) τεύχ. 1, 16.
1293. *Μελανοφρύδη Παντελῆ* Παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις τοῦ χωρίου Ἰλίου [183]. ἈρχΠόντ 14 (1949) 108-123.
1294. *Μοτάκη Σ.* Ὀπίσω σκοῦλος βράζει. Κρητ'Εστ 1 (1949) τεύχ. 7, 29.
1295. *Παπαρηγοράκη Ἰδομεν.* «Ὀπίσω σκοῦλος βράζει». Κρητ'Εστ 1 (1949) τεύχ. 3, 27, τεύχ. 7, 10.
1296. *Πιμπλῆ Ν.* Κρητικὴ λαϊκὴ σοφία. Κρητ'Εστ 1 (1949) τεύχ. 2, 6.
1297. — Χόρτα ἀγῶ. Κρητ'Εστ 1 (1949) τεύχ. 3, 29.
1298. [*Ἀωνόμου*] Παροιμίες καὶ ἔργα Σακ. (1950) 277-283.
Παροιμ. 171 οὐκ ἴσως γνήσιαι.
1299. Παροιμίες τῆς Αἰθίης [4]. Κρητ'Εστ 1 (1949) ἀρ. 35, 179.
1300. [*Ἀωνόμου*] Παροιμίες γύρω γύρω [10]. 4η Γυναικὰ ἀρ. 4 (1950) 42.
1301. [*Ἀωνόμου*] Παροιμίες [54]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τεύχ. 9, 524, τεύχ. 10, 595.
1302. Κυπριακὲς παροιμίες. Κυπριόπουλο ἔτ. Β' (1950) ἀρ. 8, 172, ἔτ. ΣΤ' (1950) ἀρ. 1-2, 18, ἀρ. 4, 71.
1303. *Εὐστρατίου Γ. Κ.* Παροιμίες. Κυπριόπουλο ἔτ. ΣΤ' (1950) ἀρ. 3, 32.
1304. *Καζαντζίδου Α.* Παροιμίες [4]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τεύχ. 2, 50.
1305. *Καζαντζίδου Γ.* Οἱ 12 μῆνες (Σουρμένων). Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τεύχ. 3, 178.
1306. *Κτενίδου Φ.* Παροιμίες [35]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) 50, 63, 178.
1307. *Μελανοφρύδη Π. Η.* Κάθα εἶνας τὸν Παῦλον ἀτ' κλαίει... Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τεύχ. 11, 650.
1308. *Νυμφοπούλου Μιλτ. Κ.* Παροιμίες [21]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τεύχ. 7-8, 454.
1309. *Παπαδοπούλου Δημητρίου Κ.* Παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου Σταυρὶν [παρ. 375]. ἈρχΠόντ 15 (1950) 32-61.
1310. *Παναρέτου Α.* Κυπριακὴ γεωργικὴ λαογραφία. ΚυπρΣπ. 14 (1950) 105-159. [Παροιμ. 52].
1311. *Σαραντίδου Νατ.* Παροιμίες [5]. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τεύχ. 7-8, 454.

1312. *Φίκα* Παροιμίες [103]. Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) 244, 263, 649, 710, 757, 802, 2 (1951) 816, 3 (1952), 1726, 4 (1953), 2180.
1313. [*Ανωνύμου*] Παροιμίες [10]. Κυπριόπουλο έτ. ΣΤ' (1951), 61, 1952, 80, 89.
1314. [*Ανωνύμου*] Παροιμίες [4]. Ποντ'Εστ έτ. 2 (1951) τευχ. 13, 752.
1315. *Διμπεροπούλου Γ. Σ.* Μνημεία λόγου Σινώπης. Ποντ'Εστ έτ. 2 (1951) τευχ. 15, 852 - 854, τευχ. 16, 911 - 913 [παροιμ. 100].
1316. *Λουκοπούλου Δ. - Λουκάτου Δ.* Παροιμίες των Φαράσων. Αθήνα 1951. (Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών. Μουσικό Λαογραφικό Αρχείο. Διεύθυνση Μέλπως Μερλιέ. Καππαδοκία 5 = Collection de l'Institut Français d'Athènes, 21) 8ον, σ. 219.
Κρίσι.: ΚυπρΓράμ 17 (1952) 109 - 110 (*Ν. Χ. Κονομής*). Παιδεία 1 (1952) 191 - 192 (*Θ. Σύδης*).
1317. *Loucopoulos D. - Loucatos D.* Proverbes de Farassa, traduits du grec et présentés par Octave Merlier, Athènes 1951. (Centre d'Études d'Asie Mineure. Archives musicales de Folklore, dirigés par Mme Melpo Merlier, Cappadoce 5 A. = Collection de l'Institut Français d'Athènes, 21b) 8ον, σ. 75.
1318. *Μιχαηλίδου Σάντη Γ.* Κυπριακές παροιμίες [7]. Κυπριόπουλο έτ. ΣΤ' (1951) αρ. 8 - 9, 167.
1319. *Καββάδα Στ.* Χιακά ανάμεικτα Γνώμαι και παροιμίες Χιακαί [59]. ΠερΣ Αργ Δ' (1951) 97 - 106.
1320. *Στεφάνου Αντ.* Η Άγία Γραφή εις τό στόμα του Χιακού λαού. ΠερΣ Αργ Δ' (1951) 131 - 186.
289 παροιμίες και παροιμώδεις φράσεις εκ της Άγίας Γραφής.
1321. *Σωτηρίου Γ. Μ.* Παροιμίες της Καλύμνου [15]. Καλυμνιακός Παλμός, έτ. Α', τευχος 1, Κάλυμνος (1951) 24.
1322. *Ψ. Κ. Δ.* Παροιμώδεις φράσεις [5]. Ήλειακά, έτ. Α', τευχ. 2 (1951) 29.
1323. [*Ανωνύμου*] Παροιμίες. ΈπτανΣάλπ (1952) 7 - 118.
Παροιμ. 296 εξ ὧν πλείσται πλασται.
1324. [*Ανωνύμου*] Παροιμίες - Γνωμικά [10]. Ποντ'Εστ έτ. 3 (1952) τευχ. 25, 1280.
1325. [*Ανωνύμου*] Κρητικές παροιμίες για τη γυναίκα [17]. Κρητ'Εστ 3 (1952) τευχ. 25, 13.
1326. [*Ανωνύμου*] Οι μήνες κ' οι παροιμίες τους. Κυπριόπουλο 1952, 124.
1327. *Βαβουλέ Παντ.* Κρητικές παροιμίες σχετικές με τό γάμο. Κρητ'Εστ 3 (1952) τευχ. 26, 21 - 22.

1328. *Καζαντζίδη Α.* Παροιμίες [5]. Ποντ'Εστ έτ. 3 (1952) τευχ. 6-7 (30-31), 1519.
1329. *Κιουρτσίδου 'Ιω.* Παροιμίες [16]. Ποντ'Εστ έτ. 3 (1952) τευχ. 8-9 (32-33), 1952.
1330. Κρητικές παροιμίες διασκευασμένες σε μαντινάδες [7]. Κρητ'Εστ 3 (1952) τευχ. 24, 24.
1331. *Κυφωνίδου 'Ι.* Παροιμίες [2]. Ποντ'Εστ έτ. 3 (1952) τευχ. 3 (27), 1373.
1332. *Λουκάτου Δημ. Σ.* Κεφαλονίτικα γνωμικά. Πρακτικές και φιλοσοφικές παροιμίες χωρισμένες σε κεφάλαια κατά το θέμα τους. 'Αθήναι (1952), σχ. 16ον, σ. ιθ' + 224 + 1 χάρτης + 6 εικόνες.
Κρίσι.: ΚυπρΓράμμ. 18 (1953) 143-145 (*Κ. Π. Χατζηϊωάννου*). L' Hell Cont 1953, 95-96 (*G. Anpinos*). 'ΕλληνΧρον. έτ. Α' (1953) αρ. φ. 45, 19 (*Τάσος Διγνάδης*). 'Ελλ. Δημ. έτ. ΣΤ' τόμ. 11 (1953) 634-635 (*Φ. Κ. Μπουμπουλίδης*). Folk — Lore, London, vol. LXV (1954) 117-118 (*R. M. Dawkins*).
1333. — Λαογραφικά της Κεφαλονίδας. Α' Μια παρόγραφη συλλογή παροιμιών του σχολάρχη Γ. Λιβιεράτου. 'Ηπειρ. έτ. 9-10 (1952) 9-10, 72-74 (1952) 13-15.
1334. *Μεττή Χαριλάου* Κυπριακά παροιμίες [1]. Μαρ'Εστ Β' (1952) αρ. 5, 99.
1335. [*Μπόγκα Εύαγ.*] 'Ηπειρωτικά παροιμίες [40]. 'Ηπειρ'Εστ έτ. 1 (1952) 579-588, 784, έτ. 2 (1953) 171, 682.
1336. *Σαραντίδου Ντάλιας* Παροιμίες [3]. Ποντ'Εστ έτ. 3 (1952) τευχ. 3 (27), 1376.
1337. *Συλλέκτου* Παροιμίες. 'Ηλεκτά, έτ. Β' τευχ. 4-5 (1952) 70-71.
1338. *Τσορτάνα Αδώνης* Παροιμίες [8]. Ποντ'Εστ έτ. 3 (1952) τευχ. 2 (26), 1321.
1339. [*Ανωνύμου*] 'Ηπειρωτικά παροιμίες [91]. 'Ηπειρ'Εστ έτ. 1 (1952) 271, 743, 780, 786, 799, 803, 831, έτ. 2 (1953) 59, 91, 203, 381, 667.
1340. [*Ανωνύμου*] Παροιμίες για τους δικηγόρους [3]. Πελοπ'Εστ έτ. 1 (1953) τευχ. 2, 26.
1341. [*Ανωνύμου*] Παροιμίες [10]. Πελοπ'Εστ έτ. 1 (1953) 3, 23.
1342. *Καζαντζίδη Λεων.* Παροιμίες—γνωμικά Σουρμένων [15]. Ποντ'Εστ έτ. 4 (1953) τευχ. 4 (40), 1990.
1343. *Λουκάτου Δ. Σ.* Κεφαλονίτικες παροιμίες [9]. 'ΕλληνΧρον. έτ. 1 (1953) αρ. φ. 45, 16.
1344. *Μελανοφρύδη Η. Π.* Λαογραφικά [παροιμ. 4]. Ποντ'Εστ έτ. 4 (1953) τευχ. 4 (40), 2006, τευχ. 10 (46), 2267-2268.
1345. *Παπαρηγοράκι 'Ιδομ.* Οι Κρητικές παροιμίες [41]. Κρητ'Εστ 5 (1953-1954) τευχ. 40, 25.
1346. *Ζαφειρίου Νικολάου Ι.* Φρασεολογικά. 'ΑρχΣάμ 3 (1948/1954) 90-132.

1347. — Συμβολή εἰς τὰς ἐν Σάμῳ ἀπαντώσας παροιμίας. ἈρχΣάμ 3 (1948/1954) 133 - 141 [Συλλογὴ 250 παροιμιῶν].
1348. *Τριανταφυλλίδη Μανόλη Α.* Παροιμιακὲς φράσεις ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὴ λογοτεχνία μὲ τὴ συνεργασία *Φωτεινῆς Θ. Τζωρτζάκη* γιὰ τὶς ἀνώτερες τάξεις τῆς Μέσης Παιδείας. Βιβλίον τοῦ δασκάλου. Νεοελληνικὴ Βιβλιοθήκη. Σειρὰ Α', ἀρ. 12. Ἀθήνα 1947. Σχ. 8ον, σ. 104.
Κρίσις: ΚυπρΓράμμ 13 (1948) 136 (*Κώστας Προσηῆς*). Παιδεία 2 (1948) 309 - 311 (*Σ. Μ. Γεδεών*).
1349. — Παροιμιακὲς φράσεις ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὴ λογοτεχνία (Μὲ συνεργασία *Φωτεινῆς Θ. Τζωρτζάκη*). Γιὰ τὶς ἀνώτερες τάξεις τῆς Μέσης Παιδείας. Βιβλίον τοῦ μαθητῆ. Ἀθήνα 1947, 8ον, σ. 88.
1350. *Καμπούρογλου Δ. Γρ.* Ἀπὸ τὴν Πόλιν ἐρχομαι. ΜικροΧρον 4 (1948) 9 - 13.
1351. *Κουκουλὲ Φαίδ.* Συμβολή εἰς τὴν βυζαντινὴν παροιμιογραφίαν. Ἀθηνᾶ 52 (1948) 87 - 112.
1352. — Γλῶσσα καὶ βίος. Ἑλλάδα ἐτ. Α' τόμ. 1 (1948) 524 - 526.
1353. — Βίος καὶ γλῶσσα, Αὐτοῦ ἐτ. Α' τόμ. 2 (1948) 84 - 87, 142 - 144, ἔτ. Β' τόμ. 3 (1949) 160 - 162, 281 - 282, 449 - 471, τόμ. 4 (1949) 32 - 34, ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 760 - 767, τόμ. 6 (1950) 591 - 594, 765 - 767, 834 - 846.
1354. *Παπαρηγοράκι Ἰδομ.* Παροιμιῶν τὸ ἀνάγνωσμα. Κρητ'Εστ 1 (1949) τεῦχ. 7, 24 - 25.
1355. *Παπαδοπούλου Α. Α.* Φρασεολογικά. ΛΔ 4 (1942 - 1948) 93 - 128.
1356. — Φρασεολογικά. ΛΔ 5 (1950) 3 - 52.
1357. *Χαριτωνίδου Χαρ.* Παροιμίαι ἐλλιπῶς ἐκφερόμεναι. Πλάτων 1 (1949) 180 - 185.
1358. *Κ[τενίδη] Φ.* «Συγγενοὶ καὶ ἀνεγνώριμοι...» Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τεῦχ. 2, 34 - 35.
1359. *Δουκάτου Δημ. Σ.* «Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον...» [«Ψωμὶ ψωμάκι!...»]. Ν'Εστ 47 (1950) 217 - 220, 299 - 302.
1360. *Παπαδοπούλου Α. Α.* Ἑκκλησιαστικαὶ λέξεις ἀθησαύριστοι. Ἀθηνᾶ 54 (1950) 202 - 225.
1361. *Τσίριμπα Δημ. Α.* Παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις παρὰ τῷ ἐπιστολογράφῳ Ἀρισταίνετῳ. Πλάτων 2, τεῦχ. Β' (1950) 25 - 84.
Κρίσις: ΒΖ 45 (1952) 116 (*F. Dölger*).
1362. *Κουκουλὲ Φαίδ.* Ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα καὶ τὰ βυζαντινὰ καὶ μεταβυζαντινὰ ἔθιμα. (Extrait des Mélanges offerts à Octave et M. Merlier). Ἀθῆναι 1951, 8ον σ. 6.

2. Μελέται.

1363. **Δουκάτου Δ. Σ.** Ζητήματα κατατάξεως παροιμιῶν. ΕΛΑ 6 (1951) 245 - 296.
Κρίσι.: 'Ελληνικὸν ἔτ. ΣΤ' τόμ. 11 (1953) 634 (Φ. Κ. Μπουμπουλίδης).
1364. **Loucatos Dém.** Locutions proverbiales du peuple grec venant des Epîtres de Saint Paul. L'Hell Cont 1951, 247 - 257.
1365. **Μελανοφρύδη Π. Η.** Λαϊκὴ φιλοσοφία. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 17-18, 947 - 948.
1366. — Γλωσσολογικά. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 24, 1239 - 1240.
'Ερμην. παροιμ. φράσεων.
1367. **Ρωμαίου Κ.** Παρατηρήσεις εἰς βυζαντινὰς παροιμίας. ΕΛΑ 6 (1951) 68 - 77.
1368. **Βαβουλὲ Παντ. Π.** Κρητικὲς παροιμίαι. Κρητ'Εστ 3 (1952), τευχ. 24, 14-15.
1369. **Κουκουλὲ Φαίδ.** Ἡ νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὰ βυζαντινὰ ἔθιμα. ΠΑΑ τόμ. 27 (1952) 37 - 48.
1370. — Μὴ πίνε εἰς μέθην. 'Ελληνικὸν ἔτ. Ε' κατ. 9 (1952) 43 - 49.
1371. **Μελανοφρύδη Π. Η.** Γαμπρὸς καὶ ἀνταρτία... Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 2 (26), 1327 - 1328.
1372. **Π. Ι. (Καραπᾶ).** Οἱ εὐτράπελοι (ἀσπὶν) παροιμίαι μας. Κρητ'Εστ 4 (1952) τευχ. 29, 9.
1373. **Κονομῆ Ν. Χ.** Παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις εἰς τρία μνημεῖα τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου. 'ΕπΒυζΣτ 23 (1953) 472 - 483.
1374. **Λέτσα Ἀλεξ. Ν.** Γεωργοῦ χεῖρ οὐ τέμνεται. Προσφ Κυριακ (1953) 427 - 441.
1375. **Δουκάτου Δημ. Σ.** Οἱ παραλλαγὲς μιᾶς βιβλικῆς παροιμίας. Λαογρ 15 (1953) 50 - 60.
1376. — Βελλερισμοὶ ἢ παροιμίαι καὶ φράσεις ἐπιμαρτυρούμενες. ΠροσφΚυριακ (1953) 442 - 455.
1377. **Μελανοφρύδη Π. Η.** 'Ας' σὴν Ζύγαναν — καὶ ζῆσον. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 4 (40) 1991 - 1992.
1378. **Πομόνη Μίμη** Ἄμε καλιὰ σου. Ν'Εστ 54 (1953) 1449.
1379. **Σπυριδάκη Γ. Κ.** Βυζαντιναὶ δημώδεις παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις ἐκ τῶν ἀγιολογικῶν κειμένων. ΠροσφΚυριακ (1953) 630 - 635.

η' Παραδόσεις.

1. Συλλογαί.

1380. **Ἀβραμάντη Ι.** Παραδόσεις Τσίτες [2]. ΧρονΠόντ χρόν. Β' (1946) 520 - 521.
1381. **Γιαλόφρη Τ.** Στ' Καλλικάτισταρ' τὸ ποδάρι. Σκυρος (1947) τευχ. 5, 132 - 133.

1382. *Πρωτονοταρίου Ν. Μ.* Χαλάσματα Καλλονής. Ναξ'Αρχ 1 (1947) 161 - 162.
1383. *Ἀθανασιάδου Εὐστ.* Παραδόσεις Σάντας [2]. ἈρχΠόντ 13 (1948) 221 - 227.
1384. Ὁ κρυμμένος θησαυρὸς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἡλῖος ἔτ. 8 (1948) 931.
1385. *Γρίσπου Πάνου* Ἡ Σαλαμπριά. Μετ Β' (1948) 76 - 78.
1386. *Ἰωαννίδου - Μπαρμπαρίγου Μαρίας* Κατσικάκια καὶ ἀρνάκια. Μητέρα καὶ Παιδὶ 17 (1948) 24.
1387. *Καραλέκα Ἡρ.* Ὁ κόραξ, τὸ τόσον ἀδικημένον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον περρωτόν. Ἡλῖος ἔτ. 8 (1948) 484. Κίσσα ἡ βαλανοφάγος. Αὐτόθι 734. Χελιδόνι, τὸ χρήσιμο πουλί. Αὐτόθι 410. Τὰ πρόβατα καὶ τὰ γίδια... Αὐτόθι ἔτ. 10 (1950) 591.
1388. *Καρανικόλα Σωτηρ.* Συμαϊκὰ λαογραφήματα. Οἱ Κήδες. Δωδ'Επιθ 2 (1948) 21 - 22. Ἡ τριμματιά. Αὐτόθι 163.
1389. *Ρωμαίου Κ.* Χριστουγεννιάτικες ἱστορίαι (Ἀπὸ τὶς παραδόσεις τοῦ Δωδεκαήμερου). Ἐργ'Εστ 1948, ἀρ. 6 (1948) 122 - 123.
1390. *Σοφοῦ Ἀντων.* Παραδόσεις περὶ ἑλάνων καὶ φυτῶν εἰς τὴν Κάσον. Δωδ'Επιθ 2 (1948) 17.
1391. *Σωτηρίου Γεωργ.* Ἀναμνήσεις περὶ τοῦ πάφου καὶ τοῦ ναοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Ἐρέσου. Μικρὸ Χρόν 4 (1948) 313 - 324.
1392. *Τσιτσᾶ Σ.* Τὸ χρυσοῦλο κι ὁ θαλασποῦρος. Ὁ Πάν 18 (1948) 32 - 33.
1393. *Χαβιαρᾶ Νικήτα Δ.* Λαογραφικά ἐκ Συμης. Δωδ'Επιθ 2 (1948) 10 - 11.
1394. — Τοῦ δράκου. Ἐφημ. «Συμαϊκὸν Βῆμα», ἀριθ. 118 - 119, τῆς 5 Ἰουνίου 1948, σ. 1.
Κρίσ.: Δωδ'Επιθ 2 (1948) 180 (*Γ. Κ. Σπυριδάκης*).
1395. *Χατζηγγάκη Ἀλεξ. Κ.* Τ' Ἀσπροπόταμο Πίνδου (Παραδόσεις τ' Ἀσπροπόταμου). Τρίκκαλα 1948, 8^{ον} σ. 168.
Κρίσ.: Ἑλληνικὸν ἔτ. Α' τόμ. 2 (1948) 314 (*Ἀστέρης Κοββατζῆς*). Μετ Β' (1948) 68, Λαογρ 15 (1954) 507 - 510 (*Δ. Α. Πετρόπουλος*).
1396. — Ὁ πάτερ Κοσμᾶς. Μετ Β' (1948) 54 - 55.
Παραδόσεις περὶ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ καὶ προφητεῖαι αὐτοῦ.
1397. — Παραδόσεις Ἀσπροπόταμου Πίνδου. Κρητ'Εστ 1 (1949) τευχ. 9, 4 - 5.
1398. — Ἱστορικά καὶ λαογραφικά Ἀσπροποτάμου Πίνδου. Ὁ Μπακόλας στὸ Πετροῦλι. Κρητ'Εστ 2 (1950) τευχ. 14, 8.
1399. — Ὁ πάτερ Κοσμᾶς. ΦιλΠρωτ 1951, 210 - 212.
1400. *Λυκούρη Χ. Β.* Τὸ πέταγμα τῶν γερόντων. ΚῆρΑἰγ ἔτ. Β' (1948) ἀρ. φ. 24, 198 - 199, ἔτ. Γ' (1949) ἀρ. φ. 25, 9 - 10.
1401. *Αἰνεῖα Τ.* Τὰ «τσιλικροτά»!... Μητέρα καὶ Παιδὶ 26 (1949) 24.

1402. *Γρίσπου Πάνου* 'Ο Κεπτινέλος καὶ ἡ φούρκα. Μετ Γ' (1949) 53-54.
1403. *Ζευγελάκη Ν.* Τὸ θαῦμα τοῦ Ἀγίου Μηνᾶ ἐν Ἡρακλείῳ κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1826. Ἡράκλειο Κρήτης, 8^{ον} μιν. 1949, σ. 18.
1404. *Ἰωαννίδου-Μπαρμπάργου Μαρίας* 'Ο σκαντζόχερος — ἡ χελώνα — ἡ ἀράχνη — ἡ μέλισσα. Μητέρα καὶ Παιδὶ 19 (1949) 31.
1405. *Καραλέκα Ἡρ.* Ἡ νυφίτσα. Ἡλιος ἔτ. 9 (1949) 408. Κοῦκος, τὸ πουλὶ ποὺ ἀπασχολεῖ τοὺς φυσιοδίφας. Ἡλιος ἔτ. 9 (1950) 830. [Παραδόσεις καὶ παροιμίαι περὶ κούκου]. Κόκκορας καὶ κόττα. Ἡλιος ἔτ. 10 (1950) 318. Πῶς ἡ ἑλληνικὴ λαογραφία παρουσιάζει τὴν ἀλεπού. Ἡλιος ἔτ. 10 (1950) 808-809.
1406. *Λογοθέτη Δημ.* Οἱ Νεράιδες. ΚῆρΑῖγ ἔτ. Γ' (1949) ἀρ. φ. 34, 163.
1407. *Λουκοπούλου Δ.* Οἱ Καλλικάντζαροι. Κυπριόπουλο ἔτ. Ε' (1949) ἀρ. 4, 88-89. Ἀναδημοσίευσις.
1408. *Μηλιοπούλου Παρασκ. Ι.* Οὐ Χριστὸς κι' οὐ τζουπάνους. ἙλλΔημ ἔτ. Β' τόμ. 3 (1949) 977-979.
1409. *Μανουσσογιωργάκη Γ. Ν.* Γιατί ὁ μυαλὸς γροῖζει δεξιά. Κρητ'Εστ. 1 (1949) τευχ. 2, 25.
1410. *Μαραγκοδάκη Γεωργ.* Τὸ ἑστὸ ὄνειρο. Κρητ'Εστ 1 (1949) τευχ. 3, 19.
1411. *Παυλίδη Α.* 'Ο ἄγος Γιώργης καὶ ὁ δρόκοντας. Κυπριόπουλο ἔτ. Ε' (1949) ἀρ. 3, 69-70.
1412. *Τ.Φ.Θ.* 'Ο ἀσφοδελός. Συνετ 1949, 122-123.
1413. *Ἀθανασιάδου Εὐστ.* Ἡ Κἀλαΐσινα. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 3, 146-147.
1414. *[Ἀνωνύμου]* 'Ο θρῦλος τῆς γοργόνας. Ναυτ'Ελλ (1950) τευχ. 207, 15.
1415. *Βαγιακάκου Δικαίου* Θρῦλοι καὶ παραδόσεις τοῦ Μοριᾶ. Ἐπάνω στὸ κάστρο τῆς Μάνης. 'Ο Πάν 21 (1950) 161-163.
1416. *Δημητριάδης Θεολ. Κ.* Σαμιώτικα παραμῦθια. Τὸ μυαλὸ τ' ἀνθρώπου. ἙλλΔημ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 198. [Παράδ.].
1417. *Ἰασονίδου Λεωνίδα* Θρῦλοι ποὺ δὲν πεθαίνουν ποτέ. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 5, 259-261.
1418. *Κληρίδης Νεάρχου* Τοπικὲς Κυπριακὲς παραδόσεις. ΚυπρΓράμμ 15 (1950) 48-49, 105-106.
1419. *Λάππα Τάκης* Τῆς Γούρνας τὸ νερό. ΦιλΠρωτ 1950, 279-280. Λογοτεχνικὴ διασκευή.
1420. *Στανθιανάκου Π.* 'Ο ἐπίσκοπος τοῦ Λαμαλαῶ. Ναυτ'Ελλ (1950) τευχ. 214, 11.
1421. *Ἀβραμάντη Ἰ.* Τὸ μυστικὸ τοῦ Γιακούπ-ἀγᾶ. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 13, 747.
1422. *Ἀναστασιάδης Α.* 'Ο θεὸν οὐσὰν δί', μὲ τὸ τζουχαβέλ' πα δί'... Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 14, 805-806.

1423. **Βασιλειάδου Νικ.** 'Σ σὴ Παναγίας τὸ ποτάμ'... Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 19 - 20, 1058 - 1059.
1424. **Καββάδα Στ.** Παραδόσεις ἐκ Μεστώων. Περσ'Αργ Δ' (1951) 121 - 122.
1425. **Διγνοῦ Ἀντων.** Γύρω ἀπὸ μίαν παράδοσιν. 'Ο Χατζηγιάννης Καραντάνης. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 11 (1951) ἀριθ. 5, 93 - 94.
1426. **Μηλιοπούλου Παρασκευᾶ Ι.** Οἱ ἀρρώστις. 'Ελληνιστ. Δ' τόμ. 7 (1951) 548.
1427. **Παπαδοπούλου Δημητρίου Κ.** Παραδόσεις καὶ ἀνέκδοτα τοῦ χωρίου Σταυρίν. 'ΑρχΠόντ 16 (1951) 198 - 204 [Παραδ. 10, ἀνέκδ. 7].
1428. **Πανάγου Δημ. Ἀντ.** 'Η περὶ Καραντάνη παράδοσις. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 11 (1951) ἀριθ. 6, 125 - 126.
1429. **Ρωμαίου Κ. Α.** Τὸ νυχτέρι. ΧρονΚυν Α' (1951) 10 - 12.
'Αναδημοσίευσις. Παραδόσεις περὶ καλλικαντζάρων.
1430. **Ταμασίου Ἀκη** Λαϊκὲς παραδόσεις [2]. Μαθ'Εστ Α' (1951) ἀρ. 3, 129.
1431. **Κκόλη Λεοντίου** Τὸ «πικρὸ νερό». Μαθ'Εστ Β' (1952) ἀρ. 6, 136 - 137.
1432. **Κληρίδη Νεάρχου** Μοναστήρια τῆς Κύπρου. Θρύλοι καὶ παραδόσεις. Τύποις «Ζάβαλλη». Λευκωσία (1952). Στ. 80, 81.
1433. **Κονκουράκη Μ. Ν.** Θρύλοι καὶ μῦθοι γὰρ τῶν Διγενῶν. 'Ακροίτα. Κρητ'Εστ 4 (1952) τευχ. 31 - 32, 24 - 25.
1434. **Κυνθραιώτη Ἰακ.** 'Η φοντανά 'Αμορόδα τῆς Κύπρου. 'Ο Πάν 22 (1952) 17 - 18.
1435. **Μεττῇ Χαριλάου** 'Ενα ὄνομα καὶ τῆς παραδόσεως. Μαθ'Εστ Β' (1952) ἀρ. 5, 79 - 80.
1436. **Νομικοῦ Ἀνδρ. Ν.** 'Ο τίμιος σταυρός. 'Ηλιος ἔτ. 12 (1952) 329.
1437. **Σκνβάλου Χριστοφόρου** 'Ο Ντελῆ παπᾶς. 'Ηπειρωτικὴ παράδοσις. 'Ηπειρ'Εστ ἔτ. 1 (1952) 698 [παράδ. μετ' ᾄσμ.].
1438. **Σταυρουλάκι Χρ. (Ἀγελάτη)** 'Ο τίμιος σταυρός. Κρητ'Εστ 4 (1952) τευχ. 30, 26.
1439. **Χατζιχριστοδοπούλου Ἀνδρέα** Οἱ ἄγιοι ἡλιόφωτοι. Μαθ'Εστ Γ' (1952) ἀρ. 7, 45.
1440. **Ἀθανασιάδη Στάθη** 'Ο Γουρζουλᾶς. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 7 (43) 2129 - 2130.
1441. **Ἀναδρομάρη** 'Ο Νοέμβριος εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τὴν ἱστορίαν. 'Ηλιος ἔτ. 12 (1953) 137.
1442. **Δημητρίου Ἀνδρ.** 'Ο μῦθος γὰρ τὸ φαιδὸ χρώμα τῶν δοντιῶν τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς Ἀθηαίνου. Μαθ'Εστ Γ' (1953) ἀρ. 8, 106.
1443. **Διαμαντούδη Βασ.** Κεφαλάρια καὶ φεΐδια. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 4, 28 [παραδ. 2].

1444. **Εὐβοϊκοῦ Νάσου** Τὸ πετροκάραβο τῆς Εὐβοίας. *Ναυτ'Ελλ* (1953) τευχ. 235, 25.
1445. **Ἰωάννου Νικολάου Γ.** Πέγεια (Λαϊκὲς παραδόσεις). *Μαθ'Εστ Δ'* (1953) ἀρ. 10, 39.
1446. **Καλονάρου Π. Π.** Ὁ Φεβρουάριος εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς παραδόσεις. *Ἡλιος* ἔτ. 12 (1953) 817.
1447. ——— Ὁ Ἀπρίλιος εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τὴν ἱστορίαν. *Αὐτόθι* 63.
1448. ——— Ὁ Μάιος εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τὴν ἱστορίαν. *Αὐτόθι* 211.
1449. ——— Ὁ Ἰούνιος εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τὴν ἱστορίαν. *Αὐτόθι* 385.
1450. ——— Ὁ Ἰούλιος εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τὴν ἱστορίαν. *Ἡλιος* ἔτ. 12 (1953) 533.
1451. ——— Ὁ Αὐγουστος εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τὴν ἱστορίαν. *Αὐτόθι* 670.
1452. ——— Ὁ Σεπτέμβριος εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τὴν ἱστορίαν. *Αὐτόθι* 857.
1453. ——— Ὁ Ὀκτώβριος εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τὴν ἱστορίαν. *Αὐτόθι* 960.
1454. ——— Ἡ Ὑψωσις τοῦ Τιμίου σταυροῦ. *Ἡλιος* ἔτ. 12 (1953) 886.
1455. **Καποδιστρίου Κ. Χ.** Παραδόσεις περὶ τοῦ ἁγίου Μάμαντος ἐκ τοῦ χωρίου Λυθροδόντα τῆς Κύπρου. *Λαογρ* 15 (1953) 121-152.
1456. **Κινέζου Χρίστου Χ.** Γιατί οἱ Ἀθηναῖοι τρώγουν πολὺ τὸ κρέας καὶ πρὸ παντός τὸ ὀρεοστοφουρνί. *Μαθ'Εστ Δ'* (1953) ἀρ. 10, 41.
1457. **Κυριακοπούλου Κ. Α.** Τὸ καπνίσσι τοῦ Μισοῦ. *Πελοπ'Εστ* ἔτ. 1 (1953) τευχ. 5, 12.
1458. **Κωστάρα Ἀνν.** Θρῦλος ἀπὸ τοῦ ἁγίου τοῦ 21. *Πελοπ'Εστ* ἔτ. 1 (1953) τευχ. 4, 28-29.
1459. **Λέτσα Ἀλεξ.** Αἱ κυριώτεραι ὁδοὶ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ μία παράδοσις. *Γέρας Κεραμ* (1953) 567-574.
1460. **Λυκαίου Γ.** Παραδόσεις. Τὸ στοιχειὸ τοῦ Γκούρα. *Πελοπ'Εστ* ἔτ. 1 (1953) τευχ. 4, 19.
1461. **Μεσιςκλῆ Παύλου** Ὁ Δεκέμβριος εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τὴν ἱστορίαν. *Ἡλιος* ἔτ. 12 (1953) 311.
1462. **Μινώτου Διον. Ἀγγ.** Ζακυνθινὰ μυθικαὶ διηγήσεις περὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. *Μακεδ* 2 (1953) 687-696 [μετὰ παρατηρήσεων Στ. Π. Κυριακίδου]. Κρίσι.: *ἙλλΔημ* ἔτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 694 (*Φ. Κ. Μ(πουμπουλίδης)*).
1463. **Νικολαΐδου Ἀνανίου** Θρῦλοι καὶ μοναστήρια. *Ποντ'Εστ* ἔτ. 4 (1953) τευχ. 2-3 (38-39) 1909-1910.
1464. **Νικολάου Χαραλ.** Ὁ ἅγιος Γεώργιος ποὺ ἰδρώνει. *Μαθ'Εστ Δ'* (1953) ἀρ. 10, 41.
1465. **Οἰκονομίδου Δ. Β.** Παράδοσις περὶ τοῦ ἁγίου Μάμαντος ἐξ Ἀπεράθου τῆς Νάξου. *Λαογρ* 15 (1953) 151.

1466. **Παπᾶ Γιώργη Κ.** Οἱ καλλικάντζαροι. Πελοπ'Εστ. ἔτ. 1 (1953) τευχ. 7, 25.
1467. **Παπαδημητρίου Ἰω.** Οἱ νύμφες τῆς Πεντέλης. Ἐκλ Θ' (1953) τευχ. 94, 17-22.
1468. **Παπαδοπούλου Δ. Κ.** Οἱ καλλικάντζαροι ὅς τὸν Πόντο. Ποντ'Εστ. ἔτ. 2 (1951) τευχ. 13, 745-6.
1469. **Παπαδοπούλου Δημ.** Ὁ δράκος καὶ ἡ νύφη. Πελοπ'Εστ. ἔτ. 1 (1953) τευχ. 3, 25-26.
1470. **Παπαδοπούλου Στρ. Α.** Τὰ περιέργα τοῦ τόπου μας. Πελοπ'Εστ. ἔτ. 1 (1953) τευχ. 2, 26.
1471. **Πεδίου Ἀνδρέα Α.** Παραδόσεις γιὰ τὰ ζῶα. Μαθ'Εστ Γ' (1953) ἀρ. 9, 173-174. [3 παραδόσ.].
1472. **Ραντοπούλου Δήμου.** Τὰ φλουριά τῆς Θυμιούλας. Πελοπ'Εστ. ἔτ. 1 (1953) τευχ. 2, 25.
1473. **Συλλέκτου** Ἡλειακὲς παραδόσεις γυρᾶς γὰρ τὴν ἄλωση. Ἡλειακά, ἔτ. Β', τευχ. 6 (1953) 91-93.
1474. **Σφυρόερα Ν. Β.** Πῶς ἐκτίσθη ἡ «Κοιμήσις τῆς Θεοτόκου» (στο χωριὸ Φιλάφι Νάξου). Ἑλλάδα ἔτ. Β' τόμ. 4 (1949) 347-351.
1475. **Χαραλαμπίου Κωνσταντ.** Γιατί οἱ κάτοικοι τοῦ Λευκοπόλεως ἀνομάζονται γαδουροφάες. Μαθ'Εστ Δ' (1953) ἀρ. 110, 41-42.
1476. **Χριστοδούλου Βάσου** Ὁ ἅγιος Θεράπων. Μαθ'Εστ Γ' (1953) ἀρ. 8, 105-106.
1477. **Ρωμαίου Κ. Α.** Κάστρο τῆς Ὠρίας. Ἄστρος Δραγαλεβός. ΧρονΜορ Β' (1953) 33-37.
1478. **Χριστοδούλου Βασιλ.** Τὸ κάστρο τῆς Ρήγαινας. Μαθ'Εστ Δ' (1953) ἀρ. 10, 39.

2. Μελέται.

1479. **Ρωμαίου Κ. Α.** Οἱ Καλικάντζαροι. Byz.—Neugriech. Jahrb. τόμ. 19 (1947) 49-78.
Κρίσις: Ν'Εστ 43 (1948) 599-600 (Δ. Α. Πετρόπουλος).
1480. **Dawkins R. M.** Κρητικὴ Ἀποκάλυψις τῆς Παναγίας. ΚρητΧρον 2 (1948) 487-500.
1481. **Κύρου Α.** Τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν ἀπελατῶν. Ἡλιος ἔτ. 8 (1948) 735-736.
1482. **Λυκούδη Στ. Ἐμμ.** Ὁ Χριστός, ἡ Παναγία, οἱ ἅγιοι καὶ οἱ ἀντίστοιχοι τῶν ἀρχαίων. Ἡλιος ἔτ. 8 (1948) 344, 386.
1483. **Κούμαρη Ι. Γ.** Ὁ μῦθος τῶν κεραυνίων. Τὰ «ἀστροπελέκια» τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἡλιος ἔτ. 10 (1950) 151, 185.

1484. **Κωνσταντάρα Βύρ.** Οἱ Καλικάντζαροι καὶ ἡ Ἀθηναϊκὴ παράδοση. Ἑλληνιστ. Γ' τόμ. 5 (1950) 17-20.
1485. ——— Μοῖρες καὶ Νεραῖδες καὶ οἱ παλαιοὶ Ἀθηναῖοι. Ἑλληνιστ. Γ' τόμ. 5 (1950) 537-540.
1486. **Λαοῦρδα Β.** Αἱ ἡλικίαι τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν Σόλωνα καὶ κατὰ τὴν δημώδη νεοελληνικὴν παράδοσιν. ΠΑΑ 21 (1946, δημοσ. τὸ 1950) 257-263. Κρίσ.: ΒΖ 45 (1952) 127 (*F. D(δ/ger)*).
1487. **Παρασκευαΐδη Μ.** Πῶς οἱ «μετημφιεσμένοι» ἔγιναν οἱ καλικάντζαροι. Ἡλῖος ἔτ. 10 (1950) 627.
1488. **Βλαστοῦ Παύλου Γ.** Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας ἀρχαῖος γίγας καὶ μέγας ἥρωας τῆς Κρήτης. Κρητ' Ἑστ 2 (1951) τευχ. 20, 9-13.
1489. **Μέγα Γ. Α.** Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ. Ἑλληνιστ. Δ' τόμ. 7 (1951) 907-908.
1490. **Κουκουλὲ Φαίδωνος** Βυζαντιναὶ τινες παραδόσεις. ἘπΒυζΣπ 22 (1952) 3-32.
1491. **Βακαλοπούλου Ἀποστόλου Ε.** Ἱστορικαὶ παραδόσεις τῶν Ἑλλήνων προσφύγων τοῦ Σογίουτ. ΠροσφΚυριακ (1953) 77-86.
1492. **Goossens Roger** Les femmes de la tché. ΠροσφΚυριακ (1953) 215-231.
1493. **Κακριδῆ Ι. Θ.** Μία νεοελληνικὴ παράδοση γιὰ τὴν Ἀσίνη. ΠροσφΚυριακ (1953) 282-293.
1494. **Κριαρᾶ Ε.** Ἀκριτικά. Ὁ τάφος τοῦ Διγενῆ καὶ ὁ βυζαντινὸς μονόκερως. ΠροσφΚυριακ (1953) 383-388.
1495. **Μαρκάκη Πέτρου** Οἱ θρύλοι καὶ οἱ παραδόσεις τοῦ λαοῦ μας καὶ τὸ ἑλληνικὸ χωριό. Κρίκος Γ' (1953) ἀρ. 28-29, 40-42.
1496. **Μέγα Γ. Α.** Ὁ Ἰούδας εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ. ΕΛΑ ἔτ. Γ-Δ' (1941-1942) (δημοσ. τὸ 1949) 3-32.
1497. ——— Ὁ περὶ Οἰδίποδος μῦθος. Αὐτόθι 196-209. Κρίσ.: ΒΖ 46 (1953) 420 (*F. D(δ/ger)*).
1498. **Οἰκονομίδου Δ. Β.** Ὁ Διόνυσος καὶ ἡ ἄμπελος ἐν Νάξῳ κατὰ τὰς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας παραδόσεις (Extrait des Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier). Ἀθῆναι 1953, 8^{ον} σ. 19.
1499. **Ρωμαίου Κ. Α.** Ἡ γριὰ, μυθικὴ μορφή ἀρχαία. ΠροσφΚυριακ (1953) 561-580.
1500. **Ρωμαίου Κ.** Γυναῖκες ποὺ ἐμαρμάρωσαν. Ἀγγλ' Ἐπ ΣΤ' (1953) 2, 125-143.
1501. ——— Ἡ «Κόκκινη μηλιά» τῶν ἐθνικῶν μας θρύλων. Προβλήματα σχετιζόμενα μετὰ τὴν καταγωγὴν τῆς. ἘπΒυζΣπ 23 (1953) 676-688.
1502. **Σπυριδάκη Γεωργ. Κ.** Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν δημωδῶν παραδό-

σεων καὶ δοξασιῶν περὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Γέρας Κεραμ (1953) 385 - 419.

- 1502α. ——— Περὶ δυσσιώνου σημείου πρὸ τῆς θανατώσεως τοῦ Καίσαρος Βάρδα. ἘπΒυζΣπ 23 (1953) 445-449.

θ'. Αἰνίγματα—λογοπαίγνια.

1503. **Θρουμμουλοπούλου Εὐκλ.** Σὰν ἀνέκδοτο καὶ σὰν αἶνιγμα (Κοτυώρων). ΧρονΠόντ χρόν. Β' (1946) 581.
1504. **Ἀγγελοπούλου Τούλ. Σ.** Αἰνίγματα [5]. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ. 2, 13-14.
1505. **Πλακονούρη Ι. Ε.** Καθαρογλωσσήματα [4]. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ. 3, 15.
1506. Αἰνίγματα—Γλωσσοδέτες. Κυπριόπουλο ἔτ. Ε' (1949-1950) ἀρ. 3, 51, ἀρ. 8, 176, ἀρ. 9-10, 210, ἔτ. ΣΤ' (1950-1951) ἀρ. 1-2, 18, 22, ἀρ. 6, 110, ἀρ. 8-9, 166. [Αἰν. 3, Γλωσσοδ. 7].
1507. **Παπαδοπούλου Δημητρίου Κ.** Αἰνίγματα τοῦ χωρίου Σταυρίν [97]. Ἀρχ Πόντ 14 (1949) 235-239.
1508. * **Πασχαλίδου Στεφ.** Αἰνίγματα. Μικρὸς Ἡμερηῖος 20 (1950) 237, 261.
1509. **Βραδυγλώσσου** Γλωσσοδέτες [3]. Ἡλειακά ἔτ. Α' τευχ. 3 (1951) 44.
1510. **Καββάδα Στ.** Αἰνίγματα [10]. Ποντ'Εστ ἔτ. Α' (1951) 119-120.
1511. **Κυφωνίδου Ι.** Αἰνίγματα [7]. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 17-18, 979.
1512. **Μαντούδη Ἀδαμαντίας** Τί νὰ εἶναι; Συλλογὴ αἰνιγμάτων. Εἰκονογράφηση **Μαρίας Κακούρη.** Ἐκδοση Γραφικῶν Τεχνῶν Ἀσπιώτη—Ἐλκα Α. Ε. [Ἀθῆναι] [1951], 8^{ον} μέγα, σ. ἄνευ ἀρ. 47.
Κρίσις: Παιδεία 4 (1950) 95-96 (*Εἰρήνη Παῖδουση*).
1513. **Σαπίδου Δ.** Γλωσσοδέται [3]. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 17-18, 979.
1514. **Ψ. Κ. Δ.** Αἰνίγματα [14]. Ἡλειακά, ἔτ. Α' (1951) τευχ. 2, 27, τευχ. 3, 49.
1515. **Καξαντζίδη Α.** Γλωσσοδέται Σουρμένων [4]. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 4-5 (28-29) 1444.
1516. **Μελανοφρύδη Π. Η.** Αἰνίγματα [6]. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 4 (40) 2006.
1517. **Ζαφειρίου Νικολάου Ι.** Γλωσσοδέτες [5]. ἈρχΣάμ 3 (1948/1954) 89.
1518. ——— Αἰνίγματα [4]. ἈρχΣάμ 3 (1948/1954) 231.

ι'. Εὐχαὶ—χαιρετισμοὶ—κατάραι—ὄρκοι—βλασφημίας.

1519. **Κωτσάκη Χαρ. Ι.** Λαογραφικά. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ. 3, 13.
Κατάραι 10, εὐχαὶ 4.

1520. **Ρωμαίου Κ.** Εὐχῆς καὶ χαιρετισμοί. «Ἡ ὥρα ἡ καλή». Ἐργ'Εστ 1948, ἀρ. 5 (17), 106.
1521. **Σωτηριανοῦ - Γέροντα Ἀλ. Ἡρ.** Αἱ κατάραι καὶ αἱ εὐχαὶ τῶν παλαιῶν Ἀθηναίων. Ἡλῖος ἔτ. 8 (1948) 88, 601.
1522. **Ἀλεξιάδου Κων.** Εὐχαὶ καὶ κατάραι Ἰνεπόλεως. ἈρχΠόντ 14 (1949) 200-203. [Εὐχ. 40, κατάρ. 60].
1523. **Βουτυρᾶ Μ. Ι.** Κατάραι [11]. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 19-20, 1045.
1524. [**Ἀωνόμου**] Εὐχαὶ [13]. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 25, 1283.
1525. [**Ἀωνόμου**] Κατάραι [13]. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 3 (27) 1371.

ια'. Γλῶσσα

1. Συνθηματικὰ γλῶσσα.

Ὀνόματα: κύρια, ἐπώνυμα, παρωνύμια κτλ.

1526. [**Παπασταύρου Χρ. Β.**] Τ' ἀπειρώματα (καὶ τὰ πτόπικα καὶ τὰ μουτζούρικα. Συνθηματικὰ γλῶσσάρια Ἠπειρώτικα τεχνικά. Ἀθήναι, 1945, 8^{ον} σ. 8 + 34. Κριτ.: Πασγ 13 (1950-1951) 166 (Στ. Η. Κυριακίδης).
1527. **Ἀμάντου Κ.** Ὀνόματα βοτάνων. Ἀθηνᾶ 52 (1948) 64.
1528. **Πλακονούρη Ι. Ε.** Βοτάνες Φοινικιστῆς [παρωνύμια]. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ. 2, 14.
1529. **Ρωμαίου Κ.** Γυναικεῖα βαφτιστικὰ ὀνόματα. Ὁ Πάν 18 (1948) 48-49.
1530. **Σύλλα Διον.** Ἐνας διάλογος. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ. 2, 14.
Ὀνόματα νεογεννῆτων βρεφῶν.
1531. **Βαγιακάκου Δικαίου** Ὀνόματα καὶ ἐπώνυμα Παλαιοχωρίου καὶ τῶν πέριξ. ΧρονΠαλΚυν (1949) 46-48.
1532. — Συμβολὴ εἰς τὰ περὶ Νίκλων· Νικλιάνων τῆς Μάνης. Ἀθηνᾶ 53 (1949) 147-194.
1533. **Γεωργακᾶ Δ. Ι.** Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Σαρακατσαναίων καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν. ἈρχΘρΘησ 12 (1945-46) 65-128, 14 (1947-48) 193-270 (καὶ ἀνάτυπον, Ἀθῆναι 1949, σ. 151).
Κριτ.: BZ 46 (1953) 397-399 (*W. Th. Elwert*). Names, vol. I, ἀρ. 2, Ἰούν. 1953, 141-142 (*Demetrios A. Petropoulos*).
1534. **Γκίκα Ἀσπασίας Κ.** Οἱ ὀνομασίαι τῶν χόρτων τῆς Αἰγίνης. ΚῆρΑἰγ ἔτ. Γ' (1949) ἀρ. φ. 27, 42.
1535. **Καρακατσάνη Ἀντ.** Ἀπὸ ποῦ προέρχονται τὰ ὀνόματα Καρακατσάνης Μπήλιος, Τσολάκος. ΚῆρΑἰγ ἔτ. Γ' (1949) ἀρ. φ. 27, 42.

1536. **Κουλάνη Δεων. Ι.** Τὰ ἐπώνυμα τῶν Παλαιοχωριτῶν. ΧρονΠαλΚυν (1949) 91-92.
1537. **Κουκουλὲ Φ.** Νεοελληνικῶν τινῶν ἐπιθέτων σημασία καὶ ὀρθογραφία. Ἀθηνᾶ 53 (1949) 202-225.
1538. **Serra G.** Nomi personali d'origine Greco-Bizantina fra i membri di famiglie giudicali o signorili del medioevo Sardo. Byzantion 19 (1949) 223-246.
1539. **Σπανάκη Στεργ. Γ.** Τὸ οἰκογενειακὸ ἐπίθετο Μιλιαράς. ΚρητΧρον 3 (1949) 204-207.
1540. **Ἀνδριώτη Ν. Π.** Συμβολὴ στὴ μορφολογία τῶν Νεοελληνικῶν ἐπωνύμων. ΕΠΘ (1950) 187-206.
Κρίσι.: BZ 45 (1952) 146 (**F. D(ölger)**).
1541. **Λαζαριδῆ Δημ. Χ.** Καπῆ - Κιοῖ (ἡ ἀρχαία Ζούζη) (ἀπόσπασμα ἀπὸ ἀνέκδοτη λαογραφικὴ μονογραφία). Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1950) τευχ. 6, 330-333.
Ὀνόματα οἰκογενειακά, τοπωνύμια.
1542. **Μελανοφρύδῆ Π. Η.** Ἀργυροπολίτης (Γκιόμουσχανᾶς). Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 7-8, 430-433.
Οἰκογενειακά ὀνόματα.
1543. — Μπαλτατζῆς. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 10, 568-9.
1544. **Πομόνη Μίμη** Διονυσιακά (Οἰκογενεαὶ καὶ ὀνομασίαι σταφυλιῶν). Ν'Εστ 48 (1950) 1293-1295.
1545. **Ρώμα Διον.** Ζακυνθινὰ παρατσούκλια. Ἐκλ ΣΤ' (1950) τευχ. 57, 34-35.
1546. **Ἀθανασιάδου Ε.** Φυτολογικὸ Λεξικό. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 14, 807-808, τευχ. 15, 855-856, ἔτ. 3 (1952) τευχ. 6-7 (30-31) 1524, ἔτ. 4 (1953) τευχ. 11-12 (47-48) 2312-2313.
1547. **Μαντζουράνη Κων. Ἰ.** Τὸ ὄνομά σου. Γνωρίζεις τὴν σημασίαν του; γνωρίζεις τὴν ἱστορίαν του; Εἶσαι ἀντάξιός του; Ἀθῆναι 1951, 12ον σ. 143.
1548. **Parlangéli O.** Antroponomastica greca del Salento. Actes et Mémoires [du] IIIe Congrès Intern. de Toponymie et d'Anthroponymie (Bruxelles 1949) (Louvain 1951) 810-847.
1549. **Τζωρτζάκη Φ. Θ.** Οἱ ἐθνικὲς μας προσωνυμίες. Συνετ 1951, 148-150.
1550. **Χλόη** Φυτώνυμικά. Ἡλειακά, ἔτ. Α' τευχ. 2 (1951) 24, τευχ. 3, 44.
1551. **Ἀθανασιάδῃ Στάθῃ** Τὸ μαινόμενον μέλι. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 3 (27) 1366-1367 [Φυτώνυμια].
1552. **Ἀμάντου Κ.** Γλωσσικὰ περίεργα. Ν'Εστ 51 (1952) 73-74. [Ὀνόματα].
1553. **Β(αγενᾶ) Θ(άνου)** Τὰ ἐπώνυμα τῶν Δολιανιτῶν. ΧρονΜορ Α' (1952) 49-50.

1554. — Τὰ ἐπώνυμα τῶν Δολιανιτῶν. ΧρονΚυν 2 (1952) 49-50.
1555. **Δαγκλά Σπ.** Τὰ παράξενα ὀνόματα. Ναυτ'Ελλ (1952) τευχ. 223, 20, 30.
1556. [**Θωμοπούλου Ι.**] Quelques mots. — Συστηματικὴ μέριμνα. Ὀνόματα 1 (1952) 30.
1557. — Ὀνοματικὴ Ἀνθολογία. Ὀνόματα 1 (1952) 3, 10, 21.
1558. — ONOMATA. Revue d'Onomastique Grécque, N° 1. Juillet 1952, Athènes (Ἐκδ. John A. Thomopoulos) 8^{ον}, σ. 34.
Κρίσι.: Names, vol. I. ἀρ. 2. June, 1953 (*D. Georgacas*)).
1559. — Les études onomastiques en Grèce. Ὀνόματα 1 (1952) 22-26.
1560. **Μαυρομάτη Θεοδοσίου** Ἱταλικά ἐπίθετα τῶν Ἀγχιαλιτῶν. ἈρχΘρΘησ 17 (1952) 379-380.
1561. **Μελανοφρύδη Π. Η.** Ποντιακοὶ μῆνες. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 36, 1783-1784.
1562. **Μπογδανοπούλου Δημ.** Τὰ κουνδουράκια. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 1 (1952) 685-688.
1563. **Παναρέτου Α.** Κυπριακὴ γεωγραφία. Λαογραφία. Δημῶδη ὀνόματα τῶν ὑπὸ καλλιέργειαν φυτῶν καὶ δένδρων. ΚρητΣτ 16 (1952) Λαογραφικὸν Παράρτημα 19-κς.
1564. **Parnell L.** Schwierigkeiten in der altgriechischen Namensforschung. Ὀνόματα 1 (1952) 11-12.
1565. **Serra G. D.** Nomi personali di origine greco-bizantina. — L'articolo è riassunto da G. Lilliu ἐν Studi Sarri 10-11 (1952) 588-593.
1566. **Φωτοπούλου Κων.** Τὰ Ἀλειφιάτικα (Συνθηματικὸ γλωσσάριο καλαντζήδων). Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 1 (1952) 819-821.
1567. **Ἀμανατίδου Λαζάρου** Τὸ Σεμὲν καὶ οἱ Σεμενλῆδες. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 5 (41) 2039-2040.
1568. **Ἀνδριώτη Ν. Π.** Τὰ Νεοελληνικὰ μητρωνυμικὰ ἐπώνυμα. Μορφές 1953, 17-22.
1569. **Georgacas D. I.** Modern nomenclature of Athens and alleged influences. Beiträge z. Namenforschung (1953) 128-159.
1570. **Grumel V.** De l'origine du nom Ἀκομινᾶτος. ἘπΒυζΣπ 23 (1953) 165-167.
1571. **Κεραμοπούλλου Ἀντ.** Βλάχοι. ΠροσφΚυριακ (1953) 326-344.
1572. **Κουκουλὲ Φαίδωνος** Βυζαντινά τινα παρωνύμια. ἘπΦιλΣχ'Α [Περίοδος Δευτέρα - τόμος Δ'], Ἐν Ἀθήναις 1953-1954, 60-98.
1573. **Mancini A.** Problemi in onomastica bizantina. Atti VIII Congr. di Studi Biz. (1951) I (=Studi Biz e Neoell 7) (1953) 412-415.
Κρίσι.: BZ 46 (1953) 436 (*F. Dölger*)).

1574. **Π(αμπούκη) Ι. Τ.** Τὰ ἐπώνυμα τῶν Ποντίων. Πόντος Ι (1953) 76 - 80.
1575. **Παπαδοπούλου Α. Α.** Πόθεν τὸ ὄνομα Ὑψηλάντης. ἈρχΠόντ 18 (1953) 94 - 95.
1576. **Πομόνη Μ.** Βοτανολογήματα. Ν᾽Εστ 53 (1953) 30.
1577. **Rohlf's Gerhard.** Kretische Pflanzennamen. ΚρητΧρον 7 (1953) 315 - 318.
1578. **Τριανταφυλλίδη Μαν. Α.** Ἑλληνικὲς συνθηματικὲς γλῶσσες. ΠροσφΚυριακ (1953) 661 - 684.
1579. **Waale F. J.** Il cambiamento del nome e cognome nei primi secoli bizantini, attestato negli scavi di Corinto. Atti VIII Congr. Int. di Studi Biz. (1951) I (=Studi Biz e Neocell 7) (1953) 322.
- Κρίσ.: BZ 46 (1953) 436 (**F. D(ölger)**).

2. Τοπωνύμια.

1580. **Κανδηλάπη Γ. Θ.** Γεωγραφικὸν καὶ ἱστορικὸν λεξικὸν τῆς ἐπαρχίας Χαλδίας. Χρον Πόντ χρόν. Β' (1945-46) 332, 362, 418-423, 462, 464, 501-506. Πλούσιον τοπωνυμικόν, οὐτινος ἡ ἀρχὴ εἰς τὰ Ποντ. Φύλλα τοῦ 1930-1947, ἀριθ. 9 - 19.
1581. **Γεωγραφικὸν καὶ ἱστορικὸν λεξικὸν τῆς ἐπαρχίας Χαλδίας.** Ποντ᾽Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 1, 31-33, τευχ. 2, 17-18, τευχ. 3, 442-143, τευχ. 4, 205-206, τευχ. 6, 337-338, τευχ. 7, 8, 435-439, τευχ. 9, 508-509, τευχ. 10, 573-574, τευχ. 11, 629-630, τευχ. 12, 703-704, ἔτ. 2 (1951) τευχ. 13, 748-749, τευχ. 14, 797-798, τευχ. 15, 850-851, τευχ. 16, 897-898, τευχ. 17-18, 944-945, τευχ. 19-20, 1029-1031, τευχ. 21-22, 1157-1158, τευχ. 23, 1181-1182, τευχ. 24, 1228-1229 ἔτ. 3 (1952) τευχ. 25, 1281-1283, τευχ. 2 (26) 1325-1326, τευχ. 3 (27) 1372-1373, τευχ. 4-5 (28-29), 1427-1428, τευχ. 6-7 (30-31) 1512-1513, τευχ. 10-11 (34-35) 1713, τευχ. 36, 1799-1800.
1582. **Κουρμούλη Γ. Ι.** Καὶ πάλιν περὶ τοῦ τοπωνυμίου Χανιά. ΛΔ 4 (1942-1948) 137 - 148.
1583. **Μάνεση Σταύρου** Ἡ κατάληξις - ἰδι ὡς περιληπτικὴ ἐν τοπωνυμίοις. ΛΔ 4 (1942 - 1948) 149 - 153.
1584. **Πλάτωνος Ν.** Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικόν, τὴν τοπογραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν πόλεων καὶ φρουρίων τῆς Κρήτης. ΚρητΧρον 1 (1947) 239 - 255, 2 (1948) 349 - 365.
1585. **Γκίκα Ἀσπασίας** Τοπωνυμικὰ Χαλασμένης. ΚῆρΑἰγ ἔτ. Β' (1948) ἀρ. φ. 16, 66, ἀρ. φ. 23, 189.
1586. **Γρίσπου Π.** Ἡ τοπογραφία τῶν Μετεώρων καὶ ἡ προέλευσις τῆς τοπωνυμίας. Ἡλῖος ἔτ. 8 (1948) 845.

1587. **Δωράνθη Νίκου** Παληοκαστρίτσα. 'Ο Πάν 19 (1948) 92.
1588. **Ἡλιοπούλου Κ. Ν.** Τὸ τοπωνυμικὸν τῆς Ἡλείας. Ἀθηνᾶ 52 (1948) 145-216 [καὶ ἀνάτυπον].
Κρίσι.: Παιδεία 2 (1948) 580 (*Θεόδωρος Ξύδης*).
1589. **Καψωμένον Σ. Γ.** Τὸ τοπωνύμιον Χανιά. ΚρητΧρον 2 (1948) 181-186.
1590. **Κληρίδης Νεάρχου** Συμβολὴ στὴν ἱστορίαν τῆς Πιτσιλιάς. Ἡ μονὴ τοῦ μεγάλου Ἀγροῦ. — Τοπωνυμικὸ τοῦ ἀγροῦ. — Παλαιογραφικά. Λευκωσία 1948, 8ον σ. 104.
1591. **Κωνσταντινίδης Ἀποστ.** Τοποθεσίαι καὶ ὁμορφίαι τῆς Σαλαμίνας. 'Ο Πάν 18 (1948) 54-55.
1592. **Λυκούρη Ι. Β.** [Τοῦ πενήντα τὰ βράχια]. ΚῆρΑἰγ ἔτ. Β' (1948) ἀρ. φ. 21, 148-151.
1593. **Παπαϊωάννου Μ. Μ.** Τοπωνύμια τοῦ Ὀλύμπου. Ἡ βρύση τοῦ παπποῦ-Ζήσης Σωτηρίου. 'Ο Πάν 18 (1948) 25-26.
1594. **Πετροχείλου Μιχ. Κ.** Ἡ ὀνομασία τοῦ χωρίου. Ἡχὼ 30-31 (1948) 23.
1595. **Πούλου Ι. Χ.** Τὸ βουνὸν Βεάτσα καὶ ἡ μονὴ τῆς Λέχοβας στὴν Κορινθίαν. 'Ο Πάν 18 (1948) 64 καὶ 80.
1596. **Σεφερλή Π. Δ.** Τοῦ πενήντα τὰ βράχια ΚῆρΑἰγ ἔτ. Β' (1948) ἀρ. φ. 21, 147.
1597. **Σήφακα Γ. Α.** Ἐπὶ τοῦ ἐτύμου τοῦ τοπωνυμίου Χανιά. ΚρητΧρον 2 (1948) 179-180.
1598. **Σκοπετιέα Σταύρου Χρ.** Τὸ βάραιθρον «Συράντρα». 'Ο Πάν 18 (1948) 44-45.
1599. — Ἡ σπηλιὰ Βλυχάδα τοῦ Δηροῦ. 'Ο Πάν 19 (1948) 110-111.
1600. **Σοφοκλέους Θ.** Πάρεργα ἐτυμολογικά. ΚυπρΣπ 12 (1948) 101-109.
1601. **Σπυριδάκης Γεωργ. Κ.** Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τῆς ἐπαρχίας Σητείας. Ἀθηνᾶ 52 (1948) 221-223.
1602. **Φωστηροπούλου Σωτηρίας** Τοπωνύμια καὶ ὀνόματα τοῦ χωρίου Ἰμέρα. ἈρχΠόντ 13 (1948) 231-232.
1603. **Χαβιαρᾶ Νικήτα Δ.** 'Ο Ἀλέμυνας. Ἐφημ. «Συμαϊκὸν Βῆμα» ἀριθ. 114, τῆς 4 Μαρτίου 1948, σ. 1-2.
Κρίσι.: Δωδ'Ἐπιθ 2 (1948) 180 (*Γ. Κ. Σπυριδάκης*).
1604. **Ἀμάντιον Κ.** Ὄνόματα νήσων. Βυζαντινὰ-Μεταβυζαντινὰ Vol. I, Part II (1949), New York city 1949, 1-5.
1605. **Βαγενᾶ Θάνου** Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ Παλαιοχωρίου. ΧρονΠαλΚυν (1949) 19-27.
1606. **Βακαλοπούλου Ἀποστ. Ε.** Προσδιορισμὸς τοῦ Βυζαντινοῦ τοπωνυμίου «Κῆπος τοῦ Προβατᾶ» τῆς περιοχῆς Θεσσαλονίκης. Ἀθηνᾶ 53 (1949) 22-27.

1607. *Κοκλάνη Δημ. Ε.* Παλιοχώρι. ΧρονΠαλΚυν (1949) 14-18.
1608. *Κοντοῦ Παρ. Ν.* Τὰ Γορτυνιακά χωριά ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας. Γορτ'Ἡμερ τευχ. 4 (1949) 4-10.
1609. *Κωστάκη Ἀθ. Π.* «Ἐνὶ γὰρ τὰ Λύγκια». ΧρονΠαλΚυν (1949) 73-74.
1610. *Παπαγεηγοράκι Ἰδομ.* Τοπωνυμικά. Κρητ'Εστ 1 (1949) τευχ. 6, 24.
1611. *Πλάτωνος Ν.* Ἡ σημασία τῆς ἐπιβίωσης τῶν ἀρχαίων τοπωνυμίων. Κρητ'Εστ 1 (1949) τευχ. 3, 12-13, τευχ. 4, 12-14.
1612. *Ριζίτη Γ.* Τοπωνυμικά. Κρητ'Εστ 1 (1949) τευχ. 2, 7-8, τευχ. 3, 11.
1613. *Σαριδάκη Μαν.* Ἄνδρος: τὸ ὄμορφο νησὶ τῶν Κυκλάδων. Ὁ Πάν 19 (1949) 67-70.
1614. *Σήφακα Γ. Α.* Τοπωνυμικά. Τὸ τοπωνύμιον Ἀγιά. Κρητ'Εστ 1 (1949) τευχ. 5, 22.
1615. *Τσιτσᾶ Σεραφεῖμ* Τοπωνυμικὸ τοῦ χωριοῦ Μπλάσδου. Μετ Γ' (1949) 62-63, 90-93, 122-123.
1616. *Φίφλη - Αὔγερινος Κώστα* Τοπωνύμιον Πυλαιοχωρίου. ΧρονΠαλΚυν (1949) 93-94.
1617. *Χαρολίδης Ἀλέκου Ν.* Πράσι καὶ ἄλλοι Πράσι. Τοπωνυμικά. Ὁ Πάν 19 (1949) 81-85.
1618. *Ἀμάντου Κ.* Συμβολὴ εἰς τὴν ἀπορροπογεωγραφίαν τῆς Χίου ΕΠΘ 1950, 61-66.
Περιλαμβάνει πολλὰ τοπωνύμια.
1619. — Γλωσσογεωγραφικά: I.) Βιθυνικά τινα τοπωνύμια, II.) Ταυροσκύθαι, III.) Ἀρχαῖζοντα ὀνόματα (εἰς -ων), IV.) Βάρβαροι - Βαρβαρία, V.) Μαλλοταρᾶς - Καρακαλᾶς, VI.) Μοσχάμβαρ - Μελιγαλᾶς, VII.) Ξυλοφάγος. Byzant. Neugr. Jahrbücher 18 (1950). (Ἀνάπτυπον σελίδες 1-8).
1620. *Βαγενᾶ Θάνου* Περίφημες σπηλιές ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τοῦ εἰκοσιένα. Ὁ Πάν 20 (1950) 136-137.
1621. — Θέματα γὰρ τὶς γορτυνιακὰς μελέτες. Γορτ'Ἡμερ 1950, Ἀθῆναι 1950, 30-37.
1622. — Ἡ «τροῦπα τοῦ Ἀγιο-Νεῖλου» καὶ ἡ «σπηλιὰ τοῦ Προδρομοῦ». Ὁ Πάν 20 (1950) 33-35.
1623. *Βαγιακάκου Δικαίου Β.* Γλωσσικὴ σπηλαιολογία. Ὁ Πάν 20 (1950) 7-10.
1624. — Ἑτυμολογικά καὶ σημασιολογικά. Ἀθηνᾶ 54 (1950) 308-316.
1625. *Georgacas Dém.* Italian place-names in Greece and place-names from italian loanwords. 1950, 8ον σ. 22. (Ἀνάτ. ἐκ τῶν Beiträge zur Namenforschung).

1626. — Slavs in Cyprus? A historico-onomastic inquiry. ΚυπρΣπ 14 (1950) 3-32.
Κρίσι.: BZ 45 (1952) 147 (*F. D(ölger)*).
1627. **Γραφιοῦ Γεωργίου** Σπηλαιολογικά τοπωνύμια. Ὁ Πάν 20 (1950) 24-25.
1628. **Ἑλενθεριάδου Ἰορδ.** Ἡ Λιβερρά. Ποντ'Εστ. ἔτ. 1 (1950) τευχ. 6, 335-336.
1629. **Κούσουλα Χρίστου** Ὁ Σάλωνας. Ἀθήνα 1950, 8^{ον} σ. 96.
Περιέχει τοπωνύμια καὶ ἐτυμολογίας αὐτῶν.
1630. **Κρητικοῦ Παν. Γ.** Τοπωνυμικὸς χάρτης τῆς νήσου Πάτμου. Ἀθῆναι 1950.
1631. **Κυριαζῆ Ν. Γ.** Κυπριακὰ τοπωνύμια. ΚυπρΓράμμ 15 (1950) 53-54. Αὐτόθι 121-122.
1632. **Κωστάκη Θ. Π.** Τοῦ Κωστάκη ἡ σπηλιά. Ὁ Πάν 20 (1950) 16-17.
1633. **Παπαρηγοράκη Ἰδομ.** Τοπωνυμικά τοῦ Σελίνου. Κάντανος. Κρητ'Εστ 1 (1950) τευχ. 10, 26.
1634. — Τοπωνυμικά. Κρητ'Εστ 1 (1950) 11-12, 10.
1635. — Παροράματα — τοπωνυμικά. Κρητ'Εστ 2 (1950) τευχ. 13, 25.
1636. — Τοπωνυμικά Σελίνου. Κρητ'Εστ 2 (1950) τευχ. 17, 13, τευχ. 18, 15-16.
1637. **Πετροχειλὸν Ἰωάν.** Ἡ σπηλιά τῆς νήσου Κέββαρᾶ. Ὁ Πάν 20 (1950) 141-142.
1638. **Πλατιάκι Ἑλενθ. Κ.** Ἡ «σπηλιά τοῦ Μπεκίση τῶν Σπετσῶν». Ὁ Πάν 20 (1950) 18-24.
1639. **Πομόνη Μίμη** Φρύγανα (Λαογραφία — Γλωσσικά — Ἱστορικά). Ν'Εστ 47 (1950) 713-714.
1640. **Πούλου Ι. Χ.** Ἡ ἐποίκησις τῶν Ἀλβανῶν εἰς Κορινθίαν ΕΜΑ 3 (1950) 31-105.
Ἀπὸ σελ. 80-85 ἀρκετὰ τοπωνύμια μετὰ χάρτου.
1641. **Ρωμαίου Κ.** Ἡ σπηλιά τοῦ Κουτούκι. Ὁ Πάν 20 (1950) 31-33.
1642. **Σήφακα Γ. Α.** Ἀπὸ ποῦ παραγεται ἡ λέξις Σούδα καὶ τί σημαίνει. Κρητ'Εστ 2 (1950) 16.
1643. — Τοπωνυμικά. Ἀλίκαμπος. Κρητ'Εστ 2 (1950) τευχ. 15, 17.
1644. **Χατζηγνάκη Ἀλεξ. Κ.** Τ' Ἀσπροπόταμο Πίνδου. Τοπωνυμικά με πρόλογο τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ καὶ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ν. Α. Βέη (Bees). Ἔκδοσις: Χρ. Μπακάλη καὶ Κ. Κωνσταντινίδη. Τρίκαλα 1950. Σχ. 8^{ον} σ. 182.
Κρίσι.: Λαογρ 15 (1954) 507-510 (*Δ. Α. Πετρόπουλος*).
1645. **Μισαηλίδου Δ.** Ἡ Γαλίανα ἢ Γαλίαινα. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 7-8, 440-1, τευχ. 10, 556-557, τευχ. 11, 620-621, ἔτ. 2 (1951) τευχ. 15, 845.
1646. **Ἀμάντου Κ.** Μαῖνη — Μάνη. Ν'Εστ 49 (1951) 246-247.

1647. **Βαγιακάκου Δικαίου Β.** Ἑτυμολογικά καὶ σημασιολογικά. Ἀθηνᾶ 55 (1951) 43-66.
1648. **Βασιλοπούλου Στεφάνου Δ.** Σωχιά ἢ Σοχιά; Ἡλειακά, ἔτ. Α', τεύχ. 1 (1951) 12-14.
Μετά σημειώματος τοῦ Ντ. Δ. Ψ. Βλ. Αὐτόθι, τεύχ. 2, 31-32. Αὐτόθι, ἔτ. Β', τεύχ. 4-5 (1952) 77.
1649. **Γενναδίου μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως** Τὰ περίξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως χωρία κατὰ τουρκικὸν χειρόγραφον τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. ἘπΒυζΣπ 21 (1951) 269-299.
1650. **Georgakas D.** Dialektisches aus Rhodos. BZ 44 (1951) 143-157.
Ἑτυμολογοῦνται καὶ ροδιακά τινα τοπωνύμια.
1651. **Γεωργακά Δ.** Νεοελληνικά γλωσσικά. 1. Μερικὲς τοπωνυμίες τῶν Ἀθηνῶν. Mélanges O. et M. Merlier. Ἀθῆναι 1951, 8^{ον} σ. 12.
Διορθοῦνται ἐσφαλμέναι ἑτυμολογία.
1652. **Γεωργίου Ἡ.** Τοπωνυμολογικὰ ἐρεῖνα. (Θεσσαλικά καὶ Ἡπειρωτικά τοπωνύμια). Μέρος Α'. Ἀθῆναι 1951, σ. 48.
1653. **Ἰωαννιμίδου Σάββα** Τὸ γὰρ τὸς τῆς ἐπισκοπῆς Κολωνίας. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τεύχ. 16, 891-2.
1654. **Caratzas Stam.** Etymologies Byzantines. Byzantion 21 (1951) 55-62.
Ἑτυμολογία τοῦ τοπων. *Καπνικαρό*.
1655. **Mantzuranis D. P.** Σωζόμενα τοπωνύμια ἐκ τοῦ ἀρχαίου Κτηματολογίου τῆς Λέσβου. BZ 44 (1951) 410-412.
1656. **Μιχαηλίδη Θωμᾶ** Ἡ μέθη τῶν βουνῶν. Α' Βαρδούσια—Ὄξυά—Βελοῦχι. Ὁ Πάν 21 (1951) 154-159.
Περιέχει πολλὰ τοπωνύμια.
1657. **Παπαγεγοράκη Ἰδομ.** Ὁ Ἀζωρὲς. Τοπωνυμικά-ἱστορικά. Κρητ'Εστ 3 (1951) τεύχ. 21, 12-13, τεύχ. 22, 10-11.
1658. **Παπαχριστοδούλου Χρ.** Τοπωνυμικὸ τῆς Ρόδου. Ρόδος 1951, 8^{ον} σ. 280.
1659. **Τερζίδου Χρ.** Ὅφης ἢ Ὄφη. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τεύχ. 13, 758.
1660. **Τωμαδάκη Νικολάου Β.** Κρήτη = Χάνδαξ = Ἡράκλειον. ἘπΒυζΣπ 21 (1951) 235-237.
1661. **Ψυχογιῶ Ντίνου Δ.** Τὸ τοπωνύμιο «Ἀνδραβίδα». Ἡλειακά, ἔτ. Α', τεύχ. 1 (1951) 15-16, τεύχ. 2, 26-27.
1662. **Ἀβραμάντη Ἰωάν.** Περὶ τῆς ὀρθῆς ἐρμηνείας τῶν εἰς -ρα, -ανα καὶ -αῖνα ληγόντων τοπωνυμικῶν τῆς Ποντιακῆς διαλέκτου. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τεύχ. 4-5 (28-29) 1443-1444.

1663. **Ἀμάντων Κ.** Ἡ σημασία τῶν νέων ἐλληνικῶν τοπωνυμίων. Ὀνόματα 1 (1952) 1-3.
1664. **Βαγενᾶ Θάνου** Γύρω ἀπὸ τὰ «Δολιανά». ΧρονΜορ Α' (1952) 25-28.
1665. — Τὰ τοπωνύμια τῶν Δολιανῶν. ΧρονΜορ Α' (1952) 51-52 (= Χρον Κυν Β' (1952) 51-52).
1666. **Βαγιακάκου Δικ. Β.** Τοπωνύμια εἰς -ᾱδος. Ἀθηνᾶ 56 (1952) 9-24.
1667. **Βαφειδου Νικολ. ἀρχιμανδρίτου** Ἐβρος-Μαρίτσα. ἈρχΘρΘησ 17 (1952) 298-300.
1668. **Βέη Νίκου Α.** Πρῶτες κρατικὲς φροντίδες γιὰ τὰ τοπωνυμικά τῆς χώρας μας. ΦιλΠρωτ 1952, 111-114.
1669. **Γραφίου Γεωργ. (Νίδα)** Τὸ σπήλαιον Ζωοδόχου Πηγῆς (Ἄργους). Ὁ Πάν 22 (1952) 41-42.
1670. **Θομοπούλου J.** Les toponymes «Rossiques» chez Constantin Porphyrogénète. Ὀνόματα 1 (1952) 8-10.
1671. **Θωμοπούλου I.** Τί σημαίνει τὸ τοπωνύμιον «Ἑλληνικά». Ὀνόματα 1 (1952) 13-21.
1672. — Eine Statistik der Ortsnamen der Insel Keos. Ὀνόματα 1 (1952) 27-29.
1673. — Ἡ βυζαντινὴ προσωπογραφία καὶ τὰ βυζαντινὰ τοπωνύμια. Ὀνόματα 1 (1952) 32.
1674. **Ἰορδανίδη Κ. Ν.** Ἡ ἐπαρχία Κολωνίας (Νικοπόλεως Πόντου). Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 25, 1285-1286.
1675. **Μελανοφρύδη Π. Η.** Ἀϊ - Κώστας. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 25, 1274-6.
1676. **Μηλιώρη Ν. Ε.** Ἡ ἀρχὴ τῶν Βουρλῶν. ΜικρΧρον 5 (1952) 102-116.
1677. **Παναγιωτάκη Νικολάου Μ.** Τὸ τοπωνύμιον Πελεκαπῖνα. Κρητ'Εστ 4 (1952) τευχ. 33-34, 66-68.
1678. **Παπακυριακοῦ Σωφρονίου, ἀρχιμανδρίτου** Περὶ Τριφυλλίου. ἈρχΘρΘησ 17 (1952) 380-382.
1679. **Παπαχαρίση Ἀθαν. Χ.** Δευτέρα εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τοῦ Πωγωνίου συμβολή. Ἠπειρ'Εστ ἔτ. 1 (1952) 815-818.
1680. **Πλάτωνος Ν.** Περὶ τὴν ὀνομασίαν τῆς ἐπαρχίας Μαλεβίτζι. ΚρητΧρον 6 (1952) 156-158.
1681. — Τὸ ὄνομα τοῦ φρουρίου Monferrate ἢ Monforte. ΚρητΧρον 6 (1952) 158-160.
1682. **Σαλαμάγκα Δημ.** Γιάννενα ἢ Γιάννινα; Ἠπειρ'Εστ ἔτ. 1 (1952) 822.

1683. **Σταυριώτη (Δ.Κ.Π.)** «Κιουρτούν». Ποντ'Εστ έτ. 3 (1952) τευχ. 6-7 (30-31) 1516-1518.
1684. **Χατζή 'Αντωνίου Χ.** Οι Σλάβοι εν 'Ελλάδι. 'Αθηνά 56 (1952) 69-84.
1685. — Αϊξών-Αϊξώνια-Αϊξωνή. Αϊξωνή Β' (1952) 1-2.
1686. **Χατζηστεφάνου Κ.** 'Ενα τοπωνύμιο του Καραβά. ΚυπρΓράμμ 17 (1952) 296-297.
1687. **Παπαγεηγοράκη 'Ιδομ.** Ξενόγλωσσα τοπωνύμια Χανίων. Κρητ'Εστ 3 (1952) τευχ. 25, 11-13, τευχ. 26, 13-14, τευχ. 27, 25-26, 4 (1952) τευχ. 28, 16-17, τευχ. 30, 27, τευχ. 31-32, 15-16, 5 (1953) τευχ. 35-36, 24, τευχ. 37, 21-23.
1688. **'Αμάντου Κ.** Τοπωνυμικά της Ρόδου. Ν'Εστ 53 (1953) 473.
1689. **Βέη Νίκου (Bees)** Το «Κακόν Όρος» της Κρήτης και τὰ παράλληλα τοπωνύμια αὐτοῦ. ΚρητΧρον 7 (1953) 451-453.
1690. **Βουραζέλη 'Ελένης** 'Η Μονοβάσια (-ιά) και ἡ μονοβάσια (-ιά). Πλάτων 5 (1953) 255-278.
1691. **Grégoire Henri** Deux Étymologies Byzantines 22 (1952) (έτ. δημοσ. 1953) 265-272.
1692. **Ζερζελίδης Γ. Γ.** Τοπωνυμικά της 'Αγίας Μαρτίνας. Πόντος 1 (1953) 23-53.
1693. **Κερσοπούλου Γ.** Εθνολογικόν ἀποσπασμα τῆς ἐπαρχίας Θράκης ἀπὸ τὸ Δελτίον τοῦ Ρωσικοῦ 'Ινστιτούτου Παλαισθίνης, ἀριθ. 30, 1890. 'ΑρχΘρΘησ 18 (1953) 332-336 [τοπων. 11].
1694. **Κοκκινίδη Σταύρου** 'Οφειοντιακά σημεῖώματα. Ποντ'Εστ έτ. 4 (1953) τευχ. 11-12 (47-48) 2319.
1695. **Δαμψίδη Κ.** 'Ελληνικά χωριά του 'Ερζιγγιάν. Ποντ'Εστ έτ. 4 (1953) τευχ. 1 (37) 1860-1861.
1696. **Μαλεβίτη 'Αθ.** Το ὄνομα «Μοριᾶς». ΧρονΜορ Β' (1953) 49-50.
1697. **Παναγιωτάκη Ν. Μ.** Τοπωνυμικά της Κρήτης. ΚρητΧρον 7 (1953) 194-200.
1698. **Παπαγεωργίου Β.** Περί της ἐτυμολογίας τῶν Κατσανοχωρίων. 'Ηπειρ'Εστ έτ. 2 (1953) 211.
1699. **Παπαχαρίση 'Αθαν. Χ.** Δευτέρα εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τοῦ Πωγωνίου συμβολή. 'Ηπειρ'Εστ έτ. 2 (1953) 36-40, 170-171, 269-271, 379-381.
1700. **Παρχαρίδου Α. Γ.** 'Ιστορία της Κρώμνης. Ποντ'Εστ έτ. 4 (1953) τευχ. 4 (40) 1973-1976, τευχ. 5 (41) 2029-2032, τευχ. 6 (42) 2071-2074.
1701. **Πλατάκη 'Ελευθ. Κ.** Το σπήλαιον της Μιλάτου. 'Ο Πάν 23 (1953) 127-128, 130.
1702. **Πομόνη Μ.** Βοτανολογήματα. Ν'Εστ 53 (1953) 163.

1703. **Σαλαμάγκα Δημ.** Τοπωνυμικά τῶν Γιαννίνων. Ἡ βρύση τοῦ παζαριοῦ. Ἡπειρ'Εστ. 2 (1953) 488 - 490.
1704. ——— Τοπωνυμικά Σχεδιάσματα. Ἡπειρ'Εστ. 2 (1953) 835 - 836.
1705. **Σπυριδάκη Κ.** Κυπριακὰ τοπωνύμια παρὰ Λεοντίῳ Μαχαιρῷ. ἘπΒυΣπ 23 (1953) 168 - 192.
1706. **Τσοπανάκη Α. Γ.** Πολύγυρος. ΠροσφΚυριακ (1953) 685 - 691.
1707. **Χατζῆ Ἀντ. Χ.** Ἰωάννινα - Φλώρινα. Γέρας Κεραμ (1953) 19-23.
1708. **Χατζῆ Δημ. Κ.** Γραῖα - Γρααῖοι - Γραῖος - Γραικός. Γέρας Κεραμ (1953) 274 - 282.
1709. **Δημητρίου Ν.** [Τοπωνύμια]. ἈρχΣάμ 3 (1948/1954) 249 - 251.
1710. **Ζαφειρίου Νικολάου Ι.** [Τοπωνύμια 14]. ἈρχΣάμ 3 (1948/1954) 251-254.

3. Γλωσσάρια. Λέξεις καὶ φράσεις λαογραφικῆς σημασίας.

1711. **Κονόμου Ντίνου** Χαρακτηριστικὲς λέξεις καὶ φράσεις τοῦ Ζακυνθινοῦ λαοῦ. ἘπανΦύλλα φ. 4 (1946) 54 - 56, φ. 9 (1947) 133 - 135, φ. 12 (1948) 184 - 186, φ. 16 (1951) 263 - 268, φ. 18 (1952) 298 - 301.
1712. **Ἀνδριώτη Ν. Π.** Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν Φαράκων. Ἰκαρός. Ἀθῆνα 1948. (Μουσικὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο. Ἀρχεῖο Μικρασιατικῆς Λαογραφίας. Διεύθυνση Μέλπωσ Μερλιέ, τόμ. 4, Καταφύλα 2) (= Collection de l'Institut Français d'Athènes 8), σ. 8^{ον}, σ. 108.
- Κρίσεις: ἈρχΠόντ 13 (1948) 35 - 48 (**Α. Α. Παπαδόπουλος**). Λαογρ 13 (1950 - 1951) 157 - 162 (**Σ. Π. Κυριακίδης**). ΚυπρΓράμμ 13 (1948) 214 - 216 (**Κ. Π. Χατζηϊωάννου**). Byzantion 20 (1950) 354 - 364 (**R. M. Dawkins**).
1713. **Μελανοφρύδου Παν.** Φράσεις καὶ σύνθετα ἀριθμητικῶν τοῦ χωρίου Ἀδισα. ἈρχΠόντ 13 (1948) 228 - 230.
1714. **Ρωμαίου Κ.** Σῦκον - συκοφάντης καὶ παράγωγα. ΛΔ 4 (1942 - 1948) 129 - 136.
1715. **Σάκκαρη Γεωργίου** Περὶ τῆς διαλέκτου τῶν Κυδωνιέων. Λεξιλόγιον. Μικρ Χρον 4 (1948) 49 - 81. Αὐτόθι 5 (1952) 49 - 101.
- Περιέχει καὶ παιδ. ᾄσμ. 4, δίστιχα 2.
1716. **Ἀλεξιάδου Κων.** Λεξιλόγιον Ἰνεπόλεως. ἈρχΠόντ 14 (1949) 204 - 208.
1717. **Παπαδοπούλου Ἀνθίμου Α.** Γλωσσικαὶ ἔρευναι. Σημασιολογικὰ καὶ ἐτυμολογικὰ. ἈρχΠόντ 12 (1946) 6 - 64, 14 (1949) 3 - 35, 15 (1950) 3 - 31, 16 (1951) 3 - 68, 17 (1952) 55 - 80. [Σ. 81 - 91 πίναξ λέξεων ἐρευνωμένων εἰς τὴν σειρὰν πέντε ἐρευνῶν].
1718. **Παπαδοπούλου Δημητρίου Κ.** Λεξιλόγιον τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου

- Σταυρίν. ἈρχΠόντ 14 (1949) 75 - 107, 15 (1950) 62 - 83, 16 (1951) 205-237, 17 (1952) 92 - 154.
1719. **Φωστηροπούλου Ἀγαθαγγέλου** Λεξιλόγιον Ἰμέρας. ἈρχΠόντ 14 (1949) 168 - 191, 15 (1950) 206 - 240, 16 (1951) 115 - 173 (συνέχεια ἐκ τοῦ 11 τόμ. τοῦ ἈρχΠόντ).
1720. **Καπετανάκη Βρασίδα** Τὸ λεξικὸ τῆς πιάτσας (Λαογραφικὸν λεξιλογικὸν ἀπάνθισμα) ἔκδοσις πρώτη. Ἀθήνα 1951, σ. 16^{ον}, σ. 166.
1721. **Κεσίσογλου Ι. Ι.** Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τοῦ Οὐλαγάτς, Ἀθήνα 1951. (Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν. Μουσικὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο. Διεύθυνση Μέλπως Μερλιέ. Καππαδοκία 5. (=Collection de l'Institut Français d'Athènes, 40) σ. 8^{ον}, σ. 190.
Κρίσι. : L'Hell Cont 1952, 283 - 284 (St. Manassis).
1722. **Παπαδοπούλου Α. Α.** Γλωσσικαὶ ἔρευναι. Ἀθηνᾶ 55 (1951) 114 - 124.
1723. **Κουκουλὲ Φ.** Τὰ οὐ φωνητὰ τῶν Βυζαντινῶν. Ἀθηνᾶ 56 (1952) 85 - 124.
1724. **Οἰκονομίδου Δημητρ. Β.** Περί τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Ἀπεράθου - Νάξου. Ἀθηνᾶ 56 (1952) 215 - 273.
Περιέχει καὶ τινὰ δίστιχα, παρουσίας καὶ ἄλλα λαογραφικά.
1725. **Παπαγεηγοράκη Ἰδομενέως Ι.** Συλλογὴ ξενογλωσσῶν λέξεων τῆς ὁμιλοῦμένης ἐν Κρήτῃ. Ἐν Χανίοις 1952. Σ. 8^{ον}, σ. 144.
1726. **Χατζηϊωάννου Κ. Π.** Γλωσσικά καὶ λαογραφικά σταχυολογήματα. Κυπρὸ Γράμμ 17 (1952) 153 - 159.
Περιέχει: 1. Ἀπελατεύω - πελατεύω - πιλατεύω. 2. Χρισταρέα - Χρισταρκά - Γιωρισταρκά. 3. Τηλιηρά - Τηλιριά - Τηλλιρκά. 4. Συνταγὰς περὶ τῶν ἀδοκῆτων συνάπτουσιν - πᾶσιν ἡμῖν συντάσσεται.
1727. **Ἀλεξιάδου Κωνσταντίνου** Λεξιλόγιον Ἰνεπόλεως. ἈρχΠόντ 18 (1953) 3 - 82.
1728. **Κονομῆ Ν. Χ.** Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὰς ἐτυμολογικὰς ἐρεῦνας τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου. Ἀθηνᾶ 57 (1953) 369 - 376.
1729. **Κουκουλὲ Φ.** Ἐτυμολογικά. Ἀθηνᾶ 57 (1953) 197 - 228.

ιβ'. Λαϊκὸν θέατρον.

1730. [**Κονόμου Ντ.**] Τὸ Ζακυνθινὸ λαϊκὸ θέατρο. Ἡ «Κακάβα» τοῦ **Ν. Καρατζᾶ** (1834) (Ἀπόσπασμα). ἙπτανΦύλλα φ. 4 (1946) 60.
1731. — Τὸ λαϊκὸ θέατρο στὴ Ζάκυνθο. ἙπτανΦύλλα φ. 2 - 3 (1946) 41 - 44, φ. 4 (1946) 45 - 50, φ. 6 (1947) 89 - 91, φ. 7 (1947) 106 - 108.
1732. — Τὸ Ζακυνθινὸ λαϊκὸ θέατρο. ἙπτανΦύλλα. Ἀθῆναι, περ. β' (1953) φ. 2, 47 - 48.

1733. **Dawkins R. M.** Τὸ θρησκευτικὸν δράμα εἰς τὴν μεσαιωνικὴν Κύπρον, μετάφρ. **Τ. Φιτικίδης**. Ἀγωγή. Ἐκπαιδευτ. Ὅργανον τοῦ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου Ἀμμοχώστου, 1947 - 1948, τεύχ. 2, 2 - 3.
1734. **Μαρκάκη Πέτρου** Τὰ θεάματα καὶ ἡ λαϊκὴ ὄντοτητα στὸ Βυζάντιο. Φιλ. Πρωτ. 1948, 134 - 136.
1735. ——— Ἡ κ. Σενιὲ καὶ τὸ λαϊκὸ θέατρο στὸ Βυζάντιο (ὁμιλία). Περιοδ. Νεανικὴ Ζωή, φ. 3 (1948) 54 - 59.
1736. **Καίμη Ἰουλίου** Ὁ Μόλλας. Νῦν 45 (1949) 377 - 379.
1737. ——— Ἡ ζωγραφικὴ τοῦ Καραγκιόζη. Νῦν 45 (1949) 789 - 791.
1738. **Κυριακίδης Γ. Α.** Ὁ Καραγκιόζης. Ἐκλ. ΣΤ' (1950) τεύχ. 58, 81 - 86.
1739. **Μπίρη Κώστα Η.** Ὁ Καραγκιόζης. Ἑλληνικὸ λαϊκὸ θέατρο. Νῦν 52 (1952) 846 - 853, 924 - 928, 1008 - 1014, 1065 - 1070, 1128 - 1134, 1220 - 1228, 1267 - 1275, 1374 - 1378, 1434 - 1439, 1488 - 1494.
1740. ——— Ὁ Καραγκιόζης. Ἑλληνικὸ λαϊκὸ θέατρο. Ἀθῆναι 1952, Σχ. 8^{ον}, σ. 68.
1741. **Μόλλα Ἀντωνίου** Ἐνα λαμπρὸ μάθημα τοῦ Καραγκιόζη, κωμωδία μονόπρακτο σὲ 10 σκηνὲς κατὰ παραδοχὴν τοῦ Ἀρτεῖς Μόλλα - Γιοβάννου, ἐπιμελὴς καὶ κείμενον Ἰουλίου Καίμη. Σχέδιο Ἀλ. Κωνσταντοπούλου. Ἀθῆναι 1953, Σχ. 8^{ον}, σ. 32.
1742. **Κριαρᾶ Ε.** Ἡ ρίμα θρηνητικὴ τοῦ Ἰωάννου Πικατόρου. Ἀνάπτυον ἐκ τῆς Ἑπετηρίδος Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου [Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν]. Ἀθῆναι 1942, 8^{ον}, σ. 51.
Κρίσις : ΚρητΧρον 1 (1947) 206 - 214 (**Μ. Ι. Μανούσας**).
1743. ——— Ζητήματα τῆς Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ (Χρονολόγησις - ὁ ποιητής). ΚρητΧρον 1 (1947) 227 - 238.
1744. **Dawkins R. M.** Κρητικὴ ἀποκάλυψις τῆς Παναγίας. ΚρητΧρον 2 (1948) 487 - 500.
1745. **Mercati Silvio Giuseppe** Deux poésies dialogiques sur les Fables d'Héro et Léandre et d'Apollon et Daphné. BS 1947 - 1948, 3 - 8.
1746. **Οἰκονομίδου Δημ. Β.** Ὁ Ἐρωτόκριτος εἰς τὴν Ρουμανίαν. ἙλλΔημ. ἔτ. Α' τόμ. 2 (1948) 392 - 397.
1747. **Δαμασκηνοῦ Ἰωάννου** Βαρλαάμ καὶ Ἰωάσαφ. Μετάφρ. Πεντζίκη. Ν. Μορφές ἔτ. 1949, 29 - 32, 80 - 82, 169 - 171, 274 - 276, ἔτ. 1950, 151 - 154, 361 - 364, 385 - 388.
1748. **Σπανδωνίδης Π.** Ἡ ἀρχαῖα τέχνη καὶ ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ». Νῦν 45 (1949) 212 - 215, 313 - 318.

γ'. Δημιόδη βιβλία.

1749. **Ζώρα Γεωργ. Θ.** Λόγοι παραινετικοί καὶ ψυχοφελείς Ἰακώβου (ἐκ τοῦ ἀνεκδότου Ἀθηναϊκοῦ κώδικος 535), Νεοελληνικά (1950) 56 - 59.
1750. **Δάγκ Κίκας** Τὸ λαϊκὸ μυθιστόρημα ὡς λογοτεχνικὸν εἶδος. ΚυπρΓράμμ 15 (1950) 315 - 322.
1751. **Οἰκονομίδου Δημητρίου Β.** Τὰ Ἑλληνικὰ δημώδη βιβλία καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ Ρουμανικοῦ λαοῦ. ΕΛΑ 6 (1951) 3 - 56. Κρίσι.: ἈρχΘεΘησ 18 (1953) 375-383 (**Τ. Α. Γριτσόπουλος**). Zeitschr. f. Volkskunde 51 (1954) 302 303 (**E. Seemann**).
1752. **Παπαχαλάμπους Γ. Χ.** Τὸ ποίημα τοῦ Σταυράκογλου Σπαθαρέα Κωνσταντινοπολίτου κατὰ Κυπριακὸν γ/φον. ΚυπρΣπ 15 (1951) Λαογρ. Παράρτ. II, λθ' - με'.
1753. **Ἀλεξίου Στυλιανοῦ** Ὁ χαρακτήρ τοῦ «Ἐρωτοκρίτου». ΚρητΧρον 6 (1952) 351 - 422.
1754. **Βάλσα Μ.** Βασιλεὺς ὁ Ροδολίκος, τὸν φῶτα τοῦ Ἰωάννου Ἀντρέα τοῦ Τρωΐλου. ΚυπρΓράμμ 17 (1952) 269 - 290.
1755. **Ζώρα Γεωργίου Θ.** Ὁ Ἐρωτοκρίτος, ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ καὶ ἡ χρονολόγησις αὐτῶν. ἙλλΔημ ἔτ. Ε' τόμ. 8 (1952) 653 - 659.
1756. **Κορνάρου Βιζεντίου** Ἐρωτοκρίτος. Ἀνατύπωση ἀπὸ τὴν ἐκδόσιν Στ. Α. Ξανθοῦ διδ. Εἰσαγωγή **Δ. Πολίτη**. Τόμ. Α'. τόμ. Β' [100 Ἀθάνατα Ἔργα, 26, 27] Ἀθῆναι, ἐκδ. Γεώργ. Παπαδημητρίου (1952), Σχ. 8^{ον} μικρόν, σ. 220 + 226.
1757. **Δαούρδα Βασ.** Αἱ μικρογραφίαι τοῦ Ἐρωτοκρίτου. (Κῶδιξ τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου Harley 5644). ΚρητΧρον 6 (1952) 299 - 320 + πίν. ΝΔ'.
1758. **Μελᾶ Σπ.** Ὁ «Ἐρωτοκρίτος» τοῦ Κορνάρου. ἙλλΔημ ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 645 - 652.
1759. **Οἰκονομίδου Δημ. Β.** Αἱ πηγαὶ τοῦ «Ἐρωτοκρίτου» καὶ ὁ «Νέος Ἐρωτοκρίτος». ἙλλΔημ ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 677 - 680.
1760. **Pichard M.** Sur les fondements historiques des romans «d'Imbérius et de Margaron» et «de Pierre et de la Belle Maguelonne». Rev. Ét. Byz. 10 (1952) 84 - 92.
1761. **Σκουλούδη Μανώλη** «Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ» στίς γιορτὲς τοῦ «Ἐτους Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ» στὴν Κρήτη. Ἀγγλ᾽Επιθ τόμ. 5 (1952) 365 - 368.
1762. **Follieri E.** La versione in greco volgare del Teseida del Boccacio. Atti VIII Congr. Int. di Studi Biz. (1951) I (=Studi Biz. e Neoell. 7) (1953) 67 - 77.
1763. **Ζώρα Γεωργίου Θ.** Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὁ Isach τοῦ Groto ὑπὸ ἔποψιν περιεχομένων. ἙλλΔημ ἔτ. ΣΤ' τόμ. 12 (1953) 79 - 83.

1764. **Κουκουλέ Φ.** Περί τὸ στιχούργημα Συναξάριον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν καὶ τιμιωτάτων ἀρχοντισσῶν. ΚρητΧρον 7 (1953) 55 - 60.
1765. **Morgan G.** French and Italian Elements in the Erotocritos. Κρητ Χρον 7 (1953) 201 - 228.
1766. **Μπουμπουλίδη Φ. Κ.** Λαϊκὰ στοιχεῖα ἐν τῷ «Ζήνωνι». ΚρητΧρον 7 (1953) 127 - 137.
1767. **Οἰκονομίδου Δημητρίου Β.** Ἑλληνικαὶ ἐπιδράσεις ἐπὶ τὴν δημώδη ρουμανικὴν λογοτεχνίαν. ΕΜΑ 4 (1953) 49 - 57.
1768. — Τρία ἔργα τῆς Κρητικῆς Λογοτεχνίας ἐν Ἀπεράθου - Νάξου. Κρητ Χρον 7 (1953) 110 - 118.
1769. — Ἡ «Ἑρμηνεία τῆς ζωγραφικῆς τέχνης» ἐν Ρουμανίᾳ. Ἀθηνᾶ 57 (1953) 35 - 44.
Ἐξετάζεται καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς «Ἑρμηνείας» ἐπὶ τὴν λαογραφίαν τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ.
1770. — Ἡ «Ἐρωφίλη» καὶ ἡ ρουμανικὴ διασκευή τοῦ «Ἐρωτοκρίτου». Ἑλλ Δημ ἔτ. ΣΤ' τόμ. 12 (1953) 85 - 87.
1771. **Πολίτη Δίνου** Παρατηρήσεις πρὸς «Ἀπόστολ» τοῦ Μπεργαδῆ. ΠροσφΚυριακῆ (1953) 546 - 560.
1772. **Σπεράντζα Στέλιου** Τὸ θρησκευτικὸ θέατρο καὶ ἡ Θοοσία τοῦ Ἀβραάμ. ἙλλΔημ ἔτ. ΣΤ' τόμ. 12 (1953) 109 - 114.

4. Μουσικὴ καὶ χοροί.

1773. **Ξενίτα Ξένου** Συλλογὴ. Ποντιακὴ Μουσικὴ. ΧρονΠόντ χρόν. Β' (1946) 586.
1774. **Βούρτση Μιχάλη** 8 Δημοτικὰ τραγούδια γιὰ ἀνδρική χορωδία (a Capella) (Εὐρ. Μουσικὴ) (ἄ.ἔ.), Σχ. 8^{ον} σ. 26.
1775. — 10 Δημοτικὰ τραγούδια (εὐρ. μουσικὴ) (Ἀθῆναι 1948), Σχ. 8^{ον} μέγα, σ. 18.
1776. **Διαμάντη Κ. Α.** Τὸ Καγγελάρι. Χορὸς τὴν Τρίτῃ τῆς Λαμπρῆς καὶ στὸ πανηγύρι τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς στὴ Νηοίστα τῶν Τζουμέρκων. Ἐργ'Ἐστ 1948 ἀρ. 10, 232 - 234.
1777. **Μιχαηλίδη Γιάγκου** Εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα στὴν ἔκδοσι τῆς μουσικῆς τῶν Κυπριακῶν χορῶν. ΚυπρΣπ 10 (1946) ἔτ. δημ. 1948, 197 - 207.
1778. ***Michailides Solon** The Neohellenic Folk - Music, Cyprus 1948.
1779. **Μιχαηλίδου Σόλωνος** Ἡ Νεοελληνικὴ λαϊκὴ μουσικὴ. ΚυπρΓράμμ 14 (1949) 90 - 91.
Μετάφρ. τῶν κυριωτέρων μερῶν τῆς Εἰσαγωγῆς τοῦ ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. 1778 βιβλίου.
1780. **Π(απαδοπούλου) Ἀ(νθίμου) Α.** Ὕμνος εἰς τὴν Λύραν. ἈρχΠόντ 13 (1948) 238 (μετὰ εἰκόνας ποντιακῆς λύρας).

1781. *Skalcottas N.* Quatre danses grecques. (Partition d'Orchestre). Ἀθῆναι 1948, 8^{ov} σ. 44. (Collection de l'Institut Français d'Athènes. No 3).
1782. *Σπανούδη Σοφ.* Ὁ Χορὸς ποὺ μιλεῖ. Ἐργ'Εστ 1948, ἀρ. 9, 205 - 206.
1783. *Σφακιανᾶκη Κώστα Ι.* Ζωντανοὶ ἑλληνικοὶ ρυθμοί. Ἐργ'Εστ 1948, ἀρ. 9, 196 - 202.
1784. *Διαλυνᾶ Εὐαγγ.* Ὁ χορὸς στὴν αὐλὴ τ' Ἀλεξαντροῦ. Ἑλληνομ. ἔτ. Β' τόμ. 3 (1949) 228 - 230.
Περιέχονται καὶ Κρητικὰ δίστιχα.
1785. *Georgiades Th.* Der griechische Rhythmus, Musik, Reigen, Vers und Sprache. Mit 2 Bild. u. vielen Notenbeispielen. Hamburg, Marion von Schröder Verlag 1949, 8^{ov}, σ. 164, εἰκ. 1.
Κρίσις : BZ 43 (1950) 91 (*F. Dölger*)).
1786. *Καλομοίρη Μαν.* Περὶ τῆς ἑναρμονίσεως τῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων. ΠΑΑ τόμ. 23 (1949) 417 - 425.
1787. *Κουσιᾶδου Γεωργ.* Ἀρχαῖοι καὶ νέοι χοροί. Ἀθῆναι 1949, 8^{ov} σ. 104.
1788. *Καλομοίρη Μ.* Ὁ ἄγνωστος μουσικογράφος τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ καὶ οἱ πρόδρομοι τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς. ΠΑΑ τόμ. 21 (1950) 274 - 290.
1789. *Καρυωτάκη Θ.* Παραλλαγὲς σὲ λαϊκὸ τραγούδι γιὰ πιάνο (1950), 4^{ov} σ. 15.
1790. *Κουτσογιαννοπούλου Δ.* Ποντιακὴ μουσικὴ καὶ χορὸς. Ποντ.Θέατρο 1950, 21.
1791. *Κουτσοχέρα Ι. Π.* Τὰ μπουζουκία. Ἐστ 48 (1950) 892 - 893.
1792. *Κώνστα Κ. Σ.* Ἡ Αἰτωλικὴ μουσικὴ λαογραφία. Ἑλληνομ. ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 367 - 372.
1793. *Λαύρα Ἀγγέλου* Τὰ μουσικὰ ὄργανα τοῦ λαοῦ μας. Ἑλληνομ. ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 213 - 215.
1794. *Μ. Μ.* Πῶς εἶδα τοὺς Ποντιακοὺς χορούς. Ποντ.Θέατρο 1950, 109-110.
1795. *Μαζαράκη Δ.* Ὁ τσομπάνος καὶ ἡ φλογέρα του. Ὁ Πάν 20 (1950) 70 - 71.
1796. *Μιχαηλίδου Σόλωνος* Σχέδιο συγκριτικῆς μελέτης τῆς λαϊκῆς μουσικῆς. Κυπρ.Γράμμ 15 (1950) 246 - 248.
1797. *Περιστέρη Σπύρου Δ.* Δημοτικὰ τραγούδια Ἡπείρου καὶ Μωρητῆ σὲ βυζαντινὴ καὶ εὐρωπαϊκὴ παρασημαντικὴ. Ἀθῆναι 1950, 8^{ov} σ. 135.
1798. *Σκλάβου Γεωργ.* Ἡ δημώδης μουσικὴ τῆς Κρήτης. Ἑλληνομ. ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 701 - 702.
1799. *Σταμούλη - Σαραντῆ Ἑλπινίκης* Ὁ Χορὸς. Λαογραφικὰ Θράκης. Ν'Εστ 47 (1950) 812.
1800. *Ἀλεξάκη Ι. Σ.* Ἡ Κρητικὴ Μουσικὴ. Κρητ'Εστ 3 (1951) τευχ. 21, 17.
1801. ** Βασιλειάδου Σώτου* Ἡ τέχνη τοῦ τραγουδιοῦ — Ἀπὸ τὸ Βυζαντινὸ μέλος

καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι στὴ σύγχρονη μονωδιακὴ καὶ χορωδιακὴ τεχνικὴ — Ἐκδόσεις Ζαβαλλή. Λευκωσία.

Κρίσ.: ΚυπρΓράμμ 16 (1951) 374 (Δ. Α. Χριστοφίδης).

1802. **Καλλινίκου Θεοδούλου** Κυπριακὴ λαϊκὴ μουσα. Λευκωσία—Κύπρον 1951.

Σχ. 8^{ον} σ. 218.

Περιεχόμενα: 83 δημ. ἔσματα μετὰ βυζαντινῆς καὶ εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς γραφῆς, 20 δίστιχα καὶ λεξιλόγιον.

Κρίσ.: ΚυπρΓράμμ 17 (1952) 408 (Σόλ. Μιχαηλίδης).

1803. **Καλομοίρη Μανώλη** Δημοτικὸ καὶ λαϊκὸ τραγούδι. ἙλλΔημ ἔτ. Δ' τόμ. 7 (1951) 743 - 748.

1804. — Τὸ ἑλληνικὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ν' Ἔστ 49 (1951) 443 - 444.

1805. **Κούρτελλη Π.** Συρτός. ἈρχΘρΘησ 16 (1951) 164.

1806. **Κουτσογιαννοπούλου Δημ.** Ὁ Σέρρα χορὸς τῶν Ποντίων. Οἱ Φύλοι τῆς Ποντιακῆς Μουσικῆς, ἀρ. 19 - 20 (1951) 1 - 4.

1807. **Λαυράγκα Διον.** Δημῶδη ἄσματα—Καντάρος—Ἀθηναϊκὸ τραγούδι. ἙλλΔημ ἔτ. Δ' τόμ. 7 (1951) 789 - 790.

1808. **Λαβίδη Δημ. Κ.** Αἱ τάσεις τῆς νεοἑλληνικῆς μουσικῆς δημοσιοποιᾶς. ἙλλΔημ ἔτ. Δ' τόμ. 7 (1951) 785 - 788.

1809. **Λιανίδη Σίμου** Βάρδοι τῆς ἰθάκης καὶ τοῦ Παντοῦ τραγουδιοῦ. Ὁ Τσόρ-ταντς. ΠοντΘέατρο 1951, 170 - 171.

1810. [**Loucatos Démetrios**] Cornemuse «Tsambouna». Εἰς τὸν Κατάλογον τῆς Α' Ἐκθέσεως τοῦ Musée des Arts et Traditions populaires: Bretagne [Paris] 1951, σ. 111.

Περιγραφή καὶ τρόπος κατασκευῆς ἑλληνικοῦ ἀσκαύλου ἐκ Νάξου (Ἀπεράθου) ἀποσταλέντος παρὰ τοῦ συγγρ. εἰς τὴν Ἐκθεσιν.

1811. **Μελᾶ Σπ.** Ἡ Ἑλληνικὴ μουσικὴ. ἙλλΔημ ἔτ. Δ' τόμ. 7 (1951) 741 - 742.

1812. **Σκάρδη Γ. Ν.** Ἡ Ἑλληνικὴ μουσικὴ διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Ἡλῖος ἔτ. 11 (1951) 562.

1813. **Σφακιανάνη Κ. Ι.** Ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ. ἙλλΔημ ἔτ. Δ' τόμ. 7 (1951) 791 - 794.

1814. **Τ. Γ. Α.** Ὁ χορὸς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἡλῖος ἔτ. 11 (1951) 746.

1815. **Τραϊανοῦ Πέτρου** Λαϊκὴ Μούσα. Δημοτικὰ τραγούδια Βορείου Ἑλλάδος ἐναρμονισμένα γιὰ μεικτὴ χορωδία. Τεῦχος Α'. Θεσσαλονίκη 1951, 8^{ον} σ. 80.

1816. **Ἀρτεμίδου Κλεοβούλου** Ἀπὸ τὰ Κυπριακὰ δημοτικὰ τραγούδια. ΚυπρΣπ 16 (1952) Λαογραφικὸν Παράρτημα κθ'—νσ'.

20 ἔσματα εἰς εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν γραφήν.

1817. **Βλαζάκη Μ.** Ἀνάλυσις Κρητικῆς μελωδίας. Κρητ'Εστ 4 (1952) τευχ. 33-34, 27-28.
1818. ——— Ἡ Κρητικὴ μουσική. Κρητ'Εστ 4 (1952) τευχ. 31-32, 13-14.
1819. **Coussiadis Georges A.** Les danses populaires modernes de la Grèce. L'Hell Cont 1952, 526-532.
1820. **Εὐμενίου Λάμπης καὶ Σφακίων** Ἡ Κρητικὴ μουσική. Κρητ'Εστ 4 (1952) τευχ. 33-34, 66.
1821. **Καλομοίρη Μανώλη** Ἡ ἐξέλιξις τῆς δημῳδους ὀργανικῆς μουσικῆς. ΠΑΑ τόμ. 27 (1952) 232-236.
1822. **Λαμπελὲτ Γεωργίου** Γύρω ἀπὸ τὴ μουσικὴ τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Ἑλλ Δημ ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 237-240.
1823. **Μιχαηλίδη Σόλ.** Ἡ Νεοελληνικὴ Μουσική. Κύπρος 1952, 8^{ον} σ. 32.
1824. **Ξένια Ξένου** Λαϊκοὶ χοροὶ καὶ τραγούδια. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 10-11 (34-35) 1701-1703.
1825. **Σακελλαρίου Χαρ.** Κουλουσιτσίκος (Χορὸς τῆς Σαλαμίνος). Γυμν ἔτ. Α' (1952) τ. 8-10, 124.
1826. **Στὴ Βούρα** σὰ Λαοίτισσινα (Δημῳδες Ἡπείρου) [Στίχοι καὶ Μουσική]. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 1 (1952) 93.
1827. **Χαριτάκη Στυλ.** Ἡ μουσικὴ τῆς Αὐτ. Κρήτης. Κρητ'Εστ 4 (1952) τευχ. 33-34, 48-50.
1828. **Anoghianakis Finos** IXme Congrès International d'Études Byzantines. Thessalonique, 12-25 Avril 1953. Récital de chants et de danses populaires Grecques, organisé par la Société des danses et des chants grecs populaires 8^{on}, σ. 16.
1829. **[Ἀγωνύμου]** Κυρ' Ἀναγνώσταινα (δημῳδες Ἡπείρου). Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 2 (1953) 991.
1830. **Καλλοναίου Μ.** Ἡ γένεσις καὶ τὸ νόημα τοῦ χοροῦ. Αἰξωνή Γ' (1953) 72-73.
1831. **Καψάσκη Σ.** Ζακυνθινὰ τραγούδια. Μουσικὴ ἐπιμέλεια — Σειρὰ Α', τευχ. Α', Ἑκδ. «Ὁργανισμοῦ Ζακυνθίων». Ἀθῆναι 1953, 4^{ον} σ. 32.
1832. **Κουσιάδου Γεωργίου Ἀθ.** Ἑλληνικοὶ χοροί. Ἀθῆναι 1953, Σχ. 8^{ον} μικρ. σ. 91.
1833. ——— Οἱ σημερινοὶ ἑλληνικοὶ χοροί. Ἡλῖος ἔτ. 12 (1953) 636.
1834. **Κτενίδη Φ.** Ἡ Ἑταιρεία Ἑλληνικῶν χορῶν καὶ τραγουδιοῦ καὶ οἱ Ποντιακοὶ χοροί. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 10 (46) 2265-2266.

1835. **Μούλου Γεωργίου Π.** Δημώδης ἑλληνικὴ μουσικὴ, χοροὶ καὶ τραγούδια. Αἰξωνὴ Γ' (1953) 74 - 75.
1836. ———. Ἡ δημώδης Κυθηραϊκὴ μουσικὴ. Αἰξωνὴ Γ' (1953) 106 - 108.
1837. **Νικολάου Μ.** Γκιουλ - Μπαξές. Χορὸς Γιαννιώτικος. Ἡπειρ' Ἔστ 2 (1953) 313.
1838. ———. Ὁ Ρόβας. Ἡπειρ' Ἔστ ἔτ. 2 (1953) 651.
1839. **Παπαδοπούλου Γεωρμπεῖ Μ. Παύλου** Δείγματα δημοτικῆς μουσικῆς τοῦ Πόντου. ἈρχΠόντ 18 (1953) 97 - 128.
1840. **Παρασκευοπούλου Θ.** Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ Ποντιακοῦ τραγουδιοῦ καὶ χοροῦ. Ποντ' Ἔστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 7 (43) 2121 - 2122.
1841. **Πιτσινοῦ Δημ.** «Γέρανος» καὶ Τσακωνικὸς χορὸς. ΧρονΜορ Β' (1953) 224.
1842. **Ρωμαίου Κ.** Ὁ Καλαματιανὸς καὶ οἱ ἄλλοι συρτοὶ χοροί. Πελοπ' Ἔστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 5, 8 - 9.
1843. ———. Ἡ Λύρα, οἱ Μοῦσες καὶ οἱ Νεράδες. Ὁ Πάν 23 (1953) 88 - 89.
1844. **Σακελλαρίου Χαρ.** Πηδητὸς Μεγάρος. Ἐπὶ ἔτ. Β' (1953) τ. 11 - 13, 169.
1845. **Σπῆλιου Αἰμ.** Ἡ μουσικὴ εἰς τὴν Ζακύνθον, τὴν Κεφαλληνίαν καὶ τὴν Λευκάδα. Ἡλῖος ἔτ. 12 (1953) 427 - 428.
1846. **Χαλιδάου Ἰακ.** Ἡ ἑθνικὴ μουσικὴ εἰς τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ἡλῖος ἔτ. 12 (1953) 492.
1847. **[Βασιλείου Σπ.]** Τὸ «ντίλι - ντίλι». Κείμενο καὶ μουσικὴ λαϊκά, ζωγραφιᾶς τοῦ Μπάρμπα Σπύρου χρωμολιθογραφημέναι ἀπὸ τὸν ἴδιον. Τυπώθηκε τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1948 στὸ Λιθογραφεῖο τοῦ Β. Παπαχρυσάνθου γιὰ τὴν Ἐκδοτικὴ Ἑταιρεία «Ἰκαρος» (Βιβλιοθήκη τοῦ Παιδιοῦ. Σειρὰ Α' ἀρ. 2. Διευθυντῆς Μ. Τριανταφυλλίδης), Σχ. 8^{ον} [σ. 16].
Κρίσ. : Μητέρα καὶ Παιδὶ 22 (1949) 28 (*Εἰρήνη Παϊδοῦση*).

Ε'. Κοινωνικὸς βίος.

1. Οἱ κύριοι σταθμοὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Γέννησις, γάμος, τελευτή.

1848. **Guilland R.** Les noces plurales à Byzance. BS 1947 - 1948, 9 - 30.
1849. **Ἀνδριωτάκη Κώστα Ν.** Ἡθὴ καὶ ἔθιμα στὴ Νίσυρο. Ἐφημ. «Καθημερινή» 15 Ἰανουαρίου 1948.
Ἐθιμα ἀφορῶντα εἰς τὸ παιδί καὶ τὸν γάμον.
Κρίσ. : Δωδ' Ἐπιθ 2 (1948) 28 - 29 (*Γ. Κ. Σπυριδάκης*).
1850. **Cammis Pant. A.** Moeurs et coutumes du Dodécanése. L' Hell Cont 1948, 170 - 173.

1851. *Γκίκα Ἀσπασίας* Τὰ πουλιὰ τοῦ γάμου. ΚῆρΑῖγ ἔτ. Β' (1948) ἀρ. φ. 24, 201.
1852. *Κωνσταντᾶρα Βύρωνος* Ἕνας Ἀθηναϊκὸς γάμος στὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας. Ἑλλημ ἔτ. Β' τόμ. 4 (1949) 7-15.
1853. *Κορωναίου Γεωργ. Ἀν.* Ἔθιμα. Λουλ ἔτ. 1 (1948) τευχ. 2, 14.
1854. *Δαδᾶ Ἰαν. Δημ.* Γύρω ἀπὸ τὰ συνοικέσια τοῦ Μεσαγοῦ. ΚῆρΑῖγ ἔτ Β' (1948) ἀρ. φ. 13-14, 16-19.
1855. *Μπαρλᾶ Τάκη* Ἡ εὐγένεια τῆς ψυχῆς τοῦ Ἑλλήνος εἰς τὰ ἔθιμα κηδειῶν καὶ ταφῆς. Ἡλιος ἔτ. 8 (1948) 500, 558.
1856. ——— Ὁ νόμος ἐπέβαλλεν εἰς τὰς κηδεῖας σεμνοπρέπειαν καὶ λιτότητα. Ἡλιος ἔτ. 8 (1948) 612.
1857. ——— Τὰ μνημόσυνα, τὰ ψυχασάββατα καὶ τὸ πένθος εἰς τοὺς ἀρχαίους. Ἡλιος ἔτ. 8 (1948) 706.
1858. *Ταρσούλη Ἀθηνᾶς* Ὁ ἀρραβῶνας καὶ ὁ γάμος στὴν Ἀστυπάλαια. Δωδ Ἐπιθ 2 (1948) 161-162 [μὲ ἀρ. γαμήλ. 7].
1859. *Καλλούτση Καλλ.* Ἔθιμα Παλαιστηνίου. ΧρονΠαλΚυν (1949) 81.
1860. *Κωνσταντινίδη Π.* Ἡ περιποίηση τοῦ μωροῦ στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ στὴ σημερινή. Μητέρα καὶ Παιδί 22 (1949) 24.
1861. ——— Δεισιδαιμονίες καὶ ἔθιμα γιὰ τὴν εὐκολὸ τοκετό. Μητέρα καὶ Παιδί 21 (1949) 24.
1862. ——— Δεισιδαιμονίες τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ γιὰ τὴ θεραπείαν τῆς στειρότητος. Μητέρα καὶ Παιδί 25 (1949) 25.
1863. *Παπαχαράλαμπος Γ. Χ.* Ἀπὸ τὰ ἐν Κύπρῳ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἔθιμα. ΚυπρΣπ 13 (1949) 39-43 [γαμήλ. ἔθ.].
1864. *Βαφειάδου Γ.* Ἔθιμα Τραπεζούντος καὶ περιφερείας. Τὰ σουμάδια. Ποντ Ἑστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 1, 42-43.
Γαμήλια ἔθιμα.
1865. *Γκοτσοπούλου Βασ. Κ.* Λαογραφικά. Λουλ ἔτ. 3 (1950) τευχ. 14, 15.
Εἰδήσεις σχετικαὶ μὲ τὸ παιδί.
1866. *Καρ. Σ.* Ἔθιμα Ποντίων τοῦ Καυκάσου. Ποντ Ἑστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 3, 148-150.
Γαμήλια ἔθιμα.
1867. *Δαξαρίδη Δ. Χ.* Τὰ φωτίδᾶ (τὰ βαπτίσια). Ποντ Ἑστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 11, 631-633.
1868. *Νυμφοπούλου Μιλτ.* Γάμος ὅς τὴ Σάντα. Ποντ Ἑστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 12 690-693, 2 (1951) τευχ. 14, 799-800, τευχ. 17-18, 958-960.

1869. *Οικονόμου Αικ. Κ.* Ἡπειρωτικά ἔθιμα. Ὁ γάμος εἰς τὴν Βήσσανην καὶ τὰ ἄλλα χωρία τοῦ Πωγωνίου. Ἀθήναι 1950, Σχ. 16^{ον} σ. 31.
1870. *Σαλαπατισίδη Π. Β.* Ἐπιτραπέζια ἔθιμα. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 12, 694-695.
1871. *Σπυριδάκη Γ. Κ.* Τὰ κατὰ τὴν τελευταίαν ἔθιμα τῶν Βυζαντινῶν ἐκ τῶν ἀγιολογικῶν πηγῶν. ἘπΒυζΣπ 20 (1950) 75-171.
Κρίσι.: ΒΖ 45 (1952) 130 (*F. D(ölger)*).
1872. *Ψυχογιῶν Ντίνου Δ.* Ἡλειώτικα παιδοκόμια. Λαογρ 13 (1950-51) 340-346.
1873. *Κληρίδη Ν.* Ἐθιμοτυπίες στὴν Πιτσιλιά. Προπόσεις στὸ τραπέζι τοῦ γάμου κλπ. ΚυπρΓράμμ 16 (1951) 215-218.
1874. *Λιμπεράτου Σ. Ν.* Ἡ κωμωδία τοῦ τοκετοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας. ΦιλΠρωτ 1951, 193-194.
1875. *Μελανοφρύδη Π. Η.* Ποντιακά ἔθιμα γάμου. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 14, 789-790.
1876. *Νυμφοπούλου Μιλτ.* Γάμος ὁ τῆ Σάνια. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 14, 799-800, τευχ. 17-18, 958-960.
1877. *Παπαδοπούλου Δημητρίου Κ.* Ἐθιμα καὶ δοξα�αὶ περὶ τοὺς νεκροὺς τοῦ χωρίου Σταυρίν. ἈρχΠόντ 16 (1951) 179-197.
Καὶ 5 μοιρολόγια.
1878. *Παπαχαλαλάμπους Γ. Χ.* Ἀρχαία ἔθιμα ταφῆς ἐν Κύπρῳ. ΚυπρΣπ 15 (1951) 183-189.
1879. *Πασινοῦ Δ.* Περὶ Τσακωνῶν καὶ Τσακωνιάς. ΧρονΚυν 2 (1952) 73-74.
Ἐθιμα ταφῆς καὶ 1 ῥῆμα.
1880. *[Ἀνωνύμου]* Ἡ βάπτισις. Θρησκεία καὶ λαογραφία. Ἡλιος ἔτ. 11 (1952) 783.
1881. *[Κτενίδου Φ.]* Ὁ γάμος στὸ Καπήκιοϊ. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 3 (27) 1369-1371.
1882. Τὸ δαχτυλίδι καὶ ἡ ἱστορία του. Ἡ Γυναῖκα ἀρ. 69 (1952) 17.
1883. *Φωστηροπούλου Ἀγαθαγγέλου* Λεχῶνα καὶ νεογέννητο. ἈρχΠόντ 17 (1952) 239-240.
1884. *Χρυσάνθη Κύπρου* Συμβολὴ στὶς ἐμβρυολογικὰς δοξα�ὰς τῶν Κυπρίων. ΚυπρΣπ 16 (1952). Λαογραφικὸν Παράρτημα γ'-ι'
1885. *Ἐφραιμίδου Χρήστου Σ.* Ὁ γάμος στὰ Σούρμενα. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 11-12 (47-48) 2318-2319.
1886. *Λέτσα Ἀλεξάνδρου* Ἡ τεκνοποιΐα ἐν Βογατσικῶ. Μακεδ 2 (1953) 299-310.
1887. *Λυκαίου Γ.* Ὁ Μανιάτικος γάμος. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 2, 5.

1888. **Μυλωνά Γεωργίου Ε.** Όμηρικά καὶ μυκηναϊκά ἔθιμα ταφῆς. ἘπΦιλΣχ'Αθ Περίοδος Δευτέρα. Τόμος Δ'. Ἐν Ἀθήναις, 1953 - 1954, 263 - 285.
1889. **Nilsson Martin P.** Wedding rites in ancient Greece. ΠροσφΚυριακ (1953) 508 - 515.
1890. **Pace S.** Calabrese suppers = συμπέντερος. Studi Bizantini et Neoellenici VIII (1953) 383 - 385.
1891. **Πετροπούλου Δ. Α.** Ἡ ἀκλήρεια εἰς τὰ ἔθιμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. ΕΛΑ 7 (1952, δημοσ. 1953) 28 - 44, 159 - 160.
1892. **Σαλαπασιδῆ Π. Β. (Ύψηλάντη)** Τὸ μάδ. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 4 (40) 1987.
1893. **Σοφούλη Ἀγγελικῆς** Δοξασαί σχετικαὶ μὲ τὸ ψυχορράγημα. Λαογρ 15 (1953) 155 - 156.
1894. **Σπυριδάκη Γ. Κ.** Τὰ κατὰ τὴν γέννησιν, τὴν βάπτισιν καὶ τὸν γάμον ἔθιμα τῶν βυζαντινῶν ἐκ τῶν ἀγιολογιῶν πατρῶν. ΕΛΑ 7 (1952, δημοσ. 1953) 102 - 147.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

2. Θεσηκευτική Ζοή. Αἰτική Λαογραφία.
α' Συλλογαί.

ΑΘΗΝΩΝ

1895. **Καψάσκη Σπύρου** Ζακυθινὰ «ἀντίετα». ἘστιαΦύλλα φ. 5 (1946) 74, φ. 6 (1947) 98-99.
1896. **Γ. Σ. Μ.** Πασχαλιάτικα παιγνίδια. Μητέρα καὶ Παιδί 1 (1947) 21.
1897. **Δ(εληγιάννη) Β(ασιλείου)** Τὰ κεμπάπια. ἈρχΘρΘησ 14 (1947 - 48) 359 - 361.
1898. **Παπαχριστοδούλου Πολυδ.** Σημειώματα. 1. Τ' ἀναστενάρια στὸ πανηγύρι τῆς ἀγίας Ἑλένης Σεργῶν. ἈρχΘρΘησ 14 (1947 - 48) 348 - 359.
1899. **Ἀμαριώτου Μαρ.** Τὸ «εὐκολόγημα». Ν'Εστ 43 (1948) 575 - 577.
1900. **Καμμά Παντελῆ** Πασχαλινὰ ἔθιμα στὴν Τήλον. Δωδ'Επιθ 2 (1948) 152 - 153.
1901. **Καρανικόλα Σωτηρ.** Συμαϊκὰ λαογραφήματα. Δωδ'Επιθ 2 (1948) 140-143.
1902. **Λυκούδη Στυλ. Ἐμμ.** Ὁ ἅγιος Φωκάς καὶ ἡ ἀγία Πελαγία. Ἡλῖος ἔτ. 8 (1948) 434.
1903. **Μπάου Νικ.** Ὁ ἅγιος Εὐστάθιος καὶ οἱ Ἕλληνες κυνηγοί. ΚυνΝέα 1948, ἀρ. 206 (4) 112.
1904. **Σκοπετεά Στ.** Μανιάτικο Πάσχα. Μητέρα καὶ Παιδί 22 (1949) 8.
1905. **Σπάλα Πάνου** Σὰν κι αὐτὲς τὶς ἡμέρες. Ἐργ'Εστ 1948 ἀριθ. 9, 213.
1906. — Πάσχα Ἑλλήνων. Ἐργ'Εστ 1948, ἀρ. 10, 235.

1907. **Σταθάτου Ν.** Κεφαλλονίτικα Θεοφάνια. Ναυτ'Ελλ 1948, τευχ. 183, 30.
1908. ———. 'Ο ἅγιος τῶν θαλασσῶν. Ναυτ'Ελλ 1948, τευχ. 194, 11.
1909. **Τζουγανάτου Νικολ. Δ.** Κεφαλονίτικος "Αη Βασίλης. "Ηχὼ 28-29 (1948) 17-19, 30-31 (1948) 17-20.
1910. **Τζωρτζάκη Φωτ. Θ.** 'Ο μήνας Αὐγουστος. 'Ο Πάν 18 (1948) 75.
1911. **Χαβιαρᾶ Νικήτα Δ.** Τοῦ Συναληψοῦ, ἀρχαῖο κολυμβητικὸ ἔθιμο. "Εφημ. «Συμαῖκόν Βῆμα», ἀριθ. 116-117, τῆς 12 Μαΐου 1948.
Κρίσι.: Δωδ'Επιθ 2 (1948) 180 (*Γ. Κ. Σπυριδάκης*).
1912. **Χατζημιχάλη Ἀγγελικῆς** Ἡ Μεγάλη βδομάδα καὶ ἡ Λαμπρὴ στοὺς Σαρακατσάνους. Ν'Εστ 43 (1948) 568-571.
1913. **Γεδεὼν Μανουήλ Ἰω.** Συνήθειαι χριστιανῶν ἐν τῷ κοινωνικῷ τῶν Τούρκων βίῳ. ἈρχΘρΘησ 15 (1948-49) 201-206.
Καὶ εἰδήσεις περὶ λαϊκῆς λατρείας.
1914. [**Παπαχριστοδούλου Πολυδ.**] Ἀπὸ τοῦ θαύματος τῆς Θράκης. ἈρχΘρΘησ 15 (1948-49) 202.
1915. ———. Τ' ἀναστενάρια, οἱ καλονέροι παλαιότεροι καὶ οἱ πιτεράδες, ἔθιμα πανάρχαια τῆς Ἀνατ. Θράκης καὶ συγκεκριμένα καὶ τὰ Δημήτρια. ἈρχΘρΘησ 15 (1948-49) 263-373. (Καὶ ἀνάτυπον, Ἀθήνα 1950).
1916. [**Ἀωνόμου**] Τὰ «Φῶτα» τραβοῦν τοὺς Ἕλληνας. 'Ο ἑορτασμός τῶν Θεοφανίων στὸ Τάρπον Σπρίγκς. Ναυτ'Ελλ 1949, τευχ. 195, 16.
1917. **Βραχᾶ Φρέξου** Ἡ ἑορτὴ τοῦ κατακλυσμοῦ. ἙλλΚύπρ 1 (1949) ἀρ. 3, 10-11.
1918. **Γιαννοπούλου Μαριέττας Ε.** Ἑπτανήσιας Χριστουγεννιάτικοι Ζακυνθινοὶ θρῦλοι. ἙλλΔημ ἔτ. Β' τόμ. 4 (1949) 1052-1054.
1919. **Γκίκα Ἀσπας.** Λαογραφικά. ΚῆρΑἰγ ἔτ. Γ' (1949) ἀρ. φ. 32, 130.
1920. **Διαμάντη Κ. Α.** Ἡ ἁγία Παρασκευή, τὸ πανηγύρι καὶ ὁ δράκος στὴ Νησίσιστα τῶν Τζουμέρκων. ἙλλΔημ ἔτ. Β' τόμ. 4 (1949) 363-366, 522-525.
1921. **Ζευγαλακάκη Ν.** Τὸ θαῦμα τοῦ ἁγίου Μηνᾶ ἐν Ἡρακλείῳ κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1826. Ἡράκλειο Κρήτης, 1949, 8^{ον} σ. 18.
1922. **Λουκοπούλου Δ. — Πετροπούλου Δ.** Ἡ λαϊκὴ λατρεία τῶν Φαράσων. Ἀθήνα 1949 (Collection de l'Institut Français d'Athènes. Μουσικὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο - Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν. Διεύθυνση Μέλπως Μερλιέ. Καππαδοκία 3), 8^{ον} σ. 162.
Κρίσι.: ΚυπρΓράμμ 15 (1950) 301-302 (*Κ. Προυσῆς*). Ν'Εστ 48 (1950) 899-902 (*Κ. Α. Ρωमाῖος*). Λαογρ 13 (1951) 389-394 (*Στ. Π. Κυριακίδης*).
1923. **Λυκούρη Χαραλ. Β.** Ὁ Λειδινός. ΚῆρΑἰγ ἔτ. Γ' (1949) ἀρ. φ. 33, 140-142.

1924. **Μαυρογιάννη Έμμ.** Κερκυραϊκοί τύποι καὶ Κορφαίτικα ἔθιμα. [Ἀθῆναι] 1949, 8^{ον} σ. 136.
1925. **Παλαιού** Τὸ Πάσχα στὰ νησιά μας. Ναυτ'Ελλ 1949, τευχ 198, 5.
1926. ——— Ἔθιμα τῆς πρωτομαγιάς. Ναυτ'Ελλ 1949, τευχ. 199, 15.
1927. **Παπαχαλαράμπους Γ. Χ.** Ἀπὸ τὰ Κυπριακὰ ἔθιμα τῆς Λαμπρῆς. Ἑλλ Κύπρ 1 (1949) ἀρ. 1, 10.
1928. **Σταθάτου Ν. Γ.** Τὰ φίδια τῆς Παναγίας (Λατρευτικὰ παράδοξα τοῦ Αὐγούστου). Ἡχώ 37 - 38 (1949) 8 - 9.
1929. ——— Τὰ φίδια τῆς Παναγίας. Ναυτ'Ελλ 1949, τευχ. 203, 30.
1930. Τὸ Πάσχα εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ἡλῖος ἔτ. 9 (1949) 592.
1931. **Χριστοφίδη Μύρωνος Κ.** Τὰ ἐπώνυμα τῆς Παναγίας ἐν Κύπρῳ. Κυπρ Γράμμ 14 (1949) 92 - 94.
1932. **Ἀναστασοπούλου Γεωρ.** Ὁ Κλήδωνας καὶ τὰ «ριζικάρια» τὴν ἡμέραν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου. Ἡλῖος ἔτ. 10 (1950) 504.
1933. **Antony [Ἀντωνιάδου] Apine** Meet the Greeks. Icaros. Athens 1950. Σχ. 16^{ον}, σ. 141.
1934. **Γ' Ἀντωνίου** Παρχαλινὰ ἔθιμα. Ἡχώ 44 - 45 (1950) 14.
1935. **Αποκορωνιάτη Ἰωάν.** Οἱ ἀποκορῆς ἀλλοτε καὶ τώρα. Κρητ'Εστ Γ (1950) τευχ. 11 - 12, 6 - 7.
1936. **Βασιλάτου Γερασίμου** Ἡ σημασία τῆς εὐστῆς τοῦ Ἀγ. Γερασίμου διὰ τοὺς ἀπανταχοῦ Κεφαλλήνας. ἙπτανΣάλπ (1950) 249 - 251.
1937. **Βραχᾶ Φρ. Π.** Πρωτοχρονιάτικα ἔθιμα. ἙλλΚύπρ 2 (1950) ἀρ. 9, 17, 26.
1938. **Διομήδη Ἑλένης Δ.** Πηλιορείτικα πανηγύρια. ΚυπρΓράμμ 15 (1950) 326 - 329.
1939. **Θεοπούλου Ν.** Ὁ ἀσκητὴς καὶ τὰ ἀγιάσματα τῆς Σκάλας. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 6, 353 - 356.
1940. **Θεοφυλάκιου Θ. Κ.** Τὸ πανηγύρι τῆς Παναγίας τῆς Γουμερᾶς. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 2, 21 - 24.
1941. **Κυριαζῆ Ν.** Ἐπωνυμιαί τῆς Παναγίας. Λάρναξ Κύπρου 1950, 8^{ον} σ. 58.
1942. **Κωνσταντάρα Βύρ.** Ἡ Ἀποκρῆ ἀπὸ τὴν Τουρκοκρατημένη Ἀθήνα. Ἑλλ Δημ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 375 - 378.
1943. ——— Μία ξεχασμένη Ἀθηναϊκὴ γιορτὴ. ἙλλΔημ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 620-623.
1944. **Μαράντη Καφετζάκη Γ.** Τὰ κόκκινα αὐγά τοῦ Πάσχα καὶ ἡ παράδοση. Κρητ'Εστ 2 (1950) τευχ. 13, 4 - 5, τευχ. 14, 28.
1945. **Μέγα Γ. Α.** Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας. ΕΛΑ Ε' (1945 - 1949) [ἔτ. δημ.] 1950, 3 - 100.

- Κρίσ.: Θεολογία 21 (1950) 646 (*Π. Ι. Μπρατσιώτης*). Ποντ'Εστ έτ. 3 (1952) τευχ. 56, 1287-1288 (*Σένος Ξενίας*).
1946. *Μελανοφρύδη Π. Η.* Άνέκδοτο. "Ηθη και έθιμα. Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τευχ. 1, 28.
1947. *Μεταλλεΐδη Μιχ.* "Ενα προσκύνημα στην Παναγία Σουμελά. Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τευχ. 7-8, 400-405.
1948. *Νυμφοπούλου Μ.* Τò προσκύνημα στην «Παναγία τοῦ Σουμελά». Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τευχ. 9, 490-493.
1949. *Παπαδάκη Ειρήνης* 'Ο Μάης. Ν'Εστ 47 (1950) 566-568.
1950. *Παπακώστα Άγγέλου Ν.* 'Ηπειρωτική έθιμογραφία. Οί φωτιές τοῦ "Αη-Βασίλη. 'Εφημ. «Καθημερινή», 1 'Ιανουαρ. 1950.
1951. *Παπαχαραλάμπους Γ. Χ.* 'Η έορτή τοῦ κατακλυσμοῦ. ('Από την Κυπριακήν Λαογραφίαν). 'ΕλλΚύπρ 2 (1950) αρ. 14, 159, 170.
1952. *Παπαχριστοπούλου Πολ.* Τò δεκαπενταύγουστο στή Θράκη. Ν'Εστ 48 (1950) 1057-1058.
1953. *Πασιούλη Σάββα Μ.* Κάλαντα στην γλώσσα. Μπλ'Εστ Α' (1950) αρ.1, 40.
1954. *Πομόνη Μίμη Παν.* Φούγανα. Τηνοίσις 'Αθηνιώτικος. Ν'Εστ 48 (1950) 1055-1056.
1955. *Σπάλα Πάνου* Οί κούνιες της Αθήνας. Ν'Εστ 47 (1950) 499-500.
1956. *Σπυροπούλου Νικ. Ι.* Τò πανηγύρι της «'Αγία-Άγάθης». 'ΕλλΔημ έτ Γ' τόμ. 5 (1950) 423-427.
1957. *Σταθάτου Ν.* 'Η Άνάστασις στην Κεφαλονιά. Ναντ'Ελλ 1950, τευχ. 210, 25.
1958. *Σταμούλη - Σαραντιή 'Ελπινίκης* Λαογραφικά της Θράκης. Τò Λαζαροσάββατο. Ν'Εστ 47 (1950) 494.
1959. *Σταυριανοπούλου Δ. Α.* Τò κάψιμο τοῦ 'Ιούδα (Πασχαλινά έθιμα). Λουλ έτ. 3 (1950) τευχ. 12, 11-12.
1960. *Στυλιανοῦ Α και Ι.* Τò πανηγύρι τοῦ Σταυροῦ στο "Ομοδος. 'ΕλλΚύπρ 2 (1950) αρ. 18, 260-261.
1961. *Φωστηροπούλου 'Αγ.* Λαογραφικά. Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τευχ. 5, 276-7. Τά Μωμογέρια.
1962. — Τò δεκαπενταύγουστο στην "Ιμερα. 'Αερεμίτ' σα Ποντ'Εστ έτ. 1 (1950) τευχ. 7-8, 405-406.
1963. *Χατζηαθανασίου 'Αλεξ.* Άποκριές στή Μαινεμένη. Μορφές 1950, 120-121.
1964. *Χατζημικήλη Άγγελικῆς* 'Εθιμα της Μ. Σαρακοστής στο Μέτσοβο. Ν'Εστ 47 (1950) 501-505.
1965. *Γριτσοπούλου Τάσου 'Αθ.* Οί Άποκριές. Αΐξωνή 1 (1950-1951) 89-90.

1966. **Ἀθανασιάδης Ε.** Ἀναμνήσεις ἀπὸ ἑνα προσκύνημα ὅς τὴν Παναγία τοῦ Σουμελαῖ. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 19-20, 1060-1061.
1967. **Ἀξελού Θ. Γ.** Ἡ τελετὴ τοῦ Νιπτῆρος στὸ ἱερὸ νησάκι τῆς Πάτμου. Ἑλλ Δημ ἔτ. Δ' τόμ. 7 (1951) 665-668.
1968. **Ἀποδόῃμου** Παραπονὶ ἢ παραπονή. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 11 (1951) ἀριθ. 5, 98.
1969. **Θειοπούλου Ν.** Ἀπὸ τὰ θαύματα τῆς Παναγίας Σουμελαῖ... Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 14, 812.
1970. **Καιροφύλα Κ.** Ἡ Ζακυνθινὴ κουλούρα. Ἑλλ Δημ ἔτ. Δ' τόμ. 8 (1951) 773-774.
1971. **Καλλωναίου Κ.** Ἡ Πρωτομαγιά. Ὁ Πάν 21 (1951) 81-82.
1972. **Κληρίδης Νεάρχου** Ἡ διαλόμπευση τοῦ Ἰούδα. Κυπρ Γράμμ 16 (1951) 154-155.
1973. **Κώνστα Κ. Σ.** Οἱ «κουτσούνες» τοῦ Ἁγ. Βασίλει. Ν'Εστ 49 (1951) 48-49.
1974. ——— Ἔθιμα τοῦ Μεγαλοβδάμας. Ν'Εστ 49 (1951) 583-588.
1975. **Λαζαρίδης Δημ. Χρ.** Λαμπρὴ στὸ χωριό μου. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 16, 893-896.
1976. **Λαμπρὴ Δημ. Α.** Ἡ ἀναστέναξη. Ἀρχ.Θ.Θ. 16 (1951) 240-242.
1977. **Loucatos D.** Religion populaire à Céphalonie, traduit du grec par **Jean Malbert.** (Collection de l'Institut Français d'Athènes). Athènes 1951, 8^{ον} σ. 224.
1978. **Μαρίνη Κώστα** Ψυχοσαββατιάτικες τελετουργίες. Μεσσημέρι ἔτ. Β' (1951) 145-150.
1979. **Μαυροκορδάτου Γ.** Ὁ ἅγιος Νικόλαος. Κυπριόπουλο 1951, 60-61.
1980. **Μελανοφρύδης Π.** Νέ-ν ψωμὶν καὶ νέ-ν καρδιάν!.. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 13, 743-4. Ἀπαρχαί.
1981. **Μιχαλακία Σοφίας Χρ.** Ἑορτὴ τοῦ Ἁγ. Χαράλαμπος. Λουλ ἔτ. 4 (1951) τευχ. 15, 17-18.
1982. **Myers John L.** Easter in a Greek Village. Folk-Lore LXI-LXII (1950-1951) 203-208.
1983. **Νικολαΐδης Κώστα** Ἡ Μονὴ Σταυροῦ Ὁμόδους. Ἑλλ Κύπρ 3 (1951) ἀρ. 21, 18-19. Δημοσιεύονται καὶ παλαιὰ ἔθιμα τῆς Μονῆς.
1984. **Παπακώστα Ἀγγέλου** Πρωτοχρονιάτικα ἔθιμα στὸ Δυτικὸ Ζαγόρι. Αἰξωνή 1 (1950-1951) 65-67.

1985. **X.** Τὸ σκλάβωμα. Λαογρ 13 (1950-1951) 350-351.
Μετά σημειώματος Στ. Π. Κυριακίδου, αὐτ. 351-360 καὶ 405.
1986. **Π(απαχριστοδούλου) Π(ολυδ.)** Τ' ἀναστενάγια. ἈρχΘρΘησ 16 (1951) 235-236.
1987. ——— Τ' ἀναστενάγια. Ν᾽Εστ. 49 (1951) 346.
1988. ——— Ἡ ἀνακοίνωσις τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν. ἈρχΘρΘησ 16 (1951) 244-245.
Σχετικὴ μὲ τ' ἀναστενάγια.
1989. **Σαλαπασίδη Π. Β. (᾽Υψηλάντη)** Μαγεμένες βρούσες. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 14, 794.
1990. **Σβόμπου Στ.** Συμπλήρωμα στὸ «Παραπονί». Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 11 (1951) ἀριθ. 5, 98-99.
1991. **Σταμπολῆ Γ. Κ.** Τὸ ἐλληνικὸ πάσχα. ἙλλΔημ ἔτ. Δ' τόμ. 7 (1951) 673-678.
1992. **Στούπη Χαράς** Τ' ἁγιονέρι (λαογραφικά). ΚερκΧρον Α' (1951) 135-136.
1993. Τὰ ἔθιμα τῆς πρωτοχρονιάς. Τὸ «ἑρμῆς» τῶν λαϊκῶν μας παραδόσεων. Ἡλῖος ἔτ. 11 (1951) 723. Αἱ κορταὶ τοῦ Δωδεκαημέρου. Αὐτόθι 740.
1994. **Ταρσοῦλη Ἀθηνᾶς** Παναγία ἡ ἀγία Ψυχὴ στὴν Κάλυμνο. Φιλίστορ 1951, 147-149.
1995. **Ταρσοῦλη Γεωργίας** Ἡ βασιλοδαμῆτα καὶ τὰ χερτιά. Μιὰ Μικρασιατικὴ παράδοση. ἙλλΔημ ἔτ. Δ' τόμ. 7 (1951) 33-34.
1996. **Χαλιορῆ Ν. Γ.** Ὑδρεῖκα λαογραφικά. «Παραπονί» ἦτοι «τὰ κάλαντα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς». Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 11 (1951) ἀριθ. 4, 81-82.
1997. ——— Ὑδρεῖκα λαογραφικά. Τὰ Ἀγιοβασιληάτικα κάλαντα στ' Ἀρβανίτικα ἢ «ὁ ἅγιος Βασίλειος». Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 11 (1951) ἀριθ. 12, 243-244.
1998. **Hatjimichali Anghéliki** La semaine sainte et pâques chez les Saracatsans. L'Hil Cont 1951, 131-136.
1999. **Χρίστη Σάββα Θεοδ.** Κυπριακὸς κατακλυσμὸς. ἙλλΚύπρ 3 (1951) ἀρ. 27, 161.
2000. **Ψυχογιοῦ Ντίνου Δ.** Οἱ Γιανίτσαροι. Ἡλειακά, ἔτ. Α', τευχ. 1 (1951) 5-8, τευχ. 2, 21-23, τευχ. 3, 41-44.
2001. **Bertola A.** Di una raccolta poco nota di consuetudini neogreche del Dodecaneso. Atti Accad. d. Sc. di Torino, Cl. Sc. Mor., Stor. e Filol. 86 (1951-52) 52-66.
2002. **Γιαννακάκη Γ.** Ἡ Τζαμάλα. ἈρχΘρΘησ 17 (1952) 269-270.

2003. **Γιαννουλοπούλου Χρ.** Έορτή των πυρών. Έλλημ. έτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 61-63.
2004. ——— Έορτή των πυρών ως τουριστική άξία. Έλλημ. έτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 126-127.
2005. ——— Έορτή των πυρών στην Ύδρα. Έλλημ. έτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 247.
2006. **Εὐθυμίου Γρηγορίου** Κάλαντα. Χριστούγεννα Ἀλεποχωρίου Διδυμοτείχου. Ἀρχ.Θρησ. 17 (1952) 267-269.
2007. **Κ. Ι. Τ'** Ἀναστενάρια. Ἡ Γυναίκα, ἀρ. 61 (1952) 39.
2008. **Κανδηλάπη Γ. Θ.** Οἱ Μωμο(γ)έρ' ἢ τὰ μωμο(γ)έρια. Ποντ'Εστ. έτ. 3 (1952) τευχ. 36, 1789-1792.
2009. **Κοκκίνου Διονυσίου Α.** Κάλαντα. Έλλ.Κύπρ. 4 (1952) ἀρ. 33, 14-15.
2010. **Κρουνερίτη Σ.** Χριστουγεννιάτικα ἔθιμα. Κρητ'Εστ. 3 (1952) τευχ. 24, 5, 25.
2011. **Λαμπίδου Γεωργίου Ν.** Λαογραφικά τῆς Σαρακοστῆς Χαλδίας καὶ Τραπεζοῦντος. Ἀρχ.Πόντ. 17 (1952) 220-225.
2012. — **Μαν** — Έορτή των πυρών ἀνατιπάζει σὶ Ὑδρείκες ντολοφάγκες. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, έτ. 12 (1952) ἀριθ. 1, 144-146.
2013. **Μηχώτη Χαρ.** Έλληνικά Χριστούγεννα. Ἡ Γυναίκα, ἀρ. 76 (1952) 33.
2014. ——— Προτοχρονιά. Ἡ Γυναίκα, ἀρ. 77 (1952) 41.
2015. **Μισαηλίδου Δ.** Ἀπὸ τὰ ἔθιμα τοῦ Πόντου. Ἡ ἀργατιά. Ποντ'Εστ. έτ. 3 (1952) τευχ. 6-7 (30-31) 1542.
2016. **Νομικοῦ Ἀνδρέα** Ὁ Τάφος τῆς Παναγίας (ἓνα ὥραϊο ἑλληνικὸ ἔθιμο). Έλλημ. έτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 241-242.
2017. **Παναγιώτου Φειδεΐα** Σήκωσες στὴν Πιτσιλιά. Μαθ'Εστ. Β' (1952) ἀρ. 5, 81. Ἀποκριάτικα ἔθιμα.
2018. **Παπαχριστοδούλου Πολ.** Τὰ Θρησκ. Ἀναστενάρια. Ν'Εστ. 51 (1952) 738-739.
2019. ——— Ἡ Λαμπρὴ στὴ Θράκη καὶ ἡ λαϊκὴ μουσα. Ἀρχ.Θρησ. (1952) 271-276.
2020. ——— Τ' Ἀναστενάρια τοῦ 1952. Ἀρχ.Θρησ. 17 (1952) 280-282.
2021. **Σκοπετεῖα Σταύρου** Πάσχα Μανιάτικο. Έλλημ. έτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 492-494.
2022. **Σταυριώτη (Δ.Κ.Π.)** Ἀπὸ... Κάλαντα. Ποντ'Εστ. έτ. 3 (1952) τευχ. 36, 1792-1793.
2023. Τὸ γαϊτανάκι. Πῶς ἑορτάζετο εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ Καρνάβαλος. Ὁ ἥλιος. έτ. 12 (1952) 24.
2024. **Χαλιορῆ Νικολάου Γ.** Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸ Δωδεκάμερο. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, έτ. 12 (1952) ἀριθ. 12, 238-240.

2025. — "Υδρέϊκα λαογραφικά. *Ο ἅγιος Λάζαρος» (ἐλληνικά καὶ ἀρβανίτικα). Τὸ Μέλλον τῆς "Υδρας, ἔτ. 12 (1952) ἀρ. 4, 71 - 72.
2026. **Φ. Ν.** Πασχαλινὸ ἔθιμο. Τὰ κόκκινα αὐγά. Ναυτ'Ελλ 1952, τευχ. 222, 13.
2027. **Φραγκάκι Εὐαγγελίας** Ὁ βασιλικός. Στὴ γιορτὴ τοῦ Σταυροῦ. ἙλλΔημ ἔτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 475 - 476.
2028. — Αὐγουστος- Φιάζυμο- Κάπρικο. ἙλλΔημ ἔτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 243 - 244.
2029. **Χατζηβασιλειάδου Νικ. Γ.** Ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας Σουμελά. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 4 - 5 (28 - 29) 1433 - 1434.
2030. **W.** Ἡ Πρωτομαγιά. Ἡ Γυναῖκα, ἀρ. 59 (1952) 3.
2031. **Athanasiadis - Novas G.** Περὶ «Παναγίας Ναυπακτιώτισσας». Studi Bizantini e Neoellenici VIII (1953) 73 - 78.
2032. **Ἀθανασιάδης Στ.** Τὰ Χριστούγεννα καὶ οἱ Καλλικάντζαροι. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 11 - 12 (47 - 48) 2342 - 2347.
2033. **Γατοπούλου Δημ.** Τὸ Χριστουγεννιάτικο δέντρο. Ναυτ'Ελλ 1953, τευχος 231, 7.
2034. **Διαμάντη Κ. Α.** Τὸ πανηγύρι τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς στὰ Τζουμέρκα μετὰ τὸ χορὸ Καραγέλαοι. Αἰξωνή 3 (1953) 63 - 71.
2035. — Ἐθιμα κατὰ τὶς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων στὴ Νησίστα τῶν Τζουμέρκων. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 2 (1953) 1272 - 1278.
2036. **Ἐρανιστοῦ** Οἱ Ἀποκριές. Ἡ Γυναῖκα, ἀρ. 80 (1953) 61.
2037. **Ἡλιάδης Βασιλείου** Πρωτοχρονιά στὴν Πόλη. Ναυτ'Ελλ 1953, τευχ. 231, 9.
2038. **Θ. Α.** Τὸ Χριστουγεννιάτικο δέντρο τοῦ δήμου. Ν'Εστ 53 (1953) 120 - 121.
2039. **Καλλοναίου Μ.** Ὁ Μαῖουμᾶς. Αἰξωνή 3 (1953) 57 - 58.
2040. **Καλονάρου Π. Π.** Φιλοθέη ἡ Ἀθηναία (1522 - 1589). Ἡλῖος ἔτ. 12 (1953) 851.
2041. — Τὰ Χριστούγεννα καὶ αἱ παραδόσεις. Ἡλῖος ἔτ. 12 (1953) 417 - 419.
2042. **Καραμήτσα - Μηχιώτη Ἑλ.** Χριστούγεννα στὴ Ρούμελη. Ἡ Γυναῖκα, ἀρ. 102 (1953) 17.
2043. **Κονόμου Ντίνου** Τὸ παλιὸ Ζακυνθινὸ καρναβάλι. ΦιλΠρωτ 1953, 263 - 275.
2044. **Λονκάτου Δημ. Σ.** Ἡ Πασχαλιάτικη ὁδὸς Αἰόλου. Ν'Εστ 53 (1953) 496 - 498.
2045. — Πασχαλιάτικα λαϊκὰ ἀγωνίσματα. Γυμν ἔτ. Β' (1953) τ. 11 - 13, 170 - 173.
2046. **Loucatos D.** La célébration de la résurrection a Lixouri. L'Hell Cont 1953, 151 - 158.
2047. **Λυκούρη Χαράλ. Β.** Ὁ Λειδινός. Αἰξωνή 3 (1953) 53 - 56.

2048. **Μελανοφρύδη Π. Η.** Οί νέοι μωμόγεροι. Ποντ'Εστ έτ. 4 (1953) τευχ. 1 (37) 1859.
2049. **Μισαηλίδου Δ.** Τὰ Καλαντόφωτα στὴ Γαλίανα. Ποντ'Εστ έτ. 4 (1953) τευχ. 11-12 (47-48) 2336-2338.
2050. **Νακούτη Ἀντ.** Θρησκευτικά ξθίμα Μελισσοχωρίου. Λαογρ 15 (1953) 156-159.
2051. **Παρασκευαΐδη Παν. Σ.** Λατρεία τοῦ Ταξιάρχου Μιχαὴλ καὶ θυσίαι βοῶν καὶ ἀμνῶν εἰς Μανδαμάδον Λέσβου. Λαογρ 15 (1953) 159-161.
2052. **Πασχάλη Δημ. Π.** Ἱερὰ κειμήλια καὶ ἄγια λείψανα τῆς ἐν Ἀνδρῶν εὐαγοῦς Μονῆς τῆς Παναχράντου. Ἀθηνᾶ 57 (1953) 45-59.
2053. **Πετρίδης Μ. Γ.** Νησιώτικη Πρωτομαγιά. ἙλλΔημ έτ. ΣΤ' τόμ. 11 (1953), 543-544.
2054. Πρωτοχρονιάτικα ξθίμα. Ὁήλιος έτ. 12 (1953) 635.
2055. **Σαββινοπούλου Γρηγορίου** Ὁ ἁγιὸς Γεώργιος Κουρτζιᾶς. Ποντ'Εστ έτ. 4 (1953) τευχ. 11-12 (47-48) 2344-2346.
2056. **Σαλαμάγκα Δημ.** Ἀνοιξιότικα ἑθίματα. Μάρτη καὶ Μάρτη...». Ἡπειρ Ἑστ 2 (1953) 263-265.
2057. **Σεφέρη Γιώργου** Τρεῖς μέρες στὰ μοναστήρια τῆς Καππαδοκίας. Ἀθῆνα 1953 (Collection de l'Institut Français d'Athènes. 78. Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν - Μουσικὸ - Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο. Διεύθυνση Μέλπωσ Μερλιέ, Καππαδοκία). 8ον σ. 40+50 εἰκ. ἐκτός κειμένου.
2058. — Trois jours dans Églises rupestres de Cappadoce. Athènes 1953 8ον σ. 48+50 φωτογρ.
2059. **Σπεράντσα Στέλιου** Ἡ γιορτὴ τῶν λουλουδιῶν. ἙλλΔημ έτ. ΣΤ' τόμ. 11 (1953) 555-557.
2060. **Σταθάτου Νίκου** Πρωτοχρονιά. ἙλλΔημ έτ. ΣΤ' τόμ. 11 (1953) 39-40.
2061. **Σταυριώτης (Δ. Κ. Π.)** Χριστούγεννα στὸ Σταυρίν. Ποντ'Εστ έτ. 4 (1953) τευχ. 11-12 (47-48) 2327-2330.
2062. **Στέφου Δήμου** Οἱ φωτιές τοῦ Ἀη Γιάννη καὶ ὁ κλήδονας. Ἡ Γυναῖκα, ἀρ. 89 (1953) 25.
2063. **Τσιμικάλη Πιπίνας** Λαογραφικά τῆς Μάνης. Παραμονὴ Χριστουγέννων. Ν'Εστ 53 (1953) 28-30.
2064. **Χαλιορῆ Νικολάου Γ.** Ὑδρέϊκες ἀποκρηές... Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, έτ. 13 (1953) ἀριθ. 1, 11-12.
2065. — Σαρακοστὴ στὴν Ὑδρα. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, έτ. 13 (1953) ἀριθ. 2, 40-42, 50.

2066. ——— Μεγάλη Βδομάδα καὶ Λαμπρὴ στὴν Ὑδρα. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 13 (1953) ἀριθ. 3, 62-64.
2067. ——— Ὁ Ἑσπερινὸς τῆς Ἀγάπης στὴν Ὑδρα καὶ τ' Ἀρβανίτικο Εὐαγγέλιο. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 13 (1953) ἀριθ. 4, 88-90.
2068. ——— Ἡ πρωτομαγιά καὶ ὁ Μάης στὴν Ὑδρα. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 13 (1953) ἀριθ. 5, 111-112.
2069. ——— Ἡ Ἀνάληψις. Τὸ ἄνοιγμα τῶν οὐρανῶν—τὸ κολύμπι—ἡ μαλλιαρὴ στὴν Ὑδρα. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 13 (1953) ἀριθ. 6, 139-140.
2070. ——— Τ' Ἀη Γιαννιοῦ τοῦ Ψωρίζα καὶ τὰ δαχτυλιδάκια. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 13 (1953) ἀριθ. 7, 159-160.
2071. ——— Τὸν Αὐγουστο στὴν Ὑδρα. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 13 (1953) ἀριθ. 9, 197-199.
2072. **Χιάλη Γ.** Χριστούγεννα στὴν Κερασέα (Χότης-Τραπεζοῦντος). Ποντ'Ἑστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 11-12 (47-48) 2339-2340.

2. Μελέται.

2073. **Ἀγγελουάκη Χρ. Ἑμμ.** Ἡ ἱστορία τῆς καμπάνης καὶ τὸ ἔθνος τοῦ πασχάλινου ἀρνιοῦ. Ἡλῖος, ἔτ. 8 (1948) 254.
2074. **Κουκουλὲ Φ.** Βυζαντινὸν δογματικόν. Ἑλλάδα, ἔτ. Α' τόμ. 2 (1948) 532-534.
2075. **Κουρμούλη Γ. Ι.** Γλῶσσα καὶ λατρεία. ΛΔ 4 (1942-1948) 5-92. Σελ. 24-28 περὶ Νεοαῖδων.
2076. **Βασιλοπούλου Στ.** Τὰ Χριστούγεννα ἐπὶ βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Ἡλῖος, ἔτ. 8 (1948) 922.
2077. ——— Τὸ ἱστορικὸν τῶν ἀπόκρεω[v]. Ἡλῖος, ἔτ. 9 (1949) 224, 256.
2078. **Bourboulis Photine** Apollo Delphinios. Thessalonike, 1949, 8ον, σ. 81. (Λαογραφία. Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας. Παράρτημα ἀρ. 5). Κρίσι.: Folk - Lore LXI - LXII (1950-1951) 344 (**H. J. Rose**).
2079. **Λέτσα Ἀλ.** Ἡ λατρεία δέντρων καὶ δασῶν. Ἑλλάδα, ἔτ. Β' τόμ. 1 (1949) 41-43, 109-113.
2080. **Λυκούδη Στυλ. Ἑμμ.** Ὁ ἅγιος Νικόλαος. Ἡλῖος, ἔτ. 8 (1948) 500, 536.
2081. ——— Τὰ Νικολοβάργβαρα. Αὐτόθι 595.
2082. ——— Καιροὶ καὶ Ἅγιοι. Αὐτόθι 633.
2083. **Μάνεση Σταύρου** Μύκνος, τὸ νησί μὲ τις 375 ἐκκλησιές. Ὁ Πάν 18 (1948) 27-28.

2084. **Παπασπυριδῆ - Καρούζου Σέμνης** Ἀπὸ τῆ θρησκευτικῆ ζωῇ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἀθηναϊκὲς γιορτές. Παιδεία 3 (1949) 205 - 210, 255 - 258, 338 - 345, 411 - 417, 453 - 462, 503 - 509.
2085. **Πετροπούλου Δ. Α.** Τῆς Ἀναλήψεως τὰ ἔθιμα. Κατέβασμα στὴ θάλασσα. «Πέτρα μαλλιαρή». Ν᾽Εστ 43 (1948) 777 - 779.
2086. **Romaïos C. A.** Cultes Populaires de la Thrace. Les Anasténaria. La Cérémonie du Lundi Pur. Traduit du Grec par **I. Tissaméno**. Athènes 1949 (Collection de l'Institut Français d'Athènes), 8^{ον} σ. XV + 213. Κρ.: ΚυπρΓράμμ 15 (1950) 298 - 301 (**Κ. Προυσῆς**). Ὁ Αἰώνας μας 1950, 60 (**Ἁγίος Θέρος**).
2087. Τὰ Χριστούγεννα ὡς θρησκευτικὴ ἔννοια. Τὸ ἱστορικὸν τῆς καθιερώσεως τοῦ ἑορτασμοῦ των. Ἡλῖος ἔτ. 9 (1949) 766.
2088. **Kakouri Katherina I.** La colonne miraculeuse de Saint Jean. L'Hell Cont 1950, 459 - 473.
2089. **Κουκουλὲ Φ.** Χριστούγεννα εἰς τὰ Βυζαντινά. ἙλλΔημ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 889 - 891.
2090. — Πασχαλινὰ βυζαντινὰ ἔθιμα. ἙλλΔημ ἔτ. Β' τόμ. 3 (1949) 547 - 551.
2091. **Κωνσταντῖνα Βυζαντος** Ἡ ἱστορία τῆς Μεγαλόχαρης στὰς Ἀθήνας. ἙλλΔημ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 297 - 299.
2092. — Τὰ Χριστούγεννα καὶ ἡ παράδοσις ἐπὶ τὴν Τουρκοκρατουμένη Ἀθήνα. ἙλλΔημ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 911 - 914.
2093. **Μέγα Γ. Α.** Ἀγροτικὴ Πρωτομαγιά. ἙλλΔημ ἔτ. Γ' τόμ. 5 (1950) 714 - 716.
2094. **Μεταλλεῖδῃ Μιχ.** Καλαντόφωτα ὅς τὴν Τραπεζοῦντα. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 12, 680 - 684.
2095. **Παπαδοπούλου Χρυσοστ.** Τὸ Πάσχα εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα. ἙλλΔημ ἔτ. Β' τόμ. 3 (1949) 539 - 542.
2096. **Σπυριδάκι Κ.** Ἡ Παναγία εἰς τὴν Κύπρον. ἙλλΔημ ἔτ. Γ' τόμ. 6 (1950) 285 - 286.
2097. **Κυριακίδου Στ. Π.** [Παρατηρήσεις εἰς τὸ σκλάβωμα] Λαογρ 13 (1950 - 1951) 351 - 360 καὶ 405.
2098. **Γεδεὼν Μανουήλ** Περὶ τῶν μεγαλοπρεπέστερον ἐν Κωνσταντινίου πόλει τελουμένων ἱεροκοσμικῶν πανηγύρεων. Λαογρ 13 (1950 - 1951) 237 - 241.
2099. **Ἀγωνόμου** Ἀπὸ πότε ἄρχισε ἡ γιορτὴ τῶν Χριστουγέννων. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας. ἔτ. 11 (1951) ἀριθ. 12, 241 - 242.
2100. **Κορομηλᾷ Γ. Δ.** Ὁ Κλήδονος καὶ οἱ φωτιεὲς τ' Ἀθ - Γιάννη. Ἑκλ Ζ' (1951) τευχ. 68, 57 - 59.

2101. **Μελανοφρύδη Παντελή** Οἱ Κλωστοί. Ἀθῆναι 1951, 8ον, σ. 64.
Ἀπὸ τὸ βίον τῶν Κρητοχριστιανῶν τοῦ Πόντου.
2102. **Μιχαλοπούλου Φάνη** Ἡ καταγωγή τῶν Χριστουγέννων. ἙλλΚύπρ 3 (1951) ἀρ. 21, 16-17.
2103. **Nilsson Mart. P.** Cults, Myths and Politics in Ancient Greece. Acta Instituti Atheniensis Regni Sueciae, Series in 8º, I. Lund 1951, σ. 179.
Κρίσι.: Ἑλληνικά 12 (1952) 177-180 (*Μαν. Ἀνδρόνικος*).
2104. **Νομικοῦ Ἀνδρ. Ν.** Ὁ ἅγιος Νικόλαος. Ναυτ᾽Ελλ 1951, τευχ. 218, 7.
2105. **Π. Ὑακ. Δημ. Γαδ.** Τ' ἀναστενάγια. ἈρχΘροΘησ 16 (1951) 236-240.
2106. ***Παπαδημητρίου Ρούλας** Ἡ λατρεία τῆς Θεοτόκου. Θεσσαλονίκη 1951.
2107. **Π(απαχριστοδούλου) Π(ολυδ.)** Ἀναστενάγια καὶ πυροβάδισμα. ἈρχΘροΘησ 16 (1951) 242-244.
2108. — Τὰ κάλαντα στὴ Θράκη. ἈρχΘροΘησ 16 (1951) 259-263.
2109. **Πέτσα Ν. Α.** Ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων. ἙλλΚύπρ 3 (1951) ἀρ. 21, 15.
2110. **Σπαταλᾶ Γερασ.** Τὰ κάλαντα καὶ ἡ προέλευσίς τους. ἙλλΔημ ἔτ. Δ' τόμ. 8 (1951) 785-788.
2111. **Tarsouli Georgia** Saint Nicolas dans le folklore Grec. L'Hell Cont 1951, 483-489.
2112. — Ὁ ἅγιος Νικόλαος στὴ λαογραφία. ἙλλΔημ ἔτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 687-693.
2113. **Γιαννουλοπούλου Χρ.** Συμπεράσματα ἀπὸ τὴν ἑορτὴν τῶν πυρῶν. ἙλλΔημ ἔτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 191-192.
2114. **Κ.** Οἱ ἀποκριεὶς καὶ ἡ ἱστορία τους. Ἡ Γυναῖκα, ἀρ. 54 (1952) 15.
2115. **Κ. Ι. Κ.** Τὰ αὐγά τοῦ Πάσχα. Ἡ Γυναῖκα, ἀρ. 58 (1952) 6.
2116. **Κακούρη Κατερίνας** Λαϊκὰ δρώμενα εὐετηρίας. ΠΑΑ τόμ. 27 (1952) 216-228.
Κρίσι.: ἙλληνΧρον ἔτ. 1 (1952) ἀρ. φ. 25, 23 (*Ν. Βρεττάκος*).
2117. **Κεραμοπούλλου Α.** Τὸ Πάσχα, τὰ ἀρνιά καὶ τὰ αὐγά του. ἙλλΔημ ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 461-462.
2118. — Τὸ Πάσχα καὶ τὰ ἔθιμά του. Ἡλῖος ἔτ. 12 (1952) 307.
2119. **Κουκουλὲ Φ.** Παναγίας καὶ ἁγίων νεοελληνικά ἐπίθετα. ἙλλΔημ ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 349-357.
2120. **Κωνσταντάρα Βύρ.** Ἀττικά θέσιναι καὶ ἡ μετέπειτα λατρεία τῆς Θεοτόκου. ἙλλΔημ ἔτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 212-214.
2121. **Λιγνάδη Τάσου** Χριστουγεννιάτικα διάφορα: Ἡ ἑορτὴ τῆς γεννήσεως στὴ Δύση καὶ στὴν Ἀνατολή. — Ὁ βυζαντινὸς ἑορτασμός. — Ἡ Χριστουγεννιάτικη μαντική. — Οἱ καλικάϊζαροι. ἙλληνΧρον ἔτ. 1 (1952) ἀρ. φ. 40, 20-21.

2122. **Μέγα Γεωργ. Α.** Ἡ Κυριακὴ τῶν Βαΐων εἰς τὰ ἔθιμα τοῦ λαοῦ. Ἑλληνικὸν ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 474-476.
2123. **Οἰκονομίδου Νικολάου Α.** Ἅγιος Φωκᾶς ὁ Σινωπεύς. ἈρχΠόντ 17 (1952) 184-219.
2124. **Παπακώστα Ἀγγ.** Οἱ Παναγίαι τοῦ Παπαδιαμάντη. Ἑλληνικὸν ἔτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 739-746.
2125. **Παπαχριστοδούλου Πολυδ.** Ὁ κλήδωνας (23-24 Ἰουνίου). ἈρχΘεθσ 17 (1952) 287-291.
- 2125α. — Ἡ ἀρχαία ἱστορία τοῦ Κλήδωνα. Αὐτόθι 291-294.
2126. **Ρωμαίου Κ. Α.** Τὰ Λυκοχάντζια τοῦ Πόντου. ἈρχΠόντ 17 (1952) 247-253.
2127. **Spyridakis Georges Κ.** Saint Georges dans la vie populaire. L'Hell Cont 1952, 126-145.
2128. **Σταμπολὴ Γ. Κ.** Ἡ «γιορτὴ τῶν πυρῶν» καὶ τὰ ἑλληνικά της νοήματα. Ἑλληνικὸν ἔτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 111-112.
2129. **Στρομπουλή Δαμιανοῦ** Παιρ της Εὐρώπης τῶν Χριστουγέννων. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 12 (1952) ἀριθ. 3, πίν. 54.
2130. **Φραντζάκη Εὐαγγελίας** Ἡ ὁσία Φιλοθέη. Ἑλληνικὸν ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 245-248.
2131. **Χρυσοχοῦδης Δαζ.** Γιατί παλαιὰ χροῖα καὶ βάζουμε νόμισμα ὅς τὴν πῆττα, τὴν Πρωτοχρονιά... Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τεύχ. 25, 1292.
2132. **Βλαστοῦ Μ.** Πιθανὴ ἐπιστημονικὴ ἐκμείνεια τῶν φαινομένων τῆς πυροβολισίας - ἀκαΐας. ἈρχΘεθσ 18 (1953) 321-331.
2133. **Γατοπούλου Δ.** Τὸ Χριστουγεννιάτικο δένδρον. Ναυτ'Ελλ 1953, τεύχ. 231, 7.
2134. **Γεωργιάδης Κλ.** Ὁ Ἑλληνικὸς χαρακτήρ τῆς λατρείας τῆς Ἀφροδίτης ἐν Κύπρῳ. ἙλλΚύπρ 5 (1953) ἀρ. 45, 16-17, 22.
2135. **Κουκουλὲ Φ.** Πρωτομαγιά. Ἑλληνικὸν ἔτ. ΣΤ' τόμ. 11 (1953) 519-524.
2136. **Μαραβᾶ - Χατζηνικολάου Ἀνν.** Ὁ Ἅγιος Μάμας. Ἀθήνα 1953 (Collection de l'Institut Français d'Athènes. Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν - Μουσικὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο. Διεύθυνση Μέλπως Μερλιέ. Καππαδοκία 9). 8ον σ. 116 + πίν. XVII.
- Κρίσι.: ἈρχΠόντ 17 (1952) 257-258 (Α. Α. Παπαδόπουλος). Λαογρ 15 (1953) 179-181 (Γ. Α. Μέγας).
2137. **Μαρινάτου Σπ.** Ἡ καταγωγὴ τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων. Ἑλληνικὸν ἔτ. ΣΤ' τόμ. 11 (1953) 15-17.
2138. **Μέγα Γ. Α.** Πρωτοχρονιά. Κρίκος Β' (1953), ἀρ. 25-26, 21-22.
2139. — Ἑορταὶ τοῦ Πάσχα. Κρίκος Γ' (1953) ἀρ. 28-29, 31-34.

2140. **Μέγα Γ. Α.** Ἐθιμα τῆς ἡμέρας τῆς μαμμῆς ΕΛΑ 7 (1952, δημοσ. 1953) 3-27.
2141. **Nilsson Martin P.** Ἑλληνικὴ λαϊκὴ θρησκεία. Μετάφραση Ι. Θ. Κακριδῆ («Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Φιλολόγου», Διευθυντῆς Ι. Θ. Κακριδῆς, ἀρ. 8). Ἀθήνα 1953, 8ον, σ. 144 + πίν. 14.
2142. **Παπαδοπούλου Δ. Κ. (Σταυριώτη)** Τὰ μωμο(γ)έρια. Ποντιακὸς καρνάβαλος. Ποντ' Ἔστ. 4 (1953) τευχ. 2-3 (38-39) 1921-1923, τευχ. 4 (40) 1988-1990.
2143. **Παπαχριστοδούλου Πολυδ.** Τ' ἀναστενάγια ἀπὸ νέα στοιχεῖα τοῦ 1952 (Μαΐου 21). ἈρχΘρΘησ 18 (1953) 131-178. [Καὶ ἀνάτυπον ὑπὸ τὸν τίτλον: Τ' ἀναστενάγια παμπάλαιο θρησκευτικὸ ἑλληνικὸ ἔθιμο τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἀπὸ νέα στοιχεῖα τοῦ Λαγκαδᾶ (1952). Ἔκδοση Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν (ἀριθ. 16). Ἐν Ἀθήναις 1953, σχ. 8ον σ. 131-180].
Κρίσι.: ἈρχΘρΘησ 18 (1953) 393 (Δ. Οἰκονομίδης).
2144. ——— Σημειώματα καὶ παρατηρήσεις πρὸς τὴν τέλεση τῶν Ἀναστεναρίων 1952 καὶ 1953 στὸ Λαγκαδᾶ - Θεσσαλονίκη. ἈρχΘρΘησ 18 (1953) 305-320.
Μετά 3 ἑσμάτων.
2145. **Παυλοπούλου Μ. Δ.** Βλάχικος γάμος. Αἰξωνή 3 (1953) τευχ. 25-27, 28-46.
2146. **Σταθάτου Νίκου** Ἡ ἀγία Ἑλένη στὸν Κύπρον. ἙλλΚυπρ 5 (1953) ἀρ. 46, 39, 41.
2147. **Σταμπολῆ Γ. Κ.** Θήβα, ἡ μητροικὴ πόλις καὶ ὁ βλάχικος γάμος. Αἰξωνή 3 (1953) τευχ. 25-27, 12-14.
2148. **Τζαννετάτου Θ. Σ.** Ἀνθρώπων ἀπυρξή. ἘπΒυζΣπ 23 (1953) 643-656.
2149. **Turdeanu É.** Les Apocryphes Slaves et Roumains: Leur Apport à la connaissance des Apocryphes Grecs. Studi Bizantini e Neoellenici VIII (1953) 47-52.
2150. **Φουριώτη Ἀγγέλου** Ἀνθεστήρια - ἀνθεςφόρια - πρωτομαγιά. ἙλλΔημ. 8τ. ΣΤ' τόμ. 11 (1953) 551-554.

3. Κοινωνικὴ ζωή.

α'. Κοινωνικὴ ὁργάνωσις.

2151. **Βαρελά Γ. Δ.** Τὸ ἔθος τῆς φιλοξενίας. Ἡλῖος 8 (1948) 452.
2152. **Κουγκίδη Κ.** Τὸ πνεῦμα τοῦ συνεργατισμοῦ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων καὶ τ' Ἀμπελάκια, ὁ πρῶτος συνεταιρισμὸς τοῦ κόσμου. Ἀθῆναι 1948, 8ον, σ. 250 μετὰ 7 εἰκόνων.
Κρίσι.: Συνετ 1948, 100-102. Ν' Ἔστ 45 (1949) 455-457 (Κ. Η. Μπίρης).
2153. ——— Οἱ ἐργάτες πρὶν ἀπὸ τὸ 1821. Ἐργ' Ἔστ 1948, ἀρ. 3 (15) 54-57.

2154. **Λιγνοῦ Α.** Τίνες ἦσαν οἱ προεσιτώτες καὶ ἱερεῖς ἐν Αἰγίνῃ πρὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεος αἰῶνος. Κῆρ. Αἰγ. ἔτ. Β' (1948) ἀρ. φ. 24, 192-193.
2155. **Παπαδοπούλου Α. Α.** Ὁ Χαλδίας ἀρχιερεὺς τῶν μεταλλουργῶν. Ἀρχ. Πόντ. 13 (1948) 49-60.
2156. **Πετροπούλου Δ. Α.** Ἔθιμα συνεργασίας καὶ ἀλληλοβοηθείας τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. ΕΛΑ 5-6 ἔτος (1943-1944, δημοσ. 1949) 59-85.
Κρίσι.: Συνετ 1949, 59-60.
2157. **Ρωμαίου Κ.** Ἀλληλοβοήθεια καὶ συνεργασία στὰ σημερινὰ ἔθιμα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Συνετ 1948, 4-6, 29, 41-43, 60-63, 85-86, 102-104.
2158. ——— Ἡ ἐλληνικὴ φιλοξενία. (Ἡ ἱστορικὴ καταγωγὴ τῆς—τὰ σημερινὰ μᾶς ἔθιμα—ἡ ἀνθρωπιστικὴ ἀξία τους). Ἐργ' Ἐστ 1948, ἀρ. 9, 193-195.
2159. **Πρωτοψάλτη Ἑμμ.** Αἱ συντεχνίαι εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἐργ' Ἐστ 1948, ἀρ. 1 (13) 8-9.
2160. **Τωμαδάκη Ν. Β.** Αἱ συντεχνίαι καὶ ἡ ἔκκλησία. Ἐργ' Ἐστ 1948, ἀρ. 11, 255-256.
2161. **Παπαχριστοδούλου Πολυδ.** Παλατιὰ ἀνταγγραφοὶ στὴ Θοράκη. Ἀρχ. Θο. Θησ. 15 (1948-49) 206-208.
2162. **Πιστοφίδου Μαρ.** Ἡ γυνὴ καὶ τὸ Βυζαντινὸν πολιτικόν. Ἡλίου ἔτ. 9 (1948) 272, 308.
2163. **Σιώπη Κώστα** Τὰ ἱστορικὰ Ἀμπελακία. Μετ Γ' (1949) 61-62, 89-90.
2164. **Χατζημιχάλη Ἀγγελικῆς** Οἱ συντεχνίαι—τὰ ἱσνάφια. (Ἀνάπτυπον ἀπὸ τὴν Ἐπετηρίδα τῆς Ἀνωτ. Σχολῆς Βιομηχ. Σπουδῶν, τόμ. Β' (1949-1950)) Ἀθήνα 1950, σχ. 8ον, σ. 22.
2165. **Biris Costas** La Société d'Athènes au temps du roi Georges I. L'Hell. Cont 1950, 144-155.
2166. **Βουραξέλη-Μαρινάκου Ἑλένης** Αἱ ἐν Θοράκῃ συντεχνίαι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. (Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Ἐπιστημονικαὶ Πραγματεῖαι. Σειρὰ φιλολογικὴ καὶ θεολογικὴ ἀριθ. 7). Θεσσαλονίκη 1950, 8ον σ. 200+6 πίνακες.
Κρίσι.: Ἀθηνᾶ 54 (1950) 349-350 (Γ. Κ. Σπυριδάκης), ΕΜΑ 3 (1950) 167-172 (Δ. Β. Οἰκονομίδης), Ν' Ἐστ 49 (1951) 133 (Π. Παπαχριστοδούλου).
2167. **Γεωργίου Ἡλία** Νεώτερα στοιχεῖα περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς συντροφίας τῶν Ἀμπελακίων ἐξ ἀνεκδότου Ἀρχείου. Ἀθῆναι 1950, 8ον, σ. 87.
2168. **Μοσχονᾶ Θ.** Μέριμνα τοῦ Ἑλληνορθοδόξου Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Συντεχνίαι—ἀδελφᾶτα—ἱσνάφια. Ἀλεξάνδρεια 1949, 8ον, σ. 25.

- 2169.* — Τὰ ἐσνάφια ἐν Κύτῳ τῷ 1813. Δελτίον τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης, Β', ἀρ. 2, 1-3.
2170. **Σαλαπασίδη Π. Β.** Ἐπιτραπέζια ἔθιμα. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 12, 694-695.
2171. **Σταθάτου Ν.** Κεφαλονιά καὶ Κεφαλονῖτες. Ναντ'Ελλ 1950, τευχ. 212, 20.
2172. **Συνταξιούχου** Μία ἐκλογή εἰς τὴν Ὑδραν πρὸ 50 ἐτῶν. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, ἔτ. 10 (1950) ἀριθ. 2, 36, 44.
2173. **Τοπαλίδου Νικ.** Ἡ Σάντα. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 4, 208-209.
2174. **Φωστηροπούλου Ἀγ. Ἱμεραίου** Λαογραφικά. Ποντ'Εστ ἔτ. 1 (1950) τευχ. 4, 222-223.
Ἔθιμα συνεργασίας καὶ ἀλληλοβοηθείας.
2175. **W.** Ἡ πεθερά. Ἡ Γυναῖκα, ἀρ. 21 (1950) 17.
2176. **Γεωργοπαπαδάκου Ἀναστ. Μιχ.** Ἡ ἀδελφοποιία εἰς τὴν Μάνην. Λαογρ 13 (1950-1951) 28-32.
2177. **Καλβοκορέση Δεωνῆ** Ἡ κατὰ τὸν ἑαυτοῦ Κάμπου. ΠερΣ'Αργ Δ' (1951) 123-130.
2178. **Παπαχριστοπούλου Πολυδ.** Τὰ θεσμοὶ καὶ ἡ οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ ἀντίληψις τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας. ἈρχΘροθ 16 (1951) 154-75.
2179. **Παυλίδη Ἀντρέα Μιλτ.** Ἡ φυλακισμένη ἐν Κύπρῳ. Κυπριόπουλο 1951, 52-55.
2180. **Σαλαπασίδη Π.** Τὸ μᾶς. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 19-20, 1055-1056.
Ἀφορᾷ εἰς τὴν θέσιν τῆς γυναικὸς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ.
2181. **Σωτηρίου Νικολ.** Μαρκόπουλο. Ἡ ἱστορία ἐνὸς χωρίου καὶ ἡ ἱστορία ἐνὸς ἀνθρώπου καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἀναγκαστικοῦ συνεταιρισμοῦ Μαρκοπούλου. Ἀθῆναι 1951, 8ον σ. 96.
Κρίσι.: Συνετ 1953, 143-4 (**Δ. Θ. Πᾶνος**).
2182. **Ἀθανασιάδου Εὐσταθ.** Ἡ ξενιτεὶα ὅς τὴ Σάντα. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 8-9 (32-33) 1575-1576, τευχ. 10-11 (34-35) 1693-1696.
2183. **Βαγιακάκου Δικ. Β.** Ἡ νύχτα τοῦ δικιωμοῦ. Ν'Εστ 52 (1952) 1551-1553.
Δημοσιεύονται καὶ μοιρολόγια ἐκ Μάνης.
2184. **Σταυρίτση Ἀριστοτέλους** Ἡ ψυχὴ τῆς Σμύρνης. ΜικρΧρον 5 (1952) 246-256
2185. **Βαφείδου Νικολ.** Ἐσνάφια ἢ συντεχνίαι ἐν Διδυμοτείχῳ. ἈρχΘροθ 17 (1952) 300-302.
2186. **Γρίσπου Πάνου** Τὸ κουρὶ στὴν Ἡπειρῷ. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 1 (1952) 199-203, 296-299.
2187. — Τὸ κουρὶ στὴν Κρήτῃ. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 1 (1952) 861-862.

- 2188 **Ζαχαρίου Έλ. Κ.** Ἡ ἔννοια τῆς ξενιτειᾶς στὴ ζωὴ τοῦ Δωδεκανησίου σπογγαλιέως. Ἑλληνομ. ἔτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 41-45.
- 2189 **Ζώρα Γεωργίου Θ.** Ἡ ξενιτεία καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαός. Ἑλληνομ. ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 213-232.
- 2190 **Ἰωαννικίου Σάββα** Τὸ Χαπὲς μὲ τὰ εἴκοσι χωριά του. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τεύχ. 8-9 (32-33) 1582-1583, τεύχ. 10-11 (34-35) 1705-1706.
- 2191 **Κιτσιδὴ Χρήστου** Αἱ ἡπειρωτικαὶ κοινότητες. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 1 (1952) 24-28, 150-154.
- 2192 **Κουκουλὲ Φ.** Διασκεδάσεις καὶ τυχερὰ παιγνίδια εἰς τὴν Κρήτην ἐπὶ Βενετοκρατίας. Ἑλληνομ. ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 681-684.
- 2193 **Κωνσταντῆρα Βύρ.** Ἀρχόντες καὶ δημογέροντες ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἑλληνομ. ἔτ. Ε' τόμ. 9 (1952) 150-152.
- 2194 **Λαζαρίδης Κ.** Οἱ Τοῦρκοι Σπαῖδες. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 1 (1952) 10-14, 137-142.
- 2195 **Πατσέλη Νικολάου Β.** Οἱ Τοῦρκοι Σπαῖδες. Ἱστορικὸν τοῦ θεσμοῦ τῶν Σπαχίδων. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 1 (1952) 735-793, ἔτ. 2 (1953) 25-32.
- 2196 **Μηλιώρη Νικ. Ε.** Οἱ λαπαδόχοι Μυκόν 5 (1952) 264-267.
- 2197 **Μιχαηλίδου-Νουάρου Γ.** Περί τῆς ἀντιστοιχίας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ Βυζαντίᾳ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Τόμος Κωνσταντίνου Ἀρμενοπούλου ἐπὶ τῇ ἐξακοσιετηρίδι τῆς Ἑξάββλου αὐτοῦ (1345-1945) ἐκδιδόμενος ὑπὸ τῆς Σχολῆς νομικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν (Ἑπιστημ. Ἑπετ. τόμ. ΣΤ'), Θεσσαλονίκη, 8ον 1952, 251-313.
Κρίσ.: BZ 45 (1952) 129-130 (*F. Dölger*). Δασγρ. 15 (1953-54) 489-492 (*Δ. Πετρόπουλος*).
- 2198 **Ρώμα Διον.** Τζιτζίκια. ἙπτανΦύλλα, φ. 18 (1952) 294-297.
Εἰδήσεις ἀπὸ τὸν κοινωνικὸν βίον τῆς Ἑπτανήσου κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα.
- 2199 **Βισβίζη Ἰακ. Τ.** Ἡ κοινοτικὴ διοίκησις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. L'Hell Cont 1453-1953. Ἡ πεντακοσιοστὴ ἐπέτειος ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀναμνηστικὸς τόμος. Ἀθῆναι 29 Μαΐου 1953, 183-204 (= L'Hell Cont 2ème série-7ème année-Fascicule hors série. 1453-1953 Le cinq-centieme anniversaire de la Prise de Constantinople. Athènes 29 Mai 1953, 217-238).
- 2200 **Δρακοπούλου Θεοδ. Γ.** Συνήθειαι εἰς τὰς συναλλαγὰς τῶν Κτηνοτρόφων. ΧρονΜορ Β' (1953) 139-140.
- 2201 **Κανδηλάπτη Γ. Θ.** Ἡ κοινωνικὴ ὁργάνωσις ἐν Χαλδίᾳ. Πόντος I (1953) 54-64.
- 2202 **Κουβάτσου Δρακούλη** Μανιάτικα ἔθιμα. Ἡ Τρέβα. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τεύχ. 3, 24.

2203. ———. Ὁ ξεβγαλτής. Πελοπ'Εστ ἔτ. 1 (1953) τευχ. 4, 11.
2204. **Κουγέα Σωκρ. Β.** Ἡ ἀνθρωποκτονία (τὸ φονικὸ) ὡς διεγγύημα τρίτου ἐν Μάνη. ΠροσφΚυριακ (1953) 364 - 374.
2205. **Λαζαρίδη Κ. Π.** Ὁ θεσμὸς τοῦ Ἀμίλη. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 2 (1953) 951 - 957.
2206. **Μιχαηλίδου - Νουάρου Μ.** Ἡ ἀνὰ τοὺς αἰῶνας αὐτοδιοικήσεις τῆς Δωδεκανήσου καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς διδάγματα. Ἀθηνᾶ 57 (1953) 179 - 196.
2207. **Τσιτσιπῆ Δημήτρη Δ.** Ἀδελφοποιοὶ τοῦ Παρνασσοῦ. Ρουμελιώτικη ἡθογραφία. Ἀθήνα 1953, 8ον σ. 90.
Λογοτεχνικὴ ἀπόδοσις τοῦ ἐθίμου τῆς ἀδελφοποιᾶς.
2208. **Χατζημιχάλη Ἀγγελικῆς** Μορφές ἀπὸ τὴ σωματειακὴ ὀργάνωση τῶν Ἑλλήνων στὴν Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία. Οἱ συντεχνίες—Τὰ ἱσνάφια. L'Hell Cont 1453-1953. Ἡ πεντακοσιοστὴ ἐπέτειος ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀναμνηστικὸς τόμος. Ἀθήναι 29 Μαΐου 1953, 279 - 303 (= L'Hell Cont 2ème série-7ème année, Fascicule hors série. 1453-1953 Le cinq-centieme anniversaire de la prise de Constantinople. Athènes 29 Mai 1953, 261 - 278).
2209. **Θ.** Τὸ ὠραιότερο Σκυριανὸ προικιδιόμαρνον. Σκυρος (1947) τευχ. 5, 115 - 116.
2210. **Βισβίξη Ἰακώβου Τ.** Αἱ μεταξὺ τῶν ἀπύτων περιουσιακαὶ σχέσεις εἰς τὴν Χίον κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. Ἐπ'Ιστορικ 1 (1948) 1 - 164.
2211. **Κονόμου Ντίνου** Ἐνα Ζακυνθινὸ συμβόλαιο τοῦ 1508. ἘπτανΦύλλα, φ. 12 (1948) 181 - 182.
2212. **Κουκουλες Ph.** Études sur la vie privée des Byzantins. Voleurs et prisons à Byzance. Revue des Études Grecques, t. LXI, N° 284-285, année 1948, σ. 118-136.
2213. **Βέη Νίκου (Bees)** Τοπικὰ νομικὰ ἔθιμα Βυτίνης καὶ τῶν περιχώρων αὐτῆς καὶ τῆς ἐπαρχίας Τριπόλεως (τῆς Ἀρκαδικῆς). ΠΑΑ τόμ. 20 (1949) 68 - 85.
2214. **Βισβίξη Ἰακώβου Τ.** Αἱ βολαὶ τῆς νήσου Κέας. ἘπΒυζΣπ 19 (1949) 26 - 74.
2215. ———. Τινὰ περὶ τῶν νομικῶν ἐθίμων ἀπὸ τῆς Τουρκοκρατίας μέχρι καὶ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 23 Φεβρουαρίου 1835. Ἀθηνᾶ 53 (1949) 226 - 256.
2216. **Ἡλιοπούλου Χαράλ.** Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Αἰγίνης. ΚῆρΑἰγ ἔτ. Γ' (1949) ἀρ. φ. 30, 91-92, ἀρ. φ. 36, 195.
Προγαμαίαι δωρεά, 2 πωλητήρια ἔγγραφα καὶ διαθήκη.
2217. **Κουκουλὲ Φ.** Ἡ διαπόμενους κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Βυζαντινὰ - Μεταβυζαντινὰ vol. I, Part II (1949), New York City 1949, 75 - 101.

2218. **Σταυριανοπούλου Ἰω. Γ.** Λαογραφικά. Λουλ ἔτ. 2 (1949) τεύχ. 8, 14. [προικοσύμφωνον τοῦ 1846].
2219. **Φίφλη - Αὐγερινοῦ Κώστα** Παλαιὰ ἔγγραφα. ΧρονΠαλΚυν (1949) 120. Δημοσιεύεται μία «Ὁμολογία» τοῦ 1776 καὶ ἓν πωλητήριο τοῦ 1809.
2220. **Βισβίξη Ἰακώβου Τ.** Τὰ ἐρωτήματα τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης τοῦ ἔτους 1833 περὶ τῶν νομικῶν ἐθίμων καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν ἀπαντήσεις τῶν τοπικῶν ἀρχῶν. Ἐπ'ΙστΔικ 3 (1950) 158-169.
2221. ——— Νομικά τινα ἔθιμα τῶν νήσων Σπετσῶν, Ὑδρας, Πόρον καὶ Σαλαμῖνος. Ἐπ'ΙστΔικ 3 (1950) 8-16.
2222. **Γκίνη Δημητρίου Σ.** Τὸ ἐθιμικὸν δίκαιον ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ ὁ «κόντικας» τοῦ νοταρίου Πούλου. ἘπΒιζΣπ 20 (1950) 258-264.
2223. **Γριτσοπούλου Τάσου Ἀθ.** Πωλητήρια καὶ ἄλλα ἔγγραφα τῆς παρὰ τὴν Δημητσάναν μονῆς τοῦ Φιλοσόφου (1726-1787). Ἐπ'ΙστΔικ 3 (1950) 118-157.
2224. **Καλλινίκου Πάνου Γ.** Μία ὁδικία ἀπὸ τὸ 1585. ἙλλΔημ ἔτ. Δ' τόμ. 7 (1950) 407-410.
2225. **Κοριατοπούλου Δ. Σ.** Συμβολαιογραφικά. ἙπτανΣάλλ (1950) 162-166.
2226. **Μιχαηλίδου Νουάρου Μ.** Ἐθιμικὸν δίκαιον Ἀστυπάλαιας (Ἰανν. 13) (1950-1951) 125-134.
- Ἐγγραφα Ἀστυπάλαιας καὶ Πάτμου μετὰ παρατηρήσεων.
2227. **Σκοπετεία Σταύρου Χ.** Ἐγγραφα ἱδιωτικά ἐκ Δ. Μάνης τῶν ἐτῶν 1547-1830. Ἐπ'ΙστΔικ 3 (1950) 60-117.
2228. **Τουρτογλόου Μενελάου** Στοιχεῖα ποινικοῦ δικαίου καὶ ἐγκληματολογίας εἰς τὰς παροιμίας καὶ τὰ ἄφηματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. ΕΛΑ 5 (1950) 126-158.
2229. **Βισβίξη Ἰακώβου Τ.** Ναξιακὰ νοταριακὰ ἔγγραφα τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ Δουκάτου τοῦ Αἰγαίου (1538-1577). Ἐπ'ΙστΔικ 4 (1951) 1-166.
2230. **Ζώη Λεων.** Παλαιὰ ἐπίσημα ἔγγραφα. ΦιλΠρωτ 1951, 170-172.
2231. **Καββάδα Στ.** Μέτρα βάρους, χωρητικότητος καὶ ἐπιφανείας ἐν Χίφ. ΠερΣ Ἀργ Δ' (1951) 59-96. Καὶ ἀνάτυπον σ. 42.
2232. **Κονόμου Ντίνου** Ἐνα προικοσύμφωνο ποὺ συμβάλλει ὁ Ἅγιος Διονύσιος. ἙπτανΦύλλα, φ. 16 (1951) 253-254.
2233. **Κωστάκη Θαν. Π.** Ἰδιωτικά ἔγγραφα ἀπὸ τὴν Τσακωνιά. ΧρονΚυν Α' (1951) 59-60.
2234. **Μαλτέζου Κ.** Ἡ ρωμαϊκὴ ulma καὶ τὸ ἀντίστοιχον ἑλληνικὸν μέτρον μήκους. Α. Ἡ ulma καὶ ἡ ἐξάπεδος ὁργυιὰ. ΠΑΑ τόμ. 24 (1951) 196-206.
- 2234α. ——— Πιθανὴ προέλευσις τοῦ μέτρον ulma. ΠΑΑ τόμ. 25 (1952) 84-94.
2235. **Βακαλοπούλου Α. Ε.** Συμβολὴ στὴν ἱστορίαν τῆς Θεσσαλονίκης ἐπὶ Βενετο-

- κρατίας (1423-1430). Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης. Τόμος Κωνσταντίνου Ἀρμενοπούλου ἐπὶ τῇ ἑξακοσιετηρίδι τῆς Ἑξαβίβλου αὐτοῦ (1345-1945) ἐκδιδόμενος ὑπὸ τῆς Σχολῆς νομικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν (Ἐπιστημ. Ἐπετ. τόμ. ΣΤ'), Θεσσαλονίκη 1952, 127-149.
2236. **Βαλάση Γ. Μ.** Τινὰ περὶ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας κατὰ τὸ δίκαιον τοῦ μετὰ τὴν ἄλωσιν Ἑλληνισμοῦ. Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης. Τόμος Κωνσταντίνου Ἀρμενοπούλου ἐπὶ τῇ ἑξακοσιετηρίδι τῆς Ἑξαβίβλου αὐτοῦ (1345-1944) ἐκδιδόμενος ὑπὸ τῆς Σχολῆς νομικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν (Ἐπιστημ. Ἐπετ. τόμ. ΣΤ'), Θεσσαλονίκη 1952, 529-550.
2237. **Γενναδίου μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως** Εὐλύτωςις καὶ διάζευξις παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς. Ὁρθοδοξία ΚΖ' (1952) 195-198.
2238. **Ζώη Λεωνίδα Χ.** Ἐνα παλαιὸν προικοσύμφωνον. ἙπτανΦύλλα, φ. 18 (1952) 308-311.
2239. **Λαζαρίδη Κώστα Π.** Οἱ προικοδοταὶ ἐπὶ Ζαγόρι στὰ παλὰ τὰ χρόνια. Ἡπειρ' Ἐστ. 1 (1952) 689-697.
2240. **Λουκάτου Δημ. Σ.** Οἱ ἔννοιαι τῆς ἀγορᾶς, τῆς πώλησης καὶ τῆς πληρωμῆς στὰ νεοελληνικὰ προικομίξαι. Συναρτ. 1952, 11-143. Ἀνάστητος, Ἀθήνα 1952, 8ον μικρὸν, σ. 42.
2241. **Παῖσιον Γεωργίου, ἱερέως** Ὁ ἱερεὺς ἰσοκράσις τῶν Χιονιάδων. Ἡπειρ' Ἐστ. 1 (1952) 796-797.
2242. **Σιμωνέτου Γ. Σ.** Αἱ περιουσιακαὶ σχέσεις τῶν συζύγων κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν δίκαιον. Ἐπιδράσεις αὐτοῦ μέχρι τῆς Ἑξαβίβλου τοῦ Ἀρμενοπούλου καὶ τῶν ἐν Ρομανία ἑλληνικῶν κωδικοποιήσεων. Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης. Τόμος Κωνσταντίνου Ἀρμενοπούλου ἐπὶ τῇ ἑξακοσιετηρίδι τῆς Ἑξαβίβλου αὐτοῦ (1345-1945) ἐκδιδόμενος ὑπὸ τῆς Σχολῆς νομικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν (Ἐπιστημ. Ἐπετ. τόμ. ΣΤ'), Θεσσαλονίκη 1952, 551-622.
2243. **Ζώη Λεων. Ν.** Διαζύγιον τοῦ 1831. Πελοπ' Ἐστ. 1 (1953) τευχ. 4, 19, τευχ. 5, 19, τευχ. 6, 19, τευχ. 7, 23.
2244. **Κουκουλὲ Φ.** Μία τῶν παρὰ Βυζαντινοῖς ποινῶν, ὁ μεταλλισμός. Προσφ Κυριακ (1953) 375-382.
2245. **Πετροπούλου Δ. Α.** Ἡ θανάτωσις δι' ἀνασκολοπισμοῦ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. ἘπΒυζΣπ 23 (1953) 531-543.
2246. — Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν λαϊκῶν μέτρων καὶ σταθμῶν. ΕΛΑ 7 (1952, δημοσ. 1953) 57-101.
2247. **Σγουρίτσα Ἀγγελ.** Ἡ λαογραφία τοῦ Μοριᾶ. ΧρονΜορ Β' (1953) 50-51. Δικαιοπραξία τοῦ 1815.

2248. **Σπυριδάκη Γεωργίου Κ.** Συμβολή εις τὴν γνῶσιν τοῦ βυζαντινοῦ ἐθιμικοῦ δικαίου. ἘπΦιλΣχ'Αθ [Περίοδος Δευτέρα - Τόμος Δ']. Ἐν Ἀθήναις 1953-1954, 286 - 292.
2249. **Χατζηγεωργίου Ἀνδρέα** Ἐνα Μοραϊτικὸ προικοσύμφωνο. ΧρονΜορ Β' (1953) 229.

4. Παιδικὴ ζωή.

α' Σχολικὴ ζωή, ἐπαγγελματικὴ μαθητεία.

2250. **Δ(εληγιάννη) Β(ασιλείου)** Οἱ διακοπὲς στὴ Θράκη, 29 Ἰουνίου - 15 Αὐγούστου. ἈρχΘρΘησ 14 (1947 - 48) 355 - 358 [Μαθητικὴ ζωή].
2251. **Βαβουλὲ Π. Π.** Εἰκόνες ἀπὸ τὰ σχολεῖά μας κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας στὴν Κρήτη. Κρητ'Εστ. 1 (1949) τευχ. 4, 17 - 18, τευχ. 5, 17 - 18.
2252. **Δρανδάκη Ν. Β.** Εἰδήσεις περὶ τῶν ἐργασιῶν Ρεθύμνης κατὰ τὸ δεύτερον τέταρτον τοῦ 19ου αἰῶνος. Κρητ'Εστ. 4 (1950) 21 - 64.
2253. **Μελανοφρεῦδης Π. Η.** Τὰ πρώτα χρόνια (στὰ χρόνια τῆς δουλείας στὸν Πόντο). Ποντ'Εστ. 1 (1950) τευχ. 6, 323 - 326.
2254. **Αθανασιάδης Στάθης** Ὁ Στὴν Σάντα. Ποντ'Εστ. 4 (1953) τευχ. 4 (40) 1981 - 1983.
2255. **Καλονάργου Π. Π.** Πῶς ἐμάνθανον γράμματα οἱ πρόγονοί μας. Ἡλῖος 4. 12 (1953) 93.

β' Παιδιά.

2256. **Κούκιον Γεωργ' Ἐμμ.** Τὰ παιγνίδια τῶν Ὑδραίων. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, 9 (1949) ἀριθ. 3, 47 - 48, ἀρ. 4, 69 - 70. [Παιδιά 12].
2257. **Μεταξᾶ Ἀντιγόνης** Ἐλᾶτε νὰ παίξουμε. Συλλογὴ παιχνιδιῶν. Εἰκονογράφηση: Κώστα Καρυωτάκης. «Τὸ βιβλίο τοῦ παιδιοῦ» 26. Ἀθήναι (1949), 8ον σ. 32.
2258. **Brewster P. G. and Tarsouli G.** A string figure series from Greece. Ἑλληνικὰ νηματοπαίγνια. ΕΛΑ 5 (1945 - 49, δημοσ. 1950) 101 - 125 [ἀγγλιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ].
Κρίσι.: Ἑλλάδην 4. Δ' τόμ. 8 (1951) 210 - 211. (Φαίδων Κ. Μπονμπουλίδης).
2259. **Παπανικολάου Κ.** Παιχνίδια μὲ εἰκόνες, ἐργασίες καὶ ἀσκήσεις (γὰρ παιδιά). Τευχ. Α', Ἀθήναι 1950, 8ον σ. 32.
2260. **Τζαθᾶ Κ. Ι.** Ὑδραϊκὰ λαογραφικά. Ἡ παιδικὴ χαρὰ στὴν Ὑδρα. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας, 10 (1950) ἀριθ. 5, 92.

2261. **Ἀθανασιάδης Ε.** Παιδικὰ παιγνίδια ᾗς τὸν Πόντο. Ποντ'Εστ ἔτ. 2 (1951) τευχ. 14, 791-793, τευχ. 16, 903-904, τευχ. 17-18, 949-950, τευχ. 19-20, 1035-1036, τευχ. 23, 1183.
2262. **Βασιλειάδης Θ. Χ.** Παιγνίδια ᾗς τὴν θάλασσαν τῆς Κερασούντας. Ποντ'Εστ ἔτ. 3 (1952) τευχ. 10-11 (34-35) 1712.
2263. **Μαρινοπούλου Χ.** Ἡ Μηλίτσα. Τὸ παιγνίδι ποὺ παίζεται ἀπὸ τὰ παιδιά τῆς περιφερείας Τροπαίων. Γυμν ἔτ. Α' (1952) τ. 3-6, 70-71.
2264. **Σταυρίτης Ἀριστ.** Τὸ τσερκένι. [=Χαρταετός]. Ἑλληνομ ἔτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 285-289.
2265. **Τ(ζουγανάτου) Ν.** Τὸ «πηδάω!» (ἓνα Κεφαλονίτικο λαϊκὸ παιγνίδι). Γυμν ἔτ. Α' (1952) τ. 1-2, 21-24.
2266. Τριηρόν (Παῖδιά τῆς νήσου Σκοπέλου). Γυμν ἔτ. Α' (1952) τ. 8-10, 125-126. Πᾶρε ἓνα (Παῖδιά τῆς περιοχῆς Λίμνη-Εὐβοίας). Αὐτόθι 126-127. Ὁ Ὀγκλᾶς (Παῖδιά τῆς περιοχῆς Σπερχειῶδας). Αὐτόθι 127.
2267. **Ἀθανασιάδου Στάθη** Ποντιακὰ παιγνίδια [30]. Ποντ'Εστ ἔτ. 4 (1953) τευχ. 2-3 (38-39) 1926-1928, τευχ. 4 (40) 1993-1995, τευχ. 6 (42) 2082-3.
2268. **[Σούλη Δ.]** Τὸ τριζόλ (Παῖδιά Θεσσαλίας). Γυμν ἔτ. Β' (1953) τ. 11-13, 173-174.
- 2268α. Ὁ Βακμάς (Παῖδιά Θεσσαλίας). Τεμν ἔτ. Β' (1953) τ. 11-13, 174.

III. ΞΕΝΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Α'. Λαογραφία τῶν Βαλκανικῶν λαῶν.

1. Βουλγαρικὴ λαογραφία.

2269. **Βογαζλή Δ. Κ.** Βούλγαροι καὶ Ἕλληνες. Συγκριτικὴ λαογραφικὴ καὶ ἱστορικὴ μελέτη. ἈρχΘροΘησ 17 (1952) 101-146.
- Κυρίως εἰδήσεις καὶ περιγραφὴ βουλγαρικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων.

2. Σερβικὴ λαογραφία.

2270. **Ρωμαίου Κ.** Δημοτικὰ Τραγούδια Σέρβων καὶ Βουλγάρων δανεισμένα ἀπὸ Ἑλληνικὰ πρότυπα. ἈρχΘροΘησ 17 (1952) 307-365.
2271. **Σκλάβου Γεωργ.** Τὸ Γιουγκοσλαβικὸ μπαλλέτο. Ἑλληνομ ἔτ. Ε' τόμ. 10 (1952) 570-571.
2272. **Σωμερίτη Λιάνας** Γιουγκοσλαβικὸ μπαλλέτο. ἙλληνΧρον ἔτ. 1 (1952) ἀρ. φ. 10, 28.

3. Ρουμανικὴ λαογραφία.

2273. **Ὀικονομίδου Δημητρίου Β.** Αἱ λαογραφικαὶ σπουδαὶ εἰς τὴν Ρουμανίαν. ἈρχΘροΘησ 18 (1953) 193-205.

4. Τουρκική λαογραφία.

2274. **Π(απαχριστοδούλου) Π(ολυδ.)** Ἡ τουρκική λαογραφία. ἈρχΘρΘησ 16 (1951) 256-257.
2275. **Σταυρίτση Ἀριστοτέλους** Οἱ Τοῦρκοι. ΜικρΧρον 5 (1952) 256-263.
Περὶ ὀνομάτων καὶ ἐπωνυμιῶν τῶν Τούρκων.

Β'. Λαογραφία ἄλλων εὐρωπαϊκῶν λαῶν.

1. Ἀγγλική λαογραφία.

2276. **Χαραλάμπους Κίμ.** Οἱ Ἀγγλοὶ τὶς παραμονὲς τῶν Χριστουγέννων. Κυπριόπουλο ἔτ. Ε' (1949) ἀρ. 4, 108-109.
2277. **Σκιαδαρέση Σπ.** Ἡ Ἀγγλικὴ σχολὴ τοῦ λαοῦτου. Ἀγγλ'Επιθ τόμ. 5 (1950) 58-61.

2. Γαλλικὴ καὶ Βέλγικη λαογραφία.

2278. **Δαφονταῖν** Οἱ μῦθοι μεταφρασθέντες. Γερμ. Σημηριώτης. Ἐκδόσεις Νότη Καραβία. (Ἀθήναι) (ἄ.ἔ.), 8ος σ. 31.
2279. **Δουκάτου Δημ. Σ.** Οἱ λαογραφικὲς σπουδὲς ἐπὶ τῇ Γαλλίᾳ. Ν'Εστ 50 (1951) 865-870.

3. Γερμανικὴ λαογραφία.

2280. Τὸ τραγούδι τῶν Νιμπελοῦγκεν. Ἡλιος ἔτ. 8 (1948) 145.
2281. **Meier John** Untersuchungen zur deutschen Volkskunde und Rechtsgeschichte. Ahnengrab und Rechtsstein. Akademie - Verlag - Berlin 1950 (Deutsche Ak. der Wiss. zu Berlin. Veröffentlichungen der Kommission für Volkskunde. Bd. 1). 8ον σ. VIII 158.
Κρίσι : Λαογρ 15 (1953) 187-192 (Στίλπ. Π. Κυριακίδης).
2282. **[Ἀωνόμου]** Τὰ ἔθιμα τῶν λαῶν. Παγκόσμια Χριστούγεννα. Χριστουγεννιάτικες παραμονὲς ἐπὶ τῇ Γερμανίᾳ. Κυπριόπουλο, ἔτ. Ε' (1949) ἀρ. 4, 81-82.
2283. **Newby P. H.** Τὰ παραμῦθια τῶν ἀδελφῶν Γκρίμμ. Ἐκλ ΣΤ' (1950) ἀρ. 1 35-38.

4. Σουηδικὴ λαογραφία.

2284. **Κύρου Κύρου Ἀδ.** Ἕνα ζωντανὸ Μουσεῖο τῆς Σουηδικῆς ὑπαίθρου. Τὸ Σκάνσεν τῆς Στοκχόλμης. Ἡλιος ἔτ. 10 (1950) 51.

2285. *Θωμοπούλου Ι. Α.* Οί τοπωνυμικές έρευνες στὴ Σουηδία. Ν'Εστ 51 (1952) 476 - 479.
2286. *Sahlgren Jöran* Les noms Suédois des torrents du Dniepr chez Constantin Porphyrogénète. Όνόματα 1 (1952) 4 - 7.

5. Ίσπανική λαογραφία.

2287. *Δουκάτου Δημ. Σ.* Don Luis de Hoyos Sainz. Ν'Εστ 51 (1953) 197.

Γ'. Λαογραφία Ἀσιατικῶν καὶ Ἀφρικανικῶν λαῶν.

1. Ἀθιγγανική λαογραφία.

2288. *Βαφείδης Νικ.* Οί Κατσιβέλλοι τῆς Θράκης. ἈρχΘρΘησ 18 (1953) 299-301.
2289. *Σιναπίδης Βασίλ. Σ.* Φυλετική καταγωγή ἥθη καὶ ἔθιμα τῶν Κατσιβέλλων Διδυμοτείχου. ἈρχΘρΘησ 18 (1953) 289-298.

2. Ἑβραϊκή λαογραφία.

2290. *Καίμη Γουλ.* Ἑβραϊκὲς παραδόσεις. [2] ΦιλΠρωτ 1948, 160-162.
2291. — Λαϊκὲς ἑβραϊκὲς παραδόσεις. Ό γένος τοῦ Ραβί. ΦιλΠρωτ 1949, 173-5.
2292. *Μάτσα Ἰωσήφ Μ.* Γιαννιώτικα ἑβραϊκά τραγούδια. Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 2 (1953) 587-598, 708-717, 839-850, 958-968, 1059-1067 [καὶ εἰς ἀνάτυπον]. Κρίσι.: Ἡπειρ'Εστ ἔτ. 2 (1953) 1319-1320 (*Δ. Σ(αλαμάγκας)*). Λαογρ 15 (1954) 500-504 (*Γ. Κ. Σπυριδάκης*).

3. Αἰγυπτιακή λαογραφία.

2293. *Κούμαρη Ι.* «Μούμιες». Ἐθιμα καὶ δεισιδαιμονίαι. Ἡλιος ἔτ. 12 (1952) 184.

IV. ΠΑΡΑΛΕΙΦΘΕΝΤΑ

α) Σύμμεικτα.

2294. *Καζαβῆ Ἰαν. Ν.* Οί Δωδεκανήσιοι. Νέα Ὑόρκη 1950, 8^{ον} σ. 94.
Ἐν σ. 40-60 πλὴν τῶν εἰδήσεων τῆς λατρείας περιέχει καὶ δεισιδαιμονίας, μαντικὴν καὶ ἄλλα λαογραφικά.

β) Γάμος.

2295. *Nilsson Martin P.* Wedding rites in ancient Greece. ΠροσφΚυριακ (1953) 508-515. [Γαμήλια ἔθιμα].

Α΄ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΩΝ¹⁾

- A. H. 160, 1058
 *Αβραμάντης Ι. 672, 1015, 1061, 1069, 1169, 1186, 1189, 1380, 1421, 1662
 *Αγαθάγγελος, μητροπολίτης Νευροκοπίου 182
 *Αγγελομάτης Χρ. Έμμ. 741, 2073
 *Αγγελοπούλου Τούλ. Σ. 1504
 : *Αδραστος Μένος 673
 *Αθανασιάδης Εύστ. 453, 1080, 1190, 1383, 1413, 1440, 1546, 1551, 1966, 2182, 2254, 2261, 2267
 Athanasiadis - Novas' βλ. *Αθανασιάδης - Νόβας Γ.
 *Αθανασιάδης - Νόβας Γ. 70, 831, 2031.
 *Αθανασιάδης Σ. 563, 2032
 *Αθανασοπούλου *Αγγελ. 674
 *Αθανασοπούλου Μαγδ. 183
 *Αθηναίος Μ. 912
 Αινείας Τ. 1149, 1156, 1161, 1401
 Αίσωπος 1046, 1048, 1049
 Αιτωλός Γ. 1052
 *Ακογλου Ξενοφών (καί υπό τὸ ψευδώνυμον Ξενίτας Ξένος) 184, 602, 1085, 1096, 1102, 1109
 *Ακριτάς Τάκης 88
 *Ακριτίδης Ε. Θ. 1191
 *Αλεξάνδης Ι. Σ. 801, 1809
 *Αλεξιάδης Κων. 1522, 1716, 1727
 *Αλεξίου Στυλ. 1753
 *Αλέτσης Γιώργης 955, 1260
 *Αλισανδράτος Γιώργος Γ. 35
 *Αλλώ Ρενέ 495
 *Αμανατίδης Λάζαρος 1567
 *Αμαντος Κ. 47, 171, 319, 1051, 1527, 1552, 1604, 1618, 1619, 1646, 1663, 1688
 *Αμαριώτου Μαρ. 1899
 *Αμποτ Γ. Ν. 269
 *Αναγνωστοπούλου Αίχ. 441
 *Αναγνωστοπούλου Έλένη Γ. 619
 *Αναγνώστου Νικ. 742
 : *Αναδρομάρης 1441
 *Αναστασιάδη-Δεληγιάνη Γεωργία 675
 *Αναστασιάδης Α. 1422
 *Αναστασιάδης Γ. Ι. 212
 *Αναστασόπουλος Γεώργιος 1932
 *Ανδρικόπουλος Γιάννης 832
 *Ανδρωτάκης Κώστας Ν. 1848
 *Ανδριώτης Ν. Π. 1540, 1568, 1712
 *Ανδρόνικος Μαν. 2103
 *Ανδρουτσόπουλος Γ. 169
 : *Ανεξιχνίαστος *Ανιχνευτής' βλ. Παπαρηγοράκης Ίδου.
 *Ανν. Μπ. 460
 *Αννινος Γ. 321, 1332
 Anoghianakis F. 1828
 *Αντωνιάδης Ι. Δ. 956
 Antony [Αντωνιάδου] Α. 1933
 *Αξελός Θ. Γ. 1967
 *Αξινός Χ. Μ. 605, 676, 710, 722, 743, 744
 *Αξιώτης Πέτρος Ι. 745
 *Απασιδής Νικ. 568
 : *Απόδημος 1968
 *Αποκορωνιάτης Ίωάν. 91, 1935
 *Αποστολάκη Άννα 305, 422
 *Αποστολάκης Γιάννης Μ. 833, 834, 957
 Argentis Phil. P. 171, 319
 *Αργυράκης Μίνως 265
 *Αργυρίου Νικ. 746
 *Αργυρόπουλος Γιάγκος 958
 *Αργυρόπουλος Παν. Άν. 1005
 *Αρτεμίδης Κλεόβουλος 1816
 Β. 899
 Βαβουλάς Π. 480, 1016, 1035, 1042, 1327, 1368, 2261
 Βαγενάς Γ. 606, 819, 892, 913, 914, 1266, 1267, 1554, 1554, 1605, 1620, 1621, 1622, 1664, 1666
 Βαγκαλέας Αικαίος Β. 19, 93, 246, 607, 820, 1116, 1531, 1532, 1623, 1624, 1647, 1666, 2183
 Βακωλόπουλος Άπ. 1491, 1606, 2235
 Βαλαβάνης Γ. 623, 624, 711
 Βαλασσάς Γ. Μ. 2236
 Βαλέας Μ. 1754
 Βαλβάς Σ. 36
 Βαρδουνιώτης Δημ. 747
 Βαρελάς Γ. Δ. 2151
 Βαρνάβας Ίω. Β. 915
 Βασδραβέλλης Ίω. Κ. 802
 Βασιλάς Ήλίας 382
 Βασιλάτος Γεράς. 1936
 Βασιλειάδης Θ. Χ. 2262
 Βασιλειάδης Ν. 1031, 1226, 1423
 Βασιλειάδης Σάωτος 1801
 Βασιλείου Σπ. 1849
 Βασιλόπουλος Στέφ. Δ. 48, 49, 535, 1648, 2076, 2077
 Βαφειάδης Γ. Τ. 1195, 1861
 Βαφείδης Νικ. 222, 551, 1667, 2185, 2288
 Baud-Bovy S. 821, 835, 959, 986
 Βέης Νικ. (Bees) 748, 1644, 1668, 1689, 2313
 Bellinger Louisa 307
 Bertola A. 2001
 Bingen J. 415
 Biris Costas' βλ. Μπίρης Κώστας
 Βισβίτης Ίάκωβος 2199, 2210, 2214, 2215, 2220, 2221, 2229
 Βλαζάκης Μ. 1817, 1818

¹⁾ Διὰ δύο στιγμῶν, προτασσομένων τοῦ ὀνόματος, δηλοῦνται τὰ ψευδώνυμα.

- Βλαστός Μ. 2132
 Βλαστός Π. 677, 1488
 Βλαχογιάννης Γιάννης 836
 Βογαζλής Δ. 2269
 Βογιατζίδης Ι. Κ. 200
 Βόγκας Δημ. 575
 Boehm Fritz 960
 Βολονάκης Μιχαήλ Δ. 837
 Bonasera Fr. 259
 Βουραζέλη-Μαρινάκου Έλ. 1690, 2166
 Bourboullis Photeine P. 223, 2078
 Βουρλάκης Άρ. Γ. 889
 Βούρτσης Μιχ. 1774, 1775
 Βουτηράς Μιχ. 863, 1017, 1196, 1523
 Βραδύγλωσσος 1509
 Βρανούσης Α. Ι. 29
 Βραχάς Φρ. Π. 154, 412, 1917, 1937
 Βρεττάκος Νικηφόρος 707, 951, 2116
 Brewster P. G. 2258
 Βρόντης Άν. 186, 263, 625, 1006
 Βυζάντιος Πεο. 393
 Βωβός Χαρ. Άρ. 626
- Cocchiara Giuseppe 838
 Cohen G. 839
 Cammas Pant. Βλ. Καμμάς Παντ.
- Γ. Σ. Μ. 1896
 Γάλλανος Παναγιώτ. Βλ. 442
 Γάλλανος Παν. Δ. 678
 Γαλανός Άλέξανδρος Δ. 413
 Gáldi L. 840
 Γιατόπουλος Δ. 749, 2033, 2133
 Γεδεών Μανουήλ Ι. 1913, 2098
 Γεδεών Σοφία Μ. 1121, 1348
 Γεννάδιος, μητροπολίτης Ήλιουπόλεως 1649, 2237
 Georgiades Th. 1785
 Γεροντόπουλος Ι. 352
 Γεωργακάς Δ. Ι. 1533, 1558, 1569, 1625, 1626, 1650, 1651
 Γεωργιάδης Κλ. 2134
 Γεωργιάδης Κωνσταντίνος Α. 287
 Γεωργίου Η. 1652, 2167
 Γεωργοπαπαδάκος Άναστ. Μιχ. 2176
 Γεωργόπουλος Γ. Χ. 1053
 Γεωργούλης Κ. Δ. 38, 951
 Γιάκος Δημ. Κ. 1117
 Γιαλλουράκης Μ. 916
 Γιαλόφτης Τ. 1331
 Γιανακάκης Γεώργ. Ι. 224, 750, 2002
 Γιαννιάς Δημ. Ν. 1143
 Γιαννόπουλος Λεων. 1268
 Γιαννόπουλος Σωτήρ. Γρ. 576, 577
 Γιαννοπούλου-Επιταγήα Μαριέττα 481, 841, 1087, 1107, 1183, 1918
 Γιαννοπούλου Κατ. 1144
 Γιαννουλόπουλος Χρ. 2003, 2004, 2005, 2113
 Γιουλιτουρίδης Γ. 1227
 Γιοφύλλης Φ. 414· βλ. καί Μουσούρης Σπ.
 Γκανούλης Γ. 627
 Γκίκα Άσπασία 578, 608, 1013, 1054, 1081, 1082, 1534, 1585, 1851, 1919
 Γκίνης Δημήτριος Σ. 2222
 Γκοτσόπουλος Βασ. Κ. 1865
 Γλαβάνη Ζωή 751
 Goossens R. 918, 1492
 Γ-ος Χ. 56, 94
 Γκρέκας Ίωσήφ 812
 Γραμματικοπούλου Λένα 1126
 Γραμματικόπουλος Α. 1269
 Γραφίος Γ. 1627, 1669
 Grégoire Henri 1691
 Γρηγόρη Κλεον. 383
 Γρηγόρης Γεο. 309
 Γρίβας Α. 572, 579, 628, 629, 713, 714
 Grimm 1163, 1164
 Γρίσπος Π. 173, 527, 843, 1385, 1402, 1586, 2186, 2187
 Γριτσόπουλος Τάσος Α. 87, 409, 489, 803, 917, 1751, 1965, 2223,
 Grumel V. 1570
 Gulland R. 293, 1847
- Δ. Γ. Α. 1457
 Δασκαλοπούλου Μαγδ. 1197
 Δαυλάς Στ. 323, 1555
 Διαμαντίνος Ίωάννης 1747
 Διακοπου. Α. 679
 Διακοπου. Κ. 272
 Διακοπου. Ρ. Μ. 171, 223, 259, 568, 1086, 1090, 1097, 1110, 1111, 1129, 1132, 1133, 1312, 1330, 1712, 1733, 1744
 Δεδορής Βασ. 920, 951
 Δεληγιάννης Βασ. 213, 296, 423, 1897, 2250
 Δεληγιάννης Γεω. 844
 Δεληγιάννης Α. Π. 845
 Δερμεντζής Κ. Π. 157, 1112
 Δερvidης Χαρ. 1198
 Δήμαρχος Χρ. Γ. 150
 Δημητράκος-Μεσισκήλης Δημήτριος Β. 172
 Δημητριάδης Θ. Κ. 1416
 Δημητριάδης Ι. 353
 Δημητρίου Άνδρ. 1442
 Δημητρίου Ν. 1709
 Δημητρώπουλος Εδ. Κ. 201
 Δημόπουλος Κων. 1228
 Διαλυνάς Ευάγγ. 330, 580, 1784
 Διαμαντή Φλώρα Χαο. 846
 Διαμάντης Κ. 86, 186, 263, 669, 1776, 1920, 2034, 2035
 Διαμαντής Α. 265
 Διαμαντόπουλος Κωνστ. Γ. 364, 365, 366
 Διαμαντούδης Βασ. 1443
 Διομήδη Έλένη Α. 1938
 Διομήδη Νίτσα 57
 Διονυσιατής Ε. 1199
 Διπλάρης Ίω. 1007
 Djeléry Panos N. 271 286
 Dölger F. 154, 200, 258, 506, 507, 509, 851, 867, 891, 1067, 1111, 1138, 1486, 1497, 1540, 1579, 1626, 1785, 1871, 2197
 Δοντάς Σπ. 333
 Δραγουής Φίλ. 69, 70, 71

Δρακόπουλος Θεόδ. Γ. 2200

Δρανδάκης Ν. Β. 2252

Δρόσος 'Ανδρέας 893

Δρουδάκης 'Αλ. 95

Δωράνθης Ν. 1587

Durrell Laurence 37

E. 430

Eisler Robert 496

Eitrem S. 471

'Ελευθεριάδης 'Ιορδ. 1628

Elwert W. Th. 1533

'Ενεπεκίδης Π. Κ. 961

'Ενισλειδης Χρ. Μ. 202

'Επτανήσια Μαριέττα 1087· βλ. και Γιαννο-
πούλου 'Επτανήσια Μαριέττα

: 'Ερανιστής 2036

Ευαγγελίδης Δ. Ε. 258

: Εύβοϊκός Νάσος 1444

Εύθυμιού 'Αν. 755

Εύθυμιού Γρηγόρ. 2006

Ευμένιος, [ἐπίσκοπος] Λάμπης και Σφακίων
1820

Εύστρατίου Γ. Κ. 1303

'Εφραιμίδης Χρ. Σ. 1885

'Εφτανήσιώτης Χάρης 552

Ζαγορίτης Δήμος 631

Ζάππας Γάβριλ 431

Ζαφειρίτης 'Ιωάν. Σ. 187

Zarouhas Costas 962

Ζαφειρίου Νικ. Ι. 440, 567, 797, 1346, 1347,
1517, 1518, 1710

Ζαφειρόπουλος Κ. Ν. 541

Ζαχαρίου 'Ελ. Κ. 2188

Ζαχαρούλας Χ. 766

Ζάχου 'Ελλη 1113

Ζέγγελης Κ. 468

Zervos Christian 271

Ζερβός Γιάννης 1029

Ζερζελίδης Γ. 1170, 1692

Ζευγαλακάκης Ν. 1921

Ζευγελάκης Ν. 1403

Ζευγώλης Γ. Δ. 384

Ζευγώλης Τάσος Μ. 188, 1280

Ζήβας Διονύσιος Α. 288

Ζηκίδης Γ. Δ. 756

Ζήσης Χρ. 963

Ζιαζοπούλου 'Ελευθερία 1127

Ζυμπρής Α. Θ. 681

Ζωγράφου Μίνα 410

Ζώης Λεωνίδας Χ. 564, 2230, 2238, 2243

Ζώρας Γ. Θ. 154, 632, 757, 847, 849, 921, 964,
1134, 1749, 1755, 1763, 2189

Haberland Arthur 259

Hepding Hugo 1135

'Ηλιάδης Βασίλειος 2037

'Ηλιάδης Γεώργιος Σ. 59

'Ηλιάδης Κωνστ. 189

'Ηλιάδης Χρ. 758

'Ηλιόπουλος Α. 225

'Ηλιόπουλος Κ. Ν. 1588

'Ηλιόπουλος Χαράλ. 2216

Θ. 2209

Θ. Α. 760, 2038

Θειόπουλος Ν. 367, 1939, 1969

Θεοδωρακάκος Νικ. 804

Θεοδωρόπουλος Σπ. Ι. 69, 70· βλ. και Θέρος 'Αγισ

Θεοφύλακτος Θ. Κ. 1940

Θεοχάρης 'Αριστ. 762

: Θέρος 'Αγισ 173, 663, 670, 707, 708, 908, 2086·

βλ. Θεοδωρόπουλος Σπ. Ι.

Θρουνομουλοπούλου Εύκλ. 1503

Θωϊδης Μ. Γ. 1270

Θωμάκου 'Ηρειώτου Πολύμνια 1179

Θωμασαΐος 848

Θωμόπουλος Ι. Α. 111, 112, 1556, 1557, 1558
1559, 1670, 1671, 1672, 1673, 2285

'Ιασονίδης Λεων. 1417

Impellizeri S. 851

'Ιορδανίδης Κ. Ν. 1674

Ιωαννίνης Σάββας 214, 425, 1653, 2190

Ιωαννίνης Κ. 1250

Ιωαννίνης Σάββας 203

Ιωαννίνης Μπαρμπάρου Μ. 60, 223, 272,
280, 707, 805, 851, 1386, 1404

Ιωαννίνης Φρόσω Ι. 432

Ιωάννου Νικ. Γ. 226, 1445

Jacobi C. 320, 965

Ιεσημάκης Σ. 850

Κ. 2114

Κ. Ι. 2907

Κ. Ι. Κ. 2115

Καββάδας Στέφανος 204, 682, 1319, 1424,
1510, 2231

Καζαβής Γ. Ν. 173, 2294

Καζαντζάκη Γαλάτ. 634

Καζαντζίδης Α. 1200, 1304, 1305, 1328, 1342,
1515

Καϊμης 'Ιούλ. 1736, 1737, 1741, 2290, 2291

Καιροφύλας Γιάννης 854

Καιροφύλας Κ. 852, 853, 922, 1970

Κακαβούλιας Ι. Γ. 894

Κακουλίδης Ε. 1201

Kakouri Katherina· βλ. Κακούρη Κατερίνα
Κακούρη Κατερίνα 61, 62, 96, 2088, 2116

Κακούρη Μαρία 1512

Κακριδής Ι. Θ. 129, 1128, 1493, 2141

Καλαματιανός Γ. Ν. 716, 763, 951

Καλβοκορέσης Λεωνής 2177

Καλιαρδης Στέλιος 581

Καλίνσκη 295

Καλλέρης Ι. 208, 327, 415

Καλλιγας Μ. 253

Καλλίνικος Θεόδουλος 1802

Καλλίνικος Π. Γ. 1086, 1129, 2224

Καλλωναίος Κ. 1971

Καλλωναίος Μ. 1830, 2039

Καλονάρος Π. Π. 855, 1446, 1447, 1448, 1449,

- 1450, 1451, 1452, 1453, 1454, 2040, 2041, 2255
 Καλλούτση Καλλ. 1859
 Καλογηράς Άνδρ. Χρ. 798
 Καλοκαιρινός Άγγελος 923
 Καλομοίρης Μαν. 1786, 1788, 1803, 1804, 1821
 Καμμάς Παντ. 1850, 1900
 Καμπούρογλου Δ. Γρ. 1350
 Κανακάρης Άντ. 683
 Κανδηλάπτης Γ. Θ. 151, 190, 289, 1018, 1074, 1202, 1580, 1581, 2008, 2201
 Κανελόπουλος Γεώργ. Κ. 205
 Κανελόπουλος Θεόδ. Γρ. 684, 685
 Κανεύς βλ. Κανδηλάπτης Γ. Θ.
 Κανονίδης Σταύρος 924
 Κατετανάκης Βρασιίδας 1720
 Καπνᾶς Νικ. Ι. 150
 Καποδιστριας Κ. Χ. 1455
 Κάποιος 1150
 Καρ. Σ. 1866
 Καραγιαννίδης Ι. 1229
 Καρακάσης Λαίλιος 582
 Καρακατσάνης Άντ. 1535
 Καραλέκας Ήρ. 497, 531, 539, 1282, 1387, 1405
 Καραμάνος Κ. 609
 Καραμήτσα-Μηχιώτη Έλ. 2042
 Καραναστάσης Άν. Μ. 378
 Καραντινός Βασίλ. Μανουίδης 152
 Καραντινός Στ. 1388, 1901
 Καραντινός Σ. 273
 Καραντινώνης Άντρ. 635, 856, 857
 Καραπάνος Άπ. 610
 Καρατζᾶς Στ. (Caratzas St.) 1654
 Καραχάλιος Δ. 764
 Καραχάλιος Χρ. 191
 Καραγιώτης Γ. Ι. 206
 Καρακίτσας Α. 686
 Καρπᾶς Δ. 822
 Καρτινός Δημ. 1062, 1063
 Καρυοφύλλης Ι. 1230
 Καρυωτάκης Θ. 1789
 Καρυωτάκης Κ. Δ. 1048
 Κασσάνδρας Βασ. 274
 Κατσαρός Χαρ. Π. 858
 Καψάλης Γεράς. 153, 192, 806
 Καναμπέλης Ι. 24, 50
 Καψάσκης Σ. 1831, 1895
 Καψωμένος Στ. Γ. 129, 1589
 Κελαϊδής Σταύρος 97, 925
 Κεραμόπουλος Άντ. 1571, 2117, 2118
 Κερασώτης Πάνος 398
 Κερσόπουλος Ι. 1693
 Κερίσογλου Ι. 1721
 Κινέζος Χ. 1456
 Κιουρτσίδης Ι. 1098, 1329
 Κιτσιδης Χρ. 2191
 Κίτσος Χρυσ. 1281
 Κζόλης Λεόντιος 926, 1431
 Κληρίδης Ν. 113, 504, 765, 1055, 1070, 1083, 1418, 1432, 1590, 1873, 1972
 Κλοκκάρης Α. 1019
 Kluckhohn C. 171
 Κοββατζής Άστέρης 160, 1395
 Κοκκινίδης Σταύρος 636, 637, 1694
 Κόκκινος Διον. 2009
 Κοκλάνης Δημ. Ε. 1607
 Κοκλάνης Λεων. Ι. 1536
 Κολαξιζέλης Στρατής Π. 193
 Κόλλας Ίω. Δ. 275, 281
 Κομνηνός Π. Α. 265
 Κονομής Ν. Χ. 707, 1316, 1373, 1728
 Κονόμος Ντίνος 569, 583, 1171, 1711, 1730, 1731, 1732, 2043, 2211, 2232
 Κόντογλου Φ. 859
 Κοντοές Π. Ν. 1608
 Κοντοράβδης Γεώργ. Ε. 1283
 Κοντός Κ. 966
 Κοραῆς Α. 1017
 Κοριατόπουλος Δ. Σ. 2225
 Κορνάρος Βιτζέντζος 1756
 Κορόβιλας Διον. Κ. 1284
 Κορομηλάς Γ. Δ. 2100
 Κοροναῖος Γ. Α. 1853
 Κορομηλάς Φωκᾶς Κ. Π. 321
 Κορσούλης Γ. 128
 Κορσούλης Λαοκούλης 2202, 2203
 Κορσούλης Στ. 860, 967, 2204
 Κορσούλης Κ. 2152
 Κορσούλης Γεώργιος Ε. 2256
 Κορσούλης Φη. Βλ. Κορσούλης Φαίδων.
 Κορσούλης Φαίδων 152, 194, 195, 207, 322, 331, 354, 366, 372, 373, 553, 1351, 1352, 1353, 1362, 1369, 1370, 1490, 1537, 1572, 1723, 1729, 1731, 2074, 2089, 2090, 2119, 2135, 2192, 2212, 2217, 2244
 Κουκαράκης Μ. Ν. 1433
 Κουλουχίτης Γιάγκος 638
 Κουλούρης Γκίκας Ν. 355
 Κουμαρης Ι. Γ. 2. 443, 1483, 2293
 Κουρμούλης Γ. 208, 1581, 2075
 Κουρούζις Γ. 766
 Κούρτελλης Π. 1805
 Κουσιᾶδης Γεώρ. (Coussiadis G.) 1787, 1819, 1832, 1833
 Κούσουλας Χρ. 1629
 Κουτσογιαννόπουλος Δ. 1790, 1806
 Κουτσογέρας Ι. Π. 1791
 Κουτσογλου Γιάν. 39
 Κρανιδιώτης Νικ. 63, 181, 1051
 Κρητικός Παν. Γ. 426, 1630
 Κριαράς Έμμ. 1494, 1742, 1743
 Κριεζή Άλεξάνδρα 1251
 Κρόκος Γ. 1252
 Κρουονερίτης Σ. 2010
 Κτενίδης Φίλων 639, 927, 1203, 1306, 1358, 1834, 1881
 Κυθρεώτης Ίακ. Μ. 611, 640, 1434
 Κυπριανός Χρυσ. Στ. 968
 Κυριαζής Ν. Γ. 1631, 1941
 Κυριακίδη Εύτυχία 389, 584, 1231
 Κυριακίδης Γ. Α. 1738
 Κυριακίδης Στίλπων Π. 15, 21, 40, 43, 64, 129, 130, 171, 192, 254, 258, 364, 510, 670, 671,

- 687, 792, 807, 861, 895, 896, 928, 1051, 1086, 1095, 1111, 1462, 1526, 1712, 1922, 2097, 2281
- Κυριακοπούλου Κ. Α. 1457
- Κύρου Α. 1481
- Κύρου Κύρου *Αδ. 2284
- Κυφωνίδης Ι. 688, 1331, 1511
- Κωνσταντάρης Βύρων 1484, 1485, 1852, 1942, 1943, 2091, 2092, 2120, 2193
- Κωνσταντινίδης *Απόστ. 1591
- Κωνσταντινίδης *Άρης 264, 265, 290
- Κωνσταντινίδης Κ. Ν. 929
- Κωνσταντινίδης Π. 1860, 1861, 1862
- Κώστας Κ. Σ. 612, 897, 1792, 1973, 1974
- Κωστάκης Α. Π. 1609, 1632, 2233
- Κωστάρα *Ανν. 1458
- Κωτσάκης Χαρ. Ι. 1519
- Λ 65
- Λαβανίνι Μπρούνο (Lavagnini Bruno) 862, 969
- Λάγκ Κίκα 1122, 1750
- Λαδάς *Ιάκ. Δ. 1854
- Λαζαρίδης Δημ. Χ. 1541, 1867, 1975
- Λαζαρίδης Κώστας 4, 2194, 2205, 2239
- Λαζαρίδης Σ. 1232
- Λαζαρίδου *Ελένη 31
- Λαζαρίδου Ματ. 1204
- Λαζάρου Μαροδοκία Γ. 1008
- Λαμπανίου Δ. 259
- Λαμπάκης Πρώτος 1822
- Λαμπάκης Δημ. Α. 1976
- Λαμπρίδης Χ. 718
- Λαμπρίδης Γεώργιος Ν. 2011
- Λαμπρίδης Κ. 1695
- Λαμπρίδης Όδ. 154, 439
- Lancaster Osbert 247
- Λανίτης Γ. Ν. 565
- Λασογράφος 1075
- Λαούρδας Βασ. 132, 939, 1059, 1486, 1757
- Λάππας Τάκης 310, 585, 863, 1419
- Λασηθιωτάκης Κ. 264
- Λαυράγκας Διον. 1807
- Λαύρας *Άγγελος 1793
- Laurent V. 1059
- Λαφονταίν 1145, 2278
- Λεβέντης Κ. 719
- Λεβίδης Δημ. Κ. 1808
- Lee Dorothy D. 1094
- Λεκατσάς Παν. 12
- Λέρας 1009
- Λέτσας *Αλ. 129, 155, 174, 1374, 1459, 1886, 2079
- Λευκαδίτης Γ. 498
- Λιανίδης Σίμος 1205, 1809
- Λιγγουνοῦ Γωγώ 641
- Λιγνάδης Τάσος 707, 1332, 2121
- Λιγνός *Αντ. 1425, 2154
- Λιμπεράτος Σ. Ν. 1874
- Λιμπερόπουλος Γ. Σ. 1315
- Λιναρδάκη *Ελενθ. 864
- Λιναρδός Π. Ν. 823, 865
- Λιουδάκι Μαρία 1160, 1162
- Λογοθέτης Δημ. 1406
- Loucatos D. Βλ. Λουκάτος Δημ. Σ.
- Λουκάτος Δημ. Σ. 5, 6, 16, 93, 114, 115, 133, 134, 227, 315, 324, 374, 554, 707, 898, 1285, 1316, 1317, 1332, 1333, 1343, 1359, 1363, 1364, 1375, 1376, 1810, 1977, 2044, 2045, 2046, 2240, 2279, 2287
- Λουκόπουλος Δημήτριος 196, 689, 1316, 1317, 1407, 1922
- Λουλούδης Κ. 899
- Lüdeke Hedwig 808, 824
- Λυγίζος Ι. 255
- Λυκαίος Γιώργης 970, 971, 1460, 1887
- Λυκούδης Στυλ. *Έμμ. 449, 450, 1482, 1902, 2080, 2081, 2082
- Λυκούρης Χ. Β. 1400, 1592, 1923, 2047
- Λυπηρίδης Ξενοφ. 1206
- Μ. Μ. 768, 1794
- Μ. Ν. Α. 503
- Μαγκλιβέρας Διονύσης Κ. 930
- Μακρόπουλος Δ. 1795
- Μακρόπουλος Αποκράτης Κ. 215
- Μακρόπουλος Κίτρος 299, 304, 390, 394, 399, 427
- Μακρόπουλος Π. 433
- Μακρόπουλος Ανέστης 931, 1253
- Malbert Jean 1977
- Μαλβανής Αδ. 1696
- Μαλβός Πέτρος 972
- Μαλιέρος Κ. 2234, 2234a
- Μαμόνης Κ. 866
- Μαμ. 2912
- Μακ. *Αντ. Ν. 769, 1233
- Μαρεμπί Α. 1573
- Μαρεσός Στ. 332, 369, 375, 1277, 1583, 1721, 2083
- Μανίκης 1207
- Μάνος Δημ. 1136
- Μάνος Μ. 135
- Μανούσας Μ. Ι. 901, 932, 933, 1742
- Μανουσακίδης *Ηρ. 586
- Μανουσογιωργάκης Γ. Ν. 1409
- Μανοῦσος Α. 720
- Μαντζαφάρη Χαρ. Π. 690
- Mantzouranes D. P. 1655
- Μαντζουράνης Κων. Ι. 1547
- Μαντζουρίδης Μανώλης 1118
- Μαντούδη *Αδαμαντία 1512
- Μάμπουρας Α. Π. 628, 642, 710, 721, 722, 723, 766, 771
- Μαραβά - Χατζηνικολάου *Αννα 2136
- Μαραγκουδάκης Γεώργ. 1410
- Μαράντης Καφετζάκης Γ. 1944
- Μάργυρης Δ. 276, 300
- Μαριανθόπουλος Κ. 325
- Μαρινάτος Σπ. 258, 1137, 2137
- Μαρίνης Κ. 900, 1978
- Μαρινόπουλος Χ. 2263
- Μαρίνος Π. Ι. 277
- Μαρκάκης Πέτρος 973, 1495, 1734, 1735
- Μαρκαντώνης *Ιω. 934

- Μαρσέλλος Θ. Ν. 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 499
 Μαρσέλλον Κλειώ 333
 Μαρτίνος 'Αθ. 148
 Μάσβουλα Ματίνα 974
 Μάτσας 'Ιωσήφ Μ. 2292
 Μαυρακάκης Γιάννης 3. 340, 1292
 Mavrogordato John 975
 Μαυροκορδάτος Γ. 1979
 Μαυρογιάννης 'Εμμ. 1924
 Μαυροματίτης Θεοδόσ. 1560
 Μέγας Γ. Α. 13, 25, 41, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 116, 136, 137, 138, 154, 194, 228, 231, 254α, 258, 259, 260, 261, 265, 282, 291, 809, 810, 825, 867, 960, 1130, 1138, 1489, 1496, 1497, 1945, 2093, 2122, 2136, 2138, 2139, 2140
 Meier John 2281
 Μεϊντάνης 'Ιωάννης Π. 197
 Μεϊντάνης Παρασκευάς Ι. 197
 Μελανοφρύδης Π. Η. 117, 216, 229, 230, 292, 376, 461, 469, 643, 872, 902, 976, 977, 1208, 1254, 1293, 1307, 1344, 1365, 1366, 1371, 1377, 1516, 1542, 1543, 1561, 1675, 1713, 1875, 1946, 1980, 2048, 2101, 2253
 Μελάς Σπ. 76, 139, 154, 707, 868, 869, 870, 871, 1088, 1758, 1811
 Μελέντης Γιάννης Κ. 329
 Μέντζος 'Αχιλ. 752
 Μερμερίτης Α. 391, 392
 Μερκατίτης Σιλβίος 'Ιωσήφ (Mercati Silvio Giuseppe) 217, 1745
 Μερλιέ Μέλπω 43, 51, 99
 Merlier Octave 42, 1317
 Μεσιουκλής Παύλος 1461
 Μεταλλεύδης Μιχ. Α. 644, 1947, 2094
 Μεταξά 'Αντιγόνη 1048, 2257
 Μεταξάς Παν. 1209
 Μεττής Χαρίλαος 1334, 1435
 Μηλιόπουλος Παρασκευάς Ι. 535α, 1088, 1089, 1408, 1426
 Μηλιώνης Χριστόφορος Μ. 472, 773
 Μηλιώρης Ν. Ε. 1676, 2196
 Μηλιώτου Σοφ. 118, 935
 Μητρόπουλος Κων. 490, 555
 Μηχωτής Χαρ. 978, 2013, 2014
 Μινώτος Διονύς. 1095, 1462
 Μισαηλίδης Δ. 1210, 1645, 2015, 2049
 Μισαηλίδης Γιάγκος 1777
 Μισαηλίδης Θωμάς 1656
 Μισαηλίδης - Νουάρος Γ. 2197
 Μισαηλίδης - Νουάρος Μ. 173, 189, 209, 691, 1010, 1011, 2206, 2226
 Μισαηλίδης Σάντης Γ. 1318
 Μισαηλίδης Σόλων (Michailides Solon) 1, 7, 14, 17, 1778, 1779, 1796, 1802, 1823
 Μισαλακέα Σοφία Χ. 645, 1981
 Μισαλέτος Γιάννης 811
 Μισαλόπουλος Φάνης 2102
 Μιχελής Π. 256
 Μόλλας 'Αντ. 1741
 Montessanto - Jacopi M. 311, 320
 Μοντεσάντου Δ. 657, 1160
 Morgan G. 1765
 Μοσχόβη - Βαρίκα Εύρη 979
 Μοσχόβη Ειρήνη 1114
 Μοσχονάς Θ. 2168, 2169
 Μοσχόπουλος Γρ. Α. 556
 Μοτάκις Σ. 173, 936, 951, 1294
 Μουζενίδης Π. Δ. 799
 Μοΐλος Γεώργ. Π. 1835, 1836
 Μουσούρης Σπύρος Ν. (ψευδών. Γιοφύλλης Φ.) 198
 Μουστάκας Βελισάριος 937
 Μουστάκης Βασ. 180, 873
 Μπαμπούρης 'Επαμ. 341
 Μπάος Νικ. 342, 343, 344, 356, 379, 380, 444, 521, 522, 528, 529, 530, 532, 533, 534, 1180, 1903
 Μπαρλάς Τάκης, 1855, 1856, 1857
 Μπεκρή 'Όλγα Κ. 587
 Μπενάκης 'Αντών. Ε. 297
 Μπίρης Κ. 52, 248, 249, 1739, 1740, 2152, 2153, 2165
 Μπογδανόπουλος Δημ. 1562
 Μπορτζά Εύαγγ. 536, 1335
 Μπορτζαλίδης Φ. 26, 27, 100, 119, 140, 154, 194, 206, 207, 951, 1095, 1332, 1363, 1462, 1766, 2238
 Μπαρταλάκης Π. Ι. 1945
 Μπουκάς Γεώργ. 1888
 Μύτης Γ. Ι. 171, 1982
 Μυσώης Χουροστόμος 120, 156
 Μυράτση Βάσσου Εδ. 53
 Νακούτης 'Αντ. 2050
 Νεαχόβι Ρ. Η. 2283
 Νεφίτης Χρ. Γ. 250
 Νεφίτης Παν. 231
 Νικολαΐδης Α. 1064
 Νικολαΐδης 'Αν. Ν. 1255, 1463
 Νικολαΐδης 'Ιωάννης Ν. 1115
 Νικολαΐδης Κώστας 903, 1983
 Νικολαΐδης Μελής 826, 938
 Νικολάου 'Αριστ. 775, 776, 777
 Νικολάου Μαργ. 725, 1837, 1838
 Νικολάου Χαράλ. 232, 493, 1464
 Nilsson Martin 1889, 2103, 2141, 2295
 Νομικός 'Ανδρέας 812, 1436, 2016, 2104
 Notopoulos James A. 904, 939, 940
 Νουάρος 'Ανδρ. 1151, 1158
 Νυμφόπουλος Μ. Κ. 175, 199, 251, 266, 456, 1099, 1308, 1868, 1876, 1948
 : Ξενίτας Ξένος (= 'Αγογλου Ξ.) 121, 122, 491, 907, 980, 1076, 1090, 1091, 1103, 1104, 1172, 1211, 1773, 1824, 1945. Βλ. και 'Αγογλου Ξεν.
 Ξερόπουλος Γρ. 1056
 Ξηροκώστας Δημ. Α. 613
 Ξύδης Θ. 123, 150, 707, 1316, 1588
 Οϊκονομίδης Δημήτριος Β. 187, 222, 436, 547, 941, 981, 1465, 1498, 1724, 1746, 1751, 1759, 1767, 1768, 1769, 1770, 2143, 2166, 2273

- Οικονομίδης Δημοσθένης Η. 1032
 Οικονομίδης Νικόλ. 2123
 Οικονόμου Αικ. Κ. 1869
 Οικονόμου Μάνθος 982
 Όρλάνδος Άν. 151, 194
 Όρφανάκης Όαν. 210
- Π. Ι. (Κ.) 1033, 1372
 Π. Μ. Γ. 180
 Π. Ύακ. Δημ. Γαδ. 2105
 Παβολίνι Παύλος Α. 874
 Pace S. 1890
 Παγάνης Άντ. Ε. 589
 Παϊδούση Ειρήνη 1149, 1512, 1849
 Παΐσιος Γεώργιος 2241
 Παλαιός 317, 1256, 1925, 1926
 Παλαμίδης Νικ. 400
 Πάλλης Α. Α. 434
 Παμπούκης Ι. Τ. 32, 77, 233, 648, 827, 875, 905, 1100, 1574
 Παναγίδης Γ. 1022
 Παναγιωτάκης Ν. Μ. 1677, 1697
 Παναγιωτόπουλος Π. 544, 619
 Παναγιώτου Φ. 2017
 Πανάγος Δημ. Α. 1423
 Πανάρετος Α. 1286, 1310, 1563
 Πανάρετος Π. 345, 371, 377
 Πάνος Δ. Θ. 2181
 Πανταζόπουλος Ν. 445
 Παντελίδης Γρη. 942
 Παπ. Γκα 475
 Παπᾶ Γιώργης Κ. 1466
 Παπαβασιλείου Έλένη 312
 Παπαγεωργίου Β. 1698
 Παπαγεωργίου Γ. Ι. 124, 707
 Παπαγεωργίου Γ. Κ. 780, 951, 1271
 Παπαγεωργίου Εύστ. Φ. 590
 Παπαρηγοράκης Όδου. 328, 796, 913, 1181, 1295, 1345, 1354, 1610, 1633, 1634, 1635, 1636, 1657, 1687, 1725
 Παπαδάκη Ειρήνη 257, 401, 1166, 1167, 1949
 Παπαδάκη Έλευθερία 944
 Παπαδάς Παν. 876
 Παπαδερός Έμμ. Στ. 370
 Παπαδημητρίου Όω. 1467
 Παπαδημητρίου Ρούλα 1152
 Παπαδόπουλος Άνθιμος Α. 78, 203, 464, 707, 945, 983, 1072, 1119, 1355, 1356, 1360, 1575, 1712, 1717, 1722, 1780, 2136, 2155
 Παπαδόπουλος Γιάννης Κ. 1037
 Παπαδόπουλος Γεώρ-μπεης Π. 1234, 1839
 Παπαδόπουλος Δ. Κ. (Σταυριώτης) 211, 402, 403, 463, 474, 591, 614, 785, 998, 1001, 1038, 1044, 1077, 1175, 1241, 1309, 1427, 1468, 1469, 1507, 1683, 1718, 1877, 2022, 2142
 Παπαδόπουλος Ι. 500, 1173
 Παπαδόπουλος Κ. Α. 650
 Παπαδόπουλος Κ. Ι. 240
 Παπαδόπουλος Π. Π. 693
 Παπαδόπουλος Σάββας 1065
 Παπαδόπουλος Στρ. Α. 1470
 Παπαδόπουλος Χ. Ν. 157, 1112
- Παπαδόπουλος Χρυσόστομος 2095
 Παπαδοπούλου Ρόδη Κ. 1272
 Παπαθανασίου Ε. 231
 Παπαθανασίου Θ. 235
 Παπαθεοδώρου Θεόδ. Μ. 236
 Παπαθεοδώρου Τριαντάφυλλος 984
 Παπαϊωάννου Μ. Μ. 1593
 Παπακυριακού Σωφρόνιος 1678
 Παπακώστας Άγγελος Ν. 22, 476, 651, 1092, 1950, 1984, 2121
 Παπαλέκας Όρ. 346
 Παπαμιχαήλ Κ. 238
 Παπανικολάου Κ. 2259
 Παπᾶς Νικ. 779
 Παπαπυριδίη - Καρούζου Σέμνη 2084
 Παπασταματίου Εύαγγ. 694
 Παπασταύρου Χρ. Β. 1526
 Παπαστεργίου Εύαγγ. 237
 Παπαφωτίου Κ. 435
 Παπαχαράλαμπος Γ. Χ. 158, 465, 615, 616, 695, 1752, 1863, 1878, 1927, 1951
 Παπαχαρίδης Άθαν. Χ. 1679, 1699
 Παπαχαραλάμπος Κλεοπάτρα 877
 Παπαχαραλάμπου Πολύδωρος 8, 46, 51, 101, 201, 436, 488, 492, 548, 549, 1898, 1914, 1915, 1952, 1936, 1987, 1988, 2018, 2019, 2020, 2107, 2108, 2125, 2125a, 2143, 2144, 2161, 2166, 2178, 2274
 Παπαχαραλάμπου Χρ. 1658
 Παπαχαραλαμπίου Χρ. 528
 Παπαδοπούλης Άρ. 1278
 Παπουλίδης Παν. 1212
 Παρλαγγέλης Μιλτ. 72, 102, 1487
 Παρλαγγελαΐδης Παν. Σ. 485, 2051
 Παρλαγγέλης Κ. 573
 Παρλασκευόπουλος Δ. 1065, 1235
 Παρλασκευόπουλος Θ. 1840
 Παράσχος Κλ. 66
 Parlangeli O. 985, 1518
 Parnell L. 1564
 Παρχαρίδης Α. Ι. 1700
 Παρχαρίδης Όωαν. 1101
 Πασιούλης Σάββας Μ. 1953
 Πασχάλης Δημ. 2052
 Πασχαλίδης Στέφ. 1508
 Πασχαλίδου Άγγελικη 404
 Πατριαρχείας Β. 878, 946, 947
 Πατσέλης Νικόλαος Β. 159, 557, 2195
 Παυλίδης Α. 1411
 Παυλίδης Άνδρέας Μιλτ. 2179
 Πεδίου Άνδρ. Α. 1471
 Πεντελικός Κ. 511
 Περάκη - Θεοχάρη Έλένη 1155, 1162
 Περάνθης Μιχ. 652, 653
 Περιστέρης Σπ. Δ. 986, 1797
 Perault Charles 1165
 Perry B. E. 1067, 1068
 Πετράκης Σ. Α. 405
 Πετρώης Π. Π. 357
 Πετρίδης Μιχ. Γ. 592, 2053
 Πέτροβιτς Νατάλ. 239
 Πετρόπουλος Δημήτριος 103, 125, 141, 142,

- 143, 470, 951, 987, 1395, 1479, 1533, 1644,
1891, 1922, 2085, 2156, 2197, 2245, 2246
Πετρόπουλος Παντ. 501
Πετρόχειλος Ίωάν. 1637
Πετρόχειλος Μιχ. Κ. 1594
Πέτσας Ν. Α. 2109
Richard M. 1760
Πικιώνης Δ. 79, 266α
Πιλαβάκης Κ. 218, 988
Πιμπλής Ν. Β. 654, 795, 1296, 1297
Pinon Roger 9
Πιστοφίδου Μαρία 2162
Πιτσινός Δημ. 1841, 1879
Πίτσιος Κώστας 160
Πλακονούρης Ι. Ε. 1505, 1528
Πλατάκις Έλενθ. Κ. 28, 1638, 1701
Πλάτων Ν. 1584, 1611, 1680, 1681
Ποιμενίδης Άγγελος Σ. 347, 494
Πολατίδης Σπ. 1236
Πολίτης Δίνος 34, 44, 829, 1756, 1771
Πολίτης Ν. Γ. 879
: Πολυκάτεχος 1060
Πολυμένης Α. Γ. 129
Πολυχρονίδης Π. Δ. 728, 1237
Πομόνης Μίμης 176, 177, 267, 462, 558, 1375,
1544, 1576, 1639, 1702, 1954
: Ποπολάρος 1174
Ποταμιάνος Θεμ. 348
Πουλιόπουλος Ν. Δ. 80, 144, 2105
Πουλιόπουλος Τ. Χ. 1599, 1640
Πούρολος Γ. Δ. 446
Προυσής Κ. 161, 1086, 1142, 1348, 1922, 2086
Πρωτονοτάριος Ν. Μ. 1382
Πρωτοψάλτης Έμμ. 1089, 2159
Πτίνης Κώστας Ι. 880
Πτωχόπουλος Χ. Ν. 729

Ρ. Γ. 358
Ραϊσάκης Χαρίλ. 455
Ράλλη-Τζελέπη Ζωή 359
Ράμφος Ίωάννης Σπ. 240
Ραυτόπουλος Δημός 1472
Ρήγας Λάμπρος Κ. 149, 1140, 1153, 1159
Ριζίτης Γ. 1184, 1612
Rohlf G. 1093, 1577
Rose H. J. 171, 2078
Ρουμελιώτης Γιάννης Χ. 655
Ρούντον Άλίκη Π. 593
Ρουσιιά Μαρία 1078
Romaíos C. Α. Βλ. Ρωμαίος Κ. Α.
Ρωμαίος Κ. Α. 11, 1429, 1477, 1479, 1499,
1922, 2086, 2126
Ρωμαίος Κ. 126, 241, 385, 512, 781, 948, 989,
990, 991, 992, 993, 994, 1040, 1043, 1111,
1289, 1367, 1389, 1500, 1501, 1520, 1529,
1641, 1714, 1842, 1843, 2157, 2158, 2270
Ρώμας Διον. 1545, 2198
Ρωνάς Σωκρ. 559

Σαββινόπουλος Γρηγ. 1213, 2055
Sadnik L. 505
Sahlgren Jöran 2286

Σεκελλαριάδης Χαρ. Γ. 594, 707
Σακελλαρίου Ι. 278
Σακελλαρίου Χαρ. 1825, 1844
Σάκκαρης Γ. 1715
Σαλαμάγκας Δ. 67, 242, 243, 381, 1682, 1703,
1704, 2056, 2292
Σαλαπασίδης Π. Β. 1176, 1214, 1238, 1257,
1870, 1892, 1989, 2170, 2180
Σαλβάνος Γεράσ. 730
Σαλλαλίδης Στέφ. 1034
Σαλτοής Ι. 1215
Σαμαράς Μόδεστος 386
Σαμπαζιώτης Γ. Ε. 656
Σαμπαζιώτης Δημ. Γ. 595
Σαπίδης Λεων. 1216, 1513
Σαραντίδου Νατ. 1311, 1336
Σαραφοπούλου Ρόζα 1041
Σαρεγιάννη Φ. 657, 781
Σαριδάκης Μ. 1613
Σάρου Αιμιλία 171
Σαχτούρης Θεόδ. Α. 1239
Σβόμπας Στ. 1990
Σελιόπουλος Ε. 1045
Σκουφίτσης Αγησίλαος Γ. 387, 2247
Σκουφίτης Ελένη 129
Seemann Ulrich 104, 824, 867, 1751
Serra G. 4538, 1565
Seitidis G. Βλ. Σεφέρης Γεώργιος
Σεφέρης Γεώργιος 2057, 2058
Σεραφείμης Περικλ. 265
Σεραφείμης Π. Δ. 618, 1596
Σεργιαννίδης Γεώρ. 2278
Σερράκης Γεώργιος Α. 1014, 1597, 1614, 1612,
1643
Serpantas - Pitsillides Thémis 731
Σιγούρος Μαρίνος 596
Σιδηρόπουλος Χρυσ. 1217
Σιμωνέντος Γ. Σ. 2242
Σιναπίδης Β. Σ. 2289
Σιωμόπουλος Τάκης 949
Σιώπης Κώστας 2163
Skaliottas N. 1781
Σκάρδης Γ. Ν. 1812
Σκαρλάτος Γεώργιος 145, 146
Σκαφιδάς Βασ. 81, 617, 658, 732, 782
Σκιαδαρέσης Σπ. 1273, 2277
Σκίπης Σωτ. 830
Σκλάβος Γεώργ. 1798, 2271
Σκοπετέας Σταύρος Χ. 783, 995, 996, 1598,
1599, 1904, 2021, 2227
Σκουλούδης Μανώλης 1761
Σκύβαλος Χριστόφορος 1437
Soloviev A. 950
Σοφοκλέους Θ. Α. 82, 92, 1600
Σοφός Άντ. 1390
Σοφούλη Άγγελική 1893
Soyter G. 223
Σπάλας Πάνος 219, 349, 448, 478, 597, 813,
1905, 1906, 1955
Σπανάκης Στέργ. Γ. 1539
Σπανδωνίδης Πέτρος Σ. 951, 1748
Σπανούδη Σοφ. 1782

- Σπαντιδάκης Θρασ. 952
 Σπαταλάς Γερ. 814, 881, 882, 883, 1124, 2110
 Σπεράντσας Στ. 542, 566, 884, 1772, 2059
 Σπέρλιγκ Νικόλαος 297
 Σπήλιος Αϊμ. 1845
 Σπυριδάκης Γ. Δ. 1185
 Spyridakis Georges K. Βλ. Σπυριδάκης Γ. Κ.
 Σπυριδάκης Γ. Κ. 23, 25, 83, 106, 154, 162, 194, 350, 707, 906, 907, 1086, 1379, 1394, 1502, 1502α, 1601, 1848, 1871, 1894, 1911, 2127, 2166, 2248, 2292
 Σπυριδάκης Κ. 20, 45, 64, 107, 154, 258, 1705, 2096
 Σπυριδόπουλος Ίωάν. 1240
 Σπυρόπουλος Ν. Ι. 1956
 Σταθάτος Ν. 815, 1907, 1908, 1928, 1929, 1957, 2060, 2146, 2171
 Σταθοπούλου Μαρ. 1079
 Σταθόπουλος Θ. Η. 437
 Σταματελάτος Χαράλ. Σ. 660
 Σταματελόπουλος Α. 661
 Σταμούλης - Σαραντή Έλπ. 163, 284, 457, 734, 1799, 1958
 Σταμπολής Γ. Κ. 1991, 2128, 2147
 Στασινόπουλος Μιχ. Δ. 165
 Σταυριανάκος Π. 1420
 Σταυριανόπουλος Δ. Α. 1959
 Σταυριανόπουλος Ίω. Γ. 2218
 Σταυριανός Λαοτάσιος 2184, 2264, 2275
 Σταυριώτης Γ. Κ. Π. βλ. Παπαδόπουλος Γ. Κ.
 Σταυρόπουλος Κωνσταντίνος 244, 999
 Σταύρου Θρασύβουλος 1049
 Σταύρου Πάτροκλος 885
 Σταυρούλακης Άνδρ. 502
 Σταυρούλακης Χρ. (Άγελάτης) 735, 1438
 Στεφανίδης Βασ. 308
 Στεφάνου Άντ. 1320
 Στεφάνου Νικ. Μ. 302
 Στέφος Δήμος 2062
 Στούπη Χαρά 1992
 Στουραίτης Δημ. 538
 Strömberg Reinhold 451
 Στρομπούλης Δημ. 1116, 2129
 Στυλιανού Α. και Ι. 1960
 Συγγελλάκης Ν. 479
 Σύλλας Διον. Κ. 598, 1530
 : Συλλέκτης 786, 1337, 1473
 Συναδινός Θ. Ν. 816
 : Συνταξιούχος 2172
 Σύριος Άγγ. 360
 Σφαέλος Κ. 428, 438
 Σφακιανάκης Κ. Ι. 1783, 1813
 Σούζης Ι. 2268, 2268α
 Σούλης Γεώργιος Χρ. 105
 Σουμेलίδης Γ. 659, 800, 997
 Σούρλας Εύριπίδης 1123
 Σφυρόερας Ν. Β. 1474
 Σωμερίτη Λιάνα 2272
 Σωτηριάδου Εδτ. 696, 697, 1218
 Σωτηριανός - Γέροντας Α. Ήρ. 252, 1521
 Σωτηρίου Γ. Μ. 1321, 1391
 Σωτηρίου Νικόλ. 2181
 Svoronos - Hadjimichalis Jeanne 283
 Τ. Γ. Α. 1814
 Ταμάσιος Α. 1430
 Τάντος Ήρακλής 1039
 Ταρσούλη Άθ. 164, 165, 279, 293, 294, 313, 314, 599, 1858, 1994
 Tarsouli Georgia βλ. Ταρσούλη Γεωργία
 Ταρσούλη Γεωργία 1120, 1141, 1154, 1155, 1995, 2111, 2112, 2258
 Τατάκης Β. Ν. 467
 Taubenschlag Paph. 415
 Τεμπένης Θ. Χ. 699
 Τερζίδης Χρ. 1659
 Τερτσέτης Γ. 664
 Théodoridès Jean 33
 Τζαθάς Κ. Ι. 2260
 Τζαννετάτος Θ. 2148
 Τζατζάνης Γεώργιος 178
 Τζορτανάς Α. 1258
 Τζωμαγιάτος Νικ. Δ. 1909, 2265
 Τζωμαγιάτος Φωτεινή 516, 517, 518, 519, 523, 524, 525, 526, 1348, 1349, 1412, 1549, 1910
 Tziampas J. 2086
 Τζώμας Άγγ. 10
 Τζώμας Χρυσ. 817
 Τζωμάρη Ε. 1219
 Τζωμάκης Νικ. 1220, 2173
 Τζωμάκης Νικ. 600
 Τζωμουκίδης Ν. 1221
 Τζωρτζάκης Μενέλαος 2228
 Τζωρτζός Πέτρος 1815
 Τζωρτζής Άντ. 736
 Τζωρτζής Άντ. 703
 Tzenkner Sophie 886
 Τσανταφυλλίδης Μανόλης 1348, 1349, 1578
 Τσαβαρδίδης Ι. Α. 1222
 Τσάκωνας Ήλιος 790
 Τσαμίσης Παντελής 179
 Τσαμπάσης Πασχάλης 395
 Τσάφος Σ. Α. 601, 1290
 Τσιάκος Τάκης 245, 791
 Τσίβης Ι. Δ. 953
 Τσιμικήλη Πιπίνα 2063
 Τσιριμπας Δημ. Α. 1361
 Τσιρκινίδης Ήλιος Α. 570, 571
 Τσιτσάς Σ. 513, 514, 515, 520, 560, 665, 701, 1392, 1615
 Τσιτσιπής Δ. Α. 2207
 Τσολομήτης Δημ. 1000
 Τσομίδης Θ. 1242
 Τσοπανάκης Άγαπητός 671, 1706
 Τσορτάνα Αύγη 1338
 Τσορώνης Γεώργ. Κ. 666
 Τσουκαλά Δανάη 1142, 1168
 Τσούρκας Κωνστ. 792
 Τωμαδάκης Ν. Β. 18, 154, 818, 1660, 2160
 Tucci Giovanni 259
 Turdeanu Ε. 2149
 : Ύψηλάντης βλ. Σαλαπαοίδης Π. Β.

- Φ. Ν. 2026
 Φέρτης 'Ηλίας 411
 Φίκας 1024, 1223, 1274, 1312
 Φίλιππας Γ. Θ. 1050
 Φιτικίδης Τ. 1733
 Φίφλης - Αύγερινός Κ. 1616, 2219
 Follieri E. 1762
 Φουριώτης *Αγγελος 2150
 Φραγκάκι Εὐαγγελία Κ. 84, 180, 406, 452, 887, 1107, 1125, 2027, 2028, 2130
 Φραγκάκης *Αναστ. 703
 Φραγκάκι Μιμή Κ. 888
 Φραγκίδης Ε. 388
 Φραγκουδής Τάκης Μ. 396
 Φωστέρης Δημήτριος Π. 220, 1108
 Φωστηροπούλος *Αγαθάγγελος 361, 1025, 1719, 1883, 1961, 1962, 2174
 Φωστηροπούλου Σωτηρία 1602
 Φωτάκης Εὐάγγ. 166
 Φωτιάδης Εὐάγγ. 1001
 Φωτίου Ι. 1224
 Φωτόπουλος Κων. 1566
 : Χ 738
 : Χ 1985
 Χαβάκης *Ιωάν. Ε. 566
 Χαβιαράς Νικόλ. Α. 167, 1393, 1394, 1603, 1917
 Χαλκιάσας Γακ. 1846
 Χαλιορής Νικόλαος Γ. 285, 326, 793, 1906, 1997, 2024, 2025, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071
 Χαραλαμπίδης Κ. 1243
 Χαραλάμπους Κίμ. 2276
 Χαραλάμπους Κωνστ. 1475
 Χαριτάκης Στυλ. 1827
 Χαριτόπουλος Χ. Κ. 1244
 Χαριτωνίδης Χαρ. 1057, 1357
 Χαρολίδης Α. Ν. 1617
 Χατζηαθανασίου *Αλ. 1963
 Χατζηαποστόλου *Αντ. 487
 Χατζηβασιλειάδης Νικ. Γ. 2029
 Χατζηγιάκης *Αλέξ. Κ. 1395, 1396, 1397, 1398, 1399, 1644
 Χατζηγεωργίου *Ανδρ. 1002, 2249
 Χατζηδάκη - Βέη Εὐγενία 439
 Χατζηδάκης Μαν. 265
 Χατζηδάκης Μάνος 890
 Χατζηϊωάννου Κ. Π. 40, 154, 482, 807, 909, 910, 1051, 1093, 1279, 1332, 1712, 1726
 Χατζηϊωάννου - Κουρράς Ν. 667
 Χατζηκώστα *Ισμήνη Κ. 181
 Χατζηλιάδης *Ιορδ. 1225
 Χατζημυχάλη *Αγγελική (Hatjimichali Ang-hélikí) 258, 260, 262, 297, 303, 407, 408, 416, 417, 418, 419, 420, 429, 1912, 1964, 1998, 2164, 2208
 Χατζηνικολάου *Αννα 477
 Χατζής Α. Χ. 891, 1684, 1685, 1707
 Χατζής Δημ. Κ. 1708
 Χατζηστεφάνου Κ. 1686
 Χατζηψάλτης Κ. 92
 Χατζιδάκης Πέτρος Ν. 954
 Χατζίνης Γιάννης 951
 Χατζιδάκης Πέτρος 707, 739
 Χατζιχριστοδούλου *Ανδρ. 1439
 Χηνάρη Σ. Γ. 704
 Χιάλης Γ. 561, 1245, 2072
 Χιονίδης Ν. 951
 Χιονίδης Χάρης 127
 Χλόςης 1550
 Χλωρίδης *Αρ. 1246
 Χρηστομάνος Α. 295
 Χρίστη Σάββας Θ. 1999
 Χριστοδουλίδης Ν. Α. 458
 Χριστοδούλου Βάσος 486, 1476, 1478
 Χριστόπουλος Μηνάς 168
 Χριστοφίδης Δ. Α. 1801
 Χριστοφίδης Μύρων Κ. 1931
 Χριστοφίδης Περ. 705
 Χρυσάνης Κ. 147, 540, 543, 545, 546, 550, 562, 1881, 1903, 1055, 1884
 Χρυσανίδης Λάζ. 1247, 2131
 Ψαλτοπούλου Νάνος Δ. 108, 109, 110, 484, 706, 740, 1248, 1249, 1322, 1514, 1648, 1661, 1872, 2000
 Ψωμάδης Χαρ. 1177, 1276
 Ψ. 2030, 2175
 Wagle H. J. 1579
 Weinreich Otto 1275
 Weinstock St. 506, 507
 Whitaker Ian R. 21, 259
 Wildhaber R. 21, 259
 Windstedt E. O. 1086
 *Ανώνυμα 30, 55, 58, 65, 68, 85, 89, 90, 131, 170, 185, 221, 254, 254a, 306, 316, 318, 351, 362, 397, 421, 424, 447, 454, 459, 466, 473, 483, 508, 537, 574, 588, 603, 604, 620, 621, 622, 630, 633, 646, 647, 662, 680, 692, 698, 700, 702, 709, 712, 715, 717, 724, 726, 727, 733, 737, 738, 752, 753, 754, 759, 761, 767, 770, 774, 778, 784, 787, 788, 789, 794, 911, 1012, 1020, 1021, 1023, 1026, 1027, 1028, 1030, 1036, 1046, 1071, 1073, 1084, 1105, 1106, 1131, 1139, 1146, 1147, 1148, 1178, 1182, 1187, 1188, 1192, 1193, 1194, 1259, 1261, 1262, 1263, 1264, 1265, 1288, 1291, 1298, 1299, 1300, 1301, 1302, 1313, 1314, 1323, 1324, 1325, 1326, 1330, 1339, 1340, 1341, 1384, 1414, 1506, 1524, 1525, 1826, 1829, 1880, 1882, 1916, 1930, 1934, 2023, 2054, 2087, 2099, 2266, 2280, 2282
 Διαφόρων Συλλογέων 1287.

Β'. ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

I. ΓΕΝΙΚΑ	Σελ. 175-176
II. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ	» 176-307
Α'. <i>Βιβλιογραφία</i>	» 176-177
Β'. <i>Γενικά και σύμμεικτα</i>	» 177-193
α) Γενικά	» 177-184
β) Σύμμεικτα	» 184-193
Γ'. <i>Ύλικός βίος και τέχνη τοῦ λαοῦ</i>	» 193-204
1. <i>Συννοικισμός, οἰκία καὶ αὐλή. *Επιπλά καὶ σκεύη</i>	» 193-196
2. <i>Ἐνδύματα</i>	» 196-198
3. <i>Τροφαὶ καὶ ποτὰ</i>	» 198
4. <i>Βίοι (γεωργικός, ποιμενικός, μελισσοκομικός, ναυτικός, ἑλλεντικός κλπ.)</i>	» 198-201
5. <i>Βιοτεχνία καὶ λαϊκὴ τέχνη (ἀρχιτεκτονικὴ, χειροτεχνία, ὑφαντικὴ, κεντητικὴ, ξυλουργικὴ, ἀγγειοπλαστικὴ, μεταλλουργικὴ, λαϊκὰ ἐπιτηδεύματα)</i>	» 201-204
Δ'. <i>Πνευματικὸς βίος</i>	» 204-283
1. <i>Λαϊκὴ πίστις</i>	» 204
α) <i>Θρησκευτικαὶ καὶ δεισιδαίμονες δοξασαὶ τοῦ λαοῦ</i>	» 204-205
β) <i>Μαγεία. Ἐπωδαὶ</i>	» 205
1. <i>Μαγεία</i>	» 205-206
2. <i>Ἐπωδαὶ</i>	» 206-207
γ) <i>Μαντικὴ</i>	» 207
2. <i>Λαϊκὴ κοσμοθεωρία καὶ ἐπιστήμη</i>	» 207
α) <i>Κοσμογονικοὶ καὶ ἀστρολογικοὶ μῦθοι. Μετεωρολογία</i>	» 207-208
β) <i>Μῦθοι περὶ ζώων καὶ φυτῶν</i>	» 208-209
γ) <i>Δημώδης ἰατρικὴ</i>	» 209-211
3. <i>Δημώδης φιλολογία καὶ γλῶσσα</i>	» 211
α) <i>*Ἄσματα</i>	» 211
1. <i>Συλλογαὶ</i>	» 211-223

2. Μελέται	σελ. 223-235
β) Δίστιχα	» 235
1. Συλλογαί	» 235-237
2. Μελέται	» 237
γ) Ἐπῳδαί (βλ. Μαγεία)	» 237
δ) Μῦθοι ζώων	» 237-239
ε) Παραμύθια	» 239
1. Συλλογαί	» 239-242
2. Μελέται	» 242-243
3. Συλλογαί μύθων καὶ παραμυθίων ἑλληνικῶν καὶ ξένων διὰ παιδιὰ	» 243-245
ς) Εὐτράπελοι διηγήσεις. Ἀνέκδοτα. Περιπαίγματα. ..	» 245-252
ζ) Παροιμίαι καὶ γνῶμαι. Παροιμιώδεις ἐκφράσεις ..	» 252
1. Συλλογαί	» 252-256
2. Μελέται	» 257
η) Παραδόσεις	» 257
1. Συλλογαί	» 257-262
2. Μελέται	» 262-264
θ) Αἰνίγματα - Λογοπαίγνια	» 264
ι) Εὐχαί - χαιρετισμοὶ - κατάραι - ὕμνοι - βλαφημίαι ..	» 264-265
ια) Γλῶσσα	» 265
1. Συνθηματικαὶ γλῶσσαι. Ὄνόματα: κύρια, ἐπώ- νυμα, παρωνύμια κτλ.	» 265-268
2. Τοπωνύμια	» 268-275
3. Γλωσσάρια. Λέξεις καὶ φράσεις λαογραφικῆς ση- μασίας	» 275-276
ιβ) Λαϊκὸν θέατρον	» 276-277
ιγ) Δημώδη βιβλία	» 277-279
4. Μουσικὴ καὶ χοροὶ	» 279-283
Ε'. Κοινωνικὸς βίος	» 283
1. Οἱ κύριοι σταθμοὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς Γέννησις, γάμος, τελευτὴ	» 283-286
2. Θρησκευτικὴ ζωὴ. Λαϊκὴ λατρεία. α) Συλλογαί	» 286-295
β) Μελέται	» 295-299

3. Κοινωνική ζωή	
α) Κοινωνική οργάνωσις	σελ. 299-303
β) Λαϊκὸν δίκαιον	» 303-306
4. Παιδική ζωή	
α) Σχολικὴ ζωή, ἐπαγγελματικὴ μαθητεία	» 306
β) Παιδιὰ	» 306-307
III. ΞΕΝΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ	
Α'. Λαογραφία τῶν Βαλκανικῶν λαῶν	» 307
1. Βουλγαρικὴ λαογραφία	» 307
2. Σερβικὴ λαογραφία	» 307
3. Ρουμανικὴ λαογραφία	» 307
4. Τουρκικὴ λαογραφία	» 308
Β'. Λαογραφία ἄλλων εὐρωπαϊκῶν λαῶν	» 308
1. Ἀγγλικὴ λαογραφία	» 308
2. Γαλλικὴ καὶ Βελγικὴ λαογραφία	» 308
3. Γερμανικὴ λαογραφία	» 308
4. Σουηδικὴ λαογραφία	» 308-309
5. Ἰσπανικὴ λαογραφία	» 309
Γ'. Λαογραφία Ἀσιατικῶν καὶ Ἀφρικανικῶν λαῶν	» 309
1. Ἀθιγγανικὴ λαογραφία	» 309
2. Ἑβραϊκὴ λαογραφία	» 309
3. Αἰγυπτιακὴ λαογραφία	» 309
IV. ΠΑΡΑΛΕΙΨΘΕΝΤΑ	» 309

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΜΒΟΛΗΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ (1771-1850), σ. 54 κέ.

Εἰς τὴν σελ. 68 μετὰ τὴν ὀγδόην σειρὰν νὰ προστεθῇ:
1823 Μὲ τὸν τίτλον Neugriechisch-epirotisch - Heldenlieder ὁ Goethe δημο-
σιεύει εἰς τὸ περιοδικὸν *Ueber Kunst und Alterthum, des vierten Bandes erstes
Heft*, σελ. 54-64, μετάφρασιν εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν ἕξ ἐλληνικῶν δημοτικῶν
κλέφτικων ᾠσμάτων: τοῦ Στέργιου, τοῦ Σταθᾶ, τοῦ Λιάκου, τοῦ Μπουκουβάλα, τοῦ
Δήμου, ὁ Ὀλυμπος καὶ Κίσαβος.

Α. Α. Πετρόπουλος

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ
ΤΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1953 ΚΑΙ 1954

Α'. Κατά τὸ ἔτος 1953

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον συνέχισε τὰς ἐργασίας αὐτοῦ κανονικῶς μέχρι τοῦ θέρους, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου ἐστερήθη τῆς ὑπηρεσίας τῶν παρ' αὐτῷ ἀπεσπασμένων δύο μουσικῶν ἔνεκα ἄρσεως τῆς ἀποσπάσεως αὐτῶν. Ἐκτοτε ἡ μετ' αὐτοῦ συγχωνευμένη Ἑθνικὴ Μουσικὴ Συλλογὴ ἀδρανεῖ.

Αἱ συλλογαὶ τοῦ Ἀρχείου κατὰ τὸ ἔτος 1953 ἐπλουτίσθησαν ἀξιολόγως διὰ τῆς εἰσαγωγῆς 233 χειρογράφων, συγκεκριμένων ἐξ 11005 σελίδων (ἔναντι 84 χειρογράφων ἐκ 2.306 σελίδων τοῦ παρελθόντος ἔτους). Τὰ πλεῖστα τῶν χειρογράφων τούτων εἶναι προϊόν τῆς φιλοτίμου συνεργασίας δημοδιδασκάλων τοῦ Κράτους, οἵτινες, ἀνταποκρινόμενοι εἰς τὴν ἑκκλησίαν τῆς Ἀκαδημίας καὶ τὴν σύστασιν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας, εἰργάσθησαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποσταλέντων εἰς αὐτοὺς διεξοδικῶν ἐρωτηματολογίων εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἐπιχωριαζόντων εἰς τοὺς τόπους τῆς ὑπηρεσίας τῶν ἐθίμων. Πολλαὶ τῶν συλλογῶν τούτων, μαρτυροῦσαι διὰ τῆς ἀριότητος καὶ πληρότητος αὐτῶν ἀξιάγαστον ζήλον περὶ τὴν διάσωσιν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παραδόσεως, εἶναι ἀξίαι ἰδιαίτερον ἐπαίνου καὶ χρηματικῆς ἐνισχύσεως, ἀλλ' ἡ Ἀκαδημία ἐπιτελεῖται νὰ πράξῃ τοῦτο εἰς προσεχῇ εὐκαιρίαν, ὅτε θὰ ἔχουν συγκεντρωθῇ αἱ ἀναφερόμεναι καὶ ἐκ τῶν μερῶν ἐργασίας. Ἰκανὴ ὕλη συνεικομίσθη καὶ ἐκ τῶν ὑποβληθεισῶν εἰς τὸ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν Λαογραφικὸν Φροντιστήριον ἔργασιον ἐπὶ διαφορῶν ποιητῶν (χρυσ. 43 ἐκ σελ. 145) καὶ ἐκ τῆς ἀποστάσεως τῶν συντακτῶν Δ. Οἰκονομίδου καὶ Δ. Πετρόπουλου εἰς Ἑλλάδα, Κρήτην καὶ Κύπρον (χρυσ. 4 ἐκ σελ. 144).

Ἡ περιεχομένη εἰς ταῦτα ὕλη, ἡ ὑπαικουμένη εἰς ἀνάθεσιν, εἶναι: ἄσματα 748, δίστοι 626, παραδόσεις 116, παροιμίαι 1062, παραμύθια 10, εἰσαγ. ἀποχρώσεις 10, αἰνίγματα 115, ἐρωδαὶ 29, παιδιαὶ 39, εὐχαὶ 70, ὡς καὶ ποικίλη ὕλη, ἀναφερομένη εἰς τὸ εἶδος, τὰς πράξεις καὶ ἐνεργείας τοῦ ἡμετέρου λαοῦ.

Λυστυχῶς αἱ ἀπὸ ἐτῶν κεναὶ δύο ὀργανικαὶ θέσεις γραφῶν δὲν ἐπληρώθησαν καὶ ἐκ τούτου δυσχεραίνεται μεγάλως τὸ ἔργον τῆς ἀποδελτιώσεως τῆς ἀφθόνου λαογραφικῆς ὕλης, τῆς περιεχομένης εἰς τὰ χειρογράφα τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου καὶ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Ἡ ἀνάγκη ὅμως τῆς ἀποδελτιώσεως ὥριμμένης λαογραφικῆς ὕλης, συναφούς πρὸς τὴν διεξαγομένην ὑφ' ἡμῶν ἐργασίαν, ἐπέβαλε τὴν ἀπασχόλησιν συντακτῶν εἰς ἀντιγραφικὴν ἐργασίαν. Οὕτως ὁ Γ. Σπυριδάκης ἀπεδελτιώσεν ἐκ χειρογράφων 120 ἄσματα, ὁ Δ. Λουκάτος 3734 παροιμίας, ὁ Δ. Πετρόπουλος ἑλίκων σχετικὸν μὲ τὴν μαγειάν καὶ λατρειάν τῆς Λέσβου ἐκ δύο τόμων τοῦ ἀγγλικοῦ περιοδικοῦ *Folklore* καὶ ὁ Δ. Οἰκονομίδης ποικίλην λαογραφικὴν ὕλην ἐκ δύο δυσαναγνώστων χειρογράφων τοῦ Ἀρχείου, συγκεκριμένων ἐξ 865 σελίδων.

Κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ γενομένη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ ἐργασία ἀναφέρεται εἰς τὴν κατὰ τὰς ἐπεξεργασίας τῆς συγκομιθεύσεως λαογραφικῆς ὕλης καὶ τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἐκδόσεως Ἀπανθίσματος ἐκλεκτῶν δημοτικῶν ῥημάτων. Εἰς τὴν κατὰ τὰς τῶν μὲν ῥημάτων ἡσχολήθησαν οἱ συντάκται Μ. Ἰωαννίδου, Γ. Σπυριδάκης καὶ Δ. Πετρόπουλος, ταξινομήσαντες ἐν συνόλῳ 1453 ῥήματα, τῶν δὲ παροιμιῶν ὁ συντάκτης Δ. Λουκάτος, ταξινομήσας ἐν ὄλῳ 4617 παροιμίας. Ἐκ τούτων 4053 εἶναι ἀρχαῖαι ἑλληνικαὶ παροιμίαι, ἀποδελτιωθεῖσαι ἐκ τοῦ *Corpus Paroemiogr. Graecorum* καὶ τῶν *Scripta minora* τοῦ Ψελλοῦ καὶ οὐσχευθεῖσαι κατὰ τὸ δυνατόν πρὸς ἀντιστοίχους νεοελληνικὰς παροιμίας, 653 δὲ νεώτεραι, ληφθεῖσαι ἐκ διαφορῶν χειρογράφων καὶ ἐκ τῆς «Ἀθηνᾶς». Εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς Ἑκλογῆς ῥημάτων διὰ τὸ παρασκευαζόμενον «Ἀπάνθισμα» ἡσχολήθησαν ὁ

Διευθυντής καὶ οἱ συντάκται Μ. Ἰωαννίδου καὶ Δ. Πετρόπουλος, ὅτις κατέγινεν εἰς τὴν συλλογὴν ὕλης διὰ τὴν σύνταξιν ὑπομνημάτων εἰς τὰ ἐκλεγέντα ἱστορικά καὶ κλέφτικα τραγούδια.

Ἡ συντελεσθεῖσα ἐξ ἄλλου εἰς τὸ τμήμα τῆς Ἑθνικῆς Μουσικῆς Συλλογῆς ἐργασία κατὰ τὸ α' ἐξάμηνον, καθ' ὃ ἐργάσθησαν οἱ ἀπεσπασμένοι εἰς αὐτὸ μουσικοὶ Σπ. Σκιαδαρέσης καὶ Σπ. Περισιέρης, ὑπῆρξε λίαν ἀποδοτικὴ ὅσον ἀφορᾷ τὸν πλουτισμὸν αὐτοῦ διὰ νέου μουσικοῦ ὕλικου. Εἰς τοῦτο συνέβαλε μεγάλως ἡ συνεργασία τοῦ Ἑλλήνος τὴν καταγωγὴν καθηγητοῦ τοῦ ἐν Hartford τῆς Ἀμερικῆς Trinity College κ. Δ. Νοτιοπούλου, ὅτις διαθέτων ἄριστον φωνοληπτικὸν μηχανήμα μετέβη συνοδείᾳ τοῦ συντάκτου Δ. Πετροπούλου εἰς Ἡπειρὸν, Νάξον, Μέργαρον, Κρήτην καὶ Κύπρον καὶ ἀπετύπωσεν ἐπὶ φωνοταινίων δημόδεις μελωδίας, ἐδώρησε δὲ εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον 35 ταινίας ἀξίας 125 δολλαρίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἠδυνήθημεν νὰ λάβωμεν ἀντίγραφα τοῦ συλλεγέντος πλουσίου μουσικοῦ ὕλικου. Οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς φωνοταινίας τῆς Ἑθνικῆς Μουσικῆς Συλλογῆς ἀποτυπωθέντων μέχρι τοῦδε δημοτικῶν ᾠμάτων ἀνέρχεται εἰς 744

Κατὰ τὰ λοιπὰ συνεχίσθη ἡ μεταγραφὴ δημοτικῶν ᾠμάτων ἐκ τῆς βυζαντινῆς παρασημαντικῆς εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν γραφὴν καὶ ἡ καταγραφὴ μελωδιῶν ἐκ δίσκων εἰς τὸ πεντάγραμμον, καταγραφείσων 26 μελωδιῶν δημοτικῶν ᾠμάτων Σιμόνις, Συνασοῦ καὶ Πόντου. Πρὸς τοῦτοις ἡ Ἑθνικὴ Μουσικὴ Συλλογὴ ἀντιπροσωπεύθη εἰς τὴν Freiburg τῆς Γερμανίας συνελθόν διεθνὲς μουσικολογικὸν συνέδριον διὰ τοῦ μουσικοῦ κ. Σπ. Πετρόπουλου, ὅτις προέβη εἰς ἀνακοίνωσιν περὶ τοῦ ἐφαρμοζομένου ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ συστήματος καταγραφῆς τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν μελωδιῶν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν γραφὴν.

Τέλος μετὰ καλὴν ἐπιμέλειαν, προεβλήσαν ἐκ τῆς ἐλαϊφρεδῆς χάριτος συμπληροῦνται καὶ αὐτὰς ἡ ἐκτύποις τοῦ 7 τόμου τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου περιλαμβάνοντος μελέτας τοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ. Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ἀρχείου εἰσῆχθησαν 140 βιβλία καὶ φυλλάδια (ἐναντί 77 τοῦ προηγουμένου ἔτους), καταγραφέντων ἐκ τῶν βιβλίων εἰσαγωγῆς ὑπ' ἀριθ. 2070 - 2210. Ἐκ τούτων 21 προέρχονται ἐξ ἀνταλλαγῆς τῆς Ἐπετηρίδος πρὸς ξένα καὶ ἡμετέρα λαογραφικὰ περιοδικά, 32 ἐξ ἀγορᾶς, 3 ἐκ προσφορᾶς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τὰ δὲ λοιπὰ ἐκ δωρεῶν. Ἐδώρησαν δ' ἡμῖν τὰς ἐκδόσεις των ἡ Ἑλλ. Λαογραφικὴ Ἑταιρεία, ἡ Μπάγκκιος Ἐπιτροπὴ, ἡ Ἑταιρεία Θεολογικῶν Μελετῶν, ὡς καὶ οἱ κύριοι Δ. Νοτιοπούλος 32, Γ. Καζαβῆς 2, Δ. Οἰκονομίδης 4, Δ. Λουκάτος 2, Μιχ. Στεφανίδης 1, Ἰούλιος Καίμης 1, Γ. Σπυριδάκης 6, Δ. Πετρόπουλος 2, Γεράσιμος Καψάλης 2, Κύπρος Χρυσάνθης 2, Ἀντ. Κατσουρὸς 2, Ἀνθ. Παπαδόπουλος 1, Ἰωσήφ Μάτσας 1, Φ. Δραγούμης 1, Ἀντ. Κεραμόπουλος 1, Εἰρήνῃ Ἀναγνωστάκη 1, Ἰω. Σκουλᾶς 1, Ἰ. Διαμαντόπουλος 1, Στ. Κυριακίδης 1, Ἀ. Καραναστάσης 1, Ἑλληνικὴ Στάμουλῃ - Σαραντῇ 1, Φωνὴ Σαρωνιάνῃ 1, Ἀρξ. Κωνσταντινίδης 1, Κ. Ν. Κωνσταντινίδης 1, Δ. Χατζηγάλλος 1.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Δεκεμβρίου 1953

Ὁ Διευθυντής

καθηγητῆς Γ. Α. ΜΕΓΑΣ

Β'. Κατὰ τὸ ἔτος 1954

Κατὰ τὸ λήγον ἔτος τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον ἠτύχησε νὰ ἴδῃ πληρουμένας τὰς ἀπὸ ἐτῶν κενὰς ὁργανικὰς του θέσεις, μεταταχθέντων ἀπὸ τῆς 16ης Σεπτεμβρίου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ τριῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκπαίδευσος: τοῦ κ. Σπ. Περισιέρη εἰς τὴν θέσιν μουσικοῦ τῆς Ἑθν. Μουσικῆς Συλλογῆς καὶ τοῦ κ. Γρηγ. Δημητροπούλου καὶ τῆς κ. Ἐλευθερίας Δήμου - Παπαδοπούλου εἰς θέσεις γραφῶν τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου.

Αἱ συλλογαὶ τοῦ Ἀρχείου κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπλουτίσθησαν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς 143 χειρογράφων, συγκειμένων ἐκ 5.834 σελίδων (ἐναντι 233 χειρογράφων ἐξ 11.005 σελίδων τοῦ προηγουμένου ἔτους). Ἐκ τούτων 71 χειρόγραφα ἐκ σελ. 3602 ἀπεστάλησαν ἡμῖν ὑπὸ δημοδιδασκάλων ἐργασθέντων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διανεμηθέντων ἐρωτηματολογίων τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, 69 χ/φα ἐκ σελ. 1146 προέρχονται ἐξ ἐργασιῶν φοιτητῶν, ὑποβληθεισῶν εἰς τὸ Λαογραφικὸν Φροντιστήριον τοῦ καθηγητοῦ Γ. Α. Μέγα, 2 χ/φα ἐκ σελ. 858 ἐδωρήθησαν ὑπὸ φίλων τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου (τοῦ μακαρίτου Γ. Βαλαβάνη καὶ τοῦ κ. Παπαγγελῆ Μιχαήλ) καὶ 1 χ/φον ἐκ σελ. 228, περιέχον 1580 παροιμίας, ἀπεκτήθη δι' ἀγορᾶς. Ἡ περιεχομένη δ' εἰς αὐτὰ ὕλη εἶναι: ἄσματα 178, δίστιχα 341, παραδόσεις 8, παροιμίαι 2085, μῦθοι 4, παραμύθια 44, ἐπῶδα 23, εὐχαὶ 61, ὡς καὶ ποικίλον ὕλικόν ἀναφερόμενον εἰς τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τοῦ λαοῦ.

Καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο αἱ ἐργασίαι τοῦ Ἀρχείου περιστράφησαν κυρίως περὶ τὴν ἀποδελτίωσιν, κατὰταξιν καὶ ἐπεξεργασίαν τῆς συγκομιθεῖσης λαογραφικῆς ὕλης καὶ τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἐκδόσεως Ἀπανθίσματος ἐκλεκτῶν δημοτικῶν ᾠμάτων.

Εἰς τὴν ἀποδελτίωσιν λαογραφικῆς ὕλης ἐκ χειρογράφων τοῦ Ἀρχείου ἡσχολήθησαν οἱ δύο γραφεῖς τοῦ Ἀρχείου ἀντιγράφαντες 1795 ᾄσματα, 160 δίστιχα, 6 παραμύθια κλπ. καὶ ὁ συντάκτης Δ. Οἰκονομίδης ἀποδελτιώσας ἐκ δυσαναγνώσιτοι χειρογράφων ποικίλην λαογραφικὴν ὕλην.

Εἰς τὴν κατὰταξιν δημοτικῶν ᾠμάτων κατενεύον αἱ συντάκται Μ. Ἰωαννίδου καὶ Γ. Σπυριδάκης, ταξινομήσαντες 687 ᾄσματα. Οὗτοι ἡσχολήθησαν καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς συλλογῆς τῶν «Ἐπυλλίων» τοῦ Ἀρχείου πρὸς καθορισμὸν τῆς κατηγορίας αἰμάτων, εἰς τὴν ἑκάστον ἐξ αὐτῶν ἀνήκει, καθοριστὴν δὲ ὑπὸ τοῦ Γ. Σπυριδάκη καὶ τῆς ἀποδελτιωτέων ᾠμάτων τῆς συλλογῆς τοῦ Ἀρχείου. Πρὸς τοῦτοις ὁ συντάκτης Δ. Πετρόπουλος συνέταξε τὸν ἐπομνηματισμὸν τῶν Κλέφτικων τραγουδιῶν συντάξας ὑπομνήματα εἰς 79 ᾄσματα διὰ τὰ παρὰκεναῖς αἰτίας Ἀπάνθισμα ᾠμάτων, τοῦ ὁποίου ὁ καθαρισμὸς τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Διευθυντοῦ.

Εἰς τὴν κατὰταξιν παροιμιῶν εἰργάσθη ὁ συντάκτης Δ. Λονκᾶτος, ἀποδελτιώσας καὶ ταξινομήσας 3.334 ἀρχαίας ἑλληνικὰς παροιμίας τοῦ *Corpus Paroemiographorum Graecorum*, μετὰ παραλληλισμοῦ αὐτῶν πρὸς τὰς νεοελληνικὰς παροιμίας, ὡς καὶ 185 νεοελληνικὰς. Προσέτι κατήρτισε βιβλιογραφίαν τῶν παροιμοιογραφικῶν μελετῶν.

Ῥωσάτως ἐπερατώθη ὑπὸ τοῦ συντ. Δ. Οἰκονομίδου ἡ βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1948 - 1953, ἣτις θὰ δημοσιευθῇ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀρχείου εἰς τὸν 8ον τόμον τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου.

Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Σεπτεμβρίου ἐπανελήφθησαν κανονικῶς καὶ αἱ ἐργασίαι τῆς Ἑθν. Μουσικῆς Συλλογῆς, αἱ δὲ συλλογαὶ αὐτῆς ἐπλουτίσθησαν δι' 192 νέων ᾠμάτων, καταγραφέντων ἐπὶ φωνοταινίων μαγνητοφώνου ὑπὸ τοῦ μουσικοῦ Σπ. Περιστέρη κατὰ τὴν μηνιαίαν αὐτοῦ ἀποστολὴν εἰς τὴν περιοχὴν Κονίτσης. Τῆς ἀποστολῆς ταύτης τὰς δαπάνας κατέβαλεν ἡ Μπάγκιος Ἐπιτροπὴ. Προσέτι ἀπετυπώθησαν ἐπὶ φωνοταινίας ἑτέρα 20 ᾄσματα (9 ἐκ Παραμυθίας Ἡπείρου καὶ 11 ἐκ Μεσσηνίας). Οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς φωνοταινίας τῆς Ἑθν. Μουσ. Συλλογῆς ἀποτυπωθέντων μέχρι τοῦδε δημοτικῶν ᾠμάτων ἀνῆλθεν εἰς 956.

Συνεχίζων τὸ ἔργον τῆς ἀποδελτιώσεως καὶ καταγραφῆς δημοδῶν μελωδιῶν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν γραφὴν ὁ μουσικὸς τοῦ Ἀρχείου ἀπεδελτίωσε 29 ᾄσματα καὶ κατέγραψεν ἀπὸ δίσκων 12 ᾄσματα, ὡς καὶ τὰς πρώτας μουσικὰς περιόδους ἑτέρων 12 ᾠμάτων. Πρὸς τοῦτοις ἀνεθώρρησε 316 ᾄσματα μεταγραφέντα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἐκ τῆς βυζαντινῆς παρασημαντικῆς εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν γραφὴν.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐπιθυμοῦσα ν' ἀμείψῃ τοὺς λειτουργοὺς τῆς στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως, οἵτινες ἀνταποκρινόμενοι πρὸς τὴν ἑκκλήσιν αὐτῆς κατέγιναν εἰς τὴν συστηματικὴν συλλογὴν λαογραφικοῦ ὕλικου καὶ καταρτίσαντες ἀξιολόγους συλλογὰς ἀπέστειλαν αὐτὰς εἰς τὸ Α. Α., ἀπένευμε κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 25ης Μαρτίου ἐ ἔ. βραβεῖα μετὰ χρηματικῆς ἐνισχύσεως εἰς δεκαεννέα δημοδιδασκάλους, ἔπαινον δ' ἀπλοῦν εἰς ἑτέροισι δημοδιδασκάλους ὡς ἑξῆς :

Πρῶτον μὲν βραβεῖον ἐξ 1.000.000 δραχμῶν εἰς τοὺς ἑξῆς δημοδιδασκάλους :

Δήμητρον Μερεμέτη (Καρνεζεύκων Ἑρμοιονίδος), Μιχαὴλ Σίμων (Ἀμοργοῦ), Λουκᾶν Σίμων (Ἀρκεσίνης Ἀμοργοῦ), Θεόδωρον Παπαδογεωργόπουλον (Ἐλατόβουνης Ναυπακτίας), Ν. Ἀργυρίου (Καλλιγιάχης Θάσου), Π. Παπαδόγιαννην (Χρυσόβου Ναυπακτίας), Νικόλαον Μόσολαν (Μυτίκων Ἀκαρναντίας).

Δεύτερον δὲ βραβεῖον ἐκ 500.000 δραχμῶν εἰς τοὺς ἐπομένους :

Κυριακὴν Γαϊτάνου (Λεῦκες Πάρου), Μαυρουδὴν Παπαθανασίου (Ἀρναίας Χαλκιδικῆς), Ἡλίαν Κωσταντινοῦρον (Ἀγίου Νικολάου Κυνοῦριος), Βασιλικὴν Σακελλαρίου (Ναυπακτίας), Εὐθ. Γουβαλὴν (Ἀγίου Γεωργίου Παρνασσίδος), Ἑμμ. Μουρλᾶν (Παρθενίου Ἀρκαδίας), Ἰωάννην Χωροφᾶν (Πόδου Ναυπακτίας), Ἰω. Μπίλλην (Μεσογαυίας Ἑλλάδος), Ἡλίαν Τύμπαν (Κιρκασίων Βεροίας), Ἀθ. Παπανικολάου (Λυκονδίου Ἐλασσόνας), Ἰωάννην Βαζίμαν (Παλαίρου Ἀκαρναντίας), Εὐστάθιον Γουρζῆν (Καρνωτιῶν Λευκάδος).

Ἐπαινον δὲ εἰς τοὺς ἑξῆς δημοδιδασκάλους :

Ἀποστόλον Παπαδημητριάδου (Μοτίου Ἀρκαδίας), Ἰω. Ἀθουδάκη (Κάπτον Ἑνδοκίας Κρήτης), Ἀνδρ. Νικολάου (Κυρτομῶν Κυθήνας Κρήτης), Ν. Ζαχαράν (Πυλίου Κῆφ, Δημ. Φωλίαν (Ἐλασσόνας), Μαίρην Παπαγεωργίου (Τοικαλῶνς Δημ. Γαργαῶν (Μανδήλας Μαντινείας), Ἡλίαν Κωστόπουλον (Παλαιοπύργου Μαντινείας), Ἀλ. Χαλκωνεράκη (Ἀστρους Κυνοῦριος), Δ. Καρακίτσον (Μανρικίου Μαντινείας), Β. Βῆλον (Λουκά Μαντινείας), Κλεάνθη Παπαδάκη (Βασιλικῆς Ἱεραπέτρας), Δημ. Τσουκαλᾶν (Βονώρας Ναυπακτίας), Βλάστον Μπλεσιώτην (Λακύνθρας Κεφαλληνίας), Κ. Πολυχρονόπουλον (Ὀλυμπίας), Κ. Κατοάρη (Μελισσοπέτρας Κονίτης), Κ. Φράγκον (Ἠλιορράχης Κονίτης), Κ. Φῶτον (Ἀρίστης Ζαγορίου), Δημ. Νικολόπουλον (Πρασίνου Γορτυνίας), Δημ. Παπαθανασίου (Βονίτης).

Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ἀρχείου εἰσῆχθησαν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο 106 βιβλία καὶ φυλλάδια (ἐναντι 140 τοῦ προηγούμενου ἔτους), καταγραφέντα εἰς τὸ βιβλίον Εἰσαγωγῆς ὑπ' ἀριθ. 2211-2318. Ἐκ τούτων 20 προέρχονται ἐξ ἀγορᾶς, 32 ἐξ ἀνταλλαγῆς τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Ἀρχείου πρὸς ἑλληνικὰ καὶ ξένα λαογραφικὰ περιοδικὰ, 5 προσεφέρθησαν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τὰ δὲ λοιπὰ ἐδωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Τύπου (1), τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν (3), τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου (1), τοῦ Ἑθνικοῦ Ἰδρύματος (2), τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν (1) καὶ ὑπὸ τῶν ἑξῆς φίλων τοῦ ἡμετέρου Ἀρχείου : Σωκρ. Κονγέα (2), Γ. Τσιλιβάκου (2), Γ. Σπυριδάκη (2), Δημ. Οἰκονομίδου (3), Α. Τοῖριμπα (2), Ἀγγέλου Μιχελῆ (2), ἀνὰ ἓν δὲ ὑπὸ Ἰ. Ράμφου, Ἰ. Α. Παπαγιαννάκη, Μ. Ζωγράφου, Γ. Μέγα, R. S. Boggs, Ἰ. Σούζη, Φ. Κουκουλέ, Στ. Κυριακίδου, Δ. Πετροπούλου, Ἰ. Κ. Βογιατζίδου, Τάσσου Ζεργώλη, Αἴμ. Τσακοπούλου, Ν. Κοσμᾶ, Σπ. Μαρινάτου, Δ. Σαλαμάγκα, Κ. Σταυροπούλου, Κ. Κώνστα, Ν. Ζαφειρίου, Κ. Λιαμάντη, Ἀλ. Χατζηγάκη.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10ῃ Δεκεμβρίου 1954

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου
καθηγητὴς Γ. Α. ΜΕΓΑΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ

*Αγγέρια Πάρου 145
 *Αγία Άννα Εύβοίας 148, 152, 160
 *Άγιος Δημήτριος Ναυπακτίας 153
 *Άγιος Νικόλαος Κρήτης 132
 *Άγιος Νικόλαος Κυνουρίας 164
 *Αγραφα 150
 *Αδριανούπολις 133
 *Αηδονοχώρι Κονίτισης 139, 141, 147
 *Αθήναι 148, 160
 Αιγιάλεια 148
 Αίτωλία 150, 160
 *Αλάγνη Ήρακλείου 145
 *Αλιζέρι 61
 *Αιμαλι Μαλγάρων 135
 *Αμοργός 135, 157
 *Ανάτολη Ιωαννίνων 148, 152
 *Ανδρίτσαινα 138
 *Ανω Δρόπολις Β. Ήπειρου 160
 *Ανω Ήξάνθεια Λευκάδος 137, 139
 *Αξός 53
 *Αράχοβα 157
 *Αρμασί Κονίτισης 151
 *Αρτάκη Μ. Άσας 140
 *Ασημοχώρι Κονίτισης 141
 Βαλλιανέ χάνι 67
 Βάρος Δήμου 155
 Βούρβουρα Κυνουρίας 42, 45, 46
 Βροντάδος Χίου 161
 Γδόχια Ήραπέτρας 143
 Γοργοπόταμος Κονίτισης 137, 150, 151
 Γόρτυς Κρήτης 141
 Γράμιον χωρία 14
 Γραμπούσα 92
 Διδυμότειχον 53
 Δίστρατο Κονίτισης 137, 151
 Δολιανά Κυνουρίας 138
 Δορβιτσά Ναυπακτίας 139, 163
 *Εγκλουβή Λευκάδος 163
 *Ελατόβρυση Ναυπακτίας 164
 *Ελεύθερον Κονίτισης 139

*Επίδauρος Λιμηράς 53
 *Επισκοπικό Ιωαννίνων 156
 *Ερμιονίς 136

Ζαγόρι Ήπειρου 149
 Ζάκυνθος 131, 159
 Ζιζάνι Πυλίας 50

*Ήλεία 132, 139
 *Ήλιορράχη Κονίτισης 137
 *Ήλιοχώρι Ζαγορίου 142
 *Ήπειρος 153

Θάσος 132
 Θράκη 153

*Ιωάννινα 48

Κάβαλος Λευκάδος 139
 Καβούσι Ήραπέτρας 156
 Καλλιόπαις 133, 135
 Καλό χωρίο Μεσσηνίας 146
 Καλός Άγρος Δρόπου 134, 140, 148
 Κάμποι Κυδωνίας Κρήτης 163, 164
 Καπνόφυτον Σεργών 148, 154
 Καπαδοκία 51
 Καρυά Λευκάδος 160
 Κεφαλληνία 143
 Κομοτηνή 132, 133, 158
 Κόνιτσα 14
 Κοντομαρί Χανίων Κρήτης 143, 160, 164
 Κοτύωρα 146, 149, 152, 153, 155
 Κουβούκλια Προύσης 134
 Κρήνη Ήρυνθραίας Μ. Άσας 149
 Κρήτη 43, 45, 146, 147, 149, 156
 Κρουσώνας Ήρακλείου 143
 Κρυόβρυση Ήλασσόνοος 143
 Κυδωνία Μ. Άσας 149, 160
 Κύθνος 131
 Κυπαρισσία 42, 45
 Κύπρος 162
 Κυρομάδο Κυδωνίας Κρήτης 164
 Κωστή Θράκης 155

Λακωνία 153

Λασιίδα Κρήτης 140, 143, 162
 Λέσβος 134, 145, 165
 Λοζέτσι Ήπειρου 156

Μάδυτος Θράκης 157, 158, 160
 Μακεδονία 53
 Μάκρες Γόρτυνος Κρήτης 143
 Μάνη 138
 Μανιάκι 136, 153, 163
 Μαριτσά Ρόδου 141
 Μαριμάρες Ιωαννίνων 154, 164
 Μαυμάρι Εύβοίας 150
 Μεγάλο Πάπιγκο Κονίτισης 151
 Μελιδόνι 84
 Μελοπόταμο 84
 Μεραμπέλλου χωριά 145, 164
 Μεσαναγρός Ρόδου 144, 151
 Μεσημβρία 53
 Μεσσηνία 49
 Μόλιστα Κονίτισης 143
 Μονεμβασία 78, 82
 Μουδανιά Προύσης 154
 Μύρτος Ήραπέτρας 141
 Μύτικας 159
 Μυτιλήνη 161

Νέα Μουδανιά Χαλκιδικής 154
 Νεραιανά Χανίων 143

Ξεχασμένη Βερροίας 154, 164

Οινόυς 135, 154

Παλαιοσέλιο Κονίτισης 137
 Πέργαμος 135
 Πετρί Λέσβου 144, 145, 152, 159, 164
 Πινακοχώρι Λευκάδος 137, 160, 164
 Πλαγιό Λέσβου 136, 138, 157
 Πολίχιντον Λέσβου 140, 161
 Πόντος 152, 159
 Πυργί Χίου 138, 153
 Πύργος Ήλείας 149

Ρόδος 159, 161
 Ρωμανία 4, 5

Σάμος 135, 149
 Σεβάστεια 152
 Σέρραι 158
 Σιγή Βιθυνίας 155

Σκανδάλη Λήμνου 160
Σκοπός Θράκης 132
Σκύρος 154
Σμύρνη 138
Σπερχειάς 150
Σύρος 137
Σωζόπολις 50, 53
Τεμένη Αιγιάλειας 164
Τραπεζοῦς 3, 43

Τριγωνία 155
Τσαρίτσανη 112, 116
Τσουνμέρκα 45
Υδρα 134
Φάρασα Καπαδοκίας 141, 152
Φθιώτις 159
Φορτέτσα Ἡρακλείου Κρήτης 140

Φουρνὴ Μεραμπέλλου Κρήτης 145
Χαλκιδική 157
Χέρσον Κιλίκης 141, 146
Χιονιάδες Κονίτσης 141, 143, 152
Χώρα Σφακίων 53
Ψαρά 94

ΠΙΝΑΞ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

ἀβδέλλες 27
Ἀβουζής 20, 21
Ἅγιος Συμεών 131, 132, 133, 134, 135
ἀγριοσέλινα 37
ἀλάτι 155
Ἀνθολογία Ἴονιος 88
Ἀνθολογία Κορομηλᾶ 89
ἀποδέσεις 140
ἀρρενολοχεία (counade) 124, 125, 126, 129, 130
Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος ἔσματα 65
Ἀρχελαὺ Οἰκονομίας Κ. Οἰκονομοῦ τοῦ ἐξ Οἰκονομῶν 113
Ἄσματα: συλλογῆς Γ. Χασιώτου (1866) 118, συλλογῆς Th. Kind (1833) 111, συλλογῆς Παύλου Λάμπρου 118
ἀψίνθιον 38

βορδώνιον 17
βουρδουτζίκουρα 17

Γαρδικίου ὑποδούλωσις 91
Γαρδικιωταί 67
γαρμπούνι 18, 28
γαρούφαλλα 39
Γεωργίλλᾳ ποίημα 92
γλυκάνισον 38
γλυκόρριζα 38

Δαβὴς 4
δαίμονες βλαπτικοὶ 161, 165
δαιμονικά ὄντα 158
Δαμαλᾶ ἐπίσκοπος 87
δάφνη 38
δενδρολίβανον 40
δενδρομολόχα 37
διασκελισμός 148, 149
δίστιχα 59, 61, 64, 65, 67, 68, 81, 92, 94, 95, 97
δροσοπίλα 28

ἐκδίωξις δαιμόνων 128

ἐλελίσφακος 38
Ἑλλενοὶ 6
ἐνδύματα συζύγου 139, 140, 143, 144, 154, 160, 161, 165
ἐξαπάτησις δαιμόνων 128
ἐξορκισμοὶ 14
ἐπιχύσεις 150
ἐρυθρόδακτον 39
ἐσώβρακον 160, 161

ζάρπλι ἢ ζάρπτι 7
ζωνάρι ἢ ζωνάρι ζώσεως 145, 146, 147, 163, 166

ἡδύοσμος 89
Ἡλὶ τὸν καύστον 4

ιατροσόφια 14
ἰδρώς 164, 165
ἱερεὺς 146, 156

καρνοφύλλι 37
καταστιγμία 64. Βλ. καὶ μισμαγία
κεφαλαριά 24
κίσησις 131
κόψιμον 33
κτυπήματα 144
κωδωνοκρουσαί 142

λάλα 25
λεβιδόχορτον 38
λεχὼ 162, 163, 164, 165, 166
λούγκα 26, 27, 32
λύσσα 25

μακεδονήσιον 40
μαυροπίπερον 40
Μελετινὴ 19, 20
μημί 26
μητριαρχικὸν σύστημα 126, 127
μισμαγία 64
μοσχοκάρυον 39
μοχασίλι 29

μποκολέτσι καὶ μπουκουλέτον 23, 29

νερό καὶ ἀλάτι 153, 154

ὄμανον 39

πανταλόνι 161
παντούφλα 136
παπούτσια 135, 152
παραμόνια 159
πατριαρχικὸν σύστημα 126, 127
πατρούλης 128, 159
περισσολάδι, περιπλοκάδι ἢ περδικοκλάδι 19

πενθερά 153, 154, 155
πενθερὸς 154
περιορισμός 157
περπερούνα 100, 112, 114
πιθυμητούρια 131
πλατομαντήλα 38
ποτίσματα 152, 153
πυροβολισμοὶ 141, 142

ραντισμός 151, 152
ριματικά [=ρευματισμοί] 32
ρίμμα 16, 17
Ροναβούτζης 20
ροῦχα 166

σαραντισμός 166
σημάδια 132
Σηνίδωρος 19, 21
Σινέσιος 19, 21
σκάθαρον 25
σκάρφη 38
σκορπιὸς 34
σπειρὶ καλὸ 26, 36
σιγίματα 163
Στρίγχα 19, 20, 21, 22, 23
συνυπεύθυνον γονέων 127, 129, 131

Τάρταρης ἢ Τάταρης ὁ Χάρος 45, 46

Τάταρης, ἔκτακτος ταχυδρομὸς ἐπὶ τουρκοκρατίας 46
τραγούδι: Ἀγάθη δὲν ἐστάθη
πατὲ χωρὶς καημοῦς 80. Ἀ-
γαπητικοὶ 91. Τῆς Ἀγία Σο-
φίας 3, 102. Ἀγουρος πετρο-
πελεκᾶ 88. Οἱ δύο ἀδελφοὶ
80. Τὰ δυὸ ἀδέσφια καὶ ἡ
κακὴ νύφη 96. Ἀδριανουπό-
λεως 92, 101. Κακόμοιρες
οἱ Ἀθηνιᾶς 87, 104. Τῶν αἰγ-
μαλώτων τοῦ Τάταρη 41 κέ.
Ἀκρόστιχον 59. Ἀλῆ Πασᾶ
89. Ἀλῆ Φαρμάκη 67. Ἀνα-
γνωρισμός 88, 92, 100, 101.
Τοῦ Ἀναγνώστη 100. Ἀν-
δρείου 78, 91, 92, 99. Ἀν-
δρικού 89. Ἀνδρονίκου υἱοὶ
102. Ἀνατολικοῦ (=Αἰτωλι-
κοῦ) 78, 82. Ἀνέβηκα στὸν
Ὀλυμπο 82. Ἀπιστη γυναῖ-
κα 89. Ἀποκαιρετισμός τοῦ
κλέφτη 78, 89, 91. Ἀρβανίτες
στ' Ἀνάπλι 89, 93. Ἀρβα-
νιτοπούλα 99, 100. Ἀρπαγὴ
91. Ἀρτας γεφυρὶ 88. Ἀρ-
γοντόπουλο (Νοταρᾶς) 93.
Βγήκαν κλέφτες στὰ βουνά
93. Βέβρα 101. Βελή Γκέχα
89, 91. Βελή Πασᾶ 86. Βλα-
χοπούλα ἀποδησκούσα 100.
Βλαχοχωρίου-Βραχωρίου 78,
82. Βοή ἐκ τοῦ μνήματος 80,
82, 88, 92, 100, 101. Βουνά νά
χαμηλῶναν 99. Γαμήλιον 92,
99. Γεράλαφος καὶ ζαρκάδι
95, 100. Γέροντα ναυμαχία
89. Γεωργοθώμου 91. Γιαν-
νούλας ἀρπαγὴ 89. Γιάννης
παῖζαν αὐλὸν 96. Γιωργάκη
(Γιωργῆς Γιαννιάς 78). Γλη-
μίδη 92. Γυφτάκη 91. Διά-
κου 10, 89, 91, 94, 100. Δρά-
μαλη 92. Ἐβγάτε ἀγόρια στὸ
χορὸ 91. Ἐβραιοπούλας 100.
Ἐλάφι καὶ ἥλιος 77. Ἐρω-
τας φανερωμένος 100, 101.
Ἐρωτικὸν 79, 82, 92, 101,
102. Ζαχαράκη 105. Ζαχαριά
91, 93. Ζερβοπούλας 96. Ζαί-
της (Πραΐτης) 94. Ζήδρου
82. Ἰώτῃ 89. Θάνατος Γεωρ-
γάκη καὶ Φαρμάκη 88. Θρη-

νος μητρικός 88. Καλιακού-
δα 78. Καπετάνιος ἀγαπητι-
κός 91. Καραϊσκάκη 92. Κά-
στρου τῆς Ὠριάς 96, 97, 99.
Κατάρτα ἀγαπητικοῦ 89, 100.
Κατσαντώνη 85, 86. Κατσα-
ροῦ 104. Κάτω στὴ Ρόδο
96. Κιαμίλμπεης 89, 90, 93,
94. Κισσάβου 97. Κίτσου 89.
Κλέφτες Βάλτου 89, 91. Κλέ-
φτες σαράντα 66. Κολοκο-
τρώνη 73, 82, 92, 93. Κολο-
χέρη 100. Κοντογιάννη σπα-
θὶ 93. Κόρη εἰς τὸν Ἄδην
95, 100. Κόρη καμαρώνουσα
100. Κοτσάκια 62. Κουτσο-
χρήστου 100. Κρήτης 79.
Κύπρου 67. Κυρίου Μιχάλη
91. Κώστα 86. Κωνσταντι-
νουπόλεως ἁλωσις 88, 91, 92,
100. Λάζου 82. Λατομικὸν
102. Μαγεμαμένος 71. Μαγα-
ντικο 90. Μανόλης καὶ Γιαν-
νίταρος 91. Μανιάδες 92.
Μαῦρα μαῖα 105. Ὁ Μιλι-
ριανὸς καὶ ἡ ἀδελφή του 72.
Μανιόβες 72. Μανουράκη
78, 79, 84, 85, 91, 92, 94,
105. Μηλιώνη 88. Ὁ μισέ-
μος εἶνα κακὸ 91. Μουρά-
γιον 83, 94, 97. Μπαρτζώκα
64. Μπότσαρο Μπαχού 82,
88, 92, 100. Μπαρτάνου ἁλω-
σις 89, 91. Μπονκοῦβαλα 65,
72, 78, 88, 91. Νάνου 89, 91.
Νανούρισμα 77, 100. Ναῦτη
101. Νικοτσάρα 64, 82, 88,
89, 100. Νυκτερινὴ περπα-
τησιὰ 88, 89, 100, 101. Ξενι-
τεμένον μου πουλὶ 91. Ξενι-
τειᾶς 80, 82, 96, 100, 102.
Ὅλες οἱ μελαχρινές 89, 91.
Ὁλύμπου 78, 80, 88, 89, 91,
100, 101, 105. Ὁμέρ Βρονώ-
νη 89. Ὁνείρο τοῦ Δήμου
78. Παπαφλέσσα 92. Pasto-
ral 83. Πεθερᾶς 88, 103. Πε-
ριστερούλα ἡ νύφη μας 91.
Πλιάσκα 78, 91, 105. Ποιὸς
εἶδε πράσινο δεντρί 80. Πορ-
φύρης 102. Πραματευτὴς 80.

Πρεσβύτες ἱππότης 101. Ρα-
ψάνης καὶ Τυρνάβου λοιμός
82. Ρήγα θούριος 81, 88, 89.
Ρίμα τοῦ Θεόδωρου 92. Ρου-
μανικά ποιήματα 95. Ρούμε-
λης 61. Ρωμὸς καὶ Ἐβραιο-
πούλα 96. Σάμου ναυμαχία
89, 94. Γεώργου Σκατόβε-
γα 91, 94. Σκυλοδήμου 78,
88. Σκωτίας 77. Σουλιάτικο
66, 67, 89, 92, 93, 101. Στα-
μνὶ τὸ τσακισμένο 89, 100.
Στέργιον 74, 89, 91, 101. Συ-
ζύγου πιστῆς 86. Τάφος Δή-
μου 78, 88, 91, 101. Τζελεπή
θάνατος 92. Τριπολιτσᾶς ἁ-
λωσις 89, 90, 94, 95. Τσαμα-
δοῦ 85, 100. Tsavellina 74.
Τσέλιου 82. Κυρᾶ Φροσύνης
80. Φώτη 100. Φώτου υἱοῦ
τοῦ Ζήδρου 82. Χάρου καὶ
κόρης 80, 88, 91. Χάρου καὶ
τσοπάνου 100. Χάρου καὶ
ψηχῶν 88, 91. Χατζὶ Μιχά-
λη ρίμα 92. Χατζησεκρέτη
91. Χελιδόνισμα 100, 101.
Χήνας (παραταεὶ σὺν χήνᾳ)
65. Χάρων ἁλωσις 89. Ὁ
ρῶμα τοῦ καστρου 100. Ὁρᾶ
καλὴ σου, βασιλιά 97.
τραπέζι τῆς Παναγίας 158
τοσά 39

ῥωρ 151, 152, 153
υἱοθεσία 127, 128, 162
ῥνος εἰς ἐλευθερίαν 77
ὑπόδημα 136, 143, 144, 145,
154, 155
ὑποκάμισον, πουκάμισο(ν) καὶ
ποκάμισο 160, 161, 162, 163,
164

φάγουσα 30
φιαγκοῦ 31
φίδι 19

χαμόμηλα 37
χελιδονόχορτον 40
χελώνια 26, 31, 32
χοροὶ 80, 81

ψεῖρες 35
ψύλλοι 35

RÉSUMÉ DU VOLUME

Chansons populaires de Trébizonde sur la prise de Constantinople, par G. A. Mégas (pp. 3 - 13)

Il s'agit d'une publication de deux variantes de la chanson de Trébizonde sur la prise de Constantinople, et d'une troisième, plus longue, tirée d'un manuscrit des Archives de Folklore de l'Académie d'Athènes. Cette dernière variante, composée par N. G. Politis, suivant son système d'édition, de vers de différents textes, a été publiée dans son recueil « Έκλογαὶ ἀπὸ τῶν τραγουδιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐπιμέροον Β' n° 5, Α' »; N. G. POLITIS considère cette version, paraît-il, comme la plus complète.

L'auteur, en examinant le texte de cette variante, constate dans son récit une contamination de la chanson panhellénique sur la prise de Constantinople avec une variante de Trébizonde. Cette contamination est plus évidente dans les derniers vers, où se trouve une description de la mort de Constantin Paléologue, dernier empereur de Constantinople. Un poète maladroit a fait intervenir dans cette description des vers d'une autre chanson plus moderne, ayant pour sujet la mort de Diakos, héros Grec tombé en combattant pour l'indépendance de son pays en 1821. C'est la ressemblance des conditions dans lesquelles les deux héros Grecs sont morts en combattant, seuls, jusqu'à leur dernier souffle, qui est à la base de cette confusion.

Ainsi, c'est par suite de ce mélange des sujets de deux chansons, que s'est trouvée altérée la tradition populaire bien connue de Constantin, dernier empereur de Byzance.

Exorcismes et recueil populaire de remèdes trouvés dans un manuscrit, par D. B. Oeconomidès (pp. 14-40).

Publication, avec commentaires et notes explicatives des mots difficiles, de textes d'exorcismes et d'un recueil populaire de remèdes appliqués dans différents cas de maladies. Ces textes, qui fixent une très longue tradition orale, sont tirés d'un manuscrit, daté de 1862, trouvé par l'auteur

dans les archives de la famille Ph. P. Rouvalis à Conitza, en Epire, au cours d'une enquête folklorique effectuée en 1953.

La chanson «Captifs de Tataris» est-elle une chanson funèbre ou historique?», par G. C. Spyridakis (pp. 41-53).

Une chanson populaire connue sous le titre «Captifs de Tataris» a pour sujet un enlèvement de garçons chrétiens, enfants d'une mère veuve, par un envahisseur appelé Tataris. N. G. Politis, dans son recueil «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ» n° 210, a classé cette pièce parmi les chants funèbres; Tataris y joue le rôle de Charon. Selon G. Spyridakis, Tataris était un courrier exprès du sultan pendant l'occupation de la péninsule balkanique par les Turcs, et c'est probablement sur l'ordre du sultan concernant l'enlèvement de jeunes garçons destinés au corps des janissaires (παιδομαζωμα) qu'il a exécuté celui dont il s'agit dans la chanson étudiée; Cette pièce doit donc être classée parmi les chansons historiques.

Contribution à la bibliographie des chansons populaires grecques (1771-1850), par D. A. Pétropoulos (pp. 54-106).

Bibliographie raisonnée des chansons populaires grecques des années 1771-1850, précédée d'un exposé sur les recherches concernant ces chansons à partir de la fin du XVIIe siècle, ainsi que d'une étude sur leur valeur en tant que textes poétiques exprimant la mentalité et les tendances nationales du peuple grec de l'époque.

Les publications contenant des poèmes populaires, ainsi que les recueils qui en ont été faits, sont cités par ordre chronologique. En dehors des indications bibliographiques concernant les noms des éditeurs, les titres et les dates des publications etc., l'auteur cherche à discerner les sources, écrites ou orales, des vers publiés.

Dans l'index alphabétique, qui termine l'étude, on trouvera les noms des éditeurs et les titres des chansons dont il est question dans la bibliographie.

Sur les recueils de chansons populaires de Th. Kind (1833) et G. Ch. Chasiotis (1866), par G. C. Spyridakis (pp. 110-123).

Dans la première partie de cette étude (pp. 100-118) l'auteur publie deux lettres, envoyées en 1833 par Th. Kind à Sophocle Economos, à Ber-

lin. C'est par ces lettres que nous apprenons que les chansons populaires grecques publiées par Th. Kind à Leipzig en 1833 dans son recueil «Neugriechische Poesien ungedruckte und gedruckte» lui ont été communiquées par S. Economos. Ces chansons proviennent probablement de Tsaritsaina en Thessalie, pays natal d'Economos.

Dans la deuxième partie (pp. 118-123) l'auteur, en examinant la source des chansons populaires publiées par G. Chassiotis, en 1866, dans son recueil «Συλλογή τῶν κατὰ τὴν Ἑπειρὸν δημοδῶν ᾠμάτων» constate que 19 d'entre elles proviennent d'un recueil inédit de P. Lambros, que possèdent actuellement les Archives de Folklore de l'Académie d'Athènes. On notera que Chassiotis a légèrement modifié ces textes, et qu'il ne désigne pas leur source, comme il le fait pour d'autres pièces (pp. 187-223, pp. 187-223) tirées, elles aussi, du même manuscrit de P. Lambros.

Le mari devant le fait de la naissance. Évaluations folkloriques sur la «couvade» en Grèce, par D. S. Loucatos (pp. 124-168).

Évoquant la coutume de la «couvade» chez les différents peuples, l'auteur cite au début les anciens: Apollonius de Rhodes, Strabon, Diodore de Sicile, puis Marco Polo, et les ethnologues modernes, en exposant leurs relations du fait et leurs théories explicatives, avec la bibliographie des travaux (pp. 124-129).

L'auteur a utilisé les riches sources des Archives de l'Académie d'Athènes, et récolté une moisson supplémentaire de renseignements, grâce à des questionnaires appropriés. On y voit clairement la psychologie et le sens de la responsabilité du mari au moment de l'accouchement, sa prise de conscience de son devoir de protection vis-à-vis de la mère et de l'enfant, sa fierté, ainsi que la notion du droit et de l'intérêt paternels, qui ont présidé à l'éclosion de ces coutumes, comme dans la «couvade» primitive.

Il est d'ailleurs conforme à la conception de l'ethnologie actuelle, de considérer un certain nombre de manifestations du rôle du mari comme relevant du cycle de la «couvade», que l'auteur traduit en grec: «arrenolochia», et c'est dans cet esprit qu'il examine les éléments qu'il a réunis.

Trois chapitres traitent des faits: le père «avant» (pp. 131-136), «pendant» (pp. 136-156) et «après» la naissance de l'enfant (pp. 157-166); ce classement éclaire l'ensemble et aide le lecteur à suivre de très près le comportement du mari, que l'auteur explique en détail.

On ne trouve certainement pas en Grèce de cas précis du père couché à la place de la mère, mais on constate presque toujours sa participation magique, mais aussi morale et physique, aux préparatifs et au comportement de la femme, depuis la grossesse jusqu'aux relevailles.

L'auteur conclut que le recueil et l'étude des détails concernant le père, sont de toute façon un travail nécessaire et précieux pour les études folkloriques comparatives.

Bibliographie du Folklore grec des années 1948 à 1953, par G. A. Megas et D. B. Oeconomidés (pp. 169-322).

Comptes-rendus des années 1953 et 1954 (pp. 324-327).

Index (pp. 328-330).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ. Α. Μέγα , Οί Τραπεζουντιακοὶ θρηνοὶ ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως	Σελ. 3 - 13
Δ. Β. Οἰκονομίδου , Ἐξορκισμοὶ καὶ ἱατροσόφια ἐξ Ἑπειρωτικοῦ χειρογράφου	14 - 40
Γ. Κ. Σπυριδάκη , Τὸ τραγούδι τῶν αἰχμαλώτων τοῦ Τάταρη. Μοιρολόγι ἢ ᾄσμα ἱστορικόν;	41 - 53
Δ. Α. Πετροπούλου , Συμβολὴ εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν (1771-1860)	54 - 109
Γ. Κ. Σπυριδάκη , Περὶ τὸν καταρτισμὸν τῶν συλλογῶν δημοδῶν ᾠμάτων Th. Kind (1833) καὶ Π. Χρ. Χασιώτου (1866)	110 - 123
Δ. Σ. Δουκάτου , Ὁ σύλλογος εἰς τὰ κατὰ τὴν γενέσσαν ἔθιμα καὶ λαογραφικὰ ἐνδείξεις περὶ ἀρρεναγωγείας	124 - 168
Γ. Α. Μέγα - Δ. Β. Οἰκονομίδου , Βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1948 - 1953	169 - 322
Δ. Α. Πετροπούλου , Προσθήκη εἰς σελ. 68	323
Γ. Α. Μέγα , Ἐκθέσεις τῶν ὑπὸ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου πεπραγμένων κατὰ τὰ ἔτη 1953 καὶ 1954	324 - 327
Πίναξ τοπωνυμίων	328 - 329
Πίναξ λέξεων καὶ πραγμάτων	329 - 330
Résumé du volume	331 - 334